Elina Stolt (toim.)

Paistunturin erämaa-alueen ja Kevon luonnonpuiston luonto, käyttö ja paikannimistö

Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 161

Elina Stolt
Metsähallitus
Lapin luontopalvelut
PL 36
99801 Ivalo
elina.stolt@metsa.fi

Kansikuva: Matti Mela

Översättning: Cajsa Rudbacka-Lax
Jurgâlus: Ilmari Mattus
Jorgalus: Jouni A. Vest

© Metsähallitus 2006

ISSN 1235-6549
ISBN 952-446-522-1 (nidottu)
ISBN 952-446-523-X (pdf)

Edita Prima Oy, Helsinki 2006

Elina Stolt (toim.)

Paistunturin erämaa-alueen ja Kevon luonnonpuiston luonto, käyttö ja paikannimistö

METSÄHALLITUS

KUVAILULEHTI

JULKAISIJA	Metsähallitus	JULKAISUAIKA	15.12.2006
TOIMEKSIANTAJA	Metsähallitus	HYVÄKSYMISPÄIVÄMÄÄRÄ	
LUOTTAMUKSELLISUUS	Julkinen	DIAARINUMERO	
SUOJELUALUETYYPPI/ SUOJELUOHJELMA	erämaa-alue, luonnonpuisto, soidensuojelualue		
ALUEEN NIMI	Paistunturin erämaa-alue, Kevon luonnonpuisto		
NATURA 2000-ALUEEN NIMI JA KOODI	Paistunturin erämaa FI1302003, Kevo FI1302001, Pieran Marin jänkä FI1300207, Hanhijänkä-Pierkivaaranjänkä FI1300206		
ALUEYKSIKKÖ	Lapin luontopalvelut		

TEKIJÄ(T)	Elina Stolt (toim.)
JULKAISUN NIMI	Paistunturin Erämaa-alueen ja Kevon luonnonpuiston luonto, käyttö ja paikannimistö
TIIVISTELMÄ	Tässä perusselvityksessä esitellään Utsjoen ja osittain Inarin kuntien puolella sijaitsevan Paistunturin erämaa-alueen ja Utsjoen kunnan puolella sijaitsevan Kevon luonnonpuiston luontoa, historiaa, käyttöä ja paikannimistöä. Paistunturin erämaa-alue on Suomen kahdestatoista erämaasta neljänneksi suurin; pinta-alaltaan 156 700 hehtaaria. Kevon luonnonpuisto on maamme luonnonpuistoista suurin, sen pinta-ala on 70 710 hehtaaria. Nämä alueet muodostavat yhdessä niiden ympärillä sijaitsevien soidensuojelualueiden kanssa noin 250 000 hehtaarin suojelualuekokonaisuuden. Alueet kuuluvat Natura 2000 -verkostoon. Paistunturin ja Kevon alue on paikkakuntalaisille tärkeä poronhoito-, riekostus-, kalastus- ja virkistyspaikka. Alueella laiduntavat porojaan Paistunturin paliskunta sekä paikoin Kaldoaivin, Muddusjärven ja Muotkatunturin paliskunnat. Alueen tyypillisintä maastoa ovat tunturikankaat ja -koivikot sekä palsasuot. Erämaan keski- ja pohjoisosan loivapiirteistä tunturiylänköä halkovat syvät jokilaaksot, jotka tuovat oman haasteensa poronhoidolle. Eteläosassa maisemaa hallitsevat Kaamasjoki ja sitä ympäröivät laajat suoalueet. Kevon kanjoni sivukuruineen on yksi Utsjoen mielenkiintoisimmista ja vaikuttavimmista tutkimus- ja retkeilykohteista. Sen järjestelmällinen kasvikartoitus aloitettiin vuonna 1954. Kanjoni on yksi merkittävimmistä ja monipuolisimmista uhanalaisten kasvien esiintymispaikoista Inarin Lapissa. Paistunturin alueen eläimistö on tyypillistä tunturilajistoa, kuten myyriä, sopuleita sekä niitä syöviä petoja. Riekko elää tunturikoivikoissa ja jokivarsissa ja kapustarinta suo- ja tunturialueilla. Paistunturi on vanhaa naalialuetta, ja tiettävästi viimeisin naalin pesintä tapahtui juuri Paistunturin erämaassa. Kalalajistolle on luonteenomaista lohensukuisten kalalajien runsaus ja monimuotoisuus sekä särkikalojen puuttuminen mutua lukuun ottamatta. Alueella tavataan 12 luontaista kalalajia. Retkeily painottuu Kevon reitille sekä Kuoppilasjärven alueelle. Kävijälaskurien perusteella Kevon reitin vaelsi vuonna 2001 noin 4 500 henkilöä. Reitin eteläpäässä Sulaojalla vieraili noin 10 000 henkilöä ja pohjoispäässä Kenesjärvellä noin 5 500 henkilöä. Alueella tehtiin kävijätutkimus vuonna 2002. Sen perusteella kävijät olivat pääosin tyytyväisiä alueen palvelurakenteisiin. Eniten kävijöitä häiritsi alueen kuluneisuus ja kävijämäärät vilkkaana aikana. Muihin erämaihin verrattuna Paistunturi–Kevo-alueen paikannimitiheys on melko suuri. Pohjoissaamenkielisiä paikannimiä esiintyy pitkälti toistatuhatta ja inarinsaamenkielisiä nimiä lähes 200. Lisäksi esiintyy useita kymmeniä erilaisia suomennettuja ja saamennettuja nimiä.
AVAINSANAT	erämaa-alue, luonnonpuisto, porotalous, eläimet, kasvillisuus, retkeily, paikannimistö
MUUT TIEDOT	
SARJAN NIMI JA NUMERO	Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 161

ISSN	1235-6549	ISBN (NIDOTTU) ISBN (PDF)	952-446-522-1 952-446-523-X
SIVUMÄÄRÄ	276 s.	KIELI	suomi
KUSTANTAJA	Metsähallitus	PAINOPAIKKA	Edita Prima Oy
JAKAJA	Metsähallitus, luontopalvelut	HINTA	20 euroa

PRESENTATIONSBLAD

UTGIVARE	Forststyrelsen	UTGIVNINGSDATUM	15.12.2006
UPPDRAGSGIVARE	Forststyrelsen	DATUM FÖR GODKÄNNANDE	
SEKRETESSGRAD	Offentlig	DIARIENUMMER	

TYP AV SKYDDSOMRÅDE/ SKYDDSPROGRAM	ödemarksområde, naturreservat, myrskyddsområde
OMRÅDETS NAMN	Paistunturi ödemarksområde, Kevo naturreservat
NATURA 2000 -OMRÅDETS NAMN OCH KOD	Paistunturi ödemark FI1302003, Kevo FI1302001, Pieran Marin jänkä FI1300207, Hanhijänkä-Pierkivaaranjänkä FI1300206
REGIONAL ENHET	Lapplands naturtjänster

FÖRFATTARE	Elina Stolt (red.)
PUBLIKATION	Paistunturin erämaa-alueen ja Kevon luonnonpuiston luonto, käyttö ja paikannimistö Paistunturi ödemarksområde och Kevo naturreservat; natur, användning och ortnamnsbestånd
SAMMANDRAG	I denna grundläggande utredning presenteras Paistunturi ödemarksområde, som är beläget i Utsjoki kommun och delvis i Enare kommun, och Kevo naturreservat, som är beläget i Utsjoki kommun, samt områdenas natur, historia, användning och ortnamnsbestånd. Paistunturi ödemarksområde är det fjärde största av de tolv ödemarksområdena i Finland; arealen är 156 700 hektar. Kevo naturreserverat är det största naturreservatet i vårt land, dess areal är 70 710 hektar. Tillsammans med de omkringliggande myrskyddsområdena utgör dessa områden en ungefär 250 000 hektar stor skyddsområdeshelhet. Områdena hör till nätverket Natura 2000. Paistunturi och Kevo är viktiga renskötsel-, ripsnarnings-, fiske- och rekreationsområden för lokalbefolkningen. I området betar Paistunturi renbeteslags samt på vissa ställen Kaldoaivi, Muddusjärvi och Muotkatunturi renbeteslags renar. Den för området mest typiska terrängen består av fjällmoar och fjällbjörskogar samt palsamyrar. Den flacka fjällplatån i ödemarkens mellersta och norra del genomkorsas av djupa älvdalar, som innebär en särskild utmaning för renskötseln. I söder domineras landskapet av Kaamasjoki med omgivande vidsträckta myrområden. Kevo-kanjonen med sina sidoraviner utgör ett av de intressantaste och mest imponerade forskningsobjekten och utfärdsmålen i Utsjoki. En systematisk kartläggning av dess flora påbörjades 1954. Kanjonen är en av de viktigaste och mångsidigaste förekomstplatserna för hotade växter i Enare lappmark. Faunan i Paistunturi-området omfattar typiska fjällarter, t.ex. sorkar och lämlar samt rovdjur som äter dem. Ripan lever i fjällbjörkskogarna och i älvdalarna och ljungpiparen i myr- och fjällområdena. Paistunturi är ett gammalt fjällrävsområde och de senaste kända fjällrävsungarna föddes just i Paistunturi ödemark. Typiskt för fiskarterna är ett stort antal laxfiskar samt avsaknaden av karpfiskar förutom elritsan. I området påträffas 12 naturliga fiskarter. Friluftslivet riktar sig i huvudsak mot lederna i Kevo samt Kuoppilasjärvi-området. Räknarna ger vid handen att 2001 vandrade ungefär 4500 personer längsmed Kevoleden. Sulaoja i den södra ändan av leden hade ungefär 10 000 besökare och Kenesjärvi i norr ungefär 5 500 besökare. En undersökning om besökarna i området gjordes 2002. Enligt den är besökarna i huvudsak nöjda med servicekonstruktioner i området. Besökarna störds mest av slitaget på området och det stora antalet besökare under den livligaste säsongen. Jämfört med andra ödemarker är ortnamnstätheten ganska stor i Paistunturi-Kevo-området. Antalet nordsamiska ortnamn är långt över tusen medan det finns nästan 200 enaresamiska namn. Dessutom förekommer flera tiotals förfinskade och församiskade namn.

NYCKELORD	ödemarksområde, naturreservat, renskötsel, fauna, flora, friluftsliv, ortnamnsbestånd
ÖVRIGA UPPGIFTER	
SERIENS NAMN OCH NUMMER	Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 161

ISSN	1235-6549	ISBN (HÄFTAD) ISBN (PDF)	952-446-522-1 952-446-523-X
SIDANTAL	276 s.	SPRÅK	finska
FÖRLAG	Forststyrelsen	TRYCKERI	Edita Prima Oy
DISTRIBUTION	Forststyrelsen, naturtjänster	PRIS	20 euro

GOVVIDANSIIDU

ALMMUSTUHTTI	Meahcirádđehus	ALMMUSTUHTTINÁIGI	15.12.2006
DOAIBMANADDI	Meahcirádđehus	DOHKKEHANBEAIVEMEARRI	
LUHTOLAŠVUOHTA	Almmolaš	DIÁRANUMMIR	

SUODJANGUOVLOTIIPA/ SUODJALANPROGRÁMMA	meahcceguovlu, luonddumeahcci, jekkiidsuodjalanguovlu
GUOVLLU NAMMA	Báišduoddara meahcceguovlu, Geavu luonddumeahcci
NATURA 2000-GUOVLLU NAMMA JA KODA	Báišduoddara meahcceguovlu FI1302003, Geavvu FI1302001, Piera Márjjá jeaggi FI1300207, Čuonjájeaggi-Bierggevárjeaggi FI1300206
GUOVLOOVTTADAT	Lappi luonddubálvalusat

DAHKKI(T)	Elina Stolt (doaim.)
ALMMUSTUHTTIMA NAMMA	Báisduoddara meahcceguovllu ja Geavu luonddumeahci luondu, geavaheapmi ja báikenamat
ČOAHKKÁIGEASSU	Dán vuođđočielggadusas ovdanbuktojit Báišduoddara meahcceguovllu (Ohcejoga gielda, muhtun muddui Anára bealde) ja Geavu luonddumeahci (Ohcejoga gielda) luondu, historjá, geavaheapmi ja báikenamat. Báišduoddara meahcceguovlu lea Suoma guovttenuppelot meahcceguovllus njealjádin stuorámus (viidodat 156 700 hektára). Geavu luonddumeahcci lea Suoma luonddumehciin stuorámus (viidodat 70 710 hektára). Dát guovllut hábmejit ovttas daid birastahtti jekkiidsuodjalanguovlluiguin sullii 250 000 hektára viidosaš suodjalanguovloollisvuođa. Guovllut gullet Natura 2000 -fierpmádahkii. Báišduoddara ja Geavu guovlu leat báikegoddelaččaide dehálaš boazodoallo-, rievssatbivdo-, guolástan- ja virkkosmanbáiki. Guovllus dollet bohccuideaset Gálddoaivvi ja báikkuid Gálddoaivvi, Muttošjávrri ja Muotkeduoddara bálgosat. Guovllus leat eanaš duottarguolbanat, lagešeatnamat ja balsajeakkit. Meahcceguovllu guovddášosiin ja davágeahčen njoaiddos duottarguovlluid luddejit čiekŋalis johkarokkit, mat dagahit ieža set hástalusa boazodollui. Máttageahčen hui guovddážis lea Gámasjohka ja dan birastahtti viiddis jeaggeguovllut. Geavvoroggi oktan oalgeávžžiiguin lea okta mávssoleamos dutkan- ja vánddardanbáikkiin Ohcejogas. Dan šattuid kártegohte 1954:s. Mihtilmas duottaršlájaid lassin Geavvoroggi lea áitatvuloš šattuid okta mávssoleamos gávdnonbáikkiin Anára Sámis. Báišduoddara guovllu eallit leat mihtilmas duottaršlájat, dego muolddahat, goddesáhpánat ja daid borri spiret. Rievssat eallá lagešeatnamiin ja johkaguorain. Bihčosa deaivá jeagge- ja duottarguovlluin. Báišduottar lea dološ njállaguovlu, ja várra manjimuš njálla lea bessen aiddo Báišduoddara meahcceguovllus. Luosasogalaš guollešlájat leat máŋggaláganat. Geađgenoarsa lea áidna searggeguolli. Guovllus gávdnojit 12 eamiguollešlája. Vánddardeapmi dáhpáhuvvá eanaš Geavu johtolaga mielde ja Goahppelašjávrri guovlluin. Gallestallilohkki mielde Geavu johtolaga vánddardedje 2001:s sullii 4 500 olbmo. Johtolaga álggogeahčen Suttesádjagis fitne sullii 10 000 olbmo ja davágeahčen Ganešjávrris sullii 5 500 olbmo. Guovllus dahkkojuvvui gallestallidutkamuš 2002:s. Dan vuođul gallestallit ledje eanaš duhtavaččat guovllu bálvalanrusttegiidda. Eanemus gallestalliid heađuštii guovllu gollan ja alla gallestallilogut dalle buot ealaskeamos áigge. Eará meahcceguovlluid ektui Báišduottar-Geavvu -guovllu báikenammadávjodat lea viehka stuoris. Davvisámegielat báikenamat leat mealgat badjel duhát ja anárašgielat báikenamatge lagabui 200. Dasa lassin leat moanat logit sierralágan suoma- ja sámegillii jorgaluvvon namat.
ČOAVDDASÁNI	meahcceguovlu, luonddumeahcci, boazodoallu, eallit, šattut, vánddardeapmi, báikenamat
EARÁ DIEĐUT	
RÁIDDU NAMMA JA NUMMIR	Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 161

ISSN	1235-6549	ISBN (NJAĐĐON) ISBN (PDF)	952-446-522-1 952-446-523-X
SIIDOLOHKU	276 s.	GIELLA	suomagiella
GOASTTIDEADDJI	Meahcirádđehus	PRENTENBÁIKI	Edita Prima Oy
JUOHKKI	Meahcirádđehus, luonddubálvalusat	HADDI	20 euro

VALDÂTTÂLLÂMSIJÐO

ALMOSTITTEE	Meccihaldâttâs	ALMOSTITTEMÄIGI	15.12.2006
TOOIMÂNPIEIJEE	Meccihaldâttâs	TUHHITTEMPEIVIMEERI	
LUÁTTÁMUŠLÂŠVUOTÂ	Almolâš	DIAARNUMMEER	
SUOJÂLEMKUÁVLUTIJPPÂ/SUOJÂLEMOHJELM	meccikuávlu, luándumecci, jegijsuojâlemkuávlu		
KUÁVLU NOMMÂ	Paištuoddâr meccikuávlu, Kiävu luándumecci		
NATURA 2000-KUÁVLU NOMMÂ JÁ KOODI	Paištuoddâr meccikuávlu FI1302003, Kiävu FI1302001, Peerrumämmirjeggi FI1300207, Čuánjájeggi-Piergivärjeggi FI1300206		
KUÁVLUOHTÂDÂH	Laapi luándupalvâlusah		

RÄHTEE(H)	Elina Stolt (toim.)
OLGOSADALDUU NOMMÂ	Paištuoddâr meccikuávlu já Kiävu luándumeecci luándu, kevttim já päikkinoomah
ČUÁKÁNKIÄSU	Taam vuáđučielgiittâsâst oovdânpuáhtojeh Ucjuv já uásild Aanaar kieldâpiälääš Paištuoddâr meccikuávlu já Uvjuv kieldâpiälääš Kiävu luándumeecci luándu, historjá, kevttim já päikkinoomah. Paištuoddâr meccikuávlu lii Suomâ kyehtnubálov meccikuávlust niäljádin stuárrâámus; vijđoduvvâs peeleest 156 700 hehtaarid. Kiävu luándumecci lii Suomâ luándumeeccijn stuárrâámus, ton vijđodâh lii 70 710 hehtaarid. Tah kuávluh toohâv oovtâst toi pirrâs jegijsuojâlemkuávluiguin suullân 250 000 hehtaar suojâlemkuávluolesvuođâ. Kuávluh kuleh Natura 2000 -viärmádâhân. Paištuoddâr ja Kiävu kuávlu lii päikkikodálijd tergâdis puásuituálu-, riävskápivdem-, kyelipivdem- já virkosmittemkuávlu. Tobbeen kuáđutteh poccuidis Paištuoddâr paalgâs sehe pääihui Kaalduáivi, Mudusjäävri já Myeđhituoddâr palgâseh. Kuávlu tijpâlumos mecci lii tuodârkuolbâneh já -suáhivyevdih sehe ollâpolsâjeegih. Meccikuávlu koskâ- já taveuási njuáidus tuodârpajosijd luádduh jieŋâlis juhâleveh, moh pyehtih jieijâs hástusis puásuituálun. Máddááuási enâduv haldâšeh Kaamâsjuuhâ já tom pirâstittee vijđes jeggikuávluh. Kiävu ävži uálgikurâidiskuin lii ohtâ Ucjuv mielâkiddiivumosijn já hormišumosijn tutkâmuš- já vandârdemčuásáttâsâin. Ton oorniglâš šaddokarttim algâttui ive 1954. Tijpâlâs tuodâršlajâstuv lasseen Kiävu ävži lii ohtâ merhâšitteemusâin já maaŋgâpiälásumosijn áštuuvuláääš šadoi tiettumsoojijn Aanaar Säämist. Paištuoddâr kuávlu elleenääli lii tijpâlâš tuodâršlajâstâh, tegu säpligeh, kozzâsäpligeh sehe taid pivdee piäđuh. Riävská iälust tuodârlaajižijn já juhâpiälláin. Piiččus kuáhtáá jeggi- já tuodârkuávluin. Paištuodâr lii oovdis njalâkuávlu, já tiäđuimield majemuš njaalâ pessim tábáhtui eidu Paištuoddâr meccikuávlust. Kyelinaalijd kulá luosâsuhâlâš kyelišlaajâi valje já maaŋgâhámásâšvuotâ sehe siergikuolij váilum eereeb vollâsáá. Kuávlust láá 12 luándulâš kyelišlaajâd. Vandârdem čuácá iänääš Kiävu kiäinun sehe Goahppelašjávri kuávlun. Jotteerekinistei vuáđuld Kiävu kiäinu vajâldii ive 2001 suullân 4 500 olmožid. Kiäinu máddáákeččin Suttesája lunne ellii suullân 10 000 olmožid já taavaakeččin Kenišjäävrist suullân 5 500 olmožid. Kuávlust tohhui jotteitutkâmuš ive 2002. Ton vuáđuld jotteeh lijjii iänääš tuđâvááh kuávlu palvâlemráhtusáid. Enâmustáá jotteid hemâdij kuávlu nuuhâm já jotteimereh livkkáás ääigi. Eres meccikuávloid verdittijn Paištuodâr–Kiävu-kuávlu päikkinommâsaahâdvuotâ lii viehâ styeres. Orjâlâškielnoomah láá pyereest-uv nube tuháttân já anarâškielnoomah aldasáid 200. Lasseen láá maŋgalov jieškote-uvlágáneh suomâkielân já sämikielân jurgâlum noomah.
ČOOVDÂSÄÄNIH	meccikuávlu, luándumecci, puásuituálu, elleeh, šadolâšvuotâ, vandârdem, päikkinoomah
ERES TIÄĐUH	
KUÁLLUS NOMMÂ JA NUMMEER	Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 161

ISSN	1235-6549	ISBN (NJOOĐĐUM) ISBN (PDF)	952-446-522-1 952-446-523-X
SIJĐOMEERI	276 s.	KIELÂ	suomâ
KUÁSTIDEIJEE	Meccihaldâttâs	TEDDILEMSAJE	Edita Prima Oy
JYEHHEE	Meccihaldâttâs, luándupalvâlusah	HADDE	20 evrod

Esipuhe

Erämaalaki (62/1991) velvoittaa Metsähallituksen laatimaan erämaa-alueille hoito- ja käyttö-suunnitelmat. Suunnittelun tueksi Metsähallituksessa kootaan kunkin erämaa-alueen elollisesta ja elottomasta luonnosta työn kannalta keskeisin tieto. Tämä julkaisu sisältää Paistunturin erämaa-alueelta sekä Kevon luonnonpuistosta laaditut tutkimukset ja selvitykset.

Paistunturin erämaa-alue ja Kevon luonnonpuisto on yhdeksäs erämaa- ja luonnonsuojelualuekokonaisuus, jolle Metsähallitus on laatinut tällaisen perusselvityksen. Selvitykset on tähän mennessä laadittu seuraavista erämaa-aluekokonaisuuksista: Hammastunturin erämaa-alue, Kaldoaivin erämaa-alue ja Sammuttijängän–Vaijoenjängän soidensuojelualue, Kemihaaran erämaa-alue, Käsivarren erämaa-alue, Lemmenjoen kansallispuisto, Pöyrisjärven erämaa-alue ja siihen liittyvät soidensuojelualueet, Tarvantovaaran erämaa-alue ja Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelualue sekä Vätsärin erämaa-alue. Julkaisumuodot ovat hieman vaihdelleet, mutta suurin osa selvityksistä on julkaistu tässä Metsähallituksen julkaisusarjassa.

Selvitysten laatimiseen on osallistunut useita asiantuntijoita. Alueen geologisen kuvauksen ovat tehneet Peter Johansson ja Vesa Perttunen Geologian tutkimuskeskuksesta. Muinaisjäännöksiä on kuvannut Taarna Valtonen. Unto Laine ja Yrjö Mäkinen Turun yliopistosta sekä Saara Tynys Metsähallituksesta ovat laatineet selvityksen kasvillisuudesta ja kasvistosta. Nisäkässelvityksen on laatinut Matti Mela Metsähallituksesta. Linnustoselvityksen ovat tehneet Olli Osmonen Metsähallituksesta, Lasse Iso-Iivari Turun yliopiston Lapin tutkimuslaitos Kevolta ja Juha Sihvo Metsähallituksesta. Metsästyksestä ja riistanhoidosta sekä porotaloudesta on kirjoittanut Kimmo Gröndahl ja luvut kalavesien hoito ja kalastus Markku Seppänen Metsähallituksesta. Nimistöselvityksen on laatinut Ilmari Mattus. Kasvillisuuskartan on toteuttanut Juha Sihvo Metsähallituksesta ja muut kartat on laatinut Kimmo Gröndahl. Osoitan heille kaikille parhaat kiitokseni. Itse olen kirjoittanut alueen vesistöistä, luonnontilaisuudesta ja luonnonsuojelullisesta merkityksestä, porotaloudesta, riistanhoidosta, keräilytaloudesta, virkistyskäytöstä ja luontomatkailusta, riistanhoidosta ja metsästyksestä, liikenteestä ja kulkuyhteyksistä sekä asutuksesta, maanvuokrauksesta ja käyttöoikeuksien luovutuksesta.

Jotkut asiantuntijoiden laatimat tekstit sisältävät kirjoittajien omia kannanottoja. Ne on säilytetty, koska ne tuovat esiin asiantuntijoiden tärkeinä pitämiä asioita. Kannanotot on kuitenkin pidettävä erillään Metsähallituksen laatimista suunnitelmista.

Erämaa-alueilta aikaisemmin laaditut perusselvitykset ovat vaikuttaneet tämänkin teoksen rakenteeseen ja sisältöön.

Tässä julkaisussa käytetään paikannimistä ensisijaisesti niiden suomenkielisiä vakiintuneita nimiä uusimpien 1990-luvun topografikarttojen mukaisesti. Jos paikalla ei ole vakiintunutta suomenkielistä nimeä, käytetään saamenkielistä nimeä.

Elina Stolt
Metsähallitus
Lapin luontopalvelut

Sisällys

Esipuhe **7**

1 Johdanto **11**

2 Geologia **14**
2.1 Alueen korkeussuhteet ja yleiskuvaus 14
2.2 Kallioperä 17
2.3 Jääkaudet ja maaperän synty 19
2.4 Jääkauden lopussa syntyneet maaperämuodot 22
2.5 Jääkauden jälkeiset tapahtumat 25

3 Vesistöt **31**
3.1 Johdanto 31
3.2 Vesistöaluejako 31
3.3 Vesistöjen yleispiirteet 31
3.4 Veden laatu 33
3.5 Veden laatuun vaikuttavat tekijät 33
3.6 Vesien kalantuottokyky 34
3.7 Vesipuitedirektiivi 34

4 Luontotyypit ja biotoopit **35**
4.1 Vedet 35
4.2 Suot 36
4.3 Metsät 36
4.4 Tunturipaljakka 36
4.5 Kalliot ja kivikot 37

5 Kasvillisuus ja kasvisto **40**
5.1 Alueella aikaisemmin tehdyt kasvitieteelliset tutkimukset 40
5.2 Paistunturin erämaa-alue ja Kevon luonnonpuisto kasvillisuuden vyöhykejärjestelmässä 40
5.3 Kasvillisuuteen ja kasvistoon vaikuttavat tekijät 41
5.4 Paistunturin erämaa-alueen ja Kevon luonnonpuiston kasvillisuus 42
5.5 Kulttuurin merkit kasvillisuudessa ja kasvistossa 54
5.6 Kasviston erityiskohteita 55
5.7 Uhanalaisten kasvien suojelu ja seuranta 58

6 Eläimistö **65**
6.1 Nisäkkäät 65
6.2 Linnut 70
6.3 Kalat 77

7 Luonnontilaisuus **84**
7.1 Alueen luonnonsuojelullinen merkitys 84
7.2 Natura 2000 -luontotyypit Kevon ja Paistunturin alueella 85
7.3 Luontoa muuttaneet tekijät 89
7.4 Luonnontilan seuranta ja tutkimus 91

8 Paistunturin muinaisjäännökset 95
8.1 Alkusanat 95
8.2 Johdanto 95
8.3 Kivikauden ja varhaismetallikauden kohteet 98
8.4 Rautakautiset ja historiallisen ajan kohteet 101

9 Porotalous 109
9.1 Historiaa 109
9.2 Porotalouden järjestelyt 109
9.3 Porotalouden merkitys 113

10 Riistanhoito ja metsästys 114
10.1 Johdanto 114
10.2 Riistan elinympäristöt ja riistalajit 114
10.3 Riistanhoito 114
10.4 Metsästykseen vaikuttava lainsäädäntö 116
10.5 Metsästys Ylä-Lapissa 118
10.6 Metsästyskyselyn tuloksia Paistunturin erämaa-alueelta 121
10.7 Hirven ja suurpetojen pyynti 127
10.8 Yhteenvetoa ja pohdintaa 127

11 Kalavesien hoito ja kalastus 131
11.1 Kalastus 131
11.2 Uudet kansainväliset velvoitteet 132

12 Keräilytalous 134

13 Virkistyskäyttö ja luontomatkailu 135
13.1 Virkistyskäytön rakenteet ja reitit 135
13.2 Virkistyskävijät ja -käynnit Kevolla 137
13.3 Yrittäjäkysely erämaa-alueiden vaikutuspiirissä toimiville yrityksille 137

14 Liikenne ja kulkuyhteydet 139
14.1 Kulkijat ja vuodenkierto 139
14.2 Kulkuneuvot 139
14.3 Tiestö ja reitistö 139
14.4 Liikkumisen ohjaus 139

15 Asutus, maanvuokraus ja käyttöoikeuksien luovutus 143

16 Paikannimistö 144
16.1 Johdanto 144
16.2 Työn toteuttaminen 145
16.3 Yleisiä ohjeita 145

Liitteet
Liite 1 Kevon luonnonpuistossa ja Paistunturin erämaassa esiintyvät Suomen kansainväliset vastuulajit 264
Liite 2 Paistunturin–Kevon alueen indeksikartta ja nimistökartat 265
Liite 3 Paistunturin erämaan ja Kevon luonnonpuiston kasvillisuus ja virkistyskäytön rakenteet ..... Erillinen karttaliite

1 Johdanto

Elina Stolt

Paistunturin erämaa-alue perustettiin erämaalailla (62/1991) vuonna 1991, yhdessä yhdentoista muun erämaan kanssa. Paistunturin erämaa sijaitsee Ylä-Lapissa, samoin kuin lähes kaikki muutkin erämaa-alueet. Vain Kemihaara ja Tuntsa sijaitsevat Perä-Pohjolassa.

Paistunturin erämaa saa nimensä alueen keskiosan länsipuolella sijaitsevasta laajasta Paistunturin tunturialueesta, johon kuuluvat Guivi-, Ráššoaivi-, Gamoaivi- ja Guovdoaivi-tunturit.

Paistunturi on neljänneksi laajin Suomen kahdestatoista lakisääteisestä erämaasta. Sen pinta-ala on 156 700 hehtaaria. Utsjoen ja Inarin kunnissa sijaitseva Paistunturin erämaa-alue ja sen sisällä, kokonaan Utsjoen kunnan puolella sijaitseva Kevon luonnonpuisto, sekä erämaa-alueen ulkopuolella sijaitsevat pienet soidensuojelualueet muodostavat yhteensä noin 250 000 hehtaarin kokonaisuuden. Paistunturin erämaa-alueesta suurin osa on Utsjoen kunnan puolella (156 700 hehtaaria). Inarin kunnan puolelle erämaasta sijoittuu 21 240 hehtaaria eli noin 14 % sen pinta-alasta (kuva 1).

Erämaalain tarkoituksena on alueen erämaaluonteen säilyttäminen, saamelaiskulttuurin ja luontaiselinkeinojen turvaaminen sekä alueen monipuolisen käytön ja sen edellytysten kehittäminen. Näiden tarkoitusten saavuttamiseksi erämaalaki sisältää eräitä kieltoja. Maan ja siihen liittyvän käyttöoikeuden luovuttaminen, kuten esimerkiksi vuokraaminen, muuhun kuin luontaiselinkeinojen ja maanpuolustuksen tarpeisiin on kielletty. Samoin on kielletty tienteko ja kaivostoiminta. Valtioneuvosto voi kuitenkin antaa poikkeusluvan kaikkiin edellä mainittuihin toimiin. Tavallisten kansalaisten elämään erämaalaki ei vaikuta suoraan. Metsästys, kalastus, keräily ja poronhoito voivat jatkua erämaassa. Voidaan jopa sanoa, että erämaalaki on vahvistanut niiden asemaa.

Erämaalaki ohjaa suoraan vain Metsähallituksen toimintaa. Metsähallituksen on lain mukaan laadittava erämaille hoito- ja käyttösuunnitelmat, joissa kuvataan muun muassa, miten erämaalain keskeisin tarkoitus, alueen erämaaluonteen säilyttäminen sekä alueen monipuolinen käyttö ja eri toiminnot sovitetaan yhteen.

Paistunturin erämaan kahtia jakava Kevon luonnonpuisto on suurin Suomen 19 luonnonpuistosta, pinta-alaltaan noin 70 000 hehtaaria. Puisto on perustettu vuonna 1956 ja sitä on laajennettu vuonna 1981. Metsähallitus on laatinut puistoon runkosuunnitelman vuonna 1991 (Metsähallitus 1991). Puiston järjestyssääntö on annettu vuonna 1994 (Metsähallitus 1994).

Kevon luonnonpuiston runkosuunnitelman (Metsähallitus 1991) mukaan puiston hoidon tavoitteena on säilyttää alueen luonnontilaisuus ja erämaisuus. Erityistä huomiota kiinnitetään myös paikallisten ihmisten luontaiselinkeinojen harjoittamisedellytyksiin sekä tutkimusmahdollisuuksien turvaamiseen. Lisäksi Kevojoen rotkolaakson monien arvokkaiden luonnonmuodostumien, harvinaisten kasvien esiintymien sekä eläinten pesäpaikkojen häiriötön säilyminen turvataan.

Paistunturi–Kevo-alueen tyypillisintä maisemaa ovat tunturikankaat ja -koivikot. Sen keski- ja pohjoisosa on loivapiirteistä tunturiylänköä (skaidia), jonka syvät jokilaaksot rikkovat. Ylänkö on lähestulkoon puutonta. Alueen keskiosassa yli 600 metrin korkeuteen kohoavia Paistuntureita reunustavat palsasuot. Erämaan eteläosassa maisemia hallitsevat puolestaan Kaamasjoki ja sitä ympäröivät laajat suoalueet. Alueen merkittävimmät järvet ovat Luomusjärvet, jotka Luomusharju erottaa toisistaan. Lounaisosassa kohoaa näkyvänä maamerkkinä Ailigas-tunturi.

Alue on suurimmaksi osaksi subarktista tunturiylänköä. Maasto on siten lähes puutonta ja tunturikoivut jäävät jokilaaksoihin ja purojen painanteisiin. Oman lisänsä maaston alastomuuteen tuovat laajat tunturimittarin toukan syömät koivumetsät. Lähes 40 vuotta sitten tapahtuneesta luontaisesta katastrofista ovat jäljellä pystyssä törröttävät koivun kannot.

Eläimistä esiintyy tyypillistä tunturilajistoa, myyriä, sopuleita sekä niitä syöviä petoja. Riekko elää tunturikoivikoissa ja jokivarsissa kaikkina vuodenaikoina. Kapustarintaa tapaa suo- ja tunturialueilla. Paistunturi on vanhaa naalialuetta. Tiettävästi viimeisin naalin pesintä tapahtui juuri Paistunturin erämaassa. Kasvistosta esiintyvät tyypilliset tunturi- ja suokasvit. Tunturiylängöillä kasvavat mm. vaivaispaju, kurjenkanerva ja uu-

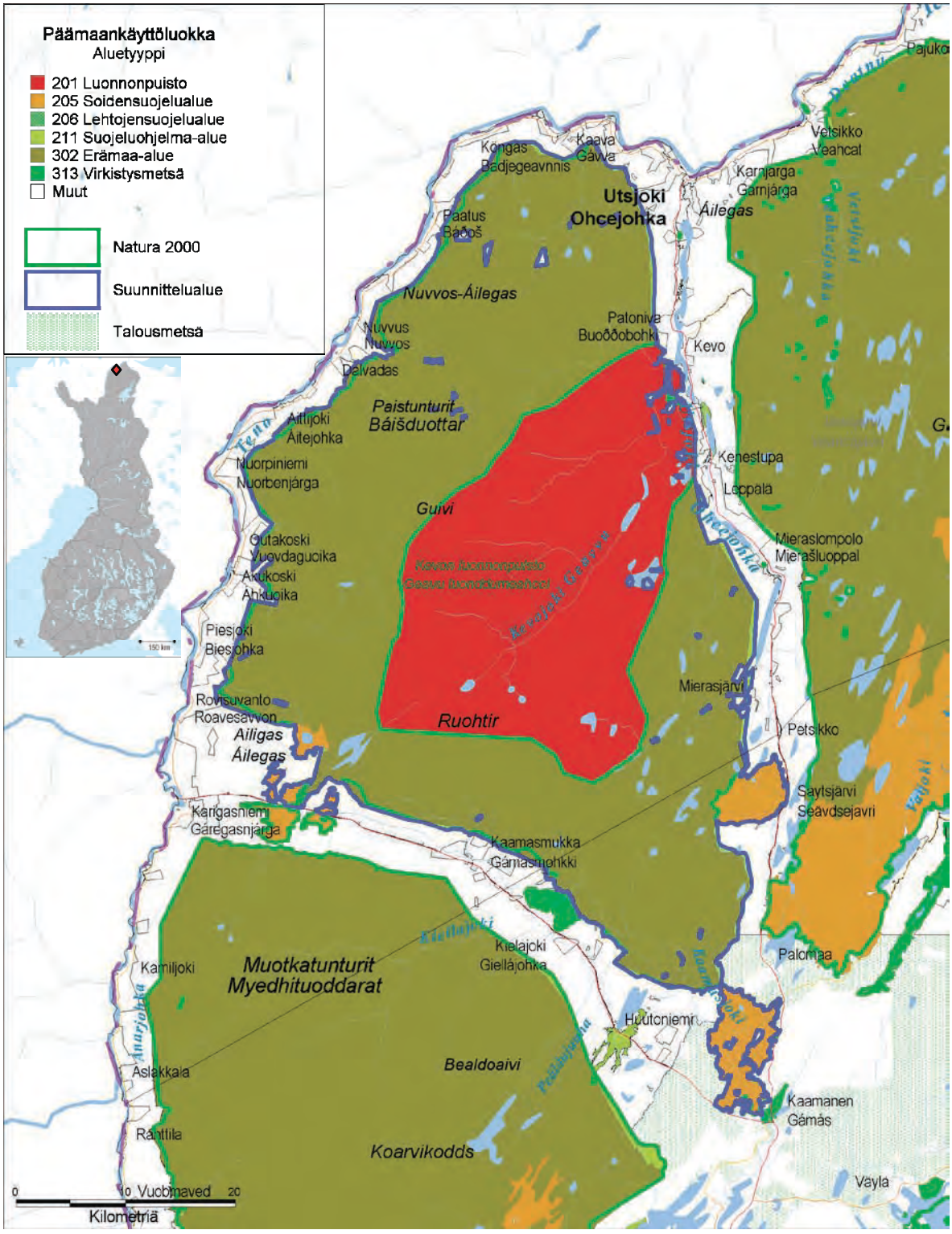

© Metsähallitus 2006, © Genimap Oy, Lupa L5239, © Suomen ympäristökeskus 2006.

Kuva 1. Paistunturi–Kevo-alueen sijainti.

vana. Soilla tapaa vaivaiskoivua, variksenmarjaa ja hillaa.

Erämaa-alue ja luonnonpuisto kuuluvat lähes kokonaan Paistunturin paliskunnan laidunalueeseen. Etelässä Inarin kunnan puolella porojaan laiduntaa Muddusjärven paliskunta sekä pienellä osalla erämaa-aluetta Muotkatunturin paliskunta. Utsjoen kunnan puolella laiduntaa Kaldoaivin paliskunta.

Suomen liityttyä EU:n jäseneksi vuonna 1995 EU:n luontodirektiivit tulivat velvoittamaan myös Suomea. Tämä on otettu huomioon kansallisessa lainsäädännössä. Laadittaessa uutta luonnonsuojelulakia (1096/1996) siihen sisällytettiin linkki EU:n direktiiveihin. Lain ensimmäisen luvun 3. pykälässä todetaan: ”Tällä lailla pannaan täytäntöön luontotyyppien sekä luonnonvaraisten eläimistön ja kasviston suojelusta annettu Euroopan yhteisön neuvoston direktiivi (92/43/ETY), jäljempänä luontodirektiivi, ja luonnonvaraisten lintujen suojelusta annettu Euroopan yhteisön neuvoston direktiivi (79/409/ETY), jäljempänä lintudirektiivi, muilta osin kuin metsästyslain (615/93) 5 §:ssä tarkoitettujen eläinlajien osalta”. Direktiivien avulla luodaan yhtenäinen eurooppalainen luontoalueiden verkosto, Natura 2000.

Paistunturin erämaa-alue ja Kevon luonnonpuisto kuuluvat Natura 2000 -verkoston alpiiniseen vyöhykkeeseen. Euroopan unionin komissio hyväksyi alueet lopullisesti EU:n suojelualueverkostoon luontodirektiivin perusteella 22.12.2003. Paistunturin Natura-alueen pinta-ala on 159 770 hehtaaria, ja se muodostuu Paistunturin erämaa-alueesta, joka on perustettu erämaalain nojalla, Piessuon–Luomusjoen soidensuojelualueesta, jossa toteutuskeinona on luonnonsuojelulaki sekä Kiellajoen ja Luomusjärven harjualueista, jotka kuuluvat harjujensuojeluohjelmaan toteutuskeinonaan maa-aineslaki. Kevon Natura-alue on pinta-alaltaan 71 406 hehtaaria ja se muodostuu Kevon luonnonpuiston alueesta, jonka toteutuskeinona on luonnonsuojelulaki. Paistunturin erämaa-alue ja Kevon luonnonpuisto on otettu Natura 2000 -verkostoon SCI-alueina niiden sisältämien direktiivin (92/43/ETY) liitteiden 1 ja 2 määrittämien suojeltavien luontotyyppien ja lajien perusteella. SCI-alueilla Naturan tarkoituksena on turvata luontodirektiivissä mainittujen luontotyyppien ja lajien (ei lintujen) säilyminen Euroopassa. Kevon luonnonpuisto on kuitenkin liitetty Natura 2000 -verkostoon myös lintudirektiivin mukaisena SPA-alueena.

Tämä julkaisu on perustana ja tukena Paistunturin erämaa-alueen hoito- ja käyttösuunnitelmalle, joka laaditaan erämaasuunnittelun aikataulun mukaisesti, sekä myöhemmin päivitettävälle Kevon luonnonpuiston hoito- ja käyttösuunnitelmalle.

Selvityksellä on tärkeä asema Metsähallituksen toiminnan ohjaajana. Se kuvaa alueen luonnonoloja ja lajistoa sekä nimistöä. Luontotyyppien ja lajien suotuisan suojelun tason turvaaminen edellyttää niiden esiintymien ja tilan tuntemista. Esimerkiksi retkeilyreittien ja kelkkaurien sijoittelussa otetaan huomioon niiden vaikutus luontoon ja lajistoihin, etenkin uhanalaisiin lajeihin.

Lähteet

Erämaalaki 17.1.1991/62.

Euroopan yhteisön neuvoston direktiivi (lintudirektiivi) (79/409/ETY).

Euroopan yhteisön neuvoston direktiivi (luontodirektiivi) (92/43/ETY).

Luonnonsuojelulaki 20.12.1996/1096.

Metsähallitus 1991: Kevon luonnonpuiston runkosuunnitelma. – SU4: 115. Metsähallituksen arkisto, Vantaa. 36 s. karttaliitteet.

Metsähallitus 1994: Kevon luonnonpuiston järjestyssääntö. – Määräys 18.2.1994. Dnro 2085/600/93, Metsähallituksen arkisto, Vantaa.

Metsästyslaki 28.6.1993/615.

2 Geologia

2.1 Alueen korkeussuhteet ja yleiskuvaus

Peter Johansson

Utsjoen läntiselle erämaa-alueelle ovat tyypillisiä avoimet tunturimaisemat ja niitä leikkaavat syvät jokilaaksot. Käsivarren aluetta lukuun ottamatta muualla Lapissa vain korkeimmat kohoumat nousevat yksittäisinä tuntureina metsärajan yläpuolelle. Paistuntureilla niistä muodostuu laajoja, useimmiten pyöreälakisia tunturiselänteitä tai tasaisia tunturikankaita. Suuri osa alueesta on puutonta tunturipaljakkaa tai ankaraan ilmastoon sopeutunutta tunturikoivikkoa ja varvikkoa. Mäntymetsiä esiintyy alueen kaakkoiskulmassa. Mäntyjä tosin tavataan myös alueen pohjoisosassa, missä ne etsivät suojaa pohjoiseen avautuvien laaksojen pohjilta ja tunturien välisistä painanteista.

Luonnonpuiston ja Tenon laakson väliin jäävä erämaa-alue on pääasiassa Tenon laaksoa kohti laskevaa paljakkaa ja tunturikoivikkoa. Akujoen laakso ja erämaa-alueen lounaisosa ovat pääosin helppokulkuista tunturimaastoa. Luoteisosassa kohoavat Paistunturit ovat rakan peitossa ja niiden väliin jää louhikkoisia ja jyrkkäreunaisia jokilaaksoja, kuten Goahppelašjohka (Kuoppilasjoki), Čársejohka, Nilijoki ja Námmájohka (Nammajoki). Paistunturien korkein kohta, terävähuippuinen Guivi (641 m), on samalla pohjoisimman Lapin korkein tunturi. Guivin lähitunturit, Guavdaoaivi (620 m), Duottar-Mávnna (585 m), Ráššoaivi (570 m) ja Gamoaivi (553 m) ovat miltei yhtä korkeita. Gáimmoaivin (619 m) laelta on parhaimmat näköalat Norjan puolen lumipeitteisille tuntureille. Alueen suhteelliset korkeusvaihtelut ovat 200–400 metriä (kuva 2).

Erämaa-alueen kaakkois- ja itäpuolella on helppokulkuista vaaramaata, jota leikkaavat Utsjoen ja Cuokkajohkan kurumaiset jokilaaksot. Kaakkoinen kulmaus on vetisten soiden ja matalien vaarojen aluetta. Korkeuserot, 50–150 metriä, ovat varsin pieniä luoteisosan tunturialueeseen verrattuna.

Paistunturi–Kevo-alueen maisemalle tyypillisin ja erikoisin piirre on sitä leikkaavat syvät jokilaaksot, jotka ovat suuntautuneet lounaasta koilliseen tai etelästä pohjoiseen. Ne ovat muodostuneet paljon ennen jääkausia syntyneisiin kallioperän murroslaaksoihin, joita mannerjäätikkö ja sen sulamisvedet ovat myöhemmin muovailleet. Kevon luonnonpuistossa on alueen ”sydän”, Kevon mahtava rotkolaakso, joka luonnonmuodostumana on omalla tavallaan ainutlaatuinen koko Suomessa. Se on neljäkymmentä kilometriä pitkä lounaasta koilliseen murtunut kanjonilaakso, jonka pohjalla olevia järviä ja lampia erottavat toisistaan harjukummut ja -selänteet. Niitä reunustavat äkkijyrkät kallioseinämät. Pinnanmuodoiltaan Kevon kanjoni ja sen ympäristö ovat jyrkkäpiirteisiä, ja alueen suhteelliset korkeuserot ovat 100–300 m. Luonnonpuiston matalin kohta, 75 m, on alueen pohjoisosassa oleva Čársejohkan suisto Kevojärven rannalla.

Kevojoen alkulähteet sijaitsevat Ruohtirin ja Suohpášoaivin alarinteillä. Joki putoaa heti alkujuoksulla laakson pohjalla olevaan rotkoon. Varsinainen kanjoni aukeaa Suohpáščielgin pohjoispuolella, noin kymmenen kilometrin päässä Luomusjärviltä koilliseen. ”Kevon seinän” kohdalla kalliorotko putoaa parin sadan metrin syvyyteen (kuva 3). Sen pohja on kapea ja rinteet pystysuoria kallioseinämiä, joiden juurella on rinteiltä vyörynyttä rakkalouhikkoa. Laakson poikkileikkaus on symmetrinen ja V-kirjaimen muotoinen. Sen leveys on 180–250 metriä. Moskkoskáidin kohdalla kallioseinämä eli pahta on komeimmillaan. Ristikanjonin kohdalla jokeen yhtyy etelästä virtaava Čieskadasjohka ja luoteesta Paistuntureilta laskeva Fiellogahjohka, joka laskee Kevon kanjoniin pauhaavana koskena. Joen suulle muodostuu amfiteatterimainen syvänne, jonka perällä on Suomen korkein vesiputous, 26 metriä korkea Fiellun putous (kuva 3).

Saatuaan Čieskadasjohkasta ja Fiellogahjohkasta lisävettä Kevojoki levenee ja muuttuu pienten lampien ketjuksi. Laakson pohjalle ilmestyvät myös ensimmäiset aihkimännyt. Kaakkoisrinnettä seuraa lähes yhtenäinen jyrkänne, joka katkeaa tuntureilta laskevien sivulaaksojen kohdilla. Niihin syntyy koskia ja pieniä putouksia, kuten Gamajohluoppalin suulla. Gamajohkan yhdyttyä Kevojokeen laakso loivenee ja sen muodot

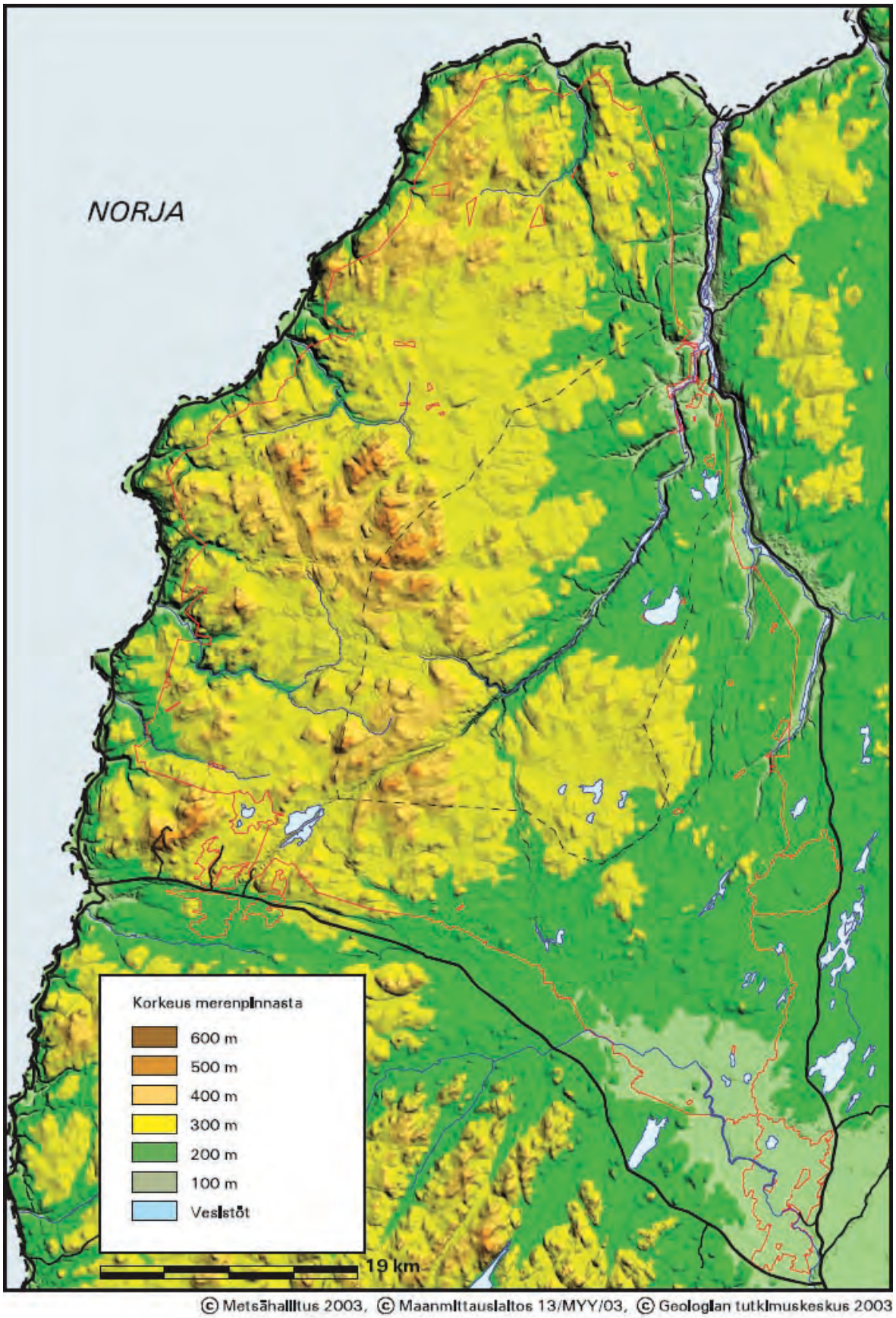

Kuva 2. Paistunturi–Kevo-alueen korkeussuhteet.

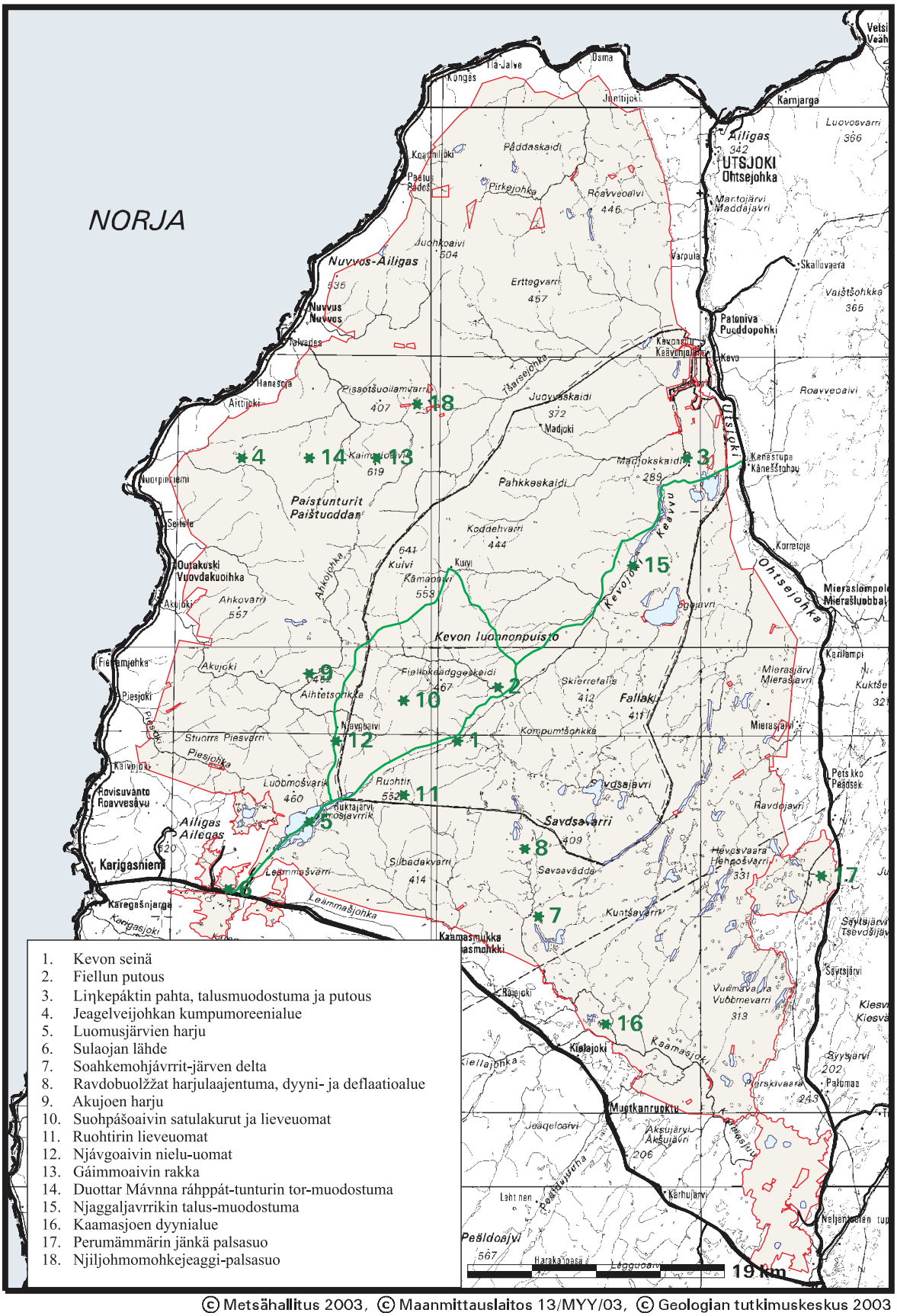
NORJA
Nuvvos-Äiligas
UTSJOKI
Ohtsejohka
Paistunturit
Paištuoddar
Kevon luonnonpuisto
Ohtsejohka
Utsjoki
Karigasniemi
Karigasniemi
Äiligas
Ailigas
Savdsavarri
Fallaki
Kuntšavarri
Muotkanruoktu
Pešldoaivi
Kevo
Patoniva
Puoddopohkki
Karjalampi
Mierašlompolo
Mierašluobbal
Outakoski
Vuovdakuoikka
Rovisuvanto
Roavvesávzu
Karegasnjarga
Karigasjoki
Kaamasmukka
Kaamasjoki
Kiellajohka
Leammašjohka
Leammašvarri
Ruohtir
Ruohtirjávri
Njávgoaivi
Gáimmoaivi
Kevojoki
Utsjoki
Tsarsejohka
Pissetšuoilamvarri
Pahkkeskaidi
Madjokskaidi
Madjoki
Koddelvarri
Kuivi
Kámaoaivi
Ahkovarri
Ahkojohka
Akujoki
Piesjoki
Piesjohka
Stuorra Piesvarri
Luobmošvarri
Fiellakáddgeskaidi
Skierrefalas
Mierasjávri
Ravdojávri
Vdsajávri
Hevosvaara
Hevošvárri
Vuoma vaara
Vuobmevarri
Kiesv
Kiesvá
Sáivtjávri
Tsevdšijávr
Sávrsjávri
Palomaa
Jeagelvárri
Akšujávri
Karhujávri
Laht nen
Neljänmaan tup
Haraka aasa
Legguoaivi
Ráigejohka
Ráigejoki
Kaamasjoki
Kiellajohka
Kiellajoki
Pierskivaara
Silbadakvarri
Savsavádda
Ruohtirjávri
Njávgoaivi
Gáimmoaivi
Aihtetsohkka
Fiellakáddgeskaidi
Kompumtšohkka
Pets kko
Pedsek
Vuobmevarri
Hevosvaara
Hevošvárri
Ruohtir
Ruohtirjávri
Leammašvarri
Leammašjohka
Kaamasjoki
Kiellajohka
Kiellajoki
Pierskivaara
Muotkanruoktu
Akšujávri
Pešldoaivi
Ráigejohka
Ráigejoki
Kaamasmuk

pehmenevät. Laakson pohjalla kohoaa lampien katkoma harju. Alajuoksullaan Kevojoki levenee vuonomaiseksi Njaggaljávrrit-järveksi, joka koostuu Bajimuš Njaggalanluoppal- ja Vuolimuš Njaggaleapme -järvistä. Harju levenee laakeaksi sorakentäksi, jonka keskellä kiemurtelee Kevojoki. Mäntymetsät yleistyvät ja hiekka-alueilla voi tavata yli 400-vuotiaita mäntyvanhuksia. Kevon kanjonin alapäässä laakso on poikkileikkaukseltaan selvästi U-kirjaimen mallinen, itärinne on kuitenkin jyrkempi kuin länsirinne. Se johtuu kallioperän kivilajin liuskeisuuden suunnasta (Liira ja Hietaranta 1998). Laakso laajenee 300–350 metriä leveäksi. Alajuoksun varrella on kaksi putousta, joista eteläisempi ja korkeampi on Linkebáktin pahdan kohdalla (kuva 3). Pohjoisempi putous on Pikku Kevojärven yläpuolella.

Kevon kanjoni näyttäytyy useimmille viitoitettua reittiä seuraaville retkeilijöille elottomana ja mielenkiinnottomana jyrkänteenä. Todellisuudessa jyrkänteillä on alueen kasvillisuutta rikastuttava merkitys. Kemialliselta koostumukseltaan vaihteleva kallioperä, siitä rapautuneet hienorakeiset ainekset, edulliset valaistusolosuhteet ja kallion halkeamista tihkuva pohjavesi tarjoavat kasveille monenlaisia kasvupaikkoja. Kanjonissa on myös oma mikroilmasto. Kun alkukesän aurinko lämmittää luoteiset rinteet hehkuvan kuumiksi, säilyy vastapäätä oleva varjoinen pahta kylmänä ja lumen verhoamana. Loppukesällä rotkon pohja säilyy pidempään lämpimänä ympärillä olevien tunturialueiden jäähdyttyä Jäämereltä saapuvan viiman tai sumun vaikutuksesta. Vastaavasti talvella kylmä ilmamassa saattaa valloittaa kanjonin pohjan pitkäksikin aikaa.

2.2 Kallioperä

Vesa Perttunen

Alueen kallioperää on tutkittu yli sadan vuoden ajan ja sen geologiset pääpiirteet, kuten granuliittivyöhyke, on tunnettu jo kauan (esim. Jernström 1874, Sederholm 1911). GTK (Geologian tutkimuskeskus) tutki alueen kallioperää systemaattisesti vuosina 1957–1972. Tutkimusten tuloksena on julkaistu 1:400 000 mittakaavainen kallioperäkartta (Meriläinen 1965) sekä Pohjoiskalottiprojektin kartat (Pohjoiskalottiprojekti 1987 & 1988) ja Suomen geologinen kartta (Korsman ym. 1997). Kuvassa 4 on alueen kallioperägeologinen kartta, joka on laadittu yhdistelemällä edellä mainittuja karttoja. Karttaa laadittaessa on käytetty hyväksi myös alueeseen rajoittuvaa Ruijan läänin kallioperäkarttaa (Siedlecka & Roberts 1996).

GTK: n geofysikaaliset matalalennot ovat ulottuneet viime vuosina myös Paistunturin alueelle. Kuvassa 5 on harmaasävyesitys magneettisten mittausten tuloksista. Granuliittivyöhykkeen raitainen rakenne erottuu siinä selvästi tummien ja vaaleiden raitojen vuorotteluna. Samaten kartalla erottuvat selvästi vaaleat, leikkaavat ja suoraviivaiset rakenteet, jotka edustavat kallioperän ruhje- ja murrosvyöhykkeitä. Näihin murrosvyöhykkeisiin ovat keskittyneet alueen vesistöt, kuten itse Kevojoki (Meriläinen 1970). Kallioperän raitainen, pohjois-eteläsuuntainen rakenne näkyy monin paikoin myös ilmakuvissa, esimerkiksi Goahppelašjohkan ja Utsjoen välisellä tunturialueella.

Alueen kallioperä jakautuu kahteen selvään yksikköön. Pääosa alueen kallioperästä kuuluu kaaren muotoiseen Lapin granuliittivyöhykkeeseen, joka jatkuu pohjoisluoteeseen Norjan puolelle Leavvajohkan kompleksin nimellä, ja Inarijärven eteläosan kautta itään Venäjälle. Granuliittivyöhykkeen itäpuolinen kallioperä koostuu graniittigneisseistä ja niihin tunkeutuneista magmoista syntyneistä syväkivistä. Granuliittivyöhykkeen rajaavat sekä lounais- että koillispuolella siirrokset, jotka lounaassa ja etelässä ovat loivassa asennossa, mutta koillisessa jyrkät. Granuliittivyöhykettä ja sen suhdetta ympäröivään kallioperään on selvitetty Meriläisen (1959 ja 1976) tutkimuksessa.

Granuliittivyöhykkeen kivilajit ovat alun perin olleet epäpuhtaita sedimenttejä ja niihin tunkeutuneita syväkiviä. Ne ovat uudestikiteytyneet noin 20 kilometrin syvyydessä maan kuoressa tavanomaista korkeammassa paineessa ja työntyneet nykyiselle paikalleen noin 1 900 miljoonaa vuotta sitten. Sedimenteistä on syntynyt vaaleita, raitaisia gneissejä, joiden raekoko vaihtelee pienirakeisesta karkeaan. Niiden tyypillinen mineraali on violetinpunainen granaatti, josta granuliitti on saanut nimensä. Granuliittien päämineraaleina ovat granaatin lisäksi maasälpä, kvartsi sekä joissakin tyypeissä myös sinertävinä, kirkkaina kiteinä oleva kordieriitti. Granaatti ja myös kordieriitti saattavat paikoin soveltua korukivikäyttöön.

Granuliittikompleksin emäksisistä kivilajeista osa on granaatteja sisältäviä hypersteenipitoisia, karkearakeisia dioriitteja ja gabroja. Osa on pienirakeisempia amfiboliitteja. Näiden emäk-

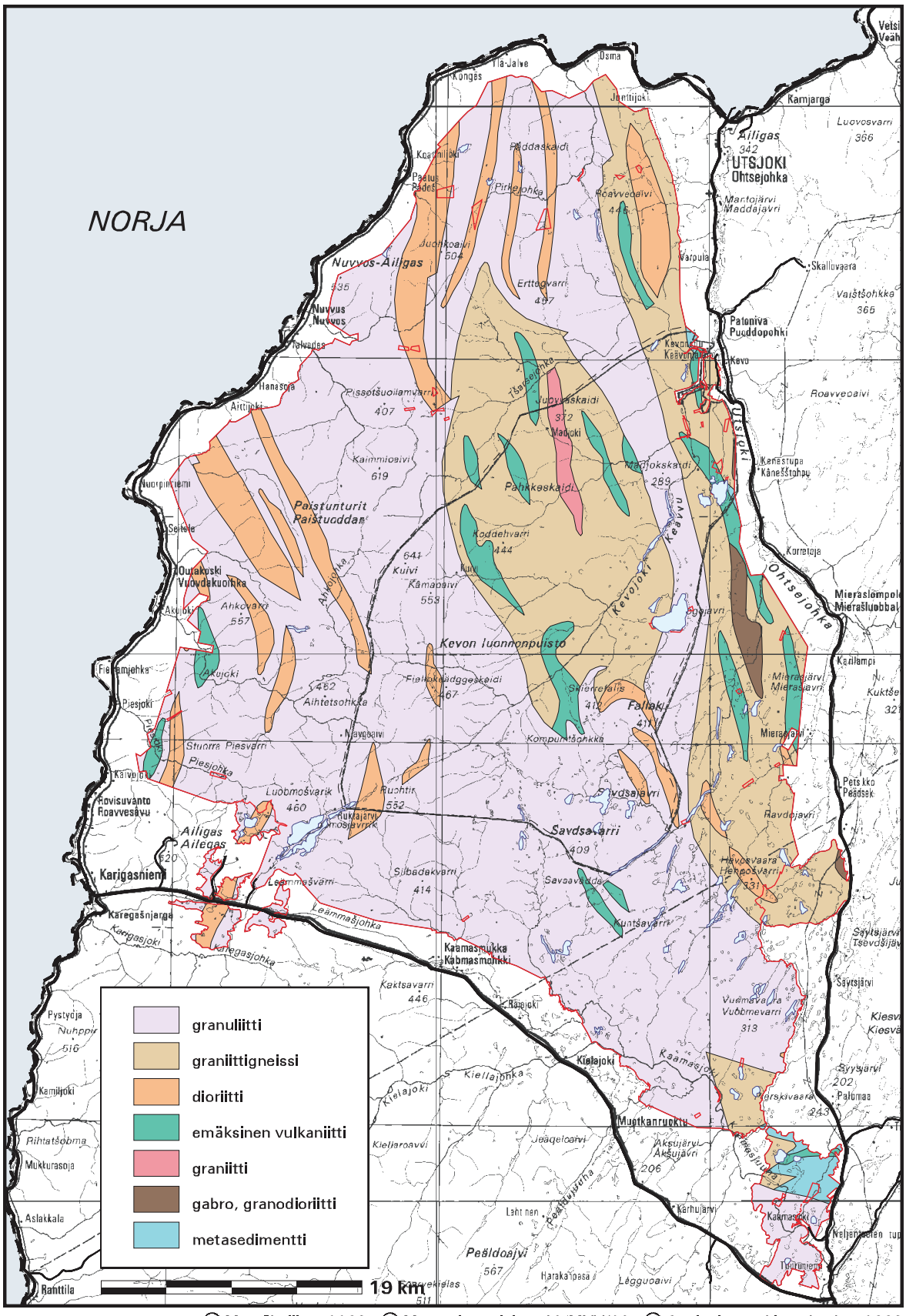

© Metsähallitus 2003, © Maanmittauslaitos 13/MYY/03, © Geologian tutkimuskeskus 2003

Kuva 4. Paistunturi–Kevo-alueen kallioperäkartta

sisten kivilajivyöhykkeiden leveys saattaa olla pari kolme kilometriä. Hypersteenigneissejä on esimerkiksi alueen pohjoisosassa pohjois-eteläisissä Gumppečohkan–Nuvvos-Áitevárrin ja Bâđđaskáidin–Erttetvárrin vyöhykkeissä sekä Paistunturien lounaispuolella Roavveskáidin–Juohkkoaivin ja Stuorra Mavnnan–Sitnogovoaivin jaksoissa.

Granuliittivyöhykkeen itäpuolella on graniittigneissejä ja syväkivi-intruusioita. Koillisnurkassa Gávnnastaddancahcasta pohjoiseen on kaistale liuskeista dioriittista kivilajia, samoin etelämpänä Loddejohskáiddemarasin seudulla. Roavveoaivin kohdalla ja Liŋkepáktin itäpuolella on pitkulainen amfiboliittikaistale. Tämä emäksinen kivilaji on ilmeisesti alun perin ollut emäksinen vulkaniitti. Graniittigneissiä on näkyvissä myös granuliittivyöhykkeen sisällä Juovvaskáidin ja Fállátin välillä, missä tämä gneissialue erottuu pyöreämuotoisena silmäkkeenä myös kuvan 5 harmaasävykartalla. Juovvaskáidin länsirinteessä olevassa graniittigneississä on myös pohjois-eteläinen graniittikaistale. Granuliittivyöhykkeen itäpuolisen graniittigneissialueen ikä ja geologinen kehitys ovat toistaiseksi epäselviä. Perinteisesti se on liitetty vanhaan, arkeeiseen pohjakompleksiin, mutta viimeaikaiset isotooppigeologiset tutkimukset antavat viitteitä sen liittymisestä nuorempaan, mahdollisesti mannerlaattojen törmäysvaiheen saarikaariympäristöön.

2.3 Jääkaudet ja maaperän synty

Peter Johansson

Paistunturin prekambrista kallioperää verhoava maapeite on syntynyt maapallon nuorimman kauden eli kvartäärikauden aikana. Se alkoi noin kaksi miljoonaa vuotta sitten maapallon ilmaston huomattavana viilenemisenä. Kvartäärikauden aikana Suomi oli useita kertoja mannerjäätikön peittämä. Jäätiköitymisten välissä oli lämpimiä interglasiaalikausia, jolloin mannerjäätikkö suli pois. Viimeisimmän jäätiköitymisen aikana mannerjäätikkö oli laajimmillaan noin 20 000 vuotta sitten. Yhtenäinen jäätikenttä ulottui Skandinavian yli Keski-Eurooppaan asti. Pohjoisessa jäätikön reuna päättyi Norjan rannikon edustalle. Ilmeisesti silloinkin osa Pohjoista Jäämerta oli sulana, mikä johtui Golf-virran tuomasta lämmöstä.

Jääkauden loppuvaiheessa Pohjois-Suomi sijaitsi jäätiköitymisalueen keskiosassa. Mannerjäätikkö virtasi Paistuntureiden yli etelälounaasta pohjoiskoilliseen. Jääkausiaika päättyi noin 10 700 vuotta sitten, jolloin mannerjäätikön reuna perääntyi alueelta kohti etelälounasta. Alueen vaihtelevasta pinnanmuodostuksesta johtuen sulava jäätikön reuna ei ollut yhtenäinen. Korkeimmat huiput, kuten esimerkiksi Guivi ja Gáimmoaivi kohosivat ensimmäisinä jääkentän yläpuolelle jäättöminä saarekkeina eli nunatakkeina. Kun jäätikkö oheni, se jäi täyttämään huippujen välisiä laaksoja. Niihin syntyi jäätikkövirtoja, jotka työntyivät jäätikön reunasta kohti koillista. Esimerkiksi Kevojoen, Cuovžájohkan ja Utsjoen laaksoihin syntyi kilometrien pituisia pohjoiskoilliseen työntyviä kielekemäisiä jäävirtoja. Virratessaan ne kuluttivat ja pyöristivät laaksoja poikkileikkaukseltaan U-kirjaimen muotoisiksi ruuhilaaksoiksi. Kevon laakson pohjaa täyttäneeseen jäävirtaan yhtyi sivulaaksoista, kuten Fiellogahjohkan laaksosta virtaavia jäätikkökielekkeitä. Ne eivät kuitenkaan pystyneet kuluttamaan pohjaansa yhtä syvälle kuin Kevon jäätikkövirta. Jäätikön hävittyä sivulaaksot jäivät ylemmälle tasolle ns. riippuviksi laaksoiksi. Kun yhtenäinen mannerjäätikkö oli perääntynyt alueen lounaispuolelle, jäätä jäi enää rippeiksi syvien kurujen pohjille.

Jääkaudella ja sen jälkeisenä aikana syntynyt maaperä koostuu kivennäismaalajeista sekä eloperäisistä aineksista syntyneistä maalajeista, jotka on esitetty kuvan 6 kartalla. Se perustuu alueen 1:400 000 mittakaavaiseen maaperäkartta-aineistoon (Kujansuu 1978, Lahtinen ja Mäkinen 1985). Kivennäismaalajit, kuten moreeni, sora ja hiekka ovat muodostuneet pääasiassa mannerjäätikön kuluttavan ja kerrostavan toiminnan tuloksena. Lisäksi niitä on syntynyt kallioperästä rapautumisen, virtaavan veden ja tuulen aiheuttaman kulutuksen, kuljetuksen ja kerrostavan toiminnan tuloksena. Eloperäisiin maalajeihin kuuluu turve, joka syntyi jääkauden jälkeen. Lisäksi osa maaperästä on pysyvästi veden kyllästämä eli siinä esiintyy pohjavettä.

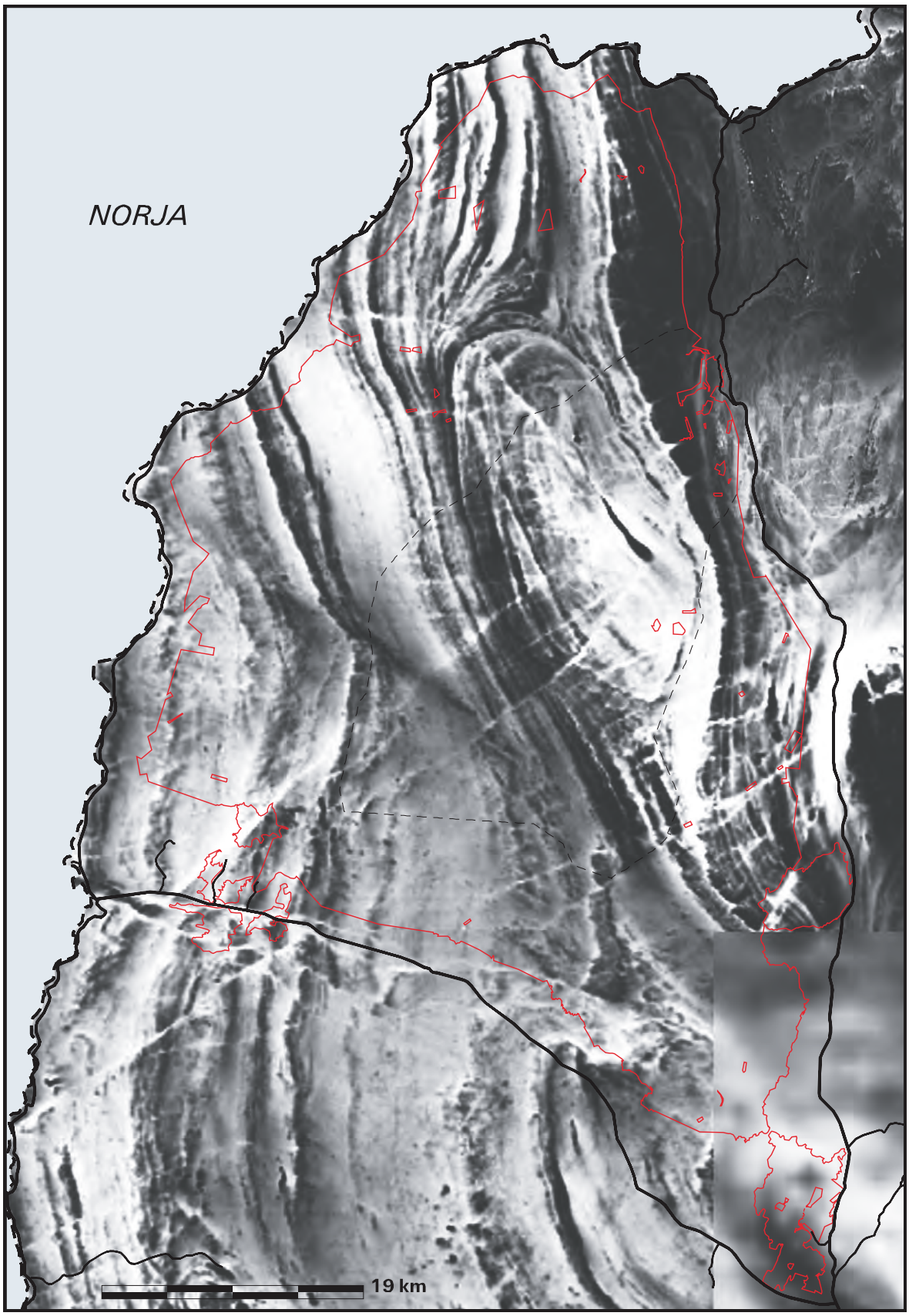

© Metsähallitus 2003, © Maanmittauslaitos 13/MYY/03, © Geologian tutkimuskeskus 2003

Kuva 5. Paistunturi–Kevo-alueen aeromagneettinen totaali-intensiteetti harmaasävykartta.

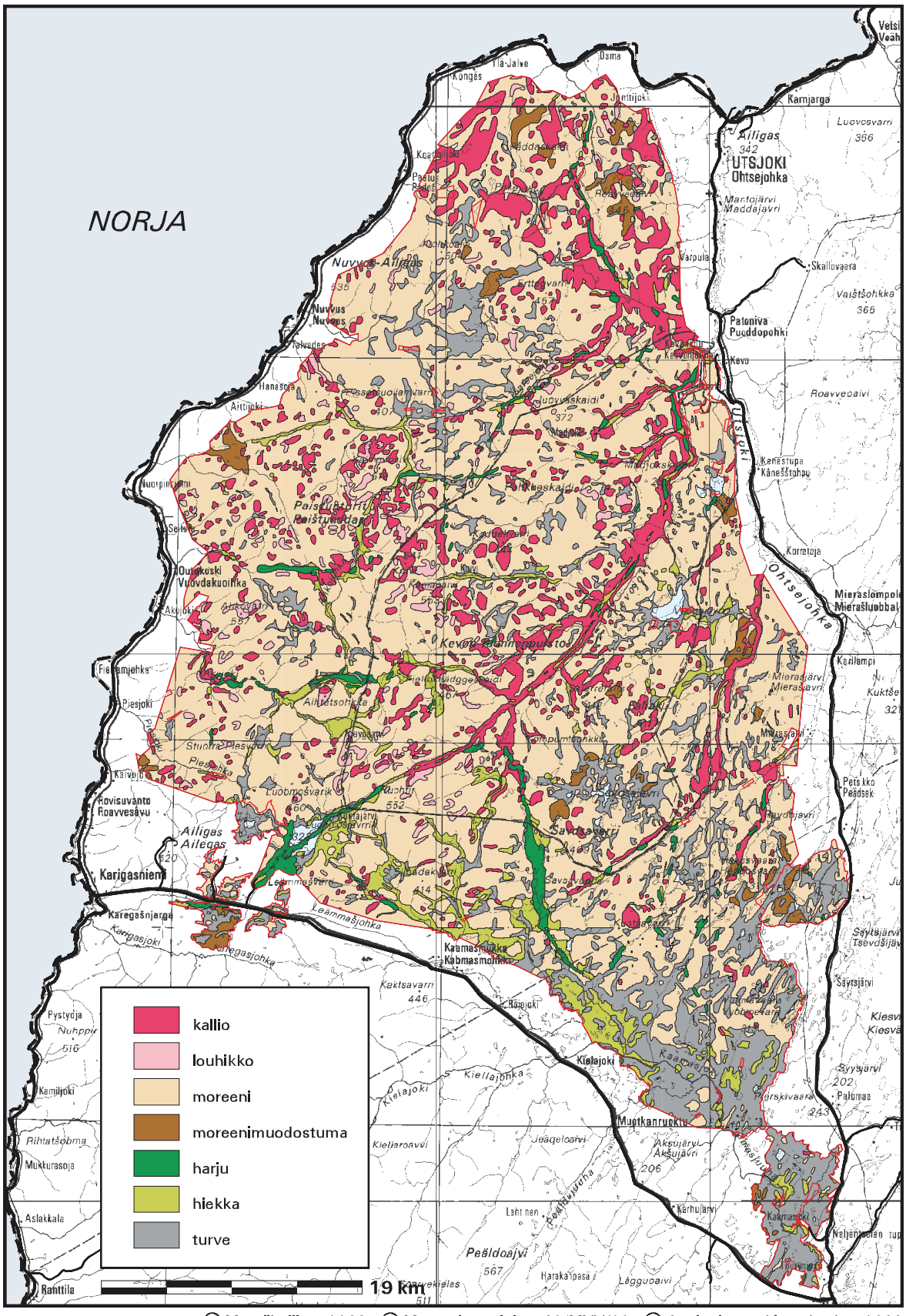

© Metsähallitus 2003, © Maanmittauslaitos 13/MYY/03, © Geologian tutkimuskeskus 2003

Kuva 6. Paistunturi–Kevo-alueen maaperä.

2.4 Jääkauden lopussa syntyneet maaperämuodot

Peter Johansson

2.4.1 Moreeni ja moreenimuodostumat

Moreeni on Paistunturi–Kevo-alueen yleisin maalaji. Se koostuu lajittumattomasta aineksesta ja sisältää lähes kaikkia raekokoja saveksesta lohkareisiin asti. Moreenin kivet ovat usein särmikkäitä ja niitä peittää jauhomainen hienorakeinen aines. Moreeni on syntynyt jäätikön kallioperästä irrottamasta, murskaamasta ja hiomasta aineksesta. Lisäksi siihen on sekoittunut ennen viimeistä jäätiköitymistä syntyneitä maa-aineksia ja kallioperän rapautumistuotteita. Mikäli moreeni on kerrostunut jäätikön pohjalla tiiviiksi massaksi, sitä kutsutaan pohjamoreeniksi. Jäätikön pinnalla kulkeutuneesta kiviaineksesta on syntynyt jään sulaessa pintamoreenia.

Moreeni peittää yleensä kallion pintaa. Se on paksuimmillaan laaksoissa ja tasaisilla alueilla. Vaarojen ja tunturien rinteillä moreenipeite on ohuempi. Tunturien lailla moreenipeite usein puuttuu ja kallion pinta on näkyvissä. Toisinaan kalliosta on jäljellä erikoisen muotoisia eroosiojäänteitä eli toreja, joita esiintyy varsinkin Paistunturien ympäristössä. Laaksojen pohjilla, kuruissa ja tunturihuippujen välisissä painanteissa olevat kallioalueet ovat paljastuneet mannerjäätiköltä virranneiden sulamisvesien kulutustyön tuloksena.

Jäätikön virtauksen suuntaamia moreeniselänteitä kutsutaan drumliineiksi. Niitä esiintyy alueen kaakkoisosassa Vuomavaaran alueella. Samansuuntaisia matalia moreeniselänteitä kutsutaan vakoutumiksi. Niitä esiintyy eri puolilla aluetta, varsinkin Goahppelášjohkan laaksossa sekä sen ja Orošoaivin välisellä alueella, Vuogojávrin ja Kevon kanjonin välisellä alueella ja Cuokkajohkan ympäristössä. Paistunturien ja Kevon drumliinit ja vakoutumat liittyvät osana Inarin drumliinikenttään, jonka keskusalue sijaitsee erämaa-alueen itäpuolella. Siellä yksittäiset drumliinit vaihtelevat kooltaan ja muodoiltaan huomattavasti ja muodostavat vaihettuvan sarjan heikosti virtaviivaisista, pyöreähköistä moreenikumpareista pitkiin ja kapeisiin harjumaisiin selänteisiin (Kaitanen 1969, Heikkinen ja Tikkanen 1979). Drumliinit ovat yli 10 metriä korkeita, 2–4 kilometriä pitkiä ja 300–400 metriä leveitä muodostumia. Vakoutumat ovat suurimmillaan 0,5–2 metrin korkuisia ja joitakin satoja metrejä pitkiä. Ne esiintyvät yleensä aivan vieri vieressä 20–40 metrin välein. Drumliinit ja vakoutumat ovat ainekseltaan pääosin moreenia ja niillä on vain satunnaisesti kallioydin jäätikön virtauksen tulosuunnassa. Vakoutumia on usein varsin vaikea havaita maastossa. Ilmasta nähtynä ne erottuvat selvästi, sillä niistä syntyy maastoon juovainen rakenne.

Moreenista koostuvia muodostumia, kumpuja ja selänteitä esiintyy harvinaisena jokilaaksoissa ja tunturien välisissä painanteissa. Siellä ne muodostavat yhtenäisiä, muutaman neliökilometrin laajuisia kumpumoreenikenttiä. Orošoaivin koillispuolella on esimerkiksi kymmeniä rinnettä alas kiemurtelevia matalia moreeniselänteitä, joiden välissä on suuntautumattomia kumpuja. Huomattavin kumpumoreenialue on Jeagelveijohkan pohjoispuolisella alueella (kuva 3), jolla on soiden ja pienien lampien erottamina kymmeniä mutkittelevia selänteitä ja kumpuja sekä matalia, ilmasta katsottuna renkaan muotoisia selänteitä, jotka muistuttavat Länsi-Lapissa esiintyviä puljumoreeneita. Niiden oletetaan syntyneen jäätiköitymisen loppuvaiheessa plastisen pohjamoreeniaineksen tunkeutuessa altapäin jäätikön pohjalla olleisiin railoihin ja halkeamiin. Jäätikön sulettua railon paikalle jäi sen suuntainen moreeniharjanne.

2.4.2 Harjut ja muut jäätikköjokimuodostumat

Mannerjäätikön sulaessa vapautui suuret määrät sulamisvettä, jota virtasi jäätikön päällä sekä sen sisällä ja pohjalla olleissa halkeamissa ja raoissa. Sulamisvesivirrat yhtyivät jäätikön pohjalla olleissa tunneleissa virranneiksi jäätikköjoiksi. Sulamisvedet kuljettivat jäästä ja jäätikön pohjalta irrottamaansa kiviainesta pesten ja lajitellen sitä. Samalla ne kuluttivat ympäröivää jäätikköä sekä alustaansa. Lähellä jäätikön reunaa sulamisveden virtausnopeus heikkeni. Mukana kulkeutunut maa-aines alkoi kerrostua tunnelin pohjalle sora- ja hiekkakerrostumiksi, joita kutsutaan jäätikköjoki- eli glasifluviaalisiksi kerrostumiksi. Niistä syntyi tunnelin suuntaisia jyrkkärinteisiä ja teräväharjaisia harjuselänteitä. Peräkkäisistä harjuselänteistä kasvoi kymmenien, jopa satojen kilometrien mittaisia harjujaksoja, jotka kuvastavat muinaisten jäätikköjokien reittejä. Harjujaksojen suuntaus etelästä pohjoiseen tai lounaasta

koilliseen on likimain sama kuin sulamisvaiheen aikainen jäätikön reunan perääntymissuunta.

Alueen huomattavin harjujakso on Karigasniemeltä Luomusjärvien ja Kevon kanjonin kautta Utsjoelle kulkeva lounais-koillissuuntainen harju. Luonnonkaunis Luomusjärvien (Luopmošjávrrit) harju (kuva 3) kulkee järven halki jakaen sen kahteen lähes yhtä suureen osaan, jotka ovat nimeltään Stuorrajávri ja Nuorttatjávri. Pohjoispäässä harju on noin 10–20 m korkea ja laeltaan tasainen. Lounaispäässä se kohoaa yli 30 metriä korkeaksi, muodoltaan jyrkkärinteiseksi ja teräväharjaiseksi soraselänteeksi, jonka reunoilla esiintyy glasi-fluviaalista kumpu-kuoppamaastoa. Kuopat eli supat syntyivät kun jäätikön reuna rikkoontui ja siitä irtosi suuria jäälohkareita, jotka hautautuivat hiekkaan. Noin kaksi kilometriä järvistä lounaaseen harjuselänteen ja Luomusjoen välissä on pinnaltaan tasainen hiekkakenttä, sanduri, jota leikkaavat lounaaseen viettävät sulamisvesiuomat (Hietaranta 2002). Harjun eteläpäässä on Suomen suurin lähde, Sulaojan lähde (kuva 3). Pohjavettä pulppuaa harjun hiekka- ja sorakerrostumista Seitalammen pohjaan jopa 400 litraa sekunnissa. Lammesta vesi virtaa noin 600 metriä pitkänä jokena Basijávri-järveen. Purkautuvan pohjaveden lämpötila on ympäri vuoden noin kolme astetta ja sen virtaus niin voimakas, että joki ja osittain myös Basijávri eivät jäädy edes kovilla pakkasilla.

Edellä mainittuun harjujaksoon yhtyy alueen eteläpuolelta Kaamasjoelta Čieskadasjohkan laakson kautta tuleva sivuhaara. Siihen kuuluu osana Soahkemohjávrrit-järvien luoteispuolella oleva delta (kuva 3), joka syntyi jäätikön reunan edessä olleen jääjärven pohjaan jäätikköjokitunnelin suulle kasaantuneesta hiekasta ja sorasta. Deltan kerrostuminen tapahtui ilmeisesti jäätikön reunan perääntymisessä tapahtuneen lyhyen pysähdyksen aikana. Sen tasainen laki on 265 metrin korkeudella ja kuvastaa jääjärven vedenpinnan tasoa (ks. jääjärvet). Harju jatkuu deltan pohjoispuolella laajeten noin kilometrin levyiseksi Rávdobuolžžat-nimiseksi harjulaajentumaksi (kuva 3), jossa on kymmeniä jyrkkärinteisiä sorakumpuja ja niiden välissä suppia. Rávdojávrin kohdalla harju yhdistyy jälleen yhdeksi noin kymmenmetriseksi selänteeksi, joka Gopmirdanjogajávrin eteläpuolella on hyvin teräväharjainen ja jyrkkärinteinen. Kaamasjoen–Čieskadasjohkan harjun itäpuolella olevat hiekkaselänteet kuuluvat katkonaiseen harjujaksoon, joka kulkee Vuomavaaran lounaisrinnettä seuraten Siikalompolon ja Siikajärven kautta Utsjoen laaksoon.

Erämaa-alueen länsiosassa on huomattavan kookas harjujakso, joka kulkee laaksoja ja tunturien välisiä kuruja seuraten lounaasta koilliseen Čulloveijohkan sivulaaksosta Gáimmoáivin kaakkoispuolitse Čársejohkan laaksoon ja sieltä itään Mádjohkan laaksoon. Čársejohkan alajuoksulla on lisäksi eri jäätikköjokisysteemiin kuuluvia harjuselänteitä ja -kumpuja, jotka jatkuvat pohjoiseen Goahppelašjávrin (Kuoppilasjärvi) kautta ja Goahppelašjohkan (Kuoppilasjoki) laakson pohjaa pitkin Tenolle. Goahppelašjávrin eteläpuolella harju muodostuu kymmeniä metrejä korkeista sora- ja hiekkakummuista ja niiden välisistä supista. Noin viisi kilometriä Goahppelašjávrin pohjoispuolella harju muuttuu teräväharjaiseksi selänteeksi, joka nousee laakson pohjalta sen jyrkälle itärinteelle. Akujoen laaksossa oleva länsi-itäsuuntainen harju on muodoltaan pyöristynyt, jopa yli 20 metriä korkea muodostuma, joka katkeaa useiksi noin kilometrin mittaisiksi selänteiksi. Akujoen harju (kuva 3) on ilmeisesti muita harjuja vanhempi ja syntynyt viimeistä jäätiköitymistä edeltäneen tai vielä sitä aikaisemman jäätiköitymisen sulamisvaiheessa.

Paistunturi–Kevo-alueella on harjujen lisäksi myös muita soraa ja hiekkaa olevia maaperämuodostumia. Fiellogahjohkan ja siihen etelästä Suohpášoaivin pohjoisrinteiltä alkunsa saavan puron yhtymäkohdassa on noin kilometrin pituinen ja 600 metriä leveä huonosti lajittuneesta sorasta ja hiekasta koostuva alue. Se on ns. purkausdelta joka syntyi, kun sulamisvedet kuluttivat Suohpášoaivin rinteillä olleista kuruista ja uomista kiviainesta, joka kulkeutui rinnettä alas ja kerrostui laakson pohjalle. Noin kolme kilometriä Goahppelašjávrin itäpuolella on matalia rinneharjuja, jotka kulkevat tunturin rinnettä alas matalina selänteinä. Ne syntyivät, kun sulamisvesivirrat syöksyivät railojen kohdalla jäätikön reunan alle ja mukana kulkeutunut hiekka ja sora kasaantuivat railon pohjalle sen suuntaisiksi harjanteiksi. Kevon luonnonpuiston pohjoisosassa Sirrájávrin ympäristössä on pieniä, runsaan metrin korkuisia harjuja, jotka kiemurtelevat teräväharjaisina selänteinä tunturien rinteillä. Vaatimattomasta koostaan huolimatta ne ovat puuttomassa tunturimaisemassa varsin silmiinpistäviä geologisia muodostumia.

2.4.3 Kurut ja uomat

Erilaiset kurut ja uomat ovat jäätiköltä virranneiden sulamisvesien synnyttämiä. Vaikka ne ovat nykyisin kuivina tai niiden pohjalla virtaa vain vähäinen puro, niissä on näkyvissä huomattavien vesimassojen aiheuttaman eroosiotoiminnan merkkejä. Kuruja ja uomia esiintyy useimmiten tunturien rinteillä sekä niiden välisissä laaksoissa.

Suohpášoaivin pohjoispuolella (kuva 3) esiintyy kolme ns. satulakurua. Satulakuru sijaitsee yleensä kahden tunturihuipun välissä olevan harjanteen matalimmassa kohdassa eli satulassa. Sen synty liittyy jäätikön sulamisen alkuvaiheeseen, jolloin korkeimmat huiput kohosivat jäättöminä alueina eli nunatakkeina jäätikön pinnan yläpuolella. Sulamisvesiä kerääntyi huippujen ympärille, jäätikön reunan ja tunturin rinteen väliin. Ne virtasivat satulakohdasta tunturisselänteen yli kuluttaen alla olevan jäätikön puhki. Kulutus jatkui alla olevaan kallioon, ja siihen alkoi syntyä satulakuru. Suohpášoaivin alueen pohjoisin satulakuru on noin puoli kilometriä pitkä, 100 metriä leveä ja jopa 40 metriä syvä kallioseinäinen rotko (Syrilä 1965). Vaikka se onkin sulamisvesivirtauksen synnyttämä, myös alla olevassa kalliossa olevat rikkonaiset kohdat ovat auttaneet virtaavan veden kulutustyötä ja kurun syntyä.

Paistunturi–Kevo-alueella esiintyy yleisesti tunturin rinnettä viistoon alas kulkevia uomia, joita kutsutaan lieveuomiksi. Ne syntyivät jäätikön sulamisen loppuvaiheessa, jolloin jäätikkö peitti kielekkeinä laaksojen pohjia samalla kun rinteiden yläosat olivat jo jäästä vapaina. Jäätikkökielekkeiden pinnalla virranneet keväiset sulamisvedet kerääntyivät niiden reunoille ja kääntyivät virtaamaan tunturin rinteen ja kielekkeen välistä saumaa myöten. Virtaus kulutti rinteeseen uoman, jota kutsutaan lieveuomaksi. Kesän aikana jäätikkö oheni ja sen pinta laski. Talven tultua sulaminen pysähtyi. Seuraavana keväänä syntyi samalla tavoin uusi uoma edellisen alapuolelle. Jäätikön ohenemisen jatkuessa lieveuomista syntyi kymmeniä samansuuntaisia uomia käsittäviä lieveuomaparvia. Suohpášoaivin satulakurujen itä- ja koillispuolella esiintyy lieveuomia, joiden pituus vaihtelee 100 metristä kilometriin ja syvyys puolesta metristä kahteen metriin. Osa uomista on 5–8 metriä syviä ja vietoltaan jyrkempiä ns. reunanalus- eli sublateraalisia uomia (Syrilä 1965). Ne syntyivät sulamisvesien tunkeutuessa jäätikön reunaosien alle, jolloin niissä saattoi virrata vesiä useiden vuosien ajan. Suohpášoaivin uomasto on yksi Kevon alueen edustavimmista. Maastossa selvästi näkyviä säännöllisiä lieveuomaparvia esiintyy myös Ruohtirin kaakkoisrinteellä (kuva 3), Luomusjärvien itäpuolella olevan Geatgielasin länsirinteellä, Suohpáščielgin kaakkoisrinteellä, Stuorra Biesvárrin ympärillä, Stuorrageađggegielasin kaakkoisrinteellä ja Áhkovárrin etelärinteellä (Koskinen 2005). Gáimmoaivin länsi- ja itäpuolella on puuttomassa maastossa selvästi erottuvia, syvälle moreeniin kuluneita reunanalusuomia. Lieveuomaparven alapäässä saattaa toisinaan esiintyä kohtisuoraan rinnettä alas kulkevia nieluuomia. Ne syntyivät lieveuomissa virranneen sulamisveden tunkeuduttua jäätikössä olleita railoa pitkin sen reunan alle ja kulutettua sinne uoman. Nielu-uomia on esimerkiksi Njávgoaivin länsirinteellä (kuva 3). Goahppelášjávrin länsirannalla on kymmenen metriä syviä laakson pohjaa kohti viettäviä nielu-uomia.

Lieveuomilla on merkitystä tutkittaessa mannerjään sulamista ja sen reunan ohenemista ja perääntymistä. Niitä ei useinkaan voi sitoa jäätikön reunan vuosittaiseen perääntymiseen, mutta niiden avulla on mahdollista määrittää jäätikön reunan asemia hyvin tarkkaan ja saada kuva mannerjäätikön pinnan viettosuunnasta, kaltevuudesta sekä jäätikön ohenemisesta. Jäätikön reunaosassa sen pinnan vietto oli keskimäärin 1,5–3 metriä sadalla metrillä, mutta se saattoi vaihdella eri paikoissa suuresti. Esimerkiksi kapeissa solissa jäätikkökieleke muuttui jäätikköputoukseksi, jonka pinta vietti hyvin jyrkästi kohti sen kärkeä. Paistunturi–Kevo-alueella jäätikön reuna oheni noin 1,2–3,5 metriä vuodessa ja sen reunan voi arvioida perääntyneen noin 250 metriä vuodessa.

Kevon, Čieskadasjohkan ja Goahppelášjohkan laaksot ja niiden pohjalla olevat avokalliot ovat jäätikköjokieroosion ja sitä seuranneen sulamisvesieroosion kuluttamia ja puhdistamia. Moskkoskáidin eteläpuolella Kevon ja Čieskadasjohkan välissä olevan niemen poikki kulkee jäätikköjoen synnyttämä ns. subglasiaalinen uoma. Se syntyi jäätikön pohjalla sulamisvesitunnelissa vallinneen voimakkaan hydrostaattisen paineen tuloksena, kun Luomusjärvien–Kevon harjujakson kerrostanut jäätikköjoki oikaisi Suohpáščielgin pohjoispuolitse suoraan Čieskadasjohkan laaksoon ja sieltä Kevon laaksoon. Vasta jäätikön sulamisen

loppuvaiheessa sulamisvesivirta ohjautui suoraan Moskkoskáidin pohjoispuolitse Kevon kanjoniin. Vanhasta jäätikköjoen pohjasta jäi jäljelle noin 200–300 metriä leveä, osaksi kallioon asti kulunut uoma, joka on nykyisin kuivana.

2.4.4 Kaamasjoen jääjärvi

Kaamasjoen laaksossa ollut jääjärvi (Seppälä 1980) oli laajin alueelle syntyneistä jäätikön patoamista järvialtaista. Sen syntyyn vaikutti alueen voimakas pinnanmuodostus sekä etelään peräänty nyt jäätikön reuna, joka esti jäätiköltä ja jäätikköjoista purkautunutta sulamisvettä virtaamasta kaakkoon.

Jäätikön sulamisen alkuvaiheessa jääjärvi peitti Ruohtervada Rávdojávrin -järven ympäristöä ja sen vedet laskivat Čieskadasjohkan laakson kautta pohjoiseen Kevojokeen. Laakson pohjalla olevan kynnyskohdan korkeuden perusteella jääjärven vedenpinta asettui noin 295–300 metrin korkeudelle (kuva 7A). Jäätikön reunan peräännyttyä muutamia kilometrejä etelään aukeni uusi, matalammalla tasolla ollut lasku-uoma Cuovžájohkan laaksoon. Vedenpinta laski 265 metrin korkeudelle. Soahkemohjávrrit-järven luoteispuolella oleva tasalakinen delta kerrostui tälle tasolle (kuva 7B). Seuraavissa vaiheissa jääjärvi kasvoi itään. Vuomavaaran etelärinteelle syntyi sarja sulamisvesiuomia, joita myöten jääjärven vedet alkoivat virrata itään.

Selviä pidempiaikaisia jääjärvivaiheita ei enää päässyt syntymään, sillä vedenpinta laski kaiken aikaa uusien, edellistä alemmalla tasolla olevien maaston kohtien paljastuessa jäätikön reunan alta. Kiellajoen ja Kaamasjoen yhtymäkohtaan kerrostuneen deltan pinta kuvastaa vaihetta, jolloin vedenpinta oli noin 210 metrin korkeudella. Laajimmillaan jääjärvi oli silloin, kun sen vedenpinta oli noin 200 metrin korkeudella (Seppälä 1980). Jääjärvi peitti erämaa-alueen kaakkoiskulmassa olevaa tasaista aluetta, ja sen lasku-uoma kulki Pierkivaaranjängän pohjoisreunaa seuraten Syysjärven eteläpuolelle ja kohti Inarijärveä. Jäätikön peräännyttyä Kaamasjoen laaksosta sulamisvedet pääsivät virtaamaan esteettä kaakkoon ja jääjärvi kuivui.

2.5 Jääkauden jälkeiset tapahtumat

Peter Johansson

Varsin pian jäätikön häviämisen jälkeen alkoi kasvillisuuden kehitys. Aluksi oli lyhyt heinäkasvillisuuden vaihe, sillä kylmän jäätikön läheisyys esti puuvartisten kasvien kasvun. Ilmaston lämpenemisen seurauksena ensimmäiset alueelle levinneet puut olivat koivu ja harmaaleppä. Selvä muutos alueen kasvillisuudessa tapahtui noin 9 000–8 000 vuotta sitten, jolloin mänty saapui sinne. Jääkauden jälkeisen ajan ilmastollisesti suotuisin ajanjakso oli noin 8 000–5 000 vuotta sitten. Vuoden keskilämpö oli silloin noin kaksi astetta nykyistä korkeampi. Sen seurauksena mänty kasvoi tuntureilla jopa 200 metriä ylempänä kuin nykyisin ja sitä esiintyi lähes koko alueella. Ilmasto viileni uudelleen noin 5 000 vuotta sitten. Siitä alkoi mäntymetsien taantuminen. Tämän hetkinen mäntymetsien pohjoisraja syntyi noin 3 000 vuotta sitten. Kevon ja Utsjoen laaksojen nykyiset männiköt ovat jäänteitä eli reliktejä aiemmin yhtenäisinä kasvaneista mäntymetsistä.

2.5.1 Rapautumat ja talukset

Jääkauden jälkeen alueella on tapahtunut ja tapahtuu edelleen erilaisia geologisia prosesseja. Yksi niistä on rapautuminen. Vuorokauden eri aikoina tapahtuvat lämpötilan vaihtelut aiheuttavat kallion ja lohkareiden pinnalla vuorotellen laajenemista ja kutistumista. Vuosien mittaan kiven pinta alkaa hilseillä ja hiljalleen se murenee irti. Laajeneminen ja kutistuminen saavat aikaan jännityksiä, jotka lauetessaan synnyttävät kiveen hiushalkeamia. Niihin tunkeutuu vettä, joka jäätyessään laajenee ja suurentaa halkeamia kerta kerralta. Lopulta halkeama kasvaa niin suureksi, että kallion pinnasta irtoaa teräväreunainen kappale, tai kallio hajoaa särmikkäiksi irtolohkareiksi. Rapautumista tapahtuu varsinkin keväisin ja syksyisin, jolloin ilman lämpötila vaihtelee lämpö- ja pakkasasteiden välillä. Rapautuminen on voimakkainta varjoisilla pohjoiseen ja itään viettävillä rinteillä, sillä siellä on runsaimmin lumilaikkuja, joista valuu vettä kallion rakoihin pitkälle kesään.

Vuosituhansia kestänyt fysikaalinen rapautuminen on vaikuttanut alueen maanpinnanmuotoihin ja maisemaan. Näkyvimpänä tuloksena ovat

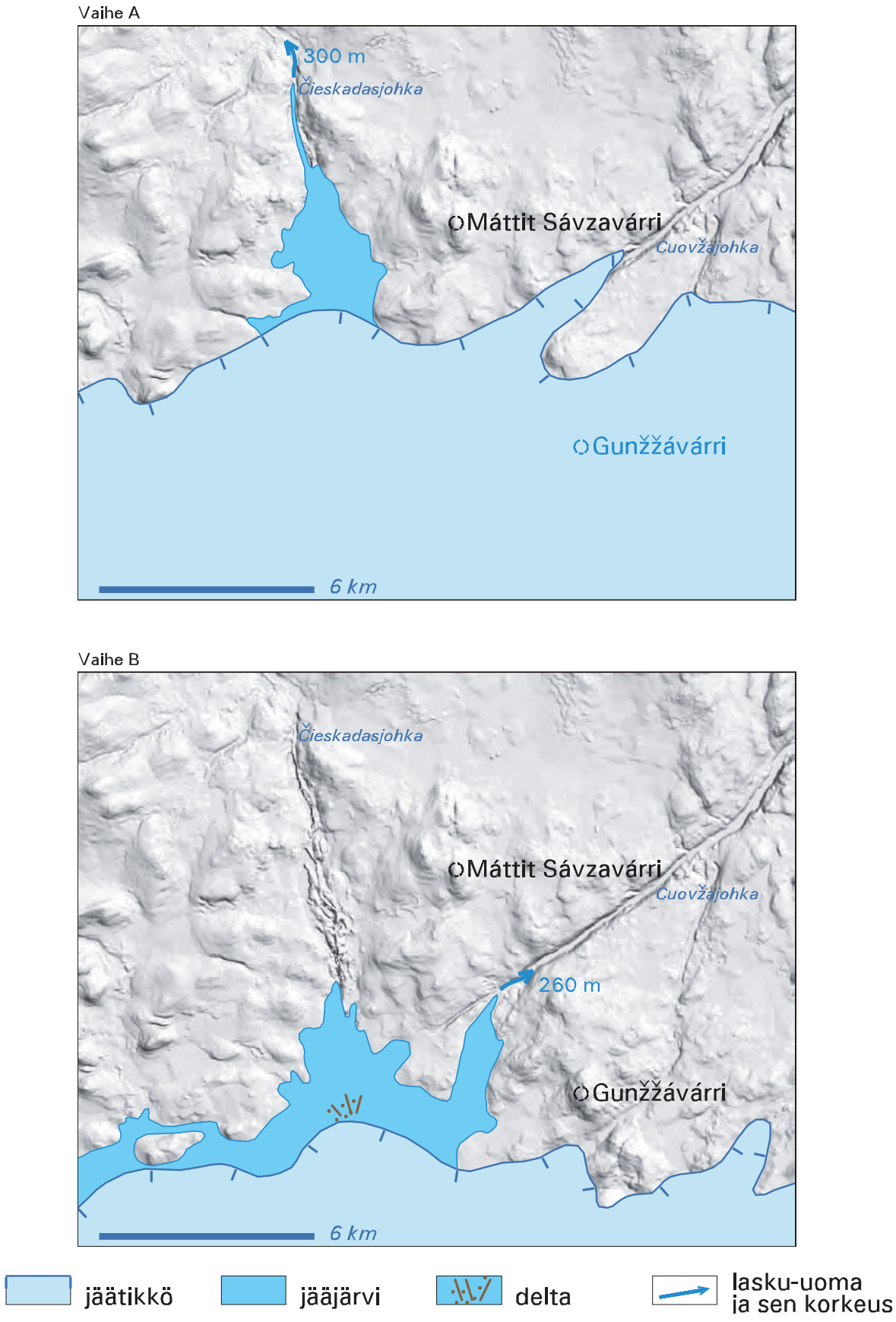

Kuva 7. Kaamasjoen jääjärven kehitys. A = Čieskadasjohkan vaihe (295 m), B = Cuovžájohkan vaihe (265 m).

tasaisilla tunturien lakialueilla ja loivilla rinteillä kalliota peittävät rapautumistuotteet, särmikkäät kivikot eli rakat. Laajimmat rakka-alueet ovat Paistuntureilla ja Bađđaskáidin alueella. Esimerkiksi Gáimmoaivin (kuva 3) ja Stuorra Mávnnan laet ovat yhtenäisen rakan peitossa eikä sieltä löydy ehjää kalliota. Tuoreet halkeamat kertovat rakkautumisen olevan edelleen hitaasti käynnissä. Rapautumiseen liittyvät myös tunturien lailla esiintyvät eroosiojäänteet eli tor-muodostumat. Ne muistuttavat rikkonaisia kalliopaaseja, mutta todellisuudessa ne ovat kallion kestävintä osaa, joka on jäänyt jäljelle ympärillä olleen rikkoontuneen kallion rapautuessa ja kulkeutuessa pois. Paistunturien alueella on useita tor-muodostumia, joista komeimmat ovat pohjois-eteläsuuntaisena jonona Duottar-Mávnna ráhppát-tunturin laella (kuva 3). Niistä korkein on yli kymmenmetrinen paasi (Kaitanen 1969). Matalia tor-muodostumia on esimerkiksi Duottar-Mávnnan laella sekä Luomusjärvien luoteispuolella Davimuš Luopmošvarrin ja Gaskkamuš Luopmošvarrin lailla. Tor-muodostumiksi luetaan myös kallioseinämästä irronneet paasimaiset kielekkeet, jotka ovat jääneet paikoilleen. Yksi tällainen kallioseinämästä ulos työntyvä kieleke on Kevon kanjonissa Bajimuš Njaggaleapmen kaakkoispuolella (Kaitanen 1969).

Lähes pystysuorien jyrkänteiden ja pahtojen juurille kasaantuu seinämästä irronneesta ja sen juurelle pudonneesta lohkare- ja kiviaineksesta vyörykeiloja eli taluksia. Niiden pinta viettää varsin jyrkästi seinämän juurelta laakson pohjaa kohti. Korkein talusmuodostuma (64 m) on Vuolimuš Njaggaleapmen itärinteellä (kuva 3) (Liira ja Hietaranta 1998). Hyvin kehittyneitä taluksia esiintyy myös esimerkiksi Liŋkepáktin ja Geavgŋápáktin juurella. Kevon kanjonin kaakkoisrinteellä vyörykeilat ovat paikoin kasvaneet yhteen muodostaen kilometrien mittaisen jatkuvan lohkarevyön jyrkänteen juurelle.

Liira ja Hietaranta (1998) ovat tehneet vyöryneiden lohkareiden pinnalta jäkälätutkimuksia. Rapautuessaan irti pahdan seinämästä ja vyöryessään alas kivet ja lohkareet olivat puhtaita. Niiden pinnalle alkoi kasvaa jäkälää vasta vyöryn jälkeen. Mittaamalla jäkäläkasvustojen kokoa ja vertaamalla tuloksia jäkälien kasvunopeuteen on mahdollista selvittää vyörymisen ajankohta. Tulosten mukaan valtaosa kivistä ja lohkareista on ollut paikoillaan jo vuosisatoja, sillä niiden pintaa peittivät isot jäkälälaikut. Joukossa oli myös lohkareita, joiden pinnalla jäkälät olivat varsin pieniä. Niiden voi päätellä vyöryneen ns. ”Pienen Jääkauden” kylmän ilmastovaiheen aikana 1600–1800-luvuilla, jolloin tapahtui runsaasti rapautumista. Viimeisen vuosisadan aikana ilmaston lämmettyä kiviainesta on vyörynyt varsin vähän, lukuun ottamatta Liŋkepáktin talusta (kuva 3), jossa esiintyy jäkälän peittämien lohkareiden keskellä myös täysin jäkälättömiä kiviä aivan viime vuosina tapahtuneiden vyöryjen tuloksena.

2.5.2 Kuviomaat ja vuotomaat

Routa on merkittävä tekijä myös moreenimailla. Siitä ovat osoituksena routimisen tuloksena syntyneet kuviomaat. Kun kostea moreenin hienoaines jäätyy, se laajenee ja työntää säteittäisesti karkeampaa ainesta, kuten kiviä, poispäin. Kun hienoaines sulaa, se vetäytyy takaisin kivien jäädessä paikalleen. Kun jäätyminen ja sulaminen toistuvat vuodesta toiseen, maahan syntyy moreenin hienoaineksesta koostuvia jäätymiskeskuksia, joiden reunoille kivet ovat kasaantuneet kivirenkaiksi. Koska jäätymiskeskuksia on vieri vieressä, kivirenkaista syntyy verkkomainen kuvioitus eli polygonimaa. Kivirenkaiden läpimitta on 2–5 metriä. Ne ovat usein epäsäännöllisen monikulmion muotoisia. Tavallisimpia ovat 5- tai 6-sivuiset ruudut. Paistunturi–Kevo-alueella kuviomaat ovat varsin yleisiä. Hyvin muodostuneita kivirenkaita on esimerkiksi Kevon kanjonin kaakkoispuolella Gompunčohkkan ja Skierrefálisin välisessä laaksossa (Tabuchi ja Hara 1992).

Vuotomaat syntyvät ns. solifluktion seurauksena, kun vedellä kyllästynyt maamassa valuu painovoiman vaikutuksesta tunturien rinnettä alas. Voimakkainta solifluktio oli heti jäätiköiden häviämisen jälkeen, kun kasvillisuus ei vielä sitonut maaperää. Sitä tapahtuu edelleen varsinkin keväisin ja alkukesällä, kun maan sula pintakerros liikkuu roudassa olevan kerroksen yläpintaa pitkin. Ohlson (1964) on todennut, että jo parin kolmen asteen rinteen kaltevuus aiheuttaa maamassojen liikettä, mutta vasta rinteillä, joiden vietto on 5–20 astetta, esiintyy yleisesti vuotomaita. Solifluktion seurauksena syntyy myös alas tunturin rinnettä valuvia pitkiä kivivirtoja ja kivijuovia. Muutamin paikoin kokonaisia maamassoja, kivirakkoja tai laajoja moreenimaita on liikkunut kohti laakson pohjaa.

2.5.3 Tuulikerrostumat

Tuulen kerrostamat lentohiekka-alueet sijaitsevat pääosin erämaa-alueen eteläosassa. Kaamasjoen lentohiekka-alue peittää noin 70 km^2:n laajuisen alueen Kaamasjoen ja sen sivujoen Kiellajoen laaksoissa. Se on Seppälän (1971) mukaan yksi Suomen laajimmista yhtenäisistä lentohiekka-alueista (kuva 3).

Tuulikerrostumat syntyivät jäätikön häviämistä seuranneena periglasiaalisena aikana. Jäätikön hävittyä maanpinta kuivui vähitellen. Koska kasvillisuus ei vielä sitonut maanpintaa, hiekka ja sitä hienommat lajitteet lähtivät liikkeelle jäätiköltä puhaltaneiden voimakkaiden tuulten mukana. Hienoin aines kulkeutui kauas lähtöalueeltaan ja kerrostui myöhemmin lössiksi. Hiekka kulkeutui vain lyhyen matkaa kasaantuen lentohiekkakinoksiksi eli dyyneiksi. Dyynejä syntyi varsinkin tasaisille ja alaville alueille, missä esiintyi hiekkaisia harjuja ja virtaavan veden lajittelemia hiekkaisia jokikerrostumia. Tuuli saattoi kuljettaa hiekkakinoksia useiden kilometrien päähän lähtöalueensa ulkopuolelle, kuten Ravdobuolžžat-harjulaajentuman itäpuolella oleva dyyniselänne osoittaa (kuva 3). Vaikka suurin osa dyyneistä on ”fossiilisia”, eli niiden liike on nyt pysähtynyt ja kasvillisuus on sitonut ne juurillaan, alueelta löytyy myös edelleen aktiivisesti liikkuvia dyynejä (Seppälä 1971 ja 1996).

Paistunturin alueen dyynit ovat poikittaisia, pitkittäisiä tai kaaren muotoisia paraabelidyynejä. Muodon ja rakenteen perusteella vallitseva tuulen suunta näyttää olleen lännen ja luoteen väliltä. Kaamasjoen dyynit ovat keskimäärin 4–6 metriä korkeita (Johansson ym. 2000), mutta alueella on muutamia paraabelidyynejä, jotka yltävät keskiosastaan jopa 12 metriä ympäröivän alueen yläpuolelle (Seppälä 1971). Dyynien aines on hyvin lajittunutta hietaa ja hienoa hiekkaa, joissa näkyy selviä kerrosrakenteita.

Tuntureilla lentohiekkakinokset ovat harvinaisia, sillä siellä harjukerrostumat ovat rakeisuudeltaan liian karkeita tuulen käsiteltäviksi. Tuulella on kuitenkin huomattava voima, ja paljakan puuttomuus johtuukin osaksi sen jäähdyttävästä vaikutuksesta. Tuuli ja talvella sen mukana kulkevat jääkiteet rikkovat hiekkapuhalluksen tavoin maapeitettä ja siinä olevia kohoumia, kuten palsoja, joita lumipeite ei suojaa. Samalla jääkiteet hiertävät rikki koivujen runkoja ja vahingoittavat niiden silmuja (Seppälä 2003).

Inarin ja Utsjoen tuulikerrostuma-alueille ovat tyypillisiä tuulen kuluttamat muodot eli deflaatioalueet. Osa niistä on tuhansien vuosien ikäisiä ja muuttunut pieniksi järviksi ja lammiksi pohjavedenpinnan noustua. Harjuilla ja dyyneillä deflaatioalueet ovat kasvittomia painanteita ja altaita, joissa tapahtuu edelleen voimakasta tuulen kuluttavaa toimintaa, jonka vuoksi kasvillisuus ei kykene leviämään niille. Deflaatioaltaat ovat muodoltaan soikeita tai lähes pyöreitä ja kooltaan useita kymmeniä neliömetrejä. Suurin deflaatioallas on läpimitaltaan 90 metriä, se sijaitsee Rávdojávrin pohjoisrannalla. Tuulen aiheuttamalle kulutukselle otollisia paikkoja ovat myös dyynien sekä hiekkaisten harjujen harjat. Rávdojávrin eteläpuolella Ravdobuolžžat-harjulaajentumalla (kuva 3) deflaatioalueita on varsinkin luoteisrinteillä ja suppien pohjilla. Lisäksi monia dyyniselänteitä leikkaavat noin 2–5 metriä syvät aukot, joita kutsutaan tuulipuurroiksi.

2.5.4 Suot

Ensimmäiset pioneerikasvit saapuivat Paistunturi–Kevo-alueelle pian sen paljastuttua jäätikön ja jääjärvien vesien alta. Ne hakeutuivat maastonkohtiin, jotka tarjosivat enemmän kosteutta ja rinteiltä huuhtoutuneita ravinteita kuin ympäröivät alueet. Näin soistuminen pääsi alkuun. Pohjoisen kosteassa ja viileässä ilmastossa soistuminen jatkui voimakkaana. Sen seurauksena alkoi muodostua turvetta tunturien ja vaarojen välisiin painanteisiin sekä varsinkin tasaisille, alaville ja vettä läpäisemättömille alustoille.

Alueen suot ovat pääosin palsasoita, jotka luetaan aapasoiden alatyypiksi. Huomattavin palsasuo on Pieran Marin jängän alueen itäosassa. Sen korkein palsakumpu on yli neljä metriä korkea. Paistunturien koillispuolella on muutamia kauniita palsasoita, kuten Njiljohmomohkejeaggi (kuva 3) ja Liŋkinjeaggi sekä eteläpuolella olevat Čulloveijeaggi ja Biesjeaggi. Alueen kaakkoisosassa on Pierkivaaranjänkä. Niiltä puuttuu aapasoille tyypillinen rimpien ja jänteiden esiintyminen, mutta kasvillisuus liittyy kuitenkin läheisesti aapasoihin. Ne ovat tyypillisiä tunturikoivuvyöhykkeessä ja niiden esiintymisalueen eteläraja seuraa likimain männyn pohjoisrajaa. Palsakummut eli palsat ovat näille soille tyypillisiä. Ne ovat 2–5

metriä korkeita, ikiroudassa olevia jättiläismättäitä, joiden sisällä on jääydin. Palsojen synty edellyttää mantereista, kylmätalvista ilmastoa, jossa vuoden keskilämpötila on alle -1°. Jääytimen synnyn aiheuttaa ilmeisesti myös paksuudeltaan epätasainen lumipeite. Ohuen lumipeitteen alla turve jäätyy talvella niin syvälle, että se ei ehdi kesällä sulaa. Maaperässä oleva vesi nousee ylöspäin ja jäätyy kiinni jääytimen ympärille ja vähitellen palsa kohoaa kummuksi. Kasvettuaan useiden metrien korkuiseksi palsaan syntyy halkeamia. Silloin se hajoaa ja alkaa sulaa. Palsat esiintyvät yleensä ryhmissä, joissa on useita eri kehitysasteella olevia kumpuja. Palsasoiden ohutturpeisia reunaosia kutsutaan pounikoiksi.

Lähteet

Jernström, A. M. 1874: Material till finska Lappmarkens geologi. 1. Utsjoki och Enare Lappmarker. Bidrag till kännedom af Finlands natur och folk 21: 93–229.

Heikkinen, O. & Tikkanen, M. 1979: Glacial flutings in northern Finnish Lapland. – Fennia 157(1): 1–12.

Hietaranta, J. 2002: Spillway systems and ice-dammed lake phases during the last deglaciation in the Luobmošjavrrik area, northern Finland. – Lisensiaatintyö, Turun yliopisto, Maantieteen laitos, Turku. 48 s. + 2 liitettä.

Johansson, P., Sahala, L. & Virtanen, K. 2000: Rantamerkit, tuulikerrostumat ja moreenimuodostumat geologisina luontokohteina. – Tutkimusraportti 151, Geologian tutkimuskeskus. 76 s.

Kaitanen, V. 1969: A geographical study of the morphogenesis of northern Lapland. – Fennia 99(5). 85 s.

Korsman, K., Koistinen, T., Kohonen, J., Wennerström, M., Ekdahl, E., Honkamo, M., Idman, H. & Pekkala, Y. 1997: Suomen kallioperäkartta 1:1 000 000. – Geologian tutkimuskeskus, Espoo.

Koskinen, R. 2005: Glacial hydrology and the deglaciation of the Scandinavian Ice Sheet in the Paistunturit area of the Utsjoki region in Northern Finnish Lapland. – Teoksessa: Ojala, A.E.K. (toim.), Quaternary studies in the northern and Arctic regions of Finland. Geological Survey of Finland, Special Paper 40: 41-51.

Kujansuu, R. 1981: Utsjoki. Suomen geologinen yleiskartta 1:400 000, maaperäkartta, lehti 39+49. – Geologinen tutkimuslaitos, Espoo.

Lahtinen, A. & Mäkinen, K. 1985: Inari. Suomen geologinen yleiskartta 1:400 000, maaperäkartta, lehti 38+48. – Geologian tutkimuskeskus, Espoo.

Liira, T. & Hietaranta, J. 1998: On the postglacial development of the bedrock precipices and talus formations in the Keävvu river valley, northern Finnish Lapland. – Reports from the Kevo Subarctic Research Station 22: 1–10.

Meriläinen, K: 1959: Granuliittimuodostumasta Inarissa. – Geologi 11 (6): 58–60.

— 1965: Inari-Utsjoki. Suomen geologinen yleiskartta 1:400 000: kivilajikartta C 8–9. – Geologinen tutkimuslaitos, Espoo.

— 1970: Taka-Lapin suurtektonista rakenteista. – Geologi 20 (9–10): 139–144.

— 1976: The granulite complex and adjacent rocks in Lapland, northern Finland. – Geological Survey of Finland, Bulletin 281. 129 s.

Ohlson, B. 1964: Frostaktivität, Verwitterung und Bodenbildnungin der Fjeldgegenden von Enontekiö, Finnish-Lappland. – Fennia 98 (3): 1–180.

Pohjoiskalottiprojekti 1987: Geological Map, Pre-Quaternary Rocks, Northern Fennoscandia, 1:1 000 000. – Geological Surveys of Finland, Norway and Sweden, Helsinki.

Pohjoiskalottiprojekti 1988: Metamorphic, Structural and Isotopic Age Map. Northern Fennoscandia, 1:1 000 000. – Geological Surveys of Finland, Norway and Sweden, Helsinki.

Sederholm, J. J. 1911: Roches préquaternaires. – Atlas de Finlands 1910. I. Karte. N:o 3. S. 1–27.

Seppälä M. 1971: Evolution of eolian relief of the Kaamasjoki – Kiellajoki river basin in Finnish Lapland. – Fennia 104: 1–88.

— 1980: Deglaciation and glacial lake development in the Kaamasjoki river basin, Finnish Lapland. – Boreas 9: 311–319.

— 1996: Deflation and redeposition of sand dunes in Finnish Lapland. – Quaternary Science Reviews 14: 799–809.

— 2003: Surface abrasion of palsas by wind action in Finnish Lapland. – Geomorphology 52: 141–148.

Siedlecka, A. & Roberts, D. 1996: Finnmarks Fylke. Berggrunnsgeologi M 1:1 500 000. – Norges geologiske undersøkelse.

Syrilä, S. 1965: Retreat of the continental ice and fluvioglacial erosion features on the Tuolbanjaugoaivi fjeld in northernmost Finland. – Turun yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja 38: 19–26.

Tabuchi, H. & Hara, J. 1992: Block fields and sorted polygons in Finnish Lapland. – Geographical Review of Japan 65A 2: 105–113.

3 Vesistöt

Markku Seppänen ja Elina Stolt

3.1 Johdanto

Paistunturin erämaa-alueen ja Kevon luonnonpuiston kokonaispinta-ala on Ylä-Lapin luontokartoituksen (Sihvo 2002) mukaan yhteensä 227 500 hehtaaria, josta vesistöjen osuus on 5 200 hehtaaria eli noin 2,3 % alueen pinta-alasta. Kevon luonnonpuistossa on kolme yli 100 hehtaarin järveä: Stuorra Bálddotjávri, Vuogojávri ja Sávzajávri. Luonnonpuiston alueella on 11 vähintään 10 hehtaarin (kuitenkin alle 100 ha) järveä ja noin 850 vähintään hehtaarin suuruista järveä. Paistunturin erämaa-alueella on kaksi yli 100 hehtaarin järveä: Luomusjärvet. Erämaa-alueella on viitisenkymmentä vähintään 10 hehtaarin järveä ja noin 1 450 vähintään hehtaarin suuruista järveä.

3.2 Vesistöaluejako

Valuma-alueella tarkoitetaan vedenjakajan rajaamaa kokonaisuutta, jolta joki tai puro kerää kaiken sateen kautta tulevan vetensä. Suurista valuma-alueista voidaan käyttää nimitystä vesistöalue. Valuma-alueen järvet, lammet ja joet muodostavat vesistön (Puro-Tahvanainen 2002, www.ymparisto.fi).

Utsjoen läntisen erämaan Paistunturi–Kevo-alueen vedet kuuluvat pääosin Tenon päävesistöalueeseen. Utsjoen ja Inarin kunnan rajan tuntumassa osa erämaa-alueesta kuuluu Paatsjoen päävesistöalueeseen. Tenojoen vesistöalueella alueen vesistöt kuuluvat Tenojoen keskiosan valuma-alueeseen, Utsjoen alaosan valuma-alueeseen, Kevojoen valuma-alueeseen ja Utsjoen yläosan valuma-alueeseen. Paatsoen vesistöalueella alueen vesistöt kuuluvat Kaamasjoen yläosan valuma-alueeseen ja Kaamasjoen keskiosan valuma-alueeseen. Nämä valuma-alueet jakaantuvat vielä pienempiin sivu-uomien muodostamiin alueisiin (kuva 8).

3.3 Vesistöjen yleispiirteet

Järvivesien vähäisyys, purojen ja pikkujokien runsaus ja syvät jokilaaksot ovat luonteenomaisia läntiselle tunturierämaalle. Rotkomaisin ja mahtavin jokilaaksoista on Kevon kanjoni, jonka pohjalla virtaava Kevojoki kasvaa rotkon yläpään pikkupuroista alaosaltaan paikoin isoksi virraksi. Joen kulkua rauhoittavat syvät jokijärvet ja lompolot. Koskialueet ovat vuolaita mutta matalia. Sateiden ja tulvien aikana, joita voi olla myös talvella, leppoisat ja matalat kosket muuttuvat ylikulkemattomiksi, vinhaa vauhtia kiitäviksi virroiksi.

Teno on emovirta, joka on uurtanut syvän jokilaakson Pohjoiseen Jäämereen virratessaan. Matkaa Tenovuonosta ylävirtaan Karigasniemen alapuolelle, jossa joki jakaantuu Inari- ja Kaarasjoeksi, kertyy 25 peninkulmaa. Teno kerää vesiänsä 200–500 metrin korkeuteen ylettyviltä ylämailta. Purot ja joet ovat ylhäällä tunturitasangolla virratessaan usein rauhallisia, joskus ne voivat jopa kadota kokonaan. Virtaavia vesiä, jotka Tenon törmälle päästyään hurjasti laukaten yhtyvät päävirtaan, on satoja. Kesällä kuivana aikana purojen juoksua tuskin huomaa, mutta sateet ja lumen sulaminen saavat nämä purot ja joet kasvamaan moninkertaisiksi.

Järviä on hyvin vähän verrattuna Utsjoen itäiseen erämaahan. Seisovaa vettä on jäänyt sinne, missä maaston muoto sen mahdollistaa. Tämän vuoksi Paistunturin järvet ovat monimuotoisia. Joukkoon mahtuu matalia jänkäjärviä tai muuten tasaisella skaidilla sijaitsevia järviä (kuten Biesjávrrit, Sávdzajávrrit, Akujärvi, Várddoaijávri, Koivumukkajärvet) tai hietikkomailla sijaitsevat kauniit ja kristallinkirkkaat lähdepitoiset järvet. Epäilemättä alueen eteläosassa Kevon luonnonpuiston rajalla sijaitsevat Luomusjärvet ovat alueen helmi. Järvien välissä kulkeva hiekkaharju jakaa

© Metsähallitus 2006, © Genimap Oy, Lupa L5239, © Suomen ympäristökeskus 2006.

Kuva 8. Paistunturi–Kevo-alueen vesistöt ja valuma-alueet.

vedet Läntiseen eli Stuorrajärveen ja Itäiseen eli Nuorttatjärveen. Hiekkakuolpunoiden kätköissä on useita pikkujärviä ja lompoloita, jotka ovat yhteydessä toisiinsa mitättömän näköisillä, mutta yllättävän syvillä puroilla.

Luomusjärviin verrattavia ovat Koivumukkajärvet, jotka sijaitsevat Kaamasjoen latvoilla. Itse Kaamasjoen vedet laskevat Muddusjärven ja Inarin mahtavimman joen, Juutuan, kautta Inarijärveen. Kaamasjoen latvat ovat soisia ja jokien ja järvien rannat pehmeitä ja vaikeakulkuisia. Oman lukunsa ovat Kevo- ja Cuoggájoen jokijärvet. Ne ovat monin paikoin syviä ja ne virtaavat uneliaasti järvien koskien tai pienten könkäiden kautta kohti Utsjokea tai Tenoa.

3.4 Veden laatu

Järvien, jokien ja merialueen vedet luokiteltiin vuosien 2000–2003 aikana. Valtakunnallinen luokitus kattoi 82 % yli neliökilometrin suuruisista järvistä, 16 % yli kahden metrin levyisten jokien kokonaispituudesta ja lähes kokonaan aluevesirajan sisäpuolelle jäävän merialueen (Lapin ympäristökeskus 2006).

Suuri osa Ylä-Lapin järvistä on karuja ja iso osa niistä luokitellaan kirkkaiksi. Lapin ympäristökeskuksen (2006) mukaan vesistöjen vedenlaatu Lapissa on pääosin hyvä. Pohjois-Lapissa 1980-luvulla havaittu vesistöjen happamoitumiskehitys on pysähtynyt ja tilanne on jopa parantumassa.

Vesien yleinen käyttökelpoisuusluokitus kuvaa vesiemme keskimääräistä veden laatua sekä soveltuvuutta vedenhankintaan, kalavesiksi ja virkistyskäyttöön. Laatuluokka määräytyy vesistön luontaisen veden laadun ja ihmisen toiminnan vaikutusten mukaan. Pintavedet luokitellaan viiteen luokkaan: erinomainen, hyvä, tyydyttävä, välttävä ja huono. Paistunturin vedet kuuluvat parhaimpaan luokkaan sekä kalalajiston että veden laadun suhteen. Mainittakoon, että luokiteltujen jokien kokonaispituudesta 43 prosenttia on erinomaisia tai hyvälaatuisia. Nämä joet sijaitsevat pääasiassa pohjoisessa. Vesistöjen tilaa seurataan jatkuvasti valtakunnallisilla ja alueellisilla seurannoilla (Vesi- ja ympäristöhallitus 1988).

3.5 Veden laatuun vaikuttavat tekijät

Valuma-alueen kallio- ja maaperän ominaisuudet vaikuttavat pinta- ja pohjavesien laatuun. Valtaosa sadannasta valuu maaperän kautta vesistöihin. Helposti rapautuvien mineraalien osuus valuma-alueella ratkaisee veteen liukenevien alkuaineiden määrän. Kemiallisten ominaisuuksien lisäksi veden laatuun ja happamoitumisherkkyyteen vaikuttavat valuma-alueen koko, sijainti, topografia, maaperäkerroksen paksuus ja karkeusaste sekä kasvillisuus ja vuodenaika. Myös maaperän eloperäisen aineksen vaikutus näkyy veden laadussa. Soilta ja metsistä huuhtoutuu vesiin pitkälle hajonneita, lievästi happamia orgaanisia humusaineita, jotka värjäävät veden kellertävän ruskeaksi (Puro-Tahvanainen 2002).

Paistunturi–Kevo-alueen vesillä on pohjoisen sijainnin vuoksi Lapille tyypillisiä ominaisuuksia, jotka vaikuttavat merkittävästi pohjoisten vesistöjen tilaan ja siihen, miten ne kestävät kuormitusta. Vesien tilaan vaikuttavat kuormituksen ohella myös sääolojen ja vesimäärien vaihtelut. Lapissa sataa vähemmän kuin muualla maassa ja suurin osa sateesta tulee lumena. Toisaalta haihdunta on kylmyyden vuoksi puolet pienempää kuin muualla maassa. Pohjoisosissa vesistöihin kulkeutuu noin 80 % sademäärästä, kun vastaava osuus Etelä-Suomessa on vain 30 % (Kinnunen 2003, Lapin ympäristökeskus 2006).

Jääpeitteinen aika saattaa kestää pohjoisimmassa osassa Suomea jopa sata päivää kauemmin kuin Etelä-Suomessa. Tämä voi aiheuttaa järvien happivarastojen loppumisen. Talvella järvet ovat pohjoisessa lämpimämpiä kuin vastaavat Etelä-Suomen järvet. ”Lämpimässä” vedessä eloperäinen aines hajoaa nopeammin ja kuluttaa happea. Hapettomuus on pohjoisessa jokatalvinen ongelma. Utsjoella ja Inarissa on joitakin tunturialueen järviä, joissa vesimassa on lopputalvesta lähes hapeton. Silti niissä saattaa olla hyvä kalakanta, sillä kalat kerääntyvät lopputalvella hapellisten pohjavesipurkaumien alueille. Paikkakuntalaiset ovat perinteisesti harjoittaneet verkkokalastusta näillä alueilla (Lapin ympäristökeskus 2006).

Paistunturi–Kevo-alueella tapahtuu ihmisen toiminnasta aiheutuvaa vesistökuormitusta lähinnä ilman kautta. Pohjois-Suomessa rikkilaskeuma on merkittävin happamoitumista aiheuttava tekijä.

3.6 Vesien kalantuottokyky

Avovesiaikainen vedenalainen kasvukausi jää Paistunturi–Kevo-alueella reiluun kolmeen kuukauteen. Jääpeitteestä huolimatta valoa riittää tuotannon ylläpitämiseen syksyllä ja kevättalvellakin varsinkin, jos alkutalvi on vähäluminen. Varsinkin rautu on arktisimpina kalana erikoistunut hakemaan ravintoa kaikissa olosuhteissa. Alhaalla jokilaaksoissa kasvukausi on jopa kuukauden pitempi kuin tunturiylängöllä. Veden kalantuottokyky voi siten vaihdella huomattavasti maantieteellisesti läheisillä alueilla. Veden tuotto riippuu sen ravinteiden määrästä, kasvukauden pituudesta ja eliökunnan monimuotoisuudesta ts. siitä, kuinka tehokkaasti ravinto kulkee ravintoketjujen läpi.

Kalantuotto vaihtelee myös eri lajien kesken vuosittain. Lajien välillä vallitsee kilpailu ja sopivien olosuhteiden vallitessa jokin laji voi vallata järven. Esimerkkinä tästä ovat Inarista peräisin olevan pohjasiian istutukset. Istutettu siika on muodostanut luontaisesti lisääntyviä kantoja. Kalavarojen käyttöä rajoittavat kalojen hidas kasvu ja vuosittaisen saalistuoton vähäisyys. Toisaalta kalakantojen hidas kasvu johtuu eräissä tapauksissa vähäisestä kalastuksesta.

3.7 Vesipuitedirektiivi

Vuoden 2000 lopulla voimaan tullut vesipuitedirektiivi (2000/60/EY) edellyttää, että pinta- ja pohjavesien tulisi olla hyvässä tilassa vuoden 2015 loppuun mennessä. Vesidirektiivin tarkoituksena on yhdentää Euroopan unionin vesilainsäädäntöä ja tuoda siihen uusia näkökohtia. Puitedirektiivi sisältää vesiensuojelun yleiset periaatteet sekä vesiensuojelun toteutuksen suuntaviivoja ja menettelytapoja (Lapin ympäristökeskus 2006).

Jokaiselle vesienhoitoalueelle tehdään vesienhoitosuunnitelma, jossa todetaan perustietojen sekä vesistöihin kohdistuvien paineiden ja hoidon ja suojelun tavoitteiden määrittämisen lisäksi ne toimenpiteet, jotka tulee toteuttaa veden laadun parantamiseksi tai säilyttämiseksi. Utsjoen ja Inarin kunnan vedet kuuluvat Tenojoen–Paatsjoen vesienhoitoalueeseen. Niillä alueilla, joilla vesistö ulottuu useamman kuin yhden valtion alueelle, kuten Tenojoen vesistöalueella, alue määritellään kansainväliseksi vesienhoitoalueeksi. Kansainvälisillä vesienhoitoalueilla niihin kuuluvien valtioiden on toimittava yhteistyössä. Tämä koskee myös Euroopan Unionin ulkopuolisia maita, tässä tapauksessa Norjaa (Lapin ympäristökeskus 2006).

Vesipuitedirektiivin päätarkoituksena on vesien tilan huononemisen ehkäiseminen. Tavoitteen saavuttaminen edellyttää vesienhoitoalueen eri toimijoiden laajaa yhteistyötä, jonka vetovastuu on alueellisilla ympäristökeskuksilla.

Vesien tilaa on perinteisesti arvioitu ihmisen näkökulmasta, mutta direktiivin myötä arviointiin tulee myös ekologinen näkökulma. Vesistöjen tilaa arvioidaan eliöstön ja elinolosuhteiden perusteella ja haitallisiin aineisiin kiinnitetään aikaisempaa enemmän huomiota. Pohjavesiä luokitellaan edelleen käyttäjän eli ihmisen näkökulmasta.

Lähteet ja kirjallisuus

Kinnunen, K. 2003: Vieraskynä-artikkeli Helsingin Sanomissa 3.8.2003/Suomen vedet 11.

Lapin ympäristökeskus 2006. < http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=191113&lan=fi>. Viitattu 15.8.2005.

Puro-Tahvanainen, A. 2002: Vesistöt. – Teoksessa: Kajala, L. (toim.), Tarvantovaaran erämaa-alueen ja Lätäsenon–Hietajoen soidensuojelualueen luonto ja käyttö. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 140. S. 30–41.

Vesi- ja ympäristöhallitus 1988: Vesistöjen laadullisen käyttökelpoisuuden luokittaminen. – Vesi- ja ympäristöhallinnon julkaisuja 20. 47 s.

Vesipuitedirektiivi (2000/60/EY).

4 Luontotyypit ja biotoopit

Saara Tynys

Tässä kirjoituksessa tarkastellaan Kevon luonnonpuiston ja Paistunturin erämaan luontotyyppejä Ylä-Lapissa ja UKK-puistossa vuosina 1996–2000 tehdyn luontokartoituksen ja sen tulosten perusteella.

Biotooppi (luontotyyppi) määräytyy maapohjan, kasvillisuuden ja puuston sekä luonnontilaisuuden mukaan. Näiden ominaisuuksien mukaan määritelty alue (kuvio) voidaan erottaa ympäröivästä alueesta omaksi biotoopikseen, esim. lehto ympäröivästä kangasmetsästä. Biotoopit ryhmitellään kallioihin, kivennäismaihin, soihin, vesiin, rantoihin ja perinne- tai kulttuuriympäristöihin (Sihvo 2002).

Luontokartoituksessa pohjoisimman Lapin biotoopit kartoitettiin ilmakuvatulkintaan perustuvalla menetelmällä noin 2,6 miljoonan hehtaarin laajuiselta alueelta. Biotoopeista kerättiin tietoa hakemalla maastosta ns. tulkinta-avaimia, joiden avulla kuvioita tulkittiin ja rajattiin ilmavalokuville. Noin 17 % alueesta kartoitettiin maastossa.

Taulukossa 1 on esitetty Kevon luonnonpuiston ja Paistunturin erämaan biotoopit puustoisuuden mukaan luokiteltuna. Luokittelu perustuu siihen, että biotoopit pystytään erottelemaan ilmakuva- ja karttatyöskentelynä, ilman merkittäviä maastokäyntejä (Tuominen ym. 2001). Puuston määrä voidaan helposti tulkita ilmakuvalta.

Biotoopit on jaettu taulukossa 1 latvuspeittävyyden mukaan

– avoimiin ja niukkapuustoisiin (latvuspeittävyys alle 10 %)
– harvapuustoisiin (latvuspeittävyys 10–30 %)
– sulkeutuneisiin (latvuspeittävyys yli 30 %) biotooppeihin (vrt. Sihvo 2002).

Karttaliitteessä on esitetty biotooppien (kasvillisuustyyppien) esiintyminen Kevon luonnonpuistossa ja Paistunturin erämaassa, mukaanlukien myös tienvarsien ja jokivarsien "reuna-alueet" erämaan rajan tuntumassa.

4.1 Vedet

Paistunturin erämaassa ja Kevon luonnonpuistossa vesistöjen osuus kokonaispinta-alasta on vain pari prosenttia, koska merkittävä osa alueesta on tunturiylänköä. Sen sijaan Paistunturi–Kevo-alueen itäpuolella olevassa Kaldoaivin erämaassa vesistöjen osuus on peräti kymmenen prosenttia. Sekä Paistunturin erämaassa että Kevon luonnonpuistossa on runsaasti tunturiylängöiltä virtaavia kirkasvetisiä tunturipuroja ja -jokia sekä pieniä kirkasvetisiä lampia ja järviä. Yli sadan hehtaarin järviä on vähän. Suurimmat järvet Kevon luonnonpuistossa ovat Vuogojávri, Stuorra Balddotjávri ja Sávzajávri. Paistunturin erämaan suurimmat järvet ovat Luomusjärvet. Edellä mainittujen lisäksi alueen etelä- ja kaakkoisosien laakeammilla, soisemmilla alueilla on pienempiä, ehkä lievästi humuspitoisiakin järviä (karttaliite). Ranta- ja vesikasvillisuudesta sekä järvityypeistä on kerrottu tarkemmin luvuissa 5.4.5 ja 5.4.6.

Kevon luonnonpuiston lähteistä ei ole kertynyt tietoa luontokartoituksen yhteydessä, vaikka niitä tiedetään olevan puistossa. Kevon luonnonpuiston vanhan osan kasvillisuuskartoituksessa löytyi yli kolmisenkymmentä ravinteista lähteikköä tunturikoivuvyöhykkeestä ja lisäksi lähteikköjä paljakka-alueelta (Heikkinen ja Kalliola 1989). Paistunturin erämaan tunnetuin lähde on yksi Suomen suurimmista lähteistä. Se sijaitsee Sulaojalla Karigasniementien varressa, Luomusjärven harjualueen tuntumassa. Lähdevedet purkautuvat pitkään ja syvään lampeen, joka laskee vuolaana ojana Basijávriin. Lähdepuron reunoilla on poikkeuksellisen monimuotoista lähdekasvillisuutta, erityisesti lähdesammalia, sekä laajoja väinönputkikasvustoja. Lähteistä ja lähdekasvillisuudesta kerrotaan enemmän luvussa 5.4.7.

4.2 Suot

Soiden osuus Paistunturi–Kevo-alueen kokonaispinta-alasta on noin 15 %. Ne ovat pääosin avosoita. Puustoisia soita, joilla puuston latvuspeittävyys on yli 10 %, on alueella vähän. Ne ovat enimmäkseen purojen ja jokivarsien korpia ja luhtia tunturikoivuvyöhykkeessä.

Paistunturi–Kevo-alue kuuluu kokonaisuudessaan Tunturi-Lapin palsa- ja paljakkasuovyöhykkeeseen. Palsasoita, jotka luetaan aapasoiden alatyypiksi (Eurola 1999), on luontokartoituksen mukaan Kevon luonnonpuistossa 40 ha ja Paistunturin erämaassa 400 ha, mikä on 12 % kaikista Ylä-Lapin palsasoista. Luontokartoituksessa palsasuoksi erotettiin vain se alue, missä palsat olivat, ei siis koko suoaluetta (suoyhdistymää) kovan maan reunoja myöten. Todellinen palsasuoyhdistymien pinta-ala Paistunturi–Kevo-alueella on siis edellä ilmoitettua suurempi, mutta tarkempia pinta-alatietoja ei ole ole tällä hetkellä saatavissa Metsähallituksen paikkatietojärjestelmästä (SutiGis). Paistunturin erämaan laajimmat ja edustavimmat palsasuot ovat Piesjängällä ja Čársejohkan latvoilla Liŋkinjeaggilla ja Paistunturien koillispuolella. Kevon luonnonpuistossa laajimmat palsasuot ovat Vuogojávrin ympäristössä ja Madjoen latvoilla. Pieran Marin jängällä on myös muutamia palsoja, joista suurin on noin 4,5 metriä korkea.

Paljakkasoihin kuuluu pääasiassa lähteisiä ja lumensulamisvesien vaikutuksen alaisia soita, joilla on myös tunturikasveja (Eurola 1995). Ne ovat yleensä tunturienhuippujen välisissä laaksoissa ja tasaisilla kohdilla tunturiylängöillä sijaitsevia pienialaisia puronvarsisoita.

Aapasuot ovat Paistunturi–Kevo-alueella palsasoita laaja-alaisempia. Täällä varsinaisen aapasuovyöhykkeen ulkopuolella esiintyessään aapasuot poikkeavat ulkonäöltään eteläisemmistä aapasoista. Jänteisyys on usein epämääräisempää ja katkonaisempaa. Leveillä jänteillä kasvaa usein tiivis, hankalasti ylitettävä vaivaiskoivuvarvusto. Myös varsinaiset vaivaiskoivusuot, ts. vaivaiskoivurämeet ovat alueella yleisiä. Niitä on niin aapasoiden reunoilla kuin piensoina tunturikoivikoiden keskellä (taulukko 1). Paistunturi–Kevo-alueen aapasuot ovat ohutturpeisia ja niille ovat ominaisia rimmet, joissa kivet tuntuvat "kelluvan". Soita halkovat usein kirkasvetiset, sorapohjaiset purot. Siellä täällä on lampareita ja järviä, jotka nekin ovat matalia ja kivikkopohjaisia. Soiden kasvillisuudesta ja kasvilajistosta on kerrottu laajemmin luvussa 5.4.7.

4.3 Metsät

Paistunturi–Kevo-alueen metsät ovat pääasiassa harvahkoja tunturikoivikoita, havumetsien osuus on vähäinen. Alueilla on erilaisia mäntymetsiä yhteensä runsas 400 ha. Kevon luonnonpuiston mäntymetsät ovat pääosin uudistumisvaiheessa olevia nuoria metsiä. Jos metsiin luetaan sekä sulkeutuneet (latvuspeittävyys yli 30 %) että harvapuustoiset (latvuspeittävyys 10–29 %) tunturikoivikot ja mäntymetsät, niin metsien osuus Kevon luonnonpuistosta on 12 % ja Paistunturin erämaasta 23 %. Tunturikoivikoita, joilla puuston latvuspeittävyys yltää yli 30 %:n, on Kevon luonnonpuistosta 2 %, ja Paistunturin erämaasta 7 %. Näihin sisältyy myös jonkin verran tunturikoivusoita (taulukko 1). Tunturikoivikoiden kokonaispinta-ala on merkittävästi pienentynyt 1960-luvun laajojen tunturimittarituhojen seurauksena. Laajoja tunturimittarituhoalueita on etenkin Kevon luonnonpuistossa. Näistä suuri osa on edelleen puutonta tai lähes puutonta, ts. sekundaarista tunturipaljakkaa, jonka osuus Utsjoen paljakka-alueesta on 40 % (Sihvo 2002).

Kevon kanjonissa koivut voivat kasvaa yli 10-metrisiksi. Tunturikoivikoiden lisäksi Paistunturi–Kevo-alueella esiintyy myös pienialaisia haavikoita, etenkin Kevon kanjonissa. Muut alueella kasvavat lehtipuut, kuten pihlaja, tuomi, raita ja joskus harmaaleppä kasvavat yleensä melko lyhytkasvuisina sekapuina ja muodostavat harvemmin puhtaita metsiköitä. Kevon kanjonissa ja siihen laskevien sivujokien suuosien lehdoissa saattaa tuomea olla enemmänkin. Rauduskoivua ei esiinny Paistunturi–Kevo-alueella. Lähimmät rauduskoivut lienevät Kaamasessa. Pajuista levinneisyydeltään pohjoispainotteinen outapaju saattaa kasvaa kookkaaksikin puuksi muodostaen jokivarsiin ja lähteisille paikoille puistomaisia metsiköitä, tällainen on esim. Akujoella.

4.4 Tunturipaljakka

Tunturikankaat ovat vallitseva biotooppi Paistunturi–Kevo-alueella. Tunturikankaiden (sis. niukkapuustoiset tunturikankaat) osuus luonnonpuistosta on peräti 57 %, ja Paistunturin erämaasta 48 %. Niukkapuustoinen tunturikan-

gas (latvuspeittävyys 1–9 %), muodostaa usein vaihettumisvyöhykkeen tunturikoivuvyöhykkeen ja varsinaisen tunturipaljakan välille. Vaihettumisvyöhyke on vähittäinen ja laaja varsinkin loivilla tunturinrinteillä.

Tunturipaljakan alaosissa ja tunturikoivuvyöhykkeessä esiintyy roudan muokkaamia alueita, joista Sihvo (2002) käyttää nimitystä routapaljakka. Nämä roudan muokkaamat alueet ovat puuttomia tai lähes puuttomia ja niitä on jonkin verran Paistunturi–Kevo-alueella, mutta erityisen runsaasti Kaldoaivin erämaassa. Roudan muokkaamat alueet näyttävät kaukaa katsottuna soistuneilta, mutta ne ovat kivennäismaita, joille ovat tyypillisiä matalat mättäät ja routamontut (Sihvo 2002, Tynys ja Stolt 2004).

Ehkä hieman yksitoikkoista ja karuakin tunturikangasta värittävät silloin tällöin tunturien rinteissä tiiviinä ryhminä olevat katajikot. Ne poikkeavat aluskasvillisuudeltaankin tavanomaisista tunturien varpukankaista. Katajikoissa on usein paljon heinää, ja vähemmän varpuja, joten niissä on miellyttävä kävellä. Katajikoissa pistävät aina silmään piikkeinä törröttävät, kuivat latvukset, jotka talven pakkanen ja tuuli ovat kuivattaneet. Jotkut katajista saattavat olla hyvinkin vanhoja. Vanhimpien tutkittujen katajien iäksi on saatu lähes tuhat vuotta (Kallio ym. 1971).

Variksenmarjan ja muiden varpujen, kuten mustikan, puolukan ja kurjenkanervan, valtaamilla tunturikankailla voi paikoin olla pajukoita tai vaivaiskoivuvarvustoja, jotka yltävät lähes metrin korkeuteen. Tunturipajukot ovat ns. harmaapajukoita, joissa kasvaa pohjan- ja tunturipajua sekä joskus villapajua. Tunturikoivupensaikoita, joissa kasvaa alle kaksimetrisiä, pensasmaisia tunturikoivuja ei juuri ole Paistunturi–Kevo-alueella (taulukko 1). Lajistoltaan monimuotoisimpia paljakkavyöhykkeessä ovat kuitenkin tunturiniityt ja lumenviipymät.

4.5 Kalliot ja kivikot

Kallio- ja kivikkobiotooppien osuus Paistunturi–Kevo-alueesta on merkittävä. Louhikoita ja kivikoita on paljon. Niihin sisältyvät tunturinrinteiden rakat, vyöryvät kivikot ja louhikot sekä jokivarsien paljaat rantakivikot ja -soraikot. Taulukon 1 louhikoihin sisältyvät myös vyörylouhikot ja kivikot, joita on Kevon luonnonpuistossa noin 50 ha ja Paistunturin erämaassa noin 60 ha. Kevon kanjonissa ovat laajimmat ja yhtenäisimmät vyörylouhikot ja jyrkät kallioseinämät (taulukko 1).

Taulukko 1. Kevon luonnonpuiston ja Paistunturin erämaan biotoopit (Sihvo 2002). Luokittelu Tuomisen ym. (2001) mukaan.

		Kevon luonnonpuisto		Paistunturin erämaa	
Koodi	Biotooppi	Pinta-ala (ha)	Osuus (%) puistosta	Pinta-ala (ha)	Osuus (%) erämaa-alueesta
C	SISÄVESIEN BIOTOOPIT				
	Lammet (< 10 ha, sis. väliaikaiset lammikot)*	550	1	1 250	1
	Pikkujärvet (10–100 ha)*	290	1	1 160	1
	Järvet (100–10 000 ha)*	590	1	450	0
C.4.1.	Avolähteet	0	0	<10	0
C.4.2.	Piilopurot (ja väliaikaiset purot)	10	0	20	0
C.4.3.,C.4.4.	Purot ja pikkujoet (leveys 5–20 m)	90	0	530	0
C.4.5.	Leveät joet (leveys yli 20 m)	110	0	120	0
	Yht.	1 640	3	3 530	2
D	SULKEUTUNEET METSÄBIOTOOPIT (kankaat, suot ja kalliot, latvuspeittävyys =30 %)				
D.1.1	Sulkeutuneet mäntykankaat	10	0	300	0
D.4.1.	Sulkeutuneet tunturikoivukankaat	1 820	2	10 200	7
D.4.2.	Sulkeutuneet tunturikoivusuot	80	0	190	0
D.5.1	Sulkeutuneet tunturikoivu-havupuukankaat	10	0	40	0
D.6.1.	Sulkeutuneet lehtipuukankaat	10	0	<10	0
D.7.1.	Sulkeutuneet lehti-havupuukankaat	0	0	<10	0
	Yht.	1 930	2	10 730	7

		Kevon luonnonpuisto		Paistunturin erämaa	
Koodi	Biotooppi	Pinta-ala (ha)	Osuus (%) puistosta	Pinta-ala (ha)	Osuus (%) erämaa-alueesta
E	HARVAPUUSTOISET KANGAS- KALLIO- JA KIVIKKOBIOTOOPIT (kankaat, kalliot ja louhikot, latvuspeittävyys 10–29 %)				
E.1.2.	Uudistuvat mäntykankaat	80	0	10	0
E.1.6.	Uudistuvat lehti-havupuukankaat	0	0	<10	0
E.2.1.	Nuoret harvapuustoiset mäntykankaat	350	1	110	0
E.3.1.	Varttuneet harvapuustoiset mäntykankaat	220	0	90	0
E.3.4.	Varttuneet harvapuustoiset lehtipuukankaat	10	0	0	0
E.4.1.	Harvapuustoiset mäntykalliot ja -kivikot	90	0	10	0
E.4.4.	Harvapuustoiset lehtipuukalliot ja -kivikot	920	1	1 110	1
E.6.1.	Harvapuustoiset tunturikoivukankaat	5 380	8	23 340	15
E.6.2.	Harvapuustoiset tunturikoivu-havupuukankaat	140	0	120	0
	Yht.	7 190	10	24 790	16
F	AVOIMET (latvuspeittävyys < 10 %) JA HARVAPUUSTOISET (latvuspeittävyys 10–29 %) KOSTEIKKOBIOTOOPIT				
F.1.	Kausikosteat altaat	<10	0	10	0
F.3.3.	Harvapuustoiset lehtipuusuot	170	0	540	0
F.3.4.	Harvapuustoiset lehti-havupuusuot	0	0	30	0
F.4.1.	Avoimet mätäspintasuot	7 190	10	19 650	13
F.4.3.	Avoimet mätäs-väli-rimpipintasuot	0	0	620	1
F.4.5.	Avoimet välipintasuot	20	0	170	0
F.4.7.	Avoimet rimpipintasuot	740	1	2 250	1
F.4.8.	Avoimet vesipintasuot	40	0	370	0
F.5.1.	Vaivaiskoivusuot	1 270	2	2 550	2
F.5.2.	Vaivaiskoivu-pajukkosuot	40	0	360	0
F.5.3.	Pajukkosuot	300	1	200	0
	Yht.	9 770	14	26 750	17
G	AVOIMET KANGASBIOTOOPIT (latvuspeittävyys < 10 %, niukkapuustoisilla vähintään 1 %)				
G.1.6.	Tuntureiden maapaljastumat	100	0	230	0
G.3.1.	Paljakan tunturikankaat	31 760	45	53 190	34
G.3.3.	Niukkapuustoiset tunturikankaat	8 400	12	21 370	14
G.5.1.	Ruohoiset tunturiniityt (matalaruohoiset)	160	0	170	0
G.5.3.	Lumenviipymät	110	0	260	0
G.6.1.	Tunturikatajikot	10	0	0	0
G.6.2	Tunturikoivupensaikot	0	0	30	0
G.6.3.	Vaivaiskoivutunturipensaikot	180	0	2 390	2
G.6.4.	Tunturipajukot	10	0	10	0
	Yht.	40 730	57	77 650	50
H	AVOIMET KALLIO- JA KIVIKKOBIOTOOPIT (latvuspeittävyys < 10 %, niukkapuustoisilla vähintään 1 %)				
H.1.1.	Puuttomat jäkäläkalliot	390	1	190	0
H.1.2.	Puuttomat varpu-heinäkalliot	1 590	2	3 190	2
H.1.3.	Niukkapuustoiset kalliot	460	1	440	0
H.2.1.	Puuttomat jäkäläkivikot/louhikot	250	0	510	0
H.2.2.	Puuttomat varpu-heinäkivikot/louhikot	6 400	9	7 970	5
H.2.3.	Niukkapuustoiset kivikot/louhikot	320	1	950	1
H.3.2.	(Matalat) varjojyrkänteet	<10	0	<10	0
H.3.3.	(Matalat) paistejyrkänteet	40	0	<10	0
	Yht.	9 450	14	13 250	8
	YHTEENSÄ	70 710	100	156 700	100

* lammet ja järvet sisältyvät lähinnä luokkaan C.1.1. Matalan järviveden kasvittomat pohjat.

Lähteet

Eurola, S. 1999: Kasvipeitteemme alueellisuus. – Oulanka Reports 22. 116 s.

— , Huttunen, A. & Kukko-oja, K. 1995: Suokasvillisuusopas. – Oulanka Reports 14. 85 s.

Heikkinen, R. K. & Kalliola, R. 1989: Vegetation types and map of the Kevo nature reserve, northernmost Finland. – Kevo Notes 8: 1–39.

Kallio, P., Laine, U. & Mäkinen, Y. 1971: Vascular Flora of Inari Lapland. 2. Pinaceae and Cupressaceae. – Reports from the Kevo Subarctic Research Station 8: 73–100.

Sihvo, J. 2002: Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen ja Urho Kekkosen kansallispuiston luontokartoitus. Loppuraportti osa 2: Ylä-Lapin luontotyypit. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 137. 170 s.

Tuominen, S., Eeronheimo, H. & Toivonen, H. (toim.) 2001: Yleispiirteinen biotooppiluokitus. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 57. 60 s.

Tynys, T. & Stolt, E. (toim.) 2004: Kaldoaivin erämaa-alueen ja Sammuttijängän–Vaijoenjängän soidensuojelualueen luonto, käyttö ja paikannimistö. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 144. 345 s.

5 Kasvillisuus ja kasvisto

5.1 Alueella aikaisemmin tehdyt kasvitieteelliset tutkimukset

Yrjö Mäkinen ja Unto Laine

Utsjoen ja Inarin kasvistoa ja kasvillisuutta selvitettiin jo 1800-luvun aikana, jolloin mm. sellaiset maineikkaat botanistit kuin G. Wahlenberg, J. Fellman, A. O. Kihlman, A. Arrhenius, R. Hult ja E. A. Wainio retkeilivät alueella. He kulkivat pääasiassa Tenon, Utsjoen ja Ivalojoen laaksoissa ja siten Paistunturin erämaan ja Kevon luonnonpuiston ulkopuolella (Kallio ym. 1969: 36). Vasta Reino Kalliolan (1937 a, b) sensaatiomainen tuoksualvejuuren (*Dryopteris fragrans*, ensimmäinen paikka Uralin länsipuolelta) löytö Kevojoen kanjonista kohdisti jonkin verran huomiota näihin alueisiin, vaikka jokilaaksojen ulkopuoliset alueet jäivät edelleen melko vähälle huomiolle (Kallio ym. 1969: kuva 54). Valitettavasti myöskään useat Etelä-Lapin kasvillisuutta koskevat väitöskirjatutkimukset eivät yleensä ulottuneet tänne Taka-Lappiin saakka. R. Kalliola käsitteli kuitenkin laajassa kavisosiologisessa väitöskirjassaan vuonna 1939 mm. Paistunturien alpiinista kasvistoa.

Vuonna 1954 Turun Eläin- ja Kasvitieteellinen Seura aloitti professori Paavo Kallion aloitteesta alueen järjestelmällisen 1 x 1 km:n ruuduille perustuvan kasvistokartoituksen (Laine ym. 1955, Kallio & Mäkinen 1957), samalla kun Unto Laine (1956, 1965, 1970) keskittyi Kevojoen kanjonin kasviston selvitystyöhön. Myöhemmin Risto Heikkinen ja Risto Kalliola laativat alueesta kasvillisuuskartan (1989) ja lajiluettelon (1990). Heimoittain ja lajeittain etenevästä Inarin Lapin putkilokasvistosta on tähän mennessä ilmestynyt 7 osaa (Kallio ym. 1969, 1971, Kallio & Mäkinen 1975, 1978, Mäkinen ym. 1982, 1998, 2005). Kartoituksen lajikohtainen tiedosto on Kevon tutkimuslaitoksella Lasse Iso-Iivarin hallussa. Luonnon Tutkijan eri numeroissa on muutaman kerran selostettu kartoituksen luonnetta ja kulkua (Mäkinen 1981).

5.2 Paistunturin erämaa-alue ja Kevon luonnonpuisto kasvillisuuden vyöhykejärjestelmässä

Yrjö Mäkinen ja Unto Laine

5.2.1 Mäntyvyöhyke

Männyn (*Pinus sylvestris*) pohjoisraja yhtenäisiä metsiä muodostavana puuna kulkee aivan Paistunturin erämaa-alueen kaakkoiskulmauksessa Vuomavaaran eteläpuolella Hanhijänkää, Aksujärveä ja Kaamasjokea hipoen Kaamasmukkaan. Yksinäisiä mäntyjä, isojakin, löytyy toki tämän rajan pohjoispuoliselta tunturialueeltakin, mutta varsinaisia mäntymetsäsaarekkeita on alueella vain Kevojärven rannassa ja Kevojoen alajuoksun varrella. Täällä näkyy myös selvästi ns. laaksonpohjailmiö: jokilaaksojen pohjille muodostuu kylmyysjärviä, joita mänty karttaa kasvaen mieluummin vähän ylempänä rinteillä. Näillä kylmyysalueilla kasvaa usein rantasoraikoissa varsinaisia tunturikasveja. Tällöin puhutaan tunturivyöhykkeen laskeumasta (*regio alpina descensa*). Männyn esiintymistä Utsjoen ja Kevojoen laaksoissa on selvittänyt mm. Lassila (1966). Alueen kaakkoiskulmassa mänty muodostaa usein sekametsiä tunturikoivun kanssa.

Pohjoista mäntyä on toisinaan pidetty omana alalajinaan, mutta ekotyypin asema lienee sopivampi. Viime vuosikymmeninä mänty on saanut nauttia tavallista lämpimämmistä vuosista. Sen seurauksena männynraja on hitaasti työntymässä pohjoiseen päin ja myös tuntureilla näkee männyn taimia entistä enemmän (Sandström ym. 2000).

5.2.2 Koivuvyöhyke

Paistunturin erämaan ja Kevon luonnonpuiston maisemakuvaa luonnehtivat laajalti matalakasvuiset, puoliavoimet, osittain tunturimittarin runtelemat tunturikoivikot sekä granuliittivyöhykkeen puuttomat, jäkäläpeitteiset rakkakivikot ja tuuliset varpukankaat. Välistä matkantekoa hankaloittavat roudan myllertämät ja muovaamat pounikko- ja palsakummut. Kokonaisuudessaan tämä karu lakeus ja porojen ikiaikainen laidunmaa sijaitsee Tunturi-Lapissa yhtenäisten mäntymetsien ja samalla koko pohjoisen havumetsävyöhykkeen pohjoispuolella.

Rauduskoivun (*Betula pendula*) pohjoisraja jää aivan erämaa-alueen kaakkoispuolelle. Pohjoisin 5-metrinen rauduskoivu kasvaa Pierkivaaranjängän soidensuojelualueella aivan Kaamasen tienhaaran luoteispuolella. Käytännössä alueen kaikki puu- tai pensasmaiset koivut ovat hieskoivuja, vaikkakin ainakin kolmea eri ekotyyppiä.

Eteläinen hieskoivu (*B. pubescens* ssp. *pubescens*) kasvaa alueella harvinaisena rehevissä lehdoissa esim. Kevojoen suupuolen laaksossa ja paikoin Cuokkajohkan ja Kaamasjoen varrella. Sen rungon paksuus voi olla yli 20 cm ja se tulee yleensä liki 10 metriä korkeaksi muistuttaen koko lailla etelän hieskoivua.

Varsinainen tunturikoivu (*B. pubescens* ssp. *czerepanovii*) on syntynyt hieskoivun ja vaivaiskoivun (*B. nana*) muinaisesta risteymästä. Se on pensasmainen, 2–5 metriä korkea, moni- ja tummarunkoinen. Tunturikoivu on ilmeisen hyvin sopeutunut tunturimittarin (*Oporinia autumnata*) aiheuttamiin tuhoihin, joita sattuu pienessä mittakaavassa lähes vuosittain. Lähiaikojen pahin tuho tapahtui vuosina 1964–1966. Viimevuosien, kuten 1990-luvun ja 2004 (2005) tuhot eivät koske Paistunturi–Kevo-aluetta. Tuhoja on ollut Varangin niemimaalla Norjassa. Osan tuhoista on aiheuttanut hallamittari (*Operophtera brumata*).

Tunturimittarin toukat saattavat syödä tunturikoivut aivan lehdettömiksi laajalla, jopa monien neliökilomerien suuruisella alueella aiheuttaen näin pensasmaisesti levittäytyvien runkojen kuoleman. Tuho on sitä täydellisempi, jos myös seuraavaksi kevääksi varatut silmut syödään jo edellisenä vuonna. Tunturikoivun juurakko säilyy kuitenkin yleensä elossa, joten se pystyy kasvattamaan uusia vesoja seuraavana keväänä. Tunturikoivu kasvaa metsävyöhykkeen yläosassa muodostaen usein tiiviitä, sulkeutuneita metsiköitä.

Metsävyöhykkeen (*regio subalpina)* ylärinteillä esiintyy monin paikoin oma hieskoivun ekotyyppi, jota voidaan yksinkertaisesti kuvata ”yksirunkoiseksi eli monokormiseksi koivuksi”. Vastaavasti aikaisemmin mainittua monivartista koivua voidaan nimetä ”monirunkoiseksi eli polykormiseksi koivuksi”. Yksirunkoisella ”rodulla” ei ainakaan toistaiseksi ole omaa tieteellistä nimeä. Se on valkorunkoinen ja puumaisempi kuin tunturikoivu, latvastaan usein tuulen suuntaan hieman kaartunut. Se näyttää kärsivän massiivisista tunturimittarituhoista harvemmin kuin ”polykorminen” tunturikoivu. Tuhon sattuessa kohdalle, se ei kuitenkaan kykene samalla tavalla uusiutumaan tyvivesoista kuin aito tunturikoivu. Yksirunkoinen koivutyyppi on pääpuuna ”avoimissa koivikoissa”.

5.3 Kasvillisuuteen ja kasvistoon vaikuttavat tekijät

Yrjö Mäkinen ja Unto Laine

Läntisen Utsjoen erämaa-alueen kasvillisuuden ja kasviston koostumukseen ja monimuotoisuuteen vaikuttavat ensisijaisesti pohjoinen sijainti, maaston korkeusvaihtelut, kallioperä, tarjolla olevat pohjavesivarat, talven ankaruus ja lumipeitteen epätasainen jakautuminen sekä suojaisten laaksojen suotuisa pienilmasto. Porojen ylilaidunnuksen merkit ovat todettavissa karuilla tunturikankailla ja -niityillä. Ihmistoiminnan jäljet näkyvät vähäisessä määrin turvekammien, autiomajojen ja nuotiosijojen ympäristössä sekä vilkkaammin käytettyjen turistireittien varrella sekä tietysti poroerotuspaikoilla.

Erämaa-alueen länsi- ja pohjoisosaa hallitsevat yli 400 metrin korkeuteen kohoavat Pais- ja Jeskadam-tunturien silhuetit. (Jeskadam-nimeä ei löydy uusista kartoista. Se on paikallisten ennen käyttämä nimitys Nuvvus-Ailikkaan ja Utsjoen kirkonkylän väliin jäävälle tunturiylängölle, jonka korkeimmat huiput yltävät 500 metriin.) Alue kuuluu maantieteellisesti kokonaisuudessan Tunturi-Lappiin ja sijaitsee yhtenäisten mäntymetsien äärirajan pohjoispuolella, jossa jäkäläpeitteiset varpukankaat lisääntyvät. Vaivaispaju (*Salix herbacea*), sielikkö (*Loiseleuria procumbens*), kurjenkanerva (*Phyllodoce caerulea*) ja uuvana (*Diapensia lapponica*) yleistyvät alueella. Lukuisat havumetsäalueen

kasvit ovat jo suurharvinaisuuksia tai puuttuvat kokonaan. Esim. rauduskoivun, oravanmarjan (*Maianthemum bifolium*), isokarpalon (*Vaccinium oxycoccos*), pitkälehtikihokin (*Drosera longifolia*), juolukkapajun (*Salix myrtilloides*) ja useiden sarakasvien pääesiintymisalue jää huomattavasti etelämmäksi. Pounikko- ja palsakumpujen runsaus herättää huomiota.

Huomattava osa erämaa-alueesta kuuluu Jeskadam- ja Paistunturien kautta Inarijärven eteläpuolitse kaartuvaan granuliittivyöhykkeeseen. Sen kallioperälle ovat ominaisia raitaiset gneissit, joiden pääminеraaleina ovat happamat alumiini- ja kaliumsilikaatit sekä vaikeasti rapautuva kvartsi. Siksi tunturikankaita dominoivat karuun alustaan sopeutuneet, kalkinkarttajina pidetyt lajit. Epäyhtenäisessä granuliittimassiivissa on kuitenkin paikoitellen emäksisempiä kivilajeja kapea-alaisina intrusioina ja välikerroksina, esim. amfiboliitteja, dioriitteja, gabroja, peridotiitteja ja vulkaniitteja. Tästä syystä vaateliaampina kalkinsuosijoina pidettyjä tunturikasveja esiintyy mm. Gistuskáidilla, Roavveoaivilla, Birkeoaivilla, Erttetvárrilla, Áhkovárrilla, Koddehvarrilla, Gompunčohkkan, Skierrefáliksen ja Ruohtir-tuntureiden alueella Kevon luonnonpuistossa ja vähän tutkitussa Cuoggájoen kurulaaksossa. Roudan nostattamassa heikosti happamassa perusmaassa viihtyvät lapinvuokko (*Dryas octopetala*) ja Skandinaviassa vaateliaana pidetty varvassara (*Carex glacialis*).

Vähäinen talvinen lumipeite, kasvualustan ohut mullas- ja rapautumakerros sekä kasvukauden kuivuus ovat myös olleet suurena esteenä monilajisen, rehevän kasvipeitteen muodostumiselle. Useat vaateliaat tunturikasvit löytyvätkin jokilaaksojen pahtajyrkänteiltä ja niiden alla levittäytyviltä talusrinteiltä ja louhikoista sekä muutamista harvoista pahdanaluslehdoista. Tällaisille erikoispaikoille on kerääntynyt vuosisatojen kuluessa hiljalleen ravinteista, hapekkaan pohjaveden kostuttamaa rapautuma-ainesta ja lehtikariketta, jota mikroeliöstö edelleen muokkaa sopivaksi kasvualustaksi.

Paistunturi–Kevo-tunturialueella vaikuttaa pääasiassa kuiva, ankaratalvinen mannerilmasto. Erämaa-alueen pohjoisosassa on havaittavissa lieviä mereisen, jäämerivaikutteisen ilmaston piirteitä. Suopursun (*Ledum palustre*) ja keltalieon (*Diphasiastrum complanatum*) määrän jyrkkä väheneminen ja ruohokanukan (*Cornus suecica*) runsastuminen lehtomaisissa koivikoissa antavat viitteitä mereisyyden lisääntymisestä. Myös kalliotierasammal (*Racomitrium lanuginosum*) yleistyy paljakka-alueella, samoin somertierasammal (*R. ericoides*) jokien sorarannoilla.

Ihmistoiminnan merkit eivät juuri näy maisemakuvassa. Sen sijaan ”tundravaikutelmaa” ovat lisänneet tunturimittarien aiheuttamat tuhot. Poronjäkäliköt ovat huolestuttavasti vaihtumassa tinajäkäläkasvustoksi – kiitos porojen ylilaidunnuksen.

5.4 Paistunturin erämaa-alueen ja Kevon luonnonpuiston kasvillisuus

Yrjö Mäkinen ja Unto Laine

5.4.1 Tunturipaljakka ja tunturiniityt

Tunturipaljakka

Puurajan yläpuolelta alkaa puuton tunturivyöhyke (*regio alpina*). Sitä kutsutaan usein myös tunturipaljakaksi. Nimi luo helposti virheellisen mielikuvan vyöhykkeestä, jossa ei kasva juuri mitään.

Tunturivyöhyke on usein yhtenäisen varpumaton peittämä. Sen tärkeimpiä lajeja ovat puolukka (*Vaccinium vitis-idaea*), kurjenkanerva, pohjanvariksenmarja (*Empetrum nigrum* ssp. *hermaphroditum*) ja hieman kosteammissa notkelmissa vaivaiskoivu, mustikka (*Vaccinium myrtillus*) ja juolukka (*V. uliginosum*), suurimmaksi osaksi siis varsin tuttua lajistoa. Kuivemmilla paikoilla kurjenkanerva antaa tilaa sielikölle. Rinteiden muuttuessa todella hiekkaiseksi kuivuuserämaaksi kuvioihin tulevat mukaan riekonmarja (*Arctostaphylos alpina*) sekä hyvin paikoittaisesti tavattava sianpuolukka (*A. uva-ursi*). Sivumennen sanoen, riekonmarja kilpailee pohjanvariksenmarjan kanssa parhaan luonnonmarjamme arvonimestä. Se sisältyi oleellisena osakkaana mm. akateemikko Tapio Wirkkalan kehittämään juomaan ”Riettaan mähnä”, jota hän tarjoilikin vain arvostetuille ja harvinaisille kutsuvierailleen.

Heinämäisistä kasveista soraisilla, rutikuivilla tunturikankailla ovat yleisiä koko Suomen yli levinneet lampaannata (*Festuca ovina*) ja metsälauha (*Deschampsia flexuosa*) sekä pohjoinen, kaarevasti koheneva tunturisara (*Carex bigelowii*). Korkeimpien tuntureiden lakiosien soraikoilta voi löytää lähes säännöllisesti pieniä tuppaita muodostavan varvassaran. Muita yleisiä kasveja tunturikankailla ovat tähkäpiippo (*Luzula spicata*) ja tunturivihvi-

lä (*Juncus trifidus*) sekä ruohoista tunturikeltano (*Hieracium alpinum*), kultapiisku (*Solidago virgaurea*) ja usein punertava teriöinen metsätähti (*Trientalis europaea*).

Kosteimpien paikkojen tavallisimpia lajeja ovat tuppisara (*Carex vaginata*) ja varsinkin märissä pensaikoissa suuria tuppaita muodostava tupassara (*C. nigra* ssp. *juncella*) sekä kaikkialla yleinen harmaasara (*C. canescens*). Jos kosteikkoon liittyy pienehkö lammenranta, niin kuuluvat myös vesisara (*C. aquatilis*), harvemmin jouhisara (*C. lasiocarpa*) ja mutaisissa kohdissa yksittäistä emitähkäänsä riiputtava mutasara (*C. limosa*).

Jotta saisimme hieman positiivisemman ja lajirikkaamman vaikutelman tunturikiveliöistä, niin lisätkäämme Paistunturin erämaa-alueen paljakkalajistoon vielä harvalukuisin mättäin kasvava, koristeellinen uuvana, lumenviipymien sammalvarpio (*Cassiope hypnoides*), maata pitkin luikerteleva vaivaispaju ja kosteammissa routakuopissa viihtyvät jäkki (*Nardus stricta*) ja hygrofiiliset suokukka (*Andromeda polifolia*) ja karhunruoho (*Tofieldia pusilla*).

Rakkalouhikkoja luonnehtivat lukuisat jäkälät. Vallitsevia lajeja ovat mm. kellertävä rakkaluppo (*Alectoria ochroleuca*) ja tummia tupsaleita muodostava tunturiluppo (*A. nigricans*). Kellanvihreä korvajäkälä (*Nephroma arcticum*), koristeelliset lumijäkälät (*Flavocetraria cucullata*, *F. nivalis*), korallijäkälät (*Sphaerophorus fragilis*, *S. globosus*) ja punanuppinen koreatorvijäkälä (*Cladonia bellidiflora*) antavat maisemalle pientä väriloistoa. Sitä täydentävät kivilohkareiden pintaa peittävät napajäkälät (*Umbilicaria arctica*, *U. proboscidea*) ja kellanvihreä keltakarttajäkälä (*Rhizocarpon geographicum*).

Tunturiniityt

Paistunturien alue kuuluu keskeisenä osana granuliittivyöhykkeeseen. Laattamaisesti lohkeileva granuliitti on hitaasti rapautuvaa ja koostumukseltaan varsin hapanta. Tämä antaa leimansa kasvillisuuteen ja sen huomaa erityisesti tunturivyöhykkeessä. Rehevät niityt puuttuvat lähes kokonaan. Niitä on pääasiassa vain purojen varsilla, lähteisillä rinteillä ja lumenviipymien läheisyydessä. Puronvarsiniityillä kasvavat mm. pohjantuoksusimake (*Anthoxanthum odoratum* ssp. *alpinum*), pohjanrölli (*Agrostis mertensii*), pohjantähkiö (*Phleum alpinum*), lapinkastikka (*Calamagrostis lapponica*) ja usein kukkimattomaksi jäävä korpikastikka (*C. purpurea*). Enemmän väriä näille niittylaikuille antavat idänniittyleinikki (*Ranunculus acris* ssp. *borealis*), harvakseltaan kasvava Lapin maakuntakukka kullero (*Trollius europaeus*) ja myöhään kukkiva lääte (*Saussurea alpina*). Koivuvyöhykkeen puolella tulevat vastaan mesimarja (*Rubus arcticus*) ja lillukka (*R. saxatilis*) sekä yllättävän usein niiden risteymä ”mesilillukka” (*R. x castoreus*).

Lähteet ovat yleisiä tunturivyöhykkeen alaosissa. Niiden ympäristössä on lähes aina pieni mutta omaleimainen niittykaistale, jota jatkuu vielä jonkin matkaa puronvarrellekin. Näille alueille luonteenomaisimpia lajeja ovat pohjanhorsma (*Epilobium hornemannii*), suohorsma (*E. palustre*) ja kääpiökokoinen tunturihorsma (*E. anagallidifolium*) sekä pohjantähtimö (*Stellaria borealis*). Monet sammalet, kuten hetevarstasammal (*Pohlia wahlenbergii*), hetehiirensammal (*Bryum weigelii*) ja hetekeuhkosammal (*Marchantia alpestris*), joka on nykyisin yhdistetty keuhkosammalen (*M. polymorpha*) kanssa, luonnehtivat niin ikään lähteiden ympärillä olevia niittykaistaleita. Vieläpä nurmitatarkin (*Bistorta vivipara*) voidaan liittää samaan ryhmään.

5.4.2 Tunturikoivikot

Tunturikoivikoiden pääpuulaji on tunturikoivu, jonka monet sekoittavat vaivaiskoivuun. Tunturikoivu on yhdestä viiteen metriä korkea, pensasmaisesti kasvava tummarunkoinen puu, jossa yleisen käsityksen mukaan on kyllä vaivaiskoivun perimää mukana. Kaikki koivikot eivät kuitenkaan ole tällaisia, vaan tunturin rinteillä on myös yksi- ja suorarunkoisia, väritykseltään lähes valkorunkoisia koivuja, jotka tutkijat tuntevat yksinkertaisesti yksirunkoisina (monokormisina) koivuina.

Tunturien rinteillä saattaa tavata laajoja, jopa yli hehtaarin suuruisia haapametsiköitä (*Populus tremula*), joiden puut ovat usein yhtä ainoata alkuperää. Suojaisissa paikoissa voi kasvaa harvakseltaan myös pieniä, mutta usein yllättävän paksurunkoisia mäntyjä, joiden leviämisen mahdollisuudet puhtaassa tunturikoivikossa ovat varsin heikot. Kuivassa tunturikoivikossa ei ole juuri muita pensaita kuin siellä täällä kasvava kataja (*Juniperus communis*), josta tavataan kaksi eri rotua, eteläinen metsäkataja (ssp. *communis*) ja pohjoinen lapinkataja (ssp. *alpina*).

Varvuista tärkein on kenttäkerrosta usein läpikotaisin verhoava pohjanvariksenmarja, joka

saattaa kukkia suotuisilla paikoilla (esim. puiden lumesta paljastuneilla tyvillä) jo toukokuun alussa. Sen seassa kasvaa mustikkaa, puolukkaa ja siellä täällä kurjenkanervaa. Kosteammilla paikoilla on katajan ja vaivaiskoivun lisäksi juolukkaa, suopursua sekä monia pajulajeja, joista kiiltopaju (*Salix phylicifolia*) kasvaa lähes joka paikassa, kun taas villapaju (*S. lanata*) ja varsinkin lettopaju (*S. myrsinites*) ovat kalkinsuosijoita. Tunturikoivikoiden yläosiin saattavat ulottua, varsinaisesti paljakka-alueelle kuuluvat, muutaman senttimetrin korkuinen vaivaispaju, sielikkö ja suurikukkainen lapinvuokko, joka on kalkinsuosija ja saattaa ravinteisilla paikoilla muodostaa neliömetrien suuruisia kasvustoja.

Oikeastaan kaikki liekolajimme kasvavat tunturikoivikoissa: riidenlieko (*Lycopodium annotinum*) ja katinlieko (*L. clavatum*) siellä täällä, tunturilieko (*Diphasiastrum alpinum*) ja keltalieko harvinaisina ja erinäköinen, pysty ketunlieko (*Huperzia selago*) lumenviipymäpaikoilla ja varjoisissa kallionkoloissa.

Tunturikoivikoiden heinistä on tavallinen lampaannata ehkä yleisin. Se muodostaa pieniä tuppaita, joiden lehdet ovat hiuksenhienot ja erottavat sen jäkki-nimisestä heinästä. Linné, joka oli sitä mieltä että kaikki kasvit oli nimenomaan luotu ihmistä ja hänen tarpeitaan varten, mietti kuulemma pitkään, miksi jäkki oli luotu. Lopulta asia valkeni hänelle ja hän kirjoitti Ruotsin kasvioonsa: ”Sopiva piipunrassiksi”. Korkeampi, enemmän tai vähemmän yksittäin kasvava heinä on lapinkastikka, jonka muunnos voi tulla metrin mittaiseksi. Kosteikkojen reunoissa kasvaa usein järeitä mättäitä muodostava tupassara yhdessä korpikastikan kanssa.

Kokonaisuutena alueen tunturikoivikot ovat varsin kuivia. Purot ja suot tuovat tietenkin vaihtelua, mutta niiden kasvillisuutta on käsitelty erikseen kappaleissa 5.4.5 ja 5.4.7.

Maanpinta on tunturikoivikossa lähes kokonaan jäkälien ja sammalten peitossa. Jäkälistä ovat silmiinpistäviä korvalehdenkokoisia, vaaleanvihreitä liuskoja muodostava pohjankorvajäkälä (*Nephroma arcticum*) ja punaisia itiöemiä muodostava poronkuppijäkälä (*Solorina crocea*). Isohirvenjäkälä (*Cetraria islandica*) on yleinen samoin kuin tavalliset poronjäkälät valkoporonjäkälä (*Cladina arbuscula*), mietoporonjäkälä (*C. mitis*) ja harmaaporonjäkälä (*C. rangiferina*). Lukuisat punalatvaiset pikarijäkälät kuten harmaatorvijäkälä (*Cladonia deformis*) ja siro koreatorvijäkälä (*C. bellidiflora*) sekä punatorvijäkälä (*C. coccifera*) kirjavoittavat maastoa.

Yleisiä maapohjasammalia ovat seinäsammal (*Pleurozium schreberi*), kerrossammal (*Hylocomium splendens*), mieluusti puiden tyvillä ja kannoilla kasvavat kantolaakasammal (*Plagiothecium laetum*) ja kiiltosuikerosammal (*Brachythecium salebrosum*) sekä kivillä kivikynsisammal (*Dicranum scoparium*), turkkikynsisammal (*D. fuscescens*) ja kärjistään helposti katkeileva haprakynsisammal (*D. fragilifolium*). Paljaalla maalla kasvavat niin ikään kangaskarhunsammal (*Polytrichum juniperinum*) sekä vuorikarhunsammal (*Polytrichastrum alpinum*). Maksasammalista ovat tärkeimmät isokorallisammal (*Ptilidium ciliare*) ja louhisammal (*Tetralophozia setiformis*).

5.4.3 Mäntymetsät

Mänty on hakeutunut pohjoisrajoillaan pääasiassa lämpimiin, suojaisiin jokilaaksoihin. Tällaisen sopivan elinympäristön ja mikroilmaston tarjoaa Kevojoen kanjonilaakso, jossa kurun pohjalla kumpuilevat etupäässä jääkautisten sulamisvesien kasaamat ja kerrostamat glasifluviaaliset, soistumattomat hiekka- ja moreeniselänteet. Kevon laakson kiilamaisena pohjoiskoilliseen työntyvä mäntymetsien alue ulottuu katkeilevana Roajáávžin ja Gamajohka-joen suulta Kevojärvelle asti. Täällä se niveltyy Utsjokilaakson mäntyalueeseen. Selvästi erillisempi, muutamien vanhojen aihkimäntyjen ryhmä jököttää kanjonin kylmemmässä eteläosassa Fiellogahjohkan putouksen alla olevassa kattilalaaksossa. Njaggaljärvien länsipuolisilla Suoppastšhobman jyrkähköillä, kivikkoisilla alarinteillä on kymmenittäin suorarunkoisia, kapealatvuksisia lapinmäntyjä.

Kevon laakson männiköitä ei voida täysin rinnastaa Inarin Lapin eteläisempiin mäntymetsiin. Monin paikoin paremmin ankariin talviolosuhteisiin sopeutunut hieskoivu kasvaa sekapuuna männiköissä. Alueen mäntymetsien uudistuminen on hidasta, sillä hyviä, itävää siementä tuottavia käpyvuosia on ollut harvassa. Lisäksi ankarat kevättulvat ja hirvieläinten aiheuttamat vahingot ovat jatkuvana uhkana männyntaimille. Lumikariste (*Phacidium infestans*) on myös kiusana. Joinakin vuosina ankarat syys- ja talvimyrskyt riepottelevat rajusti Kevojoen laakson männiköitä kaataen sadoittain eri-ikäisiä puita. Näin tapahtui mm. loka-marraskuun vaihteessa vuonna 1965.

Vuosien 1968–1969 kylmät talvet vahingoittivat pahoin uudistuvaa puustoa. Eräs terveimmistä nuormänniköistä löytyy Roajáávžin suupuolen hiekkakankaalta.

Parhaimmillaan sulkeutuneen mäntymetsän sykkeen kokee myrskyjen, metsäpalojen ja kulojen koettelemassa Puurasjärven aarnimetsässä Mádjohskáidin kupeessa. Siellä näkee mustuneita keloja, hiiltyneitä kantoja ja maahan sortuneita liekoja. Hyvällä onnella voi nähdä pohjantikan koputtelemassa vanhojen ylispuiden palokoroja, päiväpyynnillä väijyvän hiiripöllön tai tyhmänrohkean taviokuurnan hautovan pesässään. Tuorepohjaisen kangasmetsän kenttäkerroksessa kiinnittävät huomiota runsaasti marjova pohjanvariksenmarja, tympeätuoksuinen suopursu, useat talvikkilajit (*Orthilia secunda*, *Pyrola minor* ja *Moneses uniflora*), metsävyöhykkeen lajeina tunnetummat kelta- ja riidenlieko sekä kultapiisku. Pienen lähdelammen roudan myllertämässä rantakivikossa eteläistä lajistoa edustavat rimpivihvilä (*Juncus stygius*), nuijasara (*Carex buxbaumii*) ja taksonomisesti vaikeasti rajattava hernesara (*C. viridula*). Ainakin suopursun ja keltalieon runsaus viittaavat mantereiseen ilmastoon. Kanervaa (*Calluna vulgaris*) ei löydy innokkaista etsinnöistä huolimatta. Sen tilalla on jonkin verran alpiinista kurjenkanervaa. Vanamo (*Linnaea borealis*) suikertelee seinäsammalikossa. Polkusaraa (*Carex brunnescens*) ja tuppisaraa on monin paikoin. Paikoin jäkäläpeitteen rikkovat kerrossammalen ja pohjankynsisammalen (*Dicranum drummondii*) vihertävät laikut. Hiekkamaita suosiva tunturivihvilä ja tähkäpiippo ovat lähes yhtä runsaita kuin skaidi- ja paljakka-alueella. Samannäköisten tunturisaran ja jokapaikansaran (*Carex nigra*) tunnistaminen on aina yhtä työlästä. Riekonmarja muodostaa ruskan aikaan kauniita väriläikkiä harmaaseen jäkälämattoon.

Čársejohskáidin ja Buksalskáidin rinteillä kasvaa paikoitellen nuorta, uusiutuvaa männikköä. Vanhojen kelopuiden ja tervasroson vaivaamien mäntyjen rungoilla ja oksilla viihtyvät monet uskolliset männyn epifyyttijäkälät kuten tupsalemainen lapinluppo, kirkkaankeltainen keltaröyhelö (*Cetraria pinastri*) sekä rosoreunuksinen ruskoröyhelö (*C. chlorophylla*). Vanhempien myrskytuhon jäljiltä mäntyjen lahokannoilta ja maatuvilta rungoilta löytyy useita torvijäkäliä (*Cladonia coniocraea*, *C. crispata*, *C. digitata*, *C. squamosa*). Jäkälätutkijat tuntevat myös hongantorvijäkälän (*C. parasitica*). Pohjoisten mäntymetsien luonnehtijalajeihin kuuluvaa kangaspajua (*Salix starkeana* ssp. *cinerascens*) kasvaa Buksalskáidilla melko runsaasti. Kevojoen suupuolen hiekkatörmiä peittävä sianpuolukka kuuluu myös mäntyvyöhykkeen tyyppilajeihin.

Männyn uskollisia seuralaisia sen pohjoisrajallakin ovat sille elintärkeät juuri- eli mykoritsasienet. Monet niistä ovat levinneet koko Suomeen aina männyn Utsjoella oleville pohjoisimmille kasvupaikoille asti. Tärkeimpiä niistä ovat männynherkkutatti (*Boletus pinophilus*), männynpunikkitatti (*Leccinum vulpinum*), rusakkonuljaska (*Chroogomphus rutilus*), voitatti (*Suillus luteus*), kangastatti (*S. variegatus*), kangaskeltavalmuska (*Tricholoma auratum*) sekä puuainesta lahottava purppuravalmuska (*Tricholomopsis rutilans*). Lahovikaisilta männyiltä voi löytää myös kangaskarvaslakin (*Gymnopilus penetrans*).

Inarin Lapin pohjoisten mäntymetsien lajistoon voidaan liittää eräitä hirven- poron- ja jopa karhunlannalla kasvavia sompasammalia (*Splachnum* spp.), joiden nuijamaiset, pallomaiset tai helttamaiset itiöpesäkkeet ovat tyylikkäitä. Kaunotar tässä sarjassa on keltasompasammal (*S. luteum*). Männiköissä törmää usein myös mätänevän jyrsijän ”maallisilta jäännöksiltä” versoviin raatosammaliin, joista tavallisin on jänönraatosammal (*Tetraplodon mnioides*).

Kevon laakson männiköt ovat ilmeisesti olleet aikaisemmin nykyistä laajempia. Siihen viittaa useiden mäntymetsän lajien esiintyminen nykyisin tunturikoivikoissa (keltalieko, kevätpiippo (*Luzula pilosa*) ja vanamo). Sitä osoittavat myös jopa paljakan suohaudoista ja lampareista löytyneet puoliksi hiiltyneet rungot. Toisaalta ilmaston hitaasti lämmetessä männylle on avautunut uusia mahdollisuuksia laajentaa kasvualuettaan. Tällaisia pioneeripuita tai paremminkin taimia löytyy yllättävän kaukaa varsinaisista emopuista. Ovatko Vuogojärvien etelärannalla ja Stuorrafáliksen ylärinteillä kasvavat, nuorilta vaikuttavat männyt merkkinä tällaisesta uudisleviämisestä? Myös Cuokkasisjávrien läheisyydessä, ei kovinkaan etäällä Mierasjärven yhtenäisemmästä mäntyalueesta, kasvaa elinvoimaisia yksittäispuita lämpimällä hiekkakankaalla, missä sianpuolukka on paikoitellen runsas.

Ikivanhat yksittäiset männyt voivat olla arvokkaita maastomerkkejä suunnistajalle lähes puhtaassa ”omenapuukoivikossa”. Eräs tällainen oiva suunnistuspuu johdattelee retkeilijän helposti läheiselle Madjohkan autiokämpälle. Männyn

ornitologista arvoa korostaa se, että kalasääski ja piekana valitsevat mielellään sen vankkaoksaisen latvuksen pesäalustakseen.

5.4.4 Lehdot ja niityt

Lehdot

Utsjoen länsiosan tunturiylänköä luonnehtivat karu kallioperä, kuivuudesta ritisevät varpukankaat, maaston vähäiset korkeusvaihtelut ja talviaikaisen, kasvillisuutta suojaavan lumipeitteen ohuus. Maisema on kokenut suuren, tunturimittaritoukkien aiheuttaman ekokatastrofin. Peninkulmien matkalla skaidin koivikko on autioitumassa tai vain hitaasti toipumassa. Maiseman alakuloa säestävät kapustarinnan surumielinen joiku ja pelästyneen riekon sydänhermoja koetteleva käkätys. Puolivaateliaat lehtokasvit kuten metsäimarre (*Gymnocarpium dryopteris*), kevätpiippo, nuokkuhelmikkä (*Melica nutans*) ja lehtokorte (*Equisetum pratense*) ovat altistuneet kuivattaville tuulille.

Aluetta halkovat lukuisat eri syvyiset, ikivanhaan kallioperään uurtuneet kuru- ja jokilaaksot tarjoavat huomattavan ja samalla piristävän muutoksen monotoniseen kasvillisuuteen. Niihin on keräytynyt ikivanhaa glasifluviaalista ja tuoreempaa rapautuma-ainesta ravinteiseksi lehtomullaksi lukuisille vaateliaille, osittain hallanaroillekin kasveille. Näihin suojaisiin laaksoihin on vähitellen kehittynyt rehevää lehtokasvillisuutta.

Kevojoen rotkolaaksossa ja eräissä sen sivujokien kuruissa on hyvin lajirikkaita ranta- ja pahdanaluslehtoja. Erittäin tunnelmallisia koivulehtoja on paikoitellen avaran jokilaakson pohjoisosassa turistireitin ulkopuolella, Tammukkalompolon (Taabmukluobbal) ja Kevojärven välillä. Keskikesän helteillä inisevät sääskiparvet, hihansuista ryömivät mäkärät ja ilkeästi puraisevat paarmat, (Lapin ”räkkä”), janoavat verta ja turvottavat silmänalukset. Ne ovat karkottaneet porolaumat avoimille tunturikankaille. Sinirinnan ja lapinuunilinnun helisevät säkeet luovat aidon lehdon tunnelman. Matalat, yksi- ja monirunkoiset koivut varttuvat yli viisimetrisiksi. Paikoin sulkeutuneen koivikon rikkovat välillä monilajiset pajuviidat. Aukkokohdissa on yksittäisiä, pohjoiseen rotuun kuuluvia kaljulehtisiä pihlajia (*Sorbus aucuparia* ssp. *glabrata*) ja tuuheita katajia. Eteläistä tuntua luo erityisesti Čársejohkan suulla levittäytyvä, hankalasti läpäistävä tuomipöheikkö. Useana vuonna runsaasti marjova lapinpunaherukka (*Ribes spicatum* ssp. *lapponicum*) tarjoaa tilhi-, taviokuurna- ja punakylkirastasparville mieluisaa ravinnon lisää.

Sinipuna- tai valkokukkainen metsäkurjenpolvi (*Geranium sylvaticum*), Lapin maakuntakukaksi valittu kullero, piikitön huopaohdake (*Cirsium helenioides*), porojen kaihtama mesiangervo (*Filipendula ulmaria*) ja tuuhealehtinen korpikastikka muodostavat Kevojoen alajuoksun lehtoja hallitsevia suurruohostoja. Näiden lomassa on yleisesti avoimille paikoille hakeutuvien mesimarjan, lillukan ja keltakukkaisen lapinorvokin (*Viola biflora*) hajanaisia kasvustoja. Niin ikään Kevojoen suupuolen koivu- ja pajuviitojen lajistoon kuuluvat, kookaskasvuiset, enemmän loppukesällä kukkivat porojen suosima peuranvirna (*Astragalus frigidus*), harvalukuinen siperiansinivalvatti (*Lactuca sibirica*), nuokkuvalatvainen röyhypiippo (*Luzula parviflora*), koristeellinen rantatädyke (*Veronica longifolia*) ja saamelaisten herkkukasvina pitämä väinönputki (*Angelica archangelica*). Erityisesti on syytä mainita Tenon vesistön reheviin rantatörmiin esiintymisessään rajoittunut keminängelmä (*Thalictrum minus* ssp. *kemense*), jota arvostettu kasvitieteilijä, ”grand old man” Göran Wahlenberg läpikulkumatkallaan ihasteli lähialueen Keneskosken lehdossa vuonna 1802. Runsaasta saravalikoimasta voidaan mainita viehättävä siperiankirjosara (*Carex norvegica* ssp. *inferalpina*), joka aikaisemmin tunnettiin nimellä taigasara (*C. media*).

Kevo- ja Cuoggájoen rantalehdoissa kasvaa useita Etelä-Suomen rehevistä metsistä tuttuja lajeja, esim. aikaisemmin mainittu nuokkuhelmikkä, koiranvehnä (*Elymus caninus*), korpi-imarre (*Phegopteris connectilis*) ja huojuvakortinen lehtotesma (*Milium effusum*). Runsaasta pajuvalikoimasta mainittakoon puumaiseksi varttuva outapaju (*Salix myrsinifolia* ssp. *borealis*) ja matala, hohtavan harmaalehtinen villapaju. Kämmekkäkasvien ryhmä on heikosti edustettuna. Harajuuri (*Corallorhiza trifida*), herttakaksikko (*Listera cordata*) ja pussikämmekkä (*Coeloglossum viride*) sekä oudon hentoinen maariankämmekkä (*Dactylorhiza maculata*) jäävät helposti huomaamatta pienuutensa ja vähälukuisuutensa takia.

Rantalehtojen lajistoon voidaan lisätä vielä tunturiängelmä (*Thalictrum alpinum*), paikoittain runsaanakin kasvava mereisten koivikoiden ruohokanukka (*Cornus suecica*), kuivahkoilla jokitöyräillä viihtyvä ahomatara (*Galium boreale*), hyvin

epätasaisesti levinnyt kellosinilatva (*Polemonium acutiflorum*), lapinlemmikki (*Myosotis decumbens*) ja karummallakin alustalla toimeentuleva lapinkuusio (*Pedicularis lapponica*).

Tunturiseutujen lehtoja yleisesti luonnehtiva isoalvejuuri (*Dryopteris expansa*) on alueella yllättävän vähälukuinen. Myös kotkansiiven (*Matteuccia struthiopteris*) ja soreahiirenportaan (*Athyrium filix-femina*) kasvustot ovat varsin pieniä.

Koivikon lomasta erottuvat suorarunkoiset haavat reunustavat paikoitellen laaksojen ylärinteitä. Tunturimittarin tuhot eivät koskettaneet niitä. Eräässä Kevojoen kanjonin latvaosan haavikossa on Inarin Lapin ainoa suippohärkylän (*Polystichum lonchitis*) esiintymä ja samoilla seuduilla, eräässä kurulehdossa myyränportaan (*Diplazium sibiricum*) suojaisa kasvupaikka. Varsinaisten pahtalehtojen lajistoa käsitellään lähemmin kappaleessa 5.4.8.

Lehtojen runsaasta sammalvalikoimasta mainittakoon eteläisinä lajeina pidetyt lehtohaivensammal (*Cirriphyllum piliferum*), palmusammal (*Climacium dendroides*), metsäliekosammal (*Rhytidiadelphus triquetrus*), ruusukesammal (*Rhodobryum roseum*), silosuikerosammal (*Brachythecium velutinum*), sinilehväsammal (*Mnium stellare*) sekä erityisesti Pohjois-Suomen jokivarsilehtojen pohjanlehväsammal (*Plagiomnium curvatulum*) ja tulvasammal (*Myrinia pulvinata*).

Lehtoniityt

Koivuvyöhykkeessä on kapea-alaisia lehtoniittylaikkuja puro- ja jokivarsien tuntumassa. Niiden pensaskerrosta hallitsevat usein monirotuinen kalvaspaju (*Salix hastata*) ja vaihtelevan näköinen ja -kokoinen kataja. Kenttäkerroksen tavallisimpia lajeja ovat metsäimarre ja metsäkorte (*Equisetum sylvaticum*) sekä nuokkuhelmikkä ja tuppisara. Keräpääpoimulehden (*Alchemilla glomerulans*) esiintyminen viittaa lievään lähteisyyteen. Väriä ja iloisempaa ilmettä lehtokoivikolle tuovat puolestaan lapinkuusio sekä metsätähti ja ruohokanukka.

Alempana jokilaaksoissa, lehtojen läheisyydessä on paikallisen väestön hyödyntämiä ruohoisia niittyjä. Pienikokoiset, kilpailukyvyltään heikot lajit leviävät mielellään näille reheville laidunniityille. Vapaammassa elinympäristössä ne kykenevät valtaamaan enemmän kasvutilaa kuin puu- ja pensaskerroksen tai suurruohoston varjostamassa kasvillisuudessa. Tällaisille porojen lannoittamille, puoliavoimille niityille ja kentille ovat levinneet kulleron ja huopaohdakkeen ohella lapinorvokki, keväthanhikki (*Potentilla crantzii*), munuaispoimulehti (*Alchemilla murbeckiana*), pohjantähkiö, lapinvehnä (*Elymus mutabilis*), polkusara ja joskus valkokukkainen kissankello (*Campanula rotundifolia*). Niityn kasvipeitettä piristävät myös pikkulaukusta vaivoin erottuva lapinlaukku (*Rhinanthus groenlandicus*), valko- ja punasävyisin mykeröin koreileva siankärsämö (*Achillea millefolium*) ja kookkaampina kaunottarina kellosinilatva ja keminängelmä.

5.4.5 Rantakasvillisuus

Tunturi-Lapissa veden äärellä olevat kasvupaikat ovat yleensä hyvin epävakaita ja herkkiä äkkinäisille muutoksille. Vuosittain toistuvat tulvat ja jääeroosio raastavat rajusti vuolasvirtaisten jokien ja purojen litoraalivyöhykettä. Tästä syystä kasvipeite on näillä paikoilla hyvin aukkoista ja lajistoltaan kirjavaa. Tilanteesta hyötyvät erityisesti kilpailukyvyltään heikot lajit, joiden tieltä vesimassat ovat pyyhkäisseet pois mm. tukahduttavan pensaskerroksen. Kevättulvien koettelemaan rantavyöhykkeeseen kulkeutuu diasporeja mitä erilaisimmista kasviyhdyskunnista. Varsinaisilla maaperätekijöillä ei näytä olevan kovinkaan suurta merkitystä kasviyhdyskuntien muodostumiseen.

Kuningas Kaarle XII:n kunniaksi nimetty kaarlenvaltikka (*Pedicularis sceptrum-carolinum*) on ylväimpiä kivisten tulvarantojen lajeja. Etenkin Gamajohkan ja Čársejohkan jokiuomissa sen kukkavanoja ja lehtiruusukkeita näkee sadoittain. Harjukankaiden tunturikurjenherne (*Astragalus alpinus*) on hiekkaisten jokisärkkien koriste. Oksaalihappopitoisella haprolla (*Oxyria digyna*) on Tenon laakson ulkopuolella lukuisia kasvupaikkoja esim. Kevojoen ja Áhkojohkan soraikoissa. Varsin vaatimattoman näköinen ja herkästi katkeileva kirjokorte (*Equisetum variegatum*) hakeutuu aivan vesirajaan. Aina niukkana kasvava rantakanankaali (*Barbarea stricta*) vaihtaa vuosittain kasvusijojaan. Sini- ja valkoyökönlehti (*Pinguicula vulgaris*, *P. alpina*) kasvavat usein rintarinnan tulvakivikoissa ja koskikallioilla. Niiden kukkimattomien yksilöiden tunnistaminen voi tuottaa päänvaivaa asiantuntijallekin. Soiden turvepinnoilla viihtyvä karhunruoho on yllättävän tavallinen rantakivien väliköissä. Tenon sekä Inari- ja Utsjoen sora- ja hiekkarantoja somistava, yö- ja päiväperhosia houkuttava tenonajuruoho (*Thymus serpyllum* ssp. *tanaënsis*) on harvinaisen hyvin tulvaa sietävä. Sen

reunaesiintymät ovat Kevojärven länsirannalla Kevonsuussa.

Tuiki tavallisia rantavyöhykkeen lajeja kaikkialla Paistunturi–Kevo-alueella ovat mm. luhtamatara (*Galium uliginosum*), tunturihärkki (*Cerastium alpinum*), vilukko (*Parnassia palustris*) ja synkänsävyinen punakko (*Bartsia alpina*). Matalakasvuinen kuolanharmaaleppä (*Alnus incana* ssp. *kolaënsis*) muodostaa paikoin koskisilla ja kallioisilla rannoilla kalansavustukseen käytettyjä tiheikköjään.

Aitoalpiiniset *regio alpinan* kasvit antavat mielenkiintoisen lisän monimuotoiseen lajivalikoimaan. Karuja ja kuivia tunturien lakiosia välttääkseen ne ovat hakeutuneet pysyvästi kosteisiin ja kohtalaisen ravinteisiin kurulaaksoihin ala-alpiinisen ”kellari-ilmaston” (*regio alpina descensa*) vaikutuspiiriin. Esim. Kevojoen eteläosan kylmänhuuruisissa kiveliöissä tapaa sini- ja nuokkurikkoa (*Saxifraga oppositifolia*, *S. cernua*) ja ääriarktista napakinnassammalta (*Scapania spitsbergensis*).

Pienten järvien ja lampien rannat ovat usein vahvasti soistuneita. Jääeroosio pyrkii routimaan niitäkin. Sara- ja heinäkasvien mättäiköt pitävät kuitenkin pintansa. Jouhivihvilä (*Juncus filiformis*) ja luhtakastikka (*Calamagrostis stricta*) reunustavat luhtarantoja. Luhtavillan (*Eriophorum angustifolium*) rinnalla töppövilla (*E. scheuchzeri*) on silmiähivelevän tyylikäs ”pumpulipallo”. Kovemmalla kivennäismaalla rantapalteissa on tupasluikan (*Trichophorum cespitosum*) mättäitä. Valtalajeihin kuuluu myös tupassara.

Rantavyöhykkeen lajistoon voitaisiin lisätä myös hiekansekaisilla mutarannoilla matalassa vedessä kasvavat rantaleinikki (*Ranunculus reptans*), äimäruoho (*Subularia aquatica*) ja hapsiluikka (*Eleocharis acicularis*). Niitä käsitellään kuitenkin lähemmin seuraavassa, Vesikasvillisuus-luvussa.

5.4.6 Vesikasvillisuus

Itäistä erämaata – Kaldoaivia – luonnehtii erikokoisten järvien ja lampien runsaus. Paistunturi–Kevo-ylänköä puolestaan vesialtaiden vähyys. Suurempia järviä edustavat ainoastaan Luomusjärvet, linnustoltaan rikas Piesjärvi, Sávzajávri, Vuogojávri ja Paltonjärvet (Stuorra Bálddotjávri ja Vuolimus Bálddotjávri). Muutamissa joissa on lisäksi hidasvirtaisia, järvimäisiä laajentumia, lompoloita ja laguuneja. Näistä voidaan mainita Kevojoen Pikku-Kevojärvi, Puurasjärvi ja vaikuttavan kaunis Njaggaljärvien jono sekä Cuokkajohkan pitkänomaiset jokijärvet, suurimpana Cuokkasisjávrrit etelässä. Pieni, matalien järvien ja lampien tihentymä sijaitsee Siikajärven–Pieran-Marin jängän seudulla erämaan kaakkoisosassa Utsjoen ja Inarin kuntien rajan tuntumassa. Pohjoisosan ”alppijärvistä” merkittävimmät ovat Goahppelašjávri ja Varddoaijávri. Erikoisuutena mainittakoon Karigasniementien tuntumassa oleva laaja Sulaojan lähde, jonka kasvillisuus on vasta nyt tutkimusten alla. Varsinaisia vesikasvitutkimuksia ei alueella ole suoritettu. Viereisen Utsjokilaakson Kevojärven ja Mantojärven (Maddajávri) vesikasvillisuuskartoitukset ovat tärkeitä vertailukohteita Paistunturi–Kevo-alueen hydrofyyttilajiston käsittelyssä.

Ranta- ja vesikasvillisuuden rajanveto ei ole mitenkään jyrkkä. Monet yleiset saralajit, esim. pullosara (*Carex rostrata*), vesisara ja jouhisara voitaisiin yhtä hyvin käsitellä rimpisoiden ja luhtarantojen yhteydessä. Sama koskee myös aivan hydrolitoraalin rajavyöhykkeessä suikertelevaa, nivelkohdista juurehtivaa rantaleinikkiä ja parin tuuman mittaista, naskalilehtistä äimäruohoa. Hiuksenhienovartinen ja -lehtinen hapsiluikka vaatii jo enemmän huomiokykyä, kun sitä yrittää kalastaa haran samentamasta vedestä. Kaikki mainitut lajit ovat ekologisesti määriteltyinä amfiibisia, vedessä ja maalla toimeentulevia kasveja. Syvemmässä vedessä ne jäävät useimmiten kukattomiksi.

Lapin maaperä on kauttaaltaan karua eikä siitä liukene ympäröiviin vesiin juurikaan ravintosuoloja (elektrolyyttejä). Happamuus heijastuu erityisesti alueen järviin, sillä ne ovat miltei poikkeuksetta kirkasvetisiä, oligotrofisia. Rannat ovat pitkälti aivan kasvittomia ja vain suojaisissa lahdissa ja poukamissa on saravaltaisia, vesipääskylle soveltuvia piilo- ja pesäpaikkoja.

Veden kuultavuudesta, happipitoisuudesta ja saasteettomuudesta johtuen järvisätkin (*Ranunculus peltatus* ssp. *peltatus*) ja ruskoärviä (*Myriophyllum alterniflorum*) ovat alueella edelleenkin yleisiä. Lämpiminä kesinä ja matalan veden kausina ne voivat kukkia runsaastikin suojaisissa poukamissa, esim. Pikku-Kevojärvessä ja Vuogojávrissa. Paikoitellen heinä- ja purovitakin (*Potamogeton gramineus*, *P. alpinus*) ehtivät kukalle matalammissa suvantokohdissa. Pieniä lampareita suosivan ranta- eli vaaleapuntarpään täällä vallitseva vesimuoto (*Alopecurus aequalis* f. *natans*) voi peittää koko lammen pinnan pitkillä kelluslehdillään. Pienten lampareiden tyyppilajeihin kuuluvat myös pikku- ja poh-

janpalpakko (*Sparganium natans*, *S. hyberboreum*), ravinteisuudesta pitävä pikkuvita (*Potamogeton berchtoldii*) ja jo aikaisemmin mainitut rantaleinikki, äimäruoho ja hapsiluikka. Elottoman tuntuisissa rakkalammissa ainoana hydrofyyttinä voi kasvaa tumma- tai vaalealahnanruoho (*Isoëtes lacustris*, *I. echinospora*). Niiden olemassaolon paljastavat usein vain vesilintujen ja kahlaajien irrottamat versonkappaleet.

Isompien järvien (Vuogojávri, Luomusjärvet) ja hidasvirtaisten jokisuvantojen matalassa rantavedessä on sarakasvustojen lomassa vyömäisiä järvikortteen (*Equisetum fluviatile*) ja vesikuusen (*Hippuris vulgaris*) kasvustoja. Syvemmällä ulapalla viihtyy nauhalehtinen kaitapalpakko (*Sparganium angustifolium*). Mahtavia, kelluvia lauttoja muodostavat raate (*Menyanthes trifoliata*) ja kurjenjalka (*Potentilla palustris*) uhkaavat muuttaa matalan lammen vetiseksi luhdaksi. Satunnaisilla haranvedoilla on voitu todistaa, että Lapin kylmistä vesistä kärsivät ja lähes säännöllisesti kukattomiksi jäävät iso- ja pikkuvesiherne (*Utricularia vulgaris*, *U. minor*) sekä kasvittomiin kohtiin hakeutuva hentosätkin (*Ranunculus confervoides*) kuuluvat mm. Kevojoen vesikasvistoon. Voimakasvirtaisissa joissa ja lumenviipymiltä laskevissa puroissa näkee hentovartista pohjanluhtalitukkaa (*Cardamine pratensis* ssp. *polemonioides*) ja ohutlehtistä, nivelkohdista juurehtivaa upos- eli purorentukkaa (*Caltha palustris* ssp. *radicans*).

Kokonaisluetteloa voidaan vielä täydentää vedenalaisilla kivillä ja puiden juurilla kasvavilla sammalilla: iso- ja virtanäkinsammal (*Fontinalis antipyretica*, *F. dalecarlica*), koski- ja puropaasisammal (*Schistidium agassizii*, *S. rivulare*), pohjan- ja koukkupurosammal (*Hygrohypnum alpestre*, *H. ochraceum*), koskikoukkusammal (*Dichelyma falcatum*) ja useat sirppisammalet (*Warnstorfia* spp., *Drepanocladus* spp.). Haraustulosten perusteella Kevojoen suvantokohdissa kasvaa myös joitakin näkinpartaisleviä (*Chara* spp., *Nitella* spp.).

5.4.7 Suot

Erilaisia soita on Paistunturi–Kevo-alueella kaikkialla, mutta niiden osuus on suurin alueen kaakkoiskulmassa, missä sijaitsevat erämaahan rajoittuvat Pieran-Marin jängän soidensuojelualue ja Hanhijängän–Pierkivaaranjängän soidensuojelualue. Myös alueen lounaiskulmassa on runsaasti soita. Siellä on esim. hajanainen erämaa-alueen ulkopuolella oleva Piessuon–Luomusjoen soidensuojelualue. Erilaisten soiden osuus koko alueesta on 365 km² eli noin viidennes (Sihvo 2002). Alueen pohjoisosissa vallitsevat palsasuot, etelä- ja kaakkoisosissa aapasuot.

Aapasuot

Aapasuot muistuttavat monessa suhteessa pieniä nevarämeitä ja ovat tyypillisiä Metsä-Lapille, mutta niitä esiintyy suunnilleen Petsikosta eli Utsjoen ja Inarin kunnanrajasta etelään. Raja on yleensä vedetty Syysjärven eteläpuolelta tien suuntaisesti Iijärvelle ja se noudattelee melko tarkoin männyn pohjoista metsänrajaa. Saamen kielessä aapasuota tarkoittavat nimet *jeaggi* ja *jeggi* on usein suomennettu sanalla jänkä.

Inarin Lapin aapasuot ovat vain pieni osa kaikista Peräpohjolan ja Etelä-Lapin aapasoista. Paistunturin alueen aapasoiden osuus kaikista Suomen soista on vähäinen, alle prosentti.

Paistunturi–Kevo-alueen eteläosissa saattaa aapasoiden reunaosissa nähdä, miten pientä tunturikoivuryhmää ympäröi roudan muokkaama kasviton reunus. Sen ulkopuolella alkaa puuton avosuo sekä aapasoille ominaiset vetiset rimmet ja niitä halkovat jänteet, jotka saattavat hyvällä onnella kestää kulkijankin. Rimmet eivät kestä kulkijaa, eivät varsinkaan jos niillä kasvaa pitkälehtikihokkia tai kaksikkovihvilää (*Juncus biglumis*).

Tyypillisimmät rimpien lajit ovat suuria saroja, joita paikallisessa kielenkäytössä kutsutaan heiniksi, esim. vesisara, pullosara, aapasara (*Carex rotundata*) ja luhtavilla. Kulkijan kannattaa opetella erottamaan läheiset, jopa keskenään risteytyvätkin, aapa- ja pullosara toisistaan jo matkan päästä, sillä astuessaan varomattomasti pullosarakasvustoon hän saa takuuvarmasti suovettä yli saappaanvarren, kun taas aapasarakasvuston yli saattaa selvitä kuivin jaloin. Kenkäheinäksi sanotaan paikallisesti vesisaran, pullosaran ja suuria mättäitä muodostavan tupassaran kuivattavia lehtiä. Tupassarakko on kulkemiseen hyvin epävarmaa, sillä koko mätäs saattaa hetkessä notkahtaa pois kulkijan alta, jolloin hän suistuu polvilleen edessään odottavaan rimpeen.

Rimpien ja mätäspintaisten jänteiden välissä on myös pieniä lampareita, joissa saattaa nähdä kauniin keltakukkaisen rimpivesiherneen (*Utricularia intermedia*). Sen hienoissa lehtiliuskoissa on pieniä rakkuloita, joilla se pyydystää ravinnok-

seen pieniä vesikirppuja ja muita varomattomia eläimiä. Rimpien reunoilla voi kasvaa jopa harvinainen eteläisluontainen leväkkö (*Scheuchzeria palustris*). Samoin isokarpalo kasvaa alueen eteläosissa vetisissä rimmissä. Paljaan mudan päällä kilpailevat usein niin ikään hyönteisiä pyydystävä pitkälehtikihokki ja jo edellä mainittu, hennon saran näköinen kaksikkovihvilä. Jänteiden rahkasammalmättäillä kilpailevat sellaiset varvut kuin suopursu, suokukka sekä vaivaiskoivu, joista viimemainittu sekoitetaan usein yleiskielessä tunturikoivuun: vaivaiskoivu on enintään noin puolimetrinen varpu, kun taas tunturikoivu on yli kaksimetrinen pensasmaisesti kasvava puu.

Jänteiden mätäspinnoilla kasvaa niin ikään pieniä hyönteisiä saalistava pyöreälehtikihokki (*Drosera rotundifolia*) sekä erityisen runsaana etelänvariksenmarja (*Empetrum nigrum* ssp. *nigrum*). Viimeksi mainitulla, kuiviin kasvupaikkoihin sopeutuneella marjalajilla on Paistunturi–Kevo-alueella kaksi täysin erilaista kasvupaikkaa: hiekkaiset joentörmät ja rahkamättäät. Tarkemmin ajatellen myös rahkamättäät ovat fysiologisesti kuivia kasvupaikkoja.

Mutta paras viimeiseksi: aapasoiden jänteiden laidat ovat usein suomuuraimen eli hillan kasvupaikkoja, ja hillanpoiminnan taloudellinenkin merkitys alueella on huomattava.

Palsasuot

Palsasuot ovat yleisiä Paistunturi–Kevo-alueen pohjoisosissa. Niiden syntyä selostaa esim. Johansson (2005). Palsasuot luetaan alaryhmänä aapasoihin. Yksi alueen laajimmista palsasoista on Liŋkinjeaggi.

Palsasoiden eteläraja sattuu suurin piirtein yksiin männyn pohjoisen metsänrajan kanssa (Ruuhijärvi 1960: 222). Pohjoisessa ne ulottuvat alueestamme vielä pohjoiseen, aina Ruijan Varanginvuonoon, Tanavuonoon ja Porsangerinvuonoon saakka (Vorren 1967). Männyn pohjoisen metsänrajan pohjoispuolinen alue, subarktinen alue eli Tunturi-Lappi, onkin oikeastaan kokonaan palsasuoaluetta (Tynys 2004).

Palsa on korkea turvemätäs, jonka sisusta on ikiroudassa, toisin sanoen ainaisessa jäässä. Jotta palsa syntyisi, pitää vuoden keskilämpötilan olla alhaisempi kuin -1°. Palsan sisustan muodostaa yleisimmin turve. Norjassa Ruijan palsoissa voi keskellä olla myös hieno hiekkasydän. Palsojen korkeus on yleensä metrin vaiheilla, mutta Paistunturi–Kevo-alueen korkeimmat palsat ovat noin viisi metriä korkeita. Vanhetessaan palsat saattavat revetä, jolloin tummaksi lahonnut turvesisusta paljastuu. Repeämisen jälkeen sisus on alttiina auringon valolle ja alkaa hiljalleen sulaa.

Tunnetuimmat palsasuoalueet ovat Paistunturien ja Jeskadam-tunturien väliin jäävät Njiljohmohkejeaggi ja Liŋkinjeaggi sekä erämaa-alueen kaakkoisnurkkaukseen rauhoitettu Pierkivaaranjänkä.

Palsaa ympäröi yleensä rengasmainen rimpi, jossa luonteenomaisina lajeina ovat vesisara, pullosara ja aapasara, valko- ja monitähkäinen luhtavilla sekä kauniin ruskea yksitähkäinen, ruostevilla (*Eriophorum russeolum*). Rimmen ulkopuolella on kaistale rämettä, jota taas seuraa rimpi ja uusi palsa.

Varsinaisten palsasoiden reunoilla on Utsjoella yleisesti pounikoita. Pounikolla tarkoitetaan aapasuota, jossa mättäät ovat silmiinpistäviä, mutta ne eivät ole vielä kehittyneet palsoiksi. Pounikot ovat rahkasammalten ja alueella yleisten varpujen (vaivaiskoivu, juolukka, suopursu, suokukka, pohjanvariksenmarja) peittämiä.

Lähteiköt ja lähdesuot

Lähdevesien vaikutus ulottuu usein kauas lähteensilmän ja lähdepuron ulkopuolelle, vaikka lähteisyys näkyy suoraan vain kosteina tihkupintoina koivikko- ja pajukkorinteillä, jokitörmissä ja lettomaisten soiden laiteilla sekä lähdepurojen äärellä olevilla niityillä. Jyrkähköillä laaksonrinteillä tihkuvesipinnat ravitsevat ainakin törmän alarinteillä, jonne kehittyy lehtokorpimaista kasvillisuutta.

Oligotrofisilla karukkokankailla lähdevedet tarjoavat vaateliaillekin kasveille, kalkinsuosijoille ja ravinteisuutta suosiville, riittävän ravinteisen kasvualustan. Siksi lähteikköjen ja lähdepurojen kasvipeitekin eroaa yleensä huomattavasti lähiympäristön kasvilajistosta. Huomattavimmat erot ovat sammalpeitteen koostumuksessa. Hyvä esimerkki tällaisesta lähdepuron kostuttamasta rinteestä on Kevojen laakson Taabmukluobbalin itärannalla. Siellä lapinlinnunsilmä (*Chrysosplenium tetrandrum*), tunturipitkäpalko (*Arabis alpina*) sekä pohjan- ja hetehorsma (*Epilobium hornemannii*, *E. alsinifolium*) kasvavat poikkeuksellisen runsaina likomärässä sammalikossa, jonka muodostavat

purosuikerosammal (*Brachythecium rivulare*), lettohiirensammal (*Bryum pseudotriquetrum*), hetehiirensammal (*B. weigelii*), hetekuirisammal (*Calliergon giganteum*), lettokuirisammal (*C. richardsonii*), lettoväkäsammal (*Campylium stellatum*), lettokilpisammal (*Cinclidium stygium*), kairanukkasammal (*Dicranella palustris*), kampasammal (*Helodium blandowii*), tihkunuijasammal (*Meesia uliginosa*), särmälähdesammal (*Philonotis seriata*), lettolehväsammal (*Rhizomnium pseudopunctatum*) ja lukuisat maksasammalet. Vastaavanlaisia lähdepurkautumia on muuallakin Kevojoen, Goahppelašjohkan ja Cuokkajohkan rinteillä. Tällaisilla paikoilla voi tavoittaa vuoriloikon (*Cystopteris montana*), verkkolehtipajun (*Salix reticulata*), tähtirikon (*Saxifraga stellaris*), lapinesikon (*Primula stricta*) tai pohjanruttojuuren (*Petasites frigidus*).

Luomusjärvien eteläpuolella on laaja, huonosti tutkittu Sulaojan lähteikkö. Paikallisia tunturilähteitä esiintyy erityisesti alpiinisessa vyöhykkeessä, missä kylmänhuuruisten lähdevesipurkautumien partaalla viihtyvät lumihärkki (*Cerastium cerastoides*), närvänä (*Sibbaldia procumbens*), purorikko (*Saxifraga rivularis*) ja ruusujuuri (*Rhodiola rosea*). Lettokorpia on muutamien lähteiden välittömässä läheisyydessä tunturikoivikoissa, joissa pensaskerroksen muodostavat pääasiassa Tunturi-Lapille ominaiset harmaapajut, tunturipaju (*Salix glauca*), pohjanpaju (*S. lapponum*) ja villapaju sekä kiiltävälehtiset letto- ja kiiltopaju. Kenttäkerroksen hallitsevia lajeja ovat lukuisat sarat, kuten tupassara, töppövilla, sykeröpiippo (*Luzula sudetica*) ja useat vihvilät (*Juncus biglumis*, *J. triglumis*). Mutaisemmissa rimpipainanteissa pohjanleinikki (*Ranunculus hyperboreus*) voi olla jopa peittävä. Turvekerros on ohut ja pohjakerroksen muodostavat sirppisammalet (*Warnstorfia sarmentosa*, *W. exannulata*), kultasirppisammal (*Loeskypnum badium*), rassisammal (*Paludella squarrosa*) ja eräät vaateliaat rahkasammalet (*Sphagnum teres*, *S. warnstorfii*). Erikoismaininnan ansaitsevat purojen ja jokien varsilla tavattavat pajukko–vaivaiskoivu-lähdesuot, joilta voi löytää lapinleinikin (*Ranunculus lapponicus*) ja viitasaran (*Carex tenuiflora*) jopa rinnakkain kasvavina.

5.4.8 Pahdat

Lapin pahdat, jyrkät, paikoin pystysuorat ja jopa ylikaltevat kallionseinämät pengermineen ja ulokkeineen, ovat jännittävän salaperäisiä, mutta samalla äärimmäisen hankalia ja jopa hengenvaarallisia tutkimuskohteita. Osaksi miltei luoksepääsemättömät hyllyköt tarjoavat epävakaita kasvupaikkoja ankariin olosuhteisiin sopeutuneille lajeille. Pahtaseinämästä vyöryy jatkuvasti lämpö- ja jäätymisrapautumisen irrottamaa kiviainesta, joka ajan mittaan muodostaa rinteiden alaosaan mahtavan lohkareikkokivikon eli rakan. Lohkareiden koko riippuu kallioperän kovuudesta ja liuskeisuudesta. Aivan pahtaseinämän juurelle on kertynyt hienompaa maa-ainesta, mikä koostuu osaksi vanhasta glasifluviaalisesta moreenista ja sen päälle kertyneestä tuoreemmasta rapautuma-aineksesta. Rinteiltä valuvat elektrolyyttipitoiset tihkuvedet suodattuvat tässä vyöhykkeessä, jolloin muodostuu vähitellen hedelmällistä ruskomaannosta. Lopulta syntyy kapea-alainen pahtalehto. Lehdon ravinteisen multakerroksen paksuutta lisäävät lehtipuiden, lähinnä koivun, haavan ja pihlajan lahoava lehtikarike. Karikkeen lahoamista edistää myös kasvukauden aikainen, laakson pohjalle keräytynyt lämmin, mikroeliöstön hajotustoimintaa tehostava pienilmasto.

Kaikkein edustavimmat pahdat talusrinteineen löytyvät Kevojoen pohjoisosan U-laaksosta, missä yli kilometrin pituinen Liŋkebákti on laajoine rakkalouhikkoineen koko läntisen Utsjoen edustavin ja lajirikkain kalliojyrkänne, ns. etelävuori. Muita Kevojoen itärannan merkittäviä kalliojyrkänteitä ovat Kotkapahta, Könkäänpahta, Gorzebákti, Tammukkapahta, Njaggalpahdat ja lukuisat kallioseinämät kanjonin eteläosassa. Pienempiä pahtoja on toki monin paikoin muissakin jokilaaksoissa, mm. Cuokkajohkan, Leammašjohkan, Áhkojohkan, Čársejohkan ja Goahppelašjohkan varrella sekä Gistuskáidin pohjoiseen viettävillä rinteillä.

Osa pahtapengermistä pysyy lähes koko vuoden lumettomina, joten ne tarjoavat kovista

pakkasista huolimatta ympäristöään pitemmän kasvukauden. Monilla pahtakasveilla on kukka-aiheet syksystä asti valmiina odottamassa kevään tuloa. Pahtaseinämän kasvipeite joutuu kokemaan keväisin kovia. Skaidilta vyöryvien lumien sulamisvesien irrottamat kivi- ja soralaviinit raastavat rinteiden kasvipeitettä rajusti. Pahtojen lajivalikoimaan vaikuttavat paljon myös rinteen ekspositio, valoisuusaste ja valuvesien määrä sekä eräissä tapauksissa myös pengermillä pesivien piekanan, ampuhaukan ja räystäspääskykolonioiden tiputtama ”guano”, mikä lannoittaa pahdanalusten kasvillisuutta. Lintulannoituksesta selvästi hyötyviä nitrofiilisia lajeja ovat pahtalehtojen ja rinnekivikoiden asukit, kuten kalliosirkunjyvä (*Lappula deflexa*), miltei poltinkarvaton pohjannokkonen (*Urtica dioica* ssp. *sondenii*) ja peltohanhikki (*Potentilla norvegica*). Jopa piha- ja heinätähtimö viihtyvät pahdoilla kaukana asutuksesta. Kryptogaamien, sammalten ja jäkälien, joukossa on lukuisia linnunlannan suosijoita, ornitokoprofiileja, kuten hiirensammalia (*Bryum archangelicum*, *B. argenteum*), hiippasammalia (*Orthotrichum pylaisii*, *O. rupestre*), paasi- ja partasammalia (*Schistidium apocarpum*, *Syntrichia ruralis*) sekä keltajäkäliä (*Xanthoria candelaria*, *X. elegans*, *X. sorediata*) ja laakajäkäliä (*Physcia dubia*, *Physconia detersa*).

Tyypillisiä pahtapengermien ja talusrinteiden putkilokasveja Kevojoen laakson kolmella pohjoisimmalla pahdalla ovat hapsisara (*Carex capillaris*), kissankello, villatunturihärkki (*Cerastium alpinum* ssp. *lanatum*), haurasloikko (*Cystopteris fragilis*), metsälauha (*Deschampsia flexuosa*), isokynsimö (*Draba daurica*), lampaannata, siniyökönlehti, pahtanurmikka (*Poa glauca*), lehtonurmikka (*P. nemoralis*), keväthanhikki, ruijanpahtahanhikki (*Potentilla chamissonis*), mätäsrikko (*Saxifraga cespitosa*), pahtarikko (*S. nivalis*), tunturiängelmä, tupasluikka sekä kaikki kolme kiviyrttiä (*Woodsia alpina*, *W. glabella*, *W. ilvensis*). Vastaavanlainen, ekologisesti katsoen hyvin heterogeeninen koostumus on sammallajistossakin. Yleisiä lehtisammalia ovat tumma- ja paakku-uurnasammal (*Amphidium lapponicum, A. mougeotii*), kalliotorasammal (*Cynodontium tenellum*), kuru- ja kalkkilehväsammal (*Cyrtomnium hymenophylloides*, *Mnium thomsonii*), kalkkikahtaissammal (*Distichium capillaceum*), ripsi- ja uurrekellosammal (*Encalypta ciliata*, *E. rhaptocarpa*), kierrekivisammal (*Grimmia torquata*), tunturipalmikkosammal (*Hypnum revolutum*), vuoririippusammal (*Neckera oligocarpa*), limi- ja pikkusiimasammal (*Myurella julacea*, *M. tenerrima*), hohtovarstasammal (*Pohlia cruda*), nuorasammal (*Pterigynandrum filiforme*) ja kookaskasvuinen poimusammal (*Rhytidium rugosum*).

Sekä putkilokasvien että sammalten joukossa on osaksi kalkinkarttajina, osaksi kalkinsuosijoina tai jopa kalkinvaatijoinakin pidettyjä lajeja. Tämä omaleimainen lajikoostumus osoittaa, miten vaihtelevia elinmahdollisuuksia pahdat voivat tarjota kasveille. Lienee epätavallista, että kissankello ja siniyökönlehti kasvavat vierekkäin. Useassa tapauksessa kosteutta pidättävä sammalpatja voi olla elintärkeä joillekin saniaisille. Kaljukiviyrtin (*Woodia glabella*) löytää miltei poikkeuksetta puolivarjoisalta kallionseinämältä kosteutta pursuavalta uurnasammalmättäiköltä.

Jyrkänteiden juurella tunturikoivun, katajan, tuomen ja lapinpunaherukan varjostamassa lehdossa näkee tavanomaisten lajien seurassa mm. lapinvehnää, peuranvirnaa, rantaukonnaurista (*Erysimum strictum*), idänimarretta (*Gymnocarpium continentale*), röyhypiippoa, nuokkuhelmikkää, lapinlemmikkiä, sudenmarjaa (*Paris quadrifolia*), lapinkuusiota ja lapinorvokkia.

Kevojoen kanjonin itäranta on paikoitellen lähes katkeamatonta pahtaseinämää aina Kevonseinälle asti, mutta eteläosan jyrkänteet eivät ole yhtä hyvin tutkittuja kuin pohjoisosan pahdat. Cuokkajohkan varrella on aina Cuoggásistjávrille asti vaihtelevankokoisia kallionseinämiä. Samoin Leammašjohkan ja Áhkojohkan pikkupahdat tarjoavat pahtarikolle, tunturikiviyrtille (*Woodsia alpina*) ja kellosammalille sopivia kasvupaikkoja.

Ei sovi unohtaa myöskään pahtaseinämien jäkälälajistoa, joka on erittäin puutteellisesti tutkittu. Valuvetisiin seinämiin on kiinnittynyt turpeita nahkanapajäkäliä (*Umbilicaria vellea*). Kaikkein edustavimmat jäkälät ovat kuitenkin kookkaat, vihertävän ruskeat raidan- ja kalliokeuhkojäkälä (*Lobaria pulmonaria*, *L. scrobiculata*). Niiden seurassa viihtyvät mielellään pienempikokoiset silo- ja nukkamunuaisjäkälä (*Nephroma bellum*, *N. resupinatum*). Niiden yksilömäärät ovat erittäin pieniä, joten niiden keräämistä luvanvaraisestikin on vältettävä mahdollisimman paljon. Kaikkein vaateliainta jäkälälajistoa Kevojoen pahdoilla edustavat suoninahkajäkälä (*Peltigera venosa*), sammallaakajäkälä (*Physconia muscigena*) ja pohjanlaakajäkälä (*Phaeophyscia constipata*).

5.4.9 Kalliokot, louhikot ja vyörysoraikot

Granuliittikaaren tunturien avokalliot ovat miltei lohduttoman yksitoikkoisia ja ikäviä kohteita Lapin kasvien lumoa etsiville vaeltajille. Puuttomien tai kitukasvuisten tunturikoivujen hatarasti verhoamien rinteiden kalliopaljastumat voivat olla antoisia korkeintaan jäkälä- ja sammaltutkijoille. Paikoitellen Paistuntureiden ja Jeskadamin ydinalueilla törmää suuriin lohkareikkoihin, joista riittäisi kiviainesta vaikka koko Inarin Lapin teiden kunnostukseen. Pohjanvariksenmarja, vaivaispaju, itusilmuja muodostava, kellanvihreä ketunlieko, kotoinen kissankäpälä, riekonmarja ja harmahtavia mattoja muodostava kalliotierasammal kilpailevat elintilasta kiirunan reviirin välittömässä läheisyydessä. Kalliotierasammalen määrän lisääntyminen Jeskadam-tuntureita kohden on selvä merkki ilmaston muuttumisesta hiljalleen mereisemmäksi. Kellanvihreä pohjankorvajäkälä on täällä yleisimmillään.

Kivipinnat ovat karttajäkälien (*Rhizocarpon geographicum*, *R. alpicola*) ja lukuisten muiden rupijäkälälajien koristelemia. Tuulten röykyttämillä rakkalouhuilla vallitsevat napajäkälät (*Umbilicaria arctica*, *U. proboscidea*, *U. hyperborea* ja *U. cylindrica*). Runsashaaraiset korallijäkälät (*Sphaerophorus fragilis*, *S. globosus*) kilpailevat viehättävyydessä palleroporonjäkälän (*Cladina stellaris*) ja kangastinajäkälän (*Stereocaulon paschale*) kanssa. Louhikoille ja tuulisille lakikaltioille antavat väriloistoa lisäksi tiukasti alustaan liimautuneet kaarrekarve (*Arctoparmelia centrifuga*) ja hieman pienempikokoinen pallokarve (*A. incurva*). Tupsumaisia kimppuja muodostavat tummanpuhuva tunturiluppo (*Alectoria nigricans*) ja kellervä rakkaluppo (*A. ochroleuca*) lienevät tunturiporon talvista apetta. Lapalumijäkälä ja harvinaisempi kourulumijäkälä (*Flavocetraria nivalis*, *F. cucullata*) ovat Paistuntureilla tavallisia.

Avokallioita, rakkalouhikoita ja vyörysoraikkoja tavataan erityisen paljon syvissä kuruissa ja jokilaaksoissa. Näiden kalliopintojen halkeamiin ja koloihin ovat pureutuneet useat saniaiset, erityisesti karva- ja tunturikiviyrtti, kallioimarre (*Polypodium vulgare*) ja ulkoasultaan muunteleva haurasloikko. Kevon laakson keskiosien valuvettä tippuvilla seinämillä riippuvat sinirikon versot ja vyörysoraikkoja peittävät lapinvuokkopatjat. Erityisen suuriin ja isokokoisiin lohkareikkoihin kätkeytyy mm. tuoksualvejuuri.

Paahteisilla kalliopinnoilla tavallisia sammalia ovat kallio-omenasammal (*Bartramia pomiformis*), kyhmy- ja kalliotorasammal (*Cynodontium strumiferum*, *C. tenellum*), nuorasammal sekä maksasammalista raippasammalet (*Anastrophyllum* spp.), kielisammalet (*Diplophyllum* spp.), korallisammalet (*Ptilidium* spp.) ja louhisammal (*Tetralophozia setiformis*).

Eräät putkilokasvit ovat tunnetusti hyviä kallioperän ilmaisijoita, indikaattoreita. Erityisesti ultraemäksisten serpentiini- ja peridotiittikallioiden vakiolajistoon kuuluvat pikkutervakko (*Lychnis* eli *Viscaria alpina*), lapinnätä (*Minuartia biflora*) ja viherraunioinen (*Asplenium viride*) esiintyvät alueella hyvin oikullisesti ja ovat pikkutervakkoa lukuunottamatta Inarin Lapin harvinaisuuksia. Viherraunioisen kasvualusta Jiesnnalvárrin rinteessä on ilmeisesti serpentiinipahkulla. Pikkutervakon, lapinnädän ja tunturihärkin eräiden ekotyyppien kasvualustana saattaa hyvinkin olla joillakin paikoilla ultraemäksisiä kivilajeja.

5.4.10 Lumenviipymät ja routamaat

Skandinavian tunturialueisiin verrattuna koko läntisen Utsjoen matala-alpiininen erämaa on keskikesällä, parhaana kasvukautena, kuivuudesta kärsivä kivikkoinen, varpukasvillisuuden ja sitkeähenkisten sarojen ja heinien tyyssija. Se on samalla pulmusen, kivitaskun, kapustarinnan ja harvinaisen keräkurmitsan elinpiiriä. Koko Paistunturi–Kevo-alueen tunturiselänne on arktisten tuulten armoilla ja pohjoispuhurit piiskaavat tunturien lakiosia poistaen ohuen, suojaavan lumipeitteen lähes kokonaan. Routakuoppien painanteihin kertyneet kinokset voivat säilyä juhannukseen asti, kylminä kesinä pitempäänkin. Erityisesti niitä on Jeskadam-tuntureiden alueella.

Tällaisissa lumipainanteissa viihtyvät tunturilieko, vaivaispaju, lumijäkkärä (*Gnaphalium supinum*), sammalvarpio, lumihärkki, närvänä, sekä vähemmän huomiota herättävät jäkki, pohjantähkiö (*Phleum alpinum*), ja riekonsara (*Carex lachenalii*). Kylmästä elinpaikastaan huolimatta ne ehtivät kukkimisasteelle jo runsaan viikon kuluttua lumipatjan sulamisesta. Sammalpeitekin on yleensä monilajinen ja edustava: särmäsammal (*Conostomum tetragonum*), rantapörrösammal (*Dicranoweisia crispula*), tunturiahmansammal (*Kiaeria starkei*), paljakka-ahmansammal (*K. glacialis*), tunturivarstasammal (*Pohlia ludwigii*), hetevarstasammal,

kirsisammal (*Pleurocladа albescens*) ja paljakkakuurasammal (*Anthelia juratzkana*). Hyvin harvinaisia ”snow-bed” -yhdyskuntien lajeja koko Inarin Lapissakin ovat pikkuleinikki (*Ranunculus pygmaeus*), tunturihiirenporras (*Athyrium distentifolium*) ja tunturipiippo (*Luzula wahlenbergii*). Soistuvien routakuoppien ja solifluktiomaiden painanteissa herättävät huomiota niittyvillat, erityisesti yksitupsuinen töppövilla, sekä Tunturi-Lapin soiden tunnuslajina pidetty aapasara.

Useimmat lumenviipymät sijaitsevat tunturien välisissä vakolaaksoissa, 10–20 metriä leveissä ja 5–10 metriä syvissä jääkauden uurtamissa sulavesikanavissa ja purouomissa. Lumipälvien ja pienoisjäätiköiden äärellä on riittävästi läpivuotista kosteutta ja kilpailuvapaata kasvutilaa. Näiden sulamisvesivirtojen soraikoissa tavataan harvakseltaan tunturilitukkaa (*Cardamine bellidifolia*), lapinnätää, tunturi- ja lumihaarikkoa (*Sagina saginoides*, *S. nivalis*), tunturi- ja pohjanhorsmaa, lumihärkkiä, puro- ja tähtirikkoa, tunturitädykettä (*Veronica alpina*) ja haproa. Myös jo aikaisemmin mainitut sammalvarpio, lumijäkkärä, pohjantähkiö ja närvänä ovat näillä metsävyöhykkeen pikkuvirtojen rantaäyräillä tavallisempia kuin paljakan vähäpätöisissä lumimaayhdyskunnissa.

Kevonseinän putoukselta, joka on noin 20 km:n päässä Kevonreitin lähtöpisteestä Sulaojalla, pohjoiseen avautuvassa V-laaksossa ja Ruohtir-tuntureiden luoteisilla rinteillä on joinakin kesinä hyvinkin myöhäisiä lumikinoksia, joiden jääkylmien sulamisvesien ryöpyissä viihtyvät lumileinikki (*Ranunculus nivalis*) ja hyvänä perhoskukkana tunnettu tunturikohokki (*Silene acaulis*). Eräissä Kevon kanjonin sivukurujen solissa on tunturikissankäpälän (*Antennaria alpina*) pieniä kasvustoja.

Routamaan lähes neutraalissa tai lievästi hapanreaktioisessa maaperässä tavataan joitakin kalkkikasveina pidettyjä lajeja. Tällaisilla paikoilla kasvaa mm. pieniä lapinvuokon mattokasvustoja. Myös varvassara näyttää viihtyvän erinomaisesti routamaiden myllertämässä maaperässä.

5.5 Kulttuurin merkit kasvillisuudessa ja kasvistossa

Yrjö Mäkinen ja Unto Laine

5.5.1 Vanhat asuinkentät

Jokirantojen sara- ja heinärikkaat ranta- ja tulvaniityt ovat saanet aikojen kuluessa lisälajistoa läheisiltä lappalaiskentiltä. Kevojoen suupuolen länsirannalla on aikaisemmin ollut Kadja-Nilla -nimisen pororuhtinaan hirsimaja, jonka entisellä pihanurmikolla näkyy vieläkin vähäisiä merkkejä lapinkenttien lajistosta. Tällaisia kulttuurin mukana leviäviä lajeja paikalla olivat vuonna 1972 harmaakyrsimö (*Draba incana*), siankärsämö, lutukka (*Capsella bursa-pastoris*), pohjankallioinen (*Erigeron acer* ssp. *politus*), punanata (*Festuca rubra*), pohjanpihatatar (*Polygonum aviculare* ssp. *boreale*), idännniittyleinikki (*Ranunculus acris* ssp. *borealis*), rönsyleinikki (*R. repens*), lapinlaukku ja heinätähtimö, jotka kasvavat Utsjoella usein kaukanakin asutuksesta luultavasti porojen sorkissa kulkeutuneina.

Kevonsuun niitty Kevojärven länsirannalla on yksi lajistoltaan monipuolisimpia ihmisen muovaamia vanhoja asuinkenttiä Paistunturi–Kevo-alueella. Kevonsuun niitty on pääosin yksityismaata, josta kuuluu luonnonpuistoon vain osa Čársejohkan puoleista reunaa. Vakituisen asutuksen loputtua Kevonsuun niityt olivat kasvamassa umpeen. Aluetta kunnostettiin 1990-luvulla raivaamalla laajalti lehtipuustoa ja pensaikkoa. Luonnonpuiston puoleisella osalla on Metsähallituksen toimesta pidetty lampaita ja niitetty. Kevonsuun niitty pyritään pitämään jatkossakin avoimena, jotta niittykasvillisuus pysyisi mahdollisimman lajirikkaana. Kevonsuun niityllä on harvinaisista lajeista keto-, pohjan- ja ahonoidanlukkoa (*Botrychium lunaria*, *B. boreale* ja *B. multifidum*) sekä vain Pohjois-Lapin jokivarsissa esiintyvää keminängelmää. Turun yliopiston Lapin tutkimusasema Kevon tutkijat tekevät niityllä vuosittain kasvilajiston ja uhanalaisten lajien seurantaa.

Kamminiityillä tavattavat keto- ja pohjannoidanlukko ja vain asutuksen läheisyydessä kasvava ahonoidanlukko voidaan laskea tulokaslajeiksi. Čársejohkan varrella kasvava ruijanruoholaukka (*Allium schoenoprasum* ssp. *sibiricum*) on ilmeisesti vanhalle lohenpyyntipaikalle kuljetettu maustekasvi. Ainakin yhdellä paikalla lähellä Luomusjärviä kasvaa Utsjoen pappilan kedoilta ruoho-

laukan tavoin tuttu sinikukkainen tunturikatkero (*Gentiana nivalis*). Se on alueella harmaakynsimön tavoin vanha muinaistulokas eli arkeofyytti.

Tulokaskasveihin liitetään usein myös ns. apofyytit. Ne kuuluvat varsinaisesti alueen luonnonvaraisiin lajeihin, mutta ovat hyötyneet ihmistoiminnan avaamista vapaista kasvupaikoista. Tällaisia kulttuurin suosijoita ovat mm. tunturikurjenherne, tunturihärkki, tunturinurmikka (*Poa alpina*), nurmilauha (*Deschampsia cespitosa*), pohjannurmikka (*Poa alpigena*), pohjantähkiö ja tunturivihvilä. Osa näistä lajeista kuuluu Kevojärven länsirannan Kevonsuun kentän lajistoon. Lisäksi kannattaa mainita kolme herkästi leviävää yleismaailmallista eli kosmopoliittista sammalta, jotka ilmestyvät ennen pitkää vanhoille kalastajien, poromiesten ja retkeilijöiden nuotiopaikoille ja leiripaikoille. Nämä uskolliset ihmisen seuralaislajit ovat kulosammal (*Ceratodon purpureus*), nuotiosammal (*Funaria hygrometrica*) ja päärynäsammal (*Leptobryum pyriforme*).

5.5.2 Kulku-urat

Paistunturin erämaassa ei ole varsinaisia autoteitä, mutta sinne johtaa eri suunnista, esim. Tenon laaksosta mm. Akujärven suuntaan tai Paistunturin itäosan ylänköjärville maastoautolla tai mönkijällä kuljettavia kulku-uria. Polkujen ja kulku-urien kohdalta kasvillisuus kuluu pois, mutta tilalle ilmestyy alueella luontaisesti esiintyviä lajeja. Kuivemmille paikoille ilmestyy yleensä kulutusta ja tallomista kestäviä heiniä tai saroja, mm. lampaannataa ja polkusaraa, ja kosteammille paikoille nurmilauhaa ja töppövillaa. Vierasta lajistoa ei juuri näille kulku-urille ilmesty, eivätkä monet lajit selviäisikään pohjoisen ankarissa olosuhteissa.

5.5.3 Porojen laidunnus ja poroerotusalueet

Varsinkin Kevon luonnonpuiston luonto ja kasvillisuus ovat lähes koskemattomassa tilassa. Eniten maiseman yleiskuvaan ovat vaikuttaneet ylisuuret porolaumat. Poroille elintärkeät poronjäkäläkankaat ovat liiallisen laidunnuksen johdosta muuttuneet tinajäkälä (*Stereocaulon* spp.) -valtaisiksi kiveliöiksi. Tunturimittaritoukkien tuhot 1960-luvulla näkyvät yhä kitukasvuisten koivikoiden lahoamisena ja heikkona elpymisenä. Ihmistoiminnan merkit rajoittuvat käytännöllisesti katsoen vain poroerotuspaikkoihin, autiotupien ja kammien lähiympäristöön sekä turistien ja kalastajien nuotiosijoihin.

5.6 Kasviston erityiskohteita

Unto Laine ja Yrjö Mäkinen

5.6.1 Kevon kanjoni

Kevon kanjoni kasvien elinympäristönä

Yksi Länsi-Utsjoen kiistatta mielenkiintoisimmista ja vaikuttavimmista tutkimus- ja retkeilykohteista on Kevon kanjoni sitä ympäröivine sivukuruineen. Kanjonia lounaasta lähestyttäessä on ohitettava helppokulkuinen Luomusjärvien kannas ja sivuutettava pieni järvijono (Ruktajávri, Ristenašjávri) sekä Suohpášoaivin ja Ruohtirien välinen kaksihaarainen alkukanjoni. Vasta Kevonseinältä avautuu lumoavan alkukantainen V-laaksonäkymä, joka saa polvet vapisemaan pelosta. Eteen avautuva julma kanjonimaisema ei ota loppuakseen. Kevonseinältä Kevojärvelle ulottuva vaihtelevan levyinen laaksojakso on peräti neljän peninkulman (noin 36 km) pituinen. Se on luonnollisesti saanut osakseen ansaittua huomiota niin geologien ja maantieteilijöiden kuin biologienkin taholta. Nykyisin kanjoni on saatu kokonaisuudessaan rauhoituksen piiriin. Alueella voi tehdä uhanalaisten ja silmälläpidettävien lajien seurantatutkimusta vain Metsähallituksen tai Turun yliopiston Lapin tutkimusaseman johtajan luvalla. Turisteilla on mahdollisuus liikkua tarkoin merkityillä vaellusreiteillä. Paikallisilla asukkailla on omat kalastukseen, metsästykseen ja marjastukseen liittyvät nautintaoikeudet.

Nykyisellään kanjonin pohjalla virtaava Kevojoki (Geavvujohka) on laakson mittasuhteisiin verrattuna yllättävän vähävetinen ja aivan yläjuoksulla kivilohkareiden alla soliseva ”Manalan virta”. Kesäaikaan joen vesivarat ehtyvät entisestään ja uoma on monin paikoin ylitettävissä matalavartisinkin saappain. Lähes koko itärannan pituudelta on jyrkkiä kallionseinämiä ja pahtoja, joiden juurelle on kasautunut sateella niljakkaita, rapautumisen irrottamia lohkarekasoja eli rakkoja. Toisaalta laakson pohjalla on katkeilevia harjukumpujonoja. Näillä lämpimillä moreeniharjuilla tavataan paikoin puhtaitakin mäntymetsiä. Pääpuuston muodostaa kuitenkin monimuotoinen hieskoivu erilaisine pohjoisine ekotyyppeineen.

Paikoitellen on pieniä rinnehaavikoita ja rantatöyräillä on koviakin kevättulvia sietäviä, osaksi ylitiheitä, harmaapajuviitoja.

Retkeilijästä kanjonilaakso voi tuntua ensivaikutelmaltaan hyvinkin yksitoikkoiselta, jopa pelottavalta, mutta esim. kasvitieteilijän näkökulmasta katsoen kuru on moninaisine biotooppeineen Tunturi-Lapin eittämätön paratiisi. Esimerkiksi Inarin Lapin 40 sanikkaisesta peräti 35 kasvaa kanjonin pahdoilla ja lehdoissa.

Toinen Kevojokilaaksoon vahvasti keskittynyt kasviryhmä on rikkokasvien (*Saxifraga* spp.) suku. Pahtarikolle kelpaavat korkeintaan heikosti emäksiset granodioriittipaljastumat. Sini- ja mätäsrikko viihtyvät paikoin joenpohjakivikoissakin, kunhan rinteiltä valuva vesi on riittävän kalkkipitoista. Lähdepaikkoja ja lumenviipymäkohtia suosivat puro- ja tähtirikko eivät ole kovinkaan harvinaisia. Kultarikon (*Saxifraga aizoides*) pienialainen kasvualue on rajoittunut Gahpermarasin–Skierrefáliksen emäksisiin vulkaniitteihin ja dioriitteihin. Itusilmullinen nuokkurikko tulee retkeilijän eteen usein yllättäen. Kääpiökokoista pahtarikkoa muistuttavan lumirikon (*S. tenuis*) voi hyvällä onnella löytää joltakin myöhään paljastuvalta kalliotörmältä.

Kaikki kolme yökönlehteä kuuluvat jokilaakson lajistoon. Sini- ja valkoyökönlehti koristavat soraisia rantatörmiä, vaikeasti havaittava karvayökönlehti (*Pinguicula villosa*) on puolestaan uppoutunut rahkasammalmättäisiin. Pienikokoiset kaksikko- ja kolmikkovihvilä (*Juncus biglumis*, *J. triglumis*) kasvavat usein vierekkäin lähteisten purojen äyräillä. Lähes kokonaan Kevojoen laaksoon rajoittuneet pahtahanhikki (*Potentilla nivea*) ja ruijanpahtahanhikki tunnetaan alueen ulkopuolelta vain yhdeltä paikalta Cuoggájoen varrelta. Norjan- eli peltohanhikin esiintyminen Kevojoen pohjoisilla pahdoilla alkuperäisenä on yllättävää. Lapinorvokki, peuranvirna, norjanjäkkärä (*Gnaphalium norvegicum*) ja siperiansinivalvatti viihtyvät lehdoissa.

Eteläistä lajistoa Kevon laaksossa edustavat mm. kevätpiippo, nuokkuhelmikkä, tähtitalvikki, sudenmarja ja molemmat kihokit (*Drosera longifolia*, *D. rotundifolia*). Myös suopursun, mesimarjan ja lillukan yleisyys herättää huomiota. Mielenkiintoisena piirteenä etenkin sammallajistossa on todettava lukuisten vaateliaiden, kalkinhakuisten lajien määrä. Niistä kannattaa erityisesti mainita kurulehväsammal (*Cyrtomnium hymenophylloides*), kalkkikahtaissammal, pikku- ja uurrekellosammal (*Encalypta brevicolla*, *E. rhaptocarpa*), vuoripalmikkosammal (*Hypnum callichroum*) ja pikkusiimasammal sekä poimusammal (*Rhytidium rugosum*).

Jäkälälajistosta voidaan panna merkille kookkaat nahkajäkälät (*Peltigera* spp.), joita on löydetty laaksosta 19 lajia. Tinajäkäliä (*Stereocaulon* spp.) puolestaan tavataan 12 eri lajia. Buksalskáidin mäntyjen oksilla riippuva lapinluppo, parilta paikalta löydetty pahtatorvijäkälä (*Cladonia luteoalba*) ja karvetorvijäkälä (*Cladonia pocillum*) ovat yksittäisiä esimerkkejä laakson monipuolisesta lajistosta.

Uhanalaiset kasvit Kevon kanjonissa

Kevon kanjonia halkova esijääkautinen kanjonilaakso ei voi jättää kävijöitään kylmäksi. Sen jyrkkien, lähes luoksepääsemättömien kallioräystäiden kaikki salat eivät ehkä koskaan avaudu alueen tutkijoille. Voimme kuitenkin lohduttautua sillä ajatuksella, että tämä erikoisleimainen tunturimaan ”haava” on ja pysyy tulevaisuudessakin lähes neitseellisenä kohteena jälkipolville.

Alueen ainutlaatuinen kasvistollinen aarre on epäilemättä professori Reino Kalliolan vuonna 1935 löytämä saniainen, tuoksualvejuuri (*Dryopteris fragrans*). Antakaamme löytäjän omin sanoin kuvata senhetkistä tunnelmaa. ”Monin paikoin kohoaa kymmeniä metrejä korkeita, pystyjä pahtoja. Erään kallioseinämän pykälillä ja pahdan juurella louhikossa kasvaa harvinaisia tunturikasveja, joukossa eräs sellainenkin arktinen laji, jota ei tunneta muualla Euroopasta ja jonka lähimmät löytöpaikat ovat jossain Uralin tuolla puolen”. Nyt uskallamme jo paljastaa, että tuo klassinen tuoksualvejuuren kasvupaikka oli Liŋkebáktin juurella leviävä rakka. Nykyisin tämän saniaisen löytöpaikkoja, osittain hyvin lähekkäisiä, tunnetaan tuosta neljä peninkulmaa pitkästä kanjonista kolmisenkymmentä. Suurin osa niistä piileksii vaikeakulkuisissa lohkareikoissa, mutta joitakin on myös varjoisilla kallionpengermillä. Muutenkin kanjoni on osoittautunut harvinaisten sanikkaisten kasvuympäristöksi. Suippohärkylän ja itäisen myyränportaan kasvustot laakson eteläosassa ovat erittäin elinvoimaisia. Vuoriloikon, kalkkihaurasloikon (*Cystopteris fragilis* ssp. *dickieana*), idänimarteen, kaljukiviyrtin ja hentokortteen (*Equisetum scirpoides*) kasvupaikat ovat koko Inarin Lapissa keskittyneet vahvasti Kevon laaksoon. Näistä

idänimarre on edelleenkin kansainvälisten taksonomien kiinnostuksen kohteena.

Pahtakeltolla (*Crepis tectorum* ssp. *nigrescens*) on muutaman yksilön minipopulaatio alueen pohjoisosassa eräällä jyrkänteellä. Yhdellä ainoalla paikalla eräässä sivukurussa on niin ikään muutaman kymmenen yksilön suuruinen arnikin (*Arnica angustifolia*) kasvusto, josta ei kaikkina vuosina löydy ainoatakaan kukkivaa yksilöä. Kahdella pahtapengermällä kasvava tunturivehnä (*Elymus alaskanus*) tunnetaan muualta Suomesta nykyisin vain Kuusamon dolomiittikallioilta. Korpin ja piekanan pesäkekojen alla viihtyvällä kalliosirkunjyvällä on laaksossa useita pienkasvustoja, jotka tarvitsisivat Liŋkebáktin esiintymää lukuunottamatta jatkuvaa silmälläpitoa. Lapinnurmikan (*Poa arctica*) harvahkot kasvustot Njaggaljärvien eteläpuolella ovat ehkä lajin ainoat luonnonvaraiset esiintymät Utsjoella.

Pahta- ja ruijanpahtahanhikin keskinäinen tilanne jokilaaksossa on epäselvä. Sinisävyisen pahtanurmikan runsaus on merkille pantavaa. Viitasaran ja lapinleinikin kasvupaikkoja on mukavan paljon, joskin ne ovat hieman hankalasti löydettäviä. Keminängelmän reunaesiintymät yltävät Kevojokisuulta Pikku-Kevojärvelle asti. Sinirikon ja mätäsrikon runsaus on hieman odottamatonta. Epäsäännöllisistä ”elämäntavoistaan” tunnettu metsänemä (*Epipogium aphyllum*) on tavattu kahdesti jokilaakson pohjoisosasta. Lapinvuokko on paikoin runsas Kevojoen alkukanjonia reunustavien Njávgoaivin, Ruohtir-tuntureiden ja Kevonseinän rinteillä, vaikka kallioperä on heikosti emäksistä granuliittia.

Puutteellisesti tutkitun sammallajiston helmiä Kevon laaksossa ovat idänpunatyvisammal (*Bryoerythrophyllum ferruginascens*), pohjankiiltosammal (*Isopterygiopsis alpicola*), pohjannuijasammal (*Meesia hexasticha*), kuusamonlehväsammal (*Rhizomnium gracile*), pahtakinnassammal (*Scapania crassiretis*) ja napakinnassammal (*S. spitsbergensis*). Jäkälien ”aatelistoa” Kevon kanjonissa edustavat hongantorvijäkälä (*Cladonia parasitica*), varjonahkajäkälä (*Peltigera collina*), turjannahkajäkälä (*P. frippii*), sammalnahkajäkälä (*P. scabrosella*), tunturikeuhkojäkälä (*Lobaria linita*), pohjanlaakajäkälä (*Phaeophyscia constipata*), viherpaanujäkälä (*Psora rubiformis*), hentotinajäkälä (*Stereocaulon incrustatum*) ja villanapajäkälä (*Umbilicaria virginis*).

5.6.2 Gistuskáidi

Aivan Paistunturin erämaa-alueen pohjoisosassa, oikeastaan jo erämaa-alueen ulkopuolella, vielä Jeskadam-tuntureistakin pohjoiseen, erottuu muutamana matalana tunturina Gistuskáidien ryhmä. Pohjoisessa Gistuskáidit laskevat jyrkkinä rinteinä Tenoon Yläkönkään kohdalla. Korkeimmilta kohdilta näkyvät houkuttelevina Norjan puolen gaissa-tunturit, varsinkin tarunomainen Rastigaissa, jossa kerrotaan vielä viime vuosisadan puolivälissä asuneen mahtavia maahisia.

Gistuskáidien kallioperä poikkeaa alueen yleisestä happamasta, raitaisesta granuliitista. Siinä ovat tärkeitä emäksiset tai neutraalit liuskeet, joiden kalsiumpitoisuus on korkea. Tärkeimpiä ovat - kylläkin granuliittikompleksiin kuuluvina - emäksiset dioriitit. Parin dioriitti- ja amfiboliittijuovan pohjoispää on Tenon Yläkönkään kohdalla.

Emäksisistä tai neutraaleista kivilajeista johtuen lapinvuokko on alueella tunnusomainen. Varsinainen alueen erikoisuus on kuitenkin Heleniuksen vuonna 1948 löytämä, koko Inarin Lapin ainoa esiintymä lapinalppiruusua (*Rhododendron lapponicum*). Koristekasveina viljellyistä sukulaisistaan poiketen tämä on matala, vain kymmenkunta senttiä korkea, lehdiltään puolukkaa muistuttava varpu. Se piiloutuu muuten muun kasvillisuuden joukkoon, mutta erottuu kukkiessaan noin 10 mm suuruisin sinipunaisin kukin koko ympäristöstään ensi silmäyksellä.

Gistuskáidien lakiosat ovat monessa kohtaa paljasta soraikkoa, jossa kasvavat sille tunnusomaisten ja yleisten tunturivihvilän ja varvassaran ohella myös vaatelias tunturikissankäpälä ja lukuisa joukko saralajeja, esim. kalliosara (*Carex rupestris*), tunturikirjosara (*C. norvegica* ssp. *norvegica*), soukkasara (*C. parallela*), tundrasara (*C. holostoma*) ja tunturinuppisara (*C. arctogena*). Lisäksi alueella tavataan tähkäkauraa (*Trisetum spicatum*) ja sinirikkoa. Lisäksi voidaan mainita lapinkissankello (*Campanula rotundifolia* ssp *gieseckiana*), sammalista vesikonsammal (*Dichodontium pellucidum*) paljakkanapasammal (*Arctoa fulvella*), tunturiahmansammal ja paljakkalehväsammal (*Mnium blyttii*).

Vaikka Gistuskáidit jäävätkin erämaa-alueen pohjoispuolelle, ne tulisi mitä pikimmiten suojella omana erityisalueenaan, sekä erikoislaatuisen kallioperänsä että ainutlaatuisen kasvistonsa vuoksi.

5.7 Uhanalaisten kasvien suojelu ja seuranta

Saara Tynys

5.7.1 Putkilokasvit

Kevon kanjoni on yksi merkittävimmistä ja monipuolisimmista uhanalaisten kasvien esiintymispaikoista Inarin Lapissa. Kuten luvussa 5.6.1 on esitetty, Kanjonin pahdat ja louhikot luovat kasveille, etenkin saniaisille ja pahtakasveille, poikkeukselliset olosuhteet. Rehevät ravinteiset lehdot ja niittylaikut Kevojokivarressa ja pahdanalustoilla ovat muutoin karuhkolla tunturialueella monien kasvien ainoita soveliaita esiintymispaikkoja.

Metsähallituksen yhtenä tärkeänä tehtävänä on edistää uhanalaisten kasvien seurantaa ja suojelua valtion mailla. Inarin Lapissa uhanalaistyötä tehdään yhteistyössä Lapin tutkimusasema Kevon kanssa, joka on 1950-luvulta tehdystä Inarin Lapin kasvistokartoituksesta lähtien kerännyt mittavan määrän tietoa kasvien esiintymisestä alueella. Lapin tutkimusasema Kevo tekee edelleen kasviston kartoitusta sekä useilla esiintymillä yksityiskohtaista seurantaa. Luonnontieteellisen keskusmuseon kasvimuseo ja Oulun yliopiston kasvimuseo ovat tehneet jonkin verran kasvistokartoituksia alueella. Kasvistokartoitukset on tehty pääosin putkilokasveista, mutta tietoa on kertynyt myös sammalista ja sienistä. Harvinaisista jäkälälajeista Paistunturi–Kevo-alueella tiedetään hyvin vähän.

Metsähallitus tekee uhanalaisten kasvien säännöllistä seurantaa eri puolilla Ylä-Lappia, kuten Kevon kanjonissa ja joillakin Paistunturin erämaan esiintymillä sekä tarkistaa vanhoja esiintymiä vuosittain. Uusista uhanalaisesiintymistä saadaan tietoa joka vuosi sekä omissa selvityksissä että ulkopuolisilta tahoilta. Metsähallitus on viime vuosina panostanut kohde- ja vastuulajeihin sekä EU:n luontodirektiivin lajeihin. Resursseja ei ole ollut käytettävissä kokonaisvaltaiseen esiintymien ja kasviston inventointiin, vaikka siihenkin olisi joissain tapauksissa tarvetta.

Taulukossa 2 on esitetty tällä hetkellä tunnetut putkilokasvien esiintymät Kevon luonnonpuistossa ja Paistunturin erämaassa (ympäristöhallinnon Hertta-tietojärjestelmän Eliölajit-osio, tilanne 25.10.2006). Äärimmäisen uhanalaisia (CR) lajeja tunnetaan yksi, pahtakeltto. Vaarantuneita lajeja (VU) on tiedossa seitsemän, silmälläpidettäviä (NT) 16 ja elinvoimaisia (LC) kahdeksan. Osasta lajeista viimeisimmät havainnot ovat niinkin kaukaa kuin 1950–1960-luvuilta. Niiden nykytilasta tai tarkasta sijainnistakaan ei ole varmaa tietoa. Vanhojen esiintymien tarkistuksia tehdään joka vuosi, mutta pitkien välimatkojen ja erittäin hankalien maasto-olosuhteiden vuoksi työ on hankalaa ja aikaa vievää.

Arnikki on luonnonsuojeluasetuksessa (160/1997) erityisesti suojeltava laji ja kuuluu Metsähallituksen kohdelajeihin. Sen versomäärien laskentaa on tehty Kevon luonnonpuiston esiintymällä jo 1990-luvun puolivälistä lähtien. 2000-luvulla esiintymien tarkistus on painottunut arnikin lisäksi EU:n luontodirektiivin lajeihin, joita Kevon ja Paistunturin alueilla ovat pahtakeltto, tundrasara, tuoksualvejuuri, myyränporras ja lapinleinikki. Tarkemmassa seurannassa direktiivilajeista ovat tällä hetkellä erittäin uhanalainen pahtakeltto ja silmälläpidettäviin kuuluva tuoksualvejuuri. Pahtakelton esiintymä Kevon luonnonpuistossa on yksi neljästä Suomessa tunnetusta esiintymästä, muut kolme esiintymää ovat Sallassa. Tuoksualvejuurta ei esiinny muualla Suomessa ollenkaan ja sen lähimmät esiintymät ovat Aasiassa Ural-vuoriston takana ja Grönlannin itärannikolla (Kalliola 1937).

Kun kasviesiintymiä seurataan joka vuosi, kerätään tietoa mm. kasvustojen laajuudesta, yksilömäärien vuosittaisista vaihteluista ja kukkivien versojen määristä. Myös mahdollisia muutoksia itse kasvupaikoissa ja niihin vaikuttavissa olosuhteissa pidetään silmällä. Kevon kanjonissa kivi- ja lohkarevyöryt ovat yksi uhkatekijä kasviesiintymille. Pakkasrapautumisen seurauksena pahdan seinämistä irtoavien lohkareiden ja muun kivimateriaalin vyöryminen kanjonissa on tekijä, jolle ei voida mitään. Kasviesiintymien kohtalo Kevon kanjonissa on luonnon armoilla. Ainoa poikkeus on pahtakeltto, jonka kasvustojen säilymistä on edesautettu poistamalla heinää sen kasvupaikalta. Se on rehevöitynyt yläpuolisella pahdalla asuvien räystäspääskyjen tiputellessa ulosteitaan kasvupaikalle.

Taulukko 2. Kevon luonnonpuistossa ja Paistunturin erämaassa esiintyvät uhanalaiset ja silmälläpidettävät putkilokasvilajit. Uhanalaisluokat (Rassi ym. 2001): CR = äärimmäisen uhanalainen, EN = erittäin uhanalainen, VU = vaarantunut, NT = silmälläpidettävä, LC = elinvoimainen. Direktiivi laji = EU:n luontodirektiivin Liitteen II ja IV laji, * = Suomen kansainvälinen vastuulaji.

Nimi	Valtakunnallinen uhanalaisuusluokka	Alueellisesti uhanalainen	Erityisesti suojeltava laji	Direktiivilaji	Rauhoitettu laji
Pahtakeltto, *Crepis tectorum* ssp. *nigrescens*	CR		X	X	X
Ruijankissankäpälä, *Antennaria nordhageniana**	VU				
Arnikki, *Arnica angustifolia*	VU		X		X
Pohjannoidanlukko, *Botrychium boreale**	VU				
Suikeanoidanlukko, *Botrychium lanceolatum**	VU				
Metsänemä, *Epipogium aphyllum*	VU				X
Lapinesikko, *Primula stricta*	VU				
Nystypaju, *Salix lanata* ssp. *glandulifera*	VU				
Ruijanruoholaukka, *Allium schoenoprasum* ssp. *sibiricum*	NT				
Ketonoidanlukko, *Botrychium lunaria*	NT				
Ahonoidanlukko, *Botrychium multifidum**	NT	X			
Tundrasara, *Carex holostoma*	NT			X	X
Velttosara, *Carex laxa**	NT				
Tuoksualvejuuri, *Dryopteris fragrans**	NT			X	X
Tunturivehnä, *Elymus alaskanus* ssp. *scandicus*	NT	X			
Himmeävilla, *Eriophorum brachyantherum**	NT				
Idänimarre, *Gymnocarpium continentale**	NT	X			
Kalliosirkunjyvä, *Lappula deflexa*	NT	X			X
Suippohärkylä, *Polystichum lonchitis*	NT				X
Ruijanpahtahanhikki, *Potentilla chamissonis*	NT	X			X
Pahtahanhikki, *Potentilla nivea*	NT				X
Lumihaarikko, *Sagina nivalis*	NT				
Keminängelmä, *Thalictrum minus* ssp. *kemense*	NT				X
Kaljukiviyrtti, *Woodsia glabella*	NT				
Myyränporras, *Diplazium sibiricum*	LC	X		X	X
Lapinleinikki, *Ranunculus lapponicus**	LC			X	X
Lapinkissankello, *Campanula rotundifolia* ssp. *gieseckiana*	LC				
Punakämmekkä, *Dactylorhiza incarnata* ssp. *incarnata*	LC	X			
Lettovilla, *Eriophorum latifolium*	LC	X			
Tylppälehtivita, *Potamogeton obtusifolius*	LC	X			
Kivikkoalvejuuri, *Dryopteris filix-mas*	LC	X			
Mäkihorsma, *Epilobium collinum*	LC	X			

Liitteessä 1 on lueteltu Kevon luonnonpuistossa ja Paistunturin erämaassa esiintyvät Suomen kansainväliset vastuulajit. Ne ovat lajeja, joiden eurooppalaisesta kannasta on arvioitu olevan Suomessa vähintään 20 %. Näissä lajeissa on sekä uhanalaisia että silmälläpidettäviä lajeja, mutta myös lajeja, jotka eivät ole uhanalaisia (liite 1).

Osa lajeista on levinneisyydeltään pohjois- tai itäpainotteisia, kuten pohjanhoikkaängelmä ja idänimarre. Tenonajuruoho on suppean alueen endemiitti eli kotoperäinen laji. Sitä esiintyy Suomessa Tenon ja joidenkin sen sivujokien varressa sekä Pulmankijärvellä. Näiden kolmen lajin kannoista yli 45 % on Suomessa (Rassi ym. 2001).

5.7.2 Sammalet

Taulukossa 3 on esitetty tiedossa olevat uhanalaisten ja silmällä pidettävien sammalien esiintymät Kevon luonnonpuistossa ja Paistunturin erämaassa (ympäristöhallinnon Hertta-tietojärjestelmän Eliölajit-osio, tilanne 25.10.2006). Alueella on tutkittu eniten Kevon kanjonin sammallajistoa ja lähes kaikki tunnetut uhanalaisten ja silmälläpidettävien sammalten esiintymät sijaitsevat Kevon luonnonpuistossa. Poikkeuksia ovat Kuusamonlehväsammal, jota esiintyy Keneskoskella ja pohjanhuurresammal, jota on löydetty sekä Kevon luonnonpuistosta että Sulaojalta Paistunturin erämaasta. Kevon luonnonpuistosta tiedetään yksi äärimmäisen uhanalainen (CR) lehtisammallaji, idänpunatyvisammal, ja kolme erittäin uhanalaista (EN) lehtisammallajia, jotka ovat pohjankiiltosammal, pohjannuijasammal ja isonuijasammal. Vaarantuneita (VU) lehti- tai maksasammallajeja on tiedossa yhdeksän. Lisäksi tunnetaan 27 silmälläpidettävää (NT) sammallajia. Tiedot Kevon kanjonissa esiintyvistä sammalista perustuvat Unto Laineen havaintoihin ja hänen alueelta keräämiin näytteisiin. Kesällä 2005 Yrjö Mäkinen keräsi sammalnäytteitä Sulaojalta. Ne ovat Turun yliopiston kasvimuseon kokoelmissa.

Paistunturi–Kevo-alueen uhanalaisista sammalista monet ovat levinneisyydeltään pohjoisia lajeja, kuten pohjannuijasammal ja sopulinsuikerosammal. Etenkin Kevon luonnonpuistossa lajistoon sisältyy hyvinkin harvinaisia lajeja, kuten idänpunatyvisammal, jonka Kevon esiintymä on Suomen ainoa tunnettu esiintymä. Kevon luonnonpuiston alueella esiintyviin uhanalaisiin ja silmälläpidettäviin lajeihin sisältyy hyvin erilaisilla kasvupaikoilla viihtyviä lajeja, kuten pahdoilla ja kallioseinämillä kasvavia lajeja, kalkinvaatijoita ja toisaalta soilla, kuten letoilla ja puronvarsikorvissa, esiintyviä lajeja. Myös kansainvälisten vastuulajien listaan sisältyy monia pohjoispainotteisia sammallajeja (liite 1).

Taulukko 3. Kevon luonnonpuistossa ja Paistunturin erämaassa esiintyvät uhanalaiset ja silmälläpidettävät lehti- ja maksasammallajit. Uhanalaisluokat (Rassi ym. 2001): CR = äärimmäisen uhanalainen, EN = erittäin uhanalainen, VU = vaarantunut, NT = silmälläpidettävä. Direktiivi laji = EU:n luontodirektiivin Liitteen II laji, * = Suomen kansainvälinen vastuulaji.

Nimi	Valtakunnallinen uhanalaisuusluokka	Alueellisesti uhanalainen	Erityisesti suojeltava laji	Direktiivilaji	Rauhoitettu laji
LEHTISAMMALET					
Idänpunatyvisammal, *Bryoerythrophyllum ferruginascens*	CR		X		
Pohjankiiltosammal, *Isopterygiopsis alpicola**	EN		X		
Pohjannuijasammal, *Meesia hexasticha**	EN		X		
Isonuijasammal, *Meesia longiseta**	EN		X	X	X
Silmuhiirensammal, *Bryum neodamense*	VU				
Harmokivisammal, *Grimmia donniana*	VU				
Kiiltosirppisammal, *Hamatocaulis vernicosus*	VU			X	X
Korpihohtosammal, *Herzogiella turfagea**	VU			X	
Isohuurresammal, *Palustriella commutata*	VU				
Kuusamonlehväsammal, *Rhizomnium gracile**	VU				
Sopulinsuikerosammal, *Brachythecium latifolium**	NT				
Pahtasuikerosammal, *Brachythecium trachypodium*	NT				
Väinänhiirensammal, *Bryum archangelicum*	NT				
Isotorasammal, *Cynodontium suecicum**	NT	X			X
Munasammal, *Diphyscium foliosum*	NT				
Tunturikarvasammal, *Ditrichium zonatum*	NT	X			
Vuorikivisammal, *Grimmia montana*	NT				
Kerokivisammal, *Grimmia sessitana*	NT				
Pohjanpalmikkosammal, *Hypnum hamulosum*	NT				
Kivikoukerosammal, *Lescuraea incurvata*	NT	X			
Paljakkalehväsammal, *Mnium blyttii*	NT				
Pohjanlehväsammal, *Mnium spinosum**	NT	X			
Tulvasammal, *Myrinia pulvinata**	NT	X			
Pikkusiimasammal, *Myurella tenerrima*	NT				
Silopahtasammal, *Orthothecium strictum*	NT	X			
Pohjanhuurresammal, *Palustriella decipiens*	NT				
Lapinseitasammal, *Plagiobryum zieri*	NT				
Pohjanisolehväsammal, *Plagiomnium curvatulum*	NT	X			
Pohjanvaskisammal, *Pseudoleskeella papillosa**	NT				
Loukkosammal, *Tetrodontium ovatum*	NT	X			
MAKSASAMMALET					
Pohjanpussisammal, *Marsupella spachelata*	VU				
Pahtakinnassammal, *Scapania crassiretis**	VU				
Napakinnassammal, *Scapania spitsbergensis*	VU				
Peikonsammal, *Athalamia hyalina*	NT				
Mäkäränsammal, *Hygrobiella laxifolia*	NT				
Karvakäppyräsammal, *Mannia pilosa*	NT	X			
Kalliopyörösammal, *Odontoschisma macounii*	NT				
Pärskekinnassammal, *Scapania cuspiduligera*	NT				
Hetekinnassammal, *Scapania paludosa**	NT				
Tunturikinnassammal, *Scapania uliginosa*	NT				

Fellman, J. 1895: Index plantarum in Lapponia Fennica lectarum. A. Phanerogamae. – Bulletin de la Société Impériale des Naturalistes de Moscou 8: 245–289.

Finnilä, C. 1917: Långs Utsjoki och Kevojoki dalfören. – Terra 29: 73–90.

Gjaerevoll, O. 1950: The snow-bed vegetation in the surroundings of Lake Torneträsk, Swedish Lapland. – Svensk Botanisk Tidskrift 44: 387–440.

Hakulinen, R. 1964: Beobachtungen über die Flechtenflora und Flechtenvegetation von Utsjoki, Nordfinnland. – Reports from the Kevo Subarctic Research Station 1: 132–139.

Heikinheimo, O. 1921: Suomen metsänrajametsät ja niiden vastainen käyttö. – Communicationes ex Instituto Quaestionum Forestalium Finlandiae editae 4(2): 1–71.

Heikkinen, R. K. & Kalliola, R. J. 1989: Vegetation types and map of the Kevo Nature Reserve, northernmost Finland. – Kevo Notes 6: 1–39.

— 1990: The vascular plants of the Kevo Nature Reserve (Finland); an ecological-environmental approach. – Kevo Notes 9: 1–56.

Helenius, O. 1948: Lapin alppiruusu (Rhododendron lapponicum) Inarin Lapista. – Luonnon Tutkija 52(4): 127.

Holtmeier, F.-C. 1971: Waldgrenzstudien im nördlichen Finnish-Lappland und angrenzenden Nordnorwegen. – Reports from the Kevo Subarctic Research Station 8: 53–62.

Hult, R. 1887: Die alpinen Pflanzenformationen des nördlichen Finnlands. – Meddelanden af Societas pro Fauna et Flora Fennica 14: 153–228.

Hult, R. 1898: Växtgeografiska anteckningar från den finska Lappmarkens skogsregioner. – Acta Societatis pro Fauna et Flora Fennica 16(2): 1–200.

Hultén, E. 1971: Atlas of the distribution of vascular plants in northwestern Europe. 2. p. – AB Kartgeografiska institutet, Stockholm. 531 s.

Hustich, I. 1940: Tallstudier sommaren 1939 i Enare och Utsjoki. – Acta Societatis pro Fauna et Flora Fennica 62(6): 1–76.

— 1942: Några växtgeografiska anteckningar i juliresa 1940 i Utsjoki, norra Lappland. – Memoranda Societatis pro Fauna et Flora Fennica 17: 215–226.

— 1948: The Scotch pine in northernmost Finland and its dependence on the climate in the last decades. – Acta Botanica Fennica 42: 1–75.

— 1966: On the forest-tundra and the northern tree-lines. – Reports from the Kevo Subarctic Research Station 3: 1–47.

Hämet-Ahti, L. 1963: Zonation of the mountain birch forests in northernmost Fennoscandia. – Annales Botanici Societatis Zoologicae Botanicae Fennicae ”Vanamo” 34(4): 1–127.

—, Suominen, J., Ulvinen, T. & Uotila, P. (toim.) 1998: Retkeilykasvio. 4. p. – Luonnontieteellinen Keskusmuseo, Kasvimuseo, Helsinki. 656 s.

Iso-Iivari, L. 1977: Topografikartan 1:20 000 nimistö Inarin Lapista aakkosjärjestyksessä. – Turun yliopiston Lapin tutkimuslaitos Kevo. 96 s.

Johansson, P. ja Kujansuu, R. (toim.) 2005: Pohjois-Suomen maaperä. – Geologian tutkimuskeskus, Espoo. 256 s.

Kallio, P. 1954: Turun Eläin- ja Kasvitieteellisen Seuran Lapin retki v. 1954. – Luonnon Tutkija 58: 145–151.

Kallio, P. 1956: Suomen pohjoisimman kolkan kasvistollisesta erikoisluonteesta. – Luonnon Tutkija 60: 136–142.

Kallio, P. & Kankainen, E. 1964: Notes on the macromycetes of Finnish Lapland and adjacent areas. – Reports from the Kevo Subarctic Research Station 1: 178–235.

Kallio, P. & Lehtonen, J. 1973: Birch forest damages caused by Oporinia autumnata (Bkh.) in 1965–66 in Utsjoki, N Finland. – Reports from the Kevo Subarctic Research Station 10: 55–69.

Kallio, P. & Mäkinen, Y. 1957: Untersuchungen über die Flora von Utsjoki in Nordfinnland II. – Archivum Societatis Zoologicae Botanicae Fennicae ”Vanamo” 12: 12–29.

Kallio, P. & Mäkinen, Y. 1975: Vascular flora of Inari Lapland. 3. Salicaceae. – Reports from the Kevo Subarctic Research Station 12: 66–105.

Kallio, P. & Mäkinen, Y. 1978: Vascular flora of Inari Lapland. 4. Betulaceae. – Reports from the Kevo Subarctic Research Station 14: 38–63.

Kallio, P., Laine, U. & Mäkinen, Y. 1969: Vascular flora of Inari Lapland. 1. Lycopodiaceae–Polypodiaceae. – Reports from the Kevo Subarctic Research Station 5: 1–108.

Kallio, P., Laine, U. & Mäkinen, Y. 1971: Vascular flora of Inari Lapland. 2. Pinaceae and Cupressaceae. – Reports from the Kevo Subarctic Research Station 8: 73–100.

Kalliola, R. 1937 a: Dryopteris fragrans (L.) Schott, ein für Europa neuer Farn. – Annales Botanici Societatis Zoologicae Botanicae Fennicae ”Vanamo” 9(4):1–56.

— 1937b: Tuoksuva alvejuuri. – Luonnon Ystävä 41: 182-189.

Kalliola, R. 1939: Pflanzensoziologische Untersuchungen in der alpinen Stufe Finnisch-Lapplands. – Annales Botanici Societatis Zoologicae Botanicae Fennicae ”Vanamo” 13(2): 1–328.

— 1941: Tunturimittari (Oporinia autumnata) subalpiinisten koivikoiden tuholainen. – Luonnon Ystävä 45: 53–60.

Kihlman, A. O. 1884: Anteckningar on floran i Inari Lappmark. – Meddelanden af Societas pro Fauna et Flora Fennica 11: 45–135.

Kivilinna, V. 1936: Suomalaisia koivumuotoja. – Annales Botanici Societatis Zoologicae Botanicae Fennicae ”Vanamo” 8(1): 1–45.

Kotilainen, M. J. 1949: Über Fjeldpflanzen als Kulturbegleiter. – Archivum Societatis Zoologicae Botanicae Fennicae ”Vanamo” 3: 102–114.

Kuitunen, T. 1984: Läntisen Utsjoen kasvillisuudesta kesäretkellä 1983. – Talvikki 8(2): 149–152.

Laine, U. 1956: Kevojoen kanjonin floristiset ja geobotaaniset erikoispiirteet. – Pro gradu –tutkielma, Turun yliopisto, biologian laitos, Turku. 159 s.

— 1965: Alustavia tuloksia Kevojoen Pahtojen kasvistollisesta kartoitustyöstä. – Lapin tutkimusseuran vuosikirja 6: 1–16.

— 1970: Kevojoen laakson floora. – Lisensiaattityö, Turun yliopiston kasvitieteen laitos, Turku. 258 s.

—, Lindgren, L. & Mäkinen, Y. 1955. Havaintoja Utsjoen pitäjän länsiosan kasvistosta. – Archivum Societatis Zoologicae Botanicae Fennicae ”Vanamo” 9: 120–135.

Lassila, M. 1966: Mänty (Pinus silvestris L.) Utsjoki–Kevojoki-laaksossa. Väri- ja väärävärikuvatulkinta. – Laudatur-tutkielma, Turun yliopisto, Biologian laitos, Turku. 43 s.

Luonnonsuojeluasetus (160/1997).

Maristo, L. 1941: Die Seetypen Finnlands auf floristischer und vegetationsphysiognomischer Grundlage. – Annales Botanici Societatis Zoologicae Botanicae Fennicae ”Vanamo” 15(5): 1–315.

Mikkola, E. 1938: Ultraemäksisten kivilajien vaikutus Lapissa. – Luonnon Ystävä 42: 21–27.

Mäkinen, Y. 1981: Inarin Lapin kasvistokartoitus. – Luonnon Tutkija 85: 84–90.

—, Kallio, P., Laine, U. & Nurmi, J. 1982: Vascular flora of Inari Lapland. 5. Urticaceae–Caryophyllaceae. – Reports from the Kevo Subarctic Research Station 18: 10–94.

—, Kallio, P., Laine, U. & Nurmi, J. 1998: Vascular flora of Inari Lapland. 6. Nymphaeaceae–Papaveraceae. – Reports from the Kevo Subarctic Research Station 22: 25–86.

—, Laine, U., Heino, S. & Nurmi, J. 2005: Vascular flora of Inari Lapland. 7. Brassicaceae–Grossulariaceae. – Reports from the Kevo Subarctic Research Station 23: 1–116.

Nuorteva, P. 1963: The influence of Oporinia autumnata (Bkh.) (Lep. Geometridae) on the timber-line in subarctic conditions. – Annales Entomologici Fennici 29: 270–277.

Nyman, A. 1964: Aquatic vegetation of Lake Mantojärvi in Inari Lapland, Finland. – Reports from the Kevo Subarctic Research Station 1: 60–68.

Rassi, P., Alanen, A., Kanerva, T. & Mannerkoski, I. 2001: Suomen lajien uhanalaisuus 2000. – Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus, Helsinki. 432 s.

Rintanen, T., Ulvinen, T. & Karlström, P. 1978: Lapin vesien kasvimaailma. – Acta Lapponica Fenniae 10: 56–63.

Ruuhijärvi, R. 1960: Über die regionale Einteilung der nordfinnischen Moore. – Annales Botanici Societatis Zoologicae Botanicae Fennicae ”Vanamo” 31(1): 1–360.

Sandström, O., Vaara, I., Heikkuri, P., Jokinen, M., Kokkoniemi, T., Liimatainen, J., Loikkanen, T., Mela, M., Osmonen, O., Salmi, J., Seppänen, M., Siekkinen, A., Sihvo, J., Tolonen, J., Tuohisaari, O., Tynys, T., Vaara, M. & Veijola, P. 2000: Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelma. – Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 38. 246 s.

Siltanen, P. 1964: The aquatic flora and vegetation of Lake Kevojärvi. – Reports from the Kevo Subarctic Research Station 1: 41–59.

Sirén, G. 1961: Skogsgränstallen som indikator för klimafluktuationerna i norra Fennoskandien under historisk tid. – Communicationes Instituti Forestalis Fenniae 54(2): 1–66.

Tynys, T. ja Stolt, E. (toim.) 2004: Kaldoaivin erämaan ja Sammuttijängän–Vaijoenjängän soidensuojelualueen luonto, käyttö ja paikannimistö. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja Sarja A 144. 345 s.

Wahlenberg, G. 1812: Flora Lapponica. – Berolini. 1–550.

Wainio, E. 1891: Notes sur la flore de la Laponie finlandaise. – Acta Societatis pro Fauna et Flora Fennica 8(4): 1–90.

Vorren, K.-D. 1967: Evig tele i Norge. – Ottar 51: 1-26.

Vuokko, S. 1978: Lapin ultraemäksisten alueiden kasvillisuudesta. – Luonnon Tutkija 82: 131–134.

Yli-Mattila, M. 1967: Utsjoen Kevon mäntymetsien lisääntymisbiologiasta 1964–1966 tutkimusten valossa. – Pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto, biologian laitos, Turku. 38 s.

6 Eläimistö

6.1 Nisäkkäät

Matti Mela

6.1.1 Nisäkkäiden erityispiirteitä

Toisin kuin suurin osa linnuista nisäkkäät elävät ympäri vuoden suurin piirtein samoilla alueilla. Osa nisäkkäistä vaeltaa jonkin verran, mutta pääasiassa kaikkien nisäkkäiden on selvittävä hengissä myös läntisen Utsjoen 7–8 kuukauden mittaisesta talvesta. Tämä vaatii eläimiltä sopeutumista kylmään, lumeen, pimeyteen ja niukkoihin ravintovaroihin. Paistunturin tapaisessa tunturierämaassa, jossa suuret alueet ovat paljakkaa tai harvaa tunturikoivikkoa, talvehtiminen on monelle nisäkäslajille huomattavasti vaativampaa kuin havumetsävyöhykkeellä. Siksi on ymmärrettävää, että monen lajin kannat ovat Paistunturilla hyvin harvalukuiset tai laji esiintyy vain satunnaisesti levinneisyytensä pohjoisrajoilla. Varsinaisia pohjoiseen sopeutuneita lajeja, jotka etelämpänä ovat harvinaisia tai joita ei tavata siellä vakituisesti lainkaan, ovat Paistunturi–Kevo-alueen nisäkkäistä naali ja tunturisopuli. Ne ovat molemmat vähälukuisia, naali on harvinaistunut jo sukupuuton partaalle ja sopuli on huippuvuosia lukuun ottamatta lähes kadoksissa. Näiden lajien kannalta Paistunturia voidaan pitää paremminkin jopa liian leutona tai eteläisenä alueena.

Tässä tarkasteltavaan alueeseen kuuluu myös mäntymetsiä kuten Paistunturin erämaan kaakkoisosat ja Pierkivaaran soidensuojelualue sekä muutamat jokilaaksot pohjoisempana, kuten Kevojoen, Mielgijoen ja Akujoen laaksot. Jotkut nisäkkäistä suosivat mäntymetsiä niin voimakkaasti, että niiden tapaaminen tunturikoivikossakin on enemmän tai vähemmän tilapäistä (esimerkiksi orava, näätä ja karhu).

Nisäkäslajisto näyttää sopeutuneen hyvin pitkään kesäpäivään tai yöttömään yöhön, vaikka monet lajit ovatkin aktiivisimmillaan öisin. Kettu lähtee liikkeelle illalla, vaikka aurinko on vielä korkealla horisontin yläpuolella. Toisaalta keskitalven kaamoksessa yöeläimet liikkuvat jo iltapäivästä lähtien. Äärivalaistuksiin sopeutuminen näyttää olevan kuitenkin nisäkäslajistolle varsin helppoa.

6.1.2 Nisäkkäiden tutkiminen ja havaintojen keruu

Tiedot Paistunturi–Kevo-alueen nisäkkäistä ja niiden esiintymisestä on kerättävä monesta eri lähteestä. Metsästettävästä lajistosta, ennen kaikkea hirvestä, paras tietämys on riistanhoitoyhdistyksillä ja metsästäjillä. Poromiehillä on tarkka tieto porojen määristä, mutta myös paljon havaintoja suurpedoista ja muidenkin eläinten talvikannoista. Pikkupedoista, mukaan luettuna kettu ja naali, saadaan runsaasti tietoa riekonpyytäjiltä ja naalityöryhmän pesätarkastajilta. Pikkunisäkässeurantaa tekee ennen kaikkea Metsäntutkimuslaitos. Suurpetoseurantaa talvisten lumijälkien perusteella tekevät mm. kaikki Metsähallituksen työntekijät ja rajavartiosto. Nämä havainnot kootaan vuosittain ja toimitetaan RKTL:een. Kevojokisuussa toimii lisäksi Turun yliopiston biologinen tutkimusasema, jonka vuosikymmeniä keräämät havainnot ovat tämän selvityksen käytössä.

Tiedot talviaikaisista nisäkäsmääristä ja niiden esiintymäalueista ovat lisääntyneet moottorikelkkojen yleistymisen myötä. Myös tiedon kulku ja havaintojen kokoaminen ovat tehostuneet viime vuosina. Joidenkin nisäkäslajien osalta tiedot ovat kuitenkin edelleen hyvin puutteellisia ja esimerkiksi kesäaikaiset havainnot ovat monen lajin kohdalta vähäisiä.

6.1.3 Nisäkkäiden esiintyminen Paistunturi–Kevo-alueella

Seuraavassa käsitellään kaikki alueella tavattavat nisäkkäät jaoteltuina isompiin ryhmiin sukulaisuuden, elintapojen tai ravinnon mukaan.

Päästäiset

Pikkunisäkkäiden määrällä on tunturierämaassa suuri vaikutus muihin eläimiin ja pikkunisäkässyklit säätelevät suoraan tai välillisesti niitä syövien petoeläinten määriä. Säätelyvaikutus ulottuu myös petojen muihin saaliseläimiin, kuten riekkoon. Pikkunisäkkäisiin lasketaan päästäiset ja myyrät. Myyrien sykli on muiden eliöiden määrien säätе-

lyssä merkittävämpi kuin päästäisten. Päästäisten sykli ei ilmeisesti ole yhtä voimakas kuin myyrillä ja lisäksi päästäinen on petojen ravintona myyriä huonompaa jonkin asteisen myrkkyvaikutuksen takia.

Paistunturin alueella tavattavista päästäislajeista metsä- ja idänpäästäinen ovat yleisiä sekä vaivais- ja vesipäästäinen vähälukuisia.

Lepakot

Kevojokilaaksossa on havaittu lepakko ainakin kolmesti viimeisen kymmenen vuoden aikana. Laji on todennäköisimmin ollut pohjanlepakko, joka on sopeutunut lepakoista parhaiten pohjoisiin olosuhteisiin. Pohjanlepakkoa on tavattu Ruijassa asti ja siitä on havaintoja myös tunturialueilta yli tuhannen metrin korkeudesta. Se talvehtii horroksessa kivilouhikoissa, keloissa tai vanhoissa rakennuksissa, joita kaikkia löytyy Kevon suunnalta.

Myyrät

Paistunturin alueella yleisiä myyrälajeja ovat punamyyrä, harmaakuvemyyrä, peltomyyrä ja lapinmyyrä. Niiden kannat vaihtelevat yleensä noin neljän vuoden jaksoissa siten, että useimpien lajien huiput sattuvat samanaikaisesti. Viimeisten 15 vuoden aikana syklien samanaikaisuudessa ja voimakkuudessa on kuitenkin ollut heittoja. Syitä tähän ei varmuudella tiedetä.

Tunturisopuli on huippuvuosien välillä lähes kadoksissa, mutta ilmeisesti Paistunturillakin on myös hiljaisina vuosina olemassa pieni sopulikanta sopivissa lumenviipymäpaikoissa. Sopulien todella suurien esiintymähuippujen välinä pidetään noin 30 vuotta. Viimeisin suuri huippu ja koko Lapin läpi ulottuva vaellus oli 1970-luvun alkuvuosina.

Paistunturin alueella tavataan myös suurikokoista vesimyyrää, mutta se on vähälukuinen.

Piisami ja majava

Myyrien sukulainen piisami on levittäytynyt viime vuosikymmeninä pohjoista kohti. Se on tavattu ainakin Utsjokivarressa Kevonsuussa ja Mieraslompolassa sekä Tenolla Paistunturin erämaan koillispuolella. Piisamin leviäminen Paistunturi–Kevo-alueelle voi tapahtua helposti niitä sivujokia myöten, jotka muodostavat välillä laajoja suvantoja ja järviä.

Myös majavasta on havainto 1980-luvulta Kevojokisuusta. Kyseinen yksilö oli luultavasti peräisin Norjan puolelta. Siitä, oliko se kanadanmajava vai euroopanmajava, ei ole tietoa. Muualla Lapissa tavatut majavat ovat olleet kanadanmajavia.

Orava

Oravan levinneisyys on paljolti sidottu havumetsiin, joten koivikkoalueilla se esiintyy vain tilapäisesti, soilla ja avotunturilla ei lainkaan. Näin ollen oravaa tavataan vain alueen eteläosissa ja joissakin jokilaaksoissa. Kevojokilaaksosta on kirjattu muutamia havaintoja biologisen aseman havaintokirjaan.

Metsäjänis

Jänis on yleinen ja sitä tavataan kaikkialla alueella, vaikkakaan ei kovin runsaslukuisena. Vuotuiset vaihtelut voivat olla suuret. Jäniksellä on suuri merkitys esimerkiksi maakotkan ja ilveksen ravintona.

Suurpedot

Kaikki suurpetomme esiintyvät Paistunturi–Kevo-alueella, vaikkakaan eivät säännöllisesti. Karhu on harvinainen tai enemmän tilapäinen vierailija koivuvyöhykkeellä, mutta yleisempi mäntyalueella. Viime vuosina karhua on tavattu mm. Kaamasjoen pohjoispuolella, Karigasniemen Ailikkaalla, Cuoggájoella ja Kevojoen laaksossa. Onpa näköhavainto karhusta avotunturistakin Loktajärven länsipuolelta.

Ilveshavaintojen lisääntyminen merkinnee lajin leviämistä ja runsastumista myös Paistunturi–Kevo-alueella. Ilveksen suosimia esiintymäalueita ovat jokilaaksot ja niitä reunustavat koivikko- ja louhikkorinteet. Kevon laaksosta tehdään ilveshavaintoja lähes vuosittain.

Susi on Paistunturin alueella ilmeisesti vain tilapäinen läpikulkija tai vierailija. Viime vuosilta sudesta on muutamia havaintoja lähinnä alueen eteläosista. Muotkatunturin erämaasta ja Norjan puolelta on enemmän havaintoja ja eläimet liikkuvat sieltä myös Paistunturin puolelle.

Ahma on suurpedoista yleisin ja sen kanta on pysyvä, vaikkakin vähälukuinen. Ahma esiintyy

alueilla, joilla on jyrkkiä kuruja ja kivikkoisia lakimaita. Eniten havaintoja on kertynyt Kevojoen ja sen sivujokien rinteiltä ja Tenoon Paistunturin ylängöltä laskevien jyrkkien jokikurujen laaksoista sekä niitä reunustavilta tuntureilta. Koska pesiä ei ole varsinaisesti etsitty, pesivän kannan arvioiminen on vaikeaa. Ahma liikkuu laajalla alueella ja Paistunturin ahmat ovat ainakin osin yhteisiä Norjan ja Muotkatunturin erämaan kanssa. Talvisten jälkihavaintojen perusteella Paistunturi-Kevo-alueella arvioidaan liikkuvan 4–8 ahmaa.

Kettu ja naali

Kettu ja naali muodostavat ongelmallisen lajiparin, jotka ovat kilpailleet aiemmin siten, että naali on ollut vahvempi tunturialueilla ja kettu koivikko- ja metsäalueilla. Parikymmentä vuotta sitten olosuhteet, jotka ainakin osin ovat tuntemattomia, muuttuivat ja kettu valloitti myös tunturialueet. Naali on puolestaan hävinnyt sukupuuton partaalle. Vanhoja naalinpesiä tunnetaan Paistunturi–Kevo-alueelta noin 30. Yhdessä näistä on tavattu toistaiseksi maamme viimeisin naalin poikaspesä vuonna 1996. Kettuja on metsästetty poikkeusluvalla kahden peräkkäisen Naali Life -hankkeen aikana näiden naalinpesien lähettyviltä jo seitsemän vuoden ajan ja siten pyritty pitämään ainakin valtaosa vanhoista naalinpesistä ketuttomina. Vuosittain naalinpesäalueilta poistettujen kettujen määrä on 20–40 eli keskimäärin noin 1 kettu/1 naalin pesä. Kettuja ei kuitenkaan ole metsästetty luonnonpuiston alueella.

Naalista tehdään alueella kuitenkin edelleen vuosittain muutamia havaintoja, joten Paistunturi–Kevo-alueella on olemassa muutaman naaliyksilön kanta, joka on todennäköisesti yhteinen sekä Norjan että Kaldoaivin alueen kanssa.

Saukko

Saukko esiintyy vähälukuisena, mutta säännöllisesti useissa joissa, eniten Kevojoessa ja sen sivujoissa sekä mm. Cuoggájoessa ja Akujoessa. Lajin pesinnän ja pesivän kannan toteaminen on hankalaa, mutta kannan suuruudeksi voidaan arvioida 3–5 paria.

Pienpedot

Pienpetoihin lasketaan minkki, näätä, kärppä ja lumikko. Niiden kantoja säätelevät voimakkaasti saaliseläinten määrät. Pienpetojen ravintona ovat ennen kaikkea pikkunisäkkäät ja linnut.

Näätä on vähälukuinen ja tilapäinen vierailija tunturialueilla, mutta yleistyy männyn lisääntyessä. Näätähavaintoja on runsaimmin Kevon kanjonista ja Paistunturin erämaan kaakkoisosasta.

Kärppä on pienpedoista runsaslukuisin ja sitä tavataan läpi Paistunturin. Myös lumikkoa tavataan kaikkialla, mutta se on yleensä kärppää harvinaisempi. Minkki esiintyy lähes kaikissa alueen vesistöissä. Kevon luonnonpuistossa minkkejä on pyydystetty ympäristöministeriön poikkeusluvalla vuosina 2003–2004 ja lupa on uusittu vuosille 2005–2006. Saaliiksi on saatu yhteensä kymmenkunta yksilöä lähinnä Kevon kanjonista.

Metsäkauris

Sekä Utsjokivarresta että Tenolta on muutamia havaintoja kauriista viimeisen kymmenen vuoden ajalta, mutta itse Paistunturi–Kevo-alueelta ei ole tietoa lajin esiintymisestä. Karigasniemen lähettyvillä elää usean yksilön metsäkaurispopulaatio. Sen leviämisteinä ovat usein jokilaaksot, joten leutojen talvien vallitessa metsäkauris voi levitä ainakin jonkin matkaa erämaahan esimerkiksi Tenon sivujokia seuraillen.

Hirvi

Paistunturi–Kevo-alueen hirvet keskittyvät jokilaaksoihin ja talvisin ennen kaikkea mäntyjä kasvaville alueille. Hirvenmetsästys on kielletty Kevon luonnonpuistossa. Siksi on aika luonnollista, että Kevon laaksoon kerääntyy talvehtimaan Utsjoen olosuhteisiin nähden tiheä hirvikanta. Kannan kooksi arvioidaan 30–40 eläintä. Hirviä on varsin runsaasti myös Tenon sivulaaksoissa ja Inarin puolella, Paistuntureiden kaakkoisosassa. Hirvet ovat osittain yhteisiä Norjan kanssa ja ne vaeltavat vuodenaikojen mukaan.

Poro (tunturipeura)

Tunturipeurasta kesytetty poro poikkeaa muista nisäkkäistä mm. siinä, että sen lukumäärä, sukupuolijakautuma, ikärakenne ja eläinten kulloinenkin sijainti on melko tarkasti säädelty ihmisen toimesta. Lisäksi porot rokotetaan loisia vastaan ja porotokkia paimennetaan ja suojellaan suurpetoja vastaan, joten luonnoneläimille tavallinen luonnon karsinta on niillä vähäisempää.

Poro vaikuttaa suurena kasvisyöjänä välillisesti ja välittömästikin muihin nisäkkäisiin, vaikka niitä ruokitaankin kevättalvella alueen ulkopuolelta tuoduilla rehuilla ja heinällä. Kaikista ihmisen toimenpiteistä huolimatta Paistunturi–Kevo-alueen poroilla ja poron haaskoilla on huomattava merkitys petoeläinten ravintona. Alueella laiduntaa keskimäärin 6 000–7 000 poroa.

6.1.4 Ihminen ja nisäkkäät

Perinteisesti ihmisen suhde nisäkkäisiin ja muihinkin eläimiin on ollut kolmenlainen. Hyödyllisistä eläimistä on saatu ravintoa tai muuta etua ja näitä on pyritty lisäämään ja suosimaan. Esimerkkinä voisi mainita hirven tai tunturipeuran (poron). Vahinkoeläimistä on ollut ihmiselle haittaa suoraan tai välillisesti ja näitä on pyritty vähentämään. Esimerkiksi monet petoeläimet ovat tällaisia ihmisen kilpailijoita. Näiden lisäksi on ollut paljon niitä eläimiä, joihin ihmisen suhtautuminen on ollut enimmäkseen neutraalia. Tällaisia harmittomia ja hyödyttömiä nisäkkäitä ovat esimerkiksi päästäiset.

Varsinkin viimeisen vuosikymmenen aikana ihmisen suhdetta eläimiin on luokiteltu erilaisilla säädöksillä ja direktiiveillä. Tärkeimpiä näistä ovat luonnonsuojelu- ja metsästyslait, uhanalaisluokitukset ja Euroopan unionin direktiivit (taulukko 4).

Seuraavassa on lueteltu tärkeimpiä lajiryhmittelyitä, joita käytetään arvioitaessa nisäkkäiden yleisyyttä tai asemaa suhteessa ihmiseen:

1. Yleisyys
Kaikille nisäkkäille on määritetty oheiseen taulukkoon (taulukko 4) yleisyysarvio. Luokitus on suhteellinen eikä tarkoita eläinten absoluuttista määrää. Arvio antaa pikemminkin kuvan siitä, kuinka helppo kutakin lajia on löytää alueelta.

2. Uhanalaiset lajit
Tässä yhteydessä käytetään kansainvälistä ”Punaisen kirjan” mukaista uhanalaisluokitusta, jonka mukaan ympäristöministeriön johtama seurantatyöryhmä on luokitellut Suomen lajiston.

Uhanalaiset lajit jaetaan kolmeen eri luokkaan uhanalaisuuden/lukumäärän mukaan:
– Äärimmäisen uhanalainen (CR), Paistunturi–Kevo-alueella naali
– Erittäin uhanalainen (EN), Paistunturi–Kevo-alueella ahma ja susi
– Vaarantunut (VU), ei Paistunturi–Kevo-alueen nisäkkäitä.

Lisäksi on syytä mainita ryhmä ”silmälläpidettävät” (NT), vaikka siihen kuuluvat lajit eivät olekaan varsinaisesti uhanalaisia. Paistunturi–Kevo-alueella tavattavista nisäkkäistä tähän ryhmään kuuluvat saukko, ilves ja karhu.

3. Direktiivilajit
Euroopan Unioni on nimennyt direktiivilajit, joiden suojelua säädellään ja valvotaan EU:n alueella erityisillä määräyksillä. Direktiivilajit ovat harvinaisia, vähälukuisia, suppealla alueella esiintyviä tai muuten erityisen häiriöherkkiä EU:n alueella. Osa direktiivilajeista voi olla Paistunturi-Kevo-alueella yleisiä, mutta näkökulma onkin koko EU:n kattava. Siten esimerkiksi metsäjäniksen esiintyminen direktiivilajien luettelossa on ymmärrettävää. Direktiivilajit on merkitty taulukkoon 4 D-kirjaimella.

Direktiivilajien tarkempi määrittely on tehty erillisissä liitteissä, joista tähän on otettu mukaan kolme liitettä:
II-liitteen lajit: EU:n tärkeinä pitämät lajit, joiden suojelemiseksi on osoitettava erityisten suojelutoimien alueita (= Natura 2000 -alueet).
IV-liitteen lajit: EU:n tärkeinä pitämät lajit, jotka edellyttävät tiukkaa suojelua ja joiden lisääntymis- ja levähdyspaikkojen heikentäminen on kiellettyä.
V-liitteen lajit: EU:n tärkeinä pitämät lajit, joiden ottaminen luonnosta ja hyväksikäyttö voi vaatia hyödyntämisen säätelyä.

4. Lailla suojellut lajit ja erityisesti suojeltavat lajit

Luonnonvaraisten nisäkkäiden rauhoituksia säädellään joko metsästyslailla tai luonnonsuojelulailla. Käytännössä tämä merkitsee sitä, että metsästyslain alaisten lajien suojelua ja siitä poikkeamista valvoo maa- ja metsätalousministeriö ja luonnonsuojelulain alaisten lajien suojelua ja siitä poikkeamista ympäristöministeriö. Täysin rauhoittamattomia eläimiä ovat vain muutamat myyrälajit.

Luonnonsuojelulaissa on määritelty myös käsite ”Erityisesti suojeltavat lajit”. Näiden lajien säilymiselle tärkeiden esiintymispaikkojen hävittäminen tai heikentäminen on kielletty. Erityisesti suojeltavat lajit on merkitty taulukkoon 4 tähdellä (*).

5. Suomen kansainväliset vastuulajit

Eri valtioille on nimetty vastuulajeiksi sellaisia eliölajeja, joiden populaatiosta merkittävä osa elää kyseisessä maassa. Tällöin vastuulajivaltioiden on toivottu kiinnittävän erityistä huomiota oman vastuulajikantansa säilymiseen. Luettelolla ei ole lainvoimainen, vaan enemmänkin moraalinen ja vapaaehtoinen velvoite tiettyjen lajien suojeluun. Paistunturi–Kevo-alueen nisäkkäistä Suomen vastuulajeihin kuuluvat ahma ja tunturisopuli.

Taulukko 4. Yhteenvetotaulukko Paistunturi–Kevo-alueella esiintyvistä nisäkkäistä. CR = äärimmäisen uhanalainen, EN = erittäin uhanalainen, NT = silmälläpidettävä, * = luonnonsuojeluasetuksen mukaan erityisesti suojeltava laji.

Laji	Yleisyys	Uhanalaisuus	Direktiivilaji+liite	Säätelevä laki	Suomen kansainvälinen vastuulaji
Metsäpäästäinen	Yleinen			Luonnonsuojelulaki	
Idänpäästäinen	Yleinen			Luonnonsuojelulaki	
Vaivaispäästäinen	Vähälukuinen			Luonnonsuojelulaki	
Vesipäästäinen	Vähälukuinen			Luonnonsuojelulaki	
Pohjanlepakko	Harvinainen		D-IV	Luonnonsuojelulaki	
Orava	Vähälukuinen			Metsästyslaki	
Tunturisopuli	Vaihtelee			Luonnonsuojelulaki	x
Punamyyrä	Yleinen			Luonnonsuojelulaki	
Harmaakuvemyyrä	Yleinen			Luonnonsuojelulaki	
Vesimyyrä	Vähälukuinen			Metsästyslaki, rauhoittamaton	
Piisami	Harvinainen			Metsästyslaki	
Majava (luultavasti-kanadanmajava)	Satunnainen			Metsästyslaki	
Peltomyyrä	Yleinen			Metsästyslaki, rauhoittamaton	
Lapinmyyrä	Yleinen			Metsästyslaki, rauhoittamaton	
Metsäjänis	Yleinen		D-V	Metsästyslaki	
Susi	Satunnainen	EN	D-II,IV	Metsästyslaki	
Naali *	Harvinainen	CR	D-II,IV	Luonnonsuojelulaki	
Kettu	Yleinen			Metsästyslaki	
Karhu	Vähälukuinen	NT	D-II,IV	Metsästyslaki	
Kärppä	Yleinen			Metsästyslaki	
Lumikko	Yleinen			Luonnonsuojelulaki	
Minkki	Yleinen			Metsästyslaki	
Näätä	Vähälukuinen		D-V	Metsästyslaki	
Ahma	Vähälukuinen	EN	D-II,	Metsästyslaki	x
Saukko	Vähälukuinen	NT	D-II,IV	Metsästyslaki	
Ilves	Harvinainen	NT	D-II,IV	Metsästyslaki	
Hirvi	Yleinen			Metsästyslaki	
Poro (tunturipeura)	Yleinen			Poronhoitolaki	

6.2 Linnut

Olli Osmonen, Lasse Iso-Iivari ja Juha Sihvo

Paistunturi–Kevo-alueella tarkoitetaan tässä Paistunturin erämaa-aluetta ja sen sisällä olevaa Kevon luonnonpuistoa sekä erämaa-alueeseen rajautuvia Hanhijängän-Pierkivaaranjängän (4 400 ha) ja Pieran Marin jängän (2 600 ha) soidensuojelualueita sekä Piessuon–Luomusjoen soidensuojelualueesta erämaa-alueeseen rajautuvaa Biesjeaggia (2 500 ha). Tämän valtavan yhtenäisen erämaan pinta-ala on 237 800 hehtaaria.

Paistunturi–Kevo-alueella pesii huomattava osa monen pohjoisen lajin, muun muassa kiirunan, keräkurmitsan, punakuirin, suosirrin, lapinkirvisen, sepelrastaan ja pulmusen koko maan kannasta. Koko alueen pesimälajistoon kuuluu sata lajia, joista monet ovat uhanalaisia, silmälläpidettäviä tai Suomen erityisvastuulajeja (taulukko 5). Varsinaisia uhanalaisia lajeja ovat lapasotka, maakotka, ampuhaukka, lapinsirri, tunturipöllö, pikkutikka ja käenpiika.

Arvokkaan pesimälinnustonsa vuoksi Kevon luonnonpuisto on sisällytetty tärkeisiin FINIBA-lintualueisiin, jotka ovat suojelun kannalta tärkeiden lintulajien merkittävimmät esiintymisalueet Suomessa (Leivo ym. 2002). FINIBA on kansallinen laajennus BirdLife Internationalin maailmanlaajuiseen Important Bird Areas (IBA) -hankkeeseen, jossa kartoitetaan kaikkien maanosien tärkeimmät lintualueet. IBA-alueiden tavoitteena on turvata niiden säilyminen linnustolle soveliaina sekä seurata niillä linnuston ja elinympäristön muutoksia. Kevon luonnonpuistossa Suomen erityisvastuulajit ja niiden kannat Leivon ym. (2002) mukaan ovat: pilkkasiipi 5–10, lapinsirri 50–200, punakuiri 10–20, pikkukuovi 50–200, mustaviklo 20–50, liro 500–2 000 ja koskikara 10–20 paria (vertaa taulukko 5). Kevon luonnonpuiston arvoa linnustonsuojelualueena kuvaa myös se, että Suomi on ilmoittanut puiston Natura 2000 -verkostoon paitsi Euroopan unionin luontodirektiivin perusteella, myös lintudirektiivin mukaisena lintujensuojelualueena.

6.2.1 Mäntyvaltaiset metsät

Alueella on yhtenäisiä mäntymetsiä vain Kevojoen laaksossa ja Kaamasjoen alajuoksulla. Männiköiden pinta-ala on yhteensä 2 200 ha (Ylä-Lapin biotooppikuviotiedot 2001, Sihvo 2002). Metsät ovat karuja ja harvapuustoisia metsänrajan läheisiä metsiä, joissa lintutiheydet ovat luonnostaan alhaisia (Silvola 1966a, 1966b, 1967b, Lähdesmäki & Rautiokoski 1968). Mäntyvaltaisten metsien valtalajit ovat järripeippo, pajulintu, punakylkirastas, urpiainen ja leppälintu. Harvalukuisempia pesimälajeja ovat metso, jota on tavattu jopa Kevojoen laaksossa, pohjantikka, tilhi, laulurastas, harmaasieppo, kirjosieppo, lapintiainen, lapinharakka, kuukkeli, korppi ja taviokuurna. Petolinnuista mäntymetsien pesimälinnustoon kuuluvat piekana ja ampuhaukka. Hiiripöllön levinneisyys painottuu etelämmäksi Metsä-Lappiin, mutta myyrävuosina se voi laajentaa elinpiiriään Tunturi-Lapin reuna-alueille.

6.2.2 Tunturikoivikot

Tunturikoivikoiden (latvustopeittävyys > 10 %) kokonaispinta-ala on noin 45 000 hehtaaria, 19 % koko Paistunturi–Kevo-alueen pinta-alasta (Ylä-Lapin biotooppikuviotiedot 2001, Sihvo 2002).

Puustoisten tunturikoivikoiden valtalajit ovat yleensä pajulintu, järripeippo, urpiainen, punakylkirastas, sinirinta ja riekko tässä järjestyksessä. Ne voivat muodostaa 80–95 % lajistosta (Silvola 1966a, 1966b, 1967b, Lähdesmäki & Rautiokoski 1968, Hogstad 1975). Urpiaiskannan tiheys vaihtelee koivikoissa rajusti vuodesta toiseen lähinnä tunturikoivun siemensadosta riippuen (Hildén1969, vertaa myös Järvinen & Rajasärkkä 1992). Huippuvuosinaan urpiainen voi olla koivumetsän lajeista paikoin runsaslukuisin. Tundraurpiaisen kanta on Paistunturi–Kevo-alueella harvahko, mihin viittaavat myös melko vähäiset havaintomäärät lajista. Kaldoaivin erämaa-alueella, varsinkin sen itäosissa, tundraurpiainen on huomattavasti runsaslukuisempi ja paikoin jopa yhtä lukuisa kuin urpiainen (Osmonen 2002).

Koivikoiden harvalukuisempia pesimälajeja ovat käki, leppälintu, lapintiainen, tilhi, laulurastas ja harmaasieppo. Niitä tavataan yleensä vain alavimpien maiden puustoisissa koivikoissa ja jokilaaksoissa, esimerkiksi Kevojoella ja Cuoggálla. Kolojen puute rajoittaa tunturikoivikoissa kirjosiepon (Hildén 1969), lapintiaisen ja leppälinnun pesintää. Leppälinnun on todettu pesivän metsiköissä maamättääseen (Paasivirta 1997). Harvapuustoisissa koivikoissa esiintyvät yleisesti avomaiden varpuslintulajit, niittykirvi-

Taulukko 5. Paistunturi–Kevo-alueen uhanalaiset linnut, erityisvastuulaji ja arviot niiden parimääristä (Osmonen ym. 2005): Soidensuojelualueiden parimäärät perustuvat linnustokartoituksiin. * = lajin parimääräarvio perustuu pääosin Väisäsen ym. (1998) ilmoittamaan lajin keskitiheyteen alueella. Vertailuna on huomioitu Osmosen (2002) ilmoittama (s. 95, liite 1) keskitiheys Kaldoaivin erämaa-alueella ja Sammuttijängän–Vaijoenjängän soidensuojelualueella. BIJ = Biesjeaggi soidensuojelualue, HPJ = Hanhijängän–Pierkivaaranjängän soidensuojelualue, PMJ = Pieran Marin jängän soidensuojelualue. EU = EU:n lintudirektiivin liitteeseen I kuuluvat, erityistä suojelua vaativat lajit (D). UHEX = suomalainen uhanalaisluokitus (Rassi ym. 2001): CR = äärimmäisen uhanalainen, EN = erittäin uhanalainen, VU = vaarantunut, NT = silmälläpidettävä. VT = Suomen kansainväliset vastuulajit, joiden Euroopan alle 100 000 parin kannasta pesii Suomessa yli kymmenesosa (X) (Leivo ym. 2002).

	Paistunturi–Kevo parimäärä yhteensä	Kevon luonnonpuisto	BIJ	HPJ	PMJ	EU	UHEX	VT
Kaakkuri	1–3	1–2				D	NT	
Kuikka	10–20	2–4		1	1	D		
Laulujoutsen	5–10	2–3		1	1	D		X
Metsähanhi	40–80	5–10	1–2	5–10	1–5		NT	X
Haapana	40–80	5–20		1–5	1–5			X
Tavi	100–200	50–100	5–10	20–50	5–10			X
Tukkasotka	40–80	5–10	5–10	1–5	5–10			X
Lapasotka	2–4	1–2					VU	
Mustalintu	20–50	5–10		1	1–2		NT	
Pilkkasiipi	40–80	10–20	0–1	1–5	1–2			X
Telkkä	10–30	5-10	1–5	5–10				X
Uivelo	1–5			1–2		D		X
Tukkakoskelo	40–80	10–20		1–5	1–2			X
Isokoskelo	10–30	5–10						X
Sinisuohaukka	1–5	1				D	NT	
Kalasääski	2–3					D	NT	
Tuulihaukka	5–20	3–5					NT	
Ampuhaukka	20–50	10–20		1–5	1–2	D	VU	
Metso	5–10	1–5		1–5		D	NT	X
Kurki	5-10			2–3	1–2	D		
Keräkurmitsa	200–500	100–200				D	NT	
Kapustarinta	5 000–10 000*	1 000–3 000*	20–50	20–30	50–100	D		
Lapinsirri	100–200	50–100	5-10	1–5	10–20		VU	
Jänkäsirriäinen	50–100	1-10	2–5	1–5	10–20		NT	X
Jänkäkurppa	100–200	20–50	5–10	10–20	20–50			X
Suokukko	1 000–2 000*	300-500*	10–20	40–60	20–50	D	NT	
Punakuiri	100–200					D	NT	
Pikkukuovi	1 000–2 000*	500–1 000*		1–5	1–2			X
Mustaviklo	500–1 000*	100–300*	5–10	5-10	1–5			X
Valkoviklo	50–100	1–50		1–5				X
Liro	2 000–6 000*	500–2 000*	20–50	100–200	100–200	D		X
Rantasipi	100–300*	20–50		5–10				X
Vesipääsky	1 000–2 000*	300–600*	10–20	5–10	10–20	D		
Lapintiira	100–300*	20–100*	5–10	1–5	5–10	D		
Käki	100–300*	50–100*		1–5	1–2		NT	
Hiiripöllö	1–10	0–5		0–5		D		
Suopöllö	1–100	1–20	1–2	0–5	0–5	D		
Tunturipöllö	0-25						EN	
Pikkutikka	1–10	1–5		1–2			VU	
Käenpiika	1–10	1–5		0–1			VU	
Pohjantikka	1–50	1–20		1–5		D	NT	X
Koskikara	10–50	10–20					NT	
Sinirinta	3 000–7 000*	1 000–2 000*	10–20	20–50	20–50	D		
Leppälintu	200–500	100–200		10–20	1–5			X
Kivitasku	4 000–9 000*	1 500-3 000*	0–1	1–5	1–5		NT	
Sepelrastas	10–20	10–20					NT	
Lapintiainen	100–500	50–100		5–10			NT	
Isolepinkäinen	20–50	10–20		1–2			NT	
Kuukkeli	20–50	5–10		5–10			NT	X
Taviokuurna	50–100	20–50						X

nen, keltavästäräkki ja kivitasku sekä kahlaajista kapustarinta ja pikkukuovi.

Kesällä 1964 ja 1965 tunturimittariperhosen toukat söivät tunturikoivujen lehdet noin puolen miljoonan hehtaarin alueelta Pohjois-Lapissa. Pahimmat tuhot sattuivat Utsjoen tunturialueilla. Paistunturin erämaa-alueella ja Kevon luonnonpuistossa tuhoalueita on yhteensä 17 600 ha (Kallio & Lehtonen 1973, Ylä-Lapin biotooppikuviotiedot 2001, Sihvo 2002). Entiset koivuvaltaiset alueet ovat nyt monin paikoin lähes aukeita. Niillä törröttävät vain lahoavat, oksattomat koivun rungot. Koivujen häviäminen on vähentänyt elinmahdollisuuksia varpuslinnuilta ja riekolta. Niittykirvinen, kapustarinta, kivitasku, pikkukuovi, tunturikihu ja lapinsirkku ovat puolestaan hyötyneet ja ilmaantuneet tuhoalueille, kun maisemaan on tullut väljyyttä. Pikkukuovi näyttäisi viihtyvän tuhoalueilla jopa paremmin kuin luonnontilaisessa ympäristössään.

Kevon luonnonpuistossa maalintujen linjalaskentaa suorittamassa ollut Silvola (1967a) kuvaa tunturimittarin (*Oporinia autumnata*) massaesiintymistä: ”Kesällä 1964 tunturimittarin toukat söivät suurilta alueilta koivun ja osittain myös vaivaiskoivun lehdet. Toukkia oli tällöin heinäkuun alussa maassakin niin paljon, että niitä jäi jalan alle joka askeleella. Kesällä 1965 tuho toistui samalla alueella, mutta ulottui myös edellisenä kesänä säästyneisiin koivikoihin. Seuraavan kerran suoritin lintulaskentaa samalla alueella kesäkuun 1966 lopussa, jolloin havaitsin Kevon luonnonpuistoa kohdanneen synkän kohtalon. Kymmenien kilometrien matkalla tunturikoivikko oli täysin kuollut ja ruskehtava. Koivun puuaineskin oli jo ruskeaksi lahonnutta, eikä versoja näkynyt missään. Suurimmassa osassa luonnonpuistoa männyt, haavat, pajut ja katajat olivat ainoat elossa olevat puut ja pensaat.”

6.2.3 Kevon kanjoni

Kevojoen laakson linnusto poikkeaa täysin ympäröivän tunturialueen linnustosta. Jokilaakson koivumetsät ovat säilyneet pakkasten ansiosta tunturimittarituhoilta, kun taas ylempänä skaidissa tuho on ollut laajoilla alueilla lähes täydellinen (vertaa Silvola 1967a). Rotkomainen jokilaakso on suojaisa. Kanjonin kallioseinämät lämpenevät aikaisin keväällä, jolloin ympäröivällä skaidilla ei ole vielä merkkejäkään keväästä. Ravinteikkailla paikoilla sivujokien ja -purojen suuosissa on koivikkolehtoja, jotka ovat rehevyydessään lähes eteläsuomalaisten veroisia. Laaja-alaisin lehto on Gamajohkan suussa. Tuomi, pihlaja ja pohjanpunaherukka muodostavat näiden niin sanottujen *Geranium*-puolilehtojen pensaskerroksessa tiheitä kasvustoja. Kenttäkerroksessa esiintyvät runsaina erilaiset ruohot, muun muassa metsäkurjenpolvi, mesiangervo, kullero ja huopaohdake. Lehtojen linnusto on pohjoisen olosuhteisiin nähden poikkeuksellisen runsas ja monilajinen, pesimälajistoon kuuluu mm. lapinuunilintu. Lehdoissa viihtyvät myös punarinta ja lehtokerttu ja niissä tavataan harvinaisina myös monia eteläisiä lajeja, kuten käenpiikaa, peukaloista, sirittäjää ja tiltalttia (Silvola 1955, 1956, Tenovuo 1955, Mustakallio 1964, Laine 1966, Karhu & Osmonen 2000). Näiden lajien on arveltu levittäytyvän Utsjoelle Pohjois-Norjasta (Laine 1964, 1966, vertaa myös Frantzen ym. 1991), missä niiden yhtenäinen levinneisyysalue ulottuu Golf-virran ansiosta paljon pohjoisemmaksi kuin Suomessa. Jokilaaksossa tavattavaa eteläistä lajistoa edustavat myös rautiainen, kirjosieppo, hömötiainen ja punatulkku. Niistä vain rautiainen on runsaslukuinen. Kevon kanjonissa sen kanta lieneekin tihein koko Inarin Lapin alueella.

Leppälintu, laulurastas, harmaasieppo ja tilhi ovat yleisiä jokilaakson männiköissä ja mäntyä kasvavilla rinteillä. Näitä harvinaisempia ovat kuukkeli, taviokuurna ja metsäkirvinen. Kesällä 1915 Kevojoen linnustoa ensimmäisenä tutkinut Carl Finnilä (1917) kirjoittaa retkestään: ”Vid Kevojokis mellersta lopp slogo vi för flere dagar läger i tallskogen. Här gavs det mångahanda för den lapska barrskogszonen karaktäristiska fåglar, såsom sidensvans (*Bombycíphora garrula*), lavskrika (*Perisoreus infaustus*), tallbit (*Pinicola enucleator*) och rödstjärt (*Erithacus phoenicurus*)”.

Kanjonin kallioseinämillä pesivät piekana (myyrävuosina jopa 20–30 paria), ampuhaukka (3–5 paria), tuulihaukka (3–5 paria), sepelrastas ja korppi.

Kanjonin sepelrastaskanta on Suomen tihein, arviolta reilu kymmenkunta paria. Merkityn polkureitin varrella sepelrastaan laulua voi kuulla varmimmin ”Kevon seinän” ja Njaggaljärven leiripaikoilla touko-kesäkuussa. Kalliojyrkänteiden pesimälinnustoon kuuluu em. lajien lisäksi vielä räystäspääsky, jolla on pienet (5–15 paria)

yhdyskunnat muun muassa Njaggaljärven pahdoilla ja Liŋkebáktilla.

Kanjonin yleisimmät vesilinnut ovat isokoskelo, tukkakoskelo ja telkkä. Puolisukeltajia on karuhkossa vesistössä niukasti. Metsähanhet viihtyvät pesimäaikana kanjonissa ja suurimpien sivujokien varsilla, missä rantaniityt tarjoavat poikueille runsaasti mehevää ravintoa. Rantasipi, koskikara, västäräkki ja pajusirkku ovat rantojen tyyppilintuja. Ruokokerttunen kuuluu myös rantojen pesimälinnustoon, mutta on melko harvalukuinen. Harvinainen virtavästäräkki on tavattu kanjonissa kahdesti, muun muassa Fiellun putouksella. Laji on laajentanut pesimisaluettaan Suomessa, joten pesintä kanjonissa ei olisi kovinkaan suuri yllätys, koska sopivia koski- ja virtapaikkoja on tarjolla yllin kyllin.

6.2.4 Suot

Paistunturi–Kevo-alueella on soita yhteensä 42 400 hehtaaria (Ylä-Lapin biotooppikuviotiedot 2001, Sihvo 2002).

Soiden valtalajeja ovat varpuslinnuista niittykirvinen, lapinsirkku ja keltavästäräkki sekä kahlaajista liro ja suokukko. Niittykirvinen on runsaslukuisin laji mäntyvyöhykkeen soilla, muun muassa Hanhijängän–Pierkivaaranjängän soidensuojelualueella ja koivuvyöhykkeen alavimmilla soilla, esimerkiksi Pieran Marin jängällä. Lapinsirkun kanta painottuu koivuvyöhykkeen yläosiin pounikkoisille nevarämeille ja tunturiylängön palsasoille, missä se on soiden runsaslukuisin laji. Mäntyvyöhykkeen soilla lapinsirkun kanta on harva. Keltavästäräkki on lapinsirkun jälkeen soiden toiseksi runsaslukuisin laji mm. Sávzajeaggillä ja Biesjeaggilla. Tunturiylängön palsasoilla laji on hyvin harvalukuinen ja puuttuu laajoilta alueilta kokonaan.

Kahlaajista taivaanvuohi ja jänkäkurppa kuuluvat nevarämeiden tyyppilajeihin ja suosirri, lapinsirri ja vesipääsky palsasoiden tyyppilajeihin. Koivuvyöhykkeen soilla, esimerkiksi Pieran Marin jängällä ja Sávzajeaggilla, suosirri ja lapinsirri pesivät harvassa yksittäisparein. Hanhijängän–Pierkivaaranjängän alueelta suosirriä ei tavattu kartoituksissa lainkaan. Tylli esiintyy rimpipintasoiden ja palsasoiden lietteisillä lampareilla koko alueella.

Mustaviklo ja pikkukuovi ovat Suomen erityisvastuulajeja (Leivo ym. 2002). Molempien pesimäkanta Paistunturi–Kevo-alueella on useita satoja pareja – pikkukuovin todennäköisesti jopa yli tuhat paria. Mustaviklon esiintyminen painottuu koivuvyöhykkeen nevarämeille ja tunturiylängön palsasoille. Pikkukuovi esiintyy yleensä tunturien alaosissa metsä- ja puurajan tuntumassa olevilla kuivahkoilla soilla. Sitä ei tavata juurikaan palsasoilla eikä koivuvyöhykkeen suurilla nevarämeillä. Valkovikloa, joka on levinneisyydeltään Metsä-Lapin laji, tavataan pesivänä lähinnä vain erämaan itäosissa muun muassa Cuokkaskáidin alueella ja lounaisosassa mäntymetsävyöhykkeellä.

Paistunturi–Kevo-alue on nykyään yksi punakuirin keskeisimmistä esiintymisalueista Inarin Lapissa. Kirjallisuudessa lajin tyypillisenä asuinpaikkana mainitaan palsasuot. Paljon useammin sitä kuitenkin tavataan pienialaisilla tunturirinteiden soilla, usein samoilla alueilla pikkukuovin kanssa. Punakuirin kanta vaihtelee voimakkaasti. Väisänen ym. (1998) arvioivat koko Suomen kannan kooksi vuosivaihtelu huomioiden 200–500 paria. Lajin levinneisyys ulottuu Fennoskandian pohjoisosista Euraasian poikki aina Alaskaan saakka (Väisänen ym. 1998). Fennoskandiassa laji on runsain Suomen Lapissa. Ruotsista on julkaistu vain muutama pesimäaikainen havainto. Laji pesi 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa lukuisissa paikoissa Enontekiöllä, Pohjois-Kittilässä ja Inarissa (Merikallio 1958, Laine 1962). Vilkas munien keruu vähensi punakuirien määrää ja ilmeisesti hävitti kannan monilta alueilta. Utsjoen koillisosasta (nykyinen Kaldoaivin erämaa-alue) löytyi runsas populaatio vuosina 1953–1961.

Jänkäsirriäinen elelee matalaa ja harvahkoa saraa kasvavilla nevarämeillä ja rimpipintasoilla. Sen pohjoinen levinneisyys ulottuu Biesjeaggille (3–5 paria) ja Pieran Marin jängälle (10–20 paria). Viime vuosina pohjoisin pesintään viittaava havainto on tehty palsasuolla Kevon luonnonpuistossa Fállát-tuntureilla. Paistunturin ylängön suurimmalla suoalueella, Liŋkinjeaggilla, jänkäsirriäinen on havaittu vain kerran.

Kurjen pesimäalue ulottuu pohjoisessa Sammuttijängän–Vaijoenjängän (Karhu & Osmonen 2000, Osmonen 2002) ja Pieran Marin jängän soidensuojelualueille. Varmistettuja pesintöjä on tiedossa myös Hanhijängän–Pierkivaaranjängän soidensuojelualueelta ja pesimiseen viittaavia havaintoja Kaamasjoen Kivivuopajanjängältä.

Sinisuohaukan pohjoinen levinneisyys ulottuu lähes samoille alueille kuin kurjen levinneisyys.

Hyvinä myyrävuosina muutamia pareja pesii todennäköisesti Kaamasjoen vesistöalueen suurimmilla suoalueilla.

Tunturipöllö on tavattu Paistunturin erämaa-alueella varsin usein. Suomen oloissa poikkeuksellinen tunturipöllön joukkopesintä (21 reviiriä) todettiin erämaa-alueella vuonna 1987 ja seuraavana vuonna Utsjoen itäosissa Kaldoaivin erämaa-alueella (Hytönen 1989, Väisänen ym.1998, Karhu & Osmonen 2000, Osmonen 2002). Näiden joukkopesintöjen jälkeen tunturipöllön pesintä varmistettiin Lapin alueella seuraavan kerran vasta kesällä 2003, kun Paistunturin erämaa-alueella tavattiin lentopoikue.

Lapinkirvinen on arktisen tundran asukki. Sen levinneisyys ulottuu Ruijasta Kaldoaivin ja Paistunturin erämaa-alueen rehevimmille pajukkosoille. Liŋkinjeaggin alueella lapinkirvisen kanta on tihein koko Inarin Lapin alueella. Lajin runsaus ja levinneisyys vaihtelevat oikukkaasti vuodesta toiseen – jyrkkä kannanvaihtelu ja ajoittainen katoaminen entisiltä pesimäalueilta on lajille tyypillistä (Hyytiä ym. 1983, Väisänen ym. 1998). Pitkäaikaisista kannan- ja levinneisyyden muutoksista ei tiedetä juuri mitään. Ilmeisesti laji ei ole kovin paikkauskollinen, vaan asettuu pesimään sinne, missä olot ovat alkukesällä suotuisimmat. Hyvinä esimerkkeinä ovat lintuharrastajien suosimat Biesjeaggin ja Luopmošjohjeaggin suoalueet: vuosina 1952 ja 1954–1956 lapinkirvistä ei tavattu näillä alueilla lainkaan, mutta vuonna 1958 laji oli yleinen (Merikallio 1958, Haartman ym. 1971, Hyytiä ym. 1983, Väisänen ym. 1998). Myös vuosina 1966–1968 laji pesi alueella sopivassa ympäristössä yleisenä, mutta vuonna 1969 kanta oli selvästi vähentynyt ja hävisi 1970-luvun alussa entisiltä pesimäsijoiltaan tyystin (Hildén 1967, Hyytiä ym. 1983).

6.2.5 Tunturipaljakat

Inarin Lapin laajimmat puuttomat tunturipaljakat sijaitsevat Paistunturi–Kevo-alueella. Paljakan kokonaispinta-ala on noin 111 100 hehtaaria ja osuus alueen koko pinta-alasta 47 % (Ylä-Lapin biotooppikuviotiedot 2001, Sihvo 2002). Lisäksi hyvin harvapuustoisia, lähes aukeita (latvustopeittävyys < 10 %) puurajakoivikoita ja entisiä tunturimittarituhoalueita (= ”pikkukuovibiotoopit”) on noin 31 200 hehtaaria, 13 prosenttia pinta-alasta. Yli 400 metrin korkeudella olevista paljakoista 11 600 hehtaaria luokitellaan kivikkoisiksi tai rakkaisiksi (= kiirunan ja pulmusen elinympäristöä) ja 19 900 hehtaaria vähäkivisiksi (= keräkurmitsan mieliympäristöä).

Paljakan varpuslinnuista ovat runsaslukuisimpia lapinsirkku ja niittykirvinen sekä kahlaajista kapustarinta. Niiden mieliympäristöä ovat varvikkoiset tunturikankaat ja soistuneet pajua, katajaa ja vaivaiskoivua kasvavat tunturipurojen varret. Kannan huippuvuosina puronvarsien pensaikoissa pesivät myös urpiainen ja riekko. Lakialueiden niukkavarpuisilla kankailla asustelee yleensä vain keräkurmitsa. Paistunturi–Kevo-alueen keräkurmitsakanta on maamme runsaimpia (Väisänen ym. 1998, Leivo ym. 2002), ellei jopa runsain. Pesimäkanta on varovaisesti arvioiden 200–500 paria, joten merkittävän pesimisalueen (FINIBA) raja-arvo 30 paria ylittyy reippaasti (Leivo ym. 2002). Keräkurmitsaa on tavattu ainakin seuraavilla tuntureilla: Birkeoaivi, Erttetvárri, Fállát, Gamoaivi, Gáimmoaivi, Gamajohgeašoaivi, Geatgielas, Goahppeloaivi, Gompunčohkka, Gopmirdanoaivi, Guivi, Guovdoaivi, Hoigadanoaivi, Moskkoskáidi, Náhppevárri, Njávgoaivi, Purnuvaara, Ráššoaivi, Rišnjárvárri, Roavveoaivi, Ruohtir, Sirráčohkka, Stuorra Biesvárri, Stuorraroadjá ja Suohpášoaivi.

Kiiruna ja pulmunen asustavat paljakan kivikoissa ja louhikoissa. Samoilla alueilla esiintyy usein myös kivitasku. Lumenviipymiltä lähtevät sulamisvesien varret ovat niiden mieliympäristöä, koska siellä on tarjolla runsaasti erilaista hyönteisravintoa. Kiirunaa on tavattu seuraavissa paikoissa: Bađđaskáidi, Birkeoaivi, Birkeráhppát, Erttetjuovva, Erttetvárri, Fállát, Gahpermaras, Gáimmoaivi, Gamoaivi, Gistuskáidi, Goahppeloaivi, Guovdoaivi, Guivi, Jiesnnalvárri, Junttejohoaivi, Njalatoaivi, Njávgoaivi, Orošoaivi, Bođosroadjá, Raššoaivi, Rišnjárvárri, Ruohtir, Suohpáščielgi, Suohpášoaivi ja Uhcaroadjá. Poikolainen ym. (1999) tutkivat kanakoirien avulla kiirunatiheyksiä Pohjois-Lapissa. Tiheys oli yleensä yksi pesivä pari neliökilometriä kohden, kaikkein parhaimmilla tunturihuipuilla kolme paria neliökilometrillä. Vastaavilla tiheyksillä Paistunturi–Kevo-alueen keskimääräiseksi kiirunakannaksi saadaan 400–600 paria.

Tunturikiuru oli vielä 1950-luvulla tunturiylänköjen luonteenomaisimpia lintuja Suomessa (Merikallio 1958, Hildén 1987, Halkka 1993, vertaa myös Tenovuo 1955, Hildén 1967 ja Lähdesmäki

& Rautiokoski 1968). Merikallio (1958) arvioi sen pesimäkannaksi 8 000 paria. Hildénin (1987) mukaan tunturikiuru oli jokavuotinen pesimälintu Karigasniemen Ailigas-tunturilla vuosina 1965–1970. Ailigas-tunturilla varmistettiin pesintä atlaskartoituksessa 1974–1979 ruudussa 770:45 ja mahdollinen pesintä viereisessä ruudussa 770:46. Vuosien 1986–1989 atlaskartoituksissa laji tavattiin vielä Ailigas-tunturilla. 1970-luvulta alkaen tapahtui kannan romahdus, jolla ei ole vertaista Suomen linnuston tunnetussa historiassa (Halkka 1993). Viimeiset täysin varmat tunturikiurun pesimähavainnot ovat 1970-luvulta, ja pesintä vuonna 2002 Inarin Kaunispäällä. Syynä tunturikiurujemme vähenemiseen ovat voineet olla Ukrainan ja Valko-Venäjän maatalouden muutokset linnun oletetulla talvehtimisalueella. Kesällä 2003 tavattiin laulava tunturikiuru Paistunturin erämaa-alueella – voisiko tämä olla merkki lajin mahdollisesta elpymisestä entisillä pesimäalueillaan?

Tunturikihu ja piekana ovat paljakan myyrien ja sopulien saalistajia. Molemmat ovat myyräkannan huippuvuosina runsaslukuisia. Kihu käyttää ravintonaan myös linnunmunia ja poikasia sekä sammakoita (Osmonen 2002) ja hyönteisiä. Kihut kerääntyvät huonoina myyrävuosina vesiperhosja päivänkorentojahtiin sopiville palsasoille ja järville. Hyvänä esimerkkinä kokoontumisalueesta ovat Biesjeaggi ja Liŋkinjeaggi, missä on tavattu jopa yli sadan yksilön kerääntymiä.

6.2.6 Vesistöt

Tunturiylängöllä on varsin vähän vesistöjä. Runsasjärvisintä aluetta on erämaa-alueen kaakkoisosa Kaamasjoen ja Cuoggán vesistöalueella. Vesistöjen kokonaispinta-ala on noin 5 900 hehtaaria, vain 2,5 prosenttia Paistunturi–Kevo-alueen kokonaispinta-alasta (Ylä-Lapin biotooppikuviotiedot 2001, Sihvo 2002).

Kuikka on suurten järvien tunnusomainen lintu koko alueella. Sen pesimäkanta on 10–20 paria. Inarin Lapin alueella kaakkurin kanta painottuu Kaldoaivin ja Vätsärin erämaa-alueille sekä Inarijärvelle (Klinga 1998, Väisänen ym. 1998, Osmonen 2002). Paistunturi–Kevo-alueella kaakkuri on hyvin harvinainen pesimälintu, sieltä on tiedossa vain yksi varmistettu pesintä. Pesintään viittaavia havaintoja on lisäksi Vuogojávrin ympäristöstä. Kaakkurit pesivät tavallisimmin pienillä luhtarantaisilla järvillä tai suolammilla, mutta ravinnonhaussa ne ovat riippuvaisia suurista järvistä. Paistunturi–Kevo-alueella vain Vuogojávri ja Luomusjärvet näyttävät olevan kaakkurille riittävän suuria järviä.

Laulujoutsenen pohjoisin pesintä on varmistettu Vuogojávrilla. Koko Paistunturi–Kevo-alueelta on tiedossa vain puolenkymmentä varmistettua pesintää: Vuogojávrin lisäksi muun muassa Hanhijängältä, Sávzajeaggiltä ja Pieran Marin jängältä. Valtaosa alueen joutsenista näyttää olevan pesimättömiä yksilöitä ja pareja. Erämaa-alueella pesintää rajoittaa varmasti osaltaan kesän lyhyys, joutsenen poikaset eivät yksinkertaisesti ehdi lentokykyisiksi ennen talven tuloa.

Metsähanhikanta painottuu tunturikoivuvyöhykkeen suurille suoalueille, mm. Pieran Marin jängälle ja Hanhijängän–Pierkivaaranjängän soidensuojelualueelle. Poikasten ollessa pieniä poikueet viihtyvät jokivarsilla.

Tavi ja haapana ovat allin ohella alueen runsaslukuisimmat vesilinnut. Tavi esiintyy haapanaa useammin nevojen ja rimpipintasoiden pikkulampareissa ja mutaisissa allikoissa. Heinäsorsa on pohjoisessa melko harvinainen. Tunturiylängöllä sitä tavataan vain satunnaisesti. Lajin pieni pesimäkanta painottuu Kaamasjoen vesistöalueelle ja Pieran Marin Jängälle. Jouhisorsa, jota yleisesti pidetään pohjoisena lintuna (esim. Väisänen ym. 1998), on heinäsorsaakin harvinaisempi. Inarin Lapin alueella jouhisorsan kanta painottuu Kaldoaivin erämaa-alueelle (Väisänen ym. 1998, Osmonen 2002), mutta sielläkin laji on melko harvalukuinen pesimälintu. Atlaskartoituksissa jouhisorsan pesintä varmistettiin Paistunturi–Kevo-alueella vain yhdellä ruudulla, ja laji tavattiin lisäksi neljällä muulla ruudulla. Varmistettuja pesimähavaintoja (munapesä/poikue) on kertynyt atlaskartoitusten jälkeen vain kolme; Vuogojávrilla, Sávzajeaggilla ja Pieran Marin jängällä.

Alli on yleisin vesilintu tunturiylängön järvillä ja lammilla. Merkittävä osa maamme allikannasta asustaa Kaldoaivin erämaa-alueella, jossa pesimäkanta on 400–500 paria (Osmonen 2002). Tukkasotka on yleisimpiä vesilintuja koivumetsävyöhykkeellä erämaa-alueen kaakkois- ja eteläosissa Kaamasjoen vesistöalueella – usein samoissa järvissä pilkkasiiven kanssa. Suurimmat tukkasotkakertymät on tavattu Biesjeaggilla (Biesjávrrit).

Lapasotkalla on kaksi esiintymisaluetta Suomessa. Pääosa kannasta pesii Pohjanlahden saaristossa ja pienempi populaatio Tunturi-Lapissa.

Lajin pohjoiset populaatiot tunnetaan puutteellisesti ja ne on luokiteltu erittäin uhanalaisiksi, sillä kannan kehitys on ollut jo pitkään vähenevä. (Rassi ym. 1986, Rassi ym. 1992, Väisänen ym. 1998). Taantuman pääsyyksi on epäilty öljytuhoja, joille laji on ulkomerellä suurparvina talvehtiessaan erityisen arka. Suomen koko sisämaakannaksi arvioidaan 50 paria. Paistunturi–Kevo-alueella pesii enintään 2–3 paria. Vuosien 1974–1976 atlaskartoituksissa lapasotka tavattiin seitsemässä ruudussa, vuosina 1986–1989 enää ainoastaan kahdessa ruudussa Paistunturi–Kevo-alueella. Entisajan esiintymistä kuvaa Tenovuon seuraava maininta vuodelta 1954 (Tenovuo 1955) ”lapasotka näytti regio subalpinan vesissä olevan taviin ja haapanaan verrattava yleisyydessä. Kolmessa kohdassa (Luomusjärvessä sekä kahdessa suolammessa) nähtiin naaras poikasineen” (vrt. myös Merikallio 1958). Viimeisen atlaskauden 1986–89 jälkeen lapasotkasta on tehty Paistunturi–Kevo-alueelta vain kaksi pesimishavaintoa (poikue), Paltonjärvillä 1997 ja Basijávrilla 2001.

Pilkkasiiven kanta (40–80 paria) on suurempi kuin mustalinnun (20–50 paria). Tunturiylängön järvillä pilkkasiipeä tavataan vain satunnaisesti. Se suosii matalia ja tuottoisia järviä, joissa on runsaasti katkaa ja vesihyönteisten toukkia. Kannan painopistealueita ovat tunturikoivuvyöhykkeellä Bajit Sávzaluoppal–Sávzajávri–Vuolit Sávzaluoppal ja Vuogojávri lähijärvineen, pesimäkanta on kummallakin alueella 10–20 paria. Sávzajávrin alue on tutkittu hyvin useana vuotena, mutta sieltä ei ole tavattu mustalintuja. Suurena järvenä Vuogojávri vetää puoleensa kevät- ja syysmuutolla lukuisan määrän vesilintuja, varsinkin joutsenia, tukkasotkia, mustalintuja, pilkkasiipiä ja alleja. Samaan aikaan järvellä on tavattu arktisia merilintuja, muun muassa merikihu, tundrakurmitsa, pulmussirri ja haahkakin. Carl Finnilä retkeili Vuogojávrilla ensimmäisenä lintututkijana alkukesällä 1915 (Finnilä 1917) ja raportoi jo tuolloin suurista vesilintumääristä: ”På Vuogojäyris, som ännu delvis var islagd, vimlade det av sjöfågel. I stora flockar flögo eller summo alfåglar (*Harelda hiemalis*), svärtor (*Oidemia fusca*), sjöorrar (*Oidemia nigra*) och bergänder (*Nyroca marila*) där ute på fjärden”. Finnilä tapasi Vuogojávrilla myös kiljuhanhen. Sen pesintään viittaavia havaintoja ei ole tiedossa Paistunturi–Kevo-alueelta.

Telkkä on yleinen erämaa-alueen kaakkoisosissa Kaamasjoen vesistöalueella ja Kevojoella, muualla se on harvalukuinen. Sitä tavataan silloin tällöin myös tunturijärvillä, joilla se puukolojen puuttuessa pesii ilmeisesti kivenkoloihin (vrt. Osmonen 2002). Tukka- ja isokoskelo ovat jokivarsien vesilintuja koko alueella. Pienimmän koskelolinnun, uivelon, levinneisyyden pohjoisraja yltää Inarin Lapissa Kaamasjoen vesistöalueelle, missä sitä tavataan pesivänä. Kevojärvellä laji pesii joinakin vuosina. Kevon luonnonpuistossa laji on tavattu vain muutaman kerran, mm. Vuogojávrilla.

Rantasipi, koskikara, ruokokerttunen ja pajusirkku ovat jokivarsien tyyppilintuja. Ruokokerttunen viihtyy etenkin suoalueiden halki virtaavien pikkupurojen pajutiheiköissä, jopa tunturiylängön palsasoilla. Koskikara vaatii viihtyäkseen voimakkaasti virtaavia vesiä, nivoja tai koskia, joissa se pyydystää ravintoaan vesiperhosten ja koskikorentojen toukkia sekä kotiloita. Pesä, joka on rakennettu vesisammalesta, on yleensä veden partaalla kallioseinämän raossa tai syvennyksessä.

Paistunturin erämaa-alueen pohjoisosissa tavataan yleisesti punajalkavikloa. Lajin säännöllinen levinneisyys ulottuu pohjoisesta Jäämeren rannikolta erämaa-alueen keskiosiin. Paistunturin alueella lajia ei ole juurikaan tavattu Erttetvárrin eteläpuolella.

Lapintiira on Paistunturi–Kevo-alueella melko harvalukuinen pesimälintu. Se pesii yleensä yksittäisparein suoalueiden järvillä ja lammilla. Lapintiiroja tavataan kevät- ja syysmuutolla runsaasti, mm. Vuogojávrilla ja Luomusjärvillä. Kalalokki on harvalukuinen pesimälintu suurimmassa osassa aluetta. Harmaalokki ja merilokki ovat Jäämeren läheisyydestä johtuen säännöllisiä vierailijoita. Merilokilla on Pohjois-Lapissa pieni pesimäkanta Vätsärin ja Kaldoaivin erämaassa sekä Inarijärvellä.

6.3 Kalat

Markku Seppänen

Paistunturi–Kevo-alueen kalalajistolle on luonteenomaista lohensukuisten kalalajien runsaus ja monimuotoisuus sekä särkikalojen puuttuminen mutua lukuun ottamatta. Lajistossa on sekä Manner-Euroopan makeanveden lajeja että Pohjoisessa Jäämeressä vaelluksella käyviä kaloja. Alueella tavataan 12 luontaista eli lisääntyvää kalalajia. Laajimmin levinneitä ja runsaslukuisimpia ovat lohi, taimen, rautu eli nieriä, harjus, siika ja made. Näiden lisäksi luontaiseen kalastoon kuuluvat hauki ja ahven sekä edellä mainitun mudun lisäksi piikkikaloihin kuuluvat kolmi- ja kymmenpiikki.

Kivisimppu on uusi tulokas, jonka leviämistä ei näytä estävän mikään. Se löydettiin ensimmäisen kerran vuonna 1979 Utsjoen pääuomasta Keneskoskesta. Sen jälkeen kala on levittäytynyt yhä laajemmalle. Viime vuosina kivisimppua on tavattu Kevojoessa ja se näyttää saavan jalansijan myös Tenojoessa. Kevojokea myöten simppu leviää myös erämaahan. Tenosta sillä on lukemattomia puroja ja jokia levitä koko vesistöön.

Siitä, miten kivisimppu tuli Tenon vesistöön, ei ole varmaa tietoa. Postiauton tai ”Eskelisen” kyydissä se ei ilman ulkopuolista apua ole voinut tulla. Viereisellä Paatsjoen vesistöalueella Inarissa kivisimppua ei tavata. Todennäköisin vaihtoehto on, että se pääsi vahingossa kalankuljetusten vesien vaihdon yhteydessä Utsjokeen. Pohjois-Norjaan kuljetettiin Suomesta lohenpoikasia ruokakalankasvatukseen 1970–1980-luvuilla. Lohenpoikaset tuotiin Itämereen laskevissa vesistöissä olevista laitoksista, joiden kala-altaista on tavattu kivisimppuja ja niiden poikasia. Kalankuljettajat vaihtoivat vesiä etelästä Utsjoelle tullessaan maantien vierellä virtaavan Utsjoen Keneskosken äärellä. Samalta alueelta löytyivät ensimmäiset merkit kivisimpusta kalatutkimusten yhteydessä.

6.3.1 Lohi

Itseoikeutettu kuningaskala on tietysti lohi. Teno ja siihen etelästä laskeva Inarijoki ruokkivat useita sivujokia, jonne pienemmät lohet, 1–3 kiloiset titit nousevat. Utsjoen pääuomaan laskevat Kevojoki, Čársejohka ja Cuoggájoki ulottavat haaransa kauas erämaahan ja mahdollistavat lemmenkipeiden lohien nousun tuntureiden syleilyyn. Tenojokeen laskevat erämaan purot ja joet ovat usein liian jyrkkiä, jotta lohi voisi kavuta niihin. Syynä on joko veden vähyys tai suoranainen putous, joka pysäyttää kalan kulun. Esimerkiksi käy Outakoskella sijaitseva Akujoki, jossa kala ei kykene nousemaan ylävirtaan tunturin törmältä putoavaa köngästä sen jyrkkyyden vuoksi. Kuoppilasjoki ja sen sivujoki Birkejoki ovat sitä vastoin kalalle kulkukelpoisia ja niinpä lohensuku sinnittelee tunturikoivun metsänrajan yläpuolelle 500 metristen Orošoaivin ja Rohtoaivin juurelle saakka.

Tenon lohi on tuhansien vuosien aikana vesistöön sopeutunut monimuotoinen laji. Lohi on aina taannut paikalliselle saamelaisväestölle elämisen perusturvan. Teno- ja Utsjokilaaksojen pysyvä asutus on lohen ansiota. Sopeutumisesta ja monimuotoisuudesta kertoo se, että jokaisella sivujoella on oma lohikantansa, joka voidaan erottaa. Eri sivujokien lohien ulkonäkö voi olla samanlainen, mutta niiden geneettinen perimä vaihtelee.

Jäämeren lohen levinneisyysalueeseen kuuluvat Pohjois-Atlantti ja Vienanmeri. Itään päin mentäessä levinneisyysalueen rajana on Karajoki yli 1 500 km päässä Tenojoen suusta. Itämeren lohi elää erillään Pohjois-Atlantin lohikannoista, sillä Itämereen laskevien vesistöjen lohet eivät vaella Tanskan salmien läpi. Lohi on tyypillinen vaelluskala. Se syntyy joessa, kasvaa täysikasvuiseksi meressä ja palaa lisääntymään syntymäjokeensa.

Lohen kutu tapahtuu syys-lokakuun vaihteessa sorapohjaisilla koskialueilla. Lohi on reviirikala ja niinpä uroskalat, kojamot, valtaavat oman reviirialueen. Naaraskalat pysyttelevät muualla ja ovat hyvin varovaisia liikkuessaan ennen kutua. Urokset sen sijaan ovat hyvinkin aggressiivisia ja puolustavat omaa aluettaan vaikka henkensä uhalla. Kututapahtumassa yksi uros hedelmöittää yhden naaraan, mutta suvunjatkamisen turvaamiseksi luonto on järjestänyt myös turvatoimia. Osalla lohista ei jostain syystä ole vaellusviettiä, vaan ne viettävät koko ikänsä syntymäalueillaan eli ovat ns. ”peräkamarin” poikia. Niiden koko ei kasva iän myötä vaaksanmittaa suuremmaksi, mutta siitä huolimatta ne ovat valmiita suvunjatkamispuuhiin. Ison kymppikiloisen kojamon puolustaessa reviiriään ja suojellessa naarastaan pienemmät sulhaspojat kärkkyvät koko ajan vierellä. Itse kututapahtumaan pikkukojamot osallistuvat hanakasti ja tilaisuuden tullessa ne osallistuvat myös hedelmöitykseen. Luonnonva-

linnan kautta on muotoutunut turvajärjestelmä, joka turvaa mädin hedelmöittämisen ja suvun jatkumisen.

Hedelmöitetty mäti peittyy kututapahtuman aikana irrotettuun soraan. Soran sisällä mätijyvät saavat happea läpi virtaavan veden kautta. Mäti talvehtii ja poikaset kuoriutuvat seuraavana keväänä. Kuoriutumisen jälkeen poikaset hakeutuvat sellaiseen ympäristöön, missä niille on sopivaa suojasoraikkoa tai kivikkoa. Jokaisella poikasella on oma reviirialue, jonne muilla ei ole asiaa. Tietyllä koski- tai virta-alueella ei siten voi olla rajattomasti lohenpoikasia.

Lohenpoikanen kasvaa hitaasti. Se viettää jokiympäristössä keskimäärin neljä poikasvuotta. Koon kasvaessa lohenpoikaset hakevat uusia ja sopivampia elinympäristöjä sivupurojen kivikoista ja louhikoista. Lohenpoikasen ravinto koostuu pieneliöistä, vesiperhosista, vedessä olevista pohjaeläimistä ja hyönteisistä, joita tuntureilta virtaavat sivujoet ja purot kasvattavat.

Lohenpoikasen vaellus mereen alkaa sen saavutettua 17 senttimetrin pituuden. Painoa on silloin kertynyt 30 grammaa. Kirjava poikasväritys muuttuu hopeanhohtoiseksi ja elimistö valmistautuu pitkälle merimatkalle. Vaelluspoikaset eli smoltit vaeltavat mereen kesän alussa. Mereen vaelluksen yhteydessä niitä vaanii monia vaaroja. Petokalat, kuten hauki ja made verottavat innokkaasti alas vaeltavia nuorukaisia. Ne ovat helppoja saaliskohteita myös lokeille ja kalaa syöville vesilinnuille. Smolteille kelpaavat puolestaan kaikenlaiset vesihyönteiset, jotka kuoriutuvat siihen aikaan kilvalla. Perhoa tai lippaa heittelevä kalamies ei voi olla huomaamatta tätä massavaellusta, sillä perhossa tai muussa vieheessä on jatkuvasti kiinni kirkas lohenpoikanen.

Mereen päästyään smoltin elimistö on täysin sopeutunut meriympäristöön. Karun ja vähäravinteisen jokiympäristön jälkeen saavutaan ruokapöydän ääreen. Meressä nuori lohi syö aluksi pieneliöitä, mutta koon kasvaessa ravintokohteeksi vaihtuvat rasvaiset kalat.

Vaellukset jatkuvat yhä kauemmaksi Jäämerelle. Pääosa usean merivuoden lohista kasvaa Färsaarten pohjoispuoleisella merialueella ja pieni osa aina Grönlannin itärannikolla asti. Lohi viettää meressä 1–5 vuotta. Merikasvu on nopeaa, sillä vuodessa lohet kasvavat 1–2 kilon painoisiksi pikkulohiksi eli ”tiddeiksi”. Kahden merivuoden kalat eli lohijalat (luossajuolgi) ovat saavuttaneet 3–7 kilon painon. Kymmenen kilon painoiset ja metrin mittaiset oikeat lohet (luossa) ovat viettäneet kolmesta neljään vuotta meressä. Suurimmat yksilöt painavat yli 20 kiloa ja isoimmat, hyvin harvat yksilöt painavat noin 30 kiloa. Sekä pienet että suuret lohet ovat jokeen saapuessaan kutukypsiä kaloja.

Parvissa tehtävä kutuvaellus suuntautuu mereltä ensin rannikon tuntumaan. Sieltä lohet vaeltavat kohti syntysijojaan tutun joen hajun perusteella. Joku yksilö voi kuitenkin harhautua myös vieraaseen lohijokeen ja lisätä sillä tavalla sen geneettistä kantaa. Isoimmat kalat jäävät suurimpien virtojen, kuten Tenon ja Utsjoen pääuomaan, mutta lohijalat ja tiddit nousevat ylös myös pienempiä sivujokia. Vaellus voi päättyä kotisuvantoon kutua odottamaan.

Lohiloinen, uhka, jota ei voi vähätellä

Kalatautien leviämisestä on tullut viime vuosikymmeninä kalanistutusten ja kalastuksessa tapahtuneiden muutosten vuoksi varteenotettava vaara Tenon lohikannoille. Uhan aiheuttaa *Gyrodactylus salaris* -niminen, noin puolen millimetrin mittainen lohen iholla ja evillä elävä loinen, jota ei voi havaita paljain silmin. Loinen kykenee elämään ja lisääntymään myös kirjolohen pinnalla, ja voi lyhytaikaisesti elää myös monien muiden kalojen pinnalla. Loista tavataan luontaisesti Itämereen laskevissa vesistöissä. Loinen on yleinen Tornionjoen vesistön lohenpoikasilla, joille loisen ei ole todettu aiheuttavan näkyvää vahinkoa tai kuolleisuutta. Loisen kulkeutuminen Norjaan 1970-luvulla on sen sijaan aiheuttanut suurta lohen jokipoikasten kuolleisuutta ja romahduttanut lohikannat lähes 40 joessa. Tuhon syynä pidetään sitä, että Atlanttiin laskevien jokien lohikannoilla ei ole vastustuskykyä loisen liiallista lisääntymistä vastaan. Sama on todettu myös Venäjän puolella.

Lohiloinen kiinnittyy koukuillaan kalan evien ja ihon pintaan. Madon vapaa osa etsii kiinnittymispaikkansa ympäriltä soluja ja limaa ravinnokseen. Loiset voivat myös liikkua kalan pintaa pitkin kuten mittarimadot. Sekä loisen kiinnittyminen että ravinnonotto häiritsevät kalan ihon ja kidusten normaalia toimintaa. Lievä tartunta ei juuri haittaa kalaa, mutta voimakkaassa tartunnassa mekaaninen ärsytys lisää liman eritystä ja rikkoutunut iho altistuu tulehduksille ja sienitar-

tunnoille. Loinen synnyttää eläviä poikasia. Suotuisissa olosuhteissa sen lisääntyminen on erittäin nopeaa. Loinen ei tartu ihmisiin tai kotieläimiin.

Vastuuntuntoiset kalastajat ja muut vesillä liikkujat voivat estää loisen leviämisen helposti. Kalastusvälineiden pitää olla kuivia tai ne pitää desinfioida. Kaloja ei saa siirtää vesistöistä toiseen. Niitä ei saa myöskään perata eri vesistössä kuin mistä ne pyydetty tai hankittu eikä perkuujätteitä saa heittää eri vesistöön kuin mistä perattava kala on pyydetty tai hankittu. Sekä elävien että kuolleiden syöttikalojen käyttö on kielletty, jos ne on tuotu toisesta vesistöstä. Veneiden ja vastaavien, asuntoautojen ja vesilentokoneiden mukana ei saa siirtää tai laskea veteen vieraan vesistön vettä.

6.3.2 Taimen

Taimen, jos mikä, on monimuotoinen kala. Sillä on mm. pienissä puroissa eläviä paikallisia muotoja ja Jäämerellä asti syönnösvaelluksella käyviä muotoja. Korkealla tunturipurossa syntynyt taimenen poikanen voi jäädä kotivirtaan tai lähteä avarammille vesille, siis alavirtaan. Vaellusvietti voi vallata taimenen poikaset jo 4–6 vuoden ikäisenä. Osa vaeltavista kaloista jää jokijärvien laajentumiin, esimerkiksi Kevojoen rotkojärviin. Osa jatkaa ravinnon vähäisyyden tai muun syyn seurauksena pitemmälle. Tämä on osa koko luomakunnan levittäytymis- ja eloonjäämisoppia. Monenlaisiin olosuhteisiin sopeutunut laji selviää paremmin erilaisista muutoksista. Kauas kotipurosta lähtenyt taimenen poikanen kokee erilaisia ympäristöjä uutta etsiessään.

Nuoret taimenet voivat vaeltaa jopa kauas Jäämereen sukulaistensa lohenpoikasten tapaan. Kaukovaelluksen päätepysäkkejä ovat Tenovuono ja läheinen merialue. Siellä riittää tunturivesien niukkaan ravintoon verrattuna yllin kyllin syötävää. Meri on aina sula ja se tuottaa ravintoa erikoisille kaloille. Taimenellekin kertyy merellisessä ympäristössä kokoa nopeammin kuin makeassa vedessä. Loheen verrattuna taimen jää kuitenkin huimasti pienemmäksi. Taimen ei kuitenkaan välttämättä viihdy kovin kauan ruokapöydän ääressä. Suvunjatkaminen ja halu päästä takaisin kotiseudulle ovat ylitsepääsemättömiä.

Taimenten vaellus takaisin kohti ylämaita alkaa joko heti jäiden lähdön jälkeen tai elokuussa, jolloin illat hämärtyvät, ja jatkuu kohti syntymäsijoja aina Paistunturilla oleville jokilatvoille saakka. Syksyllä meritaimenta tavataan runsaammin kalastuskauden jälkeen. Erämaahan nousevat meritaimenet ovat siten ihmisen pyynniltä turvassa.

Tunturijärvissä ja jokilaajentumissa esiintyy järvitaimenta, joka voi kasvaa hyvissä ravintoolosuhteissa usean kilon painoiseksi. Tavallisin saaliskoko jää kuitenkin alle yhden kilon.

Koko alueella esiintyy vesistöjen latvavesissä purotaimenta (tammukka), joka on sopeutunut elämään kaikista niukimmissa olosuhteissa. Tammukka voi saavuttaa sukukypsyyden tunturipurossa alle vaaksan mittaisena.

Taimen on eri muotoineen merkittävä jokilaajentumien ja tunturijärvien saaliskala. Sen monimuotoisuus ja sopeutumiskyky osoittavat, miten laji on vuosituhansien kuluessa kussakin vesistössä kehittynyt. Sama koskee myös lohta.

6.3.3 Harjus

Harjusta esiintyy sekä järvi- että jokimuotona. Se on erittäin yleinen kalalaji Kevojoessa sekä Cuoggájoessa ja sen järvilaajentumissa. Kevon luonnonpuiston itäreunalla sijaitsevissa Vuogojärvissä harjusta esiintyy enemmän kuin muita kaloja. Isompi Vuogojärvi on matala ja pehmytpohjainen ja soveltuu siten erinomaisesti tälle purje-eväiselle kalalle. Harjus on sopeutunut hyvin erilaisiin olosuhteisiin eikä muodosta varsinaisia kääpiökantoja kuten siika, taimen tai rautu. Harjuksen kutu tapahtuu kivikkorannoilla tai virtaavassa vedessä keväällä jäiden lähdön aikaan eli viikko-pari ennen juhannusta. Kutualustaksi kelpaa kivi- tai sorapohja.

6.3.4 Siika

Ihmiset ovat levittäneet Paistunturin erämaa-alueen kaloista eniten siikaa. Se johtuu siitä, että siika on pohjoisen asukkaille tärkeä kotitarve- ja myyntikala. Kalanpoikasten saatavuus parani 1960-luvulla, kun kalanviljely yleistyi, ja siikaa haluttiinkin istuttaa lähes joka järveen. Paistunturinkin alueelle levitettiin vieraan vesistön kaloja yli kymmeneen järveen. Valitettavasti istuttajat eivät tienneet, että siian levitys voi tuhota alkuperäisiä kalalajeja.

Kalatautien leviämisen estämiseksi kalanpoikasten tuonti Tenon vesistön alueelle kiellettiin vuonna 1986, mutta yli pari vuosikymmentä jatkunut kalojen istutus on jättänyt pysyvät jäljet. Istutustoiminta on ollut osaksi suunnittelema-

tonta, mikä on johtanut alkuperäisten kalalajien vähenemiseen tai jopa häviämiseen. Istutettu siika on vallannut esimerkiksi Luomusjärvet, joiden alkuperäinen kalasto koostui raudusta ja mateesta. Siika ja rautu eivät luontaisesti viihdy samassa järvessä. Niiden välinen ravintokilpailu on kovaa ja rautu on aina jäämässä alakynteen. Yhteiselo voi sujua ainoastaan riittävän suurissa ja syvissä järvissä. Siika on vallannut Luomusjärvissä kaikki toisiinsa yhteydessä olevat järvet ja lisääntyy siellä loistavasti. Samaan aikaan kalastus on vähentynyt, ja niinpä siian koko on pienentynyt ja laatu huonontunut. Myös rautujen koko ja kunto on huonontunut merkittävästi. Niitä vaivaavat taudit ja nälkä. Akujärven ja Kaamasmukan Rautujärven alkuperäiset rautukannat hävisivät siikaistutusten vuoksi kokonaan. Stuorra Balddotjávrissa siika kilpailee yhdessä ahvenen ja taimenen kanssa.

Siikaa esiintyy alueella toki luontaisestikin mm. Kevo- ja Cuoggájoen jokijärvissä. Siika on taimenen tapaan muodostanut useita eri kantoja, jotka voivat elää rinnakkain samassa järvessä. Saamenkielessä näitä eri siikamuotoja ovat rääpys, reeska, musta siika ja iso siika.

6.3.5 Rautu

Ehkäpä kaikkein komeimpina lohikaloina pidetään nieriäkaloja, eikä ihmekään. Jos on päässyt näkemään keväisellä hangella punavatsaisen vihertäväselkäisen ja hopealle säkenöivän kalan pilkkiongen pettämänä, voi takuuvarmasti olla samaa mieltä. Silloin tekee ehkä mieli päästää tämä silmiä hivelevän kaunis kala takasin Ahdin valtakuntaan. Rautujen väri vaihtelee vesistön mukaan. Nuoret yksilöt ovat usein hopeisia ja niiltä puuttuu vatsan punainen väri. Syvissä rotkojärvissä ja pienissä sivupuroissa kääpiöraudut voivat olla tummavärittеisiä. Rautu on helppo erottaa taimenesta. Sen vatsaevien reunat ovat valkoiset ja kylkiä täplittävät vaaleat pisteet. Taimenella pilkut ovat mustia tai punaisia.

Rautu on karujen vesien kasvatti. Rakkaalla lapsella on useita eri nimiä: Skandinavian saamelaisalueella puhutaan pelkästään raudusta (ravdu). Sana ravdu tarkoittaa punaista. Ruotsin ja norjan kielen röding ja röy ovat samaa perua. Kalaa nimitetään myös isonieriäksi (storröding), pikkunieriäksi, tunturinieriäksi (fjällröding) tai merirauduksi. Inarijärvessä nieriät jaetaan nimen perusteella pohjarautuun (isonieriä) ja paltsarautuun (pikkunieriä).

Suomessa raudun levinneisyys painottuu Yläl-Lappiin. Vuoksen vesistössä on ns. Saimaan nieriää, jota pidetään relikti- eli jäännelajina. Paistunturissa kuten muuallakin raudun kotisijoja ovat vesistöjen latvavedet.

Raudusta tavataan useita eri muotoja. Tavallisesti se esiintyy vesistöjen yläjärvissä paljakka-alueella. Rautu onkin sopeutunut kaloistamme parhaiten karuihin ja kylmiin olosuhteisiin, joissa ravinnosta on jatkuvasti pulaa. Hengissä pysyäkseen sen on pystyttävä käyttämään monipuolista ravintoa isommista pohjahyönteisistä mikroskooppisen pieniin planktonäyriäisiin. Niukassa ruokapöydässä osa kaloista kasvaa muita paremmin ja siirtyy käyttämään ravinnokseen muita kaloja, jos niitä on vesistössä. Myös omat lajitoverit tulevat kysymykseen, kun petokalaksi muuttunut rautu hakee sopivaa kalaravintoa.

Rautukanta voi helposti kääpiöityä karuissa olosuhteissa, joissa on riittävästi sopivia kutupaikkoja eikä poikasilla ole vihollisia. Kuoppilasjärvi on oiva esimerkki siitä, miten kalakannan voi käydä syvässä rotkojärvessä. Järven kansoittavat vaaksanmittaiset raudut ja taimenet. Kääpiörautukantoja esiintyy myös ylänköjen latvapuroissa.

Matalissa tunturijärvissä yksilökoko voi olla suuri, mutta yksilöiden määrä vähäinen. Yksilökoko ei ole riippuvainen geneettisestä perimästä, vaan kääpiöitynyt rautu voi hyvissä ravinto-olosuhteissa lisätä painoaan moninkertaiseksi.

Tenojoessa ja sen jokilaajentumissa tavataan hyvin harvinaisena merirautua. Jokilaajentumiin on istutettu Inarijärven isonieriää, joka on saavuttanut Pulmankijärvessä ja Utsjoen järvilaajentumissa usean kilon saaliskoon.

Paistunturin siikaistutuksin pilattuja rautuvesiä on elvytetty yli kymmenen vuoden ajan. Luomusjärven Pyhäjärvessä on tehty hoitopyyntejä, joiden ansiosta raudun elinmahdollisuudet ovat parantuneet. Akujärveen on siirtoistutettu uusi rautukanta. Aika näyttää tuleeko siitä luontaisesti lisääntyvä. Kuoppilasjärven alueella on elvytetty läheisiä tunturijärviä, joiden kalakannat ovat olleet usein tuhon partaalla vielä tänä päivänäkin piittaamattomien ryöstökalastajien toimesta. Lähes kaikki rautuvedet on nykyään rauhoitettu verkkokalastukselta ja tavoitteena on turvata paitsi kalakanta myös virkistyskalastusmahdollisuudet.

6.3.6 Hauki

Harvoin tulee ajatelleeksi, että hauki kuuluu olennaisena osana myös tunturialueen kalastoon. Saamelaiset eivät ole arvostaneet sitä kovinkaan korkealle saaliskalana, ja haukea kutsutaankin paikallisesti ”koiran kalaksi”.

Hauki on hyvin sopeutuvainen laji, jonka levinneisyyttä rajoittaa kutualueiden vähäisyys. Mitä korkeammalle tunturivesiin kavutaan, sitä vähemmän siellä esiintyy vesikasvillisuutta. Hauki, kuten muutkin kevätkutuiset kalat tarvitsevat kutupuuhiinsa vesikasveja, joihin mäti tarttuu. Vesikasvit ovat myös elintärkeitä kuoriutuvien poikasten suojana. Hauen tyypillisimpiä elinympäristöjä ovat matalat, jängän ympäröimät pehmytpohjaiset järvet. Paistunturi–Kevo-alueella hauen tapaa varmimmin Piesjärvestä ja Sávzajávrista. Myös jokivesistöt, jotka ovat matalia ja joissa esiintyy vesikasvillisuutta, ovat todennäköisiä hauen lymypaikkoja.

Hauki voi olla myös järven ainoa kalalaji. Tällöin kalojen koko jää pieneksi, noin puolen kilon tietämiin. Niiden ruoka koostuu veden pieneliöistä. Isompia haukia ei välttämättä ole ollenkaan, sillä kalat ovat usein peräisin samasta kudusta ja ne ovat siten samanikäisiä ja kokoisia. Tietysti joku hauki voi välillä päästä kokonsa puolesta muita isommaksi, silloin lajitoverit ovat vaarassa joutua pois muonavahvuudesta.

6.3.7 Ahven

Ahvenen, kuten hauenkin, levinneisyyttä rajoittaa sopivien kutupaikkojen vähäisyys. Sen tapaa harvakseltaan joki- ja purovesien lahdelmista. Alueen merkittävin ahvenjärvi on Stuorra Bálddotjávri.

Istutusperäinen siika vähentää ahvenen menestymismahdollisuutta. Viime vuosina ahvenkanta näyttää kuitenkin kasvaneen Ylä-Lapissa. Ahven on jäänyt ainoaksi kalalajiksi muutamiin Kevon suppajärviin.

Saamenkieliset paikannimet kertovat usein suoraan järven pääasiallisen kalalajin. Kevon luonnonpuiston pohjoisnurkassa lähellä Kevojokisuuta sijaitsee saamenkielinen Vuoskkojávri eli Ahvenjärvi.

6.3.8 Made

Made on monentyyppisten vesien laji. Rautujärvissä se toimii usein rautukannan harventajana. Hyvissä rautujärvissä on myös kookkaita mateita, jotka syödessään sopivasti raudun poikasia turvaavat sen, että rautukanta ei pääse kasvamaan liian isoksi. Made on talvella aktiivinen ja sille kelpaa ravinnoksi lähes kaikki mikä suuhun sopii.

Madetta ei ole arvostettu ylimmäisessä Lapissa ruoka- tai saaliskalana. Monen innokkaan raudun pilkkijän ilo muuttuu usein pettymykseen, kun pilkkiin on iskenyt raudun sijaan nälkäinen made.

6.3.9 Muut kalalajit

Piikkikaloihin kuuluvia kolmi- ja kymmenpiikkejä tavataan koko Paistunturi–Kevo-alueelta. Kummatkin ovat petokalojen haluttua ravintoa. Kolmipiikkiä tavataan eniten jokivesistöissä. Kymmenpiikki on harvalukuisempi ja sitä tavataan tunturijärvissä.

Paistunturin vesistöjen ainoa särkikaloihin kuuluva kala on mutu. Se liikkuu pikkuparvissa ja on jokseenkin tavallinen sekä järvissä että jokivesistöissä. Mudun, kuten piikkikalojenkin, koko jää normaalisti alle kymmeneen senttiin.

Lähteet

Finnilä, C. 1917: Långs Utsjoki och Kevojoki dalfören. – Terra 29: 73–90.

Frantzen, B., Dransfeld, H. & Hunsdal, O. 1991: Fugleatlas for Finnmark. – Trykkforum AS, Vadsö. 226 s.

Haartman, L. von, Hildén, O., Linkola, P., Suomalainen, P. & Tenovuo, R. 1971: Pohjolan linnut värikuvin 11. – Otava, Helsinki. S. 865–984.

Halkka, A. 1993: Tunturikiuru on häviämässä Suomesta – Suomen Luonto 1993: 10.

Hildén, O. 1967: Lapin pesimälinnusto tutkimuskohteena. – Luonnon Tutkija 71(5): 152–162.

— 1969: Über Vorkommen und Brutbiologie des Birkenzeisigs (Carduelis flammea) in Finnisch-Lappland im Sommer 1968. – Ornis Fennica 46(3): 93–112.

— 1987: Tunturikiuru katoamassa Suomesta. – Lintumies 22(2): 51–59.

Hogstad, O. 1975: Structure of small passerine communities in subalpine birch forests in Fennoscandia. – Teoksessa: Wielgolaski, F. E. (toim.): Ecological Studies 17. Fennoscandian Tundra Ecosystems, Part 2, New York. S. 94–104.

Hytönen, R. 1989: Tunturipöllön joukkopesintä 1987–88. – Ukuli 20: 8–11.

Hyytiä, K., Kellomäki, E. & Koistinen, J. 1983: Suomen lintuatlas. – SLY:n Lintutieto, Helsinki. 520 s.

Järvinen, A. & Rajasärkkä, A. 1992: Population fluctuations in two northern land bird communities: effects of habitat, migration strategy and nestsite. – Ornis Fennica 69(4): 173–183.

Kallio, P. & Lehtonen, J. 1973: Birch forest damage caused by Oporinia autumnata (Bkl) in 1965–1966 in Utsjoki, N-Finland. – Reports from the Kevo Subarctic Research Station 10: 55–69.

Karhu, H. & Osmonen, O. 2000: Inarin Lapin linnut. Faunistisia lintutietoja Inarin Lapista, erityisesti vuosilta 1985–1999. – Kokko 15: 3–126.

Klinga, J. 1998: Ylä-Lapin kaakkurikannan (Gavia stellata) nykytilanne. – Moniste, Metsähallitus, Ivalo. 12 s.

Laine, H. 1962: Punakuirin (Limosa lapponica) esiintymisestä Suomen Lapissa. – Ornis Fennica 39(4): 121–131.

— 1964: Notes on some southern bird species found in the vicinity of Kevo in Utsjoki, Finnish Lapland. – Reports from the Kevo Subarctic Research Station 1: 295–300.

— 1966: On some influences of the Atlantic and the Arctic Ocean upon the bird fauna of Utsjoki, Finnish Lapland. – Reports from the Kevo Subarctic Research Station 3: 236–258.

Leivo, M., Asanti, T., Koskimies, P., Lammi, E., Lampolahti, J., Mikkola-Roos, M. & Virolainen, E. 2002: Suomen tärkeät lintualueet FINIBA. – BirdLife Suomen julkaisuja Nro 4. 142 s.

Lähdesmäki, P. & Rautiokoski, P. 1968: Kvantitatiivisia lintuhavaintoja Paistunturien maastosta Utsjoelta (InL.) kesällä 1967. – Luonnon Tutkija 72(1–2): 54–55.

Merikallio, E. 1958: Finnish Birds. Their distribution and numbers. – Fauna Fennica 5: 1–181.

Mustakallio, P. 1964: Huomioita pohjoisimman Lapin linnustosta. – Luonnon Tutkija 68(1): 29–33.

Osmonen, O. 2002: Kaldoaivin ja Vätsärin erämaa-alueiden linnusto. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 139. 102 s.

— , Iso-Iivari, L. & Sihvo, J. 2005: Paistunturi–Kevo-alueen linnusto. – Käsikirjoitus, Metsähallitus, Ivalo. 100 s.

Paasivirta, O. 1997: Karigasniemen lintuasema 1967–1969. – Moniste, Lapin tutkimusasema Kevo, Utsjoki. 436 s.

Poikolainen, J., Rätti, O. & Helle, P. 1999: Kiiruna – kivirakkaan sopeutunut. – Kokko 14: 4–7.

Rassi, P., Alanen, A., Kemppainen, E., Vickholm, M. & Väisänen. R. (toim.) 1986: Uhanalaisten eläinten ja kasvien suojelutoimikunnan mietintö I–III. – Komiteanmietintö 1985: 43, Ympäristöministeriö, Helsinki. 111 s. + 466 s. + 431 s.

Rassi, P., Kaipiainen, H., Mannerkoski, I. & Ståhls, G. (toim.) 1992: Uhanalaisten eläinten ja kasvien seurantatoimikunnan mietintö. – Komiteanmietintö 1991:30, Ympäristöministeriö, Helsinki. 328 s.

— , Alanen, A., Kanerva, T. & Mannerkoski, I. (toim.) 2001: Suomen lajien uhanalaisuus 2000. – Ympäristöministeriö ja Suomen ympäristökeskus, Helsinki. 432 s.

Sihvo, J. 2002: Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen ja Urho Kekkosen kansallispuiston luontokartoitus. Loppuraportti osa 2: Ylä-Lapin luontotyypit. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 137. 175 s.

Silvola, T. 1955: Lintuhavaintoja Utsjoelta (InL.) – Luonnon Tutkija 59(5): 151–152.

— 1956: Lintuhavaintoja Kevojoelta (InL.) – Luonnon Tutkija 60(5): 154.

— 1966a: Quantitative observations on the bird fauna in the fjeld area of Paistunturit (InL.) in summer 1960 and 1964. – Ornis Fennica 43(2): 60–70.

— 1966b: Quantitative observations on the avifauna of the Kevojoki river valley. – Reports from the Kevo Subarctic Research Station 3: 261–273.

— 1967a: Tunturimittarin joukkoesiintymisen vaikutuksesta linnustoon Utsjoella 1964–1966. – Ornis Fennica 44(3): 65–67.

— 1967b: Kevojokilaakson metsien linnustosta vv. 1955–1964. – Lisensiaattitutkielma, Turun yliopiston biologian laitoksen arkisto, Turku. 126 s.

Tenovuo, R. 1955: Havaintoja Inarin ja Enontekiön Lapin linnustosta kesinä 1938 ja 1954. – Ornis Fennica 32(2): 40–59.

Väisänen, R. A., Lammi, E. & Koskimies, P. 1998: Muuttuva pesimälinnusto. – Otava, Helsinki. 567 s.

Ylä-Lapin biotooppikuviotiedot 2001: Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen ja Urho Kekkosen kansallispuiston luontokartoitus. – Metsähallituksen Luoti-tietokanta, Vantaa.

7 Luonnontilaisuus

7.1 Alueen luonnonsuojelullinen merkitys

Elina Stolt

Euroopan yhteisöjen neuvoston päätöksellä on vuodesta 1992 lähtien kehitetty yhtenäistä eurooppalaista ekologista verkostoa. Tämän Natura 2000 -verkoston tavoitteena on taata eurooppalaisen luonnon monimuotoisuuden säilyminen (Ympäristöministeriö 1999).

Natura 2000 -verkosto koostuu yhteisön tärkeinä pitämistä alueista, joilla on luontodirektiivin liitteessä 1 lueteltuja luontotyyppejä ja liitteessä 2 lueteltujen lajien elinympäristöjä. Näitä alueita sanotaan SCI-alueiksi. Luontodirektiivin perusteella ehdotettujen alueiden lisäksi Natura 2000 -verkostoon on ilmoitettu lintudirektiivin säännösten mukaisesti luokiteltuja linnustonsuojelualueita, joita nimitetään SPA-alueiksi.

Paistunturin erämaa-alue ja Kevon luonnonpuisto kuuluvat Natura 2000 -suojelualueverkoston alpiiniseen vyöhykkeeseen. Suomen valtioneuvosto ehdotti päätöksellään 20.8.1998 Euroopan Union komissiolle alueita liitettäväksi Natura 2000 -suojelualueverkostoon luontodirektiivin perusteella. Euroopan komissio hyväksyi alueet lopullisesti EU:n suojelualueverkostoon 22.12.2003.

7.1.1 Paistunturin erämaa-alue

Paistunturin erämaa-alueen jakaa kahtia Suomen suurin luonnonpuisto, Kevo. Erämaa-alueen vieressä on muutama pienempi soidensuojelualue. Yhdessä nämä kaikki muodostavat noin 236 000 hehtaarin tiettömän kokonaisuuden.

Paistunturin erämaa-alue on liitetty Natura 2000 -verkostoon SCI-alueena sen sisältämien direktiivin (92/43/ETY) liitteiden 1 ja 2 määrittämien suojeltavien lajien ja luontotyyppien perusteella. Paistunturin erämaa (FI1302003) -niminen Natura 2000 -alue (159 770 ha) muodostuu Paistunturin erämaa-alueesta, Piessuon–Luomusjoen soidensuojelualueesta sekä Kiellajoen ja Luomusjärven harjualueista, jotka kuuluvat harjujensuojeluohjelmaan. Paistunturin erämaa -nimellä olevaa Natura-aluetta koskevassa tietolomakkeessa on ilmoitettu 14 luontodirektiivin liitteen 1 mukaista luontotyyppiä (kts. luku 7.2).

Tietolomakkeen mukaan alueella esiintyvät luontodirektiivin liitteen 2 eläinlajeista naali, ahma ja saukko. Luontodirektiivin liitteen 2 putkilokasveista alueelta tunnetaan lapinleinikki ja tundrasara. Luontodirektiivin lajit on rauhoitettu luonnonsuojelulain nojalla. Uhanalaisista lajeista, jotka eivät kuulu luontodirektiivin lajeihin, esiintyy mm. ruijanpahtahanhikkia. Paistunturin erämaan Natura-tietolomakkeessa on ilmoitettu alueella esiintyväksi 22 EU:n lintudirektiivin liitteeseen I kuuluvaa erityistä suojelua vaativaa lintulajia. Tarkempien inventointien ja selvitysten perusteella tiedot ovat täsmentyneet mm. lajien suhteen (kts. luku 6.2 Linnusto).

7.1.2 Kevon luonnonpuisto

Kevon luonnonpuiston perustamisen tarkoituksena oli Kevon kanjonin ja sitä ympäröivän herkän tunturiluonnon suojelu. Kevon luonnonpuisto kuuluu vanhan luonnonsuojelulain mukaisiin yleisiin suojelualueisiin, joille on niiden perustamislaeissa annettu luonnonpuisto -nimitys. Uuden luonnonsuojelulain siirtymäsäännöksistä johtuen rauhoitussäännökset ovat uuden luonnonsuojelulain 13 §:n mukaisia, mutta poikkeukset niistä löytyvät puiston vanhasta, edelleen voimassa olevasta perustamisasetuksesta.

Uuden luonnonsuojelulain mukaan luonnonpuistolla on oltava merkitystä luonnonmukaisen kehityksen turvaamiselle, tieteelliselle tutkimukselle tai opetukselle. Valtakunnallisina ja tavallisesti laajoina ja monipuolisina luonnonsuojelualueina luonnonpuistot muistuttavat kansallispuistoja. Niiden tehtävät painottuvat kuitenkin eri tavoin. Luonnonpuistoissa suojelu ja tutkimus ovat hallitsevia. Ympäristökasvatus- ja opetustehtäviä on vain muutamilla luonnonpuistoilla tiukan suojelun sallimissa rajoissa. Kevon luonnonpuistolla on lisäksi huomattava nähtävyys- ja retkeilymerkitys, joten se on eräänlainen kansallispuiston ja luonnonpuiston välimuoto. Liikkuminen luon-

nonpuistossa muualla kuin erikseen osoitetuilla poluilla tai alueilla pitää hakea Metsähallituksen lupa (Metsähallitus, luonnonsuojelu 2002).

Kevon luonnonpuisto on liitetty Natura 2000 -verkostoon SCI-alueena 22.12.2003 sen sisältämien direktiivin (92/43/ETY) liitteiden 1 ja 2 määrittämien suojeltavien luontotyyppien ja lajien perusteella. Kevo (FI1302001) -nimellä olevaa Natura-aluetta (71 406 ha) koskevassa tietolomakkeessa on ilmoitettu 20 luontodirektiivin liitteen 1 mukaista luontotyyppiä (kts. luku 7.2).

Luontodirektiivin liitteen II eläinlajeista alueella esiintyvät tietolomakkeen mukaan naali, ahma ja saukko sekä ruijannokiperhonen. Luontodirektiivin liitteen II putkilokasveista alueelta tunnetaan myyränporras, pahtakeltto, lapinleinikki ja tuoksualvejuuri. Luontodirektiivin lajit on rauhoitettu luonnonsuojelulain nojalla. Uhanalaisista lajeista, jotka eivät kuulu luontodirektiivin lajeihin, Kevolla esiintyvät mm. arnikki, kalliosirkunjyvä ja ruijanpahtahanhikki.

Valtioneuvosto teki 2.6.2005 päätöksen täydentää Suomen Natura 2000 -verkostoa. Päätöksen mukaan EU:n komissiolle ilmoitettiin 14 uutta lintudirektiivin mukaista aluetta, niiden mukana Kevon luonnonpuisto. Tämä tarkoittaa sitä, että Kevon luonnonpuisto sisältyy Natura-verkostoon myös sen lintuarvojen takia. Kevon Natura-tietolomakkeessa on ilmoitettu alueella esiintyväksi 18 EU:n lintudirektiivin liitteeseen I kuuluvaa erityistä suojelua vaativaa lintulajia. Tarkempien inventointien ja selvitysten perusteella tiedot ovat täsmentyneet mm. lajien suhteen (kts. luku 6.2 Linnusto).

7.2 Natura 2000 -luontotyypit Kevon ja Paistunturin alueella

Saara Tynys

Ympäristöhallinnon Natura-tietokannan (9.6.2000 Kevo, 19.6.2000 Paistunturi) mukaan Kevon luonnonpuistossa esiintyy 20 ja Paistunturin erämaassa 14 erilaista, EU:n luontodirektiivin liitteen I luontotyyppiä. Näistä priorisoituja eli ensisijaisen tärkeitä luontotyyppejä ovat keidassuot (7110), aapasuot (7310), palsasuot (7320), puustoiset suot (91D0), huurresammallähteet (7220), luonnonmetsät (9010) ja tulvametsät (91E0). Näiden luontotyyppien suojelussa Suomella on Euroopassa erityinen vastuu, koska Suomi on niiden keskeistä levinneisyysaluetta.

Natura 2000 -luontotyypit ja niiden pinta-alat Kevon luonnonpuistossa ja Paistunturin erämaassa on esitetty taulukossa 6. Kaikkia taulukossa 6 mainittuja luontotyyppejä ei ole mainittu virallisessa Natura 2000 -tietolomakkeessa, koska luontotyyppitieto on täydentynyt ja tarkentunut sen jälkeen, kun luontotyyppitiedot koottiin Natura 2000 -verkoston perustamista varten 1990-luvun puolivälissä. Toisaalta, taulukosta 6 puuttuu Natura 2000 -luontotyyppi tulvametsät, koska niiden pinta-alasta ei tällä hetkellä ole saatavilla tietoa Metsähallituksen paikkatietojärjestelmästä (SutiGis). Samoin taulukosta puuttuvat keidassuot, joita ei nykytietämyksen mukaan esiinny Paistunturin alueella. Näin ollen Natura 2000 -tietolomakkeiden pinta-alatiedot ja luontokartoituksessa saadut pinta-alatiedot eivät ole keskenään vertailukelpoisia.

Osa Kevon ja Paistunturin Natura-luontotyypeistä (taulukko 6) on sisällytetty johonkin toiseen tyyppiin, jos ne ovat jonkin toisen tyypin kanssa päällekkäisiä tai jos niistä ei ole tällä hetkellä saatavissa tarkkoja pinta-alatietoja. Käytetyllä, ilmakuvatulkintaan perustuvalla kartoitusmenetelmällä ei ole ollut mahdollista saada kaikkien luontotyyppien esim. lettojen (7230), todellisia pinta-aloja selville. Natura-luontotyyppien päällekkäisyys tarkoittaa sitä, että esim. aapasoihin sisältyy pienempialaisia Natura-tyyppejä, kuten lettoja ja lähdesoita (7160). Taulukossa 6 letot on sisällytetty suoyhdistymien pinta-alaan, mikä tarkoittaa Kevon ja Paistunturien alueilla pääasiassa aapa- ja palsasuoyhdistymiä. Harjumetsät (9060) sisältyvät joko tunturikoivikoihin (9040) tai luonnonmetsiin, koska ne ovat näiden kahden tyypin kanssa päällekkäinen tyyppi. Esim. Kevon luonnonpuistossa on harjuilla olevia tunturikoivikoita, jotka ovat siis myös harjumetsiä. Niistä ei ole tällä hetkellä saatavissa tarkkoja pinta-aloja (kuva 9). Lisäksi sekä Kevon luonnonpuistosta että Paistunturin erämaasta löytyy sellaisia alueita, jotka eivät edusta mitään Natura 2000 -luontotyyppiä, mm. kivikoita ja nuoria ns. primäärisukkessiovaiheen mäntyvaltaisia metsiköitä, joissa on seassa tunturikoivua, ja jotka ovat syntyneet 1930-luvun lämpökaudella.

Ylä-Lapin vesistöt kuuluvat osana Natura-tyyppiin Fennoskandian luonnontilaiset jokireitit (3210). Alueen joet ovat rakentamattomia ja luonnontilaisia. Luonnontilaiset jokireitit ovat päällekkäinen luontotyyppi erilaisten jokien ja purojen

(3220, 3260) sekä lampi- ja järvityyppien (3110, 3160) kanssa. Järvien tyypittely ravinteisuuden mukaan ei ollut luontokartoituksessa mahdollista, joten humuspitoisten järvien (3160) pinta-aloista ei ole tarkempaa tietoa, ja ne sisältyvät taulukossa 6 karuihin ja kirkasvetisiin järviin (3110). Ylä-Lapin vesistä pääosa on tyypiltään karuja ja kirkasvetisiä tunturijärviä (Rintanen 1982, Rintanen ym. 1978, Manner ja Puro 1999).

Kallioperältään karulla Paistunturi–Kevo-alueella ei juurikaan ole kalkkikallioita (8210), joten niiden vähäinen osuus sisältyy silikaattikallioihin (8220). Tuntureiden vyörysoraikkojen ja lohkareikkojen (8110) osuus alueen pinta-alasta on hyvin pieni. Ne ovat keskittyneet pääasiassa Kevon kanjoniin.

Paistunturi–Kevo-alueella esiintyvät kaikki tuntureiden Natura-luontotyypit, paitsi tuntureiden rehevät puronvarsisuot (7240), joita esiintyy Airaksisen & Karttusen (2001) mukaan Suomessa vain kalkkipitoisten ja emäksisten kivilajien alueella, ilmeisesti lähinnä Käsivarren suurtuntureilla. Tunturityypit (taulukko 6) kattavat molemmista alueista yli kolme neljännestä. Yleisimpiä Natura-tyyppejä Kevon ja Paistuntureiden alueella ovatkin tunturikankaat (4060) ja tunturikoivikot. Tunturipajukkojen (4080) ja karujen tunturiniittyjen (6150) osuus alueista jää pieneksi. Aapasoiden ja vaihettumis- ja rantasoiden (7140) osuus molemmista alueista on selvästi alle 20 prosenttia. Vaihettumis- ja rantasoihin sisältyy sekä paljakan että tunturikoivuvyöhykkeen ja vähemmässä määrin havumetsävyöhykkeen avoimia piensoita, jotka eivät edusta aapa- tai palsasoita.

Paistunturi–Kevo-alueella harvinaisimpia Natura 2000 -luontotyyppejä ovat, lähteet ja lähdesuot, huurresammallähteet, kosteat suurruohoniityt (6430) ja lehdot (9050). Metsien osuus, poislukien tunturikoivikot, on muutenkin hyvin pieni, Kevon luonnonpuistossakin vain vajaa prosentti. Kosteita suurruohoniittyjä on lähinnä Kevon kanjonissa Kevojoen varressa.

Heikkisen ja Kalliolan kasvillisuuskartan (1989) mukaan Kevon luonnonpuiston ns. vanhassa osassa on 18 hehtaaria lettoja. Kasvillisuuskartan laatimisen jälkeen puisto on laajentunut ja tiedot täydentyneet ja luonnonpuistossa onkin nyt Metsähallituksen paikkatietojärjestelmän (SutiGis) mukaan 40 hehtaaria lettoja. Paistunturin erämaassa lettoja on luontokartoitusaineiston mukaan vain kaksi hehtaaria, mutta todellisuudessa niitä on varmasti enemmän. Lähteitä ja lähdesoita ei luontokartoituksen mukaan ole Paistunturin erämaassa ollenkaan, mutta niitäkin löytyy varmasti tarkemmissa kartoituksissa, tosin pienialaisina. Koska kaikkia pienialaisia tai pistemäisiä kohteita ei ole pystytty paikantamaan pelkän ilmakuvatulkinnan pohjalta eikä kaikkia alueita ole kartoitettu maastossa, taulukon 6 luvut eivät vastaa täysin todellisuutta.

Taulukko 6. Natura 2000 -luontotyyppien esiintyminen Kevon luonnonpuistossa ja Paistunturin erämaassa. Pinta-alat Metsähallituksen paikkatietojärjestelmästä (SutiGis, tilanne 27.10.2006). * = priorisoitu luontotyyppi.

	Kevon luonnonpuisto		Paistunturin erämaa	
Luontotyyppi	Pinta-ala (ha)	Osuus (%) Natura-alueesta	Pinta-ala (ha)	Osuus (%) Natura-alueesta
TUNTURIT				
Tuntureiden vyörysoraikot ja lohkareikot (8110)	50	0,1	60	0
Tunturikankaat (4060)	47 470	66,6	85 280	54,5
Tunturipajukot (4080)	140	0,2	80	0,1
Karut tunturiniityt (6150)	210	0,3	450	0,3
Kosteat suurruohoniityt (6430)	2	0	0	0
Tunturikoivikot (9040), (sis. harjumetsiä, 9060)	7 960	11,2	34 510	22,1
Yhteensä	**55 832**	**78,4**	**120 380**	**77,0**
SUOT				
Vaihettumissuot ja rantasuot (7140)	2 560	3,6	10 230	6,5
Lähteet ja lähdesuot (7160)	5	0	0	0
Huurresammallähteet (7220) *	0	0	0	0
Aapasuot (7310) * (sis. lettoja, 7230)	7 040	9,9	15 940	10,2
Palsasuot (7320) * (sis. lettoja, 7230)	40	0,1	400	0,3
Yhteensä	**9 645**	**13,6**	**26 570**	**17,0**
METSÄT				
Luonnonmetsät (9010)* (sis. harjumetsiä, 9060)	530	0,7	190	0,1
Lehdot (9050)	50	0,1	20	0
Puustoiset suot (91D0) *	150	0,2	480	0,3
Yhteensä	**730**	**1,0**	**690**	**0,4**
KALLIOT				
Silikaattikalliot (8220) (sis. kalkkikallioita, 8210)	2 490	3,5	3 810	2,4
Yhteensä	**2 490**	**3,5**	**3 810**	**2,4**
VEDET				
Karut kirkasvetiset järvet (3110) (sis. humuspitoisia lampia ja järviä, 3160)	1 430	2,0	2 860	1,8
Tunturijoet ja purot (3220) (sis. alavien maiden pikkujokia ja puroja, 3260)	210	0,3	650	0,4
Yhteensä	1 640	2,3	3 510	2,2
Ei Natura-tyyppiä	**890**	**1,2**	**1 530**	**1,0**
Kaikki yhteensä	**71 227**	**100,0**	**156 490**	**100,0**

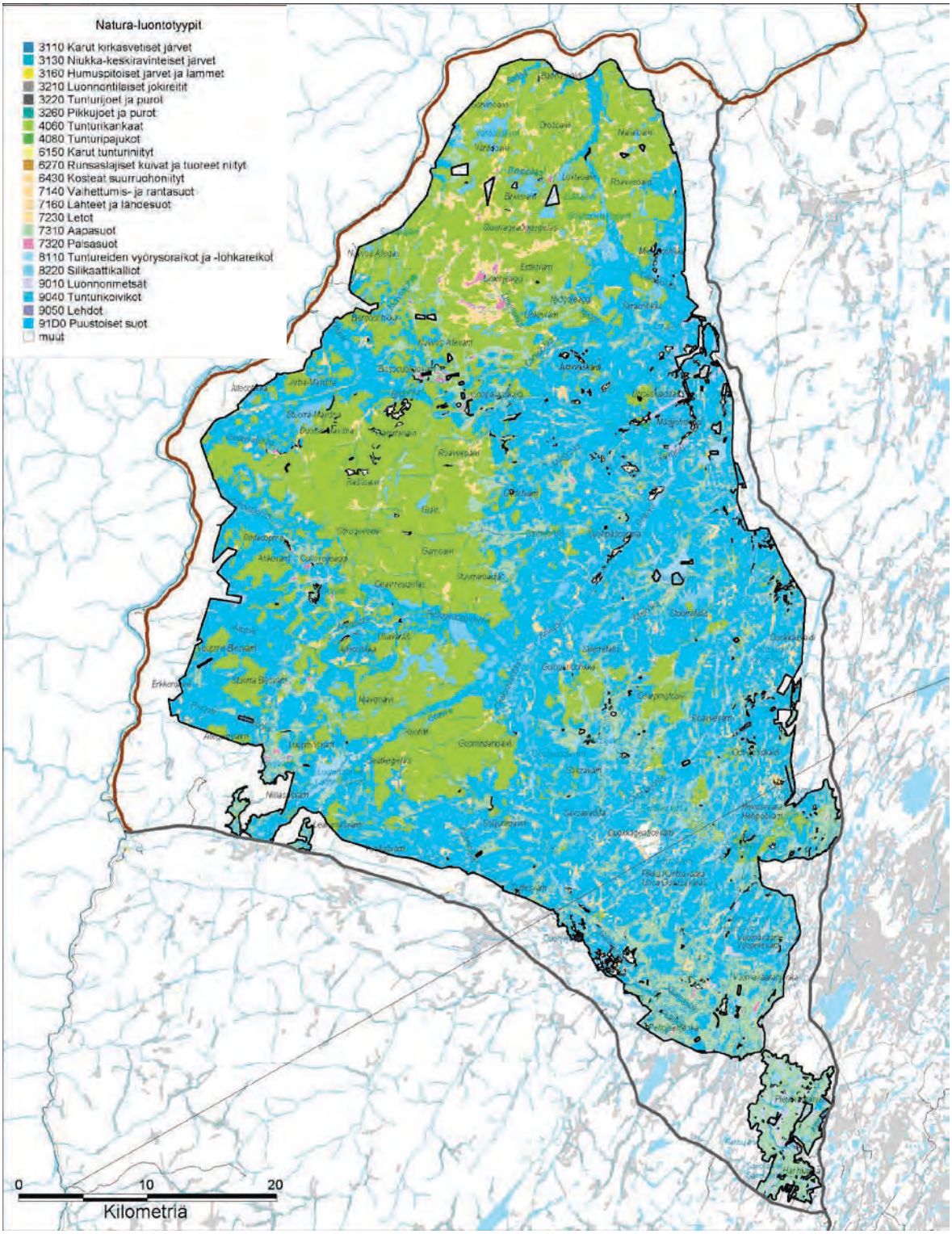

© Metsähallitus 2006, © Genimap Oy, Lupa L5239

Kuva 9. Natura-luontotyypit Paistunturi–Kevo-alueella.

7.3 Luontoa muuttaneet tekijät

Elina Stolt

7.3.1 Laiduntaminen

Porot laiduntavat koko erämaa-alueella ja luonnonpuistossa, joten laidunnusvaikutukset kohdistuvat laajalle alueelle. Laiduntaminen vaikuttaa pohja-, kenttä- ja pensaskerrokseen sekä puuston nuoruusvaiheisiin. Vuosittainen muutos jää vähäiseksi ja siksi vaikeasti havaittavaksi. Poro syö jäkälistä latvat, mutta jäkälikkö jää.

Tunturikoivu on porolle kesällä merkittävä ravinnon lähde. Poro ei tunturimittarin tavoin pysty syömään suurta koivua lehdettömäksi, mutta toisaalta poro syö saman alueen koivuja joka vuosi. Voimakkaan laidunnuspaineen alueilla suuri osa tunturikoivun taimista ja juurivesoista syödään. Tämän surauksena erityisesti metsänrajakoivujen ulkonäkö alkaa muistuttaa omenapuita, koivikot harvenevat ja kovan laidunnuspaineen jatkuessa tunturikoivun metsänraja saattaa ajan myötä laskea (Helle ym. 1998).

Porotalous vaikuttaa omalta osaltaan myös riistakantoihin. Paliskuntien väliset raja-aidat ja paliskuntien laidunkiertoaidat ohjaavat porojen kulkua ja kuluttavat yleensä kasvillisuutta aitojen lähellä. Ne ohjaavat myös muiden suurempien nisäkkäiden, kuten hirvien, kulkua ja vaikuttavat näin niiden luontaiseen laidunkiertoon. Porojen teurastuspaikkojen lähiympäristössä saattaa olla paikoin ylisuuret korppi- ja kettukannat, jotka verottavat tehokkaasti kanalintukantoja. Teurastuspaikoilla käy jonkun verran myös muita petoja.

Erämaalaki on tehty porotalouden turvaksi. Poro ja sen laidunnusvaikutukset kuuluvat alueen luontoon ja siksi ne ovat hyväksyttäviä niin kauan kuin laiduntaminen on kestävää. Kestävän porotalouden harjoittaminen, jossa pidättäydytään mahdollisuuksien mukaan porojen talviruokinnasta ja porotalous mitoitetaan kesälaidunten kantokyvyn mukaan, on hyvää luonnonsuojelua (Helle ym. 1998). Porojen enimmäismäärän määräävänä minimitekijänä pidetään poronhoitolaissa talvilaidunten kantokykyä. Laidunkiertojärjestelmän tehostamisella on merkittävä vaikutus laidunten kantokykyyn ja sitä kautta ympäristön tilaan.

7.3.2 Kalanistutukset ja kalastus

Paistunturi–Kevo-alueen vesistöjen tilaa ovat aikojen saatossa muuttaneet vain kalanistutukset ja ilman kautta tulevat laskeumat, jotka ovat vähäisempiä kuin esimerkiksi Inarin itäosassa. Laajimmin vesien kalastoja ovat muuttaneet 1950-luvulla alkaneet siianistutukset. Istutusten päätavoitteena oli lisätä vesien kalantuottokykyä, mutta siika syrjäytti jopa avotunturissa olevissa tunturijärvissä alkuperäisen rautukannan. Luontaisten kalakantojen ja etenkin raudun palauttaminen aloitettiin 1980-luvun loppupuolella.

7.3.3 Luonnon virkistyskäyttö

Luonnon virkistyskäytön vaikutukset keskittyvät pääosin suosituimmille kulkureiteille ja yöpymispaikoille. Varsinkin Kevon reitti on paikoitellen hyvin kulunut. Erityispiirteidensä ansiosta Kevo vetää vuosittain useita tuhansia matkailijoita. Virkistyskäyttö painottuu alueella kesäaikaan, jolloin Kevon reitillä on mahdollista kulkea. Kevättalvella moottorikelkkailu on alueen joillakin osilla, mm. Kuoppilasjärvellä, vilkasta.

7.3.4 Moottoroitu liikkuminen

Moottorikelkkailu on lisääntynyt nopeasti moottorikelkkojen kehityksen myötä. Ulkopaikkakuntalaisten moottorikelkkailu keskittyy merkityille moottorikelkkaurille ja siten hyvin pienelle osalle aluetta (kts. luku 14 Liikenne ja kulkuyhteydet). Paikkakuntalaisten moottorikelkkailu on vilkasta kevättalvisin ja keskittyy pääosin kulkuun alueen pilkkijärville. Sydäntalvella alueella liikkuu pääasiassa paikkakuntalaisia luontaiselinkeinojen harjoittajia.

Uudempi ilmiö on kesäaikainen maastoliikenne, joka jättää pysyviä jälkiä maastoon. Kun aikaisemmin kuljettiin jalkaisin, nykyisin liikkumiseen käytetään moottoripyöriä, mönkijöitä, traktoreita ja maastoautoja. Kesäaikaista maastoliikennettä ja sen haittavaikutuksia vähennetään tiukalla maastoliikennelupakäytännöllä. Utsjoella Metsähallitus ei ole pääsääntöisesti myöntänyt kesäaikaisia maastoliikennelupia muille kuin paikkakuntalaisille ja heillekin vain tietyille vakiintuneille kulku-urille. Inarissa kesäaikaisia maastoliikennelupia

on myönnetty pääsääntöisesti luontaiselinkeinon harjoittajille tietyille kulku-urille (kts. luku 14 Liikenne ja kulkuyhteydet).

Lentoliikenne säästää maastoa kulumiselta, mutta toisaalta saattaa häiritä esim. laskeutumisjärvillä pesiviä vesilintuja ja aiheuttaa meluhaittoja muille erämaan rauhaa kaipaaville liikkujille.

Moottoroitu liikenne on supistanut erämaita sosiaalisessa mielessä ja mahdollistanut niiden syrjäisimpienkin osien tavoittamisen päivässä tai parissa. Toisaalta moottoroitu liikkuminen mahdollistaa erämaiden matkailullisen hyödyntämisen niillekin, joiden voimat tai taidot eivät riitä omin voimin alueella liikkumiseen.

7.3.5 Tunturimittarituhot

Tunturimittarituhoja esiintyi edellisen kerran laajemmassa mittakaavassa vuosina 1964–1966, jolloin tunturimittarien massaesiintymä aiheutti tuhoja noin 500 000 hehtaarin alueella Ylä-Lapissa. Tuhoaluetta (yli puolet puustosta on tuhoutunut) oli vielä 1990-luvun lopulla 235 000 hehtaaria, josta täysin puutonta oli noin 68 000 hehtaaria. Utsjoella tuhoaluetta on yhteensä noin 101 000 hehtaaria, joka on 62 % koivikoiden kokonaispinta-alasta. Tästä puuttomaksi on muuttunut noin 60 000 hehtaaria, joka on 58 % tuhoalasta ja 36 % koivikoiden pinta-alasta. Tuhoa täydensi osalla aluetta voimakas laidunnuspaine, jolloin koivut eivät pystyneet uudistumaan kasvullisesti juurivesoistaan vaan kuolivat varastoimiensa ravintovarojen ehtyessä (Haukioja 1978, Sihvo 2002).

Suuret jaksottaiset kannanvaihtelut ovat hyvin tyypillisiä pohjoisten alueiden eläinlajeilla. Useiden kasvinsyöjien, kuten tunturimittarin, tiheysvaihtelut ovat selvimmät levinneisyysalueen pohjoisosissa. Tunturimittarin räjähdysmäinen lisääntyminen ja tuhojen eteneminen oli monen tekijän yhteisvaikutusta. Tunturimittarin massaesiintymisvuodet olivat kylmiä ja sateisia, jolloin puiden uusien lehtien muodostuminen oli hidasta. Perättäisistä tuhovuosista johtuen puiden vararavinto ehtyi. Puiden kuoltua maaperään vapautui ravinteita ja pintakasvillisuus rehevöityi. Tällöin porot ja myyrät viihtyivät alueella erityisesti ja söivät koivun juurivesat ja taimet. Haihdutuksen vähettyä maaperän kosteus ja sammaleisuus lisääntyivät ja estivät siementen itämistä. Siemensato niukkeni niukkenemistaan aiheuttaen laajojen puuttomien alueiden syntymisen (Sihvo 1985, Sihvo 2002, Sulkava 2002).

Tunturikoivu muodostaa suurimman osan tunturikoivuvyöhykkeen biomassasta ja tuotannosta. Se on metsänrajapuu ja ekosysteemin avainlaji Tunturi-Lapissa eli suuri osa kasvi- ja eläinlajeista on siitä riippuvaisia. Tunturimittarituhoissa valtaosa tunturikoivikon biomassasta ja sen tuotannosta hävisi. Samalla hävisi myös suuri osa ekosysteemin kasvi- ja eläinlajeista. Tilanne heikkenee edelleen mm. pintakasvillisuudessa. Koivikoiden tuhoutumisen myötä myös alueen lähi- ja kaukomaisema ovat muuttuneet.

Koivujen tuhoutuminen vaikuttaa myös vesistöihin ja kalakantoihin. Koivikko estää maan happamoitumista. Tuhon jälkeen happamoituminen ja ravinteiden huuhtoutuminen nopeutuvat, jolloin alueen vesistöjen veden laatu heikkenee. Tästä on haittaa kalakannoille (rautu ja taimen). Koivikoiden tuhoutuessa myös hyönteiset vähenevät ja samalla vähenee virtavesien kalaston ravinnon määrä.

Tunturikoivikoiden tuhoutumisella oli vaikutuksia myös luontaiselinkeinojen harjoittamismahdollisuuksiin. Kotitarvepuun määrä väheni, porolaitumien arvo heikkeni, metsästettävä riista väheni ja kalakannat heikkenivät. Tämä on vähentänyt luonnonkäytön mahdollisuuksia ja muuttanut luontaiselinkeinojen toimintaympäristöä Utsjoella.

7.3.6 Puuston käyttö

Paistunturin erämaa-alue on pääasiassa paljakan tunturikangasta (34 %), harvapuustoista tunturikoivukangasta (15 %) ja niukkapuustoista tunturikangasta (14 %). Kevon luonnonpuisto on pääasiassa paljakan tunturikangasta (45 %) ja niukkapuustoista tunturikangasta (12 %). Metsämaata on alle 1 % (160 ha) alueiden pinta-alasta (Sihvo 2002). Metsämaan vähäisyyden vuoksi puuston ainoa käyttömuoto on polttopuuhakkuut, jotka ovat keskittyneet hyvin rajatuille alueille.

7.4 Luonnontilan seuranta ja tutkimus

Elina Stolt

7.4.1 Metsähallituksen seurannat

Metsähallituksen tehtävänä on seurata hallinnoimiensa alueiden luonnossa tapahtuvia muutoksia sekä uhanalaisten ja harvinaisten kasvi- ja eläinlajien tilaa ja kantojen kehitystä. Yhteistyössä riistanhoitopiirin ja riistanhoitoyhdistysten kanssa pyritään turvaamaan kantojen säilyminen elinvoimaisena. Tavoitteiden toteuttamiseksi Metsähallitus laatii hoito- ja käyttösuunnitelmia, kouluttaa henkilöstöä, toimii sertifioidun ympäristö- ja laatujärjestelmän mukaisesti, ylläpitää uhanalaisten lajien rekistereitä, seuraa suurpetojen määrää sekä suorittaa riistakolmiolaskentoja ja valvontaa alueilla.

Metsähallituksen koordinoimana seurataan maa- ja merikotkan kantojen kehitystä. Niiden pesistä ylläpidetään pesärekisteriä ja kotkanpesät tarkastetaan vuosittain.

Myös naali ja kiljuhanhi ovat ympäristöministeriön Metsähallitukselle vastuuttamia lajeja, joita seurataan vuosittain. Naalipesistä pidetään pesärekisteriä ja Metsähallitus seuraa yhdessä naalityöryhmän kanssa naalin esiintymistä alueella.

7.4.2 Kevon tutkimusasema

Paistunturi–Kevo-alue on ollut tutkimuksellisesti laajan mielenkiinnon kohteena. Turun Yliopiston Lapin tutkimusasema Kevo sijaitsee alueen itäosassa Kevojärven rannalla ja siellä tutkitaan subarktisen alueen luontoa sekä ihmisen ja luonnon vuorovaikutusta. Tutkimuksessa yhdistyvät ekologia, ympäristötiede ja maantiede. Erilaiset mielenkiintoiset tutkimusprojektit ovat selvittäneet mm. metsänrajapuiden kasvua, lämpötilan kohoamisen vaikutuksia kenttäkerroksen kasvien menestymiseen, männyn siitepölyn kaukokulkeutumista, pönttölintujen ravinnonkäyttöä ja pesimämenestystä sekä maaperän sukkessiota subarktisissa oloissa. Muita laajoja tutkimusprojekteja ovat olleet mm. Inarin Lapin kasviston kartoitus, Kevon luonnonpuiston kasvillisuuden monimuotoisuuden analysointi ja ilmansaasteiden vaikutusten selvittäminen. Lisäksi tutkimusaseman toimesta on laadittu mm. Inarin Lapin eliöluettelo.

Kevolla on useita seurantatutkimuksia: ilmanlaatumittaukset, pitkäaikaiset kasvi- ja eläintieteelliset seurannat, perhosten kannanvaihtelut, myyräseurannat, petolintujen kannanvaihtelut ja pesintämenestys, pöntössä pesivien varpuslintujen kannanvaihtelut, fenologiaseuranta ja siitepölyjen aerobiologinen seuranta.

7.4.3 Kalavedet ja kalasto

Kalakantojen ja ympäristön tilaa seurataan tekemällä koekalastuksia. Erityisen seurannan kohteena ovat tunturijärvet, joissa esiintyy rautua. Seurantaan kuuluu sellaisia vesiä, joissa on olemassa alkuperäisiä ja luonnontilaisia rautukantoja sekä vesiä, joihin on siirtoistutettu rautuja luonnonvesistä. Kalavesien tilan parantamiseen kuuluvat hoitokalastukset, joita suoritetaan Luomusjärvien alueella. Hoitokalastusten yhteydessä seurataan kalalajien välisiä suhteita ja niiden muuttumista. Vedenlaatua seurataan ottamalla vesinäytteitä sekä tekemällä tarvittaessa happi- ja happamuusmittauksia.

Suurin uhka luontaisille kalakannoille on liiallinen kalastus tai liian tehokkaiden pyydysten käyttö. Kalastusta säädellään pyydysmäärillä sekä pyydysten käyttöä ja kalastusaikoja koskevilla päätöksillä. Kalastusta ja kalastussääntöjen noudattamista seurataan luontovalvonnan ja muun kenttätyön yhteydessä. Rautu- ja lohivesien kalastusta seurataan erityisesti kalojen kutuaikoina, jolloin ne ovat helpommin kalastettavissa.

7.4.4 Laiduntutkimus

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos on tutkinut alueen kalaston lisäksi porolaitumien tilaa. Tutkimuksia laidunnuksen vaikutuksista jäkäliköihin ja mäntymetsiin on runsaasti, mutta porojen laidunnuksen vaikutuksia tunturikoivikoihin on alettu tutkia vasta 1990-luvulla.

Poron laidunnuksen vaikutusta tunturikoivikoiden rakenteeseen on tutkittu 1990-luvun alussa Utsjoella ja Sallassa (Helle ym. 1998). Utsjoen tutkimuskohteet sijaitsivat Kaldoaivin erämaa-alueella ja Skallovaaran poroerotusaidan läheisyydessä (Helle ym. 1998 ja Stolt 2004).

Laiduntutkimuksia on tehty useita, mm. Poronhoitoalueen pohjoisosan porolaidunten inventointitutkimus (Kumpula ym. 1996), Suomen poronhoitoalueen talvilaidunvarat (Kumpula ym.

1997) ja Suomen poronhoitoalueen kesälaidunvarat (Kumpula ym. 1999). Lisäksi on tutkittu porojen laidunten käyttöä Pohjois-Lapissa (Kumpula ym. 1999). Vuosina 1999–2003 tehtiin poronhoitoalueelle talvilaidunten uusintainventointi (Kumpula ym. 2004), jonka tarkoituksena on selvittää talvilaidunten tilassa tapahtuneita muutoksia sekä arvioida ja kehittää inventointimenetelmää.

Talvilaidunten uusintainventoinnissa Ylä-Lapin paliskunnista suurimmat jäkälämäärät arvioitiin Näätämön ja Käsivarren paliskuntien alueilla olevilla koealoilla ja pienimmät Paistunturin ja Ivalon paliskunnissa. Runsaimmin jäkälälaitumia maa-alaa kohti oli Vätsärin, Ivalon, Kaldoaivin ja Paistunturin paliskunnissa ja vähiten Sallivaaran, Muddusjärven ja Käsivarren paliskunnissa. Ravintokasvien määrissä ja laidunten pinta-aloissa oli huomattavia eroja inventointien välillä. Osa eroista johtui todellisista muutoksista talvilaitumilla, osa selittyi inventointimenetelmän virhelähteillä. Tästä huolimatta inventoinnilla saatiin kohtuullisen luotettavaa tietoa paliskuntien talvilaidunvaroista. Virhelähteet huomioon ottaen vertailut osoittivat jäkäliköiden jäkälämäärän lisääntyneen Käsivarren ja jonkin verran myös Näätämön ja Kaldoaivin paliskunnissa. Paistunturin ja lähes kaikissa Inarin alueen paliskunnissa jäkälämäärä pieneni inventointien välillä. Jatkossa inventointimenetelmää on tarkoitus kehittää edelleen. Uusintainventointi osoitti, että jäkälälaidunten elpyminen on mahdollista kohtalaisen lyhyelläkin aikavälillä, mikäli laidunnuspaine ja porojen laidunkierto ovat sopivat elpymisen alkamiseksi. Toisaalta jäkäliköiden kunto voi heikentyä, kun laidunnuspaine ja muun maankäytön aiheuttama kulutus ylittävät jäkäliköiden vuotuisen uusiutumiskyvyn (Kumpula ym. 2004).

7.4.5 Puuston käyttö

Metsänrajaseutujen asutuksen kotitarvepuun käyttöä on selvitetty useilla tutkimuksilla aina 1910-luvulta lähtien. Metsähallitus selvitti Utsjoen kunnan asukkaiden kotitarvepuun saantimahdollisuuksia Utsjoen hoitoalueen metsätaloussuunnitelmissa vuosina 1941 ja 1964 sekä Mattsonin (1987) tutkimuksessa ihmisen vaikutuksista Utsjoen metsänrajametsiin. Näistä kävi ilmi, että kotitarvepuun suhteellinen kulutus oli pienentynyt vuosisadan alun tilanteeseen verrattuna (Veijola 1998). Selvityksessä (Salmi 1988) tunturikoivun polttopuukäytön lisäämismahdollisuuksista Enontekiöllä ja Utsjoella arvioitiin, että vuotuinen polttopuun käyttö Utsjoella oli 2 700 m³. Vuotuinen käyttö asukasta kohti oli 1,9 m³, kun se Suojametsäkomission (1910) tietojen perusteella oli 5,6 m³. Salmen (1988) tarkastelussa koivikoiden arvioitu kasvu oli yleensä riittävä kulutukseen nähden, mutta joillakin alueilla polttopuuvarat olivat kaukana kulutuspisteistä. Esimerkiksi Utsjoen alueelle osa polttopuista kuljetetaan Inarista. Tunturimittarituhojen aiheuttama koivikoiden vähentyminen on omalta osaltaan vähentänyt koivupolttopuun saantimahdollisuuksia. Utsjoen kunta on kiinnittänyt asukkaiden kotitarvepuun saannin järjestelyihin huomiota monissa esityksissään 1990-luvulle asti ja kysymys on edelleen ajankohtainen (Veijola 1998).

7.4.6 Utsjoen tunturikoivikoiden ennallistaminen

Ylä-Lapin luontokartoituksessa (Sihvo 2001 ja 2002) ja Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelmassa (Sandström ym. 2000) selvitettiin tunturikoivikoiden nykytilaa. Vuonna 2002 Utsjoen kunta ja Metsähallitus käynnistivät kartoituksen Utsjoen tuhokoivikoiden ennallistamismahdollisuuksista ja laativat hankesuunnitelman (Metsähallitus ja Utsjoen kunta 2003). Hankkeen päätavoitteena on elvyttää koivun kasvu ja uudistuminen sellaisilla tuhoalueilla, missä sen kasvustoa on vielä jäljellä. Tavoitteeseen pyritään estämällä tai olennaisesti vähentämällä porojen kesälaidunnusta valituilla kohteilla. Poromiehet ovat sitoutuneet uusiin laidunnusjärjestelyihin paimentamalla porot pois ennallistettavalta alueelta ennen kasvukauden alkua. Kokonaan tuhoutuneita alueita on tarkoitus metsittää istuttamalla ja kylvämällä. Paistunturin paliskunnan kanssa on sovittu, että hankealue sijaitsee Kevon luonnonpuiston eteläpuolella. Ennallistettava alue on pinta-alaltaan 66,5 km².

Hankesuunnitelma sisältää käytännön toimenpiteet ja budjetin. Hankkeeseen liittyvät tutkimus ja seurantasuunnitelmat on laadittu erikseen yhteistyössä Turun yliopiston, Metsäntutkimuslaitoksen, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen ja Jyväskylän yliopiston kanssa. Hankkeen toteuttamiseen tarvittavaa rahoitusta kartoitetaan edelleen.

Lähteet

Airaksinen, O. & Karttunen, K. 2001: Natura 2000 -luontotyyppiopas. – Ympäristöopas 46. 194 s.

Euroopan yhteisön neuvoston direktiivi (luontodirektiivi) (92/43/ETY).

Haukioja, E. 1978: Tunturikoivun sopeutuminen hyönteistuhoihin. – Acta Lapponica Fenniae 10: 129–132.

Heikkinen, R. K. & Kalliola, R. 1989: Vegetation types and map of the Kevo nature reserve, northernmost Finland. – Kevo Notes 8: 1–39.

Helle, T., Kajala, L., Niva, A. & Särkelä, M. 1998: Poron laidunnuksen vaikutus tunturikoivikoiden rakenteeseen. – Teoksessa: Hyppönen, M., Penttilä, T. & Poikajärvi, H. (toim.), Poron vaikutus metsä- ja tunturiluontoon. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 687: 132–141.

Kumpula, J., Colpaert, A., Kumpula, T. & Nieminen, M. 1996: Poronhoitoalueen pohjoisosan porolaidunten inventointi. – Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Porotutkimusasema, Kaamanen & Oulun yliopisto, maantieteen laitos, Oulu. 27 s. + karttaliitteet.

— 1997: Suomen poronhoitoalueen talvilaidunvarat. – Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Kaamanen. 43 s. + 34 kuvaliitettä.

— , Colpaert, A. & Nieminen, M. 1999: Suomen poronhoitoalueen kesälaidunvarat. – Kala- ja riistaraportteja nro 152, Kaamanen. 40 s. + liitteet.

— , Fielitz, U. & Colpaert, A. 1999: Porojen laidunten käyttö Pohjois-Lapissa. – Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos, Kaamanen. 31 s.

Kumpula, J., Colpaert, A., Anttonen, M. & Nieminen, M. 2004: Poronhoitoalueen pohjoisimman osan (13 paliskuntaa) talvilaidunten uusintainventointi vuosina 1999–2003. – Kala- ja riistaraportteja nro 303, Helsinki. 39 s. + liitteet.

Manner, R. & Puro, A. 1999: Kaldoaivin erämaa-alueen kallio- ja maaperä sekä vesistöt. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 110. 64 s.

Mattson, J. 1987: Ihmisen vaikutus Utsjoen metsänrajametsiin. – Pro gradu -tutkielma, Turun yliopisto, maantieteen laitos, Turku. 123 s.

Metsähallitus, luonnonsuojelu 2002: Luonnonsuojelualueiden hoidon periaatteet. Metsähallituksen luonnonsuojelualueiden tavoitteet, tehtävät ja hoidon yleislinjat. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja B 63. 47 s.

Metsähallitus & Utsjoen kunta 2003: Utsjoen tunturikoivikoiden ennallistaminen ”Tähti ja Koivu” -hanke. – Hankesuunnitelma, Metsähallitus, Ivalo. 16 s.

Rintanen, T. 1982: Botanical lake types in Finnish Lapland. – Annales Botanici Fennici 19: 247–274.

— , Ulvinen, T. & Karlström, P. 1978: Lapin vesien kasvimaailma. – Acta Lapponica Fenniae 10: 56–63.

Salmi, O. 1988: Tunturikoivun polttopuukäytön lisääntymismahdollisuudet Enontekiön ja Utsjoen kunnissa. – Maataloushallinnon aikakauskirja 2: 12–17.

Sandström, O., Vaara, I., Heikkuri, P., Jokinen, M., Kokkoniemi, T., Liimatainen, J., Loikkanen, T., Mela, M., Osmonen, O., Salmi, J., Seppänen, M., Siekkinen, A., Sihvo, J., Tolonen, J., Tuohisaari, O., Tynys, T., Vaara, M. & Veijola, P. 2000: Ylä-Lapin luonnonvarasuunnitelma. – Metsähallituksen metsätalouden julkaisuja 38. 246 s.

Sihvo, J. 1985: Tunturimittarin aiheuttama suurtuho Lapin tunturikoivikossa 1965–1966. –Tutkielma, Rovaniemen metsäopisto, puuntuottaminen, Rovaniemi. 24 s. + 4 liitekarttaa.

— 2002: Ylä-Lapin luonnonhoitoalueen ja Urho Kekkosen kansallispuiston luontokartoitus. Loppuraportti osa 2: Ylä-Lapin luontotyypit. – Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 137. 170 s. + liitekartat.

Stolt, E. 2004: Luonnontilaisuus. – Teoksessa: Tynys, T. & Stolt, E. (toim.), Kaldoaivin erämaa-alueen ja Sammuttijängän–Vaijoenjängän soidensuojelualueen luonto, käyttö ja paikannimistö. Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisuja. Sarja A 144. S. 133–135.

Suojametsäkomissio 1910: Suojametsäkomission mietintö. – Komiteamietintö 1910: 7: 243 s.

Uusi luonnonsuojelulaki 20.12.1996/1096.

Vanha luonnonsuojelulaki 23.2.1923.

Veijola, P. 1998: Suomen metsänrajametsien käyttö ja suojelu. – Metsäntutkimuslaitoken tiedonantoja 692. 171 s. + liitteet.

Ympäristöministeriö 1999: Natura 2000 -verkoston Suomen ehdotus. – Suomen ympäristö 299. 111 s.

8 Paistunturin muinaisjäännökset

Taarna Valtonen

8.1 Alkusanat

Tämä luku on yhteenveto Paistunturin erämaassa vuosina 1999–2006 tehtyjen arkeologisten inventointien ja tutkimusten tuloksista. Inventoinnit ovat toteuttaneet FM Taarna Valtonen ja FM Mikael A. Manninen. Lisäksi apuna on ollut useita muita ihmisiä, joista etenkin Fil. yo Marja Montonen ja Fil. kand. Martti Montonen sekä Säde ja Isak Hj. Guttorm ansaitsevat suuret kiitokset.

Inventointien ja tutkimusten tuloksia on aikaisemmin esitelty seitsemässä artikkelissa (Manninen 2005, 2006a, Manninen & Valtonen 2002, 2006, Valtonen 1997, 2000a, 2006) ja kaksi uutta artikkelia odottaa painamistaan. Inventoinneissa löydettyä aineistoa on käytetty myös kahdessa arkeologian opinnäytetyössä (Manninen 2003, Valtonen 2003a). Inventoinneista ja kaivaustutkimuksista on toimitettu viralliset kertomukset Museoviraston arkeologian osaston arkistoon (Manninen 2002, 2004, 2006b, Valtonen 1999, 2000b, 2000c, 2001, 2002, 2003b).

8.2 Johdanto

8.2.1 Inventointialue ja sen luonnonolosuhteet

Paistunturi on laaja tunturialue, jossa virtaa useita suuria jokia. Lännessä aluetta rajaa Teno ja idässä Kevo. Paistunturin korkein alue, Guivi-tunturin lähettyvillä, on vedenjakaja Tenon ja Kevon/Utsjoen vesistöjen välissä. Suurimmat joet, jotka laskevat Kevoon ovat Fiellogahjohka, Gamajohka, Mádjjohka ja Čársejohka. Tenoon laskevat Áhkojohka, Njiljohka, Nuvvosjohka ja Goahppelašjohka. Niiden latvoilla on suuria soita ja järviä, joiden kautta lumesta sulanut vesi kulkeutuu jokiin.

Paistunturin kallioperä on hyvin vanha. Viimeisin jääkausi on muokannut alueen maiseman nykyiseen muotoonsa: mannerjää on hionut tunturit pyöreämuotoisiksi. Monilla alueilla on myös harjuja ja rakkakivikoita, jotka periytyvät mannerjään sulamisen ajoilta. Joissakin paikoissa, erityisesti jokien varsilla ja joillakin vedenjakaja-seuduilla, on hiekkamaata, mutta muutoin maaperä on tavallista kivistä moreenia. (Luhta 2003: 15, 17, 19–20.) Erityisesti hiekkamailla porojen, ihmisten, veden ja tuulen aiheuttama eroosio on paljastanut mineraalimaan kasvillisuuden alta. Se helpottaa arkeologien työtä, koska arkeologiset löydöt ovat heti näkyvillä eivätkä piilossa kasvillisuuden alla. Toisaalta jatkuva eroosio myös pikku hiljaa tuhoaa muinaisjäännökset.

Paistunturin alue on pääosin melko karu, mutta siellä on myös erittäin reheviä mikroympäristöjä. Tavallisimpia kasveja ovat tunturikoivut, vaivaiskoivut, katajat, pajut, variksenmarjat ja muut marjat, heinät, jäkälät ja sammalet. 1960-luvulla tunturimittari (*Oporinia autumnata*) tuhosi alueen koivuja, ja monissa paikoissa on yhä vain lahonneita koivunrunkoja merkkinä aikaisemmasta koivikosta (Jalava 1987: 218). Kevojoen laakson pohjoisosassa ja paikoin muuallakin kasvaa mäntyjä. Ne ovat jäänteitä lämpimämmältä ajanjaksolta, joka loppui noin 5000 vuotta sitten. Silloin Paistunturissa kasvoi mäntyjä lähes joka paikassa. Koivikkoa oli vain korkeimmilla lakialueilla. (Hicks & Hyvärinen 1997: 30–31.).

Koko Paistunturin alue on luonnontilainen. Siellä on vain viisi Metsähallituksen autiotupaa ja joitakin alueen asukkaiden tupia ja turvekotia. Ihmisen vaikutukset ovat suurimmat Kevojokilaakson läheisyydessä, jossa kulkee Kevon retkeilyreitti. Ulkopaikkakuntalaiset saavat kulkea Kevon luonnonpuiston alueella vain merkityillä poluilla, mikä rajoittaa alueen käyttöä. Alueen pohjois- ja länsiosia käyttävät enimmäkseen vakituiset asukkaat.

8.2.2 Varhemmat inventoinnit alueella

Paistunturin aluetta ei ole inventoitu systemaattisesti ennen vuotta 1999. Muutoinkin Utsjoen kunnan arkeologiset inventoinnit ovat jääneet hyvin vaillinaisiksi, koska niihin on ollut vaikea saada rahoitusta. Yksi syy on ollut se, että alueen kaavoituspaine kuntakeskusten ja jokirantatonttien ulkopuolella on hyvin vähäinen, eikä viran-

omaisten ole ollut pakko inventoida aluetta. Tästä on kuitenkin seurannut se, että Utsjoen tunnetut muinaisjäännökset ovat sijainneet lähinnä teiden varsilla, josta ne on ollut helppo huomata (Kotivuori & Torvinen 1994).

Utsjoella ovat inventoineet vapaaehtoisvoimin ja henkilökohtaisen apurahan turvin Ph.D. Tuija Rankama ja Ph.D. Jarmo Kankaanpää, jotka ovat löytäneet ja dokumentoineet joitakin kohteita myös Paistunturissa. Myös FM Hilkka Oksala ja konservaattori Aki Arponen ovat löytäneet ja dokumentoineet yksittäisiä muinaisjäännöksiä tunturialueelta. Joitakin Kevojoen kohteita on inventoinut Taisto Karjalainen Utsjokilaakson inventoinnin yhteydessä. Tämän lisäksi oik. kand. Oula Näkkäläjärvi on kartoittanut Karigasniemen lähettyvillä pyyntikuoppajärjestelmiä. Näiden inventointien raportit ovat Museoviraston arkeologian osaston ja kansatieteenosaston arkistoissa. Tuija Rankama on myös kirjoittanut inventoinnistaan artikkelin (Rankama 1991). Muutamat aktiiviset asukkaat ovat lisäksi ilmoittaneet löytämiään muinaisjäännöksiä inventoijille.

8.2.3 Vuosien 1999–2006 kenttätyöt

Ajatus Paistunturin arkeologisesta inventoinnista syntyi vuosien 1997–1998 aikana, kun alueella dokumentoitiin turvekotia ja kenttiä. Silloin löydettiin runsaasti muinaisjäännöksiä, joista viranomaisilla ei ollut aikaisempaa tietoa. Keväällä 1999 Oulun yliopiston arkeologian oppiaine, Museoviraston arkeologian osasto ja Lapin maakuntamuseo myönsivät kahden kuukauden harjoittelurahan alueen inventointiin. Kesän 1999 aikana alueella dokumentoitiin 84 muinaisjäännöstä, joista vain kahdeksan tunnettiin aikaisemmin (Valtonen 1999).

Kesän 1999 aikana kävi selväksi, että Paistunturissa on runsaasti muinaisjäännöksiä, ja että inventointeja olisi syytä jatkaa. Myös ajatus tarkemmista tutkimuksista tuli ajankohtaiseksi. Niinpä kesällä 2000 alueella järjestettiin ensimmäiset arkeologiset kaivaukset (Valtonen 2000b). Kohteena oli purnukohde Gamajohka P 3, jossa tutkittiin kolme purnua Taarna Valtosen arkeologian opinnäytetyötä (Valtonen 2003a) varten. Samassa yhteydessä inventoitiin Gamajokilaaksoa ja sen lähiympäristöä (Valtonen 2000c). Kaivauksiin saatiin pieni apuraha Nordenskiöld Samfundet i Finland rf. -yhdistykseltä.

Vuosina 2001–2003 alueella on inventoitu muinaisjäännöksiä joka kesä pari kolme viikkoa (Valtonen 2001, 2002, 2003b). Tämän lisäksi vuonna 2002 alueella oli jälleen pienimuotoiset arkeologiset kaivaukset (Manninen 2002). Tällöin tutkittiin esihistoriallinen kvartsiniskentäkohde Leakšagoađejohka 3 Guivin autiotuvan läheisyydessä Mikael A. Mannisen arkeologian opinnäytetyötä (Manninen 2003) varten. Nämä kaivaukset ja inventoinnit ovat olleet omakustanteisia ja ne on toteutettu vapaaehtoisvoimin.

Vuonna 2004 tutkittiin alueen länsiosassa sijaitseva kivikautinen kohde Mávdnaávži 2 Mikael A. Mannisen väitöskirjaprojektia varten. Kaivauksia ja jatkotutkimuksia varten saatiin rahoitusta Suomen Kulttuurirahaston Lapin rahastolta. Kaivauksista ja niiden tutkimuksista on julkaistu kaksi artikkelia ja kolmas julkaistaneen pian (Manninen 2005, 2006a, painossa 1). Kaivauskertomus (Manninen 2004) löytyy Museoviraston arkeologian osaston arkistosta.

Vuonna 2006 tehtiin Utsjoen kirkon takamaastossa sijaitsevalla kohteella Pâdjeseävtteg pienimuotoinen koekaivaus, jonka tarkoituksena oli selvittää tutkittavan kohteen ikä ja muinaisjäännöstyyppi sekä kartoittaa sen ympäristö. Myös tämän kaivauksen kaivauskertomus löytyy Museovirastolta (Manninen 2006b). Koekaivaus suoritettiin omalla kustannuksella.

Vuosien 1999–2006 inventointien pääpaino on ollut Kevojoen länsipuoleisilla alueilla. Inventoinneissa on keskitytty tunturi- ja metsäraja-alueisiin. Teiden lähellä ja metsäisillä alueilla on inventoitu vain satunnaisesti. Inventoinnin intensiteetti on ollut erilainen eri osa-alueilla. Tämä tarkoittaa sitä, että inventointien perusteella ei saa täysin luotettavaa kuvaa koko Paistunturin alueen muinaisjäännöksistä, mutta ne ovat kuitenkin tällä hetkellä paras tarjolla oleva tietolähde alueen esihistoriasta. Vuosien 1999–2006 inventointien runsaat tulokset ovat havainnollisesti nähtävissä vertaamalla vanhaa ja uutta Pohjois-lapin kiinteät muinaisjäännökset -julkaisua (Kotivuori & Torvinen 1994, Sarkkinen 2005).

8.2.4 Mikä on muinaisjäännös

Muinaisjäännökset ovat muistoja aikaisemmasta asutuksesta ja historiasta (Muinaismuistolaki 1 §). Ne on suojeltu muinaismuistolain (17.6.1963/295) nojalla. Muinaisjäännöksiä ovat esimerkiksi erilaiset kiviröykkiöt ja -latomukset, kuten nuotiokiveykset ja piisinpohjat, vanhat haudat, palvontapaikat, kuten seidat ja uhripaikat, sekä asumus- ja työpaikat, kuten vanhat porokaarteet ja kotasijat. Muinaisjäännöksiä ovat myös sellaiset luonnonpaikat tai -kohteet, joihin liittyy vanhoja tapoja, tarinoita tai huomattavia historiallisia muistoja. (Muinaismuistolaki 2 §.) Mitään varsinaista ikärajaa muinaisjäännöksillä ei ole, vaan status määritellään aina tapauskohtaisesti.

Muinaisjäännökset ovat korvaamattomia tietolähteitä, kun halutaan tutkia jonkin alueen historiaa ja esihistoriaa. Ne kertovat rehellisesti siitä, minkälaista oli muinaisten ihmisten, alueen nykyisten asukkaiden esi-isien, elämä. Historialliset lähteet ovat tavallisesti muualta tulleiden virkamiesten kirjoittamia, valtion vaatimia virallisia papereita, jotka kertovat vain osan totuudesta eivätkä tavallisesti sivua lainkaan tavallisten ihmisten arkea. Muinaisjäännökset puolestaan kertovat arjesta, tavallisista jokapäiväisistä toimista, kuten ravinnonhankinnasta, asumisesta ja uskonnosta. Muinaisjäännökset kertovat alueen ihmisten omasta historiasta.

Jotta tämä tieto välittyisi myös nykyisille ja meitä seuraaville sukupolville, on muinaisjäännöksiä kohdeltava kunnioittavasti. Tämän takaamiseksi myös muinaismuistolaki kieltää muinaisjäännösten kaivamisen, peittämisen, muuttamisen, vahingoittamisen, poistamisen ja muun kajoamisen (Muinaismuistolaki 1 §). Tämä tarkoittaa myös sitä, että muinaisjäännösten tutkiminen on jätettävä asiantuntijoiden tehtäväksi (Muinaismuistolaki 10 §). Hyväntahtoinenkin kaivelu, jopa pelkästään kasvillisuuden poistaminen tai kivien liikuttelu, voi tuhota arvokasta tietoa. Muinaisjäännöksen tai sellaiseksi arvellun kohteen löytämisestä pitää aina ilmoittaa museoviranomaiselle, Pohjois-Lapissa esimerkiksi Inarin Siida-museoon, joka voi lähettää asiantuntijan kohdetta tarkastamaan.

8.2.5 Pohjois-Lapin esihistoriallinen aikajako

Pohjois-Lapin esihistoria ei ole samanlainen kuin eteläisempien alueiden, ja siksi alueella on myös omanlaisensa esihistoriallinen aikakausijako. Pohjois-Lappi on asutettu hyvin pian viimeisen jääkauden jälkeen. Alueelle on tullut asukkaita todennäköisesti niin etelästä, idästä kuin pohjoisesta, Jäämeren rannikolta (Rankama 2003, Kankaanpää 2003, Kankaanpää & Rankama 2005). Varhaisinta esihistorian aikajaksoa kutsutaan kivikaudeksi. Pohjois-Lapin kivikausi jakautuu vielä kahteen alajaksoon: mesoliittiseen eli vanhempaan ja neoliittiseen eli nuorempaan vaiheeseen. Kivikautta seuraa varhaismetallikausi, joka myös jakautuu kahteen alajaksoon. Tämän jälkeen tulee varsinainen rautakausi, jossa on myös erotettavissa kaksi ajanjaksoa. Varsinainen historiallinen aika alkaa Pohjois-Lapissa melko myöhään, vasta 1600-luvulla, kun kristillinen käännytystyö on saanut vakaan jalansijan alueella. Taulukossa 7 on esitelty Pohjois-Lapin esihistorian ajanjaksot.

Paistunturin ja koko Utsjoen esihistoriaa on selvitetty hyvin puutteellisesti. Vielä historialliselta ajaltakin sitä koskevat lähteet ovat hyvin harvinaisia. Ensimmäinen maininta saamelaisista ylipäätään on Tacituksen kirjassa Germania vuodelta 98 AD. Ensimmäinen laajempi kuvaus Saamenmaasta on Ottarin kertomus elämästään ja kotimaastaan, joka on säilynyt Orosiuksen maailmahistorian anglosaksinkielisessä käännöksessä

Taulukko 7. Pohjois-Lapin esihistorian kausien jaottelu. Ajoitukset ovat kalibroidussa muodossa eli vastaavat tavallisia kalenterivuosia (Carpelan henk. koht. tiedonanto 10/2001; 2003: 31, 45, 59; Rankama 1996: 662).

1. Kivikausi	
Mesoliittinen kivikausi	n. 9 000–5 300 eKr.
Neoliittinen kivikausi	5 300–1 900 eKr.
2. Varhaismetallikausi	
Lovozero- ja Vardøy-keramiikka	1 900–500 eKr.
Kjelmøy-keramiikka	500 eKr.–250/300 jKr.
3. Rautakausi	
Vanhempi rautakausi	250/300–800 jKr.
Nuorempi rautakausi eli saamelainen rautakausi	800–1 600 jKr.
4. Historiallinen aika	1 600– jKr.

800-luvun lopulta. Siinä Ottar kuvailee elämää jossakin nykyisen Tromsøn alueella, mutta kertomus on pääpiirteissään sovellettavissa koko saamelaisalueelle. Siinä Ottar kuvailee muun muassa poronhoitoa ja erilaisia metsästyselinkeinoja (Solbakk 2001: 16–18.).

Varhaisimmista historiallisista lähteistä tiedetään, että saamelaisilla oli oma organisaatiomallinsa, siida eli lapinkylä. Siidat olivat Länsi-Lapissakin toiminnassa vielä 1600-luvun alussa. Niiden rajat olivat hyvin tarkat, mutta joillakin raja-alueilla saattoi olla siidojen yhteisiä maita, joilla molempien siidojen asukkaat saivat metsästää tai kalastaa. Tällainen alue oli esimerkiksi Paistunturi, jota käyttivät sekä Tenon että Utsjoen siidat. Siidojen alueet oli jaettu sukualueiksi, mutta jotkut tärkeät kohteet, kuten hyvät kalastamot olivat koko siidan asukkaiden yhteiskäytössä (Solbakk 2001: 24–25, 30.).

Peuranpyynti on ollut lohestuksen ohella Utsjoen tärkein elinkeino koko esihistoriallisen ajan ennen poronhoitoa ja maataloutta. Peuraa pyydettiin sisämaassa keväällä ja syksyllä. Kevättalvella peuroja pyydettiin kiekeröltä eli jäkäläkaivoksilta. Silloin peurojen lumeen tallaamille poluille asetettiin öisin ansoja, ja aamulla koirien annettiin pelottaa eläimet niihin. Keväthankiaisen aikaan peuroja myös hiihdettiin. Kun hanki kantoi hiihtäjää, muttei peuraa ne oli helppo pyydystää suopungilla, keihästää tai ampua jousella tai myöhemmin aseella. Syksyllä, ennen rykimää, peuroja pyydettiin pyyntikuoppien, vuomenien, hankaiden ja ansojen tai houkutusporojen avulla (Solbakk 2001: 24, 26–27.).

Tornion Lapin peurakannat hupenivat intensiivisen pyynnin takia jo 1600-luvulla, ja 1700-luvulla pyynti alkoi syrjäytyä poronhoidon tieltä. Viimeiset peurat ammuttiin Paistunturissa 1800-luvun alkupuolella. Kun peurakannat hiipuivat, alkoi alueella kehittyä peuranpyyntiä korvaamaan suurporonhoito. Tätä ennen poroja oli ollut lähinnä kanto-, veto- ja houkutuseläiminä. Suurporonhoito, joskin vielä melko pienimuotoinen, vakiintui Utsjoella 1600-luvun loppupuolella. Se mursi lopullisesti perinteisen pyynnistä eläneen siidan rakenteet ja muutti maankäyttömallia. Kun vielä maatalous alkoi Tenojokilaaksossa 1700-luvun alussa, peuranpyynti jäi sivuelinkeinoksi (Itkonen 1948 II: 5–6, 69; Solbakk 2001: 28, 46, 53–54.).

Kun sisämaan porolaitumet huononivat, Utsjoen siidan porosaamelaiset alkoivat jutaa kesäksi poroineen Jäämeren rannikolle Porsangerin vuonolle, Laksefjordiin ja Tenovuonoon. Tämä tapahtui 1600-luvun loppupuolella, ja mahdollisti varsinaisen suurporonhoidon alun alueella 1700-luvulla. Talveksi porosaamelaiset palasivat sisämaahan, siidan vanhoille alueille. Jokirannanasukkaat, kalastajasaamelaiset sekä köyhtyneet porosaamelaiset, elivät vanhalla siida-alueella ympäri vuoden. He saivat elantonsa kalastuksesta ja metsästyksestä, 1700-luvulta lähtien myös maataloudesta. Porosaamelaiset jutivat Norjan puolelle aina 1860-luvulle asti (Itkonen 1948 II: 115–118, 123; Solbakk 2001: 53, 56, 58).

Seuraavissa kappaleissa käsittelen Paistunturin muinaisjäännöksiä aikakausittain. Ensin käsittelen kivikauden ja varhaismetallikauden muinaisjäännöksiä, sitten rautakauden ja historiallisen ajan muinaisjäännöksiä.

8.3 Kivikauden ja varhaismetallikauden kohteet

8.3.1 Yleistä

Kivikautisia ja varhaismetallikautisia asuin- ja oleskelupaikkoja on tavallisesti hyvin vaikea tai jopa mahdoton havaita maastossa. Syynä on se, että varsinaisen muinaisjäännöksen muodostaa vain niin sanottu kulttuurikerros ja erilaiset matalat tai maansisäiset kiveykset. Kulttuurikerros on maata, jossa on kemiallisia merkkejä muinaisesta ihmisasutuksesta ja mahdollisesti esinelöytöjä. Tavallisimmin kivi- tai varhaismetallikautisen muinaisjäännöksen tunnistaa siitä, että maaperässä havaitaan löytöjä, esimerkiksi iskoksia. Iskokset ovat muinaisten ihmisten hakkaamia kivilastuja, joita on käytetty erilaisten työkalujen terinä tai sellaisenaan esimerkiksi veitsinä ja naskaleina.

Kiviesineet ovat tavallisesti ainoita kivikaudelta nykyaikaan säilyneitä konkreettisia merkkejä muinaisten ihmisten elämästä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että ne olisivat olleet ainoita tai edes tärkeimpiä kivikaudella käytettyjä esineitä. Monenlaiset luiset, puiset ja nahkaiset käyttöesineet ovat olleet todennäköisesti paljon tavallisempia kuin kiviset. Kiviesineiden tärkein tarkoitus on ollut toimia terävinä terinä, joita on voitu käyttää muiden materiaalien työstämiseen tai aseisiin. Norjassa Varanginvuonon kivikautisilla asuinpai-

koilla on säilynyt esimerkkejä erityisesti luisista käyttöesineistä. Sieltä on löydetty muiden muassa luisia ongenkoukkuja ja harppuunoita (esim. Schanche 1993a: 14–15). Eteläisemmillä alueilla tyypillistä kivikautista keramiikkaa ei ole löydetty Paistunturista, mutta kylläkin pieniä määriä Utsjokilaaksosta (Karjalainen 2005).

Vaikka kivi- ja varhaismetallikautiset asuinpaikat ovat ulkoisesti hyvin vaatimattomia, se ei tarkoita, että näillä muinaisjäännöksillä olisi vähäisempi arvo kuin muilla muinaisjäännöksillä tai että niitä ei tarvitsisi suojella yhtä huolellisesti. Päinvastoin, näitä asuinpaikkoja pitää suojella aivan erityisesti, jottei herkkä kulttuurikerros vahingoitu. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että tällaisia asuinpaikkoja ei ole syytä kaivella tai kerätä niiltä iskoksia, vaikka niitä olisi paikalla runsaastikin.

8.3.2 Kvartsikohteet

Kvartsi oli Paistunturin alueella kivikauden tärkein kiviraaka-aine. Kvartsia on ollut saatavilla runsaasti ja siitä saa helposti hyviä teräviä teriä monenlaisiin työkaluihin. Kvartsia tavataan neljänlaisilla muinaisjäännöskohteilla: asuinpaikoilla, iskentäpaikoilla, louhoksilla ja kätköissä. Monesti on vaikea sanoa ilman kaivaustutkimuksia, mikä löytöpaikka on varsinainen asuinpaikka ja mikä vain satunnainen iskentäpaikka. Suomessa on ollut periaatteena se, että asuinpaikoiksi määritellään sellaiset kohteet, joilta löytyy kiviesineitä ja jotka ovat muutoin asumiseen sopivia (esim. Karjalainen 1996: 15).

Kvartsiniskentäpaikat ovat paikkoja, joissa muinaiset ihmiset ovat työstäneet kiviainesta, mutta eivät välttämättä asuneet. Iskentäpaikat voivat kuitenkin olla myös osa laajempaa asuinpaikka-aluetta. Koska kiveniskennässä syntyvät iskokset ovat hyvin teräviä, on työ tehty mieluummin hieman sivummalla varsinaisesta asuinpaikasta. On myös mahdollista, että iskentäpaikkaa on käytetty vain kerran. Esimerkiksi metsästysretkellä on tarvinnut korjata välineitä tai on tarkkailtu saaliseläinten, kuten peurojen liikkeitä, ja samalla valmistettu vaikkapa kärkiä nuoliin ja keihäisiin. Koska kiveä on isketty hyvin erilaisissa tilanteissa, ovat myös kiveniskentäpaikat hyvin erilaisia: paikalla voi olla muutama iskos tai monien tuhansien iskosten kasautuma, se voi sijaita hyvällä asuinpaikalla tai vaikka tuulisella tunturinrinteellä, josta on hyvä näköala ympäristöön.

Kvartsilouhokset ovat suuria kvartsilohkareita tai kvartsisuonia kallioissa, joista ihmiset ovat muinoin louhineet kvartsia erilaisten kiviesineiden raaka-aineeksi. Kvartsilouhokset tunnistaa ihmisten käyttämiksi siitä, että kiviaineksessa on iskentäarpia eli kiven pinnassa näkyy tietynlaisia kuopanteita niillä kohdin, mistä kvartsia on louhittu. Lisäksi louhosten lähellä on tavallisesti kvartsi-iskoksia ja puolivalmiita esineitä.

Kvartsikätköt ovat maahan tai kallion- ja kivien halkeamiin kätkettyjä kvartsiraaka-ainekappaleita. Kätköjä on tehty, kun ei ole pystytty viemään kaikkea raaka-ainetta kerralla pois, mutta on haluttu varmistaa se, että raaka-aine on tallessa, kun sitä palataan hakemaan. Joskus tällaisia kätköjä ei kuitenkaan ole käyty tyhjentämässä, vaan ne ovat jääneet arkeologien löydettäviksi.

Erilaiset kvartsikohteet ovat Paistunturin tavallisimpia muinaisjäännöksiä. Tämä on luonnollista, kun ajattelee, miten pitkän aikaa kvartsia on käytetty. Toisaalta hyvin pitkän käyttöajan takia on erittäin vaikeaa, ellei mahdotonta sanoa, milloin mitäkin kohdetta on täsmälleen käytetty.

8.3.3 Muut kiviraaka-aineet

Paistunturissa on kolme kohdetta, joista on löydetty myös muuta kiviraaka-ainetta kuin kvartsia, nimittäin kvartsiittia. Kesällä 2004 kaivetusta Mávdnaávži 2 -kohteesta on kvartsiitin lisäksi löydetty myös useammanlaista serttiä sekä hohkakiveä. Erityisesti hohkakivi osoittaa, että kyseisen kohteen kiviraaka-aineet on tuotu Jäämereltä. Tuija Rankaman mukaan kvartsiittia on käytetty Utsjoella kivikaudella ja varhaismetallikaudella vuoden 2200 eKr. jälkeen (Rankama 1996: 684). Tämän lisäksi ihmisiä ja raaka-aineita on liikkunut rannikolta sisämaahan etenkin pioneeriasutusvaiheessa, mesoliittisella kivikaudella. Tenon ja Utsjoen jokilaaksoista kvartsiittia ja muita rannikon raaka-aineita on löydetty enemmänkin.

Mávdnaávžissä (Mávnnaávži) vuonna 2004 kaivettu kohde ajoitettiin mesoliittisen kauden loppuvaiheeseen noin vuoteen 5400 eKr. Mávdnaávžin asuinpaikka on ollut pienialainen, kerran käytetty peuranpyytäjien leiripaikka. Kaivauksissa paljastui kaksi tulisijaa, joista toinen on sijainnut pyöreähkön, mahdollisesti kotamaisen asumuksen sisällä, toinen piha-alueella. Asumuk-

sen sisällä olleessa tulisijassa on poltettu mäntyä, jota tuolloin kasvoi Mávdnaávžissä. Tulisijojen ympäriltä löytyi merkkejä viisto- ja poikkiteräisten nuolenkärkien ja muiden kiviesineiden valmistamisesta. Nuolenkärkityyppi liittää asuinpaikan Pohjois-Ruotsissa, -Norjassa ja -Suomessa vallinneeseen mesoliittiseen kulttuuripiiriin.

8.3.4 Asumuspainanteet

Kesällä 2006 Badjeseavttet-joen rannalla tutkittiin asumuspainannetta, jonka on uskottu olevan niin sanottu stalotomt eli staalon tontti -nimisen asumuksen jäänne. Tällaisia asumuksia tavataan tyypillisesti Keski-Skandinavian ylätunturiseuduilla eikä niitä tunneta muualta Suomesta. Ruijastakin tunnetaan vain harvoja vastaavanlaisia kohteita. Tällaiset asumusjäänteet ajoittuvat noin vuosille 700–1400 jKr. (Mulk 1995: 143; Rankama 1991: 78–79.).

Kun asumuspainanteen ympäristö kartoitettiin perusteellisesti, sieltä löytyi toinenkin ihmisen tekemä suuri asumuspainanne ja sen yhteydestä epäselvempi, pienempi painanne. Molempiin suuriin painanteisiin tehtiin pienialaiset koekuopat, joista paljastui kulttuurikerros ja kvartsi-iskoksia. Löydöt todistavat, että asumuspainanteet ajoittuvatkin kivikaudelle tai varhaismetallikaudelle. Vastaavanlaisia asumuspainanteita tunnetaan myös esimerkiksi Pulmankijärveltä, Utsjokilaaksosta ja eripuolilta Inaria.

Badjeseavttetin asumuspainanteet ovat muodoltaan selkeän suorakulmaisia ja huomattavan suuria: isomman sisämitat ovat noin 12 x 7,5 metriä ja pienemmän noin 7,2 x 4 metriä. Asumuksenpaikat on raivattu kiviseen vaaranrinteeseen siten, että niiden lattia on suurin piirtein vaakatasossa ja kivetön. Lattiataso on selkeästi ympäröivää maanpintaa alempana. Painanteita ympäröivät leveät seinävallit. Molemmissa painanteissa erottuu maanpinnalle tarkemmin määrittelemättömiä kivirakenteita, mahdollisesti tulisijoja.

8.3.5 Pyyntikuopat

Pyyntikuopat ovat kuoppia, joihin on ajettu tai houkuteltu peuroja. Pyyntikuopat ovat suuri noin 3–4 metriä halkaisijaltaan olevia pyöreitä tai soikeita kuoppia. Pyyntikuoppia on tavallisesti ollut useita, joskus jopa useita kymmeniä, niin että niistä on muodostunut pyyntikuoppajärjestelmä. Tähän järjestelmään on lisäksi kuulunut jonkinlaiset johdinaidat, joiden avulla eläimet on ohjailtu kuoppiin. Tällaiset aidat ovat voineet olla puunrungoista, risuista ja kivistä tehtyjä, mutta niistä on harvoin säilynyt merkkejä nykyaikaan asti. Myös kuoppien välissä on ollut aita, jotteivät eläimet mene niiden ohi. Myös pelkkä aita, jonka aukkoihin on asetettu silmukka-ansoja, on ollut hyvä pyydys (Solbakk 2001: 26; Vorren 1958: 7–8, 16–18, 25–27.). Tällaisilla silmukka-ansoilla (pohjoissaameksi *bearttus*) on Utsjoella otettu syksyisin kiinni kesälaitumella villiintyneitä hevosia vielä 1900-luvun alussa (TKU).

Pyyntikuopat on sijoitettu peurojen luontaisille kulkureiteille, kuten harjuille tai niiden välisiin soliin. Harjujen laella olevat kuopat hyödyntävät peurojen ja porojen luontaista taipumusta paeta ylämäkeen, kun jokin vaara uhkaa. Eli kun harjun alla kulkevat peurat pelästytetään, ne lähtevät pakenemaan rinnettä ylös. Ylöspäin ryntäävä peura ei huomaa rinteeseen tai harjun laelle kaivettuja, peiteltyjä kuoppia, vaan rynnistää aidan aukosta suoraan kuoppaan. Kuopan pohjalle on voitu vielä asettaa terävä kivi, keihäs tai teroitettu puuseiväs, johon peura keihästyy (Manker & Vorren 1953: 25–27, 29–30.).

Pyyntikuoppia on käytetty ainakin kivikaudella ja varhaismetallikaudella. Kun pyyntikuoppia on ajoitettu, on huomattu, että on erotettavissa kaksi selkeää tiivistymää, jolloin valtaosa kuopista on tehty. Ensimmäinen käyttöpiikki on noin vuoden 3000 eKr. tienoilla ja toinen noin 1000 eKr. Ajoitusten mukaan pyyntikuoppia ei olisi juurikaan käytetty historiallisella ajalla (Carpelan 2003: 41–42). Historiallisen ajan käytöstä on kuitenkin paljon perimätietoa ja historiallisia lähteitä sekä joitakin ajoituksiakin (esim. Manker & Vorren 1953, Korteniemi 1990, Vorren 1958). Perimätieto kertoo myös, että pyyntikuoppia on käytetty satunnaisesti jopa vielä 1800-luvulla villiintyneiden porojen kiinni saamiseen (TKU). Tulokset vaikuttavat siis hyvin ristiriitaisilta. Tämä voi kuitenkin johtua harhaanjohtavista ajoitustuloksista tai niiden väärästä tulkinnasta (ks. lisää: Manninen painossa 2).

Pyyntikuoppia on Paistunturissa vain pehmeillä, hiekkaisilla mailla. Tällaisia hyviä hiekkamaita on tavallisesti jokien varsilla ja vedenjakajaseuduilla. Suurien pyyntikuoppien kaivaminen kiviseen maahan on ollut alkeellisilla välineillä hyvin raskasta tai jopa mahdotonta. Kivisemmillä mailla

peuroja on pyydetty toisilla konsteilla (esim. Solbakk 2001: 26–27). Perimätieto kertoo esimerkiksi, että pyyntikuoppia olisi kaivettu kevättalvisin hankeen, mutta mitään todisteita tällaisesta pyyntitavasta ei luonnollisestikaan ole säilynyt (TKU). On todennäköistä, että näitä harvoja hiekkaisia maita ja niihin kaivettuja kuoppia on käytetty vuosituhannesta toiseen yhä uudestaan ja uudestaan.

Paistunturin alueella on muutama todella edustava pyyntikuoppajärjestelmä ja pienempiä kokonaisuuksia on aivan Kevon retkeilyreitin varressakin. Erämaa-alueen eteläreunalla, Karigasniemen tien molemmin puolin, suurella harjualueella on lukuisia pienehköjä ja muutama suuri pyyntikuoppajärjestelmä. Retkeilijän on helpoin löytää kahdeksan kuopan järjestelmä, joka sijaitsee aivan Kevon retkeilyreitin varressa juuri Ristinäsjärvien taukopaikan eteläpuolella. Myös Kevojoen rannassa on muutamia pyyntikuoppakohteita. Yksi laajempi sijaitsee retkeilyreitin pohjoisimmasta kahlaamosta noin kilometrin verran pohjoiseen, joen itärannalla. Retkeilyreitti kulkee yhden pyyntikuopan ohitse juuri ennen rinteessä olevia portaita. Todella laajaan pyyntikuoppajärjestelmään voi tutustua Koappelasjärven autiotuvan eteläpuolella sijaitsevan Sirddaávžin itäreunalla (tarkemmin: Manninen painossa 2).

8.4 Rautakautiset ja historiallisen ajan kohteet

8.4.1 Yleistä

Rautakauden ja historiallisen ajan raja on Pohjois-Lapissa liukuva. Monesti on vaikea sanoa ilman tarkempia tutkimuksia ovatko muinaisjäännökset rautakautisia vai historialliselta ajalta. Syynä on se, että historiallisen ajan määritelmä ei perustu konkreettisiin muutoksiin alueen kulttuurissa tai elämäntavassa. Historiallisen ajan alku lasketaan siitä, kun valtioiden hallinnollisesta ja uskonnollisesta vallasta Pohjois-Lapissa alkaa olla kirjallisia merkkejä. Todelliset, arkeologisessa kulttuurissa näkyvät muutokset, ajoittuvat vanhemman ja nuoremman rautakauden välille sekä 1600–1700-luvulle, kun suurporonhoito alkaa yleistyä (Solbakk 2000: 222.).

Vanhempi rautakausi on Pohjois-Lapissa melko vähälöytöinen ajanjakso. Silloin ei enää käytetty keramiikkaa eikä juuri kiviesineitäkään, jotka olisivat jääneet merkeiksi muinaisista ihmisistä. Metalliesineet taas ovat monesti ruostuneet lähes olemattomiin tai sitten ne on valettu tai taottu aina uusiksi ja uusiksi esineiksi. Tämän vuoksi Ylä-Lapin vanhempi rautakausi vaikuttaa jotenkin salaperäiseltä ja tyhjältä aikakaudelta. Ei ole kuitenkaan mitään syytä olettaa, että asutus olisi kadonnut alueelta tai edes vähentynyt. Todennäköisempää on, että silloin omaksuttiin jonkinlainen uusi, ehkä skandinaavisten valtioiden nousuun liittyvä, elämäntapa, jossa varhaisemmat esineet eivät enää olleet tarpeellisia tai ne voitiin korvata jollakin muulla (Carpelan 2003: 60–61.).

Nuorempi rautakausi eli saamelainen rautakausi on nimensä mukaisesti aikaa, jolloin nykyisin tunnettu saamelaiskulttuuri on selkeästi muotoutunut ja tunnistettavissa. Tälle aikakaudelle ovat tunnusomaisia Siuttavaarantyypin eli suorakaiteiset liesilatomukset ja koristeelliset metalliesineet, jotka kuvastavat vilkkaita suhteita ympäröiviin kansoihin. Nuoremman ja vanhemman rautakauden välissä tapahtuu selkeä materiaalisen kulttuurin muutos, mutta nuoremman rautakauden voidaan kuitenkin katsoa edustavan samaa kulttuurista linjaa kuin vanhempi rautakausi (Carpelan 2003: 59–60, 63–65.).

8.4.2 Liedet

Yleistä

Liedet ovat selkeästi tunnistettava muinaisjäännös, joita voidaan myös ajoittaa radiohiilimenetelmällä niistä löytyvän poltetun puun avulla. Oleellisinta liesissä ei kuitenkaan ole se, minkälaisia ne ovat, vaan se, että lieden ympärillä on ollut tavallisesti asumus ja asumuksessa on ollut ihmisiä. Liedet ovat siis merkki asuinpaikoista ja liesien ympäristöt ovat muinaisten ihmisten asuinympäristöjä.

Siuttavaarantyypin liesilatomukset

Nuoremman rautakauden yksi merkittävimmistä muinaisjäännöstyypeistä on niin sanottu Siuttavaarantyypin liesilatomus. Tyyppi on nimetty Inarin Siuttavaaran mukaan, koska ensimmäinen monen lieden keskittymä tutkittiin siellä. Siuttavaarantyypin latomukset ovat yksi varhaisimmista muinaisjäännöstyypeistä, joita voidaan pitää saamelaisena. Tällaisia liesilatomuksia tunnetaan koko historiallisella ajalla tunnetulta saamelais-

alueelta, mutta ei sen ulkopuolelta. Latomuksia on käytetty noin vuosina 800–1400/1600 jKr. (Hamari 1996: 47–51.).

Siuttavaarantyypin liedet ovat suuria ja suorakaiteenmuotoisia kivilatomuksia, jotka on kauttaaltaan ladottu suurehkoista kivistä. Latomusten oletetaan olleen jonkinlaisten kevytrakenteisten kotien liesiä, koska kiinteistä rakenteista ei ole havaittu merkkejä. Muunlaisiakin löytöjä on näiltä kohteilta hyvin vähän. Liedet esiintyvät tavallisesti usean lieden ryhmissä. Tunnusomaista on, että liedet sijaitsevat säännöllisinä, samansuuntaisina riveinä puron tai joen rannalla, sen muotoja seuraten.

On esitetty, että suojaisilla metsäalueilla sijaitsevat suuret liesilatomuskeskittymät olisivat ensimmäisten siidojen eli lapinkylien talvikylien paikkoja (Carpelan 2003: 68–69; Hamari 1996: 47–51). Koska tällaisia latomuksia tavataan kuitenkin myös ylätunturiympäristöissä, kuten Paistunturissa, on syytä olettaa, että tällaiset liedet ovat olleet omana aikanaan joka paikan perusliesityyppi, ei vain talvikylissä käytetty malli, kuten esimerkiksi Carpelan (2003: 68) esittää.

Tutkijat ovat aikojen saatossa tulkinneet Siuttavaarantyypin liesilatomukset milloin uhripaikoiksi, milloin pyyntirakenteiksi, jopa sotilasleiriä on ehdotettu (Oksala 1990: 38–40). Paikallisen perimätiedon mukaan näitä latomuksia on pidetty ”muinaisten lappalaisten hautoina”. Erityisesti norjalaiset arkeologit olivat pitkään sitä mieltä, että latomukset ovat todella hautoja (esim. Simonsen 1970: 164 ja Schanche 1993b: 49), koska latomuksista löydettiin luun paloja ja pieniä esineitä tai niiden kappaleita. Myöhemmin, kun latomuksista löydetty luuaineisto on tutkittu, on kuitenkin osoittautunut, että kaikki latomuksista löytyneet luut ovat eläinten luita eli siis aterian tähteitä, jotka on viskattu tuleen. Kun tällaisia latomuksia on tutkittu systemaattisesti, ei ole löydetty mitään todisteita siitä, että ne olisivat hautoja (Hamari 1996: 52.).

Siuttavaarantyypin liesilatomukset ovat hyvin näyttäviä ilmestyksiä: niillä on tavallisesti pituutta 0,8–2,5 metriä ja leveyttä 0,5–1,5 metriä. Kiveys nousee maanpinnasta tavallisesti 10–30 senttiä, mutta latomusta voi siitä huolimatta olla vaikea havaita kasvillisuuden alta (Hamari 1996: 47–51.). Paras paikka tutustua tällaisiin liesilatomuksiin on Kevon retkeilyreitin varressa Ruktajärven autiotuvan ja Ristinäsjärven taukopaikan puolessa välissä, jossa polku kulkee kolmen lieden latomuskohteen halki. Myös Gottetvárrin lähellä, luonnonpuiston alueella, on suurehko latomuskohde. Kuulopuheiden mukaan Paistunturissa on muitakin vastaavia kohteita, mutta inventoijan silmiin ne eivät ole vielä sattuneet.

Permukkaliedet

Permukkaliedet ovat muuten tavallisia suorakaiteenmuotoisia kehäliesiä, mutta niiden toisen päädyn kulmista lähtee kaksi rinnakkain kulkevaa kivijonoa eli permukkaa (pohjoissaameksi *bearbmet*). Permukat voivat olla erilliset tai yhdistyä toisessa päässä poikittaisella kivijonolla. Joskus permukoita on vain yksi, joskus taas tulisijan molemmissa päissä on permukat. Muutamissa kohteissa asuintilaa kiertää vielä kokonaan tai osittain kivinen ulkokehä.

Koutokeinon porosaamelainen Karen Marie Eira Buljo (2002: 140) kirjoittaa tällaisista liesipermukoista seuraavaa: ”Kivet pistettiin tulisijan ja oviaukon väliin, jotta kota pysyi siistinä.” (käännös T.V.). Eira Buljo mainitsee vielä, että tällaisia liesiä käytettiin kesäpaikalla tunturissa ja että hänen isovanhemmillaan oli kodassa tällainen tulisija. Permukkalieden käyttöä kesälaidunnuksen yhteydessä on dokumentoitu myös Käsivarren Lapissa kansatieteellisessä elokuvassa Enontekiön porolappalaisten parissa vuonna 1940 (SEA).

Inga Maria Mulkin mukaan tämä liesityyppi on tullut käyttöön Pohjois-Ruotsissa noin 1400–1500 jKr. Tavalliseksi ne muuttuvat 1600-luvun lopulla. Mulkin mukaan nämä liedet liittyvät suurporonhoitoon ja niiden yleistyminen kuvaa suurporonhoidon levittäytymistä. Hänen mukaansa tällaisia liesiä käyttivät jutavat saamelaiset, jotka asuivat korvakkokodissa (pohjoissaameksi *beallijegoahti*). Yleisimmillään tämä liesityyppi on ollut 1700–1800-luvulla (Mulk 1995: 149–150).

Paistunturin permukkaliedet ovat usein syvällä kasvillisuuden keskellä, ja niitä voi olla vaikea huomata kauempaa. Tämä viittaa siihen, että ne eivät ole kovin nuoria muinaisjäännöksiä. Jos tämä liesityyppi tuli alueelle suurporonhoitajien mukana, niin tällaisia liesiä alettiin käyttää aikaisintaan 1600-luvulla, kun suurporonhoito alkoi alueella (Solbakk 2000: 222). Koska ennen 1860-lukua suurporonhoitajat jutivat kesäksi Jäämeren rannikolle, tällaisia liesiä on todennäköisesti käytetty vain syysaikaan tai sitten niitä ovat käyttäneet

muutkin kuin jutavat porosaamelaiset. Se, missä vaiheessa tällaisten liesien käyttö on loppunut Paistunturissa, ei ole selvää.

Kehäliedet

Tavallisin liesityyppi Paistunturissa on suorakaiteenmuotoinen kehäliesi, jossa ei ole permukoita. Niitä on käytetty kodissa tai laavuissa ja ne sijaitsevatkin tavallisesti hyvillä laavustelupaikoilla. Uudemmista liesistä, esimerkiksi kalastajien nuotiopaikoista, tällaiset liedet eroavat säännöllisen muodon ja sijainnin lisäksi esimerkiksi siinä, että tulisijan kivet ovat pääosin kasvillisuuden peitossa. Kivet ovat usein myös kovassa kuumuudessa halkeilleita, mikä taas viittaa intensiiviseen, pitempiaikaiseen käyttöön. Huolellisesti rakennetuissa vanhemmissa liesissä on myös tyypillisesti laaja posiokivi, jolle kuuma kahvipannu tai keittopata on voitu laskea.

8.4.3 Kodansijat

Kodansijat ovat sortuneiden ja maatuneiden turvekotien tai turvetalojen jäänteitä. Ne ovat pyöreitä, kuusi- tai kahdeksankulmaisia tai suorakaiteenmuotoisia päältä pyöreitä maavalleja. Vallit ovat tavallisesti 20–50 senttimetriä korkeita ja 50–100 senttiämetriä leveitä. Oviaukon paikka erottuu usein aukkona vallissa. Tulisija on keskellä vallia erottuva liesikiveyksen kohouma tai sitten ovinurkassa oleva sortunut ja maatunut piisiröykkiö. Kotasijojen lattia ei ole tavallisesti huomattavasti ympäröivää maanpintaa alempana, kuten esimerkiksi kivikautisissa asumuspainanteissa. Kodansijat erottuvat usein kauas, koska niissä kasvaa erityisen paljon kukkakasveja ja rehevää heinikkoa, joka saa ravintonsa paikalla asuneiden ihmisten jättämistä ravintoaineista.

Paistunturissa on paljon kotasijoja, koska tunturissa on yövytty heinänteon, kalastuksen ja riekostuksen yhteydessä (Saressalo 1982: 75–77, 106, 113–116). Kotasijoja onkin eniten juuri suurilla soilla ja kaukana kylistä olevilla tärkeillä riekostusmailla ja kalavesien äärellä. Koska kodissa on asuttu vain lyhyitä aikoja, ne ovat tavallisesti olleet melko pieniä. Mádjjohkan pohjoisimmassajokihaarassa Davimuš Mádjjohsuorgissa on kuitenkin muutamia suurempien kotien pohjia. Ne liittyvät läheisen Juovvaskáidin rinteellä pidettyihin poroerotuksiin ja riekostukseen (TKU).

8.4.4 Poronhoitoon ja muuhun ylätunturien käyttöön liittyvät muinaisjäännökset

Yleistä

Paistunturi on ollut tärkeä poronhoitoalue aina 1600-luvulta lähtien. Poronhoitajat eivät kuitenkaan ole ensimmäisiä eivätkä ainoita ihmisiä, jotka ovat käyttäneet ylätunturialuetta. Utsjoen ja Tenon rannoilla asuvat niin sanotut jokisaamelaiset (*johgátteolbmot*) ovat myös käyttäneet tunturialuetta aktiivisesti. Jo ennen kuin nämä kaksi elinkeinoryhmää olivat erotettavissa, Paistunturi oli Utsjoen ja Tenon siidojen yhteisenä pyyntimaana (Solbakk 2001: 25).

Paistunturin alueen tärkein saaliseläin oli tietenkin peura. Peuranpyynti ja varhainen poronhoito ovat olleet alueella samanaikaisia elinkeinoja. Koska poro ja peura ovat lähtökohtaisesti sama eläinlaji ja koska ne käyttäytyvät samalla tavalla, on joskus vaikea sanoa, liittyykö jokin muinaisjäännös niiden pyyntiin vai paimentamiseen. Monessa tapauksessa on syytä olettaa, että samoja muinaisjäännöksiä ovat voineet käyttää sekä poronhoitajat että peuranpyytäjät.

Puu- ja kivikaarteet

Paistunturissa on useita vanhoja puisia ja ainakin kaksi kivistä erotus- tai lypsykaarretta. Niiden yhteydessä on tavallisesti myös tulisijoja ja joskus kodansijoja. Puiset kaarteet liittyvät kaikki poronhoitoon, ja ovat tavallisesti melko myöhäiseltä ajalta. Vanhemmat puiset kaarteet ovat tietenkin aikojen saatossa lahonneet näkymättömiin. Toisinaan voi kuitenkin poikkeuksellisen rehevästä kasvillisuudesta päätellä, että jossakin paikassa on ollut pidemmän aikaa porokaarre. Kivikaarteet ovat vanhempia ja niitä on käytetty pitkän aikaa. Kiviset kaarteet säilyvät hyvin ja ovat käytännöllisiä puuttomassa ylätunturissa. On jopa ehdotettu, että ne on alun perin rakennettu peuranpyyntikaarteiksi, ja sitten myöhemmin muutettu porokaarteiksi. Tällaisia peuranpyyntiin käytettyjä kivivuomenia tunnetaan muun muassa Varanginniemimaalta (esim. Vorren 1958: 10). On kuitenkin melko mahdotonta todistaa asiaa suuntaan tai toiseen.

Paistunturissa on ainakin kaksi suurta kivikaarretta: Erttetvárrissä ja Báđošoaivissa. Tämän lisäksi T. I. Itkonen (1948 II: 120) mainitsee, että

Utsjoella on myös kolmas kivikaarre Ylä-Jalvin luona ”Pavkoaivissa”, mutta ainakaan tämän kirjoittaja ei ole tällaista paikkaa löytänyt. Erttetvárrin ja Báđošoaivin kaarteet sijaitsevat molemmat tunturinrinteellä, siten että niiden siulat johtavat ylöspäin kiipeävät porot aitaukseen. Samaa menetelmää on käytetty myös peuranpyyntikaarteissa (esim. Vorren 1958: 11, 13–14).

Perimätiedon mukaan Erttetvárrin kivikaarteen on rakentanut pororikas Ivvar Pieski (1819–1877) 1800-luvun alkupuolella. Kaarretta on sittemmin laajentanut ja käyttänyt kuuluisa Gádjá-Nillá, Nils Vuolab (1856–1929) (Itkonen 1948 II: 120; Saressalo 1982: 45, 50, 126). Báđošoaivin kaarteen rakentajasta ei ole varmaa tietoa, mutta joskus on arveltu senkin olevan Ivvar Pieskin rakentama. Molempia kivikaarteita on viime aikoina kunnostettu, ja ne ovat mahtavia vierailupaikkoja.

Tupasijat ja aitansijat

Vaikka Paistunturi on erämaa-alue, siellä on myös muutama tupasija. Tupasija on paikka, jossa on ollut hirsitupa. Hirret olivat aikoinaan kalliita ja niitä oli vaikea saada. Niinpä niitä ei muutettaessa hylätty, vaan talo purettiin ja hirret otettiin mukaan muualle rakennettavaa uutta tupaa tai aittaa varten. Hirret voitiin myös myydä. Kun talo vietiin pois, jäi vanhalle tupasijalle tavallisesti vain muutama alin, lahonnut hirsikerta, mahdollisesti lahoja lattialautoja, kellarikuoppa, piisin tai muun tulisijan kivet ja joskus kivijalka. Vanhoja rikkinäisiä tavaroita saatettiin myös hylätä tupasijan läheisyyteen.

Paistunturissa on dokumentoitu kaksi vanhaa tupasijaa ja yksi aitansija. Molemmat tupasijat ovat Gádjá-Nillán eli Nils Vuolabin tupien paikkoja. Tunnetuin on hänen kesäpaikkansa, joka sijaitsi Njiljoen sivupuron Stohposaiájan rannalla. Kesäpaikan talo oli rakennettu vuonna 1904. Toinen Gádjá-Nillán tupasija on Erttetvárjogajeaggillä. Siellä ollutta pientä tupaa on käytetty erotusten yhteydessä ja muutoin porotöissä, sekä jänkäheinänniitossa (Saressalo 1982: 50 ja 86–87; TKU). Ainoa tähän mennessä dokumentoitu aitansija on Duottar-Mávnnan rinteellä. Siellä on ollut pieni aitta ja sen vieressä purnu. On arveltu, että aitta liittyisi porosaamelaisten vuotuismuuttoon: aittaan olisi jätetty säilöön kesä- tai talvivarusteita ohi kuljettaessa. Tästä ei ole kuitenkaan minkäänlaisia varmoja todisteita.

Purnut

Purnut (pohjoissaameksi (*geađge*) *borra* tai *borri* tai *buordna*) ovat lyhytaikaiseen säilömiseen tarkoitettuja, tavallisesti rakkakivikkoon kaivettuja säilytystiloja. Rakkaan on kaivettu ensin kuoppa maahan asti. Tämän jälkeen kuoppaan on ladottu pystysuorat seinämät suurista kivistä. Nämä seinät ovat tavallisesti rakan pintaa korkeammat, ja siksi purnuilla on usein röykkiömäinen hahmo, joka erottuu kauas. Kantena on ollut tavallisesti suuria, laakeita kiviä. Purnut on rakennettu rakkakivikoiden reunaan, jotta niitä on helppo lähestyä. Purnukohteet sijaitsevat joko avotunturissa tai puurajan yläreunassa. Purnu on yksi Paistunturin yleisimmistä muinaisjäännöstyypeistä.

Purnuja on käytetty sekä pyyntikulttuurin että suurporonhoidon yhteydessä. Pyyntikulttuurin aikana suurikokoisiin purnuihin säilöttiin lähinnä varhaisessa syyspyynnissä saatua peuranlihaa. Poronhoitajat ovat säilöneet purnuihin poronlihaa ja -maitoa (esim. Jokinen 1996: 18). Erityisesti suurporonhoidon varhaisemmassa, jutavassa vaiheessa, mutta myös pyyntikulttuurin aikana, purnuilla on ollut suuri merkitys ravinnonsaannin vuotuisvaihtelun tasaamisessa.

Paistunturissa tavataan purnuista myös maanpäälle rakennettua versiota. Ne on rakennettu siten, että luontaiseen kuopanteeseen tai tasamaalle on rakennettu suurista kivistä kehä, jonka keskelle säilöttävä tavara on laitettu. Purnun katoksi on sitten ladottu laakakiviä. Erilaisia säilytystiloja on rakennettu luonnonmuotoja hyödyntäen myös kallionhalkeamiin ja muihin luontaisiin onkaloihin. Maahan kaivettuja purnuja, jotka ovat Keski-Skandinaviassa tavallisimpia (esim. Wennstedt Edvinger 2002: 124), ei ole tavattu Paistunturissa (Paistunturin purnuista lisää: Valtonen 2003a, 2006).

Urrat

Urrat ovat kivestä rakennettuja patsaita, suuria säännöllisiä kivipilareita tai vain muutamien päällekkäin aseteltujen kivien muodostamia kasoja. Niillä on merkitty esimerkiksi rajoja ja polkuja, mutta osa niistä on rakennettu muistomerkeiksi. Urria on käytetty myös apuna peuroja ja poroja ajettaessa. Erityisesti kauempaa urran korkea hahmo muistuttaa ilmeisesti porojen ja peurojen mielestä ihmistä, ja ne välttävät sellaisen lähelle menemistä (esim. Vorren 1958: 14).

Paistunturissa on monenlaisia ja monia eri tarkoituksia varten rakennettuja urria. Osan ovat rakentaneet virkamiehet, erityisesti maanmittarit ovat rakentaneet urria vaarojen laille kolmiomittauksen avuksi tai merkitsemään tärkeitä rajalinjoja. Paikalliset ihmiset ovat merkinneet urrilla erityisesti kulkureittejä. Sellaisia urria, jotka liittyisivät varmasti peuranpyyntiin, ei tunneta, mutta esimerkiksi Erttetvárrin kivikaarteen siuloissa on käytetty pieniä urria samaan tapaan kuin Varanginniemimaan kivisissä peuranpyyntivuomenissa.

8.4.5 Saamelaiseen mytologiaan ja perinteiseen uskontoon liittyvät kohteet

Saamelaiseen mytologiaan ja perinteiseen uskontoon liittyvät muinaisjäännökset ovat monesti nykyihmisen mielestä vain osa luontoa. Ihmisen konkreettisesti muokkaamia muistomerkkejä on hyvin vähän. Täytyy kuitenkin ymmärtää, että luonnon keskellä eläville ihmisille maisema on tavallisesti elimellinen osa kulttuuria. Myös ihmiskäden koskemattomalla luonnonkohteella voi olla henkisen kulttuurin tasolla monimutkainen merkitysrakenne (Hætta 1993: 14–15.).

Koska uskontoon ja mytologiaan liittyvillä kohteilla on hyvin vähän konkreettisia tunnusmerkkejä, niiden tunnistaminen arkeologian keinoin on hyvin vaikeaa. Tavallisesti tällaisten kohteiden määrittely perustuukin historialliseen tai perimätietoon. Joskus uhriesineistö, kuten peuran- tai poronsarvet tai vanhat rahat, todistavat kohteen uskonnollisesta luonteesta. Tulkinnoissa tulee kuitenkin olla varovainen (Kjellström 1985.).

Paistunturissa on monenlaisia pyhiä paikkoja, jotka liittyvät saamelaisten perinteiseen uskontoon tai mytologiaan. Tunnetuimpia ovat varmasti pyhät tunturit. Paistunturin tunnetuimpia pyhiä tuntureita ovat: (Gáregas) Áilegas, Nuvvos Áilegas ja Guivi. Joissakin lähteissä pyhiksi tuntureiksi mainitaan lisäksi mm. Áite(joh)čohkka ja Áhkovárri. Kirjallisissa lähteissä, jotka kyllä perustuvat suulliseen tietoon, mainitaan, että näissä tuntureissa on tavattu kivikkoon kaivettuja uhrionkaloita, joihin on kätketty peuran- tai poronsarvia (esim. Jokinen 1996: 8; Paulaharju 1927: 309). Esimerkiksi Guivin laelta ja rinteiltä tällaisia uhrionkaloita on löydetty myös inventoinneissa.

Perimätiedon mukaan Paistunturissa on pyhien tunturien lisäksi myös uhri- ja palvospaikkoina toimineita lähteitä. Tunnetuimmat ovat Seitalan Seaideájan lähdealue ja Suttesájan eli Sulaojan lähde, jonka luona on Kevon retkeilyreitin eteläpää ja Sulaojan luontopolku. Erityisesti Sulaojan lähteellä on perimätiedon mukaan ollut parantavia vaikutuksia. Sulaojan lähteeltä ei ole löydetty uhrattuja esineitä, mikä voi johtua sen suuresta koosta ja tutkimuksen puutteesta. Seitalan Seaideájan lähteeltä on löydetty ainakin sinne uhrattuja sarvia ja hopearahoja (Pentti Koivunen, henk. koht. tiedonanto 10/1998). Erikoinen palvospaikka on myös Mádjjohkan rannalla sijaitseva pyöreä mäennyppylä Vulležiidgirku (esim. Paulaharju 1927: 304).

Lisäksi on olemassa tietoja joiden mukaan Paistunturin alueella on ollut myös pienempiä seitoja, esimerkiksi seitakiviä, mutta niiden tarkkaa sijaintia ei tunneta. Utsjoen ja Tenon rannasta seitakiviä tunnetaan useita. On myös perimätietoa siitä, että jotkin Paistunturin järvistä olisivat niin sanottuja saivojärviä tai loktajärviä (pohjoissaameksi *sáivo-* tai *sáivajávri*, *loktajávri*) eli kaksipohjaisia järviä. Saivojärvet liittyvät alun perin saamelaisten perinteisen uskonnon maailmankuvaan, jossa tämän maailman maanpinnan alla on toinen maailma (Hætta 1993: 12). Sittemmin toiseen maailmaan liittyvät merkitykset ovat kadonneet ja jäljelle on jäänyt vain kaksipohjaisuus, joka ilmenee esimerkiksi kalojen omituisina ilmestymisinä ja katoamisina.

Lähteet

Eira Buljo, K. M. 2002: Mu kultureanadagat. – Teoksessa: Andersen, S. (toim.), Samiske landskap og Agenda 21. Kultur, næring, miljøvern og demokrati. Dieđut nr 1/2002. Sámi instituhtta, Guovdageaidnu. S. 136–149.

Carpelan, C. 2003: Inarilaisten arkeologiset vaiheet. – Teoksessa: Lehtola, V.-P. (toim.), Inari – Aanaar: Inarin historia jääkaudesta nykypäivään, Inarin kunta, Inari. S. 29–95.

Hamari, P. 1996: Suorakaiteen muotoiset kivilatomukset Pohjois-Suomessa. – Kentältä Poimittua 3. Museoviraston arkeologian osaston julkaisuja N:o 6. Museovirasto, Helsinki. S. 46–58.

Hicks, S. & Hyvärinen, H. 1997: The vegetation history of Northern Finland. – Teoksessa: Schulz E.-L. & Carpelan C. (toim.), Varhain Pohjoisessa – Early in the North: Maa – Land; Varhain Pohjoisessa -hankkeen artikkeleita – Reports of the Early in the North Project. Helsinki Papers in Archaeology No. 10. University of Helsinki Department of Archaeology, Helsinki. S. 25–33.

Hætta, O. M. 1993: Sámi oaffarbáikkit Finnmárkkus. – Forntidsvern19(3): 12–17. Foreningen til norske forntidsminnesmerkers bevaring, Oslo.

Itkonen, T. I. 1948: Suomen lappalaiset vuoteen 1945 I–II. – WSOY, Helsinki. 589 + 629 s.

Jalava, J. 1987: Perhoset. – Teoksessa: Krogerus, H. (toim.), Suomen eläimet 4. Weilin + Göös, Espoo. S. 174–233.

Jokinen, E. 1996: ”Ei mirkki vaan pissi” Utsjoen elämää entisaikaan. – Girjegiisá, Utsjoki. 96 s.

Kankaanpää, J. & Rankama, T. 2005: Early Mesolithic pioneers in Northern Finnish Lapland. – Teoksessa: Knutsson, H. (toim.), Pioneer settlements and colonization processes in the Barents region. Vuollerim Papers on Hunter-gatherer Archaeology. Vol. 1. S. 109–161.

Karjalainen, T. 1996: Kuhmo 14 Vasikkaniemi SW. Asuinpaikkavyöhykkeen tutkimus- ja tulkintaongelmia. – Kentältä poimittua 3. Museoviraston arkeologian osaston julkaisuja N:o 6. Museovirasto, Helsinki. S. 15–22.

— 2005: Utsjoen ensimmäinen Sär I -keramiikkalöytö. – Teoksessa: Kentältä poimittua 6. Museovirasto, Helsinki. S.45–47.

Kjellström, R. 1985: Piles of bones, cult-places or something else? – Teoksessa: Bäckman, L. & Hultkrantz, Å. (toim.), Saami pre-christian religion. Studies on the oldest traces of religion among the Saamis. Acta universitatis Stockholmiensis, Stockholm studies in comparative religion 25: 115–120.

Korteniemi, M. 1990: Lapinhaudat ja hautapyynti Tengeliön vesistön yläosassa. Kulttuurihistoriallinen ja topografinen tutkimus. – Lisensiaatintutkimus, Oulun yliopisto, Historian laitos, Oulu.

Kotivuori, H. & Torvinen, M. 1994: Pohjois-Lapin kiinteät muinaisjäännökset. – Sarja A julkaisu N:o 136. Lapin Seutukaavaliitto, Rovaniemi. 276 s.

Luhta, V. 2003: Inarin luonnonhistoria. – Teoksessa: Lehtola, V.-P. (toim.), Inari – Aanaar: Inarin historia jääkaudesta nykypäivään. Inarin kunta, Inari. S. 13–27.

Manker, E. & Vorren, Ø. 1953: Villreinfangst ved Gollevarre. Samiske fangstanlegg for villrein I. – Acta Borealia B. Humaniora No. 2. Tromsø Museum, Tromsø. 58 s. + kartta.

Manninen, M. A. 2002: Utsjoki Leakšagoađejohka 3. Esihistoriallisen kvartsikeskittymän kaivaus. Kaivauskertomus. – Käsikirjoitus, Museoviraston arkeologian osaston arkisto, Helsinki.

— 2003: Chaîne opératoire -analyysi ja kvartsi. Esimerkkinä kvartsiniskentäpaikka Utsjoki Leakšagoađejohka 3. – Pro gradu –tutkielma, Helsingin yliopisto, Arkeologian laitos, Helsinki. 98 s.

— 2004: Utsjoki Mávdnaávži 2. Kivikautisen löytöpaikan kaivaus. Kaivauskertomus. – Julkaisematon käsikirjoitus. Museoviraston arkeologian osaston arkisto.

— 2005: Problems in Dating Inland Sites — Lithics and the Mesolithic in Paistunturi, Northern Finnish Lapland. – Teoksessa: Knutsson, H. (toim.), Pioneer settlements and colonization processes in the Barents region. Vuollerim Papers on Hunter-gatherer Archaeology. Vol. 1. S.29–41.

— 2006a: Mesoliittiset asumuksenpohjat Pohjois-Lapissa. Huomioita liikkumisesta ja asumuksista. – Teoksessa: Arkeologipäivät 2005. Suomen arkeologinen seura, Helsinki. S. 106–117.

— 2006b: Utsjoki Pâdjeseävtteg. Asumuspainannekohteen koekaivaus. Kaivauskertomus. – Julkaisematon käsikirjoitus. Museoviraston arkeologian osaston arkisto.

— painossa 1: Evidence of mobility between the coast and the inland region in the Mesolithic of Northern Fennoscandia. Teoksessa: Proceedings of MESO 2005. The 7th International Conference on the Mesolithic in Europe. Belfast, Northern Ireland.

— painossa 2: Peurahautoja ja kulkureittejä – Katsaus Utsjoen Paistunturin pyyntikuoppakohteisiin. Komsasta kirkkokenttiin. Saamelaisalueen 10 000 vuotta arkeologin näkökulmasta. Seminaarijulkaisu.

Manninen, M. & Valtonen, T. 2002: Havaintoja esihistoriallisesti kvartsin käytöstä Utsjoen Paistunturissa. – Muinaistutkija 1/2002: 35–44.

— & Valtonen, T. 2006: Research of The Báišduottar – Paistunturi Project in Northern Finnish Lapland 1997–2004. – Teoksessa: Herva, V.-P. (toim.), People, Material Culture and Environment in the North. Proceedings from the Nordic Archaeology Conference 2004, Oulu, Finland. Studia humaniora ouluensia 1:52–63.

— Muinaismuistolaki 17.6.1963/295.

Mulk, I.-M. 1995: Sirkas – ett samisk fångstsamhälle i förändring Kr.f.–1600 e.Kr. – Studia Archaeologica Universitatis Umensis 6. Umeå universitet, Arkeologiska institutionen, Umeå. 305 s.

Oksala, H. 1990: Inarin Siuttavaaran arvoitus. – Raito 1990:(1): 34–41.

Paulaharju, S. 1927: Taka-Lappia. – Kustannusosakeyhtiö Kirjan kirjapaino, Helsinki. 329 s.

Rankama, T. 1991: Pata och stalotomt – Två nya fornlämningskategorier i Utsjoki. – Finskt Museum 1990/97 årsgången. Finska fornminnesföreningen, Helsingfors. S. 73–86.

— 1996: Prehistoric riverine adaptations in subarctic Finnish Lapland: The Teno river drainage. – Dissertation Submitted in Partial Fulfilment of the Degree of Doctor of Philosophy in the Department of Anthropology at Brown University. UMI Dissertation Services, Michigan. 955 s. + 2 irtokarttaa.

— 2003: The colonisation of northernmost Finnish Lapland and the inland areas of Finnmark. – Teoksessa: Larsson, L., Kindgren, H., Knutsson, K., Loeffler, D. & Åkerlund, A. (toim.), Mesolithic on the move. Oxbowbooks, Exeter. S. 37–46.

Saressalo, L. 1982: Talvadaksen kylän etnohistoriallinen kehitys. Etnologinen tutkimus tenonsaamelaisen kylän elinkeinomuutoksesta. – Folkloristiikan tutkimuksia 1. Turun yliopiston kulttuurien tutkimuksen laitos, Turku. 203 s. + 16 kuvasivua.

Sarkkinen, M. 2005: Pohjois-Lapin kiinteät muinaisjäännökset. Lapin Liitto, Rovaniemi.

Schanche, A. 1993a: Ceavccageađgi – Mortensnes. – Várjjat Sámi Musea, Vuonnabahta. 33 s.

— 1993: Sámi hávddit juovain. Finmárkku kultur- ja huksenhistorjá. – Forntidsvern 19(3): 47–50. Foreningen til norske forntidsminnesmerkers bevaring, Oslo.

SEA <http://www.sea.fi/esitykset/syksy2002/lapinlumoissa.html.>. Viitattu 29.9.2003.

Simonsen, P. 1970: Forntidsminner nord for Polarsirkelen. – Universitetsforlaget, Tromsø. 213 s.

Solbakk, A. 2000: Ávjovári–Kárášjoga historjá I 1553–1900. – Davvi Girji/Kárášjoga gielda & Karasjok kommune, Kárášjohka. 515 s.

— 2001: Deanuleahki sogat. Historjá–Tanadalens slekter. Historie. – Čálliid lágádus, Kárášjohka. 1044 s.

TKU. Turun yliopiston Kulttuurien tutkimuksen laitoksen folkloristiikan ja uskontotieteen TKU-arkisto. Turun yliopisto, Turku.

Valtonen, T. 1997: Kansatieteellistä retkeilyä: Utsjoen Paistuntureiden turvekammeja tutkimassa. Uusi napakaira 1997(1): 8–13.

— 1999: Utsjoen Paistunturien inventointi 6.6.–28.6. ja 9.8.–26.8.1999. – Käsikirjoitus, Museoviraston arkeologian osaston arkisto, Helsinki.

— 2000a: Utsjoki Kevo, ohutta yläpilveä – arkeologinen inventointi tunturialueella. – Raito 1/2000: 44–47.

Valtonen, T. 2000b: Utsjoki Paistunturi Gamajohka pohjoinen 3 -purnukohteen kaivauskertomus 19.–27.6.2000. – Käsikirjoitus, Museoviraston arkeologian osaston arkisto, Helsinki.

— 2000c: Tarkastuskertomus. Utsjoen Paistunturissa 18.–26.6.2000 inventoituja muinaisjäännöksiä. – Käsikirjoitus, Museoviraston arkeologian osaston arkisto, Helsinki.

— 2001: Kesäkuussa 2001 Utsjoen Paistunturilla inventoituja kohteita – Käsikirjoitus, Museoviraston arkeologian osaston arkisto, Helsinki.

— 2002: Tarkastuskertomus. Utsjoen Paistunturissa 8.–25.6.2002 tarkastettuja muinaisjäännöksiä. – Käsikirjoitus, Museoviraston arkeologian osaston arkisto, Helsinki.

— 2003a: Paistunturin purnut. Historiallisen etnoarkeologian lähestymistapa. – Laudaturtutkielma, Oulun yliopisto, TAIDA-laitos, Yleisen arkeologian oppiaine. 37 s. + 4 liitettä.

— 2003b: Tarkastuskertomus. Utsjoen Paistunturissa 17.–24.6.2003 tarkastettuja muinaisjäännöksiä. – Käsikirjoitus, Museoviraston arkeologian osaston arkisto, Helsinki.

— 2006: Saami Food Caches In The Báišduottar – Paistunturi Area, Northern Finnish Lapland. – Teoksessa: Herva, V.-P. (toim.), People, Material Culture and Environment in the North. Proceedings from the Nordic Archaeology Conference 2004, Oulu, Finland. Studia humaniora ouluensia 1:64–74.

Vorren, Ø. 1958: Samisk villreinfangst i eldre tid. – Ottar Nr. 17. 42 s.

Wennstedt Edvinger, B. 2002: Reindeer herding and history in the mountains of Southern Sápmi. – Current Swedish Archaeology 10: 115–136.

9 Porotalous

Elina Stolt ja Kimmo Gröndahl

9.1 Historiaa

Poro on kesytetty aikoinaan villipeurasta ja poronhoito sai alkunsa peurojen metsästyksestä. Ilmeisesti porokanta syntyi peuroista, joita käytettiin houkutuseläiminä peuranpyynnissä tai kanto- ja vetoeläiminä. Ensimmäisiä kirjallisia mainintoja poronhoidosta on puolentoista tuhannen vuoden takaa. Hyvin aikaisessa vaiheessa porot olivat yksityistä omaisuutta (Paliskuntain yhdistys 2005).

Vähitellen pienimuotoinen poronhoito väistyi suurempien porokarjojen tieltä. Suurporonhoidon katsotaan alkaneen saamelaisten keskuudessa jo 1200-luvulla (Paliskuntain yhdistys 2005, Pennanen 2000). Kun peurat vähenivät, saamelaiset kehittivät itselleen uuden elinkeinon, poronhoidon, joka perustui jutaamiseen ja paimennukseen. Suurporonhoito levittäytyi Suomeen Ruotsin ja Norjan tunturialueilta.

Ennen 1960-lukua porot olivat ihmisen valvonnassa (paimennuksessa) melkein koko vuoden ja eri vuodenajoille oli omat alueensa. Vuoden mittaan porot laidunsivat laajoilla alueilla. Valtakuntien välisen raja-aidan rakentaminen 1950-luvulla vaikutti suuresti Suomen paimentolaisporonhoitoon. Ympärivuotinen paimennus loppui vähitellen ja syntyi pysyvä asutus (Näkkäläjärvi & Pennanen 2000). Suomessa poronhoito omaksuttiin nopeasti ja sitä alettiin harjoittaa myös kaukana saamelaisten asuinalueilta. Siksi Suomen poronhoitoalue ulottuu Pohjanmaalle asti. Asutuksen tihetessä ja jäkälämaiden vähetessä poronhoidon leviäminen etelämmäksi pysähtyi (Paliskuntain yhdistys 2005).

9.2 Porotalouden järjestelyt

Paistunturin erämaa-alueella poroja laiduntavat Paistunturin, Muddusjärven ja Kaldoaivin paliskunnat sekä pienellä osalla alueen koillisosassa Muotkatunturin paliskunta. Kevon luonnonpuisto on Paistunturin paliskunnan laidunaluetta (kuva 10).

9.2.1 Paistunturin paliskunta

Paistunturin paliskunnan kokonaispinta-ala on 280 900 hehtaaria. Paliskunnan laidunalueista noin 45 % sijaitsee Paistunturin erämaa-alueella (lähes 125 000 hehtaaria) ja 25 % Kevon luonnonpuistossa (noin 70 000 hehtaaria).

Paistunturin paliskunnan alueella toimii 10–14 tokkakuntaa. Niiden määrä vaihtelee vuosittain sen mukaan, miten porot saavat kaivettua ruokaa lumen alta. Paistunturin paliskunnan eri osia ei ole nimetty erikseen kenellekään poromiehelle eikä millekään tokkakunnalle. Vuosittaiset sääolosuhteet vaikuttavat siihen, missä poroja paimennetaan. Tokkakunnat pyrkivät kuitenkin paimentamaan porojaan vuodesta toiseen samoilla totutuilla alueillaan. Paliskunnan porojen liikkumista ja hyvinvointia seurataan ympärivuotisesti, myös kesällä (A. P. Valle, henk. koht. tiedonanto 12.6.2006).

Porojen erottelu ja lukeminen tehdään syystammikuussa, jota varten porot kootaan Ailikkaan poroerotusaidalle. Erotuksen jälkeen noin 2/3 poroista siirtyy Kaamanen–Karigasniemi-tien varressa olevan laidunkiertoaidan eteläpuolelle (Muotkatunturin erämaa-alueelle) ja 1/3 paliskunnan pohjois-osaan. Tammi-helmikuun vaihteessa paliskunnan pohjoisosassa palkivat (laiduntavat) porot tuodaan uudestaan erotukseen. Niiden erottelemisen jälkeen myös paliskunnan eteläosassa palkivat porot tuodaan erotukseen. Tässä yhteydessä paliskunnan kaikki porot vedetään tokkakuntiin (A. P. Valle, henk.koht. tiedonanto 12.6.2006).

Huhti-toukokuussa porot kerääntyvät itsekseen Kevon kanjonin rotkoalueelle, lähelle vasoma-alueita (kuva 11). Vasominen tapahtuu touko-kesäkuun aikana. Sen jälkeen sääsket ajavat porot laumoihin. Laumat nousevat ylös tuulisempaan ja viileämpään tunturiin (Guivi), missä sääskiä on vähemmän. Palkimisen jälkeen eli heinä-elokuun vaihteessa paarmat hajottavat tokat ja porot laskeutuvat tunturista alas ojien varsille hajoten ympäri paliskuntaa (A. P. Valle, henk. koht. tiedonanto 12.6.2006).

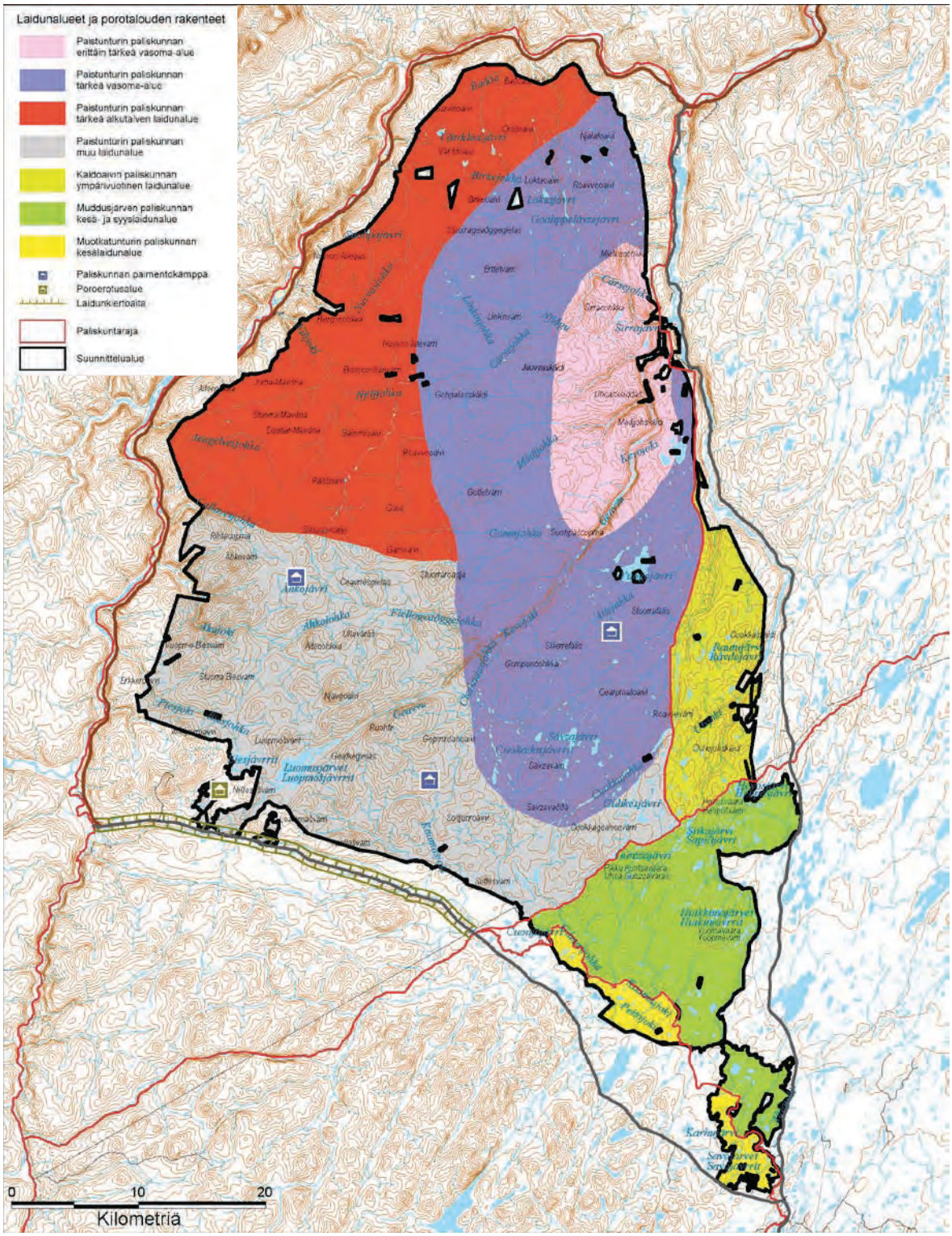

© Metsähallitus 2006, © Genimap Oy, Lupa L5239

Kuva 10. Paistunturi–Kevo-alueen porotalouden rakenteet ja paliskuntien laidunalueet.

Riekonmetsästyksen alettua syyskuussa, osa Karigasniemi–Utsjoki-tien sekä Utsjoen varrella olevista poroista pakenee metsästyksessä apuna käytettäviä koiria Kevon luonnonpuiston alueelle. Tämä aiheuttaa Kevon luonnonpuiston laitumille normaalia suurempaa kulutusta. Lisäksi hirvenmetsästyksessä käytettävät koirat aiheuttavat syyskuun viimeisen lauantain ja joulukuun 15. päivän välisenä aikana porojen siirtymistä Angeli–Karigasniemi-tien varren (Muotkatunturin erämaa-alue) tärkeiltä alkutalven alueilta itää kohti (kuva 11) (A. P. Valle, henk.koht. tiedonanto 12.6.2006).

Paistunturin paliskunnan poronomistajat asuvat Utsjoella, Karigasniemellä ja niiden välisen maantien varrella, Kaamasen ja Karigasniemen välisen maantien varrella sekä Kaamasen ja Utsjoen välisen valtatien varrella (kuva 11).

9.2.2 Muddusjärven paliskunta

Muddusjärven paliskunnan kokonaispinta-ala on 182 700 hehtaaria. Paliskunnan laidunalueista noin 17 000 hehtaaria eli 9 % sijaitsee Paistuntunturin erämaa-alueen kaakkoisosassa.

Keväällä puolet poroista vasotetaan aidassa ja toinen puoli vasoo vapaana. Alkukesästä porot kulkevat Iijärven seudulle ja siitä pohjoiseen, jolloin laidunaita suljetaan. Porot liikkuvat vapaasti kesälaitumella. Syksyllä porot kerätään pääerotuspaikalle, Siuttajoen erotusaidalle, ja vasat merkitään erotuksen yhteydessä. Erotusten jälkeen porot päästetään paliskunnan eteläosaan talvilaitumilleen. Talvi- ja kesälaitumen välillä on aita. Talvella poroja laidunnetaan paimentaen. Tammi-helmikuussa pidetään pohjaerotukset, joista tokkakunnat ottavat porot omille alueille paimennukseen. Tokat pyritään viemään joka talvi eri alueelle laidunnukseen. Poroja paimennetaan useassa tokassa ja ruokitaan lisärehulla paimennuksen helpottamiseksi. Paimennus jatkuu huhtikuuhun asti.

Muddusjärven paliskunnan Paistunturin puoleinen alue on porojen kesä- ja syyslaidunaluetta. Paliskunnan laidunkiertoaita kulkee Kaamasjoen, Kiellajoen ja Iijärven tienristeyksen välillä (P. Valle, henk.koht. tiedonanto 2004).

9.2.3 Kaldoaivin paliskunta

Kaldoaivin paliskunnan kokonaispinta-ala on 233 500 ha. Paliskunnan läntisestä laidunalueesta noin 12 000 hehtaaria eli viitisen prosenttia sijaitsee Paistunturin erämaa-alueen itäosassa.

Kesäisin porot ovat vapaana koko paliskunnan alueella. Porot merkitään syksyn ja alkutalven kuluessa, kesäerotuksia eli -merkityksiä ei enää järjestetä. Syksyllä porot kootaan Annivaaran syöttöaitaan, joka sijaitsee Skalluvaaran erotusaidan yhteydessä. Erotusten jälkeen porot viedään tokkakunnittain omille laidunalueilleen. Paliskunnassa ei ole laidunkiertoaitoja ja vaikka varsinaista laidunkiertoa ei ole, niin poroilla on oma luontainen laidunkiertonsa.

9.2.4 Muotkatunturin paliskunta

Muotkatunturin paliskunnan kokonaispinta-ala on 250 900 ha. Paliskunnan laidunalueista noin 2 500 hehtaaria eli vajaa prosentti sijaitsee Paistunturin erämaa-alueen eteläosassa.

Paliskunnan laitumet on jaettu kesä- ja talvilaidunalueisiin. Laidunalueet on erotettu toisistaan laidunkiertoaidalla. Aidan pohjoispuolella sijaitsevat kesälaidunalueet ja eteläpuolella talvilaidunalueet (Siekkinen 2002). Muotkatunturin paliskunnan Paistunturin erämaa-alueeseen sisältyvä osa kuuluu paliskunnan kesälaidunalueisiin (kuva 10).

Paliskunnan poronhoitotyöt (etto, erotukset, aitatyöt, teurastus, myynti ym.) järjestää paliskunta. Kaikkien vuodenkierron työvaiheiden ajankohta ja toteutustavat riippuvat vallitsevista sää-, lumi-, kaivu- ja muista olosuhteista (Jääskö 2001).

Porot siirtyvät talvilaitumilta Peltojärven ympärille vasomaan, kun vasonta-alueet palveävät. Muotkatunturin paliskunnan vasojen merkintä pidetään heinäkuun aikana Porttikaltion aidassa. (Jääskö 2001). Varsinaiset erotukset aloitetaan Skadjavaaran erotusaidalla heti rykimän jälkeen. Erotus voidaan pitää myös Kaamasessa, jolloin porot kuljetetaan talvilaitumille ja Skadjavaaran teurastamoon autoilla (Jääskö 2001).

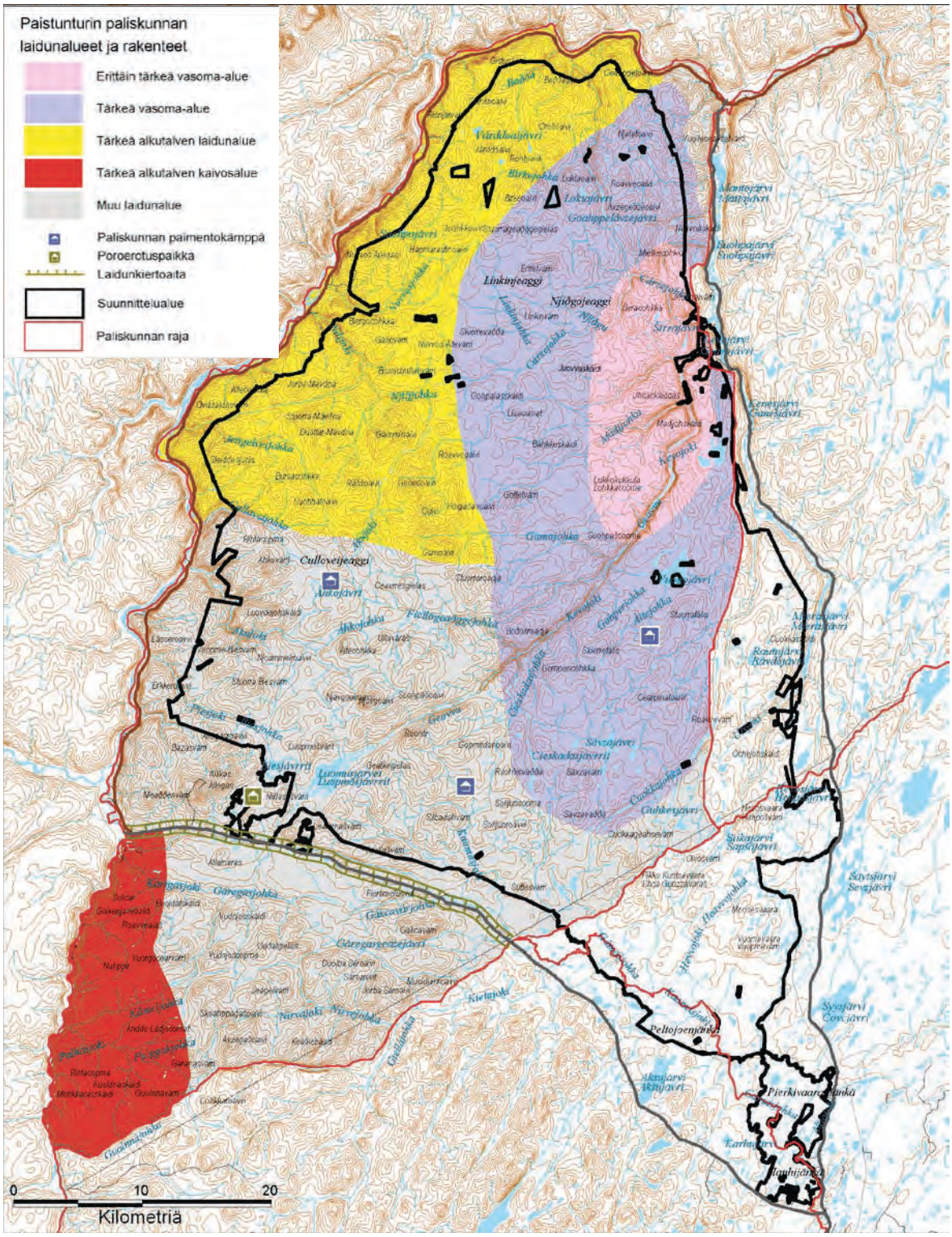

© Metsähallitus 2006, © Genimap Oy, Lupa L5239

Kuva 11. Paistunturin paliskunnan porotalouden rakenteet ja tärkeät laidunalueet

Angelin tokka lasketaan Skadjavaarasta Lintupuolivaaraan ja edelleen lounaaseen. Skaidin tokkakunnan porot lasketaan Siekka- ja Koutajänkiä pitkin Vaskojoen taakse. Angelin tokkakunnan alue sijoittuu paliskunnan etelä- ja lounaisosaan Norjan rajasta noin Pyhäjärven kohdalle. Skaidin tokkakunta pitää porojansa siitä itään (Jääskö 2001).

9.3 Porotalouden merkitys

Vuosittaisesta luonnonolosuhteiden vaihtelusta johtuva kannanvaihtelu näkyy paliskuntien poro- ja tuotantomäärissä. Suotuisina vuosina 1980-luvun lopulla Paistunturin, Muddusjärven ja Kaldoaivin paliskuntien yhteenlaskettu teuraiden määrä oli yli 17 000. Teurasmäärät putosivat vajaassa kymmenessä vuodessa puoleen.

Poronhoitovuonna 2004/2005 Paistunturin paliskunnassa oli 6 803, Muddusjärven paliskunnassa 5 065, Kaldoaivin paliskunnassa 5 493 ja Muotkatunturin paliskunnassa 7 177 eloporoa. Erämaa-alueen pinta-alan suhteessa laskettuna paliskuntien eloporoista noin 16 prosentin eli 3 860:n voidaan arvioida laiduntaneen erämaa-alueella. Kevon luonnonpuistossa voidaan arvioida laiduntaneen noin neljänneksen Paistunturin paliskunnan eloporoista, mikä tarkoittaa 1 700 poroa. Luvut ovat todennäköisesti aliarvioita, sillä osalla erämaan ja luonnonpuiston ulkopuolisia alueita mahdolliset muut käyttömuodot saattavat vähentää porotalouden laiduntamismahdollisuuksia. Poronhoitovuonna 2004/2005 poronomistajia oli Paistunturin paliskunnassa 117, Muddusjärven paliskunnassa 62, Kaldoaivin paliskunnassa 93 ja Muotkatunturin paliskunnassa 111 (J. Kumpula, henk. koht. tiedonanto 8.5.2006).

Porotalouden merkitystä arvioitaessa pelkkä rahamääräinen arvio ei riitä. Poronhoidolla on taloudellisten vaikutusten lisäksi suuri kulttuurinen merkitys. Poronhoito on keskeinen saamelaiskulttuurin perusta ja sillä on myös laajempaa yhteiskunnallista merkitystä. Esimerkiksi Lapin matkailu tukeutuu vahvasti poroon ja poronhoitoon liittyviin mielikuviin.

Lähteet

Jääskö, O. 2001: Paliskunnan vuorovaikutteinen porotaloussuunnitelma: lähtökohtia ja ehdotuksia paliskunnan suunnittelun ja vuorovaikutuksen kehittämiseen. – Lapin yliopisto, Rovaniemi. 2001. 62 s.

Näkkäläjärvi, K. & Pennanen, J. 2000: Poronhoito perustuu pohjoisen luonnon vuotuiskiertoon. – Teoksessa: Pennanen, J. & Näkkäläjärvi, K., Siiddastallan. Siidoista kyliin. Perinteinen luontosidonnainen saamelaiskulttuuri ja sen muuttuminen. Inarin saamelaismuseon julkaisuja n:o 3: 76–79.

Paliskuntain yhdistys 2005: PoroNET – Porotalouden tietoverkko. – < http://www.paliskunnat.fi/>. Viitattu 15.8.2005.

Pennanen, J. 2000: Poronhoidosta muodostuu merkittävin kullttuurinen tekijä sirkumpolaarisella alueella. – Teoksessa: Pennanen, J. & Näkkäläjärvi, K., Siiddastallan. Siidoista kyliin. Perinteinen luontosidonnainen saamelaiskulttuuri ja sen muuttuminen. Inarin saamelaismuseon julkaisuja n:o 3: 74–75.

Siekkinen, A. 2002: Muotkatunturin paliskunnan paliskuntakohtainen metsätalouden toimintasuunnitelma 2002–2011. – Moniste, Metsähallitus, Ivalo. 35 s.

10 Riistanhoito ja metsästys

Kimmo Gröndahl ja Elina Stolt

10.1 Johdanto

Kalastukseen perustuva elämäntapa oli perustana varhaisimmalle kulttuurimuodolle Suomessa. Tehokas metsästys olisi vaatinut laaja-alaista liikkumista vaikeissa lumiolosuhteissa. Ensimmäiset tiedot metsästyksestä Suomessa ovat kuitenkin peräisin jo tuhansien vuosien takaa. Metsästys, jonka saaliina oli mm. villipeura, on ollut tärkeä elannon lähde (Pennanen 2000, Ylänne 1950). Metsästyspaine lisääntyi 1700-luvun lopulta alkaen ja 1800-luvulla ainakin peura ja majava pyydettiin loppuun. Peuran häviämiseen vaikutti myös porojen lisääntyminen, koska ne käyttivät samoja talvilaitumia peurojen kanssa (Parkkonen 1998).

Metsästys on kalastuksen ohella ollut aina tärkeä elinkeino pohjoisen asukkaille, ja se lienee ollut ensimmäisiä toimeentulon lähteitä. Aikoinaan poroja omistettiin vähän, joten metsän riista oli tärkeä osa ravintoa. Myöhemmin metsästyksen merkitys toimeentulon osana on vähentynyt, vaikka se on edelleen tärkeä osa luontaiselinkeinoja. Metsästyksellä on pohjoisessa hyvin suuri merkitys vapaa-ajan harrastuksena. Siinä on nykyään mukana vanhojen konkareiden lisäksi yhä enemmän myös naisia ja nuoria.

10.2 Riistan elinympäristöt ja riistalajit

Riistalajisto muuttuu, kun siirrytään puustoisilta alueilta avosoille ja tuntureille. Suo- ja metsäalueilla viihtyvät hirvi ja vanhojen metsien lajeista metso. Paistunturin erämaa-alueella yhtenäistä mäntymetsää on ainoastaan Kevojoen laaksossa ja Kaamasjoen alaosassa, joten metsoa tavataan alueella harvalukuisena. Niitä on kuitenkin nähty jopa Kevojoen laaksossa (kts. luku 6.2.1). Riekko viihtyy tunturikoivikoissa ja kesällä sekä alkusyksystä myös soilla. Ylemmäs tunturiin noustaessa tavataan myös kiirunaa. Metsähanhi viihtyy lähinnä metsäisten alueiden soilla.

Matti Mela toteaa nisäkkäitä käsittelevässä luvussa, että hirvet keskittyvät Paistunturi–Kevo -alueella jokilaaksoihin ja talvisin ennen kaikkea mäntyjä kasvaville alueille. Kevon luonnonpuistossa hirvenmetsästys on kielletty ja siten on luonnollista, että Kevon laaksoon kerääntyy talvehtimaan Utsjoen olosuhteisiin nähden tiheä hirvikanta. Hirviä on varsin runsaasti myös Tenon sivulaaksoissa ja Inarin puolella, Paistuntureiden kaakkoisosassa. Hirvet ovat osittain yhteisiä Norjan kanssa ja ne vaeltavat vuodenaikojen mukaan (kts. luku 6.1 nisäkkäät).

10.3 Riistanhoito

10.3.1 Riistakantojen arviointi

Riistakolmiolaskennat

Riistakantojen (pääasiassa kanalintujen) arvioinnin perusmenetelmänä on Suomessa käytetty vuodesta 1990 lähtien pelkästään riistakolmiolaskentoja. Niitä ennen arviointimenetelmänä käytettiin reittiarviointeja, joiden antamat lintutiheydet eivät olleet todellisia vaan suhteellisia tiheyksiä parhailla poikuemailla. Riistakolmioiden kehittämisellä pyrittiin entistä luotettavampaan ja oikeampaan tietoon riistalajien kannoista, myös muiden kuin kanalintujen. Riistakolmiomenetelmän tärkeimmiksi tehtäviksi asetettiin kestävän metsästyksen suunnittelun parantaminen, pitkälle kehittyneen tiedon saaminen eri riistaeläinten elinympäristövaatimuksista ja suhtautumisesta elinympäristön muutoksiin sekä mahdollisimman monien riistaeläinlajien sisällyttäminen samaan seurantajärjestelmään.

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos on antanut vuonna 1989 riistanhoitopiireille ohjeelliset riistakolmioiden määrät. Näissä suosituksissa määrät suhteutettiin riistanhoitoyhdistysten määrään, alueen väkilukuun ja riistanhoitopiirin maa-alaan. Pohjois-Suomessa tulisi olla vähintään yksi riistakolmio 300 km^2:ä eli 30 000 hehtaaria kohti. Paistunturin erämaa-alueen ja Kevon luonnonpuiston maa-ala on yhteensä noin 223 000 hehtaaria. Jos edellä mainittu Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksen antama suositus pitää paikkansa myös Paistunturi–Kevo-alueella, siellä tulisi olla vähintään seitsemän riistakolmiota.

Elokuussa 2001 Paistunturin erämaa-alueella laskettiin yksi Inarin kunnan puolella oleva riistakolmio ja yksi Utsjoen kunnan puolella oleva kolmio, joka sijaitsee Paistunturin erämaa-alueen ulkopuolella noin kahden kilometrin päässä erämaa-alueen itärajasta. Näiden kahden kolmion antama keskimääräinen riekkotiheys oli 9,03 riekkoa/km^2 (M. Wikman, henk.koht. tiedonanto 24.6.2004).

Tutkijoiden mukaan riistakolmiolaskenta ei anna tunturissa, joka on riekon ominta ympäristöä, yhtä luotettavaa kuvaa kannan tiheydestä kuin esimerkiksi Metsä-Lapin olosuhteissa (Lindén 2002). Tämä johtuu siitä, että riistakolmiolaskenta ei menetelmänä sovi aukeille tunturialueille, sillä riekot havaitsevat siellä ihmisen kaukaa ja karkaavat linjojen ulkopuolelle. Tunturialueilla pitäisikin ottaa käyttöön oma laskentamenetelmä, jossa voidaan käyttää koiraa apuna. Tällä hetkellä Ylä-Lapin alueelle saatavat riekkotiheydet ovatkin vain minimiarvioita. Tähän vaikuttaa myös se, että Ylä-Lapin alueella sijaitsevat kolmiot sijaitsevat pääasiassa mäntymetsäalueella, joka ei ole riekon ominta elinympäristöä. Riistakolmiolaskennat pystyvät tällä hetkellä kertomaan vain riekkokannan kehityssuunnan (H. Lindén, henk. koht. tiedonanto 14.10.2004).

Hirvihavaintokortit ja hirvien lentolaskenta

Hirvikannan seuranta perustuu hirviseurueiden metsästyksen aikana tekemiin havaintoihin ja arvioon jahdin jälkeisestä kannan koosta. Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitokselle palautuu vuosittain yli 5 000 hirviseurueiden täyttämää hirvihavaintokorttia. Niissä ilmoitettujen kaatojen osuus kaikista kaadoista on lähes 90 %. Vastaavaa tietomäärää ei ole realistista kerätä muulla keinoin. Metsästäjien työpanos kannan seurannassa onkin ensiarvoisen tärkeä. Vuosittain kerättävä aineisto muodostaa pitkän aikasarjan, jota voidaan hyödyntää myös nykyisen kannan arvioinnissa yhdessä saalistietojen kanssa. Havaintokortista saadaan erilaisten tiheysindeksien lisäksi arvio alueen vasatuotosta ja aikuiskannan rakenteesta. Pohjois-Suomen laajoilla valtionmailla havaintokortti on kannan tiheyden arvioinnissa huonompi kuin maan eteläosien yksityismailla. Havaintokortti antaa kuitenkin tärkeää tietoa kannan rakenteesta ja vasatuotosta. Sen avulla hirvien määrää voidaan arvioida laskennallisesti. Lapin laajat metsästysalueet, joista osaa käyttävät samanaikaisesti useat seurueet, sekä suhteellisen harva hirvikanta vaikeuttavat kannanarviointia. Tällä hetkellä ei kuitenkaan ole olemassa havaintokorttia korvaavaa taloudellisesti toteutettavissa olevaa menetelmää (V. Ruusila, henk.koht. tiedonanto 8.7.2005).

Hirvikannan koon laskemiseen ja varmentamiseen käytetään myös riistanhoitoyhdistysten organisoimaa lentolaskentaa. Inarin riistanhoitoyhdistyksen puheenjohtaja Esa Kumpulan (henk. koht. tiedonato 16.8.2005) mukaan lentolaskennassa lennetään joko helikopterilla tai lentokoneella viiden kilometrin levyisiä kaistoja pitkin. Laskentaan otetaan mukaan hirvet, jotka ovat enintään 250 metrin etäisyydellä kaistan keskilinjasta sen molemmin puolin. Laskentakaistan leveydeksi tulee siis 500 metriä. Tämän alueen ulkopuolella havaitut hirvet merkitään ylös, mutta niitä ei lasketa. Laskettujen hirvien määrä kerrotaan kymmenellä, jolloin saadaan selville koko lentolaskenta-alueen hirvien määrä. Lentolaskenta pyritään suorittamaan maaliskuun aikana, jolloin päivät ovat valoisia ja kirkkaita eikä maastossa ole vielä pälviä. Kumpula (henk. koht. tiedonanto 16.8.2005) pitää lentolaskentaa tarkimpana hirvikannan arviointimenetelmänä Inarin riistanhoitoyhdistyksen laajoilla metsästysalueilla.

Suurpetokantojen arviointi

Vuoden 2004 arviot karhun, suden, ahman ja ilveksen runsaudesta ja lisääntymistuloksesta perustuvat pääasiassa vapaaehtoisten kirjaamiin havaintoihin, joita kyseisenä vuonna kertyi koko valtakunnan alueelta kaikkiaan 19 326 kappaletta. Runsausarvioissa otetaan huomioon myös tutkimustieto lajikohtaisesta, eri sukupuolille ja ikäryhmille ominaisesta liikkuvuudesta sekä elinpiirien koosta eri vuodenaikoina. Havaintoaineistoa täydentävää tietoa saadaan myös seuraamalla GPS- ja radiolähettimillä varustettuja karhuja ja susia (Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos 2005).

10.3.2 Pienpetopyynti

Utsjoen riistanhoitoyhdistyksen alueelta pyydetään vuosittain kymmenkunta minkkiä, joista arviolta puolet Paistunturin alueelta (V. Porsanger, henk.koht. tiedonanto 24.6.2005). Tämän lisäksi minkkejä on pyydetty maa- ja metsätalousministeriön luvalla loukuilla Kevon luonnonpuistosta. Vuosina 2003–2004 minkkejä pyydettiin kahdeksan yksilöä. Pyyntiä jatketaan edelleen uuden luvan (2005–2006) nojalla (K. Kyrö, henk.koht. tiedonanto 2005).

Metsästyskaudella 2004–2005 Inarin riistanhoitoyhdistyksen alueelta saatiin saaliiksi yhteensä 28 kettua, minkkiä, näätää ja kärppää. Pienpetosaaliin jakautumista yhdistyksen eri osiin ei pystytä saatavilla olevan tiedon perusteella paikantamaan (A. Nissilä, henk.koht. tiedonanto 7.8.2005).

Kettua pyydetään Paistuntunturin erämaa-alueella Naalin palauttamiseksi alueelle (kts. luku 6.1.3).

10.3.3 Muu riistanhoitotyö

Sekä Inarin että Utsjoen riistanhoitoyhdistyksen alueella viedään vuosittain maastoon 100–150 hirven nuolukiveä. Utsjoen yhdistyksen alueella arviolta puolet kivistä levitetään Paistunturin alueelle. Inarin yhdistyksen alueelle vietävien kivien sijainnista ei ole olemassa tarkempaa tietoa (A. Nissilä, henk.koht. tiedonanto 7.8.2005, V. Porsanger, henk.koht. tiedonanto 24.6.2005).

10.4 Metsästykseen vaikuttava lainsäädäntö

10.4.1 Metsästysoikeus ja siihen liittyvät rajoitteet

Metsästystä säädellään Suomessa metsästyslailla (615/1993) ja metsästysasetuksella (666/1993). Metsästyslain lisäksi metsästyksessä on otettava huomioon myös se, mitä luonnon- ja eläinsuojelulaeissa säädetään. Luonnonsuojelulaissa (1096/1996) säädetään riistaeläimiin ja rauhoittamattomiin eläimiin kuulumattomien eläinten suojelusta ja hoidosta. Eläinsuojelulailla (247/1996) edistetään eläinten hyvinvointia ja hyvää kohtelua.

Metsästysoikeudesta ja metsästyksestä määrää Suomessa maanomistaja, joka voi myös vuokrata metsästysoikeutta tai antaa luvan harjoittaa metsästystä omistamallaan alueella metsästyslain mukaisesti. Maanomistukseen sidottua metsästysoikeutta voidaan kuitenkin säädellä joiltain osin lailla. Tällaisia metsästysoikeuksia ovat esimerkiksi metsästyslaissa mainittu oikeus metsästää yleisillä vesialueilla ja kuntalaisen oikeus metsästää valtion alueella (Niemelä 2000, 22–23).

Valtion alueilla metsästysoikeuden käyttämisestä ja riistanhoidosta päättää se viranomainen, jonka hallinnassa alue on eli Paistunturin alueella pääosin Metsähallitus. Tätä oikeuttaan Metsähallitus voi Inarin ja Utsjoen kuntien alueilla käyttää kuitenkin vain kotikuntansa ulkopuolella metsästävien henkilöiden osalta, sillä kotikunnassaan valtion omistamilla mailla metsästävillä on kyseisellä alueella metsästyslain 8 § mukainen ”vapaa” metsästysoikeus.

Metsästyslupa valtion alueille on aina annettava kirjallisena, sillä valtion alueet ovat laajoja ja niiden valvonta vaikeaa. Luvassa pitää yksilöidä metsästysaika ja metsästettävät eläimet. Lupaehdoissa voidaan myös määrätä luvansaaja ilmoittamaan saamansa saaliin määrä luvan antajalle. Tiedot auttavat riistanhoidon järjestelyjen suunnittelussa. Jos lupahakemuksia tulee jollekin alueelle enemmän kuin niitä voidaan myöntää, on etusijalle asetettava sellaiset metsästäjät, joilla ei muutoin olisi kohtuullista metsästysmahdollisuutta.

Kevon runkosuunnitelma (Metsähallitus 1991) ja järjestyssäännöt (Metsähallitus 1994) mahdollistavat mm. riekon, suden, ahman ja hirven metsästyksen. Luonnonpuistoja koskevassa metsästysasetuspykälän muutoksessa (annettu 5.1.1995) todetaan kuitenkin, että paikallisille asukkaille on sallittu ainoastaan riekon ansapyynti.

10.4.2 Hirvieläinten ja suurpetojen metsästys

Hirvieläinten ja suurpetojen metsästyksen järjestäminen poikkeaa muiden eläinten metsästämisestä. Vaikka metsästysoikeus pitää sisällään kaikkien riistaeläinten metsästämisen, hirvieläimet ovat tässä suhteessa erityisasemassa. Ennen metsästysoikeuden käyttämistä metsästäjän on hankittava hirvieläimen pyyntilupa. Pyyntiluvan myöntää riistanhoitopiiri, jonka on lupia myöntäessään huolehdittava, että hirvieläinkanta ei metsästyksen johdosta vaarannu ja että hirvi-

eläinten aiheuttamat vahingot pysyvät kohtuullisella tasolla. Metsästyslaki edellyttää myös, että riistanhoitopiirin tulee vuosittain kuulla alueellisia liikenneturvallisuudesta vastaavia viranomaisia ja että myönnettäessä pyyntilupia vapaan metsästysoikeuden alueelle kiinnitetään huomiota myös metsästysmahdollisuuksien tasapuoliseen jakaantumiseen.

Metsästyslaki asettaa vaatimuksia myös hirvieläinten metsästykseen käytettävälle alueelle. Pyyntiluvan hakijalla on oltava käytettävissään metsästykseen sopiva yhtenäinen alue ja hirven metsästykseen käytettävän alueen pinta-alan on pääsääntöisesti oltava vähintään 1 000 hehtaaria. Hirvieläimen pyyntiluvan saamiseksi metsästäjällä/metsästäjillä on oltava metsästysoikeus kyseisen alueen hakemuksessa mainitulle hirvieläimelle. Muualla kuin vapaan metsästysoikeuden alueella samalle hirvieläimen metsästysalueelle voidaan myöntää pyyntilupa vain yhden hakemuksen perusteella.

Muun muassa hirveä tai karhua metsästettäessä on tärkeää, että metsästäjän ampumakyky on riittävä, koska eläimen haavoittaminen epätarkalla laukauksella merkitsee sille kärsimystä ja karhun metsästyksessä myös vaaraa metsästäjälle (HE 300/1992). Tämän vuoksi metsästyslaki säätää, että ampujana toimivalla henkilöllä on oltava suoritettuna maa- ja metsätalousministeriön määräämä riistanhoitoyhdistyksen järjestämä ampumakoe tai Ahvenanmaalla suoritettu vastaava koe tai ministeriön hyväksymä todistus voimassa olevasta ulkomailla suoritetusta kokeesta tai selvitys oikeudesta metsästää kotimaassaan vastaavan kokoisia riistaeläimiä. Ampumakoe on voimassa kolme vuotta kokeen suorittamisesta.

EU-jäsenyyden myötä suurpetojen – susi, karhu, ahma ja ilves – suojelua ja metsästystä säätelee ensisijaisesti EU-lainsäädäntö luontodirektiiveineen. Luontodirektiivin säännökset on sisällytetty kansalliseen metsästyslakiin ja -asetukseen (Sorto 2005). Suurpedoistamme ahma kuuluu luontodirektiivin liitteen II lajeihin ja susi, karhu sekä ilves liitteiden II ja IV lajeihin (katso luku 6.1.4). Karhukannan saavutettua nykyisen tasonsa maa- ja metsätalousministeriö on valmistellut esitystä karhun siirtämiseksi luontodirektiivin liitteeseen V (Maa- ja metsätalousministeriö 2005).

Suurpetojen metsästykseen on aina saatava joko pyyntilupa tai metsästyksen on tapahduttava kiintiöiden puitteissa. Pyyntiluvan myöntää riistanhoitopiiri maa- ja metsätalousministeriön vuosittain määräämän riistanhoitopiirikohtaisen enimmäismäärän puitteissa (Metsästäjäin keskusjärjestö 2005). Kiintiöhin perustuva metsästys tulee suorittaa maa- ja metsätalousministeriön vuosittain määräämien kiintiöiden puitteissa.

Metsästysasetuksen mukaan karhu, ahma ja ilves ovat koko maassa, ja susi poronhoitoalueen ulkopuolella aina rauhoitettuja. Asetuksen samaisen kohdan mukaan sutta saa metsästää poronhoitoalueella 1.10.–31.3.

Metsästysasetuksen mukaan muun muassa suden, karhun ja ilveksen yleisistä rauhoitusajoista saadaan poiketa eli pyyntilupia voidaan myöntää vain ”jos muuta tyydyttävää ratkaisua ei ole eikä metsästys haittaa suotuisan suojelutason säilyttämistä”. Tämä tarkoittaa sitä, että haitallisen eläimen poistamiseksi alueelta on ensisijaisesti käytettävä muita keinoja, joita voivat olla esimerkiksi eläimen hätyyttäminen alueelta, jossa se voi aiheuttaa vahinkoa, omaisuuden suojaaminen ja eläimen aiheuttamasta vahingosta maksettavat korvaukset (Sorto 2005, Kuittinen 2003).

Luontodirektiivin poikkeusperusteiden käyttöön voidaan turvautua vasta sen jälkeen, kun muut keinot eivät todistettavasti riitä, edellyttäen, että niiden käyttö ei uhkaa eläimen suotuisaa suojelutasoa, joka on luonnontieteellisesti määriteltävä asia. Poikkeusperusteiden käytön on myös pohjauduttava tieteelliseen selvitykseen suurpetokannoista. Jos suotuisa suojelutaso on uhattu, poikkeusperusteiden käyttö ei ole sallittua (Sorto 2005).

Poikkeusperusteisesti suurpetoja saa metsästää seuraavasti:

1) **Susi**
   Poronhoitoalueen ulkopuolella 1.11.–31.3.
2) **Karhu**
   20.8.–31.10. Lukuun ottamatta vuotta nuorempaa karhun pentua sekä karhunaarasta, jota tällainen pentu seuraa.
3) **Ilves**
   1.12.–28.2. Lukuun ottamatta naaras ilvestä, jota vuotta nuorempi pentu seuraa.

Vahinkoa aiheuttavan ahman pyynnistä päättää maa- ja metsätalousministeriö (Metsästäjäin keskusjärjestö 2005).

10.4.3 Koirakuri

Metsästyslaissa säädetään, että ulkona oleva koira on pidettävä kytkettynä tai välittömästi kytkettävissä 1.3.–19.8. Tästä saadaan kuitenkin poiketa silloin, kun muuta kuin ajavaa koiraa käytetään metsästykseen sekä silloin, kun kanakoiraa tai muuta lintukoiraa koulutetaan häiritsemättä rauhoitettuja riistaeläimiä niiden lisääntymisaikana (Metsästyslaki 51 §:n 3. mom.).

Lintudirektiivin (79/409/ETY) mukainen riekon lisääntymisaika alkaa Suomessa 11.–20.5. ja päättyy 31.8. Metsolla vastaavat ajat ovat 1.–10.4. ja 31.8. Myös kiirunan lisääntymisaika päättyy 31.8. (Key concepts of article 7(4) of directive 79/409/EEC 2001, s. 7, 113, 118, 124). Lisääntymisajan loppumispäivämäärät tarkoittavat periaatteessa sitä, että lintukoiran kouluttaminen riistalle (metsolle, riekolle ja kiirunalle) ei ainakaan Ylä-Lapissa ole mahdollista ennen syyskuun alkua, jos rauhoitettua riistaa ei saa häiritä sen lisääntymisaikana. Toisaalta metsästyslaki mahdollistaa kaikenlaisten metsästyskoirien kouluttamisen ja metsästyskokeiden järjestämisen ilman riistanhoitopiirin lupaa 20.8. eteenpäin. Tällöin koirakokeen ja koulutuksen tulee tapahtua siten, että rauhoitettuja riistaeläimiä ei vahingoiteta (MetsästysL 52 § 2. mom.).

Koiraa ei saa pitää irti toisen alueella ilman maanomistajan tai metsästysoikeuden haltijan lupaa. Tästä johtuen esimerkiksi koiran kouluttaminen ei ole valtionkaan omistamilla alueilla mahdollista ilman siihen tarkoitukseen myönnettyä lupaa. Koiran kouluttaminen ilman pyyntitarkoitusta ei ole metsästystä, jonka vuoksi myös kunnan alueella asuva henkilö tarvitsee muussa kuin metsästystarkoituksessa valtion mailla tapahtuvaan koiran irtipitoon luvan. Metsähallitus myöntää Ylä-Lapin alueelle erillisiä koirankoulutuslupia 20.8. ja 20.9. väliselle ajalle. Paliskuntien toivomuksesta koirankoulutuslupia ei myönnetä talviajalle.

Ylä-Lapin, sekä muun poronhoitoalueen, valtion maiden metsästysasioiden järjestelyyn vaikuttaa myös poronhoitolaki (848/1990). Ylä-Lapissa sijaitsevat valtion maat kuuluvat erityisesti poronhoitoa varten tarkoitettuun alueeseen. Tällaisella alueella olevaa maata ei saa käyttää sillä tavoin, että siitä aiheutuu huomattavaa haittaa poronhoidolle. Valtion viranomaisten on neuvoteltava paliskuntien edustajien kanssa, kun he suunnittelevat valtion maita koskevia, poronhoidon harjoittamiseen olennaisesti vaikuttavia toimenpiteitä.

10.5 Metsästys Ylä-Lapissa

Seuraavaksi esitetyt tiedot perustuvat valtaosaltaan vuonna 2004 valmistuneeseen Rovaniemen ammattikorkeakoulussa tehtyyn opinnäytetyöhön, jossa selvitettiin riekonmetsästyksen ekologista ja sosiaalista kestävyyttä sekä metsästyksen ohjausta Ylä-Lapissa metsästyskaudella 2001–2002 (Gröndahl 2004).

10.5.1 Ylä-Lapin metsästykseen vaikuttavia erityispiirteitä

Ylä-Lapissa (Utsjoki, Enontekiö ja Inari) asuvilla henkilöillä on kotikunnassaan valtion omistamilla alueilla (89 % Ylä-Lapin maapinta-alasta) metsästyslain 8 §:n mukainen vapaa metsästysoikeus. Tällä on suuri merkitys alueen metsästyksen ohjaukseen. Metsähallitus ei voi käyttää metsästyslain 8 §:n alueella oman kotikuntansa valtion mailla metsästäviin maanomistukseen perustuvaa metsästysoikeutta, mutta kotikuntansa ulkopuolella metsästäviin sillä on tämä oikeus tietyin rajoituksin. Tätä oikeuttaan Metsähallitus on käyttänyt myöntämällä ulkopaikkakuntalaisille metsästyslupia pääsääntöisesti pienriistan sekä jossain määrin hirven ja karhun metsästykseen. Pienriistan metsästysluvat antavat mahdollisuuden riekkojen, vesilintujen, jänisten ja pienpetojen metsästykseen. Ulkopaikkakuntalaiset eivät saa metsästää Kevon luonnonpuistossa ja paikkakuntalaisille on sallittu siellä ainoastaan riekon ansapyynti.

Lupametsästäjien pienriistan metsästys on suuntautunut Ylä-Lapissa perinteisesti lähes yksinomaan riekonmetsästykseen. Inarin riistanhoitoyhdistyksen suosituksen mukaan Metsähallituksen Ylä-Lappiin myöntämät metsästysluvat eivät ole viime vuosina oikeuttaneet muiden kanalintujen kuin riekon metsästykseen. Riistanhoitoyhdistys on katsonut, että muut kanalintukannat eivät Ylä-Lapissa ole niin vahvoja, että niitä voitaisiin hyvinäkään vuosina verottaa metsästyksellä enempää kuin mitä paikallisten metsästäjien aiheuttama verotus on.

Lapin riistanhoitopiiri on hyväksynyt Ylä-Lapin riistanhoitoyhdistysten esityksen kanalintujen rauhoitusaikojen pidentämisestä Ylä-Lapin alu-

eella kymmenellä vuorokaudella metsästyskauden alusta. Näin ollen metson, teeren ja pyyn rauhoitusaika on Ylä-Lapissa 1.11.–19.9. ja riekon sekä kiirunan 1.4.–19.9., ja metsästys alkaa lajista riippumatta 20.9.

Rauhoitusajan pidentämistä perustellaan Ylä-Lapin alueen kanalintujen poikasten muuta maata ja jopa muuta Lapin lääniä myöhäisemmällä kehityksellä. Tämä johtuu Ylä-Lapissa vallitsevista luonnonoloista, joiden vuoksi poikaset muun muassa kuoriutuvat myöhemmin. Myöhäisemmän kehityksen vuoksi poikaset ovat syksyllä, metsästysasetuksen mukaisten rauhoitusaikojen päättyessä, vielä niin kehittymättömiä, että ne ovat turhan helppoa saalista metsästäjille sekä metsästyksen yhteydessä mahdollisesti tapahtuvan poikueiden hajoamisen jälkeen myös pienpedoille.

10.5.2 Lupametsästäjien metsästyksen ohjaus Ylä-Lapissa 2004–2005

Ylä-Lapin metsästysluvat myytiin kaudella 2004–2005 siellä sijaitsevista kolmesta Metsähallituksen asiakaspalvelupisteestä sekä Metsähallituksen valtuuttamista paikallisista matkailuyrityksistä. Metsästyslupia myydään ajalle 20.9.–31.3.

Paistunturin erämaa-alue sisälsi metsästyskaudelle 2002–2003 saakka kaksi Metsähallituksen pienriistametsästysaluetta: Paistunturin ja Muotkatunturin metsästysalueet. Metsästyskaudelle 2003–2004 metsästysalueet muuttuivat. Paistunturin erämaa-alueella on nyt kolme metsästysaluetta: Paistunturi, Karigasniemi ja Kaamanen. Pienriistalupien lisäksi Metsähallitus myy Ylä-Lappiin kotikuntansa ulkopuolella metsästäville vuosittain joitakin hirven sekä karhun metsästykseen oikeuttavia lupia.

Metsästyskaudelle 2004–2005 pienriistan metsästykseen kehitettiin uusi lupa- ja kiintiöjärjestelmä. Nykyisin myynnissä on ainoastaan yhden vuorokauden lupia ja kanalintuluvassa on vuorokausikohtainen kanalintukiintiö, joka oikeuttaa ampumaan kanalinnuista ainoastaan riekkoa. Muiden kanalintuluvassa mainittujen riistaeläinten – vesilinnut, jänikset ja pienpedot – metsästystä ei ole kiintiöity. Metsästyskaudella 2004–2005 vuorokautinen maksimiriekkosaalis oli Paistunturin erämaa-alueen Utsjoen puoleisella osalla kolme riekkoa ja Inarin puoleisella osalla kaksi riekkoa.

Metsästyskaudella 2001–2002 lupametsästystä ja koirien käyttöä oli rajoitettu eri metsästysalueilla hieman eri tavalla. Ajavalla koiralla, ansoilla ja koiravaljakkoa hyväksi käyttävä metsästys oli kielletty koko Ylä-Lapin alueella. Edellä mainitusta metsästysvuodesta tähän päivään tullessa rajoitukset ovat joka vuosi hieman muuttuneet.

10.5.3 Lupametsästyksen sosiaalinen ja kulttuurinen kestävyys ja sidosryhmäneuvottelut

Metsähallituksen Ylä-Lapin luonnonhoitoalue lähtee pienriistalupien myynnin mitoituksessa liikkeelle sosiaalisesta ja kulttuurisesta kestävyydestä. Ekologisen kestävyyden määrittäminen on nykytietämyksen mukaan Ylä-Lapin riekkoalueilla mahdotonta. Tämä johtuu siitä, että Ylä-Lapin alueella, varsinkin varsinaisella ”riekkoalueella”, riistakolmioita on niin vähän, että niiden perusteella ei saada luotettavaa kuvaa alueiden riekkopopulaatioista. Riistakolmioaineistosta nähdään ainoastaan riekkokannan kehityssuunnat.

Metsästyksen sosiaalisesta kestävyydestä ei Suomessa ole tutkittua tietoa, jonka vuoksi Metsähallitus käyttää metsästäjämäärien mitoituksessa apunaan omaa pitkän kokemuksen mukanaan tuomaa tietoa. Metsähallitus on arvellut suurimman osan lupametsästyspaineesta kohdistuvan maanteiden ympäristöön noin viiden kilometrin levyisenä vyöhykkeenä. Tämän perusteella on päädytty siihen, että sosiaalisesti kestävä metsästäjämäärä Ylä-Lapin avoimissa maisemissa on neljä metsästäjää/50 km^2. Metsästysalueen vuorokautista lupametsästäjämäärää laskettaessa jokaista alueen maantien kymmentä kilometriä kohti lasketaan siis neljä lupametsästäjää.

Kun Metsähallitus on määrittänyt sosiaalisen kestävyyden mukaiset metsästysaluekohtaiset lupametsästäjämäärät, se kutsuu koolle, yleensä toukokuussa, kuntakohtaiset, lupametsästysasioita käsittelevät sidosryhmäneuvottelut. Neuvotteluissa keskustellaan tulevan metsästyskauden lupametsästyksen mitoituksesta sekä mahdollisista rajoituksista ja lupametsästysalueiden uudelleen järjestelyistä. Niihin kutsutaan riistanhoitoyhdistyksen, matkailuyrittäjien, paliskuntien, saamelaiskäräjien, kolttien ja kunnan edustajat. Neuvotteluissa Metsähallitus esittelee sidosryhmille lupametsästäjien saalisilmoituksiin perustuvan edellisen metsästyskauden riekkosaaliin määrän

sekä oman ehdotuksensa tulevan metsästyskauden vuorokausikohtaisiksi lupametsästäjämääriksi lupa-alueittain.

Lupametsästäjien määrät pyritään pitämään vuodesta toiseen melko vakiona, koska metsästysmatkailulla on taloudellista merkitystä osalle paikallisia matkailuyrityksiä. Metsästäjämääriä ei voida vähentää kovin paljon myöskään sen takia, ettei muualta Ylä-Lappiin metsälle haluavien metsästäjien metsälle pääsy vaikeutuisi kohtuuttomasti. Metsähallitus on lisäksi katsonut, että sen määrittelemät sosiaalisen kantokyvyn mukaiset lupametsästäjämäärät ovat niin pienet, että niillä ei vaaranneta riekkokantaa edes huonoina riekkovuosina. Metsähallitus voi pienentää suunniteltua lupien myyntimäärää harkintansa mukaan kesken kauden, jos syksyiset riistakolmiolaskennat sekä muut maastossa tehdyt havainnot sitä edellyttävät.

On katsottu myös, että neuvotteluissa ei voida nostaa vuorokausikohtaisia lupamääriä kovin paljon sosiaalisen kantokyvyn mahdollisen ylittymisen vuoksi. Metsähallituksella on ollut käytössä niin sanottu lisäoptio, jolla se voi nostaa neuvotteluissa päätettyjä metsästysalueittaisia vuorokausikohtaisia metsästäjämääriä edellyttäen, että syksyn riistakolmiolaskentojen tulokset sekä muut maastossa tehdyt havainnot antavat siihen mahdollisuuden. Lisäoption suuruudesta sovitaan vuosittain sidosryhmäneuvotteluissa. Kaudella 2001–2002 lisäoption suuruus oli enintään 20 % peruskiintiöstä.

Sidosryhmäneuvotteluissa keskustellaan myös lupametsästyksen luontaiselinkeinoille mahdollisesti aiheuttamista ongelmista. Jos sidosryhmät katsovat, että lupametsästys on aiheuttanut ongelmia esimerkiksi ammattimaiselle ansapyynnille tai poronhoidolle, neuvotteluissa voidaan sopia ajallisista sekä/tai alueellisista lupametsästystä koskevista rajoituksista. Esimerkiksi metsästyskaudella 2001–2002 metsästysalueille asetettiin paliskuntien vaatimuksista lupametsästystä koskevia rajoituksia, jotka koskivat lähinnä metsästyskoiran käyttöä.

Lupamyyntitiedostojen perusteella tiedetään, että lupametsästyssesonki kestää Ylä-Lapissa keskimäärin kolme ensimmäistä metsästysviikkoa 20.9. alkaen. Talvikaudelle 2005 saakka matkailuyrittäjien syksyllä myymät metsästysluvat kohdistuivat suurimmaksi osaksi näille kolmelle ensimmäiselle viikolle. Edellä mainitulle ajalle annettiin matkailuyrittäjien myytäväksi enintään puolet Ylä-Lapin metsästysalueille myytävien metsästyslupien vuorokautisesta kokonaiskiintiöstä. Metsähallitus jakoi yrittäjille tarkoitetun kiintiön yrittäjäkohtaisesti siinä suhteessa kuin katsoi, että he voivat sen käytössään olevien resurssien puitteissa kyseisen aikajakson kuluessa järkevästi käyttää. Yrittäjäkohtaiseen lupamäärään vaikuttavia tekijöitä olivat muun muassa yrityksen käytössä oleva majoituskapasiteetti, palkattuna olevien työntekijöiden määrä sekä mahdollisuudet järjestää ohjattuja metsästyspaketteja. Yrittäjät saivat myydä käyttöönsä varatun lupamäärän silloin, kun näkivät sen tarpeelliseksi. Heidän lupamyyntiään ei rajoitettu asettamalla samanlaisia vuorokausikohtaisia maksimimääriä myytäville luville kuin Metsähallituksen omassa myynnissä oli.

Talven (1.1.–31.3.) lupametsästyksen ohjauksesta päätetään samoissa sidosryhmäneuvotteluissa kuin syksynkin. Talvimetsästyksessä noudatetaan suurin piirtein samoja periaatteita kuin syksyllä. Ainoastaan aluekohtaiset vuorokautiset lupametsästäjämäärät ovat noin puolet pienempiä ja lupien myynti tapahtuu pääsääntöisesti matkailuyrittäjien kautta. Tällä pyritään tukemaan paikallista matkailuyritystoimintaa. Matkailuyrittäjät voivat myös paremmin valistaa ja ohjeistaa lupametsästäjiä ottamaan metsästyksessä huomioon porotalouden vaatimukset. Talviset riekonmetsästysluvat voidaan jättää myymättä, jos riekkokannan katsotaan kestävän vain paikallisten metsästyksen.

10.5.4. Lupametsästyksen ohjauksessa vuonna 2005 tapahtuneita muutoksia

Metsästyskauden 2004–2005 jälkeen lupamyyntiä muutettiin 1.1.2005 voimaan tulleen Metsähallituslain vuoksi siten, että Ylä-Lapin metsästyslupia myydään nykyisin ainoastaan kolmesta Ylä-Lapissa sijaitsevasta Metsähallituksen asiakaspalvelupisteestä. Voimaan tullut laki aiheutti muutoksia myös lupametsästäjämäärän mitoituksen suunnitteluun.

Metsästyskauden 2005–2006 lupametsästäjämäärien mitoituksessa Metsähallitus lähti liikkeelle aikaisemmin käytössä olleen metsästysalueittaisen vuorokausikohtaisen lupametsästäjämäärän määrittämisen sijasta koko tulevaa metsästyskautta koskevan riistanhoitoyhdistyskohtaisen lupa-

metsästäjien maksimimäärän määrittämisestä. Siinä se käytti apuna edellisen metsästyskauden lupametsästäjämääriä, saalistilastoja sekä arvioita tulevan metsästyskauden riekkokannoista.

Metsähallitus vei valmistelemansa esitykset perusteluineen riistanhoitoyhdistysten kokouksiin, joissa yhdistykset pystyivät ottamaan niihin kantaa ja tekemään muutosehdotuksia. Kokouksissa keskusteltiin myös pienriistaluvan sisältämän vuorokausikohtaisen riekkokiintiön suuruudesta sekä siitä, miten syksyn riistakolmiolaskentatulokset otetaan huomioon metsästyslupien myynnissä. Riistanhoitoyhdistysten kokouksissa hyväksytyt esitykset Metsähallitus vei edelleen toukokuussa käytäviin metsästysasioita käsitteleviin kuntakohtaisiin sidosryhmäneuvotteluihin. Neuvotteluissa syntyneet esitykset, jotka mukailivat riistanhoitoyhdistysten antamia esityksiä, toimitettiin puolestaan lopullista päätöksentekoa varten Metsähallituksen erätalouspäällikön hyväksyttäväksi.

Matkailuyrittäjien lupamyynnin jäätyä pois Metsähallitus muutti omaa lupamyyntikäytäntöään joustavuuden säilymiseksi. Aikaisempi tiukka metsästysaluekohtainen vuorokausikiintiö muuttui siten, että nyt metsästysaluekohtainen syksyllä myytävä lupamäärä jaettiin kolmeen eri jaksoon, joista ensimmäinen jakso oli 20.9.–30.9., toinen 1.10.–14.10. ja kolmas 15.10.–31.12. Kunkin jakson sisältämät luvat myytiin jakson aikavälin rajoissa joustavasti ilman vuorokausikohtaisia maksimikiintiöitä.

Metsähallitus painotti syksyn 2005 metsästyslupien myyntiä siten, että ensimmäisen jakson aikana myytiin 50 %, toisen jakson aikana 30 % ja kolmannen jakson aikana 20 % kunkin metsästysalueen syksyluvista. Tällaista painotusta perusteltiin ekologisella kestävyydellä eli metsästyspaine haluttiin painottaa alkukauteen, jolloin poikasten suhteellinen osuus koko populaatiosta on suurimmillaan.

10.6 Metsästyskyselyn tuloksia Paistunturin erämaa-alueelta

10.6.1 Kysymysten ja vastausten valinta

Tässä luvussa olevien tilastollisten analyysien aineistona on käytetty metsästyskautta 2001–2002 koskevan ylälappilaisille metsästäjille ja Ylä-Lapissa metsällä käyneille lupametsästäjille tehdyn metsästäjäkyselyn (Gröndahl 2004) osa-aineistoa. Aineisto sisälää sellaisten henkilöiden vastaukset, jotka ovat kyselyssä ilmoittaneet käyttäneensä riekonmetsästykseen Paistunturin erämaa-alueetta. Tuloksia tarkasteltaessa on hyvä muistaa, että erämaa-alueella metsästäneet henkilöt ovat voineet käydä metsällä myös muualla, mikä saattaa näkyä joissakin tuloksissa.

Tämän selvityksen yhteydessä ei ole käsitelty kaikkia kyselylomakkeiden sisältämiä kysymyksiä. Tarkastelun kohteeksi on valittu sellaiset muuttujat, jotka antavat yleiskuvan Paistunturin erämaa-alueen metsästäjistä ja metsästyksestä.

10.6.2 Metsästäjien taustatiedot

Hieman vajaa 260 paikallista metsästäjää metsästi riekkoa Paistunturin erämaa-alueella metsästyskaudella 2001–2002. Se on noin 27 % kaikista Inarin ja Utsjoen kuntien alueilla riekkoa metsästäneistä paikallisista. Tämän lisäksi Paistunturin erämaa-alueella liikuskeli riekkojen perässä noin 530 lupametsästäjää, joka on puolestaan noin 33 % kaikista Inarissa ja Utsjoella metsästäneistä lupametsästäjistä. Paikallisista noin 8 % ilmoitti olevansa ansiometsästäjiä.

Paistunturin alueella metsästäneet lupametsästäjät ja paikalliset metsästäjät ovat ikäjakaumaltaan varsin homogeeninen ryhmä. Lupametsästäjien ikäjakauma näyttäisi keskittyvän 30–49-vuotiaisiin eli he ovat valtaosaltaan parhaassa työiässä olevia henkilöitä, kun taas paikallisista metsästäjistä hieman vajaa puolet kuuluu 40–59-vuotiaisiin. Paikallisten metsästäjien ikäjakaumassa kaikki

ikäluokat ovat edustettuina hieman tasaisemmin kuin lupametsästäjien vastaavassa jakaumassa. Paikallisten ikäjakauma painottuu myös jonkin verran enemmän vanhempiin ikäluokkiin kuin lupametsästäjien. Havaitut erot eivät ole kuitenkaan tilastollisesti merkitseviä.

Lupametsästäjät ja ylälappilaiset metsästäjät poikkeavat sosioekonomisen asemansa suhteen jonkin verran toisistaan. Suurinta lupametsästäjien ammattiryhmää edustavat työntekijät, kun taas ylälappilaisten metsästäjien suurin ryhmä ovat toimihenkilöt/virkamiehet. Toiseksi suurimmat lupametsästäjien ammattiryhmät ovat tasavahvoina toimihenkilöt/virkamiehet sekä johtavassa/esimies asemassa olevat henkilöt ja paikallisilla metsästäjillä työntekijät ja eläkeläiset. Paikallisten metsästäjien suuri eläkeläisten määrä näkyy myös metsästäjien ikäjakaumaa tarkasteltaessa. Myös yrittäjät, poromiehet, luontaiselinkeinon harjoittajat ja opiskelijat ovat vahvemmin edustettuina paikallisissa kuin lupametsästäjissä. Työttömien osuus on molemmissa metsästäjäryhmissä yllättävän pieni. Tilastolliset testit osoittavat havaittujen erojen olevan tilastollisesti merkitseviä.

Suurin osa Paistunturin erämaa-alueen metsästäjistä on miehiä. Naisten osuus on lupametsästäjissä 4,5 % ja paikallisissa metsästäjissä 7,5 %. Metsästäjien sukupuolijakaumissa havaitut erot eivät ole tilastollisesti merkitseviä.

Paikallisista metsästäjistä puolet ja lupametsästäjistä vain noin yhdeksän prosenttia metsästi yksin. Valtaosa lupametsästäjistä kävi metsällä ystävien tai sukulaisten kanssa, jotka paikallisilla metsästäjillä olivat toiseksi suosituinta seuraa, tosin puolta pienemmällä suhteellisella osuudella. Noin viidennes kaikista metsästäjistä metsästi perheen jäsenten kanssa. Yritysvieraiden suhteellinen osuus oli paikallisilla noin puolta suurempi kuin lupametsästäjillä. Samansuuruinen ja suuntainen ero näkyy myös tarkasteltaessa yrittäjien suhteellisia osuuksia metsästäjien ammattijakaumassa. Työtovereiden osuudet jäivät selvästi alle kymmenen prosentin, paikallisilla pyöreään nollaan. Paikalliset mainitsivat metsästysseuranaan myös hirviporukan ja asiakkaat. Lupametsästäjien seurana olivat koulu- ja opiskelukaverit, metsästysseuran jäsenet, paikalliset metsästysoppaat sekä paikalliset ihmiset.

10.6.3 Käytetyt metsästystavat

Paistunturin erämaa-alueen ja Kevon luonnonpuiston paikkakuntalaisista riekonmetsästäjistä valtaosa käytti metsästykseen vain asetta. Pelkästään ansalla pyytäviä oli noin kahdeksan prosenttia. Noin joka kolmas metsästi molemmilla metsästystavoilla. Riekonmetsästykseen käytetyistä asetyypeistä haulikko oli ylivoimaisesti suosituin. Myös pienoiskivääriä käytettiin metsästykseen, mutta vain yhdessä haulikon kanssa. Noin 14 % paikallisista ilmoitti käyttäneensä riekonmetsästykseen molempia asetyyppejä. Mainittakoon myös tässä, että Kevon luonnonpuistossa on sallittu ainoastaan riekon ansapyynti.

Paikallisista metsästäjistä noin 38 % käytti riekonmetsästyksessä apuna kanakoiraa vastaavan osuuden ollessa lupametsästäjillä hieman yli 80 %. Ero on tilastollisesi erittäin merkitsevä.

10.6.4 Metsästetyt riistalajit

Paikallisista Paistunturin erämaa-alueella metsällä käyneistä riekkoa metsästäneistä henkilöistä hieman vajaa puolet metsästi riekon lisäksi myös hirviä. Noin 30 % oli kiinnostunut myös vesilinnuista ja pienpedoista. Seuraaviksi kiinnostavimmat saalislajit olivat metso ja jänikset. Metsästettyjä riistalajeja tarkasteltaessa on huomioitava se, että metsästäjä on riekkoa lukuun ottamatta voinut metsästää niitä myös muualla Inarin ja Utsjoen kuntien alueella kuin Paistunturin erämaassa. Etenkin metson osalla tämä on varsin todennäköistä, sillä Utsjoen kunnan alueella metso oli kokonaan rauhoitettu ja Paistunturin erämaa-alueen Inarin kunnan puoleiset osat eivät ole kovin hyviä metsoalueita, joskaan sen tapaaminen ja saaliiksi saaminen ei kuitenkaan ole mahdotonta.

Noin kolme prosenttia paikallisista metsästäjistä ilmoitti metsästäneensä myös jotain muuta riistalajia, joka kaikissa tapauksissa oli karhu.

Metsähallituksen saalistiedustelun mukaan metsästyskaudella 2001–2002 vain noin yksi prosentti kanalintuluvan Ylä-Lappiin ostaneista lupametsästäjistä sai saaliiksi pienpetoja.

10.6.5 Lupametsästäjien majoittuminen

Paistunturin erämaa-alueella metsästyskaudella 2001–2002 käyneistä lupametsästäjistä noin kaksi kolmasosaa majoittui matkailuyrittäjältä vuokraamassaan mökissä. Vajaa viidennes turvautui ystävän tai sukulaisen vieraanvaraisuuteen ja noin kuusi prosenttia käytti hyväkseen Villin Pohjolan palveluja. Noin kolme prosenttia lupametsästäjistä ilmoitti yöpyneensä Metsähallituksen autio- tai varaustuvassa, matkailuautossa tai asuntovaunussa.

Joka neljäs lupametsästäjistä ilmoitti majoittuneensa jotenkin muuten kuin edellä luetellulla tavalla. Näistä metsästäjistä hieman vajaa kolmannes majoittui omassa mökissään tai luonnonhelmassa joko teltassa, laavussa, kodassa tai kammissa. Myös jonkun suuremman yhteisön tai porukan mökeissä majoittuneita oli melko paljon. Lisäksi oli hyödynnetty jonkin verran yksityisten paikallisten kämppiä sekä hotelleja. Noin kolme neljäsosaa lupametsästäjistä käytti joko pelkästään tai ilmaisen majoituksen lisänä maksullista majoitusta. Yksi metsästäjä on voinut majoittua useammalla eri tavalla.

10.6.6 Metsästysmotiivit

Paikallisista metsästäjistä noin 95 %:lle liikunta ja arjesta irtautuminen olivat tärkeitä metsästysmotiiveita. Seuraavaksi tärkeimpiä motiiveja olivat rentoutuminen ja luontoon itseensä liittyvät tekijät. Yhdessäolon koki tärkeäksi noin puolet paikallisista metsästäjistä, kun taas hieman alle puolelle jännitys, saalis ja koiraharrastus olivat tärkeitä. Vähiten merkittäväksi he kokivat metsästyksestä saatavan taloudellisen hyödyn, sillä vain noin viidennes piti sitä tärkeänä (kuva 12).

Lupametsästäjistä 99 %:lle tärkeitä metsästysmotiiveja olivat arjesta irtautuminen ja rentoutuminen. Seuraavaksi tärkeimmäksi he mielsivät luonnontarkkailun. Tämän jälkeen tulivat liikunta, yhdessäolo ja luontoretkeily noin 90 %:n osuudella. Koiraharrastuksen koki tärkeäksi noin 80 % lupametsästäjistä ja metsästyksen tuoman jännityksen noin puolet. Vähiten tärkeimmäksi miellettiin saalis, joka oli merkityksellistä hieman vajaalle kolmannekselle (kuva 13).

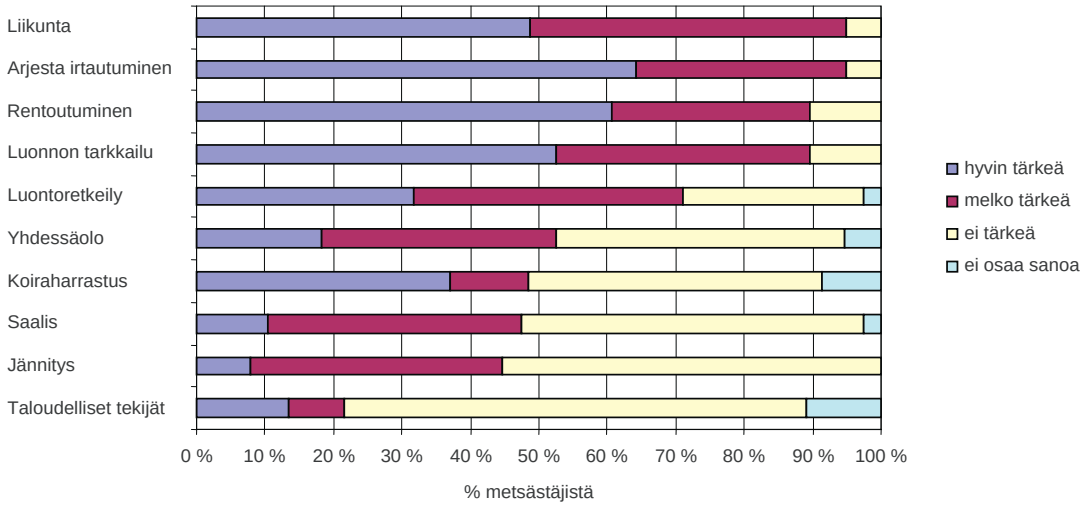

Kuva 12. Paikkakuntalaisten metsästysmotiivit Paistunturin alueella.

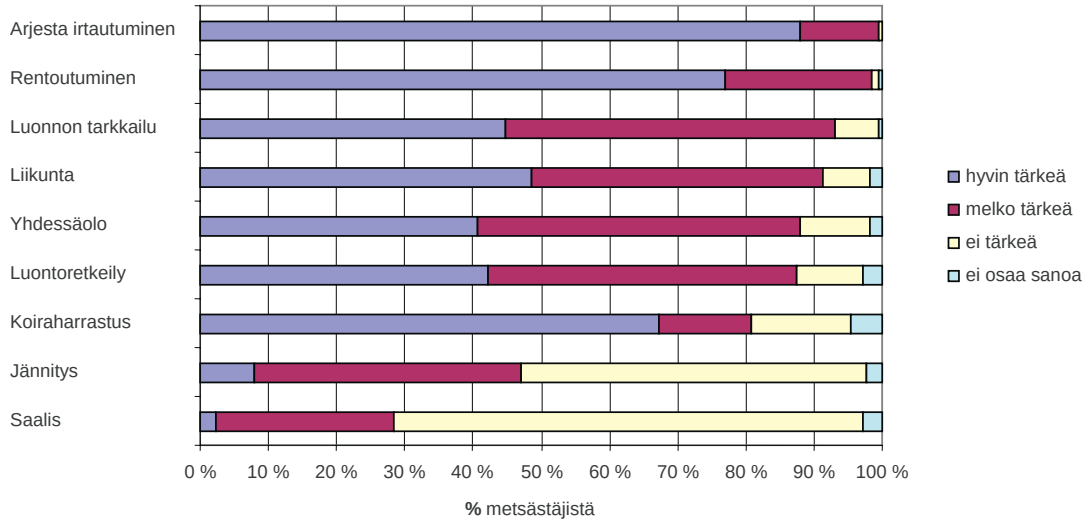

Kuva 13. Ulkopaikkakuntalaisten metsästysmotiivit Paistunturin alueella.

10.6.7 Metsästysalueen valintakriteerit

Paikallisille metsästäjille tärkein metsästysalueen valintakriteeri Paistunturin erämaa-alueella metsästyskaudella 2001–2002 oli luonnonrauha. Seuraavaksi tärkeimpiä kriteereitä olivat riekkokanta, erämaisuus ja luonnon koskemattomuus. Noin 60 %:lle paikallisista metsästäjistä maisemalla ja noin puolelle metsästysalueen saavutettavuudella oli merkitystä. Vähiten vaikutusta oli tuttavilla, loma-asunnolla ja alueella saatavilla palveluilla.

Myös useimmat lupametsästäjät hakivat Paistunturin erämaa-alueelta luonnon rauhaa. Lisäksi valtaosa lupametsästäjistä piti tärkeänä vahvoja riekkokantoja, erämaisuutta, metsästysalueen maisemia, luonnon koskemattomuutta ja kanakoiran käyttömahdollisuutta. Noin 60 %:lle lupametsästäjistä alueen saavutettavuus ja paikalliset tuttavat olivat merkittäviä tekijöitä, kun taas kaikkein vähiten merkitystä oli metsästysalueelta saatavilla palveluilla ja lähellä olevalla loma-asunnolla.

Paikallisista metsästäjistä noin 14 % oli sitä mieltä, että jokin heidän tärkeänä pitämänsä metsästysalueen valintakriteeri ei täyttynyt. Suurimmat pettymyksiä aiheuttavat tekijät olivat metsästysalueen alhainen riekkokanta ja liiallinen metsästäjämäärä. Palautetta tuli myös häiritsevästä paukuttelusta, kasvaneesta maastoliikenteestä ja Metsähallituksen liian vähäisestä vuokramökkien määrästä sekä alueen huonosta saavutettavuudesta.

Lupametsästäjistä noin 10 % oli sitä mieltä, että jokin heidän tärkeänä pitämänsä metsästysalueen valintakriteeri ei täyttynyt. Reilusti eniten tyytymättömyyttä herätti metsästysalueen heikko riekkokanta. Seuraavaksi eniten lupametsästäjille aiheuttivat pettymyksiä koirien käyttörajoitukset, vaikutelma luonnon koskemattomuuden puutteesta, liian suuri ja alueiden huonosta saavutettavuudesta johtuva liikaa keskittynyt metsästäjämäärä sekä vaikeat luonnonolot (lumiolot). Tunteen luonnon koskemattomuuden puutteesta aiheuttivat maastosta löytyneet roskat, maastoliikenteen kauaksi teistä jättämät jäljet ja sotaharjoituksen jättämät jäljet.

10.6.8 Metsästyksen häiriötekijöitä

Paikallisten metsästäjien metsästystä häiritsi metsästyskaudella 2001–2002 eniten metsästäjämäärä. Sen koki vähintäänkin melko häiritseväksi noin neljännes Paistunturin erämaa-alueella riekkoa metsästäneistä paikallisista metsästäjistä. Lupametsästäjistä metsästäjämäärä häiritsi vain noin neljää prosenttia.

Metsästäjien käyttäytymisestä valitti puolestaan noin 16 % paikallisista metsästäjistä ja hieman vajaa neljä prosenttia lupametsästäjistä. Metsästäjiä oli häirinnyt muun muassa moottorikäyttöisten ajoneuvojen käyttö metsästyksen apuna ja luvan vastainen toiminta.

Metsästäjiltä kysyttiin mielipidettä myös metsästyksen äänien häiritsevyydestä. Paikallisista metsästäjistä hieman reilu kymmenen prosenttia piti metsästysääniä häiritsevinä. Lupametsästäjistä vain hieman vajaa prosentti oli kokenut metsästyksen äänet ongelmallisiksi. Nämä äänet olivat luonnollisestikin haulikon laukauksia.

Lupametsästäjien keskuudessa kaikkein eniten metsästyksen tunnelmaa pilaavaksi häiriötekijäksi koettiin paikallisten suhtautuminen lupametsästäjiin. Lupametsästäjistä noin 15 % koki sen epämiellyttäväksi. Paikallisista noin 18 % oli pettynyt paikallisten ihmisten käytökseen lupametsästäjiä kohtaan. Eniten metsästäjiä oli ärsyttänyt poromiesten vihamielinen asennoituminen ja käyttäytyminen lupametsästäjiä ja kanakoirametsästystä kohtaan sekä yleinen paikallisten kateus.

Noin 15 % paikallisista metsästäjistä oli kokenut lupametsästäjien käytöksen paikallisia kohtaan ärsyttäväksi. Lupametsästäjistä puolestaan vain hieman vajaa prosentti oli kokenut sen epämiellyttäväksi. Metsästäjiä oli ärsyttänyt se, että osa lupametsästäjistä tulee Ylä-Lappiin paikallisia ihmisiä väheksyvällä asenteella.

Muita paikallisten metsästäjien ilmoittamia häiriöitä aiheuttavia tekijöitä olivat heinäkasat järvien jäillä, kanakoirametsästäjien sokea usko koiriensa porovapauteen ja yleensäkin koirametsästys. Paikallisia ärsytti myös kevätmetsästys, lupametsästäjien kulkeminen samoilla alueilla hirvenmetsästäjien kanssa, pienpetojen määrä, Metsähallituksen harjoittama liian väljä metsästyslupien myyntipolitiikka, koneiden käyttö metsästyksessä, kanakoirametsästäjien maastoon jättämät haavakot ja lupametsästäjien luvan vastainen toiminta.

Lupametsästäjien mainitsemia muita metsästystä hankaloittavia ja häiritseviä tekijöitä olivat paikallisten ihmisten asenteet ja käytös, metsästyslupajärjestelyt (lupien saannin hankaluus, kiintiöt, jatkuvasti muuttuvat lupajärjestelyt, Metsähallituksen vainoharhaisuus), tien katkaisu (Porttikaltion tie), porotalouden toiminta (maasto pahasti kulunut ja paikoitellen roskaantunut), maastoliikenne ja sen aiheuttamat jäljet, metsätalouden toiminta, tieltä metsästys sekä heikko riekkokanta.

10.6.9 Mielipiteitä Paistunturin rajoituksesta

Kysyttäessä mitä mieltä metsästäjät ovat siitä, että lupametsästäjät saavat metsästää osalla Paistunturin aluetta vain paliskunnan suostumuksella ja paikkakuntalaisen opastuksella, paikallisten ja lupametsästäjien asennoitumisessa havaittiin eroja, jotka ovat myös tilastollisesti merkitseviä. Paikalliset metsästäjät pitivät rajoitusta tarpeellisempana kuin lupametsästäjät. Kysymykseen kantaa ottamattomien osuudet olivat varsin suuret etenkin paikallisten metsästäjien joukossa (taulukko 8).

Paikalliset metsästäjät kokivat Paistunturin rajoituksen hyväksi, koska sen avulla voidaan välttyä lupametsästyksen porotaloudelle aiheuttamilta haitoilta. Paikalliset ihmiset tuntevat oman alueensa käytön ja olosuhteet parhaiten ja voivat siten opastaa lupametsästäjät sopiville alueille. Paistunturin käytäntöön oltiin tyytyväisiä myös siksi, että paikalliset ovat saaneet siinä äänensä kuuluviin.

Oppaan käyttämistä pidettiin hyvänä, koska se lisää paikallisten työllisyyttä ja matkailuyrittäjien tuloja. Oppaan tarpeellisuutta perusteltiin myös sillä, että hän voi toimia myös metsästyksen valvojana ja estää sillä tavalla metsästyksen villiintymistä.

Paikalliset metsästäjät ehdottivat myös lupametsästyksen kokonaiskieltoa ja, että kanakoirilla metsästävillä lupametsästäjillä pitäisi aina olla paliskunnan lupa metsästämiseen.

Taulukko 8. Paistunturin erämaa-alueella metsästävien mielipiteet Paistunturin rajoituksesta.

		Hyvä	Huono	Ei ota kantaa/ ei osaa sanoa	Yhteensä
Paikkakuntalainen metsästäjä	Vastauksia (kappaletta)	21	8	11	40
	Suhteellinen osuus	52,5 %	20 %	27,5 %	100 %
Lupametsästäjä	Vastauksia (kappaletta)	47	95	35	177
	Suhteellinen osuus	26,6 %	53,7 %	19,8 %	100 %
Yhteensä	Vastauksia (kappaletta)	68	103	46	217
	Suhteellinen osuus	31,3 %	47,5 %	21,2 %	100 %

Lupametsästäjät katsoivat, että eri tahojen kanssa tehtävä yhteistyö kantaa hedelmää varsinkin, jos asetetut rajoitukset pystytään perustelemaan hyvin. Yhteistyön katsottiin olevan rajoituksia parempi muoto metsästyksen kehittämiseen.

Rajoitusalueesta ei kaikkien lupametsästäjien mielestä ole haittaa, koska se on niin pieni, ettei se estä metsästäjiä kulkemasta omia polkujaan. Toiset taas kokevat, että määrittämällä Paistunturin rajoitusalue paliskunnille on annettu liikaa valtaa päätettäessä valtion maiden riekon metsästysasioista. Metsästäjien mielestä paliskunnilla ei voi olla riittävästi tietotaitoa metsästysasioiden hoidossa. Paliskunnat eivät myöskään omista valtion maita, vaan maiden isäntänä pitäisi toimia Metsähallituksen. Rajoituksen tarpeettomuutta perusteltiin myös sillä, että paliskuntien antamien tiedotusten avulla metsästäjät voivat kiertää porotokat sekä alueet, joissa tehdään poronhoitotöitä. Osa niistä lupametsästäjistä, jotka eivät hyväksyneet Paistunturissa olevia rajoituksia, pitivät niitä perusteettomina paikallisten, eritoten poromiesten, kateuden ja määräämishalun ilmentymänä sekä yksinkertaisesti haluna hankaloittaa lupametsästystä. Osa lupametsästäjistä oli sitä mieltä, että jos rajoitus aiheutuu kanakoirista, se on tarpeeton, koska kanakoirat ovat ohjaajansa hallinnassa eivätkä täten aiheuta poroille sen enempää vaaraa kuin paikallistenkaan koirat. Asia voitaisiin hoitaa myös järjestämällä porovapaustesti. Joidenkin mielestä koirattomien metsästäjien pitäisi pystyä liikkumaan vapaasti.

Lupametsästäjien mielestä opas on hyväksi kokemattomalle kulkijalle. Kokeneille lupametsästäjille opasta ei pidetty tarpeellisena ja oppaan läsnäolon kerrottiin tuntuvan metsästysvapauden riistolta. Opasta ei haluttu mukaan myöskään sen vuoksi, että moni lupametsästäjä haluaa kulkea metsästysreissuillaan omien kavereidensa kanssa tai yksin eikä suinkaan ventovieraan seurassa. Muutamia mainintoja tuli myös siitä, että opasta ei haluta, koska aikaisempien kokemusten mukaan paikallisten oppaiden ammattitaito ei ole ollut kovinkaan kaksinen. Vaatimusta oppaasta pidettiin myös rahastuskeinona ja sen epäiltiin aiheuttavan metsästäjien eriarvoista kohtelua, jonka vuoksi metsästyksestä voi tulla vain rikkaiden harrastus.

Osa lupametsästäjistä koki paikallisen oppaan hyväksi, jos se ei lisää kustannuksia ja sen käyttäminen on vapaaehtoista. Paikallisten oppaiden mukanaoloa pidettiin hyvänä myös siksi, että sillä tavalla heille voidaan tehdä tutuksi kanakoirien toimintaa ja vähentää niihin kohdistuvia epäluuloja.

Sekä paikallisilta että lupametsästäjiltä tuli vaatimuksia riekon talvimetsästyksen kieltämisestä kokonaan. Jotkut lupametsästäjät tosin mainitsivat, että kiellolle ei ole perusteita, koska lupametsästys ei aiheuta talvella häiriöitä pienistä metsästäjämääristä ja liikkumista rajoittavasta pehmeästä lumesta johtuen.

10.6.10 Saalismäärät ja käytetyt metsästyspäivät

Metsästyskaudella 2001–2002 Paistunturin erämaa-alueella kävi riekkometsällä 532 ulkopaikkakuntalaista metsästäjää. Heistä 181 metsästi erämaa-alueen Inarin kunnan puoleisella osalla ja 351 Utsjoen kunnan puolella. Paistunturin erämaa-alueella käyneiden lupametsästäjien mediaanisaalis oli neljä riekkoa metsästäjää kohti. Myös riekonmetsästykseen käytettyjen päivien määrä oli neljä/metsästäjä.

Metsästyskaudella 2001–2002 Paistunturin erämaa-alueella metsästi riekkoja 258 paikallista metsästäjää. Heistä 132 metsästi erämaa-alueen Inarin kunnan puoleisella osalla ja 123 Utsjoen kunnan puolella. Kaikki Inarin kunnan alueella metsästäneet ilmoittivat olevansa virkistysmetsästäjiä. Sen sijaan Utsjoella metsästäneistä noin 16 % ilmoitti pyytävänsä riekkoa ansiokseen. Metsästyskaudella 2001–2002 Paistunturin erämaa-alueen Utsjoen kunnan puoleisella osalla riekkoja metsästi siis 104 virkistys- ja 19 ansiometsästäjää. Paistunturin erämaa-alueella metsästäneiden virkistysmetsästäjien mediaanisaalis oli kymmenen riekkoa metsästäjää kohti ja ansiometsästäjien 173,5. Paikallisten metsästäjien Paistunturin erämaa-alueella riekonmetsästykseen käyttämien metsästyspäivien määriä ei voida selvittää, sillä metsästäjille lähetetyn kyselyn aineistosta saadaan selville vain metsästäjän metsästyskaudella riekonmetsästykseen käyttämien kaikkien alueiden kokonaismetsästyspäivien määrä.

10.7 Hirven ja suurpetojen pyynti

Inarin riistanhoitoyhdistyksen alue on jaettu viiteen hirvenpyyntialueeseen, joiden koot ovat 211 700–403 200 hehtaaria. Utsjoen riistanhoitoyhdistyksellä on yksi hirvenmetsästysalue, jonka koko on 430 000 hehtaaria. Kevon luonnonpuisto ei sisälly Utsjoen hirvenmetsästysalueeseen, koska hirvenmetsästys on kielletty siellä.

Vuonna 2004 Utsjoen riistanhoitoyhdistyksen alueelta kaadettiin 60 aikuista hirveä ja yksi vasa (kaatoprosentti 88). Niistä hieman reilu 20 kappaletta ammuttiin Paistunturin erämaa-alueelta tai sen läheisyydestä (V. Porsanger, henk.koht. tiedonanto 24.6.2005). Inarin riistanhoitoyhdistyksen alueelta kaadettiin edellä mainittuna vuotena puolestaan 126 aikuista hirveä ja yhdeksän vasaa (kaatoprosentti aikuisilla 91 ja vasoilla 75) (Vikeväkorva 2005). Viisi aikuista ja yksi vasa saatiin Paistunturin erämaa-alueelta tai sen läheisyydestä (P. Vikeväkorva, henk.koht. tiedonanto 20.11. 2005).

Inarin ja Utsjoen riistanhoitoyhdistysten alueella tapahtuvassa karhun metsästyksessä on noudatettava maa- ja metsätalousministeriön itäiselle poronhoitoalueelle määräämää kiintiötä (MetsästysA 5§). Metsästyskaudella 2004–2005 edellä mainittu kiintiö oli 20 karhua, joista saatiin saaliiksi 19. Kaadetuista karhuista yksi ammuttiin Inarin ja yksi Utsjoen riistanhoitoyhdistyksen alueelle. Utsjoelta kaadettu karhu ammuttin Paistunturin erämaa-alueen liepeille (L. Haapamäki, henk.koht. tiedonanto 19.9.2005).

Maa- ja metsätalousministeriö myönsi Lapin riistanhoitopiirin alueelle metsästyskaudelle 2004–2005 kolmen ilveksen ja kahden suden pyyntiin oikeuttavat pyyntilupakiintiöt. Lapin riistanhoitopiiri puolestaan myönsi alueelleen kyseisenä metsästyskautena pyyntiluvat kahdelle ilvekselle ja kahdelle sudelle. Toinen suden pyyntiluvista myönnettiin Inarin riistanhoitoyhdistyksen alueelle. Edellä mainitut susien ja ilveksien pyynnit päättyivät tuloksettomina. Kolmas maa- ja metsätalousministeriön ilveksen pyyntilupa käytettiin ilveksen pyyntiin siten, että se johti poliisitutkintaan (L. Haapamäki, henk.koht. tiedonanto 24.10.2005).

10.8 Yhteenvetoa ja pohdintaa

Metsästyskaudella 2001–2002 Paistunturin erämaa-alueella riekkoa metsästäneet paikalliset metsästäjät ja lupametsästäjät olivat sukupuoli- ja ikäjakaumaltaan toisiinsa verrattuina varsin homogeenisia ryhmiä. Ammattijakauman suhteen ryhmät poikkeavat toisistaan siten, että lupametsästäjät ovat jonkin verran paremmin koulutettuja ja heillä voi siten olla myös paremmat tulot kuin paikallisilla metsästäjillä. Erot eivät kuitenkaan ole yhtä huomattavia kuin koko Ylä-Lapin aineistoa tarkasteltaessa.

Metsästäjäryhmien metsästysseurueita tarkastellessa voisi varovaisesti arvioiden tulla siihen johtopäätökseen, että paikalliset riekonmetsästäjät arvostavat omaa rauhaa enemmän kuin lupametsästäjät. Metsästysseurueita ja ammattijakaumia tarkastellessa voi tulla myös siihen johtopäätökseen, että Paistunturin erämaa-alueella riekkoa metsästäneistä paikallisista metsästäjistä suurempi osa kuin ylälappilaisista metsästäjistä keskimäärin saa ainakin osan elannostaan metsästysmatkailun tuomista tuloista. Paikalliset yrittäjät ovat myös onnistuneet majoituspalvelujen markkinoinnissa varsin hyvin, sillä noin 65 % Paistunturin erämaa-alueella vierailleista lupametsästäjistä käytti ainakin jossain metsästysreissunsa vaiheessa jonkun paikallisen matkailuyrityksen majoituspalveluja. Tähän on voinut myötävaikuttaa Metsähallituksen luvanmyyntipolitiikka, jonka periaatteena oli antaa noin puolet ensimmäisten metsästysviikkojen sekä kaikki talvimetsästysluvat matkailuyritysten myytäviksi.

Paistunturin erämaa-alueella metsästäneet paikalliset riekonmetsästäjät ja lupametsästäjät ovat metsästysmotiiveiltaan melko lähellä toisiaan. Selvin ero metsästäjäryhmien välillä on se, että lupametsästäjät pitävät suurinta osaa motiiveista suhteellisesti ottaen tärkeämpinä kuin paikalliset. Ainoat poikkeukset tekevät saalis ja liikunta. Noin puolta suurempi osa paikallisista pitää saalista tärkeämpänä kuin lupametsästäjät. Liikuntaa tärkeänä pitävien suhteellisessa osuudessa ei ole kuin muutaman prosenttiyksikön ero paikallisten hyväksi, mutta paikallisten keskuudessa liikunta on motiiveista tärkein lupametsästäjillä sen ollessa neljännellä sijalla. Jännitystä pidetään molemmissa ryhmissä yhtä monen mielestä tärkeänä.

Motiiveja tarkasteltaessa voidaan tulla samaan johtopäätökseen kuin metsästysseurueita tutkittaessa; lupametsästäjät ovat ainakin Paistunturin erämaa-alueella metsästäessään sosiaalisempia kuin paikalliset metsästäjät, sillä yhdessäolo on lupametsästäjille melko paljon tärkeämpi motiivi kuin paikallisille. Myös koiraharrastus on lupametsästäjille tärkeämpää kuin paikallisille. Tosin paikallisista metsästäjistä suurempi osa kuin mitä on kanakoiran käyttäjiä ilmoittaa koiraharrastuksen olevan tärkeä motiivi. Tämä johtuu todennäköisesti siitä, että osalle paikallisista metsästäjistä esimerkiksi haukkuvan lintukoiran tai hirvikoiran kouluttaminen ja käyttö ovat tärkeä osa metson ja/tai hirven metsästystä.

Metsästyksestä saatavan taloudellisen hyödyn vähäinen merkitys paikallisille riekonmetsästäjille on varsin ymmärrettävää, sillä ansiokseen metsästäviä henkilöitä on metsästäjämäärään nähden vähän. Paikalliset metsästäjät näyttävät kuitenkin saavan jonkin verran taloudellista hyötyä riistasta, vaikka eivät olisikaan ansiometsästäjiä. Paistunturin erämaa-alueen riekonmetsästäjistä on oman ilmoituksensa mukaan ansiometsästäjiä noin kahdeksan prosenttia. Tästä huolimatta paikallisista metsästäjistä joka viides ilmoitti metsästyksen taloudellisen hyödyn olevan tärkeä metsästyksen motiivi. On vaikea sanoa, mitä ihmiset ovat mieltäneet taloudellisiksi hyödyikseen. Voisi olettaa, että se koostuu lihan myynnistä saadusta suorasta tulosta, majoittamisesta ja opastettujen metsästysretkien vetämisestä tai rahallisesta säästöstä oman ruokakunnan ruokakuluissa siltä osalta, minkä riistan liha korvaa muualta ostettua lihaa.

Molemmat Paistunturin erämaa-alueella metsästäneet ryhmät, paikalliset riekonmetsästäjät ja lupametsästäjät, laittoivat metsästysalueen valintakriteerit suurin piirtein samaan tärkeysjärjestykseen. Erot lupametsästäjien ja paikallisten välillä löytyivät lähinnä siitä, että lupametsästäjät pitivät kaikkia valintakriteereitä suhteellisesti ottaen tärkeämpinä kuin paikalliset. Yhtenä mielenkiintoisena havaintona voidaan pitää sitä, että molemmat metsästäjäryhmät pitivät tärkeimpänä metsästysalueen valintakriteerinä luonnon rauhaa, mutta samanaikaisesti noin 26 % paikallisista metsästäjistä ilmoitti, että metsästäjämäärä oli häirinnyt vähintäänkin melko paljon metsästyksen harjoittamista. Lupametsästäjillä vastaava luku oli vain neljä prosenttia. Tämä epäsuhta voi johtua siitä, että paikalliset metsästäjät ja lupametsästäjät ovat tottuneet kotipaikkakunnillaan erilaisiin olosuhteisiin, jolloin myös käsitys luonnonrauhasta on erilainen. Kysymyksessä voi tietysti olla myös vastaajien periaatteista ja jopa tarkoitushakuisuudesta aiheutuvat erot. Paikalliset metsästäjät eivät välttämättä myöskään katso hyvällä sitä, että heidän perinteisille metsästysmailleen tulee jatkuvasti kasvava määrä tuntemattomia metsästäjiä, jotka mahdollisen häiriön lisäksi kaventavat paikallisten saalismahdollisuuksia, joilla voi olla myös taloudellista merkitystä. Sama epäsuhta kuin metsästäjämäärän aiheuttamassa häiriössä, joskaan ei yhtä suurena, on havaittavissa myös metsästyksen äänien aiheuttamassa häiriössä.

Paikallisten ja lupametsästäjien riekonmetsästys kohdistuu paljolti samoille alueille ja pääsääntöisesti kulkuväylien sekä majoituspisteiden läheisyyteen. Keväisissä sidosryhmäneuvotteluissa sovitut vuorokausikohtaiset metsästäjämäärät ovat muutaman ensimmäisen metsästysviikon aikana ylittyneet paikoin runsaastikin. Ylitykset johtuvat matkailuyritysten myymistä luvista, sillä heidän lupamyyntiään ei ole rajoitettu asettamalla samanlaisia vuorokausikohtaisia maksimimääriä myytäville luville kuin Metsähallituksen omassa myynnissä on. Se, että paikallisille matkailuyrityksille annetaan lupia myyntiin ja että ne saavat myydä niille myönnetyt luvat vapaammin kuin Metsähallitus, parantaa metsästysmatkailun taloudellista ja osittain myös sosiaalista kestävyyttä. Varjopuolena näyttäisi olevan matkailusta suoranaista tuloa saamattomien paikallisten metsästäjien sosiaalisen kestävyyden ylittyminen.

Toisena mielenkiintoisena havaintona voidaan pitää sitä, että paikalliset riekonmetsästäjät ovat kokeneet paikallisten ihmisten suhtautumisen lupametsästäjiin jonkin verran häiritsevämmäksi kuin itse lupametsästäjät. Tähän voisi osittain löytyä vastaus siitä, että matkailuyrittäjät ja ohjattuja metsästysretkiä järjestävät henkilöt eivät katso hyvällä paikallisten asennoitumista lupametsästystä ja kanakoiria kohtaan.

Tässä selvityksessä tutkituista muuttujista lupametsästäjien sosiaalista kestävyyttä koetteli kaikkein eniten erämaa-alueella oleva niin sanottu institutionaalinen rajoitus eli metsästysrajoitusalue, jolla lupametsästäjä sai metsästää vain ”paikkakuntalaisen opastuksessa paliskunnan suostumuksella”. Noin puolet lupametsästäjistä ”ampui” kyseisen rajoituksen ”alas” lukuisien eri argumenttien voimalla ja tarkkuudella.

Valtaosan Ylä-Lapissa metsästetystä riekkosaaliista metsästivät odotetusti paikalliset ansiometsästäjät loppuosan jakautuessa melko tasan paikallisten virkistysmetsästäjien ja lupametsästäjien kesken. Paistunturin erämaa-alueelta pyydettiin metsästyskaudella 2001–2002 noin 7 800 riekkoa. Riekkokanta oli elokuussa 2001 suoritettujen kolmiolaskentojen mukaan puolestaan noin 20 200 riekkoa. Edellä esitettyjen lukujen perusteella Paistunturin erämaa-alueen riekkokannan metsästysverotus oli metsästyskaudella 2001–2002 noin 40 % syksyisestä kannasta. Tämä on varsin suuri luku, vaikka tutkijat sekä kotimaassa että ulkomailla arvelevatkin riekon kestävän muita kanalintuja korkeamman metsästysverotuksen.

Paistunturin korkea verotusprosentti johtunee epätarkasta kannanarviosta. Riistakolmiolaskentojen tulosten luotettavuus kärsii siitä, että alueella on liian vähän kolmioita. Kolmiomenetelmä ei myöskään ole täysin sopiva tapa tunturialueilla elävien riekkokantojen arviointiin. Näyttääkin siltä, että kolmiolaskennat kertovat Paistunturin erämaa-alueella ainoastaan riekkokannan kehityssuunnan. Tätä näkemystä tukevat seuraavien syksyjen kolmiolaskentatulokset sekä maastossa tehdyt havainnot. Molempien mukaan riekkokanta on noussut muutamana metsästyskautta 2001–2002 seuranneena vuotena, vaikka metsästysverotus on lukujen valossa ollut suurta.

Lähteet

Eläinsuojelulaki 4.4.1996/247.

Euroopan yhteisön neuvoston direktiivi (lintudirektiivi) (79/409/ETY).

Gröndahl, K. 2004: Riekonmetsästyksen ekologinen ja sosiaalinen kestävyys sekä metsästyksen ohjaus Ylä-Lapissa metsästyskaudella 2001–2002. – Opinnäytetyö, Rovaniemen ammattikorkeakoulu, luonnonvara- ja ympäristöala, Rovaniemi. 103 s. + 14 liitettä.

Hallituksen esitys Eduskunnalle metsästyslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi (HE 300/1992).

Key concepts of article 7(4) of directive 79/409/EEC. Period of reproduction and prenuptial migration of Annex II bird species on the EU. – <http://europa.eu.int./comm/environment/nature/nature_conservation/focus_wild_birds/species_birds_directive/pdf/intro_en.pdf.>. Viitattu 2.9.2004.

Kuittinen, J. 2003: Karhun metsästys EU-säännöillä. – <http://www.suurpedot.fi/page.asp?Section=37&Item=89>. Viitattu 16.9.2005.

Lindén, H. (toim.) 2002: Metsäkanalintututki muksia: Metsäkanalintukannat. – Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos & Metsästäjäin Keskusjärjestö, Helsinki. 40 s.

Luonnonsuojelulaki 20.12.1996/1096.

Maa- ja metsätalousministeriö 2005: – <http://www.mmm.fi/kalastus_riista_porot/riistanhoito_metsastys/metsastys/karhu/>. Viitattu 19.1.2005.

Metsähallitus 1991: Kevon luonnonpuiston runkosuunnitelma. – SU4: 115. Metsähallituksen arkisto, Vantaa. 36 s. karttaliitteet.

— 1994: Kevon luonnonpuiston järjestyssääntö. – Määräys 18.2.1994. Dnro 2085/600/93, Metsähallituksen arkisto, Vantaa.

Metsästysasetus (666/1993).

Metsästyslaki (615/1993).

Metsästäjäin keskusjärjestö 2005: Pyyntilupahallinto. – <http://www.riista.fi/?group=00000097&mag_nr=1>. Viitattu 16.09.2005.

Niemelä, E. (toim.) 2000: Metsästäjän opas: Metsästys- ja aselainsäädäntö. 12 p. – Metsästäjäin keskusjärjestö, Helsinki. 116 s.

Parkkonen, S. 1998: Metsästyksestä Kaldoaivin erämaa-alueella. Elinehdosta harrastukseen. – Käsikirjoitus, Ivalo. 17 s.

Pennanen, J. 2000: Selviytymisen ehdot varhaisimpina aikoina. – Teoksessa: Pennanen, J. & Näkkäläjärvi, K., Siiddastallan. Siidoista kyliin. Perinteinen luontosidonnainen saamelaiskulttuuri ja sen muuttuminen. Inarin saamelaismuseon julkaisuja n:o 3: 56–57.

Poronhoitolaki 14.9.1990/848.

Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos 2005: Susipuhelin. – < http://www.rktl.fi/riista/suurpedot/susipuhelin.html>. Viitattu 16.09.2005.

Sorto, A. 2005: EY-lainsäädännön merkitys suurpetojen suojelussa. – <http://www.suurpedot.fi/page.asp?Section=36&Item=97>. Viitattu 16.09.2005.

Vikeväkorva, P. 225: Inarin hirvenkaatotilasto 2004. <http://www.plappi.fi/yhdistykset_ja_vapaa_aika/era_ja_luonto/riistanhoitoyhdistykset/rhy_inari/hirvitiedot/Kaatotilastot_2004>. Viitattu 18.08.2005.

Ylänne, Y. (toim.) 1950: Suomen metsästys. Kokoomateos metsästyksestä ja riistanhoidosta. – Otava, Helsinki. 849 s.

11 Kalavesien hoito ja kalastus

Markku Seppänen

11.1 Kalastus

Lohenkalastus, joka teki jokilaaksojen pysyvän asutuksen mahdolliseksi, on aina ollut Paistunturi–Kevo-alueella tärkeämpää kuin tunturivesien kalastus. Tunturivesilläkin on kuitenkin ollut huomattava taloudellinen merkitys, joka on otettu huomioon tiloja perustettaessa lisäämällä niiden varallisuusarvoon omien vesialueiden lisäksi yhteisten kalavesien ja erityisten nautintajärvien kalantuotto.

Kevon luonnonpuiston sisällä kalastusta on harjoitettu jo ammoisista ajoista saakka ja vanhemmista kalastuspaikoista on vielä jäljellä ikivanhat turvekammit. Tunturivesien tärkeimmät saalislajit olivat 1950-luvun lopulle asti alkuperäiseen lajistoon kuuluvat rautu, taimen, siika ja harjus. Hauen, ahvenen ja mateen merkitys oli vähäisempää. Kalastus keskittyi etupäässä isoimpiin järviin ja jokivesiin.

Kalastuksen luonne muuttui 1960-luvulla, kun markkinoille tulivat nailon- ja sittemmin monofiiliverkot, joilla saatiin saalista paremmin kuin pumpuliverkoilla. Samaan aikaan aloitettiin tunturijärvien siikaistutukset, jotka lisäsivät useissa tapauksissa saaliita ja siten myös mielenkiintoa järvikalastusta kohtaan. Istutettu siika lisäsi myös niiden vesien kalastusta, joissa alkuperäisinä kalalajeina olivat olleet rautu ja taimen. Kulkeminen tunturijärville muuttui huomattavasti, kun moottorikulkuneuvot otettiin käyttöön. Ensin kuljettiin traktoreilla, sitten maastoautoilla, maastomoottoripyörillä ja moottorikelkoilla. Myös saaliin säilytystavat muuttuivat; perinteisen suolatun kalan merkitys väheni kauppatavarana ja saaliit voitiin pakastaa myöhempää käyttöä varten.

1980-luvulle tultaessa kalastuksen merkitys alkoi muuttua. Tunturivesien kalastuksen suoranainen ansiomerkitys väheni, koska saaliita ei enää myyty tai vaihdettu siinä laajuudessa kuin ennen. Kalastuksesta tuli yhä enemmän kotitarve- ja virkistyskalastusta. Kalastus on kuitenkin säilyttänyt merkitykseksensä osana luontaiselinkeinojen harjoittamista. Luontaiselinkeinojen harjoittajien tulo koostuu useasta eri lähteestä. Vuotuiset tulot hankitaan poronhoidosta, lohenkalastuksesta ja siihen liittyvien palveluiden tarjoamisesta, hillan poimimisesta ja metsästyksestä. Tunturivesien kalastus liitetään usein muiden luontaiselinkeinojen harjoittamiseen liittyviin toimiin. Jokilaaksojen järvialtaissa kalastetaan säännöllisemmin koko avovesikauden.

Lohi on edelleen merkittävä tulonlähde alueen väestölle, vaikka yksinomaan lohenlihan myynnillä ei kukaan enää elä. Norjalaisten meressä kasvattama lohi on muuttanut sekä kuluttajien ostokäyttäytymistä että lohenvälittäjien asennetta. Lohenvälittäjät eivät enää välttämättä osta villiä joesta pyydettyä luonnonlohta. Ostohinta on myös alhainen verrattuna lohen hintaan esimerkiksi 10–30 vuotta sitten. Lohi on myös hyvin merkittävä kotitarvekala useassa paikallisessa ruokakunnassa ja lohenkalastus tuottaa sellaisia henkisiä arvoja, joille ei voi määritellä hintaa. Myös usealle kalastusmatkailijalle Tenojoki tai vaellus tunturissa on muodostunut sellaiseksi perinteeksi, lähes ”taudiksi”, johon pitää saada joka kesä ainakin yksi ”tartunta”. Kalastusmatkailijan toive on saada lohi, mutta usealle riittää jo pelkkä ”vaara saada se isomus”. Henkinen rentoutuminen erilaisessa ilmapiirissä ja fyysinen lohensouturasite ovat yhä toistuvammin olleet Tenon lohenkalastuksen positiivisia puolia, syitä tulla uudestaan.

Ensimmäiset urheilukalastajat olivat englantilaisia lordeja, jotka kävivät Tenolla 1800-luvulla aina vuoteen 1902 asti. Sodan aikana valmistui tieyhteys Kaamasesta Karigasniemeen ja edelleen Rovisuvantoon. Tien myötä turistikalastajat ilmestyivät Ylä-Tenolle. Suuremmassa mitassa turistikalastus alkoi kuitenkin vasta vuonna 1958 maantien valmistuttua Utsjoelle.

Tunturivesien virkistyskäyttö lisääntyi 1970-luvulla, jolloin turisteille alettiin myydä virkistyskalastuslupia muutamille rajoitetuille virkistyskalastusalueille. Uuden kalastuslain myötä, vuoden 1998 alusta turistikalastajat ovat päässeet kalastamaan tunturivesillä kuten muuallakin Suomessa. Vapaa pilkkimisoikeus ja läänin viehekortin käyttö mahdollistavat muiden kuin virtavesien kalastamisen. Ulkopaikkakuntalaisten kiinteistön omistajien määrä on lisääntynyt koko ajan Paistunturi–Kevo-alueella. Kiinteistöä ostettaessa

kauppaan on usein kuulunut myös osuudet kantatilan kalastusoikeuksista. Oikeuksien perusteella kiinteistön omistajat voivat kalastaa sekä osakaskunnille että valtiolle kuuluvilla vesialueilla. Kalastus on kohdistunut ensisijaisesti Tenojokeen ja sen sivujokiin, mutta myös kiinnostus tunturivesien kalastukseen nautintaoikeuksien puitteissa on lisääntynyt.

11.2 Uudet kansainväliset velvoitteet

Suomi on sitoutunut useisiin kansainvälisiin sopimuksiin, joiden päätavoitteena on turvata luonnonvarojen riittävyys ja säilyvyys myös seuraaville sukupolville. Tärkein näistä kansainvälisistä sopimuksista on vuonna 1992 Yhdistyneiden kansakuntien ympäristö- ja kehityskonferenssissa Rio de Janeirossa solmittu nk. Rion sopimus. Konferenssissa tunnustettiin ja hyväksyttiin periaate, jonka mukaan ihmistoiminta pyritään järjestämään siten, että luonnon monimuotoisuus säilyy.

Luonnon monimuotoisuudella eli biodiversiteetillä tarkoitetaan elämän koko kirjoa; lajien sisäistä perinnöllistä muuntelua, lajien runsautta sekä niiden elinympäristöjen monimuotoisuutta. Luonnon monimuotoisuuteen kuuluvat siis kasvit ja eläimet sekä kaikki maassa ja ilmassa elävät eliöt, mutta myös eloton luonto eli maaperä ja ilma. Luonnon monimuotoisuuden suojelu voi siten olla joko yhden lajin tai eri lajien muodostaman yhteisön säilymisen turvaamista. Monimuotoisuuden säilymisen tärkeimpänä uhkatekijänä pidetään ihmisen toimintaa, ja luonnon monimuotoisuuden väheneminen on yksi tämän päivän keskeisimmistä ympäristöongelmista.

Eläinten tai kasvien säilyttämiseen liittyy usein käytetty termi kestävä käyttö. Se tarkoittaa sitä, että esimerkiksi kalakantojen hyödyntäminen ei saa alentaa niiden kykyä lisääntyä ja säilyttää kantansa elinkelpoisena. Esimerkkinä kalavarojen kestävästä käytöstä voidaan pitää Tenon lohikantaa. Sitä on hyödynnetty niin Jäämerellä, jokisuistossa, Tenon pääuomassa kuin sen sivuvesissäkin, mutta vuonna 1979 alkaneen ja siitä lähtien jatkuneen seurannan perusteella sen poikastuotanto ei ole alentunut. Kalastuksen säätelystä ja sen tehon toimivuudesta voivat olla osoituksena myös keskeltä Paistunturin erämaata, lohen vaellusjokien latvavesiltä tavatut kutukypsät lohet.

Eliökuntaa ja ympäristöä muokkaavat tekijät eivät välitä valtioiden rajoista. Ilmastonmuutos sekä maapalloa kiertävät teollisuuden-, liikenteen ja yhdyskuntien ilmansaasteet saavuttavat myös Paistunturin erämaa-alueen. Karmaiseva esimerkki saasteiden vapaasta liikkuvuudesta ovat Neuvostoliitossa 1950–1960-luvuilla tehdyt ydinaseiden räjäytykset, joiden seurauksena Ylä-Lappiin kulkeutui huomattavia määriä radioaktiivista säteilyä.

Rion julistuksen toteuttamiseksi sekä kansallisesti että kansainvälisesti on tehty useita muita sopimuksia ja annettu toimintaohjeita. Käytännössä kunkin maan tulee omassa lainsäädännössään ryhtyä sellaisiin toimenpiteisiin, että Rion sopimuksen tavoitteet saavutetaan. Euroopan Unionin maat, Suomi mukaan lukien, ovat luoneet myös yhteistä lainsäädäntöä ympäristön ja eliökunnan säilyttämiseksi.

Näiden eri sopimusten ja sitoutumisten perusteella Paistunturin erämaa-alueen kalavedetkin ovat osa suurempaa kokonaisuutta. Alueen historia osoittaa, että tuhansia vuosia jatkunut ihmisen läsnäolo on ollut sopusoinnussa luonnon kanssa. Liikapyynti tai muu luonnon tuhoaminen ei ole olemassa olevan tiedon perusteella hävittänyt yhtään kalalajia alueelta. Tuhoisin ihmisten aiheuttama toiminta kalakantojen muuttamiseksi tapahtui vasta 1900-luvun lopulla, kun tunturivesiin istutettu pohjasiika hävitti monen järven arvokkaan rautukannan.

Voidaan tietysti kysyä, onko rautukanta erityisen suojelun tarpeessa tai sen kanta uhanalainen? Rautua esiintyy yli sadassa järvessä Utsjoen kunnan alueella. Vesistöjen latvoille äärimmäisiin olosuhteisiin sopeutuneet kalat ovat asettuneet sinne luonnon valintojen seurauksena ja eri elinympäristöjen hyödyntämiseksi. Päällisin puolin eripuolelta erämaata kotoisin olevat raudut ovat lähestulkoon samannäköisiä ja voisi kuvitella, että samoja kalojahan ne ovat. Nykyisillä tutkimusmenetelmillä voidaan kuitenkin erottaa jopa vierekkäisten järvien kalakannat toisistaan, jos järvet ovat olleet riittävän kauan eristyksissä. Siksi tulisikin huolehtia siitä, että myös yksittäisen järven – oli se sitten iso tai pieni – kalakannat turvataan, vaikka viereisessä järvessä olisi samoja kalalajeja.

Luonnon hyväksikäytön ja suojelun kannalta on tärkeää huolehtia myös kokonaisista elinympäristöistä. Paistunturin alueella on hyvät

mahdollisuudet niin kalojen ympäristöjen kuin eri kalalajien säilyttämiseen. Kevojoen latvoilla ja muualla Paistunturissa on jääkauden jälkeen äärimmäisiin olosuhteisiin eristyksiin jääneitä purorautu- ja taimenkantoja. Kalastus tuskin hävittää niitä sukupuuttoon, suurempi vaara tulee muualta. Koko maapalloa koskevat ympäristön muutokset, erityisesti ilmaston lämpeneminen ja ilmansaasteet, vaikuttavat enemmän näihin lähes arktisiin olosuhteisiin sopeutuneihin lajeihin.

Paistunturin arvokalalajit ja niiden levinneisyys tunnetaan suhteellisen hyvin. Muiden kuin saaliskalojen järvikohtaisesta levinneisyydestä ei kuitenkaan ole tutkimustietoa. Kansainvälisten sitoutumisten täyttämiseksi ja oman luonnontuntemuksen lisäämiseksi tulisi vesiympäristöön liittyvää tutkimusta ja vesissä tapahtuvien muutosten seuraamista lisätä. Yhden eläimen tai kasvin elinolosuhteiden tai kannan muutoksella on vaikutuksia myös muihin eliöstöihin. Veden pinnan alla tapahtuvat muutokset jäävät silti valitettavan usein huomaamatta.

12 Keräilytalous

Elina Stolt

Keräilytalous on Paistunturin alueella pääasiassa hillan poimintaa. Alueella on paljon laajoja soita, joilla hilla kukkii kesäkuussa ja kypsyy heinä-elokuussa. Silloin alkaa kilpajuoksu parhaille hillastuspaikoille. Utsjoen alueella maastourat mahdollistavat paikkakuntalaisille hillojen poiminnan kauempaakin erämaasta esimerkiksi mönkijöitä apuna käyttäen.

Hilla on selvästi Ylä-Lapin marjoista arvokkain. Sen kilohinta saattaa huonoina hillavuosina nousta varsin korkeaksi, vaihdellen seitsemän euron molemmin puolin. Muita luonnonmarjoja (puolukkaa, variksenmarjaa ja mustikkaa) ja sieniä kerätään lähinnä kotitarvekäyttöön.

Marjastuksella ei saa päätoimeentuloa, vaan se on yksi osa luontaiselinkeinojen harjoittajien elinkeinokokonaisuudessa. Luontaiselinkeinojen harjoittaminen on perinteisesti ollut useamman kuin yhden elinkeinon harjoittamisesta koostuvaa toimintaa. Yleisimmin siihen kuuluvat poronhoito, kalastus, metsästys ja marjastus sekä lisäksi nykyisin näihin kaikkiin liittyvä matkailutoiminta.

Marjoja ja sieniä saa poimia erämaa-alueella jokamiehen oikeudella, rajoituksia ei ole. Kevon luonnonpuistossa marjojen ja sienten poimiminen on sallittu paikallisille asukkaille. Tässä tarkoituksessa he saavat liikkua jalan koko puiston alueella sekä leiriytyä ja tulistella muuallakin kuin merkityillä paikoilla.

13 Virkistyskäyttö ja luontomatkailu

Elina Stolt

13.1 Virkistyskäytön rakenteet ja reitit

13.1.1 Retkeilyreitit ja maastourat

Paistunturin erämaa-alueella on yksi merkitty vaellusreitti, Utsjoen retkeilyreitti. Se on 25 kilometrin mittainen ja kulkee pääasiassa avotunturissa. Reitin pohjoinen lähtöpiste on Utsjoen luontotuvalla ja eteläinen päätepiste Mantojärven kirkolla. Utsjoen retkeilyreitin voi kulkea myös rengasreittinä. Se on käytännössä Utsjoen retkeilyreitti, johon liittyy Mantojärven ja Utsjoen yhdistävä polkuosuus. Tällöin reitille tulee pituutta 35 km. Viimeinen polkuosuus kulkee Vuolleseavttet-joen laakson kautta. Ennen kirkonkylään laskeutumista polku nousee Vuolleseavttetvárri-tunturiin. Rastigaissalle pääsee ennen Mantojärveä Badjeseavttet-joen ylittävän sillan kautta.

Retkeily Utsjoen läntisellä erämaa-alueella painottuu 63 kilometriä pitkälle Kevon reitille. Reitin pohjoinen lähtöpiste sijaitsee valtatie E75 varrella Kenesjärvellä ja eteläinen piste Kaamanen–Karigasniemi-tien varrella Sulaojalla. Kevon reitti kulkee vuoroin tunturikoivikossa, avotunturissa ja mäntymetsässä sekä Kevon kanjonin laaksossa (kuva 14). Reitti on paikoin vaikeakulkuinen ja vaativa suurien korkeuserojen vuoksi. Jyrkkiä nousuja ja laskuja on paljon, vuoroin laskeudutaan alas kanjonin pohjalle ja noustaan jälleen ylös tunturipaljakalle (kuva 14).

Guivin reitti (36,5 km + 8 km) erkanee Kevon reitiltä Ruktajärvellä Sulaojan suunnalta lähdettäessä. Se yhtyy jälleen Kevon reittiin Fiellun putouksen koillispuolella. Guivin reitin voi kulkea rengasreittinä Sulaojalta tai se voidaan yhdistää Kevon reittiin (kuva 14). Reitti on melko vaativa, sillä se on paikoin kivikkoinen ja louhikkoinen. Matkalla on muutama kovempi nousu ja pari jokea, jotka täytyy ylittää kahlaamalla.

Kevon reitin eteläpäässä, luonnonpuiston ja erämaan tuntumassa, Sulaojalla on kahden kilometrin mittainen luontopolku. Kaiken kaikkiaan polkuverkostoa on Kevon alueella noin 125 kilometriä (kuva 14).

Erämaa-alueen kaakkoisosassa on yksi moottorikelkkaura. Se kulkee Petsikosta Kiellajoelle. Erämaa-alueen eteläpuolella kulkee Kaamanen–Karigasniemi-tien suuntainen moottorikelkkaura Karigasniemeltä Kiellajoelle, josta se erkanee Paistunturin erämaahan ja Muotkanruoktun kohdalta Muotkatunturin erämaahan (kuva 14).

Erämaassa ja luonnonpuistossa ei ole merkittyjä hiihtoreittejä. Kelkkakeino Utsjoen luontotuvalta ja Mantojärveltä Koahppelasjärvelle on suosittu hiihtoreitti varsinkin kevättalvella.

Liikkuminen erämaa-alueella ja luonnonpuistossa jokamiehen oikeudella on kuvattu luvussa 14.4 Liikkumisen ohjaus.

13.1.2 Autiotuvat ja tulipaikat

Paistunturin erämaa-alueella on kolme huollettua autiotupaa ja yksi kammi. Koahppelasjärven autiotupa ja kammi sijaitsevat Utsjoen retkeilyreitin varrella. Ruktajärven ja Njavgoaivin autiotuvat sijaitsevat Kevon reittien varrella erämaa-alueella. Erämaa-alueella ja luonnonpuistossa ei ole vuokrakämppiä, mutta yksi sellainen löytyy niiden lähimaastosta. Utsjoen retkeilyreitin varrella on neljä tulipaikkaa; Johtalanvárri, Koahppelasjärvi, Nammajärvi ja Vuolleseavttet.

Kevon luonnonpuiston sisällä on kaksi autiotupaa, Guivin ja Mádjohkan tuvat. Mádjohkan autiotupa on hiihtäjien käytössä talvella huhtikuun loppuun saakka. Kevon reittien varrella on kaksikymmentä tulipaikkaa, 17 luonnonpuistossa ja kolme erämaa-alueella tai alueelle johtavan polun varrella. Leiriytyminen ja tulenteko on sallittu Kevon luonnonpuistossa ainoastaan näillä merkityillä paikoilla (kuva 14).

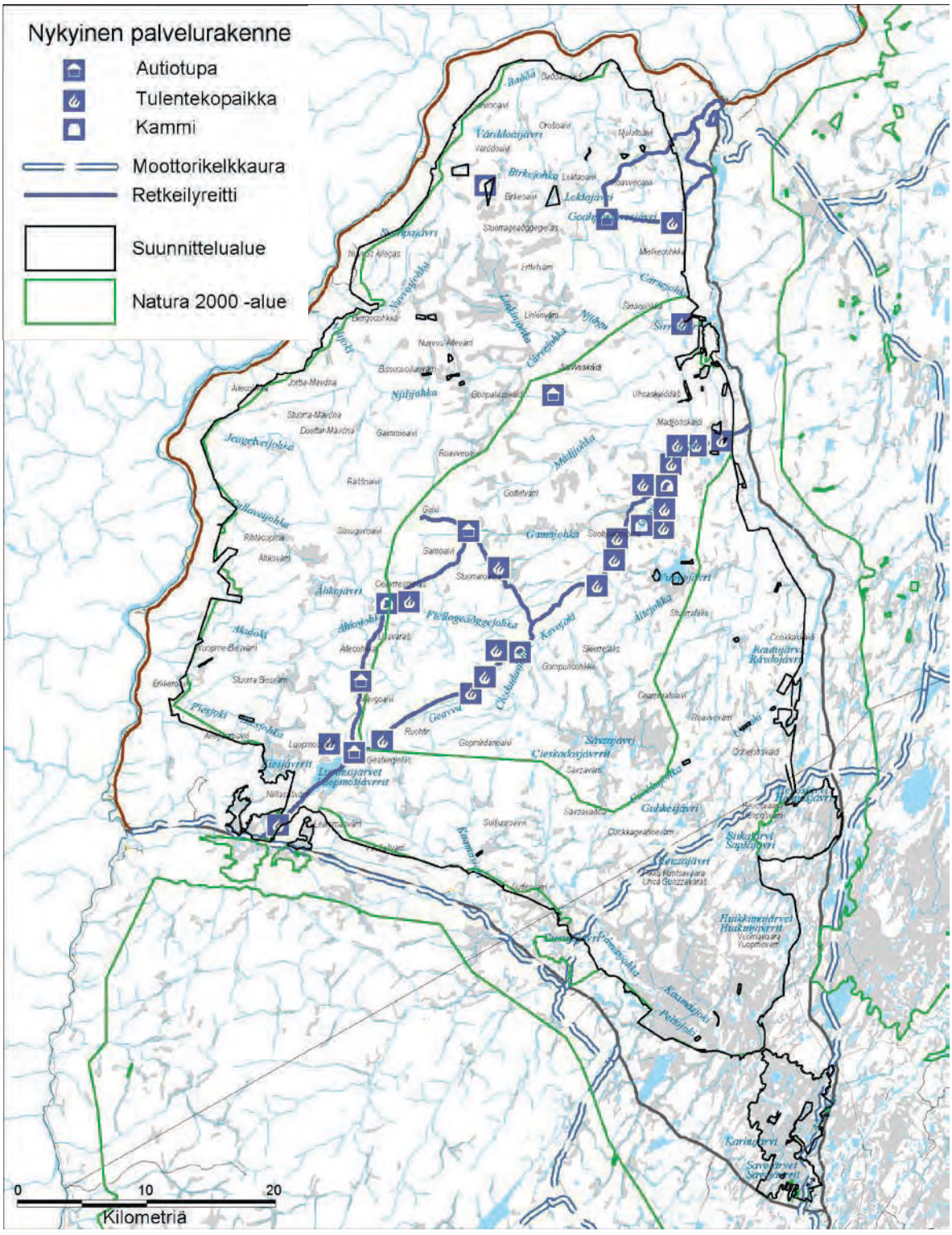

© Metsähallitus 2006, © Genimap Oy, Lupa L5239, © Suomen ympäristökeskus 2006

Kuva 14. Virkistyskäytön palvelurakenteet Paistunturi–Kevo-alueella.

13.2 Virkistyskävijät ja -käynnit Kevolla

Kevon luonnonpuiston kävijämääriä selvitettiin kesäkaudella 2001 käyttämällä elektronisia ja manuaalisia kävijälaskureita. Koko Kevon reitin (63 km) vaelsi yhteensä lähes 4 500 henkilöä. Reitin eteläpäässä Sulaojan luontopolulla vieraili yhteensä yli 10 000 henkilöä ja reitin pohjoispäässä Kenesjärvellä lähes 5 500 henkilöä (Rautiala 2003). Tämän perusteella Kevolla on vieraillut kesäkaudella 2001 yli 15 500 kävijää.

Kevon kävijätutkimuksen (Stolt 2002) mukaan alueen virkistyskävijöistä hieman yli puolet (54 %) on miehiä. Kävijöiden keski-ikä on 40 vuotta ja suurin kävijäryhmä on 45–54-vuotiaat. Kevolle tullaan yleisimmin oman perheen kanssa. 78 % kävijöistä tulee alueelle 2–5 hengen ryhmissä, ja viisi prosenttia retkeilijöistä liikkuu alueella yksin. Ainoastaan kolmisen prosenttia kävijöistä on Utsjoen tai Inarin kuntalaisia. Kotimaiset vierailijat saapuvat Kevolle useimmiten Helsingistä, Espoosta, Oulusta ja Kuopiosta. Ulkomaisista kävijöistä suurin osa tulee Saksasta (Stolt 2002).

Alueen suosituin käyntikohde on Kevon kanjonin reitti, jossa oli käynyt 55 % kyselyyn vastanneista. Fiellun putouksella ja Ruktajärven autiotuvalla oli käynyt kolmannes vastanneista (Stolt 2002).

Kävijöiden oleskelu alueella vaihteli puolesta tunnista kymmeneen päivään. Kävijät jaettiin päiväkävijöihin (viipyminen alle vuorokausi) ja yöpyjiin (yli vuorokausi). Haastattelun otantaan osuneista kävijöistä kolmannes oli päiväkävijöitä, he viipyivät alueella keskimäärin kolme tuntia. Yöpyjät (67 %) viipyivät keskimäärin neljä vuorokautta. Kävijöistä 79 % vieraili alueella ensimmäistä kertaa. Suosituin aika vierailla Kevolla – ainakin vuonna 2002 – oli syyskuu. Kevolle saavutaan useimmiten henkilöautolla. Yleisellä kulkuneuvolla alueelle saapui 15 % kävijöistä (Stolt 2002).

13.2.1 Kävijätyytyväisyys

Kevon palvelurakenteisiin oltiin pääosin tyytyväisiä. Polttopuun laatu sai keskimäärin parhaan arvosanan. Myös jätehuoltoon oltiin pääosin tyytyväisiä. Keskiarvoa huononsi se, että vilkkaana aikana käymälät täyttyivät hetkellisesti. Opasteista tuli useampia negatiivisia kommentteja. Niissä oli puutetta englannin- ja saksankielisestä tiedosta. Polkuviitoitukset olivat kävijöiden mielestä epäselviä ja niitä oli liian vähän. Muiden rakenteiden, kuten tulipaikkojen määrää, pidettiin yleisesti ottaen sopivana.

Kävijät pitivät aluetta pääsääntöisesti erittäin siistinä eli roskaantuneisuus koettiin vähiten häiritseväksi tekijäksi. Eniten kävijöitä häiritsi Kevolla maaston kuluneisuus sekä liiallinen kävijämäärä. Tämän vuoksi kävijämäärien lisäämistä mm. palveluita parantamalla kannattaa harkita tarkoin. Kuluneiden polkujen leviämisen estämiseksi tulisi harkita polkujen pinnoittamista joissakin kohdin (Stolt 2002).

13.3 Yrittäjäkysely erämaa-alueiden vaikutuspiirissä toimiville yrityksille

Kesän ja syksyn 2003 aikana tehtiin yrittäjäkysely Kaldoaivin ja Paistunturin erämaiden vaikutuspiirissä toimiville yrittäjille (Stolt 2003). Kyselyyn vastasi 47 yrityksen edustaja. Näistä 28 oli käyttänyt ainakin toista erämaa-aluetta liiketoiminnassaan viimeisen vuoden aikana ja näistä 22 ilmoitti käyttäneensä Paistunturin erämaa-aluetta yritystoiminnassaan. Erämaa-alueiden käyttö painottuu syksyyn (40 %).

Eniten Paistunturin erämaa-aluetta käytetään metsästykseen, kalastukseen, moottorikelkkailuun ja retkeilyyn. Useita mainintoja saivat myös marjastus, luonnon tarkkailu, lintujen tarkkailu sekä saamelaiskulttuuriin tutustuminen. Erämaa-aluetta käytetään liiketoiminnassa keskimäärin kerran kahdessa viikossa. Suosituin yritysten käyntikohde Paistunturissa oli Koahppelasjärven alue (Stolt 2003).

Paistunturin erämaa-aluetta käyttäneiden yritysten edustajat kokevat, että alueiden tarjoamat puitteet vastaavat keskimäärin melko hyvin yrityksen tarpeita. Parhaimman arvosanan saivat maiseman vaihtelevuus, luonnontilaiset tai erämaiset alueet, virkistysympäristön viihtyisyys ja rakenteista kämppien laatu. Huonoimman arvosanan saivat erityisryhmiä palvelevien rakenteiden riittävyys ja laatu, polku- ja latuverkoston riittävyys ja laatu sekä moottorikelkkareitistöjen riittävyys (Stolt 2003).

Haastateltujen yritysten edustajista 21 (45 %) arvioi, että Paistunturin erämaa-alueella on tulevaisuudessa erittäin tai melko paljon merkitystä yrityksen liiketoiminnassa (Stolt 2003).

Lähteet

Rautiala, M. 2003: Kevon luonnonpuiston kävijälaskenta ja kävijäkysely kesäkaudella 2001. – Opinnäytetyö, Humanistinen ammattikorkeakoulu, Tornion koulutusyksikkö, AIKO 1. 66 s.

Stolt, E. 2002: Kevon kävijätutkimus. – Raportti, Metsähallitus, Ivalo. 70 s.

Stolt, E. 2003: Yrittäjäkysely Kaldoaivin ja Paistunturin erämaa-alueiden vaikutuspiirissä toimiville yrityksille. – Raportti, Metsähallitus, Ivalo. 43 s.

14 Liikenne ja kulkuyhteydet

Elina Stolt

14.1 Kulkijat ja vuodenkierto

Paistunturin erämaa-alueella ja Kevon luonnonpuistossa liikkuu pääasiassa poromiehiä, kalastajia, metsästäjiä, hillastajia, retkeilijöitä, tutkijoita ja virantoimituksessa olevia henkilöitä. Kevon luonnonpuistossa suurin kävijäryhmä henkilömäärissä laskettuna ovat retkeilijät.

Keskitalvella alueella liikkuu lähinnä paikallisia ihmisiä luonnonhyödyntämistarkoituksessa: poronhoitotehtävissä, riekostamassa ja kalastamassa. Virkistyskävijöiden määrä lisääntyy keväällä ja paikkakuntalaisten moottorikelkkailu pilkkikauden alkaessa. Kulkeminen hiljentyy jälleen toukokuussa kelirikkokauden koittaessa.

Kesäkuun puolenvälin jälkeen kulkeminen taas helpottuu. Hillan kypsyttyä alueella liikkuu lähinnä paikallista väestöä hillan poiminnassa ja jonkin verran myös ulkopaikkakuntalaisia lähinnä pääteiden läheisyydessä. Virkistyskäyttö on huipussaan heinä-syyskuussa.

Retkeily hiljenee ruskan myötä syyskuun lopussa. Sen jälkeen alueella liikkuu lähinnä poromiehiä ja paikallisia riekonpyytäjiä. Marras-joulukuussa liikkeellä ovat käytännössä vain poromiehet.

14.2 Kulkuneuvot

Talvella Paistunturi–Kevo-alueen yleisin kulkuneuvo on moottorikelkka. Kesällä liikkumiseen käytetään useita kulkuvälineitä, kuten mönkijöitä, traktoreita, maastoautoja, maastomoottoripyöriä, helikoptereita, vesitasoja, moottoriveneitä ja kanootteja.

Utsjoen läntisellä erämaa-alueella lentoliikenne ei ole niin vilkasta kuin itäisellä, Kaldoaivin erämaa-alueella. Laskeutumiskelpoisia järviä on Paistunturin alueella vähemmän kuin Kaldoaivissa ja Kevon alueen järville laskeutuminen on kiellettyä.

14.3 Tiestö ja reitistö

Paistunturin erämaa-alue on tietön. Kevon tutkimusasemalla kulkee tie noin kilometrin matkan Kevon luonnonpuiston alueella. Alueiden itäraja kulkee valtatie 4:n länsipuolella. Lähimmillään Kevon luonnonpuiston raja kulkee vajaan puolen kilometrin päässä tiestä. Etelässä erämaa-alueen raja kulkee Kaamanen–Karigasniemi-tien pohjoispuolella ja lännessä sekä pohjoisessa Karigasniemi–Utsjoki-tien itä- ja eteläpuolella.

Outakosken eteläpuolelta Karigasniemi–Utsjoki-tieltä kulkee vakiintunut kulku-ura Akujärvelle.

Paistunturin alueella kulkee yksi moottorikelkkaura aivan alueen kaakkoisosassa Utsjoen ja Inarin kunnanrajan tuntumassa.

Retkeilijöille merkittyjä kesäreittejä ovat Kevon retkeilyreitti (65 km) ja Kuivin reitti (78 km), joka haarautuu Kevon reitistä. Lisäksi on Utsjoen retkeilyreitti (35 km), jonka alku- ja päätepiste sijaitsee Utsjoen luontotuvalla. Paistunturin erämaa-alueen eteläpuolella sijaitsee kahden kilometrin mittainen Sulaojan luontopolku.

14.4 Liikkumisen ohjaus

14.4.1 Maastoliikenne

Erämaalaissa ei ole maastoliikennettä koskevia säädöksiä, vaan ne tulevat maastoliikennelaista (1719/1995). Maastoliikenteeseen tarvitaan sekä kesällä että talvella joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta maanomistajan lupa. Moottorikulkuneuvojen käyttö luonnonpuistossa on kielletty (Metsähallitus 1994).

Maastoliikenne on lisääntynyt voimakkaasti viimeisten vuosikymmenten aikana. Ensimmäiset moottorikelkat hankittiin Ylä-Lappiin vuonna

1962 ja ne yleistyivät nopeasti 1960-luvun lopulla ja 1970-luvulla, ensin työkäytössä ja sitten enenevässä määrin huvikäytössä. Nykyisin moottorikelkkailu on kiinteä osa ylälappilaisen talvielämää. Suurin osa moottorikelkkailusta keskittyy merkityille moottorikelkkaurille. Urien avulla pyritään siihen, että kelkkailu häiritsisi mahdollisimman vähän luontoa ja muita luonnon käyttäjiä.

Kesäaikainen maastoliikenne

Lumettoman maan maastoliikenne on sallittu ilman maanomistajan lupaa välttämättömissä poronhoitoon kuuluvissa tehtävissä poroisännän luvalla sekä Metsähallituksen, poliisin, tullilaitoksen ja rajavartiolaitoksen tehtävissä. Maanomistajan myöntämää maastoliikennelupaa ei myöskään tarvita sairaankuljetukseen, palo- ja pelastustoimen tehtäviin, muihin välttämättömiin virkatehtäviin, energia- ja tietoliikennelaitteiden huoltotöihin ja liikkumiseen näissä tehtävissä sekä vaikeasti liikuntavammaisen henkilön ja hänen saattajansa liikkumiseen maastossa.

Vähässä lumessa liikkuvaa maastoautoa, moottoripyörää ja mönkijää koskevat kesäaikaisen maastoliikenteen määräykset. Lumipeitteen aikana maastoliikennelupaa eivät edellä mainittujen ryhmien lisäksi tarvitse poronhoitotöissä olevat tai kalastuksesta merkittävän osan toimeentulostaan saavat henkilöt. Paikkakuntalaisten kesäaikaisia maastoliikennelupia on myönnetty vain vakiintuneille kulku-urille (kuva 15). Pääsääntöisesti Metsähallitus ei ole myöntänyt ulkopaikkakuntalaisille kesäaikaisia maastoliikennelupia.

Talviaikainen maastoliikenne

Paikkakuntalaiset voivat kelkkailla erämaa-alueella myös urien ulkopuolella. Kelirikon myötä ennen lintujen pesimä- ja porojen vasomisaikaa paikkauntalaistenkin liikkuminen loppuu tai ainakin vähenee merkittävästi. Kevättalvinen moottorikelkkailu voi aiheuttaa haittaa sekä vahinkoa poroille juoksuttamalla kantavia vaatimia upottavassa hangessa ja hajottamalla porotokkia.

Metsähallitus on myöntänyt utsjokelaisille ja inarilaisille eduskunnan tahdon mukaisesti talviaikaisia maastoliikennelupia oman kotikunnan alueelle useammaksi vuodeksi kerrallaan. Lupa ei kuitenkaan koske Kevon luonnonpuistoa, vaan ainoastaan erämaa-aluetta.

Ulkopaikkakuntalaiset saavat kelkkailla itsenäisesti uraluvan lunastettuaan valtakunnallisilla moottorikelkkaurilla. Lisäksi ulkopaikkakuntalaiselle voidaan myöntää kirjallinen lupa valtakunnallisen uran ulkopuolelle tietyin edellytyksin.

14.4.2 Vesialueilla liikkuminen

Erämaalaki ei sisällä säädöksiä vesillä liikkumisesta. Vesilain (264/1961) mukaisesti ”Jokaisella on oikeus, välttäen tarpeetonta häiriön aiheuttamista, kulkea vesistössä, missä se on avoinna. Vesistö katsotaan avoimeksi, jos sitä laillisen oikeuden perusteella ei ole suljettu. Mitä edellä on sanottu kulkemisesta vesistössä, koskee vastaavasti kulkemista jäällä.” Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että vesialueilla liikkuminen esimerkiksi moottoriveneellä ja moottorikelkalla on erämaa-alueella kaikille vapaata.

Kevon luonnonpuiston vesillä ei saa liikkua moottoriveneellä tai moottorikelkalla ilman Metsähallituksen lupaa.

14.4.3 Ilmailu

Ilmailulain mukaisesti lentokoneet voivat laskeutua erämaa-alueen järville ja joille ja nousta niiltä ilman Metsähallituksen lupaa, kun kyseessä ei ole säännöllinen reittiliikenne. Helikopterin laskeutuminen maalle on kuitenkin luvanvaraista, jos kyse ei ole pelastus- tai virkatoimista tai porotalouden ja luontaiselinkeinojen tarpeista. Ilma-alusten laskeutuminen Kevon luonnonpuistoon on kielletty viranomaistehtäviä lukuun ottamatta. Pienlentokoneiden toiminnasta alueella ei ole tarkkaa tietoa, sillä aluelennonjohdolle pitää tehdä ilmoitus ainoastaan silloin, kun lennetään rajavyöhykkeen lähellä.

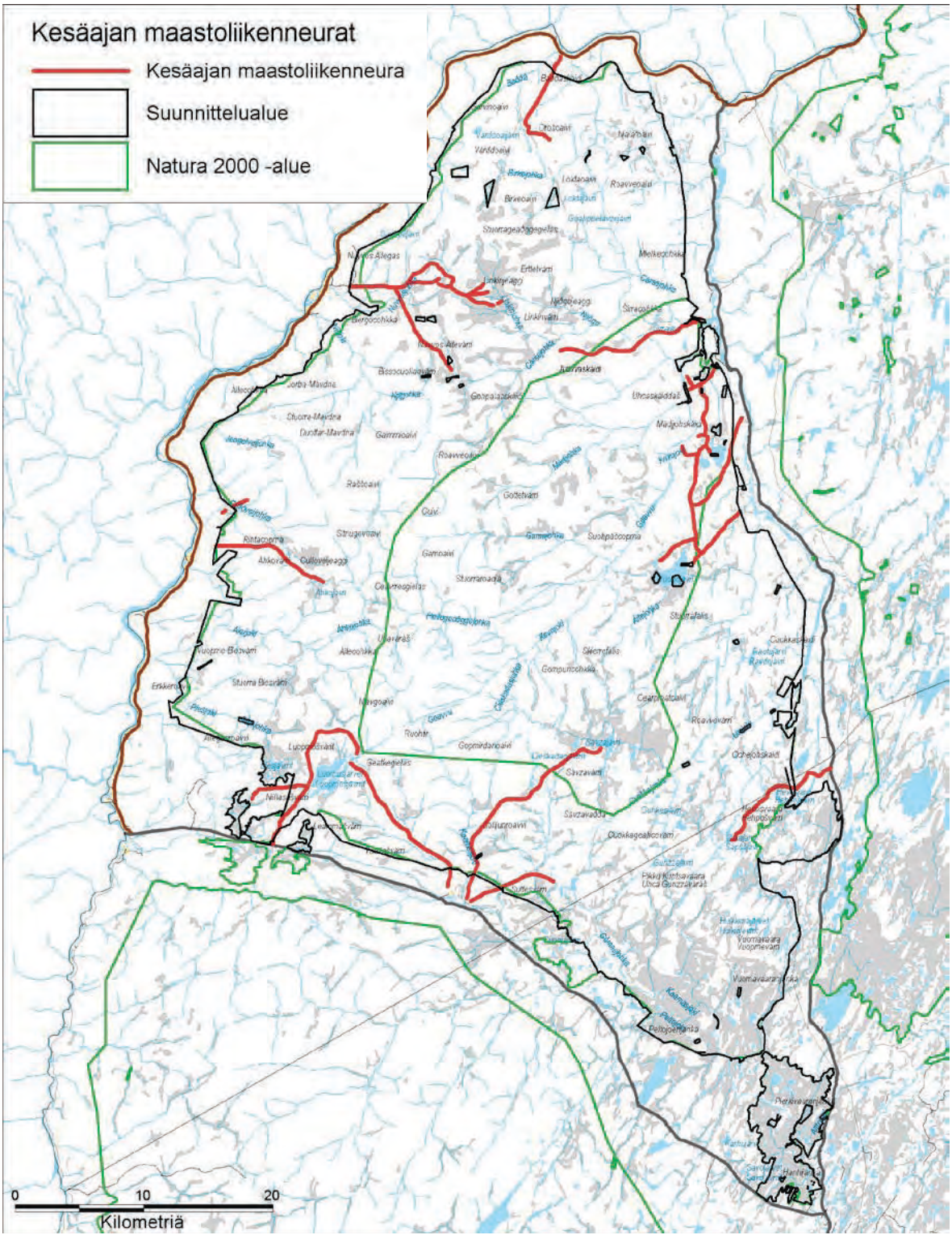

© Metsähallitus 2006, © Genimap Oy, Lupa L5239, © Suomen ympäristökeskus 2006.

Kuva 15. Kesäaikaiset maastoliikenneurat Paistunturissa.

14.4.4 Liikkuminen jokamiehenoikeudella

Erämaa-alueella ovat voimassa jokamiehenoikeudet. Siten kaikilla on oikeus liikkua siellä omin voimin (ei motorisoidusti) tai omatoimisesti ilman aika- tai aluerajoituksia. Omatoimiseen liikkumiseen voi käyttää apuna poroja, koiria tai hevosta. Jokamiehenoikeudella voi myös marjastaa, sienestää sekä pilkkiä ja onkia.

Kevon luonnonpuiston alueella hevosen, koiravaljakon ja polkupyörän käyttämiseen pitää hakea Metsähallituksen lupa. Puiston tunturialueella voi retkeillä vapaasti jalkaisin ja hiihtäen talviaikana 16.10.–30.4., muuna aikana saa liikkua vain merkityillä poluilla (taulukko 9).

Kevon rotkon alueella liikkuminen on vapaata jalkaisin tai hiihtäen 16.10.–31.3. Kesäaikana 15.6.–15.10. rotkon alueella liikkuminen on sallittu vain merkityillä poluilla. Keväällä 1.4.–14.6. liikkuminen Kevon rotkon alueella on kokonaan kielletty. Poikkeuksena em. rajoituksista on tutkimuksen edellyttämä liikkuminen sekä paikallisten asukkaiden elinkeinoja ja viranomaistoimintaa koskeva liikkuminen (taulukko 9).

Taulukko 9. Kevon tunturi- ja rotkoalueen liikkumissäännöt

Sääntö	Tunturialue	Kevon rotko
Liikkuminen sallittu jalkaisin tai hiihtäen	16.10–30.4.	16.10–31.3.
Liikkuminen sallittu vain merkityillä poluilla	1.5.–15.10.	15.6.–15.10.
Liikkuminen kielletty kokonaan		1.4.–14.6.

Lähteet

Maastoliikennelaki 22.12.1995/1710.

Metsähallitus 1994: Kevon luonnonpuiston järjestyssääntö. – Määräys 18.2.1994. Dnro 2085/600/93, Metsähallituksen arkisto, Vantaa

Vesilaki 19.5.1961/264.

15 Asutus, maanvuokraus ja käyttöoikeuksien luovutus

Elina Stolt

Paistunturin erämaa-alueella ja Kevon luonnonpuistossa ei ole pysyvää asutusta. Alueella asutaan tilapäisesti kevättalvella, kesällä ja syksyllä. Tällöin asuminen liittyy yleensä luontaiselinkeinojen, kuten poronhoidon, metsästyksen, kalastuksen ja hillastuksen harjoittamiseen tai muuhun luonnon hyödyntämiseen.

Paistunturin erämaa-alueen sisällä on noin 400 hehtaaria yksityismaita ja 100 hehtaaria yksityisvesiä. Kevon luonnonpuiston sisällä on puolestaan yksityismaita noin 70 hehtaaria ja yksityisvesiä noin 30 hehtaaria. Nämä yksityismaat eivät kuulu erämaa-alueeseen eivätkä luonnonpuistoon. Useimmille alueiden sisällä sijaitseville yksityistiloille on rasiteoikeus olemassa olevia polkuja pitkin ja osalle yksityismaita on rakennettu.

Turun yliopiston Lapin tutkimusasema Kevo sijaitsee luonnonpuiston vieressä Kevojärven rannalla.

Retkeilijät, kalastajat ja metsästäjät tukeutuvat Metsähallituksen huoltamiin autiotupiin tai omiin metsästys- ja kalastustukikohtiinsa, mikäli eivät yövy teltassa tai laavulla.

Alueella on kaksi luontaiselinkeinolain mukaista tukikohtaa, joista toinen sijaitsee Ulláváraš-vaarassa erämaa-alueella ja toinen Vuogojávrilla luonnonpuistossa.

Erämaa-alueella on yksi kalastus- ja poropaimennustukikohta ja kaksi sääsuojan rakennuspaikkaa, joille Metsähallitus on tehnyt käyttöoikeussopimukset.

Paistunturin paliskunnalla on alueella kolme porotilalain mukaista poropaimentopaikan hallintaoikeutta. Yksi paimentopaikka sijaitsee Fállát-tunturin alueella Kevon luonnonpuistossa, sinne on rakennettu paimentokämppä. Toinen ja kolmas paikka, jotka ovat rakentamattomia, sijaitsevat Akujärvellä ja Kaamasjoen latvalla erämaa-alueella. Muut Paistunturin paliskunnan paimentopaikat sijaitsevat erämaa-alueen ja luonnonpuiston ulkopuolella.

Rajavartiolaitoksella on sopimus partiomajan vuokra-alueesta Koahppelasjärvellä ja siellä sijaitsee lukittu kammi.

Utsjoen kunnalla on vuokrasopimus kahdesta tunturialueen jätehuoltopisteen sijoituspaikasta. Toinen sijaitsee Koahppelasjärvellä ja toinen Áhkojávrilla.

16 Paikannimistö

Ilmari Mattus

16.1 Johdanto

Paistunturin erämaa-alueen ja Kevon luonnonpuiston paikannimistöt on koottu aakkosselliseen muotoon alueelta, jonka suuruus on noin 3 000 km^2. Sitä rajoittavat idässä Utsjoki–Kaamanen-maantie, lounaassa Kaamanen–Karigasniemi-maantie ja lännessä, sekä pohjoisessa Inarijoen alajuoksun itäranta ja Tenon itä- ja eteläranta. Joidenkin paikannimien hahmottamisen helpottamiseksi luetteloon on otettu mukaan muutamia olennaisia nimiä alueen ulkopuoleltakin.

Numeroituja nimiä on yhteensä 1 440, joista paikannimien osuus on 1 370. Ne ovat luettelossa aakkos- ja numerojärjestyksessä siten, että niin saamen kuin suomenkin kirjainmerkit on otettu huomioon. Käytetty aakkostus poikkeaa seuraavilta kohdin suomalaisesta aakkosjärjestyksestä: a, á, â, b, c, č, d, đ, e… n, ŋ, o… s, š, t, ŧ, u… z, ž, ä, ö.

Paikannimien määrä ei täsmää juoksevan numeroinnin kanssa, koska numerojärjestykseen siirtämisen jälkeen ilmaantui vielä muutamia paikannimiä lisää. Ne sijoitettiin aakkosellisesti oikeaan paikkaan, mutta jo varatulle numerolle. Kun juoksevan numeron perässä on iso kirjain (esim. 552A), on kyseessä tällainen myöhemmin lisätty nimi, joka on sijoitettu sitä edeltävän paikannimen numerolle ja erotettu lisäkirjaimella A. Mikäli saman numeron kohdalle on osunut muitakin nimiä, on juoksevan numeron ja kirjaimen yhdistelmä esim. 552B jne.

Ylä-Lapin erämaa-alueille tyypillisenä piirteenä Paistunturin erämaa-alueen keskiosissa ei ole kiinteää asutusta, mutta suhteessa sen laajuuteen paikannimitiheys on muihin erämaa-alueisiin verrattuna melko suuri: 1 paikannimi/2,2 km^2 kohden. Kaldoaivin erämaa-alueella vastaava luku on 1 paikannimi/2,8 km^2 ja Lemmenjoen kansallispuiston alueella 1 paikannimi/3,7 km^2.

Nimi- ja paikannimijakautuma Paistunturi–Kevo-alueella on seuraava:
- pohjoissaamenkielisiä 1165
- inarinsaamenkielisiä 213
- suomenkielisiä 65
- suoria suomennoksia pohjoissaamesta 33
- suoria suomennoksia inarinsaamesta 50
- suoria suomennoksia inarinsaamesta tai pohjoissaamesta 13
- lähes suoria suomennoksia pohjoissaamesta 2
- lähes suoria suomennoksia inarinsaamesta 7
- mukaelmasuomennoksia inarinsaamesta tai pohjoissaamesta 10
- mukaelmasuomennoksia pohjoissaamesta 46
- mukaelmasuomennoksia inarinsaamesta 29
- mukaelmapohjoissaamennoksia 8
- mukaelmainarinsaamennoksia 11
- inarinsaamennoksia 3
- pohjoissaamennoksia 8.

Numeroituja nimiä ja karttanimiä, jotka eivät ole paikannimiä on mukana seuraavasti:
- autiotupia 4
- kouluja 2
- kahlaamoja 4
- lomakyliä 3
- palsasoita 45
- poroerotuspaikkoja 5
- rukoushuoneita 1
- soidensuojelualueita 4
- tulliasemia 2.

Tarkasteltaessa kielirajan eteläpuolista eli inarinsaamelaista kielialuetta, joka on Paistunturin erämaa-alueen Inarin kunnan puoleista aluetta, on merkille pantavaa suorien suomennosten suhteellisen suuri määrä. Tämä kertoo mm. siitä, että inarinsaamelainen kielialue toimii pienenemisestään huolimatta tai ehkä juuri siitä syystä, edelleenkin eräänlaisena puskurivyöhykkeenä suomalaisen kielialueen ja pohjoissaamelaisen kielialueen välissä pohjoisimmassa Lapissa.

16.2 Työn toteuttaminen

Olen tukeutunut Paistunturi–Kevo-alueen paikannimistön selvittämistyössä Utsjoen kunnan puolella paikannimien sijoittamisissa ja oikeinkirjoittamisissa lähes täydellisesti **Ante Aikion** v. 1998 tekemään paikannimiselvitykseen, joka on laadittu Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen paikannimikortiston pohjalta. Inarin kunnan puolella olen käyttänyt aikaisempien tutkimusteni tuloksia, jotka nekin perustuvat suurelta osin Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen paikannimiaineistoon. Muina tietolähteinä olen käytettänyt vanhoja karttoja, paikallisten ihmisten asiantuntemusta, sekä asiasta julkaistuja kirjoja, kirjoituksia ja muistiinpanoja, joista tarkemmin lähdeluettelossa. Karttalehtien 3913 2 ja 3931 1 paikannimien tulkinnassa ja joidenkin nimien lisäämisissä olen tukeutunut **Irma Laitin** v. 1995 pro-gradua varten laatimaan käsikirjoitukseen ”Ohcejohsis báikenamat” (Utsjoenlaakson paikannmet). Lisäksi olen käyttänyt apuna **Káre Vuolabin** vuonna 1993 Oulun yliopiston järjestämän paikannimikeruukurssin yhteydessä keräämää Outakosken seudun nimiaineistoa karttalehdiltä 3911 2, 3912 2, 3913 1 ja 3914 1.

16.3 Yleisiä ohjeita

Karttalehtijakona on käytetty Topografikunnan valmistamia 1: 50 000 karttalehtiä, jotka on numeroitu ykkösestä yhteentoista. Paikannimen perässä olevan koodiyhdistelmän ensimmäinen **lihavoitu** numero on samalla karttalehden numero, sen perusteella lukija löytää etsimänsä kohteet liitteenä olevilta karttalehdiltä (liite 2). Seuraava kirjain–numero-yhdistelmä kertoo, missä ruudussa kohde sijaitsee kartalla. Viimeisenä on juokseva numero **lihavoituna**. Karttalehtien numerointi ja niiden painatusvuodet ovat seuraavat: 1 = 3923 2 (1980), 2 = 3914 1 (1981), 3 = 3914 2 (1979), 4 = 3932 1 (1979), 5 = 3911 2 (2000), 6 = 3913 1 (2000), 7 = 3913 2 (2001), 8 = 3931 1 (1975), 9 = 3924 1 (2000), 10 = 3824 2 (2000), 11 = 3842 1 (2000).

Karttalehdet on jaettu pystysuunnassa neljään osaan, lukuun ottamatta lehtiä 1 ja 2, jotka on lehtijaollisista syistä johtuen jaettu viiteen eri osaan ja lehteä numero 5, joka on jaettu kolmeen eri osaan. Pystyosat on merkitty A-kirjaimesta M-kirjaimeen. Vaakatasossa karttalehdet on jaettu kuuteen osaan, jotka on numeroitu 1–11, lukuun ottamatta karttalehteä 1, joka on jaettu kahteen osaan Norjan valtakunnan suuren osuuden (4/5) vuoksi. Numerointi ykkösestä eteenpäin alkaa karttalehdeltä 1 ja aakkostus A-kirjaimesta eteenpäin lehdeltä 5, jatkuen katkeamattomana seuraaville lehdille. Jos haluttaisiin tietää, missä sijaitsee paikannimi, jonka numero luettelossa on esim. 666, niin se löytyy sitä edeltävän numero- ja kirjainyhdistelmän avulla, joka on 7 H11. Karttalehti 7 on 3913 2, kirjain H on toinen pystyosa kartan vasemmasta laidasta lukien ja numero 11 on neljäs vaakaosa kyseisen kartan yläreunasta lukien. **Loddevuoššanávži**-rotkon koodi on siis kokonaisuudessaan **7** H11: **666**.

Noin kuudesosa paikannimistä on suomennoksia, mukaelmasuomennoksia, pohjoissaamennoksia, mukaelmapohjoissaamennoksia, inarinsaamennoksia tai mukaelmainarinsaamennoksia. Tässä kirjoituksessa nämä on eroteltu siten, että suomenkielinen nimi on aina ensimmäisenä ja seuraavana on paikannimi sillä kielellä, josta suomennos, mukaelmasuomennos, pohjoissaamennos tai inarinsaamennos on tehty.

Esimerkki: **Alempi Kuntsalompolo – Vuolit Gunžžáluoppal – Vyeleeb Kunžááluobâl** (3824 2, JUM) Laajentuma Kuntsajoessa. Mukaelmasuomennos ja mukaelmainarinsaamennos pohjoissaamen nimestä, jonka merkitys ei ole tiedossa, vaikka se viittaakin johdokseen verbistä *gunžat* = virtsata.

Alempi Kuntsalompolo on suomea, **Vuolit Gunžžáluoppal** pohjoissaamea ja **Vyeleeb Kunžááluobâl** inarinsaamea. 3824 2 on sen karttalehden numero, joka on suomenkielisen ja pohjoissaamenkielisen nimen lähteenä. JUM on Juhan Uula Mattus (1930–1998), jolta tieto inarinsaamen nimestä on peräisin.

Jos paikalla ei ole suomenkielistä nimeä, mutta on inarinsaamenkielinen ja pohjoissaamenkielinen nimi, niin ensimmäisenä on sen kielinen nimi, kummalla puolen kielirajaa paikka sijatsee.

Esimerkkejä: **Hiävuščielgi – Hehpoščielgi** (JUM, SA 1963) Hevosvaaran jatke kohti Siikajärveä. Inarinsaamea ja pohjoissaamea; *hiävuš ~ hehpoš* = yhdysosamuoto sanasta *hiävuš ~ heabuš* = hevonen, *čielgi ~ čielgi* = selänne. Nimiperhe: ks. Hevosvaara – *Hiävušvääri – Hehpošvárri*. **8** K13: **492**.

Rávdoskáidi – Rávduskäiđi (3931 1, JUM) Kaira Utsjoen eteläisemmän latvahaaran (*Máttit suorgi*) ja Rautujoen välissä. Pohjoissaamea ja inarinsaamea. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Rávdojávri*, *skáidi* ~ *skäiđi* = kaira jokien välissä (kaita). **8** L12: **963**

Mikäli ei ole tiedossa, kummasta kielestä mukaelmasuomennos tai suomennos on tehty, se on ilmaistu paikannimien järjestyksellä ja sitä seuraavilla lauseilla.

Esimerkki: **Petsikko – Beazet – Peccik ~ Pecikko ~ Peccikko ~** (**Peesih**) **~ Räjičummâ** (SA 2001, JUM) Tunturialue, jonka Inarin ja Utsjoen kuntien raja ylittää *Räjičummâ*-kukkulan kohdalta. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta tai inarinsaamesta. Samuli Aikion mukaan nimi näyttää olevan osittain hämärtynyt johdos saamen sanasta *beahci* ~ *peeci* = mänty, *beaze* ~ *peesi* = männyn (SA 2001), *räji* = yhdysosalyhentymä sanasta *rääji* = raja, *čummâ* = kukkula. Inarinsaamen -k ja -kko päätteet ovat ilmeisesti mukaelmia suomen kielestä ja todennäköisesti primäärein muoto on *Peesih*, joka ei kylläkään ole enää käytössä. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu Petsikkojärvi – *Peccikkojävri* – *Beazetjávri*. **8** L12: **902**

Suomenkielisen nimen perässä olevat **Beazet** ja **Peccik ~ Pecikko ~ Peccikko** (**Peesih**) ovat niitä nimiä, joista mukaelmasuomennos on tehty pohjoissaame ensiksi mainittuna, kuten suomennoksesta kertovassa tekstissäkin. Kirjainyhdistelmät (AA/SA 1998 ja JUM) kertovat siitä, että tieto pohjoissaamen osalta on saatu Ante Aikion ja Samuli Aikion v. 1998 tekemästä paikannimiselvityksestä ja inarinsaamen osalta Juhan Uula Mattukselta (1930–1998).

Kirjoituksessa usein esiintyvät termit ”yhdysosamuoto”, ja ”yhdysosalyhentymä” viittaavat paikannimissä yleisiin lyhentymiin, joiden lähtökohtana on tavallisesti genetiivimuoto. Myös termit ”nimiperhe” ja ”primääri” esiintyvät usein, koska paikannimiryppäät on jaettu nimiperheisiin. Niiden lähteenä on aina ollut perustana oleva alkuperäinen nimi eli primäärinimi, josta kaikki muut samaan nimiryhmään kuuluvat paikannimet ovat saaneet alkunsa ja muodostaneet siten ns. nimiperheen. Mikäli primäärinimi ei ole ollut tiedossa, sitä ei ole nimetty. Nimiperheissä esiintyy pääsääntöisesti kaksi sukupolvea, kolmi- ja sitä useampisukupolviset nimiperheet ovat harvinaisempia.

Esimerkki kaksisukupolvisesta nimestä: *Erttetvárláttu* ”Kylkivaaranlampi”, jonka primäärinimi on *Erttetvárri* ”Kylkivaara”.

Esimerkki kolmisukupolvisesta nimesta: *Vyeleeb Piergivärjävrjuuvâš* ”Alempi Pierkivaaranjärvenjokinen”, jonka lähin primäärinimi eli äitinimi on *Pirgivärjäävrih* ”Pierkivaaranjärvet”, jonka äitinimi ja samalla nimiperheen vanhin nimi taas on *Pirgivääri* ”Pierkivaara”.

Esimerkki nelisukupolvisesta nimestä: *Ákšujuvnjälmkuoškâ* ”Aksujoensuunkoski”, jonka äitinimi on *Ákšujuvnjälmi* ”Aksujoensuu”, jonka äitinimi vastaavasti on *Ákšujuuhâ* ”Aksujoki” ja koko nimisuvun primäärinimi on *Ákšujävri* ”Aksujärvi”.

Esimerkki viisisukupolvisesta nimestä: *Cuokkajárgeašádjatsuotnju* ”Tsuokkajärvenpäänojansuo”, jonka lähin primäärinimi on *Cuokkajárgeašája* ”Tsuokkajärvenpäänoja”, jonka äitinimi on *Cuokkajárgeahči* ”Tsuokkajärvenpää”, jonka äitinimi on *Cuokkajávri* (tässä tapauksessa *Bajit Cuokkajávri*) ja koko nimisuvun primäärinimi on *Cuoggá* ”Tsuokka”.

Kuten oikeissakin perheissä, nimiperheissäkin on perheristeytymiä. Esimerkki tällaisesta nimestä: *Deanumuš Sieiddenjunis* ”Tenommaisin Seitanenäke”. Siinä esiintyvät kahden nimiperheen (*Deatnu* ”Teno” ja *Sieiddegeađgi* ”Seitakivi”) elementit. Tuloksena on molempia nimiperheitä edustava nimi.

Saamenkielien tunnistamista helpottavat seuraavat asiat:

- **Pohjoissaamesta** puuttuvat kirjainmerkit ä, â, ja y. Sanan alussa ei ole yleensä kirjaimia k, p ja t, vaan niiden sijasta g, b ja d, (jotka tosin ääntyvät suurin piirtein samoin kuin k, p ja t).
- **Inarinsaamessa** sen sijaan k, p ja t ovat sanan alussa tavanomaisia.

Kaikista Suomen puolella kirjoitettavista saamelaiskielistä puuttuvat kirjainmerkit q, w, x, å ja ö. Å-kirjainta esiintyy vain koltansaamessa ja eräässä vanhentuneessa pohjoissaamen kirjoitustavassa.

Tavallisimmat tässä tekstissä esiintyvät yleissanat eli apellatiivit on esitetty taulukossa 10.

Taulukko 10. Apellatiivit eli yleisnimet. Paikannimien perusosat ovat appellatiiveja eli yleisnimiä. Molemmissa saamelaiskielissä esiintyy lyhentyneitä yhdysosamuotoja ja ne on kerrottu kunkin paikannimen kohdalla erikseen.

Pohjoissaame	Inarinsaame	Suomi
aláš	aalaaš	huippu, laki
áhpi	ääpi	laaja suo; avomeri
ája	aajâ	lähde; oja, puro
ápmir	ämmir	kunnas
ávži	ävži	rotko (autsi)
bahta	pottâ	perä, takamus
balsa	polsâ	palsa, palsamätäs, mätäs
bákti	pähti	pahta
bálggis	päälgis	polku
báljahaš	päljihâš	paljakka
biedju	piäju	pesäkolo, luola (ketun, naalin, karhun)
bohki	pohe	kapeikko järvien tai vaarojen välissä
boldni		kukkula, kumpu
borri	pore	mäennyppylä, harjanne, kumpu
buollán	puállám	palo
buolža	puolžâ	harju
čearru		laaja, tasainen ja karu vaara, tunturi
čielgi	čielgi	selkä ~ selänne
čoalbmi	čuálmi	salmi
čohkka	čokke, čukkâ	huippu
čopma	čummâ	kumpu, kukkula
čorru	čoro	harju, harjanne
čuodjá	čuájá	suoja (pitkä kapea lahti, johon laskee tai josta lähtee joki)
dievvá	tiävá	kumpare (tieva)
eana(n)	eennâm	maa
fielbmá	viälmá	kapea syvä suvanto
galbmagáldu	kolmâkäldee	kylmäkaltio = pulppuava lähde
gáddi	riddo	ranta
gála, gállat	kaalâ	kahlaamo
gáldu	käldee	avanto, kaltio, lähde
gálli ~ gállu	källee	kallio
gárggu	kárgu	kari (järvessä)
gávva	kaavâ	mutka (loiva), poukama taive, kaarre
geađgi	keđđgi	kivi
geahči	keeči	kärki, pää, nokka
geavŋŋis	kievŋŋis	köngäs
gielas	kielâs	niemeke, pitkä ja kapea selänne
goatnil	kuánnil	koste, akanvirta (syvä kohta joessa, jossa vesi kääntyy vastavirtaan)
gorsa	korsâ	pienehkö syvä rotko, kapea kuru (kursu)
gorži	korže	putous, kurkkio
guoika	kuoškâ	koski
guolbba	kuolbâ	kangas (maa)
guotkku	kuátku	kannas
gurra	kurrâ	kuru
hárji		harjanne
hávdi	hävdi	hauta
jávri	jävri	järvi
jávrrádagaš	jávráduvvâš	järvikäinen
jávrrádat	jávrádâh	järveke (suurempi kuin järvikäinen)
jávrráš	jáávráš	järvinen
jeaggi	jeggi	jänkä, suo
jieŋas	jieŋâs	jäätie
johka	juuhâ	joki

Pohjoissaame	Inarinsaame	Suomi
jorri		kaarre (suurehko, tav. kivinen)
coáhki	koškes	matalikko
jargŋa	jorŋâ	järvenselkä
	kuáccám	kotsamo (ylävä kangasmaa)
lánjas	laanjâs	koivikko
lásis	lássá	luoto (pieni saari), silokallio (sileä, viettävä)
láttu	láddu	lampi
leahki	leehi	laakso
leakšá ~ leakši	liäkšá	soinen, laajahko laakso tunturissa
lokta		tasanne vaaran kyljessä (vintti, ullakko)
luokta	luohtâ	lahti
luoppal	luobâl	lompolo (joen laajentuma)
maras, marastat	moorâst	marasto (soiden tai vesialueiden ympäröimä kuiva maankohta)
máhcci	mäcci	jyrkkä mutka joessa tai järvessä
mohkki	mokke	mutka
muotki	myetki	kannas taival (vesistöjen välillä)
njavvi	njave	niva
njáiku	njáikku	ulkonema, kolkka, maannokka
njálbmi	njälmi	suu
njárga	njargâ	niemi
njearri	njeeri	niva, matala pieni koski
njoaski	njuáski	notkelma, notko, sola
njunis	njunes	nenäke (vaaran tai tunturin)
njunni	njune	nokka
	noppe	korkea niemi
nuorri	nyeri	salmi saaren ja mantereen välissä, pudas
oaivi	uáivi	pää
rášša		karu, somerikkoinen, korkea vaara
roavvi	ruávi	rova (vanha palanut alue)
roggi	rogge	kuoppa
rohči		ahdas paikka, kapeikko (esim. kahden kallion välissä, joessa kapea ja virtaava paikka)
rohtu	roto	lehto (tiheikkö eli ruto)
ruvža		harjanne (pitkittäis)harju
savu, savvon	savo, savvoon	suvanto (joen hitaasti virtaava osa)
sáiva	saivâ	makea vesi, pienehkö järvi, saivo
sátku	sátku	venevalkama
seaibbuš	seeibuš	pitkä, loiva vaaran- tai tunturinnokka
skáidi	skäiđi	kaira eli kaita (jokien välissä)
suohpáš		ylikulkupaikka ylängöltä toiselle
suolu	suálui	saari
suotnju	suánju	letto, rimpisuo, sorajänkä
suovka	suovkkâ	tiheikkö
vađđa	vođđâ	aukea, matala puuton vaara tunturissa, laajahko aukio, tavallisesti soinen; laakea kunnas (”vosa”)
várri	vääri	vaara
	vuodâs	hiekkaranta
veadji	vei	pienehkö joki (puro)
vuohčču	vuáčču	kapea vetinen suo (vuotso), lahti
vuohppi	vyeppee	vuopaja (järven tai joen erillinen lahti)
vuolli	vuálääš	alus, alapuolinen tai alajuoksu
vuopmi	vyemi	metsäinen laaja jokilaakso eli vuoma
vuotna	vuonâ	vuono
vuovdi	vyevdi	metsä (outa)

A

Ahvenjärvi – Vuoskkojávri (3824 2) Järvi Kesäkotajärvien kaakkoispuolella. Suora suomennos pohjoissaamesta. **10** I16: **1**

Ailikas – Áilegas (AA/SA 1998) Tunturi Karigasniemen kylästä 6 km itä-koilliseen. Korkein ja eteläisin *Áilegas*-tuntureista (619,8 m/mpy.) Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta; *áilegas* = pyhä. Terho Itkonen kirjoittaa (KSVK 52 s. 293):

”Ailigas, yksi kolmesta samannimisestä Utsjoen tunturista, jotka kansanperinne tuntee ”pyhinä vaaroina”, ”porojumalina”.

Kaksi muuta *Áilegas*-tunturia ovat Tenon varrella Nuvvuksessa ja Utsjoen kylän itäpuolella. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat Ailikasjänkä – *Áilegasjeaggi* ja *Áilegasroavvi*. **6** C12: **2**

Ailikas – Áilegas (AA/SA 1998) Tunturi Utsjoen kylän itäpuolella. Matalin ja pohjoisin kolmesta Utsjoen kunnassa sijaitsevasta *Áilegas*-tunturista (342 m/mpy.) Nimiselitys: ks. ylempi Ailikas – *Áilegas*. **4** K2: **3**

Ailikasjänkä – Áilegasjeaggi (3913 1) Suo Karigasnimen Ailikkaan ja *Bassečohkka*-vaaran välissä. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Ailikas – *Áilegas*. **6** C13: **4**, **6** C12: **4**

Ailikaskaava (AA/SA 1998) Talo Tenon itärannalla Nuvvuksen kylässä. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta. Nimiperhe: ks. Nuvvuksen *Áilegas*. **2** E4: **5**

Aittijoki – Áitejohka (AA/SA 1998) Kylä Tenon varrella Karigasniemeltä noin 50 km Utsjoen suuntaan. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta; *áite* = yhdysosamuoto sanasta *áiti* = aitta, varasto. Nimiperhe: ks. *Áitejohka*. **2** C6: **6**

Aksujoki – Ákšujuuhâ ~ Evšjuuhâ – Ákšojárjohka (3824 2) Aksujärvestä Kaamasjokeen laskeva joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Aksujärvi – *Ákšujávri ~ Evšjávri – Ákšojávri*, sekä alenevassa polvessa *Ákšujuvnjálmi*, *evš* = aksujärveläisten murrelyhentymä sanasta *ákšu* = kirves, *jár* = yhdysosalyhentymä sanasta *jávri* = järvi, *johka* = joki. **10** J17: **7**

Aksujärvi – Ákšujávri ~ Evšjávri – Ákšojávri (3824 2) Suurehko järvi Karigasniementien ja Kaamasjoen välissä. Mukaelmasuomennos inarinsaamesta tai pohjoissaamesta; *ákšu ~ ákšo* = kirves. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat Aksujoki – *Ákšujuuhâ ~ Evšjuuhâ – Ákšojárjohka* ja Aksuvaara – *Ákšuvääri ~ Evšvääri – Ákšovárri*. Järvessä on noin 40 nuotta-apajaa (IV 2003). **10** J17: **8**

Aksuvaara – Ákšuvääri ~ Evšvääri – Ákšovárri (3824 2) Vaara Aksujärven ja Kaamasjoen välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Aksujärvi – *Ákšujávri ~ Evšjávri – Ákšojávri* ja Aksuvaaranjänkä. **10** J17: **9**

Aksuvaaranjänkä – Ákšuvärjeggi ~ Evšvärjeggi – Ákšovárjeaggi (IV 2003) Suo Aksuvaaran pohjoispuolella. Määriteosaselitys: ks. Aksujärvi. Nimiperhe: ks. Aksuvaara – *Ákšuvääri ~ Evšvääri – Ákšovárri*. **10** J16: **10**

Akujoki – Áhkojohka (3913 1) Paistuntureilta Tenoon laskeva joki. Mukaelmasuomennos Pohjoissaamesta; *áhko* = genetiivimuoto sanasta *áhkku* = isoäiti ~ mummi ~ vanhahko nainen. Nimiperheeseen kuuluvat Akujärvi – *Áhkojávri*, Akukoski – *Áhguoika*, *Áhkojohgárggu*, *Áhkojohguolbba*, *Áhkojohmohkki*, *Áhkojohnjunni*, *Áhkovađđa*, *Áhkovárri* ja *Uhc-Áhkovárri*. **6** C10: **11**, **6** E9: **11**

Akujärvenjoki – Áhkojárjohka (3913 1) Akujärvestä Akujokeen laskeva joki. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta. Määriteosaselitys: ks. Akujoki – *Áhkojohka*. Nimiperhe: ks. Akujärvi – *Áhkojávri*.
6 D10: **12**

Akujärvi – Áhkojávri (3913 1) Järvi Outakoskelta 10 km itä-kaakkoon. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Akujoki – *Áhkojohka,* sekä alenevassa polvessa Akujärvenjoki – *Áhkojárjohka* ja *Áhkojárgielas*. **6** D9: **13**

Akukoski – Áhguoika (3911 2, KV 1993) Kylä ja neliosainen koski Akujoen suun alapuolella. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Akujoki – *Áhkojohka*. Koskeen on muinoin hukkunut *Elle-áhkku* = ”Elli-Muori”, joka asusteli alueella. Hän sai mielenhäiriön ja juoksi koskeen. Nimiperhe: ks. Akujoki – *Ákjojohka*, sekä alenevassa polvessa *Áhguoiluohkká* ja *Áhguoinjárga*. **5** B9: **14**

Alempi Alttojärvi – Vyeleeb Álttoojävri (SV) Järvi Alttojängän eteläpäässä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Alttojoki – *Álttoojuuhâ*. **11** L18: **15**

Alempi Kivivuopajajärvi – Vyeleeb Keđgivyeppeejävri (3842 1) Järvi Saarijärven ja Kaamasjoen välissä. Suora suomennos inarinsaamesta. Nimiperhe: ks. *Keđgivyeppee*. **11** K16: **16**

Alempi Kuntsalompolo – Vuolit Gunžžáluoppal – Vyeleeb Kunžááluobâl (3824 2, JUM) Laajentuma Kuntsajoessa. Mukaelmasuomennos ja mukaelmainarinsaamennos pohjoissaamen paikannimestä, jonka määriteosan merkitys ei ole tiedossa, vaikka se viittaakin verbimuotoon *gunžžat* = virtsata. Nimiperhe: ks. Kuntsajärvi – *Gunččájávri – Kunžáájävri*. **10** I14: **17**

Allabuolžž (AA/SA 1998) Harju Kevojärven pohjoisosan itäpuolella. Määriteosaselitys: ks. *Alla-Gápmasroaveája*, *buolžža* = harju. **4** K5: **18**

Alla-Gápmasroaveája (3913 2) *Alla-Gápmasroavejeaggi* -jängältä Kaamasjokeen laskeva puro. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Alla-Gápmasroavvi*, *roave* = genetiivimuoto sanasta *roavvi* = rova, *ája* = oja.
7 G13: **19**

Alla-Gápmasroavejeaggi (3913 2) Suo *Alla Gápmasroavvi* -rovan eteläpuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Alla-Gápmasroavvi*, *roave* = genetiivimuoto sanasta *roavvi* = rova, *jeaggi* = jänkä.
7 G13: **20**

Alla Gápmasroavvi (3913 2) Rova Kaamasjoen itäpuolella Kaamasmukasta pohjoiseen. Pohjoissaamea; *alla* = attribuuttimuoto sanasta *allat* = korkea, *gápmas* = genetiivimuoto sanastá *gámas* = poron koipinahka, *roavvi* = rova. Nimiperhe: ks. Kaamasjoki – *Kaamâsjuuhâ – Gámasjohka*, sekä alenevassa polvessa *Alla-Gápmasroaveája* ja *Alla-Gápmasroavejeaggi*. **7** G13: **21**

Allanjárga (SA 1963) Siikajärven keskiosan niemi Hevosvaaran kohdalla. Määriteosaselitys: ks. *Alla-Gápmasroaveája*, *njárga* = niemi. **8** K13: **22**

Alttojoki – Álttoojuuhâ (3842 1) Alttojärvestä Alemman Alttojärven kautta Kaamasjokeen laskeva joki. Mukaelmasuomennos, jonka alkuperästä Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen pitkäaikaisena saamenkielen tutkijana toiminut Samuli Aikio kertoo seuraavaa:

”Sen alkuperäinen nimimuoto olisi kaiketi jäänyt historian hämärään, ellei T. I. Itkonen olisi kirjannut siitä 1940-luvulla inarilaista muotoa Áldohjuuhâ, jonka alkuosa on lyhentymä vaatimentaljaa tarkoittavasta sanasta áldudâh (ps. Áldodat, josta ei tunneta vastaavaa lyhentymää). Nykymuotoonsa nimi päätyi ilmeisesti pohjoissaamelais-suomalaisen kierrätyksen tietä, kun toiskielisille tuntematon áldoh-lyhennys vääntyi pohjoissaamessa mitään sanomattomaan Álto-asuun ja suomen altto-sanaksi ja lainautui siitä takaisin inariin muodossa Álttoo-. Alkuperäisen nimen tienneellä Matti Mattuksella (1900 – 1983) oli joen varressa vielä tila nimeltään Aaltola – siinä toiseen suuntaan vedetty ”selitys” hämärtyvälle áldoh-sanalle! Suomeen iskostunutta nimenosaa altto ei sentään ole yhdistetty paikallisella tasolla samanasuiseen musiikkitermiin” (SA 2002).

Aaltola-tilan on perustanut vuonna 1855 Matti Henrikinpoika Mattus (1820–1865), joka on tilan tienneen Matti Mattuksen isoisoisä. Nimiperheeseen kuuluvat Alttojärvi – *Álttoojävri* (nimiperheen primäärinimi, joka on Paistunturi–Kevo-alueen ulkopuolella), Alempi Alttojärvi – *Vyeleeb Álttoojävri*, Alttojänkä – *Álttoojeggi* ja Alttoniemi – *Álttoonjargâ*. **11** L18: **23**

Alttojänkä – Álttoojeggi (3842 1) Suo Syysjoen ja Alttojoen välissä. Nimi- ja määriteosaselitys sekä nimiperhe: ks. Alttojoki – *Álttoojuuhâ*. **11** L17: **24**

Alttoniemi – Álttoonjargâ (3842 1) Kuiva kangasmaa, jota rajoittavat Alttojoki idässä, Alttojänkä etelässä ja Syysjoki lännessä. Nimi- ja määriteosaselitys sekä nimiperhe: ks. Alttojoki – *Álttoojuuhâ*. **11** L17: **25**

Andârâsnjargâ (IV 2003) Niemi Aksujärven länsirannalla Huutoniemi-talosta puoli kilometriä pohjois-koilliseen. Inarinsaamea: *Andârâs* = Antti, *njargâ* = niemi. Nimi on annettu mahdollisesti Andaras Länsmanin mukaan. Ks. Anttila (ylempi). **10** I17: **25A**

Anttila (3824 2) Talo Kesäkotajärvien rannalla. Nimi on annettu Andaras Länsmanin (1863–1923) mukaan (NV 2003), joka muutti Pulmankijärvelle ja katosi metsään v. 1926 (Samuli Paulaharju: Taka-Lappia, s. 107 ja 317). Samalla paikalla myöhemmin asunut *Pahtal Antti* = Antti Valle oli syntyisin Muddusjärven länsirannan Pahtalasta ja oli sukua Andaras Länsmanille. **10** I16: **26**

Anttila (AA/SA 1998) Talo Tenon ja maantien välissä Paatuksesta 2,5 km ylävirtaan. **2** F3: **27**

Aškkasjohjeaggi (AA/SA 1998) Suo *Aškkasjohka*- ja *Loddejohka*-jokien välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Aškkasjohka*, *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *jeaggi* = jänkä. **8** K8: **28**

Aškkasjohka (AA/SA 1998) *Aškkasjohláttu*-lammen kautta Utsjokeen laskeva joki. Pohjoissaamea; *aškkas* = paanne, *johka* = joki. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Aškkasjohjeaggi*, *Aškkasjohláttu* ja *Aškkasjohskáidi*. **8** K8: **29**

Aškkasjohláttu (AA/SA 1998) Lampi Utsjoen länsipuolella *Guhkesluoppal*-lompolon kohdalla. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Aškkasjohka*, *láttu* = lampi. **8** K8: **30**

Aškkasjohskáidi (AA/SA 1998) Kaira eli kaita *Aškkasjohka*- ja *Loddejohka*-jokien välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Aškkasjohka*, *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita). **8** K8: **31**

Autiotupa (AA/SA 1998) Tupa *Juovvaskáidi*-kaidan eteläpuolella *Davimuš Mádjohsuorgi* -joen itärannalla. Tupa tunnetaan myös nimellä **Kekkosenkämppä**, koska tasavallan presidentti Urho Kekkonen yöpyi siinä keväällä 1963. **3** H6: **32**

Autiotupa (3913 2) Tupa *Gamoaivi*-tunturin koillispuolella, joka tunnetaan myös nimellä **Guivin autiotupa**. **7** G8: **33**

Autiotupa (UKU 2001) Tupa *Njávgoaivi*-tunturista pohjois-koilliseen, joka tunnetaan myös nimellä **Njávgoaivin autiotupa**. **6** E11: **34**

Autiotupa (3913 1) Tupa *Ruktajávri*-järven koillispäässä, joka tunnetaan myös nimellä **Ruktajärvi – Ruktajávri** (UKU 2001). **6** E12: **34A**

Á

Áánápuškojáávráš (JIM) Pitkänomainen järvi 4-tien vieressä sen länsipuolella Säytsjärven kohdalla. Kartassa virheellisesti *Suávviljáávráš*. Inarinsaamea; *Ááná* = genetiivimuoto nimestä *Ánná* = Anna ~ Anni, *pušk*o = hauki, *jáávráš* = deminutiivimuoto sanasta *jävri* = järvi > järvinen. **11** L14: **35**

Áhguoiluohkká (KV 1993) Törmä *Áhkonjárga*-niemen länsipuolella. Määriteosaselitys: ks. *Áhguoinjárga*, *luohkká* = mäki ~ rinne. Nimiperhe: ks. Akukoski – *Áhguoika*. **6** C9: **36**

Áhguoinjárga (AA/SA 1998) Niemi Tenossa Akujoen ja Akukosken välissä. Pohjoissaamea; *áh* = lyhentymä genetiivimuotoisesta sanasta *áhkku* = isoäiti, mummi, vanhahko nainen, *guoi* = lyhentymä genetiivimuodosta *guoika* = koski, *njárga* = niemi. Nimiperhe: ks. Akukoski – *Áhguoika*. **5** B9: **37**

Áhkojárgielas (3913 1) Kapea selänne Akujärvestä pohjois-koilliseen. Määriteosaselitys: ks. *Áhkoláttu*, *jár* = yhdysosalyhentymä sanasta *jávri* = järvi, gielas = kapea selänne. Nimiperhe: ks. Akujärvi – *Áhkojávri*. **6** E9: **38**

Áhkojohgárggu (AA/SA 1998) Särkkä Tenoon laskevan Akujoen suun pohjoispuolella. Määriteosaselitys: ks. *Áhkoláttu*, *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *gárggu* = särkkä, somerikko. Nimiperhe: ks. Akujoki – *Áhkojohka*. **5** B9: **39**

Áhkojohguolbba (AA/SA 1998) Talo Akujoen suun eteläpuolella. Määriteosaselitys: ks. *Áhkoláttu*, *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *guolbba* = kangasmaa (kuolpuna). Nimiperhe: ks. Akujoki – *Áhkojohka*. **5** B9: **40**

Áhkojohmohkki (3913 1) Mutka Akujoessa *Áitečohkka*-tunturin koillispuolella. Määriteosaselitys: ks. *Áhkoláttu*, *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *mohkki* = mutka. Nimiperhe: ks. Akujoki – *Áhkojohka*. **6** E10: **41**

Áhkojohnjunni (3913 1) Vaara Akujoen länsipuolella *Lyovdeskáidi*-kaidan kohdalla. Määriteosaselitys: ks. *Áhkoláttu*, *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *njunni* = nokka. Nimiperhe: ks. Akujoki – *Áhkojohka*. **6** C10: **42**

Áhkoláttu (AA/SA 1998) Lampi Mieraslompolan talosta 0,6 km luoteeseen. Pohjoissaamea; *áhko* = genetiivimuoto sanasta *áhkku* = isoäiti, mummi, vanhahko nainen, *láttu* = lampi. Vanhempi nimitys **Bajit Ráŋkebogeláttu** (SA 2002); *bajit* = ylempi, *ráŋke* = merkitykseltään tuntematon sana, *boge* = genetiivimuoto sanasta *bohki* = kapeikko. **8** L9: **43**

Áhkovađđa (3913 1) Tunturi Outakoskelta 2 km itä-kaakkoon. Määriteosaselitys: ks. *Áhkoláttu*, *vađđa* = aukea metsässä. Nimiperhe: ks. Akujoki – *Áhkojohka*. **6** C8: **44**

Áhkovárri (3913 1) Vaara Outakoskelta 5 km kaakkoon. Määriteosaselitys: ks. *Áhkoláttu*, *várri* = vaara. Nimiperhe: ks. Akujoki – *Áhkojohka*. **6** D9: **45**

Áhu-Jovn Kuátimoorâst (JUM) Marasto Vuomavaaranjängän eteläpäässä. Inarinsaamea; *áhu* = genetiivinen yhdysosalyhentymä sanasta *ákku* = isoäiti ~ akka ~ muori, *kuáti* = kota, *moorâst* = marasto ~ morosto. Akun-Jounilla (Jouni Högman 1890–1968) oli marostossa kota. **11** K16: **46**

Áilegas ~ Nuvvos Áilegas (AA/SA 1998, UKU 2001) Tunturi Nuvvuksen koillispuolella. Keskimmäinen ja keskikorkuisin *Áilegas*-tuntureista (534,8 m/mpy.) Pohjoissaamea; *áilegas* = pyhä. Terho Itkonen kirjoittaa (KSVK 52 s. 293):

”Ailigas, yksi kolmesta samannimisestä Utsjoen tunturista, jotka kansanperinne tuntee ”pyhinä vaaroina”, ”porojumalina”.

Kaksi muuta *Áilegas*-tunturia ovat Tenon varrella Karigasniemen kylän koillispuolella ja Utsjoen kylän itäpuolella. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Áilegasfeaskkir*, *Áilegasjohka*, *Áilegasnjárga* ja Ailikaskaava (talo). **2** E4: **47**

Áilegasfeaskkir (AA/SA 1998) Nuvvuksen *Áilegas*-tunturin eteläpään matalampi osa. Kaikilla Utsjoen *Áilegas*-tuntureilla on samanniminen osa. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Áilegas ~ Nuvvos Áilegas, feaskkir* = eteinen, sekä alenevassa polvessa *Feaskkergurra* ja *Feaskkerjeaggi*. **2** E4: **48**

Áilegasjohka (AA/SA 1998) Nuvvuksen *Áilegas*-tunturin itäpuolelta *Nuvvosjohka*-jokeen laskeva joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Áilegas*, *johka* = joki. **2** E5: **49**

Áilegasnjárga (AA/SA 1998) Talo Tenon rannalla Nuvvuksen *Áilegas*-tunturin kohdalla. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Áilegas*, *njárga* = niemi. **2** E4: **50**

Áilegasroavegorsa (3913 1) Rotko Karigasniemen Ailikkaan ja *Áilegasroavvi*-rovan välissä. Määriteosaselitys: ks. *Áilegas*, *roave* = genetiivimuoto sanasta *roavvi* = rova > rovan (vanha paloalue), *gorsa* = kursu (syvä rotko). Nimiperhe: ks. *Áilegasroavvi*. **6** C12: **51**

Áilegasroavvi (3913 1) Rova Piesjoen ja Ailikkaan välissä. Määriteosaselitys: ks. *Áilegas*, *roavvi* = rova (vanha paloalue). Nimiperhe: Ailikas – *Áilegas* ja alenevassa polvessa *Áilegasroavegorsa*. **6** C11: **52**

Áitečohkka (3913 1) Tunturi Akujoen ja *Njávgoaijohka*-joen muodostamassa kaidassa. Määriteosaselitys: ks. *Áitejohka* (alempi), *čohkka* = huippu (laki). **6** E10: **53**

Áitečohkka (AA/SA 1998) Tunturi Aittijoelta 1,8 km etelään. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Áitejohka* (alempi). Aikaisempi nimi on ollut **Áitejohčohkka,** (*joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, kirj. lis.). Huipulla on ollut uhrikolo. Siellä oli vielä 1932 nähtävissä peuran sarvia (Seitoja ja seidan palvontaa s. 30). **2** C6: **54**

Áitejohjeaggi (AA/SA 1998) Suo Tenoon laskevan *Áitejohka*-joen yläpäässä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Áitejohka* (alempi), *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *jeaggi* = jänkä. **2** D6: **55**

Áitejohka (3913 2) *Skierrefális-* ja *Váldufális*-tunturin välistä *Vuogojávri*-järveen laskeva joki. Nimiselitys: ks. *Áitejohka* (alempi), *johka* = joki. **7** J9: **56**, **7** I10: **56**

Áitejohka (AA/SA 1998) Etelästä Aittijoen kylän yläpuolella Tenoon laskeva pieni joki. Pohjoissaamea; *áite* = yhdysosalyhentymä sanasta *áiti* = aitta ~ varasto, *johka* = joki. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat Aittijoki – *Áitejohka* (kylä), *Áitečohkka (Áitejohčohkka)* ja *Áitejohjeaggi*. **2** C6: **57**

Ájanjálbmi (KV 1993) *Guoikkavuolája*-ojan suu Tenojoessa. Nimen tulisi olla kokonaisuudessaan *Guoikkavuolájanjálbmi* ”Koskenallaojansuu”, mutta ilmeisesti se on paikannimille tyypilliseen tapaan lyhentynyt em. muotoon. Pohjoissaamea; *ája* = oja, *njálbmi* = suu. Sillä kohtaa on Tenossa ”ottipaikka”. Nimiperhe: ks. *Guoikkavuolája*. **2** B7: **58**

Ákšujuvnjälmi (UP) Aksujoen suu Kaamasjoessa. Nimiselitys: ks. *Ákšujuvnjälmkuoškâ*. Nimiperhe: ks. Aksujoki – *Ákšujuuhâ*, sekä alenevassa polvessa *Ákšujuvnjälmkuoškâ*. **11** K16: **58A**

Ákšujuvnjälmkuoškâ (UP) Koski Kaamasjoessa Aksujoen suun alapuolella. Inarinsaamea; *ákšu* = kirves, *juv* = genetiivinen yhdysosalyhentymä sanasta *juuhâ* = joki, *njälm* = yhdysosalyhentymä sanasta *njälmi* = suu, *kuoškâ* = koski. Nimiperhe: ks. *Ákšujuvnjälmi*. **11** K16: **59**

Áldočohkaája (AA/SA 1998) *Áldočohkka*-kukkulan pohjoispuolta Kaamasjokeen laskeva oja. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Áldočohkka*, *čohka* = genetiivimuoto sanasta *čohkka* = huippu (laki), *ája* = oja. **7** G13: **60**

Áldočohkka (3913 2) Kukkula Kaamasjoen länsipuolella Kaamasmukasta luoteeseen. Pohjoissaamea; *áldo* = yhdysosamuoto sanasta *áldu* = vaadin (naaras poro), *čohkka* = huippu (laki). Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Áldočohkaája*. **7** G13: **61**

Áldovárri (3913 1) Vaara *Čulloveijohka*-joen pohjoisimmasta mutkasta 1–2 km pohjoiseen. Määrirteosaselitys: ks. *Áldočohkka*, *várri* = vaara. **6** C8: **62**

Ánnágurra (AA/SA 1998) Kuru Utsjoen kylän länsipuolella. Pohjoissaamea; *Ánná* = Anna, *gurra* = kuru. **4** K2: **63**

Ánnešnjárga (IL 1995) Niemi *Vuogojávri*-järven itärannalla. Pohjoissaamea; *Ánneš* = deminutiivimuoto nimestä *Ánne* = Anni, *njárga* = niemi. **7** J9: **64**

Ánotjohka (IL.1995, AA/SA 1998) *Báldalasláddot*-lammesta Utsjokeen laskeva joki. Pohjoissaamea; *Ánot* = Anund (miehen etunimi), *johka* = joki. *Ánot-Áddjá* ”Anundi-Äijä” (Anund Hannunpoika Laiti, 1833–1900) asui nimetyn joen rannalla. Kaikki *Ánot*-alkuiset paikat Utsjokilaakson yläosassa, myös *Ánotsuonju*, jonka sijainti ei ole tiedossa, on nimetty hänen mukaansa (IL 1995). Kyseessä voi olla vanhempikin *Anund*, esim. *Anund Nilsson* (1679–1751), jonka asuinpaikaksi tosin merkittiin 1741 ”Karinifwa Tenos”, tai *Anund Mattsson* (*1756), joka oli Utsjoen ja Inarin rajan asiantuntija (SA 2002). Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Ánotláttu*, *Ánotvárri* ja *Ánotsuotnju*. **8** L11: **65**

Ánotláttu (IL 1995) Lampi *Ánotjohka*-joen yläjuoksulla. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Ánotjohka*, *láttu* = lampi. **8** L11: **66**

Ánotváregurra (AA/SA 1998) Kuru *Ánotvárri*-vaaran etelärinteellä. Määriteosaselitys: ks. *Ánotjohka*, *gurra* = kuru. Nimiperhe: ks. *Ánotvárri*. **8** K10: **67**

Ánotvárri (AA/SA 1998) Noin 3 x 2 km laajuinen vaara Mierasjärven eteläpään ja *Cuokkaskáidde Rávdojávri* -järven välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Ánotjohka*, *várri* = vaara. Nimiperheeseen kuuluu alenevassa polvessa lisäksi *Ánotváregurra*. **8** L11: **68**, **8** L10: **68**, **8** K10: **68**

Ápparangeađggejeaggi (IL.1955) Suo *Vuogojávri*-järvelle menevän polun varrella. Se on saanut nimensä *Ápparangeađgi*-kiven mukaan, jonka päällä *Ápparan*-nimisellä miehellä oli tapana istuskella. Pohjoissaamea; *Ápparan* = Aabrami, *geađgge* = genetiivimuoto sanasta *geađgi* = kivi, *jeaggi* = jänkä. Primäärinimi on *Ápparangeađgi*, jonka sijainti ei ole tiedossa. **8** K8: **69**

Árkomaras (AA/SA 1998) Marasto *Liŋkinjohka*-joen latvan länsipuolella. Pohjoissaamea; *árko* = lyhentymä sanasta *árku* = arkku, *maras* = marasto. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Árkomarasája* ja *Árkomarasláttu*. **3** G5: **70**

Árkomarasája (AA/SA 1998) *Árkomaras*-maraston pohjoispuolelta *Liŋkinjohka*-jokeen laskeva oja. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Árkomaras*, *ája* = oja (puro). **3** G4: **71**

Árkomarasláttu (AA/SA 1998) Lampi *Árkomaras*-maraston koillispuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Árkomaras*, *láttu* = lampi. **3** G4: **72**

Ásllatolbmočeavi (AA/SA 1998) Vaarannipukka *Urračohkka-* ja *Gurutčohkka*-tunturihuippujen välissä. Aslak Jouninpoika Guttorm on muurannut sille kivistä ihmisen hahmon. Pohjoissaamea; *Ásllat* = Aslak, *olbmo* = genetiivimuoto sanasta *olmmoš* = ihminen, *čeavi* = itä-ruijalaisten murteiden muoto sanasta *čeabi* = kaula (SA 2002). Hans Kitin mukaan kyseessä on *Jovnn-Ásllat* (Aslak Jouninpoika Guttorm, 1891–1971), joka asui Aittijoelta (HK 2003). Ks. myös *Jovnn-Ásllat-rohke ája*. **2** D6: **73**

Ásllatroavvi (3913 2) Rova *Fállát*-tuntureiden lounaispuolella. Pohjoissaamea; *Ásllat* = Aaslakka, *roavvi* = rova. **7** I11: **74**

Ávžegeašoaivi (AA/SA 1998) Tunturi *Goahppelašjávri*-järven kaakkoispuolella. Määriteosaselitys: ks. *Ávženjálmjeaggi*, *geaš* = yhdysosalyhentymä sanasta *geahči* = pää (kärki), *oaivi* = pää. Tunturi on *Sirddaávži*-kurun pohjoispäässä ja *Goappelávži*-kurun eteläpäässä vedenjakajan kohdalla, joten on vaikea määritellä, kumpaan kuruun nimi viittaa, vaiko kenties molempiin. Nimiperhe: *Sirddaávži* tai *Goahppelávži*. **3** I3: **75**

Ávženjálmjeaggi (AA/SA 1998) Suo *Suolomaras*-maraston eteläpuolella. Pohjoissaamea; *ávže* = yhdysosalyhentymä sanasta *ávži* = rotko, *njálm* = yhdysosalyhentymä sanasta *njálbmi* = suu, *jeaggi* = jänkä. Nimiperhe: ks. *Njiljohmohkeávži*. **3** G6: **76**

Ávži (AA/SA 1998) Rotko Mierasjärven pohjoispään itäpuolella. Pohjoissaamea; appellatiivi *ávži* = rotko. **8** L9: **77**

Ávžžičopma (AA/SA 1998) Kukkula *Gukčajohka*-joen pohjoispuolella. Pohjoissaamea; *ávžži* = genetiivimuoto sanasta *ávži* = rotko, *čopma* = kukkula. Nimiperhe: ks. *Njiljohmohkeávži*. **3** G6: **78**

B

Badjeseavttet (AA/SA 1998) Lännestä Mantojärveen laskeva joki. Pohjoissaamea; *badje* = yhdysosamuoto sanasta *badji* = ylä (esim. yläjuoksu), *seavttet* = alkuperältään tuntematon sana (SA 2002). Nimiperheeseen kuuluvat *Vuolleseavttet* ja alenevassa polvessa *Badjeseavttetvárri*. **3** J3: **79**

Badjeseavttetvárri (AA/SA 1998) Vaara Mantojärven eteläpäästä 1 km länteen. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Badjeseavttet*, *várri* = vaara. **3** J3: **80**

Bađđá (AA/SA 1998) *Gistuskáidi*-kaidan eteläpuolelta Tenoon laskeva joki. Pohjoissaamelainen nimi, jonka merkitys ei ole tiedossa. Nimiperheeseen kuuluvat *Uhca Bađđá* ja *Bađđáskáidi*. **1** H1: **81**

Baðđáskáidi (AA/SA 1998) Kaira Kuoppilasjärven pohjoispäästä 6,5 km luoteeseen aina Tenon rantaan asti. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Baðđá*, *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita).
1 H1: **82**, **3** H2: **82**

Bahtacáhcu (AA/SA 1998) Kuru *Stuorra Mávnna* -tunturin länsipuolella. Pohjoissaamea, *bahta* = takapuoli, *cáhcu* = viiva. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Bajit Bahtacáhcoája* ja *Vuolit Bahtacáhcoája*. **2** D7: **83**

Baikajohka (3913 1) *Stuorra Biesvárri* ja *Gaska-Biesvárri*-vaarojen välistä Piesjokeen laskeva joki. Pohjoissaamea; *baika* = uloste (paska), *johka* = joki. **6** C11: **84**

Bajimušbihttá (AA/SA 1998) Tenon Yläkönlään ylin koski. Pohjoissaamea; *bajimuš* = ylin, ylimmäinen, *bihttá* = pala, kappale. **1** G1: **85**

Bajimuš Cuokkajávri (AA/SA 1998) Kolmesta *Cuokkajávri*-järvestä ylin. Määriteosaselitys: ks. *Bajimušbihttá*, *cuokka* = genetiivimuoto tuntemattomasta sanasta *cuoggá*, joka on nimiperheen primäärinimi, *jávri* = järvi. **8** K11: **86**

Bajimuš Čieskadasjávri (3913 2) Järvi Kuntsajärvestä 2 km pohjoiseen. Määriteosaselitys: ks. *Bajimušbihttá*, *čieskadas* = johdos verbistä *čieskat* = halkaista konttiluuta, *jávri* = järvi. Nimiperheeseen kuuluvat *Čieskadas-Suolojávri* ja *Vuolimuš Čieskadasjávri*. **7** J13: **87**

Bajimuš Njaggalanluoppal (3913 2) Kevojoen suurin jokilaajentuma *Vuogojávri*-järven luoteispuolella. Pohjoissaamea; *bajimuš* = ylimmäinen, *njaggalan* = aktiomuoto tuntemattomasta verbistä *njaggalit*, joka muistuttaa verbiä *njaŋgalit* = rötkäyttää, *luoppal* = lompolo, jokilaajentuma. **7** J8: **88**

Bajimuš Njaggaleapme (3913 2) Kevojoen suurin järvi *Uhcit Vuogojávri* -järvestä 3,5 km pohjoiseen. Nimiselitys: ks. *Bajimuš Njaggalanluoppal*. Nimiperheeseen kuuluvat *Bajimuš Njaggalanluoppal*, *Gaskkamuš Njaggaleapme* ~ *Sáltájanjálmjávri* ja *Vuolimuš Njaggaleapme*, jotka muodostavat yhteisnimen *Njaggaleamet* (ilmeisesti primäärinimi, joka ei esiinny numeroituna nimenä tässä kirjoituksessa). Lisäksi nimiperheeseen kuuluvat *Njaggalanjeaggi*, *Njaggalanjohka* ja *Vuolit Njaggalanjohka*. **7** J8: **89**

Bajit Bahtacáhcoája (AA/SA 1998) *Stuorra Mávnna* -tunturin länsipuolelta *Mávnnaávži*-kurussa virtaavaan jokeen laskeva puro. Määriteosaselitys: ks. *Bajit Beatnatjohka*, *bahta* = takapuoli (ahteri), *cáhco* = yhdysosamuoto sanasta *cáhcu* = piirto, viiva, *ája* = oja (puro). Nimiperhe: ks. *Bahtacáhcu*. **2** D7: **90**

Bajit Beatnatjohka (3913 2) *Beatnatskáidi*-kaidan eteläpuolelta *Vuolimuš Cuokkajávri* –järveen laskeva joki. Pohjoissaamea; *bajit* = ylempi, *beatnat* = yhdysosamuoto sanasta *beana* = koira, *johka* = joki. Nimiperhe: ks. *Beatnatskáidi*. **7** J11: **91**

Bajit Bursaája (AA/SA 1998) *Bursajeaggi*-jängän itälaidalta *Jeagelveijohka*-jokeen laskeva oja. Määriteosaselitys: ks. *Bajit Beatnatjohka*, *bursa* = kukkaro, *ája* = oja. Nimiperhe: ks. *Bursačohkka*. **2** D7: **92**

Bajit Cuokkajávri (AA/SA 1998) Utsjoen jokijärvi Mierasjärven pohjoispäästä 4 km luoteeseen. Määriteosaselitys: ks. *Bajit Beatnatjohka*, *cuokka* = genetiivimuoto tuntemattomasta sanasta *cuoggá*, joka on primääri, *jávri* = järvi. Nimiperhe: ks. *Cuoggá – Cuokkajohka*, ja alenevassa polvessa *Cuokkajárgeahči* (ei ole kirjoituksessa), josta edelleen *Cuokkajárgeašája*. **8** L8: **93**

Bajit Divgaája (AA/SA 1998) *Nuvvosjohka*-jokeen etelästä, 6,5 km Nilijokisuulta itään laskeva oja. Määriteosaselitys: ks. *Bajit Beatnatjohka*, *divga* = pieni pyöreäsuinen kello (tiuku), *ája* = oja (puro). Nimiperheeseen kuuluu *Vuolit Divgaája*. **2** F5: **94**

Bajit Gompunája (3913 2) *Gompunvađđa*-tunturin länsipuolelta Kevojokeen laskeva oja. Määriteosaselitys: ks. *Bajit Beatnatjohka*, *gompun* = oletettavasti aktiomuoto tuntemattomasta verbistä *gomput*, *ája* = oja. Nimiperhe: ks. *Gompunčohkka*. **7** H11: **95**

Bajit Mierašguoika (AA/SA 1998) Koski Mieraslompolan ja Mierasjärven välissä. Määriteosaselitys: ks. *Bajit Beatnatjohka*, *mieraš* = merkitykseltään tuntematon sana, *guoika* = koski. Nimiperhe: ks. Mierasjärvi – *Mierašjávri*. **8** L9: **96**

Bajit Rávdoluoppal (AA/SA 1998) Lompolo *Cuokkaskáidde Rávdojávri* -järven (primäärinimi) länsipuolella. Määriteosaselitys: ks. *Bajit Beatnatjohka*, *rávdo* = yhdysosamuoto sanasta *rávdu* = rautu, *luoppal* = lompolo, jokilaajentuma tai pieni järvi. Nimiperhe: ks. *Cuokkaskáidde Rávdojávri*. **8** K10: **97**

Bajit Rávdoroggejávri (AA/SA 1998) Järvi Petsikolta 2 km pohjois-luoteeseen. Määriteosaselitys: ks. *Bajit Beatnatjohka*, *rávdo* = yhdysosamuoto sanasta *rávdu* = rautu, *rogge* = genetiivimuoto sanasta *roggi* = kuoppa, *jávri* = järvi. Nimiperhe: ks. *Rávdoroggi*. **8** L12: **98**

Bajit Sávzaluoppal (3913 2) Lompolo *Sávzajávri*-järven länsipuolella. Määriteosaselitys: ks. *Bajit Beatnatjohka*, *sávza* = lammas, *luoppal* = lompolo, jokilaajentuma tai pieni järvi. Nimiperhe: ks. *Sávzajávri*. **7** H12: **99**

Bajit Sieiddejávri (KV 1993) Suurempi Outakosken koillispuolella sijaitsevista *Sieiddejávri*-järvistä. Määriteosaselitys: ks. *Bajit beatnatjohka*, *sieidde* = genetiivimuoto sanasta *sieidi* = seita, *jávri* = järvi. Nimiperhe: ks. *Sieiddegeađgi*. **6** C8: **100**

Basijávri (3913 1) Järvi Karigasniementien eteläpuolella Ailikkaan kohdalla. Pohjoissaamea; *basi* = genetiivimuoto sanasta *bassi* = pyhä, *jávri* = järvi. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Basijohka* ja *Basiskáidi*. **6** C13: **101**

Basijohka (3913 1) *Basijávri*-järvestä Inarijokeen laskeva joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Basijávri*, *johka* = joki. **6** C13: **102**

Basiskáidi (AA/SA 1998) Kaira *Vuopmanjohka*- ja *Basijohka*-jokien välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Basijávri*, *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita). **5** B13: **103**

Bassečohkajohka (3913 1) Karigasniemen Ailigasjängältä *Basijávri*-järveen laskeva joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Bassečohkka*, *čohka* = genetiivimuoto sanasta *čohkka* = huippu (laki), *johka* = joki. **6** C13: **104**

Bassečohkka (3913 1) Vaara Ailikasjängän eteläpuolella. Pohjoissaamea; *basse* = yhdysosamuoto sanasta *bassi* = pyhä, *čohkka* = huippu (laki). Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Bassečohkajohka*. **6** C13: **105**

Báddeláttu (AA/SA 1998) Lampi keskellä *Námmáskáidi*-kaitaa. Pohjoissaamea; *bádde* = yhdysosamuoto sanasta *báddi* = naru, nuora, köysi, *láttu* = lampi. **3** J4: **106**

Báđošgeaže Geađgegárdi (NV 2003) Kivinen aita *Báđošjohka*-joen latvalla. Määriteosaselitys: ks. *Báđošjohka*, *geaže* = genetiivimuoto sanasta *geahči* = pää (kärki), *geađge* = yhdysosalyhentymä sanasta *geađgi* = kivi, *gárdi* = kaarre. Samuli Paulaharjun mukaan (Taka-Lappia s. 142) Kivikaarteen on latonut Iivari Niilanpoika Pieski (1819–1877). **3** G3: **106A**

Báđošjohka (AA/SA 1998) Paatuksen yläpuolelta Tenoon laskeva joki. Määriteosaselitys: ks. *Báđošoaivi*, *johka* = joki. Nimiperhe: ks. Paatus – *Báđoš*. **2** F3: **107**

Báđošoaivi (AA/SA 1998) Tunturi *Birkeoaivi*-tunturista 3 km länsi-luoteeseen. Pohjoissaamea; *báđoš* = sottapytty, *oaivi* = pää. Nimiperhe: ks. Paatus – *Báđoš*. **3** G3: **108**

Báhkkeskáidi (AA/SA 1998) Kaira *Mádjohka*-jokeen laskevien *Gaskkamuš Mádjohsuorgi* ja *Máttimuš Mádjohsuorgi* -jokien välissä. Pohjoissaamea; *báhkke* = yhdysosamuoto sanasta *báhkki* = pahka > pahkainen, *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita). **3** H7: **109**

Báktegoaŋku (AA/SA 1998) Joen päälle ulottuva kalliokieleke Kevojoessa Puistonvartijan kämpän kohdalla. Ilmeisesti vesistönimi, vaikka vaikuttaisikin maanimeltä. Määriteosaselitys: ks. Bákteluoppal, *goaŋku* = keitinselkä. **3** J7: **110**

Bákteluoppal (AA/SA 1998) Järvimäinen laajentuma Utsjoessa *Suolobohki*-nivan alapuolella. Pohjoissaamea; *bákte* = yhdysosalyhentymä sanasta *bákti* = pahta, *luoppal* = lompolo, jokilaajentuma. **8** K8: **111**

Báktevárri (AA/SA 1998) Vaara *Stuorra Mávnna* -tunturin länsipuolella. Määriteosaselitys: ks. *Bákteluoppal*, *várri* = vaara. **2** D7: **112**

Báktevárri (AA/SA 1998) Vaara Tenon ja *Dánsejohka*-joen välissä. Nimiselitys: ks. *Báktevárri* (ylempi). **1** G1: **113**

Báldalasláddot (AA/SA 1998) Kaksi lampea Mierasjärvestä 4 km etelään. Pohjoissaamea; *báldalas* = rinnakkainen ~ vierekkäinen, *láddot* = monikkomuoto sanasta *láttu* = lampi. **8** L11: **114**

Bálddotjohka (3913 2) Lounaasta *Geavumuš Bálddotjávri* -järveen laskeva joki. Pohjoissaamea; *bálddot* = johdos sanasta *bálda* = vieri (KSVK 52, s. 296), *johka* = joki. Nimiperhe: ks. *Stuorra Bálddotjávri*. **7** J8: **114A**

Bálggesávžegeašoaivi (AA/SA 1998) Kukkula *Bálggesávži*-kurun yläpään eteläpuolella. Määriteosaselitys: ks. *Bálggesávži*, *ávže* = yhdysosamuoto sanasta *ávži* = rotko, *geaš* = yhdysosalyhentymä sanasta *geahči* = pää (kärki), *oaivi* = pää. Nimiperhe: ks *Bálggesávži*, vaikka ns. äitinimen pitäisikin olla *Bálggesávžegeahči* ”Polkurotkonpää”, jota ei ilmeisesti käytetä. **2** C7: **115**

Bálggesávži (3913 1) Kuru *Sieiddejávrrit*-järvistä itä-koilliseen. Pohjoissaamea; *bálgges* = yhdysosamuoto sanasta *bálggis* = polku, *ávži* = rotko. Nimiperheeseen kuuluu *Bálggesávžegeašoaivi*. **2** C7: **116**, **6** C8: **116**

Bárši (3913 1, KV 1993) Niemi ja niemessä olevat talot Outakosken kylän pohjoisosassa. Pohjoissaamea; *bárši* = vaara (muista erottuva). Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Bárššenjunni*, *Bárševárri*, *Uhca-Bárššáš*. **6** C8: **117**

Bárššenjunni (3913 1) Vaarannokka *Čulloveijohka*-joen ja Tenon välissä. Pohjoissaamea; *bárše* = genetiivin lyhentymämuoto sanasta *bárši* = jyrkkä vaara (muista erottuva), *njunni* = nokka. Nimiperhe: ks. *Bárši*. **6** C8: **118**

Bárševárri (3913 1) Vaara *Čulloveijohka*-jokisuulta pohjois-koilliseen. Määriteosaselitys: ks. *Bárššenjunni*, *várri* = vaara. Nimiperhe: ks. *Bárši*. **6** C8: **119**

Bážasvárri (3911 2) Vaara Kaivojoenjängän koillispuolella. Pohjoissaamea; *bážas* = haavoittunut (ampumalla), *várri* = vaara. **5** B12: **120**

Beahcelahjeaggi (3913 1) Suo *Beahceleahki*-joen latvoilla. Määriteosaselitys: ks. *Beahcelahskáidi*, *jeaggi* = jänkä. Nimiperhe: ks. *Beahceleahki*. **6** C8: **121**

Beahcelahskáidi (3913 1) Kaira *Smilčoaijohka-, Čulloveijohka-* ja *Beahceleahki*-jokien välissä. Pohjoissaamea; *beahce* = yhdysosamuoto sanasta *beahci* = mänty, *lah* = yhdysosalyhentymä sanasta *leahki* = laakso, *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita). Nimiperhe: ks. *Beahceleahki*. **6** C8: **122**

Beahceleahki (3913 1) *Beahcelahjeaggi*-jängältä *Čulloveijohka*-jokeen laskeva laakso ja siinä virtaava joki. Nimiselitys: ks. *Beahcelahskáidi*. Laaksossa kasvaa muutama kitukasvuinen mänty. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Beahcelahjeaggi* ja *Beahcelahskáidi*. **6** C8: **123**

Beallemátkkeája (AA/SA 1998) *Aškkasjohjeaggi*-jängältä *Loddejohka*-jokeen laskeva puro. Pohjoissaamea; *bealle* = yhdysosalyhentymä sanasta *bealli* = puoli, *mátkke* = genetiivilyhentymä sanasta *mátki* = matka, *ája* = oja. **8** K8: **124**

Beašnjeará (AA/SA 1998) *Oađašangielas*-selänteen pohjoispuolelta Tenoon laskeva oja. Tuntematon pohjoissaamelainen yhdyssananimi, jonka perusosa on ilmeisesti *šneará* ~ *šnjoará* = noronen. Ääntämykseen nojaten nimi kirjoitettaisiin suunnilleen muotoon *peäššnjiärá*, mutta se voidaan kirjoittaa myös asuun **Beassnjeará**, jolloin alkuosa *Beas* voisi olla lyhentymä sanan *beassi* = pesä genetiivistä (SA 2002). **3** J2: **125**

Beatnatskáidi (3913 2) Kaira *Bajit Beatnatjohka* ja *Vuolit Beatnatjohka* -jokien välissä. Pohjoissaamea: *beatnat* = lyhyempi genetiivimuoto sanasta *beana* = koira (pitempi g-muoto olisi *beatnaga*), *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita). Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat em. *Bajit Beatnatjohka* ja *Vuolit Beatnatjohka*. **7** J10: **126**

Biedjonjárga (AA/SA 1998) Niemi *Vuogojávri*-järven pohjoispään itärannalla. Pohjoissaamea; *biedjo* = yhdysosalyhentymä sanasta *biedju* = ketun tai naalin luola, *njárga* = niemi. **7** J9: **127**

Biehtarašoaivi (AA/SA 1998) Tunturi *Birkeoaivi*-tunturin kaakkoispuolella. Pohjoissaamea; *Biehtaraš* = deminutiivimuoto nimestä *Biehtár* = Pietari, *oaivi* = pää. **3** H3: **128**

Biergočohkka (AA/SA 1998) Kukkula Nilijokisuulta 4,5 km itään. Pohjoissaamea; *biergo* = yhdysosamuoto sanasta *biergu* = liha, *čohkka* = huippu (laki). **2** E5: **129**

Biesjávrrit (3913 1) Kolme järveä *Biesjeaggi*-jängällä. Määriteosaselitys: ks. *Biesjeaggi*, *jávrrit* = monikkomuoto sanasta *jávri* = järvi. Mahdollisesti primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat Piesjoki – *Biesjohka*, *Biesjeaggi*, *Gaska-Biesvárri*, *Stuorra Biesvárri* ja *Vuobme-Biesvárri*. **6** D12: **130**

Biesjeaggi (3913 1, SA 2002) Laaja suo Luomusjärvien ja Ailikkaan välissä. Pohjoissaamea; *bies* = tuntematon sana, vaikka se voisi olla yhdysosalyhentymä esim. sanasta *beassi* = pesä. Nimiperhe: ks. *Biesjávrrit*. **6** D12: **131**

Biesjohskáidi (AA/SA 1998) Laaja Kaira Piesjoen, Tenon ja *Roavveája*-ojan välissä. Määriteosaselitys: ks. *Biesjeaggi*, *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita). Nimiperhe: ks. Piesjoki – *Biesjohka*. **5** B11: **132**

Bievlajávri (3913 2) Järvi *Máttit Sávzavárri* -vaaran kaakkoispuolella. Määriteosaselitys: ks. *Bievlajohskáidi*, *jávri* = järvi. Nimiperhe: ks. *Bievlajohka*. **7** I12: **133**

Bievlajohka (3913 2) *Bievlajávri*-järvestä *Cuoggá*-jokeen laskeva joki. Määriteosaselitys: ks. *Bievlajohskáidi*, *johka* = joki. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Bievlajávri*, *Bievlajohája*, *Bievlajohčomat* ja *Bievlajohskáidi*. **7** I12: **134**

Bievlajohája (AA/SA 1998) Koillisesta *Bievlajohka*-jokeen laskeva oja. Määriteosaselitys: ks. *Bievlajohskáidi*, *ája*= oja. Nimiperhe: ks. *Bievlajohka*. **7** I12: **135**

Bievlajohčomat (3913 2) Kukkuloita *Bievlajohskáidi*-kaidassa. Määriteosaselitys: ks. *Bievlajohskáidi*, *čomat* = kukkulat. Nimiperhe: ks. *Bievlajohka*. **7** I12: **136**

Bievlajohskáidi (AA/SA 1998) Kaira *Guhkesjávri*-järven ja *Bievlajohka*-joen välissä. Pohjoissaamea; *bievla* = pälvi, *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita). Nimiperhe: ks. *Bievlajohka*. **7** I13: **137**

Bihteája (3911 2, SA 2002) Kaakosta Tenoon, 1,5 km Piesjokisuulta ylävirtaan, laskeva oja. Pohjoissaamea; *bihte* = erään suvun nimeksi kehittynyt muoto nimestä *Biehtár* = Pietari, Pekka, *ája* = oja (puro). **5** B9: **138**

Bikk-Ándde čopma Kukkula Kaamasjoen länsipuolella Kaamasmukasta luoteeseen. Pohjoissaamea; *Bikk* < *Bikká* = genetiivimuoto nimestä *Biggá, Bikká* = Pigga (Pirgit), *Ánde* = Antti (Antti Paltto, 1906–1980), *čopma* = kukkula. **7** G13: **139**

Birccinjárga (IL 1995) Niemi Mierasjärven pohjoisosan itärannalla. Pohjoissaamea; *bircci* = hilkulla eli ”viittä vaille”, *njárga* = niemi. Niemi on pieni, joten se on tulkittavissa ”viittä vaille” niemeksi (IL 2002). **8** L9: **140**

Biret-Ovllá luoppal (IL 1995) Laajentuma *Cuoggá*-joessa *Vuolimuš Cuokkajávri* -järvestä 2,5 km pohjois-koilliseen. Pohjoissaamea; *Biret-Ovllá* = Ola Erke (1901–1978), *luoppal* = lompolo, jokilaajentuma. Ola Erke kävi lompolossa ongella. **8** K10: **141**

Birkejávri (AA/SA 1998) Järvi *Birkeoaivi*-tunturista 2 km pohjois-koilliseen. Pohjoissaamea; *birke*-sanan merkitys on tuntematon, mutta se sopisi suomalaisen nimiaineksen Pirkka vastineeksi (KSVK 52 s. 296), *jávri* = järvi. Nimiperheeseen kuuluvat *Birkejohka, Birkeleakšá, Birkeoaivi* ja *Birkeráhppát*. **3** G3: **142**

Birkejohka (AA/SA 1998) *Birkeleakšá*-laaksosta Kuoppilasjokeen laskeva joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Birkejávri*, *johka* = joki, sekä alenevassa polvessa *Birkejohsuohppáš*. **3** G3: **143**, **3** H3: **143**

Birkejohsuohpáš (AA/SA 1998) Ylimenopaikka Kuoppilasjoessa *Birkejohka*-jokisuun yläpuolella. Määriteosaselitys: ks. *Birkejávri*, *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *suohpáš* = ylikulkupaikka. Nimiperhe: ks. *Birkejohka*. **3** I3: **144**

Birkeleakšá (AA/SA 1998) Laakso *Birkeoaivi*-tunturin länsipuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Birkejávri*, *leakšá* = laaja soinen laakso. **3** G3: **145**

Birkeoaivi (AA/SA 1998) Tunturi Kuoppilasjärven pohjoispäästä 6 km länteen. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Birkejávri*, *oaivi* = pää. **3** H3: **146**

Birkeráhppát (AA/SA 1998) Vaikeakulkuinen maasto *Birkeoaivi*-tunturista 1,5 km itä-koilliseen. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Birkejávri*, *ráhppát* = kivikkoinen, jyrkänteinen ja vaikeakulkuinen maasto. **3** H3: **147**

Bissočuollančohkka (AA/SA 1998) Kukkula *Bissočuollanvárri*-vaaran eteläpuolella. Pohjoissaamea; *bisso* = yhdysosamuoto sanasta *bissu* = pyssy (ampuma-ase), *čuollan* = aktiomuoto verbistä *čuollat* = lyödä jotakin, hakata (esim. puita), *čohkka* = huippu (laki). Nimiperheeseen kuuluvat *Bissočuollanjeaggi*, *Bissočuollanjohka*, *Bissočuollanroavvi* ja *Bissočuollanvárri*. **2** F6: **148**

Bissočuollanjeaggi (AA/SA 1998) Suo *Bissočuollanvárri*-vaaran pohjoispuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Bissočuollančohkka*, *jeaggi* = jänkä. **2** F5: **149**

Bissočuollanjohka (AA/SA 1998) *Bissočuollanjeaggi*-jängältä Nilijokeen laskeva joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Bissočuollančohkka*, *johka* = joki. **2** E6: **150**

Bissočuollanroavvi (AA/SA 1998) Rova Nilijoen suusta 7 km kaakkoon. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Bissočuollančohkka*, *roavvi* = rova (vanha paloalue). **2** E6: **151**

Bissočuollanvárri (AA/SA 1998) Vaara Nilijokisuulta 8 km itä-kaakkoon. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Bissočuollančohkka*, *várri* = vaara. **2** F6: **152**

Boaresgiettebohki (AA/SA 1998) Niva Utsjoessa *Jorbaluoppal*-lompolon ja *Boaresgiettejávri*-järven välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Boaresgiettejávri*, *bohki* = virtaava kapea kohta kahden järven välissä. **4** K7: **153**

Boaresgiettejávri (AA/SA 1998) Utsjoen jokijärvi Kenesjärvestä 2,5 km etelään. Pohjoissaamea; *boares* = attribuuttimuoto sanasta *boaris* = vanha, *giette* = genetiivimuoto sanasta *gieddi* = kenttä, *jávri* = järvi. Nimiperheeseen kuuluvat *Boaresgiettebohki* ja *Boaresgiettejohka*. Primäärinimi on *Boaregieddi*, jonka sijainti ei ole tiedossa. **4** K7: **154**

Boaresgiettejohka (AA/SA 1998) Kaakosta *Boaresgiettejávri*-järveen laskeva pieni joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Boaresgiettejávri*, *johka* = joki. **4** K7: **155**

Boazonjárga (3911 2) Suurehko ja korkea niemi Tenon länsirannalla Piesjoen pohjoispuolella. Pohjoissaamea; *boazo* = yhdysosamuoto sanasta *boazu* = poro, *njárga* = niemi. **5** B10: **156**

Bođosroadjá (3913 2) Kukkula *Fiellogahjohka*-jokisuulta 2 km pohjoiseen. Pohjoissaamea; *bođos* = yhdysosamuoto sanasta *bođus* = irrallinen ~ erillinen, *roadjá* = tuntematon sana. Nimiperheeseen kuuluu *Roajáskáidi*. Kukkula kuuluu tunturiryhmään, jonka nimien perusosana esiintyy *roadjá*. Ryhmään kuuluvat *Ulloroadjá*, *Stuorraroadjá* ja *Uhcaroadjá*. **7** H10: **157**

Bođosvárávži (AA/SA 1998) Kuru *Bođosvárri*-vaaran kaakkoispuolella. Määriteosaselitys: ks. *Bođosroadjá*, *vár* = yhdysosalyhentymä sanasta *várri* = vaara, *ávži* = rotko (kuru). Nimiperhe: ks. *Bođosvárri* (ylempi). **2** C7: **158**

Bođosvárri (AA/SA 1998) Suurehko vaara *Nuorbenjárga*-niemestä itään. Määriteosaselitys: ks. *Bođosroadjá*, *várri* = vaara. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Bođosvárávži*. **2** C7: **159**

Bođosvárri (AA/SA 1998) Vaara Paatuksesta 3 km etelä-kaakkoon. Nimiselitys: ks. *Bođosvárri* (ylempi). **2** F3: **160**

Bogejohka (3913 1) *Áhkovárri*-vaaran luoteispuolelta Akujokeen laskeva joki. Määriteosaselitys: ks. *Bogejohnjunni, johka* = joki. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Bogejohnjunni*, *Bogejohroavvi* ja *Bogejohskáidi*. **6** C9: **161**

Bogejohnjunni (3913 1) Kaidan nokka *Bogejohskáidi*-kaidan länsipäässä. Pohjoissaamea; *boge* = lyhentynyt genetiivimuoto sanasta *bohki* = kapeikko, *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *njunni* = nokka. Nimiperhe: ks. *Bogejohka*. **6** C9: **162**

Bogejohroavvi (3913 1) Rova Outakoskelta 3 km etelä-kaakkoon. Määriteosaselitys: ks. *Bogejohnjunni, roavvi* = rova (vanha paloalue). Nimiperhe: ks. *Bogejohka*. **6** C9: **163**

Bogejohskáidi (3913 1) Kaira *Bogejohka*-joen ja Akujoen välissä. Määriteosaselitys: ks. *Bogejohnjunni, skáidi* = kaira jokien välissä (kaita). Nimiperhe: ks. *Bogejohka*. **6** C9: **164**

Bogijohjeaggi (AA/SA 1998) Suo Paatuksesta 2,5 km itä-koilliseen. Pohjoissaamea; *bogi* = genetiivimuoto sanasta *bohki* = kapeikko, *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *jeaggi* = jänkä. Nimiperheeseen kuuluu *Bogijohvárri*. Primäärinimen tulisi olla *Bogijohka*, joka on tuntematon nimi. Se saattaa kuitenkin olla nykyisen *Goatneljohka*-joen vanhempi nimitys. Saman ajatuskaavan mukaisesti kuru, jossa *Goatneljohka*-joki virtaa, olisi nimeltään *Bohki*. **2** F2: **165**

Bogijohvárri (AA/SA 1998) Vaara Paatuksesta 2 km koilliseen. Määriteosaselitys: ks. *Bogijohjeaggi*, *várri* = vaara. Nimiperhe: ks. *Bogijohjeaggi*. **2** F2: **166**

Boldni (AA/SA 1998) Kukkula Tenon ja maantien välissä *Dálvadas*-kylästä 4,5 km ylävirtaan. Pohjoissaamea; *boldni* = kumpu. **2** D6: **167**

Borgebeaskaávži (AA/SA 1998) Kuru, josta *Davimuš Mádjohsuorgi* -joki saa alkunsa. Pohjoissaamea; *borge* = yhdysosamuoto sanasta *borgi* = purka (silokarva), *beaska* = peski, *ávži* = rotko. Nimiperheeseen kuuluu myös *Borgebeaskačopma*, mutta siitä, kumpi niistä on primäärinimi, ei ole tietoa. **3** H6: **168**

Borgebeaskačopma (AA/SA 1998) Kukkula *Čársejohka*-joen ja *Borgebeaskaávži*-rotkon välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Borgebeaskaávži*, *čopma* = kukkula. **3** H6: **169**

Borjjasmielli (3911 2) Törmä Akujoen suulta 1,7 km etelään. Pohjoissaamea; *borjjas* = purje, *mielli* = törmä (mella). **5** B9: **170**

Buksaljávri (AA/SA 1998) Utsjoen vesistön jokijärvi Kevojärven ja Kenesjärven välissä. Määriteosaselitys: ks. *Buksalskáidi*, *jávri* = järvi. G. Wahlenbergin valmistamassa ja S. G. Hermelinin kustantamassa kartassa ”Karta Öfver Kemi Lappmark” vuodelta 1802 nimi on kirjoitettu *”Bukseljaur”*. Nimiperhe: ks. Puksala – *Buksal*. **4** K6: **171**

Buksaljávri (AA/SA 1998) Järvi *Stuorra Bálddotjávri* -järven pohjoispuolella. Määriteosaselitys: ks. Buksalskáidi, *jávri* = järvi. Nimiperhe: ks. Puksala – *Buksal*. **4** K7: **172**

Buksaljohka (AA/SA 1998) *Vuolimuš Bálddotjávri* -järvestä *Buksaljávri*-järveen laskeva joki. Määriteosaselitys: ks. *Buksalskáidi*, *johka* = joki. Nimiperhe: ks. Puksala – *Buksal*. **4** K6: **173**

Buksalskáidegeahči (AA/SA 1998) Kevojärveen etelästä työntyvä pitkä niemi. Määriteosaselitys: ks. *Buksalskáidi*, *skáide* = yhdysosamuoto sanasta *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita), *geahči* = pää (kärki). Nimiperhe: ks. *Buksalskáidi*. **4** K5: **174**

Buksalskáidi (AA/SA 1998) Laaja vaaramaa, jonka rajana ovat etelässä *Vuogojávri*-järvi ja *Loddejohka*-joki, idässä Utsjoen vesistö ja lännessä Kevojoki. Pohjoissaamea; *buksal* = johdos sanasta *buksa* = housunlahje, *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita). Nimiperhe: ks. Puksala – *Buksal*, sekä alenevassa polvessa *Buksalskáidegeahči*. **7** J8: **175**, **4** K7: **175**, **4** K5: **175**

Buljardanája (AA/SA 1998) *Alla Gápmasroavvi* -rovan pohjoispuolelta *Suttesjohka*-jokeen laskeva oja. Pohjoissaamea; *buljardan* = aktiomuoto verbistä *buljardit* = pulista ~ solista ~ porista ~ kuplia, *ája* = oja. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Buljardančopma*. **7** G13: **176**, **7** H13: **176**

Buljardančopma (3913 2) Kukkula *Alla Gápmasroavvi* -rovan itäpuolella. Määriteosaselitys: ks. *Buljardanája*, *čopma* = kukkula. Nimiperhe; ks. *Buljardanája*. **7** G13: **177**

Buncedievvá (IL 1995) Kumpare Rautujoen suussa Mierasjärven eteläpäässä. Rautujoki laskee sen molemmin puolin Mierasjärveen. Pohjoissaamea; *bunce* = yhdysosalyhentymä sanasta *bunci* = tappi (kumpareen tappimainen huippu), *dievvá* = kumpare (kunnas). **8** L11: **177A**

Buollán (KV 1993) Paloalue *Čulloveijohka*-jokisuulta 0,7 km itään. Pohjoissaamea; *buollán* = palo(alue), palanut. Piera-Lemet Porsangerilla (1925–1990) pääsi 16-vuotiaana kahvituli leviämään kyseisellä paikalla sillä aikaa kun haki vettä *Čulloveijohka*-joesta. **6** C8: **178**

Buollándievvá (AA/SA 1998) Kunnas Nuorpiniemi-talosta 4,5 km Utsjoen suuntaan. Määriteosaselitys: ks. *Buolláneana*, *dievvá* = kunnas (tieva). **2** C6: **179**

Buollándievvá (AA/SA 1998) Harjumainen maa Tenon ja maantien välissä Nuvvuksen *Áilegas*-tunturin kohdalla. Määriteosaselitys: ks. *Buolláneana*, *dievvá* = kunnas (tieva). **2** E4: **180**

Buolláneana (SA 1963) Paloalue Siikajärven eteläpuolella. Pohjoissaamea; *buollán* = palanut, *eana* = maa. **10** J14: **181**

Buollánnjárga (AA/SA 1998) Suurehko niemi *Vuolit Cuokkajávri* -järven etelärannalla. Määriteosaselitys: ks. *Buolláneana*, *njárga* = niemi. **8** K8: **182**

Buolžanjárga – Puolžânargâ (IV 2003) Niemi Aksujoen luusuan pohjoispuolella. Pohjoissaamea ja inarinsaamea; *buolža* ~ *puolžâ* = harju, *njárga* ~ *njargâ* = niemi. Niemen molemmin puolin on yksi nuotta-apaja. **10** J17: **182A**

Buortnajeaggi (3913 2) Laajahko suo *Fiellogahjohka*- ja *Gamajohka*-jokien välissä. Pohjoissaamea; *buortna* = genetiivimuoto osittain kadonneesta sanastra *buordna* = purnu eli säilytyskuoppa (SA 2002), *jeaggi* = jänkä. Nimiperheeseen kuuluvat *Buortnajohka*, *Buortnaroavvi*, *Buortnaskáidi* ja *Buortnavárri*. **7** G9: **183**

Buortnajohka (3913 2) *Buortnajeaggi*-jängältä *Gamajohka*-jokeen laskeva joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Buortnajeaggi*, *johka* = joki. **7** H9: **184**

Buortnaroavvi (3913 2) Rova *Roajáávži*-rotkon ja *Buortnajohka*-joen välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Buortnajeaggi*; *roavvi* = rova (vanha paloalue). **7** H9: **185**

Buortnaskáidi (3913 2) Kaira *Buortnajohka*- ja *Gamajohka*-jokien välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Buortnajeaggi*, *skáidi* = kaira kahden joen välissä (kaita). **7** G9: **186**, **7** H9: **186**

Buortnavárri (3913 2) Vaara *Stuorraroadjá*-tunturin ja *Gamajohka*-joen välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Buortnajeaggi*, *várri* = vaara. Nimiperhe: ks. *Buortnajeaggi*. **7** G9: **187**

Bursačohkája (AA/SA 1998) *Bursačohkka*-tunturin kaakkoispuolelta *Jeagelveijohka*-jokeen laskeva oja. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Bursačohkka*, *čohk* = yhdysosalyhentymä sanasta *čohkka* = huippu (laki), *ája* = oja (puro). **2** D7: **188**

Bursačohkka (AA/SA 1998) Tunturi *Duottar-Mávnna*-tunturista 3 km lounaaseen. Pohjoissaamea; *bursa* = kukkaro, *čohkka* = huippu (laki). Tunturin huippu on kolmilakinen ja se muistuttaa sivusta katsottuna leukakukkaron suuta. Keskimmäinen laki on korkein (KV 1993). Nimiperheeseen kuuluvat *Bursajeaggi*, *Vuolit Bursaája* ja *Bajit Bursaája*, sekä alenevassa polvessa *Bursačohkája*. **2** D7: **189**

Bursajeaggi (AA/SA 1998) Suo *Bursačohkka*-tunturin luoteispuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Bursačohkka*, *jeaggi* = jänkä. **2** D7: **190**

Buvrrášjávri (AA/SA 1998) Kevojoen toiseksi alimmainen järvi. Pohjoissaamea; *buvrráš* = deminutiivimuoto sanasta *buvri* = puura (turvemaja, kömmänä), *jávri* = järvi. **3** J7: **191**

C

Caggoaivi (AA/SA 1998) Tunturi *Čársejohka*-joen latvoilla. Pohjoissaamea; *cagg* = yhdysosalyhentymä sanasta *caggi* = tuki, telki; (tekijännimenä) pidättävä, pingottava, estäjä, vastustava, *oaivi* = pää. **3** G7: **192**

Ceakkoája (AA/SA 1998) *Máhtelahčohkka*- ja *Biergočohkka*-kukkuloiden välistä *Nuvvosjohka*-jokeen laskeva puro. Pohjoissaamea; *ceakko* = attribuuttimuoto sanasta *ceakkus* = jyrkkä, pysty, *ája* = oja (puro). **2** E5: **193**

Ciekkáguoika (AA/SA 1998) Koski Leppälä-talon kohdalla. Pohjoissaamea: *ciekká* = ehkä yhteydessä verbiin *cieggat* = vajota, *guoika* = koski. **4** K7: **194**

Cihkágurra ~ Cihkángurra (AA/SA 1998) Kuru Nuvvuksen *Áilegas*-tunturin länsirinteellä. Pohjoissaamea; *cihká ~ cihkán* = tuntematon sana, *gurra* = kuru. **2** E4: **195**

Cizášvárri (3911 2) Vaara Kaivojoenjängän ja Heikinvaaran välissä. Pohjoissaamea; *cizáš* = pikkulintu (erit. lapinsirkku), *várri* = vaara. **5** B12: **196**

Cuoggá ~ Cuokkajohka (AA/SA 1998) *Cuokkasisjávrrit*-järvistä Utsjoen vesistön *Vuolit Cuokkajávri* -järveen laskeva joki. Määriteosaselitys: ks. *Cuokkaskáidi*, *johka* = joki. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Cuokkabohki*, *Cuokkanuorri*, *Cuokkasisjávrrit ~ Cuokkajávrrit*, *Bajimuš Cuokkajávri*, *Gaskkamuš Cuokkajávri*, *Vuolimuš Cuokkajávri*, *Cuokkaskáidi*, *Cuokkádearpmejeaggi*, *Cuokkágeašjávri*, *Cuokkágeašjeaggi, Cuokkágeašvárri* ja *Cuoggágoahtejávri*. **8** K10: **197**, **8** K9: **197**, **8** K8: **197**

Cuokkabohki (AA/SA 1998) Kapeikko *Bajit Cuokkajávri* - ja *Vuolit Cuokkajávri* -järvien välissä. Määriteosaselitys: ks. *Cuokkaskáidi*, *bohki* = kapeikko virtaavassa vedessä. Nimiperhe: ks. *Cuoggá ~ Cuokkajohka*. **8** L8: **198**

Cuokkajárgeašádjatsuotnju (AA/SA 1998) Rimpisuo *Bajit Cuokkajávri* -järven (Utsjoen jokijärvi) eteläpuolella. Määriteosaselitys: ks. *Cuokkaskáidi*, *jár* = genetiivinen yhdysosalyhentymä sanasta *jávri* = järvi, *geaš* = yhdysosalyhentymä sanasta *geahči* = pää (kärki), *ádjat* = genetiivimuoto sanasta *ája* = oja, *suotnju* = heinää kasvava rimpisuo. Nimiperhe: ks. *Cuokkajárgeašája*. **8** L9: **199**

Cuokkajárgeašája (AA/SA 1998) *Bajit Cuokkajávri* -järven (Utsjoen jokijärvi) eteläpäähän laskeva oja. Määriteosaselitys: ks. *Cuokkaskáidi*, *jár* = genetiivinen yhdysosalyhentymä sanasta *jávri* = järvi, *geaš* = yhdysosalyhentymä sanasta *geahči* = pää (kärki), *ája* = oja. Nimiperhe: ks. *Bajit Cuokkajávri*. Lähin ”nimiperheäiti” olisi *Cuokkajárgeahči*, mutta se ei esiinny numeroituna nimenä tässä kirjoituksessa. **8** L8: **200**

Cuokkanuorri (IL 1995) *Cuoggá*-joen alajuoksun kapeampi uoma saaren länsipuolella. Määriteosaselitys: ks. *Cuokkaskáidi*, *nuorri* = sivu-uoma. Nimiperhe: ks. *Cuoggá ~ Cuokkajohka*. **8** K9: **201**

Cuokkasisjávrrit ~ Cuokkajávrrit (AA/SA 1998) Kolme peräkkäistä kapeaa järveä Mierasjärven eteläpäästä 7–8 km länteen–länsilounaaseen. Määriteosaselitys: ks. *Cuokkaskáidi*, *sis* = lyhentymä sanasta *siste* = sisällä, *jávrrit* = monikkomuoto sanasta *jávri* = järvi. Nimiperhe: ks. *Cuoggá ~ Cuokkajohka*. **8** K11: **202**

Cuokkaskáidde Rávdojávri (AA/SA 1998) Suurin järvi *Cuokkaskáidi*-kaidassa. Määriteosaselitys: ks. *Cuokkaskáidi*, *skáidde* = genetiivimuoto sanasta *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita), *rávdo* = yhdysosamuoto sanasta *rávdu* = rautu, *jávri* = järvi. Nimiperhe: ks. *Cuokkaskáidi* ja alenevassa polvessa *Vuolit Rávdoluoppal*, *Bajit Rávdoluoppal*, *Rávdojohka* ja *Rávdojohnjálmmeluoppal*. **8** K10: **203**

Cuokkaskáidegeahči (AA/SA 1998) Vaarannokka *Bajit Cuokkajávri* -järven länsipuolella. Määriteosaselitys: ks. *Cuokkaskáidi*, *skáide* = yhdysosalyhentymä sanasta *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita), *geahči* = pää (kärki). Nimiperhe: ks. *Cuokkaskáidi*. **8** K8: **204**

Cuokkaskáidi (AA/SA 1998) Noin 17 x 5 km laajuinen alue Utsjoen ja *Cuoggá*-joen välissä. Pohjoissaamea; *cuokka* = lyhentynyt genetiivimuoto tuntemattomasta sanasta *cuoggá*, joka esiintyy joen nimenä, *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita). Nimiperhe: ks. *Cuoggá ~ Cuokkajohka*, sekä alenevassa polvessa *Cuokkaskáidde Rávdojávri* ja *Cuokkaskáidegeahči*, sekä perusosan mukaan *Skáidejohka* ja *Uhcaskáidi*, joka kuuluu *Cuokkáskáidi*-kaitaan. **8** K11: **205**, **8** L10: **205**, **8** L9: **205**

Cuokkádearpmejeaggi (AA/SA 1998) Jänkä *Rávdojohka*- ja *Cuoggá*-jokien välissä. Määriteosaselitys: ks. *Cuokkaskáidi*, *dearpme* = genetiivimuoto sanasta *dearbmi* = törmä, *jeaggi* = jänkä. Nimiperhe: ks. *Cuoggá ~ Cuokkajohka*. Lähin ”nimiperheäiti” on *Cuokkádearbmi*, mutta se ei esiinny numeroituna nimenä tässä kirjoituksessa. **8** K10: **206**

Cuokkágeašjávri (3913 2) *Cuoggá*-joen lähdejärvi. Määriteosaselitys: ks. *Cuokkaskáidi*, *geaš* = yhdysosalyhentymä sanasta *geahči* = pää ~ kärki ~ nokka, *jávri* = järvi. Nimiperhe: ks. *Cuoggá ~ Cuokkajohka*. Lähin ”nimiperheäiti” on *Cuokkágeahči* ”Tsuokkanpää”, mutta se ei esiinny numeroituna nimenä tässä kirjoituksessa. **7** I13: **207**

Cuokkágeašvárri (3913 2) Vaara Kuntsavaaran ja *Guhkesjávri*-järven välissä. Määriteosaselitys: ks. *Cuokkaskáidi*, *geaš* = yhdysosalyhentymä sanasta *geahči* = pää, kärki, nokka, *várri* = vaara. Nimiperhe: ks. *Cuoggá ~ Cuokkajohka*. Lähin ”nimiperheäiti” on *Cuokkágeahči* ”Tsuokkanpää”, mutta se ei esiinny numeroituna nimenä tässä kirjoituksessa. **7** I13: **208**

Cuokkágoahtejávri ~ Ivvárgoahtejávri (AA/SA 1998) Suurin järvi *Cuoggá*-joessa. Määriteosaselitys: ks. *Cuokkaskáidi*, *goahte* = yhdysosamuoto sanasta *goahti* = kota, *jávri* = järvi, *Ivvár* = Ivar Niileksenpoika Pieski (1881–1959), joka asui Petsikon länsipuolisessa *Rávdoskáidi*-kaidassa. Nimiperhe: ks. *Cuoggá ~ Cuokkajohka*. Lähin ”nimiperheäiti” on *Cuoggágoahti* ”Tsuokkankota”, mutta se ei esiinny numeroituna nimenä tässä kirjoituksessa. Rinnakkaisnimen nimiperheeseen kuuluvat *Ivvárgoahtevuovdi* ja *Máret-Ivvár Goahtemaras ~ Ivvárgoahtemaras*, sekä *Ivvárláttu*, joka on Mierasjärven eteläpäässä. **7** J12: **209**

Č

Čársejohgorži (AA/SA 1998) Vesiputous *Čársejohka*-joen suulta 1,5 km länteen. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Čársejohka*, *joh* = yhdysosamuoto sanasta *johka* = joki, *gorži* = vesiputous. **3** J5: **210**

Čársejohka (AA/SA 1998) Paistuntureilta Utsjoen vesistön Kevojärveen laskeva joki. Pohjoissaamenkielinen nimi, jonka määriteosan merkitys ei ole tiedossa, *johka* = joki. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Čársejohgorži* ja *Čársejohskáidi*. **2** F7: **211**, **3** G7: **211**, **3** H5: **211**, **3** J5: **211**

Čársejohskáidi (AA/SA 1998) *Čársejohka*, Kevojoki ja *Sieđgajohka* jokien ympäröimä kaira. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Čársejohka*, *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita). **3** J5: **212**

Čearijeaggi (IL 1995) Jänkä Mierasjärven eteläpäästä 1,6 km pohjois-luoteeseen. Pohjoissaamea; *čeari* = yhdysosalyhentymä verbistä č*earidit* = niittää jäältä heinää tai kortetta, *jeaggi* = jänkä. Samuel Laitin (1891–1951) perhe niitti heinää lehmille tältä jängältä. **8** L10: **213**

Čearpmatjohka (3913 2) *Čearpmatoaivi*-tunturin etelärinteeltä *Sávzajohka*-jokeen laskeva joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Čearpmatmaras*, *johka* = joki. **7** I11: **214**

Čearpmatmaras (3913 2) Marasto *Cuokkágoahtejávri*-järven luoteispuolella. Pohjoissaamea; *čearpmat* = kermikkä (poro ensimmäisestä talvestaan seuraavaan syksyyn), *maras* = marasto. Nimiperheeseen kuuluvat *Čearpmatjohka* ja *Čearpmatoaivi*. **7** J12: **215**

Čearpmatoaivi (3913 2) Laaja tunturi *Fállát*-tuntureiden eteläpuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Čearpmatmaras*, *oaivi* = pää. **7** J11: **216**

Čearretláttu (KV 1993) Lampi *Sieiddejávrrit*-järvistä 0,3 km lounaaseen. Pohjoissaamea; *čearret* = tiira, *láttu* = lampi. **6** C8: **217**

Čeavrresgávva (IL 1995) Poukama *Vuogojávri*-järven kaakkoisrannalla. Määriteosaselitys: ks. *Čeavrresjohka*, *gávva* = poukama. Saukko on pesinyt joskus rantapalsassa. **7** J9: **218**

Čeavrresgielas (3913 1) Selänne *Čeavrresjohka*-joen länsipuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Čeavrresjohka*, *gielas* = pitkä ja kapea selänne. **6** F9: **219**

Čeavrresjohka (3913 1) *Fiellogahjohka*-joen yläosa *Gamaoaivi*-tunturin lounaispuolella. Pohjoissaamea; *čeavrres* = yhdysosamuoto sanasta *čeavrris* = saukko, *johka* = joki. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Čeavrresgielas*. **6** F9: **220**

Čerrihladduuh – Čearretláddot (JUM, VAH) Utsjoentien länsipuolella Venejoenlompoloiden kohdalla olevat lammet. Inarinsaamea ja pohjoissaamea; *čerrih* ~ *čearret* = tiira, *ladduuh* ~ *láddot* = lammet. **11** L15: **221**

Čielgevárri (3913 1) Vaara Akujoen lounaispuolella Outakoskelta 6 km etelään. Pohjoissaamea; *čielge* = yhdysosamuoto sanasta *čielgi* = selkä, *várri* = vaara. **6** C9: **222**

Čiermihmuáđháš (JUM) Kohouma kahden jängän välissä keskellä Pierkivaaraa. Inarinsaamea; *čiermih* = kermikkä (poro ensimmäisestä talvestaan seuraavaan syksyyn), *muáđháš* = deminutiivimuoto sanasta *myetki* = taival. **11** L16: **223**

Čierronjohka (AA/SA 1998) *Rodjánoaivi*-tunturin pohjoispuolelta Tenoon laskeva pieni joki. Pohjoissaamea; *čierron* = lyhentynyt aktiomuoto verbistä *čierrut* = itkeä, *johka* = joki. Nimiperheeseen kuuluu *Čierronvárri*. **2** F3: **224**

Čierronvárri (AA/SA 1998) Vaara Paatuksesta 2 km etelään. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Čierronjohka*, *várri* = vaara. **2** F3: **225**

Čieskadasjávrrit (3913 2) Järvijono *Ruohtervađa Rávdojávri* -järven pohjoispuolella. Pohjoissaamea; *čieskadas* = johdos sanasta *čieskat* = halkaista konttiluu, *jávrrit* = monikkomuoto sanasta *jávri* = järvi > järvet. Nimiperheeseen kuuluvat *Čieskadasjohka* ja *Guovžaroavvi ~ Čieskadasroavvi*. **7** H12: **226**

Čieskadasjohka (3913 2) *Gopmirdanjogajávri*-järvestä Kevojokeen laskeva joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Čieskadas-Suolojávri*, *johka* = joki. **7** G11: **227**

Čieskadas-Suolojávri (3913 2) Järvi *Bajimuš Čieskadasjávri* -järven pohjoispuolella. Määriteosaselitys: ks. *Čieskadasjávrrit*, *suolo* = yhdysosalyhentymä sanasta *suolu* = saari, *jávri* = järvi. Nimiperhe: ks. *Bajimuš Čieskadasjávri*. **7** J12: **228**

Čohkunjohka (AA/SA 1998) Pohjoisemman *Lohkkačopma*-kukkulan itäpuolelta *Mádjohka*-jokeen laskeva joki. Pohjoissaamea; *čohkun* = kampa tai aktiomuoto verbistä *čohkut* = kammata, *johka* = joki. **3** I7: **229**

Čopmalohája (3913 1) *Áhkojohmohkki*-mutkan kohdalla Akujokeen laskeva oja. Pohjoissaamea; *čopma* = kukkula, *loh* = mahdollisesti yhdysosalyhentymä sanasta *lohkki* = kansi, *ája* = oja (puro). **6** E10: **230**

Čuhčákimeseennâm (UP) Soiden ympäröimä maa-alue Koskelojoen itäpuolisen Karhujärven itäpuolella. Inarinsaamea; *čuhčá* = metso, *kimes* = kiima (soidin), *eennâm* = maa. **11** K18: **231**

Čuhčákimesämmir (JUM) Kukkula Pierkivaaran keskimmäisen osan eteläosassa. Inarinsaamea. Määriteosaselitys: ks. *Čuhčákimeseennâm*. **11** L17: **232**

Čulloveiguolbba (AA/SA 1998) Kangasmaa *Čulloveijohka*-jokisuun pohjoispuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Čulloveijohka*, *guolbba* = kangasmaa (kuolpuna). Kuolpunassa on hautausmaa (KV 1993). **6** C8: **233**

Čulloveijeaggi (3913 1) Suurehko suo Outakoskelta 7 km itä-kaakkoon. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Čulloveijohka*, *jeaggi* = jänkä. **6** D9: **234**

Čulloveijohka (3913 1) *Čulloveijeaggi*-jängältä Tenoon Outakosken kohdalla laskeva joki. Pohjoissaamea, *čullo* = mahdollisesti yhdysosajohdos verbistä *čuollat* = lyödä jollakin tai *čuollát* = näkyä taivasta vasten, *vei* = genetiivin lyhentymä sanasta *veadji* = pienehkö joki, *johka* = joki. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Čulloveinjálbmi, Čulloveiguolbba* ja *Čulloveijeaggi*. **6** D8: **235**

Čulloveinjálbmi (KV 1993) Čulloveijohka-joen suu Tenossa. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Čulloveijohka*, *njálbmi* = suu. **6** C8: **235A**

Čuollávárri (3913 2) Vaara *Gottetvárri*-vaaran ja *Gamajohka*-joen välissä. Pohjoissaamea; *čuollá* = oletettavasti yhdysosalyhentymä sanasta *čuollát* = näkyä taivasta vasten, *várri* = vaara. **7** G8: **236**

Čuonjájávri (3824 2) Järvi *Čuonjájeaggi*-jängän eteläosassa. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Čuonjájeaggi*, *jávri* = järvi. **10** H15: **237**

Čuonjájeaggi (3824 2) Suo Karigasniemen tien ja Utsjoen ja Inarin kuntien rajan yhtymäkohdasta 3 km itä-koilliseen. Pohjoissaamea; *čuonjá* = hanhi, *jeaggi* = jänkä. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Čuonjájávri*. **10** H14: **238**

Čuoškâjävri – Čuoikajávri (3842 1) Järvi Moosesvaaran luoteisreunalla. Inarinsaamea ja pohjoissaamea; *čuoškâ* ~ *čuoika* = sääski, *jävri* ~ *jávri* = järvi. **11** K14: **239**

D

Davimušaláš (3913 1) Karigasniemen Ailikkaan pohjoisin huippu. Pohjoissaamea; *davimuš* = pohjoisin, *aláš* = huippu (laki). **6** C12: **240**

Davimuš Luopmošvárri (3013 1) Vaara Luomusjärvien luoteispuolella. Määriteosaselitys: ks. *Davimušaláš*, *luopmoš* = tuntematon sana, *várri* = vaara. Nimiperhe: ks. Luomusjärvet – *Luopmošjávrrit*.

6 D12: **241**

Davimuš Mádjohsuorgi (AA/SA 1998) *Juovvaskáidi*-kaidan eteläpuolta *Mádjohka*-jokeen laskeva joki. Määriteosaselitys: ks. *Davimušaláš*, *mád* = yhdysosalyhentymä sanasta *mádjit* = majava (SA 2002), *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *suorgi* = haara. Nimiperhe: ks. *Mádjohka*. **3** H6: **242**

Davit Sávzavárri (3913 2) Vaara *Sávzajávri*-järvestä 3 km luonaaseen. Pohjoissaamea; *davit* = pohjoisempi, *sávza* = lammas, *várri* = vaara. Nimiperhe: ks. *Sávzajávri*. **7** H12: **243**

Davit suorgi (IL 1995) Utsjoen latvahaaroista pohjoisempi. Määriteosaselitys: ks. *Davit Sávzavárri*, *suorgi* = haara. Nimiperhe: ks. Utsjoki – *Ohcejohka*, koska kokonaisuudessaan nimen kuuluisi varmaankin olla *Ohcejoh davit suorgi*. **8** K11: **244**

Dálvadas (AA/SA 1998) Kylä Nilijokisuun alapuolella Tenon varrella. Pohjoissaamea; *dálvadas* = talvikylä. **2** D5: **245**

Dánsejohgieddi (OP) Vanha kenttä *Dánsejohka*-joen suulla. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Dánsejohka*, *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *gieddi* = kenttä. **1** G1: **246**

Dánsejohguolbba (OP) Noin kilometrin mittainen kangasmaa Tenoon laskevan *Dánsejohka*-joen koillispuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Dánsejohka*, *guolbba* = kangasmaa (kuolpuna). **1** G1: **247**

Dánsejohka (AA/SA 1998) *Gistuskáidi*-kaidan länsipuolelta Tenoon laskeva joki. Pohjoissaamea; *dánse* = yhdysosamuoto sanasta *dánsut, dánset* = tanssia. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Dánsejohgieddi*, *Dánsejohguolbba* ja Tanssijoki – *Dánsejohka* (talo). **1** G1: **248**

Dápmotjohka (AA/SA 1998) *Dápmotjávri*-järvestä Mierasjärven puoleen väliin laskeva pieni joki. Pohjoissaamea; *dápmot* = purotaimen, *johka* = joki. **8** L10: **249**

Dápmotluoppal (AA/SA 1998) Lompolo Kevojoen *Buvrrášjávri*-järven alapuolella. Määriteosaselitys: ks. *Dápmotjohka*, *luoppal* = lompolo, jokilaajentuma tai pieni järvi. **3** J7: **250**

Deanumuš Sieiddenjunis (AA/SA 1998) Vaaran nenäke Nuorpiniemestä 4,5 km itään. Pohjoissaamea; *deanumuš* = tenommaisin ~ tenonpuolimmaisin, *sieidde* = genetiivimuoto sanasta *sieidi* = seita, *njunis* = vaaran tai tunturin nenäke. Nimiperhe: ks. *Sieiddegeađgi*. **2** C7: **251**

Dearpmal-Rávdojávri ~ Dearbme-Rávdojávri (AA/SA 1998) Järvi Mierasjärven talosta 2,5 km länsi-lounaaseen. Suomenkielinen ”Törmä-Rautujärvi” ei ole vakiintunut, vaikka se onkin rinnakkaisnimen suora suomennos. Pohjoissaamea; *dearpmal* = yhdysosalyhentymä sanoista *dearpmi alde* = törmän päällä, *rávdo* = yhdysosamuoto sanasta *rávdu* = rautu, *jávri* = järvi, *dearbme* = yhdysosamuoto sanasta *dearbmi* = törmä. **8** K11: **252**

Deažžalahnjárga (3911 2) Niemi Rovisuvannosta 1,5 km pohjoiseen. Pohjoissaamea; *deažžalah* = genetiivinen johdos sanasta *deačča̓lakkis* = sisilisko (IL 2002), *njárga* = niemi. **5** B11: **253**

Dimbbarvárri (AA/SA 1998) Vaara Nuvvuksen kylästä 1,5 km kaakkoon. Pohjoissaamea; *dimbbar* = tukki, rakennuspuu, *várri* = vaara. **2** E5: **254**

Doaresgáldu (3913 1) *Rihtáčopma*-kukkulan länsipuolelta *Čulloveijohka*-jokeen laskeva oja. Pohjoissaamea; *doares* = attribuuttimuoto sanasta *doaris* = poikittainen, *gáldu* = lähde. **6** C8: **255**

Doarroája (AA/SA 1998) *Doarrojeaggi*-jängältä *Čársejohka*-jokeen laskeva oja. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Doarrovárri*, *ája* = oja (puro). **3** I5: **256**

Doarročohkka (AA/SA 1998) Kukkula Aittijoelta 5 km itä-kaakkoon. Pohjoissaamea; *doarro* = yhdysosamuoto sanasta *doarru* = tappelu (taistelu), *čohkka* = huippu (laki). Nimiperheeseen kuuluvat *Doarročopma* ja *Doarroleahki*. **2** D6: **257**

Doarročopma (AA/SA 1998) Kukkula Aittijoelta 5 km itään. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Doarročohkka, čopma* = kukkula. **2** D6: **258**

Doarrojeaggi (AA/SA 19989) Suo *Doarrovárri*-vaaran lounaispuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Doarrovárri*, *jeaggi* = jänkä. **3** I5: **259**

Doarroleahki (AA/SA 1998) Laakso *Doarročohkka*-kukkulan länsipuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Doarročohkka*, *leahki* = laakso. **2** D6: **260**

Doarrovárri (AA/SA 1998) Vaara *Čársejohka*-jokisuulta 8 km länteen *Čársejohka*-joen eteläpuolella. Pohjoissaamea; *doarro* = yhdysosamuoto sanasta *doarru* = tappelu (taistelu), *várri* = vaara. Nimiperheeseen kuuluvat *Doarroája* ja *Doarrojeaggi*. **3** I5: **261**

Dolastallandievvá (IL 1995) Kunnas *Uhcit Vuogojávri* -järven ja *Rávdoláttu*-lammen välissä. Pohjoissaamea; *dolastallan* = aktiomuoto verbistä *dolastallat* = pitää nuotiota (tulistella), *dievvá* = kunnas (tieva). Aikaisin keväällä pälveentyvä kunnas, jossa pilkkionkijat pitävät tulta. **7** J9: **262**

Doppemuš Sieddenjunis (AA/SA 1998) *Sieddenjunis*-nenäkkeistä itäisin, sijaitsee noin 8 kilometriä itään *Nuorbenjárga*-niemestä. Pohjoissaamea; *doppemuš* = tuokimmaisin ~ tuonpuolimmaisin ~ kauimmaisin, *sieidde* = genetiivimuoto sanasta *sieidi* = seita, *njunis* = vaaran tai tunturin nenäke. Nimiperhe: ks. *Sieiddegeađgi*. **2** C7: **263**

Dorveguoikkája (3911 2) Torvikosken alapuolelta Inarijokeen laskeva oja. Pohjoissaamea; *dorve* = torvi, *guoikk* = genetiivinen lyhentymä sanasta *guoika* = koski, *ája* = oja (puro). Nimiperhe: ks. Torvikoski – *Dorveguoika*. **5** B13: **264**

Duottar-Áitevárri (AA/SA 1998) Vaara *Gáimmoaivi*-tunturin itäpuolella. Pohjoissaamea: *duottar* = tunturi, *áite* = yhdysosamuoto sanasta *áiti* = aitta, varasto, säilö, *várri* = vaara. Vaara kuuluu perusosaltaan samannimiseen vaararyhmään, jota voitaneen pitää nimiperheenä, koska vaarat ovat peräkkäin. Ryhmän muut vaarat ovat *Vuopme-Áitevárri* ja *Iŋgá Áitevárri*. **2** F7: **265**

Duottar-Mávnna (AA/SA 1998) Tunturi *Jeagelveijohka*- ja *Mávnnajohka*-jokien välissä. Määriteosaselitys: ks. *Duottar-Áitevárri*, *Mávnna* = genetiivimuoto nimestä *Mávnos* = Maunu. Tunturi kuuluu kolmen tunturin ryhmään, joiden nimien perusosana esiintyy *Mávnna*. Ryhmää voitaneen siten pitää nimiperheenä. Ryhmän muut tunturit ovat *Stuorra Mávnna* ja *Jorba-Mávnna* ~ *Skadjávár-Mávnna*. Nimiperheeseen kuuluvat *Duottar-Mávnna ráhppat, Mávnnajohka* ja *Mávnnaávži*. **2** D7: **266**

Duottar-Mávnna ráhppat (AA/SA 1998) Vaikeakulkuinen maasto *Duottar-Mávnna* -tunturin koillispuolella. Määriteosaselitys: ks. *Duottar-Áitevárri*, *Mávnna* = tuntematon sana, joka viittaa miehen nimeen *Mávnos* = Maunu, *ráhppát* = kivikkoinen, jyrkänteinen ja vaikeakulkuinen maasto. Nimiperhe: ks. *Duottar-Mávnna*. **2** E7: **267**

E

Eahpárašjohka (AA/SA 1998) *Goahppeloaivi*-tunturin itärinteeltä Tenoon laskeva joki. Pohjoissaamea; *eahpáraš* = äpärä, lapsivainaja, *johka* = joki. **1** I1: **268**

Eartnavađđa (3913 1) Vaara Akujoen *Áhkojohmohkki*-mutkasta 1,5 km luoteeseen. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Eartnavárri*, *vađđa* = aukea metsässä. **6** E10: **269**

Eartnavárája (3913 1) Akujärvenjokeen idästä laskeva puro. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Eartnavárri*, *vár* = yhdysosalyhentymä sanasta *várri* = vaara, *ája* = oja (puro). **6** E10: **270**

Eartnavárri (3913 1) Vaara Akujoen ja Akujärvenjoen muodostamassa kaidassa. Pohjoissaamea; *Eartna* = ilmeisesti genetiivimuoto sanasta *Eardna*, joka voisi olla henkilönimi (SA 2002), *várri* = vaara. Nimiperheeseen kuuluvat *Eartnávárája* ja *Eartnavađđa*. **6** E10: **271**

Ell-Ándde geađgi (OP) Laakea vesikivi Tenon länsirannalla *Leavvajohka*-jokisuulta 0,7 km ylävirtaan. Määriteosaselitys: ks. *Ell-Ásllat Goáhtečopma*, *geađgi* = kivi. *Ell-Ánde* = ”Ellin Antti”, Antti Samuelinpoika Laiti (1888–1971) keitti kiven päällä kahvia. **1** F1: **272**

Ell-Ásllat Goáhtečopma (AA/SA 1998) Kukkula *Čársejohka*- ja *Liŋkinjohka*-jokien yhtymäkohdasta kilometri pohjoiseen. Pohjoissaamea; *Ell* = genetiivinen yhdysosalyhentymä naisen nimestä *Elle* = Elli, Ellen, *Ásllat* = Aslak, *goahte* = yhdysosamuoto sanasta *goahti* = kota (turvekota tai loudekota), *čopma* = kukkula. ”Ellin Aslakki”, Aslak Samuelinpoika Laitin (1886–1977) mukaan. *Ell-Ánde* (ks. edellinen nimi) ja *Ell-Áslat* olivat veljeksiä. **3** H5: **273**

Erkkejohka (AA/SA 1998) *Ovddaldasvárri*-vaaran itäpuolta Tenoon laskeva joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Erkkeroavvi*, *johka* = joki. **2** C6: **274**

Erkkenjárga (3911 2) Niemi Piesjokisuulta 2 km Tenoa ylävirtaan. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Erkkeroavvi*, *njárga* = niemi. **5** B11: **275**

Erkkeroavvi (3911 2) Rova Rovisuvannosta 4 km koilliseen. Pohjoissaamea; *Erkke* = genetiivimuoto miehen nimestä *Erke* = Erkki, *roavvi* = rova (vanha paloalue). Nimiperheeseen kuuluvat *Erkkenjárga* ja alenevassa polvessa perusosan *roavvi* mukaan *Roavvejohka* ja Rovisuvanto – *Roavvesavu*. **5** B11: **276**

Erttetjuovva (AA/SA 1998) Kivikko *Erttetvárri*-vaaran itäpuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Erttetvárri*, *juovva* = kivikko, louhikko. **3** I4: **277**

Erttetváre gárdi (AA/SA 1998) Vanha kivinen poroerotusaita Erttetvárri-vaaran etelä-lounaislaidalla. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Erttetvárri, váre = genetiivimuoto sanasta várri = vaara, gárdi = kaarre, aitaus. Aidan on latonut laakakivistä Iivari Niilanpoika Pieski (1819–1877) ja sitä on korjaillut ja laajentanut Gáddjá-Nillá (1856–1929) eli Nils Nilsinpoika Vuolab (Paulaharju, S: Taka-Lappia s. 142). **3** H4–5: **278**

Erttetvárjogajeaggi (AA/SA 1998) Suo *Erttetvárri*-vaaran luoteispuolella. Määriteosaselitys: ks. *Erttetvárri*, *vár* = yhdysosalyhentymä sanasta *várri* = vaara, *joga* = genetiivimuoto sanasta *johka* = joki > joen, *jeaggi* = jänkä. Nimiperhe: ks. *Erttetvárjohka*. **3** H4: **279**

Erttetvárjohka (AA/SA 1998) *Erttetvárjogajeaggi*-jängältä *Čársejohka*-jokeen laskeva pienehkö joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Erttetvárri*, sekä alenevassa polvessa *Erttetvárjogajeaggi, vár* = yhdysosalyhentymä sanasta *várri* = vaara, *johka* = joki. **3** H4: **280**, **3** I4: **280**

Erttetvárláttu (AA/SA 1998) Lampi *Erttetvárri*-vaarasta 2 km pohjois-koilliseen. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Erttetvárri*, *vár* = yhdysosalyhentymä sanasta *várri* = vaara, *láttu* = lampi. **3** H4: **281**

Erttetvárri (AA/SA 1998) Vaara *Njiđgu-* ja *Erttetvárjohka*-jokien välissä. Pohjoissaamea; *erttet* = kylki, *várri* = vaara, *várri* = vaara. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Erttetjuovva*, *Erttetváre gárdi*, *Erttetvárjohka*, *Erttetvárláttu* ja *Uhca Erttetvárri*. **3** H4: **282**

F

Fanasjávri (AA/SA 1998) Järvi *Jeagelveijohka*-joen pohjoispuolella olevan *Roavveskáidi*-kaidan itäpäässä. Pohjoissaamea; *fanas* = vene, *jávri* = järvi. **2** D7: **283**

Fállágorsa (IL 1995) Rotko *Váldufális-* ja *Stuorrafális*-tuntureiden välissä. Pohjoissaamea; *fállá* = genetiivimuoto sanasta *fális* = valas, *gorsa* = kursu. Nimiperhe: ks. *Fállát*. **7** J10: **284**

Fállát (3913 2) Kolme tunturia *Vuogojávri*-järven eteläpuolella: *Stuorrafális*, *Váldufális* ~ *Gaskafális* ja *Skierrefális*. Pohjoissaamea; *fállát* = monikkomuoto sanasta *fális* = valas. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Fállágorsa*, *Fállávuolegávva*, *Stuorrafális*, *Váldufális* ja *Jorbafális*. **7** J10: **285**

Fállávuolegávva (IL 1995) Poukama *Vuogojávri*-järven eteläpäässä. Määriteosaselitys: ks. *Fállágorsa*, *vuole* = alitse (alla), *gávva* = puokama. Paikka on lähinnä *Stuorrafális*-tunturia ja ikään kuin sen alla. Nimiperhe: ks. *Fállát*. **7** J9: **286**

Fávleguoika (AA/SA 1998) Ensimmäinen koski Utsjoen Kenesjärvestä ylävirtaan. Pohjoissaamea; *fávle* = yhdysosamuoto sanasta *fávli* = väylä, *guoika* = koski. Nimiperheeseen kuuluu *Fávleguoika*.
4 K7: **287**

Fávleluoppal (AA/SA 1998) Ensimmäinen jokilaajentuma Utsjoen vesistön Kenesjärvestä ylävirtaan. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Fávleguoika*, *luoppal* = lompolo, jokilaajentuma. **4** K7: **288**

Fávrrosája Nuorpiniemi-talon koillispuolelta *Fávrrosvuohppi*-vuopajaan ja sitä kautta Tenoon laskeva pieni oja. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Fávrrosdievvá*, *ája* = oja (puro). **2** B7: **289**

Fávrrosdievvá (AA/SA 1998) Kunnas Nuorpiniemi-talon kohdalla maantien itäpuolella. Pohjoissaamea; *fávrros* = kaunis (ihmisestä), *dievvá* = kunnas (tieva). Nimiperheeseen kuuluvat *Fávrrosdievvá*, *Fávrrosnjunni* ja *Fávrrosvuohppi*. **2** B7: **290**

Fávrrosnjunni (KV 1993) *Fávrrosdievvá*-kukkulan pohjoisnokka. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Fávrrosdievvá*, *njunni* = nokka. **2** B7: **291**

Fávrrosvuohppi (AA/SA 1998) Vuopaja Nuorpiniemi-talosta 1 km koilliseen. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Fávrrosdievvá*, *vuohppi* = vuopaja. **2** B7: **292**

Feaskkerádjagat (AA/SA 1998) Karigasniemen Ailikkaan *Feaskkervárri*-vaaran etelärinteeltä *Basijohka*-jokeen laskevat kolme vierekkäistä puroa. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Feaskkervárri*, *ádjagat* = monikkomuoto sanasta *ája* = oja. **6** C13: **293**

Feaskkergurra (AA/SA 1998) Kuru Nuvvuksen kylästä kilometri itään. Määriteosaselitys: ks. *Feaskkervárri*, *gurra* = kuru. Nimiperhe: ks. *Áilegasfeaskkir*. **2** E4: **294**

Feaskkerjeaggi (AA/SA 1998) Pieni suo Nuvvuksen *Áilegas*-tunturin etelärinteessä. Määriteosaselitys: ks. *Feaskkervárri*, *jeaggi* = jänkä. Nimiperhe: ks. *Áilegasfeaskkir*. **2** E4: **295**

Feaskkervárri (3913 1) Vaara Karigasniemen Alikkaan eteläpuolella. Pohjoissaamea; *feaskker* = yhdysosamuoto sanasta *feaskkir* = eteinen, *várri* = vaara. Kaikissa Utsjoen kolmessa Ailikkaassa on *feaskkir* = eteinen. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Feaskkerádjagat*. **6** C13: **296**

Fielbmá (3913 1) Luomusjärvien välisen kannaksen katkaiseva joki Luomusjärvien koillispäässä. Pohjoissaamea; *fielbmá* = syvä suvanto. **6** E12: **297**

Fielbmá – Viälmá (IV 2003) Madejoen alajuoksu ennen Aksujärveen laskemista. Pohjoissaamea ja inarinsaamea. Nimiselitys: ks. *Fielbmá* (ylempi). **10** I17: **297A**

Fiellogahjohka (3913 2) Luoteesta Kevojokeen laskeva joki. Pohjoissaamea; *fiello* = yhdysosalyhentymä sanasta *fiellu* = lauta, *gah* = yhdysosalyhentymä sanasta *geađgi* = kivi, *johka* = joki (SA 2002). Vanhemmissa karttapainoksissa kuten 1: 20 000 nr. 3913 08/1975 nimi on kirjoitettu *"Fiellogeädggejohka"*, *geađgge* = genetiivimuoto sanasta *geađgi* = kivi. Jokisuulla on Suomen komeimpiin kuuluva putous. Nimiperheeseen kuuluu *Fiellogahskáidi*. **6** F10: **298**, **7** G10: **298**

Fiellogahskáidi (AA/SA 1998) Vaaramaa *Fiellogahjohka*-joen ja Kevojoen välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Fiellogahjohka*, *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita). **7** G10: **299**

Fierbmelahskáidi (3824 1) Kaira Kaktsajoen ja *Leammašjohka*-joen välissä. Pohjoissaamea; *fierbme* = yhdysosamuoto sanasta *fierbmi* = verkko, *lah* = yhdysosalyhentymä sanasta *luovdi* = nuotta- tai verkkolauta, *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita). Nimiperhe: ks. *Fierbmeluovdi*. **9** E14: **300**

Fierbmeluovdi (SA 2002) Korkea mäennyppylä *Fierbmelahskáidi*-kaidan eteläpuolella. Määriteosaselitys: ks. *Fierbmelahskáidi*, *luovdi* = lauta. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Fierbmelahskáidi*. Kumpare muistuttaa kaukaa katsottuna nuotan perälautaa ja se toimii erinomaisena opaskumpuna, jonka on helppo tunnistaa. **9** E14: **301**

Fierranjohka (3911 2) *Čielgevárri*-vaaran eteläpuolelta Tenoon laskeva joki. Pohjoissaamea; *fierran* = aktiomuoto verbist *fierrat* = vieriä, *johka* = joki. Nimiperheeseen kuuluu *Fierranjohka*-niminen talo. **5** B10: **302**

Fierranjohka (3911 2) Talo Tenon rannalla *Fierranjohka*-jokisuun länsipuolella. Nimiselitys ja nimiperhe: ks. ylempi *Fierranjohka*. **5** B10: **303**

G

Gabbavaritčopma (3913 2) Kukkula *Gamajohka*-joen ja *Roavvejeaggi*-jängän välissä. Pohjoissaamea; *gabba* = täysvalkoinen poro, jonka koparatkin ovat valkoisia, *varit* = urakka (kaksi vuotta vanha urosporo), *čopma* = kukkula. **7** H8: **304**

Gahperjohka (3913 2) *Gahpermaras*-maraston kaakkoispuolelta Kevojokeen laskeva joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Gahpermaras*, *johka* = joki. **7** I10: **305**, **7** I9: **305**

Gahpermaras (3913 2) Marasto Kevojoen kaakkoispuolella *Vuogojávri*-järvestä 6 km länsi-lounaaseen. Pohjoissaamea; *gahper* = yhdysosamuoto sanasta *gahpir* = lakki, *maras* = marasto. Mahdollisesti primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Gahperjohka*. **7** I10: **306**

Gamajohgeašoaivi (3913 1) Tunturi *Gamajohka*-joen latvan lounaispuolella. Määriteosaselitys: ks. *Gamajohluoppal*, *geaš* = yhdysosalyhentymä sanasta *geahči* = pää (kärki), *oaivi* = pää. Nimiperhe: ks. *Gamajohka*, vaikka pitäisi olla *Gamajohgeahči*, ”Kamajoenpää”, joka ei esiinny numeroituna nimenä tässä kirjoituksessa, eikä siis liene käytössäkään. **6** F8–9: **307**

Gamajohka (3913 2) *Gamoaivi-* ja *Guivi*-tuntureiden välistä Kevojokeen laskeva suurehko joki. Määriteosaselitys: ks. *Gamajohluoppal*, *johka* = joki. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Gamajohgeašoaivi*, *Gamajohluoppal* ja *Gamajohnjálbmi*. **6** F8: **308**, **7** G8: **308**, **7** I9: **308**

Gamajohluoppal (3913 2) Pitkä laajentuma Kevojoessa *Gamajohka*-jokissuusta 1,5 km ylävirtaan. Pohjoissaamea, *gama* = tuntematon sana, joka assosioituu sanaan *gáma* = kenkä, *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *luoppal* = lompolo, jokilaajentuma. Nimiperhe: ks. *Gamajohka*. **7** I9: **309**

Gamajohnjálbmi (3913 2) *Gamajohka*-joen suu Kevojoessa. Määriteosaselitys: ks. *Gamajohluoppal*, *njálbmi* = suu. Nimiperhe: ks. *Gamajohka,* ja alenevassa polvessa *Gamajohnjálmmeluoppal*. **7** I9: **309A**

Gamajohnjálmmeluoppal (3913 2) Laajentuma Kevojoessa *Suohpášjávri*-järven pohjoispuolella. Määriteosaselitys: ks. *Gamajohluoppal*, *njálmme* = genetiivimuoto sanasta *njálbmi* = suu, *luoppal* = lompolo, jokilaajentuma. Nimiperhe: ks. *Gamajohnjálbmi*. **7** I9: **310**

Gamoaivi (3913 1) Tunturi *Gamajohka*-joen latvan eteläpuolella. Määriteosaselitys: ks. *Gamajohluoppal*, *oaivi* = pää. Mahdollisesti primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Gamajohka*. **6** F9: **311**

Garvinoaivi (AA/SA 1998) Kukkula *Várddoaijávri*-järvestä kilometri pohjoiseen. Pohjoissaamea; *garvin* = aktiomuoto verbistä *garvit* = kiertää, *oaivi* = pää. **3** G2: **312**

Gaskabeaičopma (AA/SA 1998, IL.1995) Vaarannokka Mieraslompolasta kilometri etelään. Pohjoissaamea; *gaskabeai* = yhdysosalyhentymä yhdyssanasta *gaskabeaivi* = keskipäivä, *čopma* = kukkula. Mieraslompolasta katsottuna aurinko on keskipäivällä nimetyn kukkulan kohdalla. **8** L9: **313**

Gaska-Biesvárri (3913 1) Vaara Karigasniemen Ailikkaan korkeimmalta kohdalta 8 km pohjoiseen. Pohjoissaamea; *gaska* = väli, *bies* = tuntematon sana, joka voisi olla yhdysosalyhentymä esim. sanasta *beassi* = pesä, *várri* = vaara. Nimiperhe: ks. *Biesjávrrit*. **6** C10: **314**

Gaskačohkka (AA/SA 1998) Tunturi Aittijoelta 1,5 km kaakkoon. Määriteosaselitys: ks. *Gaska-Biesvárri*, *čohkka* = huippu (laki). **2** D6: **315**

Gaskadállu (AA/SA 1998) Talo Tenon varrella Rovisuvannon kylän keskellä. Määriteosaselitys: ks. *Gaska-Biesvárri*, *dállu* = talo. **5** A11: **316**

Gaskadállu (3911 2) Talo Tenon varrella Rovisuvannon kylän eteläpäässä. Määriteosaselitys: ks. *Gaska-Biesvárri*, *dállu* = talo. **5** A12: **317**

Gaskaniitojohgeašoaivi (AA/SA 1998) Kukkula *Njálatoaivi*-päästä 2 km pohjois-koilliseen. Määriteosaselitys: ks. *Gaska-Biesvárri*, *niito* = yhdysosamuoto sanasta *niitu* = niitty, *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *oaivi* = pää. **3** I2: **318**

Gaskanjáskkahat (AA/SA 1998) Raivattu alue Tenon ja maantien välissä *Dálvadas*-kylästä 4,5 km ylävirtaan. Määriteosaselitys: ks. *Gaska-Biesvárri*, *njáskkahat* = raivio. **2** D6: **319**

Gaskkamušaláš (3913 1) Karigasniemen Ailikkaan keskimmäinen huippu. Pohjoissaamea; *gaskkamuš* = keskimmäinen, *aláš* = huippu (laki). **6** C12: **320**

Gaskkamušbihttá (AA/SA 1998) Tenon Yläkönkään keskimmäinen koski. Määriteosaselitys: ks. *Gaskkamušaláš*, *bihttá* = pala, kappale. **1** G1: **321**

Gaskkamuš Cuokkajávri (AA/SA 1998) Järvi Mierasjärven eteläpäästä 7 km länteen. Määriteosaselitys: ks. *Gaskkamušaláš*, *cuokka* = merkitykseltään tuntematon sana, *jávri* = järvi. Nimiperhe: ks. *Cuoggá ~ Cuokkajohka*. **8** K11: **322**

Gaskkamuš Luopmošvárri (3013 1) Vaara Luomusjärvistä luoteeseen. Määriteosaselitys: ks. *Gaskkamušaláš*, *luopmoš* = tuntematon sana, *várri* = vaara. Nimiperhe: ks. Luomusjärvet – *Luopmošjávrrit*. **6** D12: **323**

Gaskkamuš Mádjohsuorgi (AA/SA 1998) Lännestä *Davimuš Mádjohsuorgi* -jokeen laskeva joki. Määriteosaselitys: ks. *Gaskkamušaláš*, *mád* = yhdysosalyhentymä sanasta *mádjit* = majava (SA 2002), *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *suorgi* = haara. Nimiperhe: ks. *Mádjohka*. **3** H7: **324**

Gaskkamuš Njaggaleapme ~ Sáltájanjálmjávri (AA/SA 1998) *Njaggaleamet*-järvistä keskimmäinen. Määriteosaselitys: ks. *Gaskkamušaláš*, *Njaggaleapme* = mahdollisesti aktiomuoto tuntemattomasta verbistä *njaggalit*, *sált* = yhdysosalyhentymä sanasta *sálti* = suola, *ája* = oja, *njálm* = yhdysosalyhentymä sanasta *njálbmi* = suu, *jávri* = järvi. Kuuluu nimiperheeseen, jonka yhteisnimitys on *Njaggaleamet* (ilmeisesti primäärinimi, joka ei esiinny tässä kirjoituksessa numeroituna nimenä). Nimiperhe: ks. *Bajimuš Njaggaleapme*. **7** J8: **325**

Gaskkamuš Sieiddenjunis (AA/SA 1998) Vaaran nenäke *Nuorbenjárga*-niemestä 5,5 km itään. Määriteosaselitys: ks. *Gaskkamušaláš*, *sieidde* = genetiivimuoto sanasta *sieidi* = seita, *njunis* = vaaran nenäke. Nimiperhe: ks. *Sieiddegeađgi*. **2** C7: **326**

Gaskuguoikkája (AA/SA 1998) *Sieiddenjunni*-vaaran pohjoispuolelta Tenoon laskeva oja. Pohjoissaamea; *gasku* = keskellä, *guoikk* = genetiivimuoto sanasta *guoika* = koski, *ája* = oja (puro). **6** C8: **327**

Gatnjalastinskáidi (3913 2) Kaira *Čieskadasjohka-* ja *Bajit Gompunája* -jokien välissä. Pohjoissaamea; *gatnjalastin* = aktiomuoto verbistä *gatnjalastit* = kyynelehtiä > kyynelehtimä, *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita). **7** H11: **328**

Gazzanjavejohka (AA/SA 1998) *Rišnjárvárri-* ~ *Riškávárri*-vaaran koillispuolelta Tenoon laskeva joki. Pohjoissaamea; *gazza* = kynsi, *njave* = genetiivimuoto sanasta *njavvi* = niva, *johka* = joki. **2** F2: **329**

Gáimmoaivi (AA/SA 1998) Tunturi Nilijoen yläosan mutkan ja *Mávnnajohka*-joen välissä. Pohjoissaamea; *gáimm* = genetiivin lyhentymä sanasta *gáibmi* = kaima, *oaivi* = pää. Paistuntureitten toiseksi korkein tunturi (618,9 m/mpy.). **2** F7: **330**

Gáissáčopma (3824 2) Kukkula Kaamasmukan pohjoispuolella. Pohjoissaamea; *gáissá* = genetiivimuoto sanasta *gáisá* = lumitunturi, *čopma* = kukkula. **10** G14: **331**

Gáivvoskáidi (3911 2) Kaira *Roavveája*-ojan ja Kaivojoen välissä. Pohjoissaamea; *gáivvo* = kaivo, *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita). **5** B11: **332**

Gáldobohki (AA/SA 1998) Ensimmäinen niva *Vuolit Cuokkajávri* -järvestä alavirtaan. Määriteosaselitys: ks. *Gáldojohka*, *bohki* = kapeikko (niva). **8** K8: **333**

Gáldojohka (AA/SA 1998) *Stohpoláttu*-lammesta Utsjoen itäisempään latvahaaraan laskeva joki. Pohjoissaamea; *gáldo* = yhdysosamuoto sanasta *gáldu* = lähde, *johka* = joki. **8** L11: **334**

Gálgojohka (AA/SA 1998) Lännestä Utsjokeen Utsjoen kylän kohdalla laskeva joki. Pohjoissaamea; *gálgo* = yhdysosamuoto sanasta *gálgu* = vaimo, *johka* = joki. Joki toimii Tenon jäittenlähdön indigaattorina siten, että Tenon jäät kolmen päivän päästä siitä kun *Gálgojohka* -joki avautuu. **4** K2: **335**

Gállovárri (AA/SA 1998) Vaara *Nuvvosjohka*-jokisuulta 5 km kaakkoon. Pohjoissaamea; *gállo* = yhdysosamuoto sanasta *gállu* = otsa, kallio, *várri* = vaara. **2** E5: **336**

Gámatbelvárri (3913 1) Vaara Luomusjärvien ja Karigasniementien välissä. Pohjoissaamea; *gámatbel* = mahdollisesti yhdysosalyhentymä sanoista *gáma* + *bealli* = kenkäpuoli, *várri* = vaara. **6** D13: **337**

Gánegurra (AA/SA 1998) Pieni kuru Tenon etelärannalla *Goržánnjárga*-niemen itäpuolella. Pohjoissaamea; *gáne* = genetiivimuoto tuntemattomasta sanasta *gátni*, vrt. *gá(t)nis* = ristiluu, *gurra* = kuru. **1** J1: **338**

Gáranasjávri ~ Gáranasčuohkanjávri (AA/SA 1998, IL.1995) Pienehkö järvi keskellä *Cuokkaskáidi*-kaitaa. Pohjoissaamea; *gáranas* = korppi, *čuohkan* = aktiomuoto verbistä *čuohkat* = latkia, *jávri* = järvi. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Gáranasjohka*. **8** K10: **339**

Gáranasjohka (AA/SA 1998) *Cuokkaskáidi*-kaidan *Gáranasjávri*-järvestä *Gievganláttu*-lampeen laskeva joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Gáranasjávri*, *johka* = joki. **8** K – L10: **340**

Gárdája (3913 2, IL.1995) *Fállát*-tuntureiden eteläpuolelta *Sávzajávri*-järveen laskeva oja. Pohjoissaamea; *gárd* = yhdysosalyhentymä sanasta *gárdi* = aitaus ~ kaarre, *ája* = oja. Ojan länsipuolella on vanha kaarre ja itäpuolella kaksi kaarretta. **7** I11: **341**

Gárdečielgi (IL 1995) Selänne *Cuoggásisjávrrit*-järvien itäpuolella. Pohjoissaamea; *gárde* = yhdysosalyhentymä sanasta *gárdi* = aitaus, *čielgi* = selkä. Poromiehet ovat pystyttäneet selänteeseen 1980-luvulla merkintäaidan. **8** K11: **342**

Gárdečopma (3913 2) Kukkula *Gompunčohkka*-tunturin itäpuolella. Määriteosaselitys: ks. *Gárdečielgi*, *čopma* = kukkula. Kukkulan laella on erotusaita. **7** H11: **343**

Gárdejohka (AA/SA 1998) Etelästä Nilijokeen kilometri ennen sen yhtymistä Tenoon laskeva joki. Määriteosaselitys: ks. *Gárdečielgi*, *johka* = joki. **2** D5: **344**

Gávccespáillitája (AA/SA 1998) *Nuvvosváráš*-vaaran koillispuolta *Nuvvosjohka*-jokeen laskeva oja. Pohjoissaamea, *gávcce* = yhdysosamuoto sanasta *gávcci* = kahdeksan, *spáillit* = pailakka (opettamaton, edellisvuonna kuohittu poro), *ája* = oja. **2** F4: **345**

Gávnnastaddancahca (AA/SA 1998) Sola *Námmájohka*-joen yläjuoksun pohjoispuolella. Pohjoissaamea; *gávnnastaddan* = aktiomuoto verbistä *gávnnastaddat* = naurahdella, *cahca* = vedenjakaja, sola. Irma Laitin mukaan taustalla saattaisi olla verbi *gávnnadit* = kohdata. **3** J3: **346**

Gearddosjávri (3913 1) Järvi Luomusjärvien eteläpuolella. Pohjoissaamea; *gearddos* = yhdysosamuoto sanasta *gearddus*, jota käytetään vain paikannimissä ilmaisemaan mm. veden kiertoa eli ”kertaamista”; vrt. *geardut* = kertoa, kerrata (SA 2002), *jávri* = järvi. **6** D13: **347**

Gearddosjávri (AA/SA 1998) Järvi Kenesjärven eteläpään eteläpuolella. Nimiselitys: ks. *Gearddosjávri* (ylin). Utsjoen koski tulvii joskus tähän lampeen aiheuttaen siinä veden kiertoa (SA 2002). **4** K7: **348**

Gearddosjávri (AA/SA 1998) Järvi Pikku Kevojärven koillispuolella tai saman järven länsipuolella. Nimiselitys: ks. *Gearddosjávri* (ylin). **3** J6: **349**

Geassesaibákti ~ Álesbákti ~ Yrjjebákti (KV 1993) Vaara Pihtioja-talon kohdalla Tenon rannalla. Pohjoissaamea; *geasse* = yhdysosamuoto sanasta *geassi* = kesä, *sai* = yhdysosalyhentymä sanasta *sadji* = paikka, *bákti* = pahta, *Áles* = mukaelma suomenkielisestä nimestä Aleksi (ks. Pihtioja), *Yrjje* = genetiivimukaelma nimestä Yrjö (Yrjö Hagelinin mukaan, ks. Pihtioja). **2** B7: **350**

Geatgielas (3913 1) Tunturi Luomusjärven ja *Ruohtir*-tunturin välissä. Nimiselitys: ks. *Geatgiellasjohka*. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Geatgiellasjohka* ja *Geatgiellasoaivi* sekä *Geatgiellasjeaggi* (suo *Geatgillasjohka*-joen puolessa välissä) ja *Geatgiellasnjárga* (*Geatgiellasjohka*- ja *Vuollašjohka*-jokien muodostama niemi ennen niiden yhtymistä). *Geatgiellasjeaggi* ja *Geatgiellasnjárga* eivät esiinny omana numeronaan tässä luettelossa, koska ne on lisätty jälkikäteen. **6** E12: **351**

Geatgiellasjohka (3913 1) *Ruohtir*-tunturin eteläpuolella *Vuollašjohka*-jokeen laskeva joki. Pohjoissaamea; *geat* = yhdysosalyhentymä sanasta *geatki* = ahma, *giellas* = genetiivimuoto sanasta *gielas* = pitkä ja kapea selänne, *johka* = joki. Nimiperhe: ks. *Geatgielas*. **6** F13: **352**, **6** F12: **352**

Geatgiellasoaivi (3913 1) Kukkula *Geatgielas*-selänteen eteläpäässä. Määriteosaselitys: ks. *Geatgiellasjohka*, *oaivi* = pää. Nimiperhe: ks. *Geatgielas*. **6** E12: **353**

Geavgŋábákti (AA/SA 1998) Pahta Pikku Kevojärven itäpuolella. Pohjoissaamea; *geavgŋá* = genetiivimuoto sanasta *geavŋŋis* = köngäs, *bákti* = pahta. Nimiperhe: ks. *Geavugeavŋŋis*. **3** J6: **354**

Geavugeavŋŋis (AA/SA 1998) Köngäs Kevojoessa Pikku Kevojärven yläpuolella. Pohjoissaamea; *Geavu* = genetiivimuoto nimestä *Geavvu*, jonka merkitys ei ole tiedossa (ks. kuitenkin Kevojärvi), *geavŋŋis* = köngäs. Nimiperhe: ks. Kevojoki – *Geavvu* ja alenevassa polvessa *Geavgŋábákti*. **3** J6: **355**

Geavumuš Bálddotjávri (AA/SA 1998) Kolmesta *Bálddotjávri*-järvestä läntisin. Pohjoissaamea; *geavumuš* = superlatiivimuoto nimestä *Geavvu* = Kevo > kevommaisin (kevonpuolisin), *bálddot* = johdos sanasta *bálda* = vieri (KSVK 52, s. 296), *jávri* = järvi. Nimiperhe: ks. *Stuorra Bálddotjávri*. **3** J7: **356**

Geavvogeahči (AA/SA 1998) Kevon latva *Ruohtir*-tunturin pohjoispuolella. Pohjoissaamea; *geavvo* = yhdysosamuoto sanasta *geavvu*, jonka merkitys ei ole tiedossa, *geahči* = pää (kärki). Nimiperhe: ks. Kevojoki – *Geavvu*, ja alenevassa polvessa *Geavvogeašláddot* ja *Geavvogeašoaivvit*. **6** F11: **357**

Geavvogeašláddot (AA/SA 1998) Kaksi laskujoetonta lampea vedenjakajalla *Ruohtir*-tunturin luoteispuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Geavvogeahči, *geaš* = yhdysosalyhentymä sanasta *geahči* = pää (kärki), *láddot* = monikkomuoto sanasta *láttu* = lampi > lammet. **6** F11: **358**

Geavvogeašoaivvit (3913 1) Kaksi tunturihuippua *Geavvogeašláddot*-lampien luoteispuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Geavvogeahči*, *geaš* = yhdysosalyhentymä sanasta *geahči* = pää (kärki), *oaivvit* = monikkomuoto sanasta *oaivi* = pää > päät. **6** E – F11: **359**

Geresčopma (AA/SA 1998, IL.1995) Vaaranlaki Mierasjärven *Guhkesnjárga*-niemestä 2,5 km länsi-lounaaseen. Pohjoissaamea; *geres* = ahkio, *čopma* = kukkula. Kukkula on kumollaan olevan ahkion näköinen. **8** L10: **360**

Gieddeája (AA/SA 1998) *Gieddeádjatjeaggi*-jängältä *Gukčajohka*-jokeen laskeva oja. Määriteosaselitys: ks. *Gieddenjunis*, *ája* = oja (puro). Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Gieddeádjatjeaggi*. **3** G6: **361**

Gieddeádjatjeaggi (AA/SA 1998) Suo *Skierrevađđa*-vaaran eteläpuolella. Määriteosaselitys: ks. *Gieddenjunis*, *ádjat* = genetiivinen yhdysosamuoto sanasta, *ája* = oja (puro), *jeaggi* = jänkä. Nimiperhe: ks. *Gieddeája*. **3** G6: **362**

Gieddenjunis (AA/SA 1998) Vaarannokka Utsjoen kirkonkylän länsipuolella. Pohjoissaamea; *giedde* = yhdysosamuoto sanasta *gieddi* = kenttä, *njunis* = vaaran nenäke. **4** K2: **363**

Giedderohtu (AA/SA 1998) Tiheikkö *Stuorra Mávnna* -tunturista 2,5 km länsi-lounaaseen *Jeagelveijohka*-joen pohjoispuolella. Määriteosaselitys: ks. *Gieddenjunis*, *rohtu* = tiheikkö (ruto). **2** D7: **364**

Gieđbmeskálogorsa (HK 2003) Kuru Karigasniemen Ailikkaan *Gieđbmeskálonjunni-* ja *Davimušaláš*-huippujen välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Gieđbmeskálonjunni*, gorsa = kapea kuru. **6** C12: **364A**

Gieđbmeskálonjunni (3913 1) Karigasniemen Ailikkaan itäisin huippu. Pohjoissaamea; *gieđbme* = yhdysosalyhentymä sanasta *gieđbmi* = kattila, *skálo* = genetiivimuoto sanasta *skállu* = sinkkiämpäri, *njunni* = nokka. Primäärinimen lisäksi nimiperheeseen kuuluu *Gieđbmeskálogorsa*. **6** C12: **365**

Giellájoganjálmmenjavvi (SA 1963) Koski Kaamasjoessa Kiellajoensuun alapuolella. Pohjoissaamea; *giellá* = tuntematon sana, *joga* = genetiivimuoto sanasta *johka* = joki, *njálmme* = genetiivimuoto sanasta *njálbmi* = suu, *njavvi* = niva. Nimiperhe: ks. Kiellajoki – *Kiällää* – *Giellá*. **10** I15: **366**

Gievganjeaggi (IL 1995) Suo *Cuokkaskáidi*-kaidan pohjoisosassa. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Gievganláttu*, *jeaggi* = jänkä. **8** L9: **367**

Gievganláttu (AA/SA 1998) Lampi Mieraslompolasta 3 km lounaaseen. Pohjoissaamea; *gievgan* = aktiomuoto verbistä *gievdat* = rasittua, väsyä täydellisesti (IL 1995), *láttu* = lampi. Nimiperheeseen kuuluu *Gievganjeaggi*. **8** L9: **368**

Gihte Lemet čopma (IL 1995) Kukkula *Vuogojávri*-järvelle menevän polun kaakkoispuolella. Pohjoissaamea; *Gihte Lemet* = ”Kitin Klemetti” (Klemetti Kitti, 1816–1876), joka asui *Fállát* -tuntureilla (HK 2003), *čopma* = kukkula. **8** K8: **369**

Giisáávži (SA 1998) Rotko *Giisáčohkka*-vaaran ja *Giisájávri*-järven välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Giisájávri*, *ávži* = rotko. **2** E5: **370**

Giisáčohkka (SA 1998) Vaaranhuippu *Dálvadas*-kylästä 1,5 km itään. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Giisájávri*, *čohkka* = huippu (laki). **2** E5: **371**

Giisájávri (SA 1998) Järvi *Nuvvosjohka*-jokisuulta 1,2 km kaakkoon. Pohjoissaamea; *giisá* = kiisa, vakka, *jávri* = järvi. Nimiperheeseen kuuluvat *Giisáávži* ja *Giisáčohkka*. **2** E5: **372**

Gillárávži (AA/SA 1998) Rotko *Jorba-Mávnna*-tunturin lounaispuolella. Pohjoissaamea; *gillár* ~ *gillar* = killeri (lisku), *ávži* = rotko. **2** D6: **373**

Girjeeana (3913 1) Alue *Girjeeatnanjohka*- ja *Sieđgajohka*-jokien välisessä kaidassa. Pohjoissaamea; *girje* = yhdysosa-attribuutti sanasta *girjjat* = kirjava, *eana* = maa. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Girjeeatnanjohka*. **6** D11: **374**

Girjeeana (AA/SA 1998) Alue *Nuvvosmohkki*-mutkan luoteispuolella. Nimiselitys: ks. *Girjeeana* (ylempi). Kvartsiittilohkareet tekevät vaaran kirjavaksi sulan maan aikana (SA 2002). **2** F5: **375**

Girjeeatnanjohka (3913 1) *Njávgoaivi*-tunturin eteläpuolelta *Njávgoaijohka*-jokeen laskeva joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Girjeeana* (ylempi), *eatnan* = genetiivimuoto sanasta *eana* = maa, *johka* = joki. **6** D – E11: **376**

Gistugurra (AA/SA 1998) *Gistuskáidi*-kaidan pohjoisrinteeltä Tenoon ulottuva kuru. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Gistuskáidi*, *gurra* = kuru. **1** G1: **377**

Gistujohka (AA/SA 1998) Joki *Gistugurra*-kurussa. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Gistuskáidi*, *johka* = joki. **1** G1: **378**

Gistuskáidi (AA/SA 1998) Kaira Tenon ja *Baddajohka*-joen välissä. Pohjoissaamea; *gistu* = ruumisarkku, *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita). Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Gistugurra* ja *Gistujohka*. **1** G1: **379**

Goahppelávži (AL 2002) Kuoppilasjärven eteläpäästä Tenoon ulottuva kuru. Kuoppilasjoki – *Goahppelašjohka* virtaa sitä pitkin. Pohjoissaamea; *goahppel* = genetiivin yhdysosalyhentymä sanasta *goahppil* = naaras metso eli koppelo, *ávži* = kuru. Nimiperheeseen kuuluvat *Goahppeloaivi* ja alenevassa polvessa Kuoppilasjärvi – *Goahppelašjávri* ”Koppelorotkonjärvi” ja Kuoppilasjoki – *Goahppelašjohka* ”Koppelorotkonjoki”, sekä mahdollisesti vielä *Ávžegeašoaivi* (ks. Ávžegeašoaivi). **1** H1: **380**, **3** I2: **380**

Goahppelašjávrreluoppal (AA/SA 1998) Kuoppilasjoen laajentuma Kuoppilasjärven pohjoispuolella. Pohjoissaamea; *goahppelaš* = deminutiivin näköiseksi kulunut yhdysosa sanoista *goahppel* + *ávžže* = ”koppelorotkon” (SA 2002), *jávrre* = genetiivimuoto sanasta *jávri* = järvi, *luoppal* = lompolo, jokilaajentuma. Nimiperhe: ks. Kuoppilasjärvi – *Goahppelašjávri*. **3** I3: **381**

Goahppeloaivi (AA/SA 1998) Tunturi Kuoppilasjokisuun itäpuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Goahppelávži*, *oaivi* = pää. **1** I1: **382**

Goahteája (IL 1995) *Vuogojárjeaggi*-jängältä *Vuogojávri*-järveen laskeva pieni oja. Määriteosaselitys: ks. *Goahtenjárga*, *ája* = oja. Nimi johtuu ojan länsipuolella olevasta vanhasta kammista (kota). **7** J9: **383**

Goahteája (3913 1) *Viercagálmaras*-maraston pohjoispuolelta *Sieđgajohka*-jokeen laskeva oja. Määriteosaselitys: ks. *Goahtenjárga*, *ája* = oja. **6** D11: **384**

Goahteláttu (AA/SA 1998, IL.1995) Pieni lampi lähes keskellä *Cuokkaskáidi*-kaitaa. Suomenkielinen nimi ”Kotajärvi” ei ole vakiintunut käyttöön, vaikka se onkin lähes suora suomennos pohjoissaamesta; *láttu* = lampi. Andaras-Hanssilla (Hannu A. Kitti, 1886–1970) ja Ellin-Sammelilla (Samuel Laiti, 1891–1951) oli lammen rannalla loudekota. **8** L10: **385**

Goahtemaras (3913 2) Marasto *Sávzajávri*-järven pohjoispuolella. Määriteosaselitys: ks. *Goahtenjárga*, *maras* = marasto. **7** I11: **386**

Goahtenjárga (IL 1995) Niemi Mierasjärven puolen välin itärannalla. Pohjoissaamea; *goahte* = yhdysosalyhentymä sanasta *goahti* = kota, *njárga* = niemi. Niemessä on kaksi vanhaa kotasijaa. **8** L10: **387**

Goahtesátku (OP) Venevalkama Tenon itärannalla *Leavvajohka*-jokisuun kohdalla. Määriteosaselitys: ks. *Goahtenjárga*, *sátku* = venevalkama. **1** F1: **388**

Goaskinbákti (AA/SA 1998) Pahta Kevojokisuulta kilometri etelään. Määriteosaselitys: ks. Goaskinleakšá, *bákti* = pahta. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Goaskinluoppal*. **3** J5: **389**

Goaskinjávri (AA/SA 1998) Järvi *Goaskinjohka*-joen keskijuoksulla. Määriteosaselitys: ks. *Goaskinleakšá*, *jávri* = järvi. Nimiperheeseen kuuluvat *Goaskinjohka* ja *Goaskinleakšá*. **3** H3: **390**

Goaskinjohka (AA/SA 1998) *Goaskinleakšá*-jängältä *Birkejohka*-jokeen laskeva joki. Määriteosaselitys: ks. *Goaskinleakšá*, *johka* = joki. Nimiperhe: ks. *Goaskinjávri*. **3** H3: **391**

Goaskinleakšá (AA/SA 1998) Suo *Stuorrageađggegielas*-selänteen itäpuolella. Pohjoissaamea; *goaskin* = kotka, *leakšá* = laaja soinen laakso. Nimiperhe: ks. *Goaskinjávri*. **3** H4: **392**

Goaskinluoppal (AA/SA 1998) Jokilaajentuma Kevojokisuusta 2 km ylävirtaan. Määriteosaselitys: ks. *Goaskinleakšá*, *luoppal* = lompolo, jokilaajentuma. Nimiperhe: ks. *Goaskinbákti*. **3** J5: **393**

Goatneljohka (AA/SA 1998) *Rišnjárvárri-* ~ *Riškávárri*-vaaran eteläpuolta Tenoon laskeva joki. Pohjoissaamea; *goatnel* = yhdysosamuoto sanasta *goatnil* = koste (akanvirta), *johka* = joki. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Goatnelveijávri* ja *Goatneljohka* (talo). **2** F2: **394**

Goatneljohka (AA/SA 1998) Talo Tenon rannalla *Rišnjárvárri-* ~ *Riškávárri*-vaaran lounaispuolella. Nimiselitys ja nimiperhe: ks. *Goatneljohka* (ylempi). **2** F2: **395**

Goatnelveijávri (AA/SA 1998) Pieni järvi Tenon ja maantien välissä Paatuksen pohjoispuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Goatneljohka* (ylempi), *vei* = pieni joki, *jávri* = järvi. **2** F2: **396**

Gobmenjárga (AA/SA 1998) Niemi Mierasjärven eteläosan länsirannalla. Pohjoissaamea; *gobme* = yhdysosalyhentymä sanasta *gobmi* = kummitus (haamu), *njárga* = niemi. **8** L10: **397**

Gohpalasája (AA/SA 1998) *Gohpalasjeaggi*-jängältä *Gohpalasskáidi*-kaidan eteläpuolta *Čársejohka*-jokeen laskeva puro. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Gohpalasskáidi*, *ája* = oja (puro). **3** G6: **398**

Gohpalasjeaggi (AA/SA 1998) Suo *Gohpalasskáidi*-kaidan länsipuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Gohpalasája*, *jeaggi* = jänkä. **3** G6: **399**

Gohpalasskáidi (AA/SA 1998) Kaira *Čársejohka-* ja *Gukčajohka*-jokien välissä. Pohjoissaamea; *gohpalas* = rakko (hiertymä), *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita). Nimiperheeseen kuuluvat *Gohpalasája* ja *Gohpalasjeaggi*. **3** G6: **400**

Goike Sitnogohpi (3913 1) Painanne *Leakšagoađoaivi-* ja *Juohkkoaivi*-päitten välissä. Pohjoissaamea; *goike* = attribuuttimuoto sanasta *goikkis* = kuiva, *sitno* = yhdysosamuoto sanasta *sitnu* = ruoho (nurmikka), *gohpi* = kuoppa. Nimiperhe: ks. *Sitnogohpi*. **6** E8: **401**

Gompunčohkka (3913 2) Tunturinhuippu Kevojoen itäpuolella *Fiellogahjohka*-jokisuulta 3 km itä-kaakkoon. Pohjoissaamea; *gompun* = oletettavasti aktiomuoto tuntemattomasta verbistä *gomput*, *čohkka* = huippu (laki). Nimiperheeseen kuuluvat *Gompunvađđa*, *Bajit Gompunája* ja *Vuolit Gompunája*. **7** H11: **402**

Gompunvađđa (3913 2) Vaara *Fiellogahjohka*-jokisuusta etelä-kaakkoon. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Gompunčohkka*, *vađđa* = aukea metsässä. **7** H11: **403**

Gopmirdanjogajávri (3913 2) Pieni järvi *Čieskadasjohka*-joen vesistössä. Määriteosaselitys: ks. *Gopmirdanoaivi*, *joga* = genetiivimuoto sanasta *johka* = joki, *jávri* = järvi. Nimiperhe: ks. *Gopmirdanoaivi*. **7** G – H11: **404**

Gopmirdanjohka (3913 2) *Gopmirdanoaivi*-tunturin pohjoispuolelta (pohjoisempi haara) *Gopmirdanjogajávri*-järveen laskeva joki. Määriteosaselitys: ks. *Gopmirdanoaivi*, *johka* = joki. Nimiperhe: ks. *Gopmirdanoaivi*, ja alenevassa polvessa *Gopmirdanjogajávri*. **7** G11: **405**

Gopmirdanoaivi (3913 2) Tunturi *Ruohtir*-tunturin itäpuolella. Pohjoissaamea; *gopmirdan* = aktiomuoto verbistä *gopmirdit* = kumartaa, *oaivi* = pää. Oletettavasti primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Guorro-Gopmirdanjohka*, *Rásse-Gopmirdanjohka* ja *Gopmirdanjohka.* **7** G12: **406**

Gorsa (HK 2003) Kuru Karigasniemen Ailikkaan eteläpuolisen *Feaskkervárri*-vaaran koillispuolella. Nimiselitys: ks. *Gorsaája*. **6** C13: **406A**

Gorsaája (3913 1) Oja Outakoskelta 1,5 km kaakkoon. Pohjoissaamea; *gorsa* = syvä rotko (kursu), *ája* = oja (puro). **6** C9: **407**

Goržán (AA/SA 1998) Talo Utsjoen kylältä 4,5 km Karigasniemen suuntaan. Pohjoissaamea; *goržán* = maallenousupaikka jäältä (SA 2002). Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Goržánjávri* ja *Goržánnjárga*. **1** J1: **408**

Goržánjávri (AA/SA 1998) Järvi Utsjoen kylältä 3 km Karigasniemen suuntaan. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Goržán*, *jávri* = järvi. **1** J1: **409**

Goržánnjárga (AA/SA 1998) Niemi Tenon eteläarannalla *Goržán*-talon kohdalla. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Goržán*, *njárga* = niemi. **1** J1: **410**

Goržebákti (AA/SA 1998) Pahta Kevojoen itäpuolella *Mádjohskáidi*-kaidan kohdalla. Pohjoissaamea; *gorže* = yhdysosamuoto sanasta *gorži* = vesiputous (kurkkio), *bákti* = pahta. Nimiperhe: ks. Putous – *Gorži*. **3** J7: **411**

Goškkarčielgi (AA/SA 1998) Selänne Nilijoen suulta 6 km itä-koilliseen. Pohjoissaamea; *goškkar* = tuntematon sana, *čielki* = selkä. **2** E6: **412**

Gottetvárri (3913 2) Vaara *Mádjoga máttimuš suorgi* -joen eteläisimmän mutkan eteläpuolella. Pohjoissaamea; *gottet* = hämärtynyt johdos sanasta *goddi* = peura, *várri* = vaara (SA 2002). **7** G8: **413**

Gufihttarája (OP) Ylä-Jalve-talon itäpuolta Tenoon laskeva puro. Pohjoissaamea; *gufihttar* = genetiivimuoto sanasta *gufihtár* = maahinen, *ája* = oja (puro). Kirjassa Inarinlappalaista kansantietoutta A. V. Koskimies kertoo s. 228 seuraavaa:

> *”Kufettarit ovat pienempiä kuin tavallinen ihminen ja asuvat maan alla vaaroissa. Heillä on suuret porotokat. Kun ihminen seisoo keskellä tokkaa, niin hän ottaa kiven, panee sen vanttuuseen ja heittää neljään suuntaan, ja niin kauas kuin kivet lentävät, tulevat härät hänen omikseen. Haltijanvaatimeksi nimitetään kufettarilta saatua vaadinta. Heillä on myös lehmiä kuten ihmisilläkin, ja toisinaan he laskevat ne maan päälle niin kuin poronsakin, ja ne voivat sekaantua ihmisten karjaan, mutta katoavat heti kun ne nähdään. Mutta jos ihminen ehtii heittää jonkun teräaseen (veitsen tai tulusraudan) kufettarlehmän yli, niin se tulee hänen omakseen.”*

1 H1: **414**

Gufihttarbákti (3913 2) Pahta Tanssijoki-talon eteläpuolella. Määriteosaselitys: ks. *Gufihttarája*, *bákti* = pahta. **1** G1: **415**

Gufihttarbákti (3913 2) Pahta Kevojoen vesistön *Bajimuš Njaggaleapme* -järven kaakkoispuolella. Määriteosaselitys: ks. *Gufihttarája*, *bákti* = pahta. **7** J8: **416**

Guhkesbohki (AA/SA 1998) Kapeikko *Vuolit Cuokkajávri* -järven luoteispäässä. Määriteosaselitys: ks. *Guhkesnjárga*, *bohki* = kapeikko. **8** K8: **417**

Guhkesjávri (3913 2) Pitkä ja kapea järvi *Cuokkágeašvárri*-vaaran pohjoispuolella. Määriteosaselitys: ks. *Guhkesjárga*, *jávri* = järvi. Kartassa olevan *Čuovžajohka*n, joka on merkitty *Guhkesjávri*-järven kohdalle, kuuluisi olla kartan alamarginaalissa ruudun 99/00 kohdalla. **7** I13: **418**

Guhkesláttu (AA/SA 1998) Lampi Mierasjärven eteläpäästä 3 km länsi-luoteeseen. Suomenkielinen nimi ”Pitkälampi” ei ole vakiintunut käyttöön, vaikka onkin suora suomennos pohjoissaamesta. **8** K10: **419**

Guhkesláttu (AA/SA 1998) Pieni lampi Mieraslompolan pohjoispuolella. Määriteosaselitys: ks. *Guhkesnjárga*, *láttu* = lampi. **8** L9: **420**

Guhkesluoppal (AA/SA 1998) Laajentuma Utsjoessa *Vuolit Cuokkajávri* -järvestä kilometri pohjoiseen. Määriteosaselitys: ks. *Guhkesnjárga*, *luoppal* = lompolo, jokilaajentuma. **8** K8: **421**

Guhkesnjárga ~ Gaskujárnjárga (AA/SA 1998, IL.1995) Kapea niemi Mierasjärven puolenvälin länsirannalla. Pohjoissaamea; *guhkes* = attribuuttimuoto sanasta *guhki* = pitkä, *njárga* = niemi, *gasku* = puolivälissä, *jár* = yhdysosalyhentymä sanasta *jávri* = järvi. **8** L10: **422**

Guivi (3913 1) Paistuntureitten korkein tunturi (640,5 m/mpy.) tunturijonon eteläosassa. Pohjoissaamea; *guivi* = mahdollisesti miehen nimi historialliselta ajalta. Terho Itkonen kirjoittaa (KSVK 52 s. 294):

> *"Tämä paikannimi kätkee ehkä taakseen jo unohtuneen mytologisen olennon (vuorenhaltijan?) nimen, niin kuin T. I. Itkonen on olettanut SUST 125 s. 127 – 134, vertauskohtanaan Kuolasta tunnettu Kuiv-tšorr niminen palvostunturi ja Ruotsin Lapin Lyckselestä kirjattu uhrikiven nimi Guivie."*

6 F8: **423**

Gukčajohka (AA/SA 1998) *Gohpalasjeaggi*-jängältä *Čársejohka*-jokeen laskeva joki. Pohjoissaamenkielinen nimi, josta Terho Itkonen kirjoittaa (KSVK 52, s. 194):

> *"Määriteosa voi olla sisäheittoinen kehittymä guhkki (kirj. muotoilu nykyortografiaan) pitkä -adjektiivin oletettavasti deminutiivijohdoksesta, jonka vartalo nykyruijaksi (= pohjoissaameksi, kirj. huom.) mukailtuna kuuluisi guhkaža." (kirj. muotoilu nykyortografiaan).*

Toinen samanniminen, mutta huomattavasti suurempi joki laskee Mierasjärven pohjoispäähän.
3 G6: **424**

Gumppeája (3913 2) *Čearpmatmaras*-maraston luoteispuolta *Sávzajohka*-jokeen laskeva oja. Pohjoissaamea; *gumppe* = susi, *ája* = oja. **7** J12: **425**

Gumppeávži (AA/SA 1998) Rotko *Gumppečohkka*- ja *Njalloščohkka*-kukkuloiden välissä. Pohjoissaamea; *gumpe* = susi, *ávži* = rotko. Nimiperhe: ks. *Gumppečohkka* (ylempi). **2** C7: **426**

Gumppeávži (AA/SA 1998) Rotko Aittijoelta 0,7 km kaakkoon. Nimiselitys: ks. *Gumppeávži* (ylempi). **2** D6: **427**

Gumppečohkka (AA/SA 1998) Kukkula Nuorpiniemi-talosta 3 km koilliseen. Pohjoissaamea; *gumpe* = susi, *čohkka* = huippu (laki). Nimiperheeseen kuuluu *Gumppeávži* (ylempi). **2** C7: **428**

Gumppečohkka (AA/SA 1998) Tunturi Paatuksesta 1,5 km itään. Nimiselitys: ks. *Gumppečohkka* (ylempi). **2** F3: **429**

Gumppekirku (NV 2003) Kumpare *Máttimuš Mádjohsuorgi* -jokisuulta 1,1 km itä-koilliseen. Määriteosaselitys: ks. *Gumppečohkka*, *kirku* = kirkko. Sudet ovat pitäneet siinä "*omia kirkonmenojaan*" eli ulvoneet. **3** I7: **429A**

Gumppekirku (NV 2003) Kaksi kumparetta *Stuorra Bálddotjávri* -järven eteläpuolella. Nimiselitys: ks. Gumppekirku (ylempi). Samuli Paulaharju kirjoittaa kirjassaan Seitoja ja seidan palvontaa s. 3:

”Paldojäyrin ja Vuokojäyrin välillä, Ollilan lähimailla on kaksi korkeaa ymmyrkäistä kumpua, parikymmentä metriä korkeaa hiekkatievaa, koivua kasvavaa. Niitä sanotaan Gumppi-kirhkkuksi, koska gumpit (sudet, kirj. lis.) menevät sinne myrskyöinä ulvomaan, kun ovat saaneet poroja tappaa ja syödä vatsansa täyteen. Gumpit pitävät siellä niinkuin kiitosta ateriastaan. Ehkä lienee entisiä lappalaisten palvontapaikkoja.”

4 K7: **429B**

Gumppegirku (NV 2003) Kaksi kumparetta *Uhcit Vuogojávri* -järven ja Kevojoen välissä. Nimiselitys: ks. *Gumppekirku* (ylin). **7** I9: **429C**

Gunččájohguoika (SA 1963) Koski Kaamasjoessa *Gunžžâjohka*-jokisuun kohdalla. Pohjoissaamea; *gunžžá* = tuntematon sana, joka viittaa johdokseen verbistä *gunžat* = virtsata, *jot* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *guoika* = koski. Nimiperhe: ks. Kuntsajoki – *Gunččájohka – Kunžáájuuhâ*.

10 I15: **430**

Guoihgáhritjorbmi (AA/SA 1998) Syvänne Kevon *Buvrrášjávri*-järven alapuolella. Pohjoissaamea; *guoihgáhrit* = koskikara, *jorbmi* = syvänne. **3** J7: **431**

Guoikkavuolája (KV 1993) Tenoon idästä, Pihtioja-talosta 1,2 km ylävirtaan laskeva oja. Pohjoissaamea; *guoikka* = genetiivimuoto sanasta *guoika* = koski, *vuol* = yhdysosalyhentymä sanasta *vuolli* = alus, *ája* = oja (puro). Nimiperheeseen kuuluu *Guoikkavuolájanjálbmi*, joka on paikannimille tyypillisesti lyhentynyt muotoon *Ájanjálbmi*. **2** C7: **432**

Guolban (KV 1993) Kangasmaa Nuorpiniemi-talon itäpuolella. Pohjoissaamea; *guolban* = kangasmaa eli kuolpuna. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Guolbanája*. **2** B7: **433**

Guolbanája (KV 1993) *Boðosvárri*-vaaran rinteeltä laskeva oja, joka päättyi aikaisemmin *Guolban*-kuolpunaan, mutta Pihtioja-talon asukkaat ovat kaivaneet siihen jatkeen, joten nyt se valuu *Fávrrosvuohppi*-vuopajaan. Määriteosaselitys: ks. *Guolban*, ája = oja (puro). Nimiperhe: ks. *Guolban*. **2** B7: **434**

Guollássavu (AA/SA 1998, IL.1995) Suvanto *Cuoggá- ~ Cuokkajohka*-joessa. Pohjoissaamea; *guollás* = attribuuttimuoto sanasta *guollái* = kalaisa, *savu* = suvanto. Veljekset Josef Aikio (1889–1979), Uula Aikio (1894–1974) ja Samuli Aikio (1902–1980) kalastivat suvannossa mennessään *Vuogojávri*-järvelle siianpyyntiin noin 80 vuotta sitten. **8** K9: **435**

Guolleája (AA/SA 1998) Etelästä *Čársejohka*-jokeen laskevaan *Gohpalasája*-puroon laskeva puro. Pohjoissaamea; *guolle* = yhdysosamuoto sanasta *guolli* = kala, *ája* = oja (puro). **3** G7: **436**

Guollejávrrit (AA/SA 1998) Neljä pientä lampea *Stuorra Mávnna* -tunturin länsipuolella. Määriteosaselitys: ks. *Guolleája*, *jávrrit* = monikkomuoto sanasta *jávri* = järvi > järvet. **2** D7: **437**

Guorro-Gopmirdanjohka (3913 2) *Gopmirdanoaivi*-tunturin pohjoispuolta *Gopmirdanjohka*-jokeen laskeva pieni joki. Määriteosaselitys: ks. *Guorroláttu*, *gopmirdan* = aktiomuoto verbistä *gopmirdit* = kumartaa, *johka* = joki. Nimiperhe: ks. *Gopmirdanoaivi*. **7** G11: **438**

Guorroláttu (SA 1963) Lampi *Gunžžájohka*-jokisuulta 0,7 km pohjois-koilliseen. Pohjoissaamea; *guorro* = yhdysosamuoto sanasta *guorru* = kesällä kuivuva lampi, *láttu* = lampi. **10** I15: **439**

Guorrosuorgi (AA/SA 1998) Pohjoisesta *Juokkoaijohka*-jokeen laskeva joki. Määriteosaselitys: ks. *Guorroláttu*, *suorgi* = haara. **2** F4: **440**

Guošnjárga (AA/SA 1998) Niemi Tenon etelärannalla *Gistuskáidi*-kaidan koillispäässä. Pohjoissaamea; *guoš* = yhdysosalyhentymä tuntemattomasta sanasta, *njárga* = niemi. **1** H1: **441**

Guovdoaivi (3913 1) Tunturi keskellä Paistuntureita. Pohjoissaamea; *guovd* = yhdysosalyhentymä sanasta *guovda* = keski, *oaivi* = pää. **6** F8: **442**

Guovttečohkajeaggi (AA/SA 1998) Suo Aittijoelta 2,5 km etelään. Pohjoissaamea; *guovtte* = genetiivimuoto sanasta *guokte* = kaksi > kahden, *čohka* = genetiivimuoto sanasta *čohkka* = huippu > huipun, *jeaggi* = jänkä. Nimi tulee mahdollisesti siitä, että jänkä sijaitsee kahden tunturin, *Áitečohkka*n ja *Roavvečohkka*n, välissä. Nimiperheeseen kuuluu *Guovttečohkája*. **2** C6: **443**

Guovttečohkája (AA/SA 1998) *Guovttečohkajeaggi*-jängältä *Áitejohka*-jokeen laskeva oja. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Guovttečohkajeaggi*, *ája* = oja (puro). **2** C6: **444**

Guovžačopma (IL 1995) Kukkula Kartijärven kaakkoispuolella. Pohjoissaamea; *guovža* = karhu, *čopma* = kukkula. **8** K12: **445**

Guovžaroavvi ~ Čieskadasroavvi (AA/SA 1998) Rova *Čieskadasjávrrit*-järvien itäpuolella. Määriteosaselitys: ks. *Guovžačopma*, *roavvi* = rova, *čieskadas* = johdos verbistä *čieskat* = halkaista konttiluuta. Rinnakkaisnimen nimiperhe: ks. *Čieskadasjávrrit*. **7** H12: **446**

Guovžžagurra (3913 1) Pieni kuru Outakoskelta 2 km etelään maantien itäpuolella. Pohjoissaamea; *guovžža* = genetiivimuoto sanasta *guovža* = karhu, *gurra* = kuru. Joskus vanhoina aikoina tähän kuruun on tapettu karhu. **6** C9: **447**

Guronávžeoaivi (AA/SA 1998) Tunturi Utsjoen kylältä 4 km länsi-lounaaseen. Pohjoissaamea; *guron* = tuntematon sana, *ávže* = yhdysosamuoto sanasta *ávži* = rotko, *oaivi* = pää. Nimiperhe: ks. *Guronávži*. **3** J2: **448**

Guronávži (AA/SA 1998) Rotko Utsjoen kylältä 1,5 km länteen. Nimiselitys: ks. *Guronávžeoaivi*. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Guronávžeoaivi*. **3** J2: **449**

Gurutčohkka ~ Nillágurut (AA/SA 1998) Tunturinhuippu Aittijoelta 3 km etelä-kaakkoon. Pohjoissaamea; *gurut* = vasen, *čohkka* = huippu (laki), *Nillá* = Niila. **2** D6: **450**

Gusaidčopma (AA/SA 1998) Kukkula Tenon rannasta 0,4 km länteen *Deanumus Sieiddenjunis* -nenäkkeen kohdalla. Pohjoissaamea; *gusaid* = monikon genetiivimuoto sanasta *gussa* = lehmä > lehmien, *čopma* = kukkula. Lehmillä oli tapana jäädä yöksi tämän kukkulan taakse (KV 1993). **2** B – C7: **451**

H

Haanukeđgi (JUM) Siirtolohkare Utsjoentien länsipuolella Alttoniemen tyvellä. Inarinsaamea; *Haanu* = genetiivimuoto nimestä Hannu, *keđgi* = kivi. Kaamaslaisen Hannu Mustan (1905–1959) mukaan. **11** L17: **452**

Hanasoja (3914 1) Talo Tenon rannalla 2 km Nilijokisuulta ylävirtaan. Mukaelmasuomennos pohjoissaamelaisesta nimestä *Hánas* = eräs Hans-nimen varianteista (SA 2002). **2** D5: **453**

Hanhijoki – Čuánjájuuhâ (US) Hanhijärvestä Kaamasjokeen laskeva joki. Suora suomennos inarinsaamesta. Nimiperhe: ks. Hanhijänkä – *Čuánjájeggi*. **11** L18: **454**

Hanhijängän - Pierkivaaranjängän soidensuojelualue (OVK:2001) Karigasniemen tienhaarasta pohjois-luoteeseen Kaamasjoen molemmin puolin sijaitseva soidensuojelualue. Nimiperheet: ks. Hanhijänkä – *Čuánjájeggi* ja Pierkivaaranjänkä – *Pirgivärjeggi*. **11** L17 – 18: **455**

Hanhijänkä – Čuánjájeggi (3842 1) Laajahko suo Kaamasjoen ja Hanhijärven välissä. Suora suomennos inarinsaamesta. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat Hanhijoki – *Čuánjájuuhâ*, Hanhijängän - Pierkivaaranjängän soidensuojelualue, Hanhijärvi – *Čuánjájävri* ja Hanhiranta – *Čuánjáriddo*. **11** L18: **456**

Hanhijärvi – Čuánjájävri (SA 1963) Järvi Hanhijängällä Karigasniementien pohjoispuolella. Suora suomennos inarinsaamesta. Nimiperhe: ks. Hanhijänkä – *Čuánjájeggi*. **11** L18: **457**

Hanhiranta – Čuánjáriddo (3842 1) Kaamasjoen länsiranta Hanhijängän pohjoispäässä. Suora suomennos inarinsaamesta. Nimiperhe: ks. Hanhijänkä – *Čuánjájeggi*. **11** L18: **458**

Haŋŋáláddot (SA 1963) Kaksi pyöreää lampea Kiellajoen suun eteläpuolella. Pohjoissaamea; *haŋŋá* = alli, *láddot* = lammet. **10** I16: **459**

Harrijärvet (3842 1) Neljä pientä järveä *Áánápuškojáávráš*-järven länsipuolella. **11** L14: **459**

Hastimajärvet – Hästimjávrááh (3842 1) Kolme perättäistä järveä Utsjoentien ja Kaamasjoen välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Hastimarova – *Hästimruávi*, *jávrááh* = monikon deminutiivimuoto sanasta *jävri* = järvi. **11** L18: **460**

Hastimarova – Hästimruávi (3842 1) Karigasniemen tienhaarasta 4–7 km pohjoiseen, Utsjoentien molemmin puolin sijaitseva rova. Mukaelmasuomennos inarinsaamesta; *hästim* = aktiomuoito verbistä *hästiđ* = haastaa > haastama. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat Hastimajärvet – *Hästimjávrááh*, ja perusosan *ruávi* mukaan *Ruávijuuvâš*. **11** L18: **460A**

Haukijärvi – Puškojáávráš – Hávgajávri (3931 1, JUM, IL.1995) Järvi Siikajärvestä 2,2 km kaakkoon. Lähes suora suomennos inarinsaamesta ja suora suomennos pohjoissaamesta; *jáávráš* = deminutiivimuoto sanasta *jävri* = järvi > järvinen. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu Haukioja – *Puškojuuhâ* – *Hávgaája*. **8** K13: **461**

Haukilompola – Puškoluobâl (3842 1) Lompolo Kylävaaran ja Utsjoentien puolivälissä. Suora suomennos inarinsaamesta. **11** L14: **462**

Haukiniemi – Hágvanjárga (AA/SA 1998) Talo Utsjoen Patonivan yläpuolella. Suora suomennos pohjoissaamesta. **4** K5: **463**

Haukioja – Puškojuuhâ – Hávgaája (3842 1, IL.1995) Haukijärvestä Moosesjärveen laskeva oja. Lähes suora suomennos inarinsaamesta ja suora suomennos pohjoissaamesta. Nimiperhe: ks. Haukijärvi – *Puškojáávráš – Hávgajávri*. **11** K14: **464**

Hándalája ~ Bajit Hánasája (AA/SA 1998) *Hándallátt*u-lammesta Tenoon laskeva oja. Pohjoissaamea; *hándal* = kauppa, *bajit* = ylempi, *Hánas* = Hans, *ája* = oja. Nimiperheeseen kuuluvat *Hándaljeaggi* ja *Hándallátt*u, sekä rinnakkaisnimen nimiperheeseen *Vuolit Hánasája*. **2** D5: **465**, **2** D6: **465**

Hándaljeaggi (AA/SA 1998) Suo *Skadjároavvi*-rovan eteläpuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Hándalája ~ Bajit Hánasája*, *jeaggi* = jänkä. **2** D6: **466**

Hándalláttu (AA/SA 1998) Pieni lampi *Hándaljeaggi*-jängällä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Hándalája ~ Bajit Hánasája*, *láttu* = lampi. **2** D6: **467**

Hánnojohka (AA/SA 1998) *Suohpajávri*-järvestä Tenoon laskeva joki. Pohjoissaamea; *Hánno* = Hannu, *johka* = joki. **2** F3: **468**

Háŋkajeaggi (SA 1963) Jänkä Kiellajoen maantiesillasta pohjoiseen. Pohjoissaamea; *Háŋka* = mukaelmapohjoissaamennos suomalaisesta sukunimestä Hanka, *jeaggi* = jänkä. Siellä on asunut Hanka-niminen ihminen. Sana *háŋka* tarkoittaa myös kimppua ~ nippua. **10** H15: **469**

Hápmárastinája (AA/SA 1998) *Skierrečopma*-kukkulan länsipuolelta *Nuvvosjohka*-jokeen laskeva puro. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Hápmárastinoaivi*, *ája* = oja (puro). **2** F4: **470**

Hápmárastinoaivi (AA/SA 1998) Tunturi Nuvvuksen koillispuolisesta *Áilegas*-tunturista 5 km itään. Pohjoissaamea; *hápmárastin* = aktiomuoto verbistä *hápmárastit* = häämöttää ~ siintää, *oaivi* = pää. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Hápmárastinája*. **2** F4: **471**

Hávgafielbmá (IL 1995) Suvanto *Cuoggá*-joessa, 3 km kyseisen joen suusta ylävirtaan. Pohjoissaamea; *hávga* = hauki, *fielbmá* = syvä suvanto. **8** K9: **472**

Hávgajorri (IL 1995) Lahti *Vuolit Cuokkajávri* -järven *Buollánnjárga*-niemen itäpuolella. Määriteosaselitys: ks. *Hávgafielbmá*, *jorri* = pyörre, pyörivä. **8** K8: **473**

Hávgaláddot (AA/SA 1998) Kaksi lampea Pikku Kevojärven länsipuolella. Määriteosaselitys: ks. *Hávgajorri*, *láddot* = lammet. **3** J6: **474**

Healvasuoinrohtu (IL 1995) Tiheikkö *Vuogojávri*-järven eteläpuolella. Pohjoissaamea; *healvasuoin* = yhdysosalyhentymä yhdyssanasta *healvasuoidni (elvesuoidni)* = tesma, kastikka (heinäkasvi), *rohtu* = lehto (ruto). **7** J9: **475**

Heargeávži (AA/SA 1998) Rotko *Heargečohkka-* ja *Gumppečohkka*-kukkuloiden välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks *Heargečohkka*, *ávži* = rotko. **2** B – C7: **476**

Heargečohkka (AA/SA 1998) Kukkula Nuorpiniemi-talosta 2,5 km koilliseen. Pohjoissaamea; *hearge* = yhdysosamuoto sanasta *heargi* = porohärkä, *čohkka* = huippu (laki). Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Heargeávži*. **2** B–C7: **477**

Heargejávri (AA/SA 1998) Järvi *Vuolleseavttetjohka*-joen eteläpuolella 2 km Utsjoen Mantojärven pohjoispäästä länteen. Määriteosaselitys: ks. *Heargečohkka*, *jávri* = järvi. **3** J3: **478**

Heavvojohka (AA/SA 1998) *Mielkejohskáidi*-kaidan eteläpuolelta Utsjoen *Jumbáljávri*-järveen laskeva joki. Pohjoissaamea; *heavvo* = yhdysosamuoto sanasta *heavvu* = surma ~ tuho ~ turma, *johka* = joki.
3 J4: **479**

Heendu-Jovn kakkurpääččimläddu (SA 1963) Lampi Kaamasjoen länsipuolisen Manemusjärven eteläpuolella. Inarinsaamea; *Heendu* = genetiivimuoto nimestä *Hendu* = Heikki ~ Henrikki, *Jovn* = genetiivimuoto nimestä *Jovnâ* = Jouni, *kakkur* = yhdysosamukaelma suomenkielisestä sanasta kaakkuri, *pääččim* = aktiomuoto verbistä *pääččiđ*, ampua, *läddu* = lampi. ”Hentun-Jouni” oli sukunimeltään Valle ja asui Muddusjärven Pahtalan talossa. **11** K17: **480**

Hehpoščielgi (IV 2003) Vedenalainen kivi Aksujärvessä Huutoniemi-talosta kilometri koilliseen. Määriteosaselitys: ks. *Hehpoščohkka, čielgi* = selkä. **10** J17:**480A**

Hehpoščohkka ~ Hehpoščopma (SA 1963, IL.1995) *Hehpoščielgi*-tievan korkein kohta. Pohjoissaamea; *hehpoš* = genetiivimuoto sanasta *heabuš* = hevonen, *čohkka* = huippu (laki), *čopma* = kukkula. Nimiperhe: ks. Hevosvaara – *Hiävušvääri* – *Hehpošvárri*. **8** K13: **481**

Hehpošhárji (AA/SA 1998) Tievannokka Nuvvuksen kylän pohjoispäässä. Määriteosaselitys: ks. *Hehpoščohkka*, *hárji* = harja, niskakarvat. **2** E4: **482**

Hehpošjeaggi (AA/SA 1998) Suo *Mielkejohskáidi*-kaidassa. Määriteosaselitys: ks. *Hehpoščohkka*, *jeaggi* = jänkä. Määriteosan oikeellisuus arveluttaa, koska jänkä sijaitsee *Heavvojohka*-joen latvoilla, ks. Heavvojohka. **3** J4: **483**

Heikinvaara – Heaikkaidvárri ~ Jalgavárri (AA/SA 1998) Vaara Rovisuvannon kaakkoispuolella. Osittainen suomennos pohjoissaamesta; *Heaikkaid* = monikon genetiivimuoto nimestä *Heaika* = Heikki > Heikkien, *jalga* = attribuuttimuoto sanasta *jalgat* = avoin (paljas). **5** B12: **484**

Heinälahti – Syeiniluohtâ – Suoidneluokta (IV 2003) Aksujärven *Jávrrádat*-järvekkeen eteläisin lahti. Suora suomennos inarinsaamesta tai pohjoissaamesta. Lahden etelärannalla on yksi nuotta-apaja.
10 J17: **484A**

Heinälampi – Suoidneláttu (3824 2) Lampi Utsjoen ja Inarin kuntien rajan ja Karigasniementien yhtymäkohdasta 1,8 km itä-kaakkoon. Suora suomennos pohjoissaamesta. Nimen pitäisi olla Heinäjärvi – *Suoidnejávri*, koska lammen vierellä oleva jänkä on nimeltään *Suoidnejárjeaggi* ”Heinäjärvenjänkä”.
10 H15: **485**

Heŋgot (KV 1993) Jyrkkiä hiekkamelloja Tenon länsirannalla *Čulloveijohka*-jokisuulta 1,8 km ylävirtaan. Pohjoissaamea; *heŋgot* = monikkomuoto sanasta *heaŋggu* = jyrkänne. **6** C9: **486**

Hevojoki – Heavvojohka – Vuomvär-Hiävujuuhâ (3824 2, SA 2002) Vuomavaaran länsipuolelta Kaamasjokeen laskeva joki. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta tai inarinsaamesta. Määriteosaselitys: ks. *Hiävujuuhâ*. Inarinsaamen nimen alkuosa *Vuomvär* = genetiivinen yhdysosalyhentymä nimestä *Vuomvääri* = Vuomavaara, jonka määriteosa on mukaelmainarinsaamennos pohjoissaamen sanasta *vuopmi* = vuoma. **10** J15: **487**

Hevosjärvi – Hiävušjävri – Hehpošjávri (3931 1, JUM) Järvi Siikajärven koillispuolella. Suora suomennos ja mukaelmapohjoissaamennos inarinsaamesta. Nimiperhe: ks. Hevosvaara – *Hiävušvääri* – *Hehpošvárri*. **8** L12: **488**

Hevosvaara – Hiävušvääri – Hehpošvárri (JUM, SA 1963) Vaara Siikajärven koillispuolella. Suora suomennos inarinsaamesta tai pohjoissaamesta. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Hehpoščohkka ~ Hehpoščopma*, Hevosjärvi – *Hiävušjävri – Hehpošjávri*, *Hiävuščielgi – Hehpoščielgi*, *Hiävušjuuhâ – Hehpošjohka*, *Hiävušluobâl – Hehpošluoppal* ja *Hiävušluohtâ – Hehpošluokta*. **8** K13: **489**

Hiävujuuhâ (3824 2) Ahvenjärvestä Kaamasjokeen laskeva joki. Inarinsaamea; *hiävu* = tuho, hukkuminen, *juuhâ* = joki. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Hiävujuvpuolžâ*. Jokeen on hukkunut keväällä poronvasoja (IV 2003). **10** I16: **490**

Hiävujuvpuolžâ (3824 2) Harju Petsimjärven luoteispuolella. Inarinsaamea. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Hiävujuuhâ*, *juv* = genetiivinen yhdysosalyhentymä sanasta *juuhâ* = joki, *puolžâ* = harju. **10** I16: **491**

Hiävuščielgi – Hehpoščielgi (JUM, SA 1963) Hevosvaaran jatke kohti Siikajärveä. Inarinsaamea ja pohjoissaamea; *hiävuš ~ hehpoš* = yhdysosamuoto sanasta *hiävuš ~ heabuš* = hevonen, *čielgi ~ čielgi* = selänne. Nimiperhe: ks. Hevosvaara – *Hiävušvääri – Hehpošvárri*. **8** K13: **492**

Hiävušjuuhâ – Hehpošjohka (JUM, SA 1963) Hevosjärvestä *Hiävušluobâl*-lompoloon laskeva joki. Inarinsaamea ja pohjoissaamea. Määriteosaselitys: ks. *Hiävuščielgi*, *juuhâ ~ johka* = joki. Nimiperhe: ks. Hevosvaara – *Hiävušvääri – Hehpošvárri*. **8** L13: **493**

Hiävušluobâl – Hehpošluoppal (JUM, SA 1963) Lompolo *Ruávičielgjávri*-järven lounaispuolella. Inarinsaamea ja pohjoissaamea. Määriteosaselitys: ks. *Hiävuščielgi*, *luobâl ~ luoppal* = lompolo, jokilaajentuma tai pieni järvi. Nimiperhe: ks. Hevosvaara – *Hiävušvääri – Hehpošvárri*. **8** L13: **494**

Hiävušluohtâ – Hehpošluokta (JUM, SA 1963) Lahti Siikajärven keskiosassa Hevosvaaran kohdalla. Inarinsaamea ja pohjoissaamea. Määriteosaselitys: ks. *Hiävuščielgi*, *luohtâ ~ luokta* = lahti. Nimiperhe: ks. Hevosvaara – *Hiävušvääri – Hehpošvárri*. **8** K13: **495**

Hoigadanoaivi (3913 2) Tunturi *Gamajohka-* ja *Mádjoga máttimuš suorgi* -jokien välissä. Pohjoissaamea; *hoigadan* = aktiomuoto verbistä *hoigadit* = lykätä ~ tyrkätä ~ työntää, *oaivi* = pää. **7** G8: **496**

Hoikkaniemi – Segismoorâst (UP) Kapea marasto Pitkäjärven länsipuolella. Osittainen suomennos inarinsaamesta: *moorâst* = marasto. **11** L19: **497**

Huikindievvá ~ Vuogojárgumpedievvá ~ Gumppekirku (AA/SA 1998, NV 2003) Kumpare *Vuogojávri*-järven pohjoispään länsipuolella. Ensimmäinen rinnakkaisnimi on epävarma, toisen rinnakkaisnimen tieto on peräisin Niilo Vallelta. Pohjoissaamea; *huikin* = aktiomuoto verbistä *huikit* = huutaa, *dievvá* = kunnas (tieva), *vuogojár* = genetiivinen yhdysosalyhentymä nimestä *Vuogojávri* (ks. Vuogojávri), *gumpe* = susi, *gumppe* = genetiivimuoto samasta sanasta = suden. Tievalta on huudettu toiselle puolelle *Vuogojávri*-järveä venekyydin saamiseksi ja sudet ovat pitäneet sillä omia kirkonmenojaan, ks. *Gumppekirku*. Nimiperheeseen kuuluu *Huikinnjárga*. **7** J9: **498**

Huikinnjárga (IL 1995) Niemi *Vuogojávri*-järven länsirannalla. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Huikindievvá*, *njárga* = niemi. Niemestä on huudettu järven toiselle puolelle venekyydin saamiseksi. **7** J9: **499**

Huikkanjohka (AA/SA 1998) *Njiljohmohkejeaggi*-jängältä *Jeaggejohka*-jokeen laskeva oja. Pohjoissaamea; *huikkan* = huutaja, *johka* = joki. **2** F6: **500**

Huikkemčukkâ – Huikinčohkka (3842 1, SA 1963) Huikkimavaaran korkein kohta. Määriteosaselitys: ks. Huikkimajärvet. Inarinsaamea ja pohjoissaamea; *čukkâ* ~ *čohkka* = huippu. Nimiperhe: ks. Huikkimavaara – *Huikkemvääri – Huikinvárri.* **11** K14: **501**

Huikkimajoki – Huikkemjuuhâ – Huikinjohka (3842 1, SA 1963) Huikkimajärvistä *Peciyetkimjävri*-järveen laskeva joki. Määriteosaselitys: ks. Huikkimajärvet. Nimiperhe: ks. Huikkimavaara – *Huikkemvääri – Huikinvárri.* **11** K14: **502**

Huikkimajärvet – Huikkemjäävrih – Huikinjávrrit (3842 1, SA 1963) Kolme järveä Vuomavaaran pohjoispuolella. Mukaelmasuomennos inarinsaamesta tai pohjoissaamesta; *huikkem* ~ *huikin* = aktiomuoto verbistä *huikkeđ* ~ *huikit* = huutaa. Nimiperhe: ks. Huikkimavaara – *Huikkemvääri – Huikinvárri.* **11** K14: **503**

Huikkimavaara – Huikkemvääri – Huikinvárri (3842 1, SA 1963) Vaara Vuomavaaran koillispuolella. Määriteosaselitys: ks. Huikkimajärvet. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Huikkemčukkâ – Huikinčohkka*, *Huikkimajoki – Huikkemjuuhâ – Huikinjohka* ja Huikkimajärvet – *Huikkemjäävrih – Huikinjávrrit*. **11** K14: **504**

Huutamajärvi – Huikkemčielgjävri (3824 2) Aksujärven pohjoispäästä 2 km länteen. Osittainen suomennos inarinsaamesta, *čielg* = yhdysosalyhentymä sanasta *čielgi* = selänne. Nimiperhe: ks. *Huutamaselkä – Huikkemčielgi*. **10** I16: **505**

Huutamaselkä – Huikkemčielgi (3824 2) Järvi Aksujärven pohjoispään luoteispuolella. Suora suomennos inarinsaamesta. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu Huutamajärvi – *Huikkemčielgjävri*. Iivari Vallen mukaan Huutamaselkä on *Roavvečohkka*-tunturin jatke koilliseen (IV 2003). **10** J16: **506**

Huutoniemi – Huikkemnjargâ (3824 2, SA 1963) Talo Aksujärven eteläpään länsirannalla. Inarinsaamennos suomenkielisestä nimestä, jota maanmittari ehdotti v. 1926 vuokratontin erottamisen yhteydessä. Ks. myös *Njurgunjárga*. **10** I17: **507**

Härkäsalmi – Ergičuálmi – Heargečoalbmi (3931 1, JUM, SA 1963) Salmi Siikajärven lounaisosassa. Suora suomennos inarinsaamesta tai pohjoissaamesta. Kyseessä on porohärkä ~ ajoporo (salvettu). **8** K13: **508**

I

Ilbmára láhppončopma (IL 1995) Kukkula *Cuoggaskáidi*-kaidan eteläpäässä. Pohjoissaamea; *Ilbmára* = genetiivimuoto nimestä *Ilbmár* = Ilmari, *láhppon* = aktiomuoto verbistä *láhppot* = eksyä, *čopma* = kukkula. Ilmari Vuolab (*1950) oli eksynyt kukkulan seutuvilla ettoaikaan 1980-luvulla. **8** K11: **509**

Inarijoki – Anárjohka – Aanaarjuuhâ Rajajoki Norjan ja Suomen välillä Kaarasjokisuulta ylävirtaan, latvat Norjan puolella. **5** A13: **510**

Iŋggá Áitevárri (AA/SA 1998) Vaara Nilijoen itäisimmän mutkan itäpuolella. Pohjoissaamea; *Iŋggá* = genetiivimuoto nimestä *Iŋgá* = Inga, Inka, *áite* = yhdysosamuoto sanasta *áiti* = aitta, varasto, *várri* = vaara. Vaara kuuluu perusosaltaan samannimiseen vaararyhmään, jota voitaneen pitää nimiperheenä, koska vaarat ovat peräkkäin. Ryhmän muut vaarat ovat *Vuopme-Áitevárri* ja *Duottar-Áitevárri.***2** F6: **511**

Irjánašája (IL 1995) Mierasjärvi- ja Mierastörmä-talojen välistä Mierasjärven eteläpäähän laskeva pieni oja. Pohjoissaamea: *Irjánaš* = deminutiivimuoto nimestä *Irján* = Yrjö, *ája* = oja (puro). Kyseessä on inarinsaamelainen Yrjö Gabrielinpoika Morottaja (1859–1941), joka kaatoi koivuja nimetyn ojan varressa. Hänellä oli tapana tehdä rengintöitä asuinpaikkansa (Syysjärven itäpuolinen Paksumaa) ympäristön taloissa. **8** L11: **512**

Issát-Sámmol njunni (KV 1993) Vaarannenäke Samuel Nillukan (1880–1975) talon eteläpuolella. Pohjoissaamea; *Issát-Sámmol* = ”Iisakin-Sammeli” eli Samuel Nillukka, *njunni* = nokka. **6** C9: **513**

Ivvárgoahtevuovdi (AA/SA 1998) Metsä *Máret-Ivvár Goahtemaras* - ~ *Ivvárgoahtemaras*-maraston ja *Cuoggá*-joen välissä. Pohjoissaamea; *Ivvár* = Iivari, joka on mahdollisesti *Rávdoskáidi*-kaidassa asunut Ivar Niileksenpoika Pieski (1881–1959) tai hänen setänsä Ivar Niileksenpoika Pieski (1819–1877), *goahte* = yhdysosamuoto sanasta *goahti* = kota, *vuovdi* = metsä. Nimiperhe: ks. *Cuoggágoahtejávri* ~ *Ivvárgoahtejávri.* **7** J12: **514**

Ivvár-Guivi ~ Ivvárguivi (SA 2002) Uhripaikka Karigasniemen Ailikkaalla. Pohjoissaamea; *Ivvár* = Iivari, *guivi* = mahdollisesti miehen nimi. Terho Itkonen kirjoittaa (KSVK 52 s. 294):

> *”Tämä paikannimi kätkee ehkä taakseen jo unohtuneen mytologisen olennon (vuorenhaltijan?) nimen, niin kuin T. I. Itkonen on olettanut SUST 125 s. 127 – 134, vertauskohtanaan Kuolasta tunnettu Kuiv-tšorr niminen palvostunturi ja Ruotsin Lapin Lyckselestä kirjattu uhrikiven nimi Guivie.”*

Samuli Paulaharju puolestaan kertoo v. 1933 kirjassaan Seitoja ja seidan palvontaa s. 31 seuraavasti:

> *”Karigas-njarga-Ailigaksessa, Karigasjoen latvoilla (tarkoittaa mahdollisesti Basijohka-jokea, tosin kyllä Luomusjärvistä lähtevä Luomusjokikin laskee Karigasjokeen, ollen siten ”Karigasjoen latvoja”, kirj. lis.), Karigas-njargasta pari penikulmaa ylös tunturimaahan on iso seitakivi, Ivvarkuivi on sen paikan nimi, ja siinä on suuri koivutieva. Täällä ovat ennen uhranneet Vuolabbat ja Jomppaiset, ja täällä on ollut ennen iso kasa sarvia, konttiluita ja pääluita. Hopeataalereitakin on täältä löydetty. Isot koivut ovat jo kasvaneet uhrauspaikalle, ja paikka on ruohottunut. Valtava polku, syvälle jäkälään painunut, kulki ennen paikan ohitse ja meni yli Ailgaksen ja Karigasvuoman Muotkatuntureihin. Näillä seuduilla tunturissa on ennen ollut vanhoilla peuranpyytäjillä pitkä peura-aitansa, hangas eli vuobman, johon pyytömiehet ovat ajaneet peuroja ja saaneet niitä saaliikseen.”*

Karigasniemen kylän kohdalta laskee Karigasniemen maantien poikki Inarijokeen *Vuopmanjohka*-joki, jonka varrella kyseinen hangas lienee ollut. Erään paikallisen tarinan mukaan oli poika nimeltään *Ivvár* = Iivari, joka oli hyvin paikkauskollinen virtsaamisensa suhteen. Niinpä ihmisillä oli tapana herätellä häntä: *”Ivvár-Guivi, Ivvár-Guivi, lihka guž̌žat!”* = ”Iivari-Kuivi, Iivari-Kuivi, herää virtsalle! ” (Kaarina Vuolab v. 2003, äitinsä Kristiina Vuolabin kertomana). Virtsaamispaikka lienee ollut kiven (seidan?) vieri, joten kyseinen tarina saattaa hyvinkin olla kehitelty kristinuskon tueksi ja seidan häpäisemiseksi, koska pakanauskonnon kitkemisessä ei keinoja säästelty.

Karigasniemeläisille *Ivvár-Guivi* on tuntematon. Sitävastoin *Ivváraš-Guivi* tunnetaan ja se on heidän mielestään sama, kuin Paistuntureihin lukeutuva *Guivi*. *Ivváraš* = deminutiivimuoto nimestä *Ivvár* = Iivari. Hans Pieskin mukaan nimi tulee Ivar Nilsson Pieskin (1819–1877) mukaan, joka oli hänen isoisoisänsä (HP 2003). Uula Hans Nuorgamin mukaan *Ivvárašguivi*-paikan voi nähdä kerran taikka kaksi kertaa vuodessa, jolloin paikalle ilmestyy mänty. Jos ihminen alkaa lähestyä mäntyä, se pakenee koko ajan, eikä hän saavuta sitä koskaan (HN 2003).

Koska karigasniemeläiset eivät tiedä Ailikkaansa alueella sellaista paikkaa olevankaan kuin *Ivvár-Guivi*, on tehtävä varovainen johtopäätös siitä, että *Ivvár-Guivi* on sama paikka, kuin *Ivváraš-Guivi*, jonka tunnetumpi muoto on *Guivi*. Ks. Guivi (**6** F8: **423**).

Karigasniemeläisten tapaan Niilo Valle ja Hans Kitti tuntevat nimen *Ivváraš-Guivi*, jonka he sijoittavat edellä mainittuun paikkaan. *Ivvár-Guivi* -palvoskiveä he eivät tunne nimenä, eivätkä siten sen sijaintiakaan. Mikäli sellainen kuitenkin on Karigasniemen Ailikkaan läheisyydessä, niin omaan paikallistuntemukseensa nojaten ja osin Samuli Paulaharjunkin kuvaukseen perustuen Hans Kitti sijoittaisi sen Luomusjärville menevän polun vieressä olevalle kumpareelle, joka sijaitsee *Feaskkervárri*-vaarasta 1,5 km itäkoilliseen. Kumpareella on suuri kivi, jonka ympärillä kasvaa heinää (HK 2003). Niilo Valle puolestaan sijoittaisi mahdollisen seitakiven kumpareelle, joka sijaitsee *Feaskkervárri*-vaarasta 1,4 km itä-kaakkoon (NV 2003). *Ivvár-Guivi* -seidan todellinen sijainti on siis spekulatiivinen ja jää edelleenkin arvoitukseksi. **6** C13: **515**

Ivvárláttu (IL 1995) Lampi Mierasjärven talon lounaispuolella. Määriteosaselitys: ks. *Ivvár-Guivi*, *láttu* = lampi. *Rávdoskáidi* -kaidassa asunut Ivar Niileksenpoika Pieski (1881–1959) kulki talvisin aina nimetyn lammen kautta Mierasjärven taloon mennessään. **8** L11: **516**

Iälusaienâmeh (UP) Kaksi marastoa Hanhijängän kaakkoiskulmalla. Inarinsaamea; *iälu* = elo (poroista), *sai* = yhdysosalyhentymä sanasta *saje* = sija ~ paikka, *enâmeh* = monikkomuoto sanasta *eennâm* = maa > maat. **11** L18: **517**

J

Jámešhávdi ~ Ruoššahávdi (3923 2, AL 2002, VG 2002, AN 2002, UW 2002) Muistokivellinen hauta *Gistuskáidi*-kaidan pohjoisrinteellä *Uhcačohkka-* ja *Stuorračohkka*-kukkuloiden välissä olevan nimettömän ojan rannasta noin 30 metriä länteen. Pohjoissaamea; *jámeš* = vainaja, *hávdi* = hauta, *ruošša* = genetiivimuoto sanasta *ruošša* = venäläinen.

Viime sotien aikana Norjan Skiippakurussa oli saksalaisten ylläpitämä vankileiri, josta karkasi venäläinen sotavanki päätyen lopulta Suomen puolelle. Hengenpitimekseen hän varasteli Tenon varren taloista kaikenlaista, kuten esim. Kesäpaikasta voirasian ja sisnakengät. Nelimiehinen saksalaispartio tavoitti karkurin syksyllä 1943 erään paikallisen asukkaan opastamana Yläkönkään eteläpuolisilta kukkuloilta paistamassa sieniä. Hänet ammuttiin sinne ja saksalaiset hautasivat ruumiin samaan paikkaan.

Ursula Waltarin (Utsjoen Venäjä-Seuran nykyinen sihteeri) mukaan Suomi-Neuvostoliittoseuran toimesta (nykyään Utsjoen Venäjä-Seura ry) päätettiin vuonna 1981 ”Kalman hautojen kunnostamisesta” eli Utsjoen kunnan alueella sijaitsevien neuvostosotilaiden hautojen asiallisesta kuntoon laittamisesta ja hautamuistomerkkien pystyttämisestä. Siihen liittyen ylirajajääkäri Veikko Guttorm ja opettaja Juhani Harjunharja kantoivat kesällä 1988 pienen muistokiven vankikarkurin haudalle ja pystyttivät sen sinne (VG 2002).

Kaksi muuta hautaa, joissa kummassakin on kahdeksan neuvostosotilasta, sijaitsevat Luomusjoen maantierummun koillispuolisen tievan etelärinteellä ja Hans Uula Nuorgamin kentällä Kaamasmukassa (AN 2002). Näille haudoille pystytettiin muistomerkit samana kesänä. Yhteinen hautamuistomerkkien paljastustilaisuus pidettiin Kaamasmukassa sijaitsevalla muistomerkillä 9.10.1988 klo 10.00. Siihen osallistui mm. Neuvostoliiton sotilasasiamies (UW 2002).

Virallisesti Utsjoen kunnan alueella on haudattu 17 neuvostosotilasta, mutta todellinen määrä lienee huomattavasti suurempi, koska saksalaiset teloittivat vankejaan mielivaltaisesti rakentaessaan vankityövoimalla Karigasniemen maantietä. Aulis Nordbergin (Utsjoen kunnanvaltuuston puheenjohtaja) mukaan vanhat karigasniemeläiset ovat kertoneet seuranneensa kauempaa näitä teloituksia, joissa ammutut vangit oli peitelty rakenteilla olleen maantien penkkoihin (AN 2002). **1** G1: **518**

Jámežiidguolbba (OP) Kangasmaa Utsjoen kirkonkylän Ylitalon ja *Goržánláttu*-lammen välissä. Pohjoissaamea: *jámežiid* = monikon genetiivimuoto sanasta *jámeš* = vainaja > vainajien, *guolbba* = kangasmaa (kuolpuna). **1** J1: **519**

Jávrrádat (3824 2) Lahti Aksujärven koillispäässä. Pohjoissaamea; *jávrrádat* = järveke (järven omainen lahti, tms.). Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Jávrrádatjeaggi* ja *Jávrrádatjávrrit*. Lahdessa on 5 nuotta-apajaa. **10** J17: **520**

Jávrrádatjeaggi (3924 2) Jänkä Aksujoen luusuan koillispuolella. Pohjoissaamea. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Jávrrádat*. **10** J17: **521**

Jávrrádatjávrrit (3824 2) Kaksi lampea Aksujärven ja Aksuvaaran välissä. Pohjoissaamea. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Jávrrádat*, *jávrrit* = järvet. Vapaasti suomennettuna ”Järvekkeenjärvet”. **10** J17: **522**

Jávrrádatnjárga (IV 2003) Niemi Aksujärven *Jávrrádat*-järvien pohjoispuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Jávrrádat*, *njárga* = niemi. **10** J17: **522A**

Jeagelveijohka ~ Jeagelveadji (AA/SA 1998) *Soabbatoaivi*-tunturin itäpuolelta Tenoon laskeva joki. Pohjoissaamea; *jeagel* = yhdysosamuoto sanasta *jeagil* = jäkälä, *vei* = genetiivinen lyhentymä sanasta *veadji* = pienehkö joki, *johka* = joki. Tässä nimessä jokea ilmaiseva sana esiintyy kaksi kertaa. Jos sen suomentaisi vapaasti, niin siitä tulisi ”Jäkäläjoenjoki”. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Jeagelveinjálbmi*. **2** C7: **523**, **2** D7: **523**, **6** D8: **523**

Jeagelveinjálbmi ~ Jeagelveijohnálbmi (KV 2003) *Jeagelveijohka*-joen suu Tenossa. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Jeagelveijohka ~ Jeagelveadji*, *njálbmi* = suu. **2** B7: **523A**

Jeaggejohka (AA/SA 1998) *Njiljohmohkejeaggi*-jängältä Nilijokeen laskeva joki. Pohjoissaamea; *jeagge* = yhdysosamuoto sanasta *jeaggi* = jänkä, *johka* = joki. **2** F6: **524**

Jeaggeroavvi (AA/SA 1998) Pieni vaara *Boazonjárga*-niemen tyven eteläreunalla maantien ja Tenon välissä. Määriteosaselitys: ks. *Jeaggejohka*, *roavvi* = vanha paloalue (rova). **5** B10: **525**

Jiesnnalvárri (AA/SA 1998) Vaara Kevojokisuulta 2,5 km luoteeseen. Pohjoissaamea; *jiesnnal* = yhdysosalyhentymä jostakin tuntemattomasta (yhdys)sanasta, *várri* = vaara. **3** J5: **526**

Joensuu (AA/SA 1998) Talo Tenon yläpään rannalla Lohikostejoen suun eteläpuolella. **5** A12: **527**

Johtalanvárri (AA/SA 1998) Vaara Utsjoen kylältä 2 km länsi-lounaaseen. Pohjoissaamea; *johtalan* = aktiomuoto verbistä *johtalit* = kuljeskella, *várri* = vaara. **3** J2: **528**

Jomppala – Jumbál (AA/SA 1998) Talo *Jumbáljávri*-järven länsirannalla. Samuli Aikion mukaan nimi lienee peräisin 1800-luvun alusta, jolloin saamelaistunut nimismies Johan Fredrik Högman perusti talon ja otti toiseksi vaimokseen erään Jomppasen (joka oli muutenkin Jomppasten väärti eli läheinen ystävä). Järven nimi (ks. Jumbáljávri) oli vielä Sjögrenillä (1828) **Áitegoađejávri** (SA 2002). Pohjoissaamea; *áite* = yhdysosalyhentymä sanasta *áiti* = aitta, *goađe* = genetiivimuoto sanasta *goahti* = kota, *jávri* = järvi. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Jumbáljávri* ja *Jumbálnjárga*. **4** K5: **529**

Jorba Gunžžávárri (SA 1963) Vaara Pikku Kuntsavaaran eteläpuolella. Pohjoissaamea; *jorba* = attribuuttimuoto sanasta *jorbbas* = pyöreä, *gunžžá* = merkitykseltään tuntematon sana, *várri* = vaara. Nimiperhe: ks. Kuntsajärvi – *Gunččájávri – Kunžáájävri*. **10** I14: **530**

Jorbaluoppal (AA/SA 1998) Laajentuma Utsjoen puolivälissä *Guhkesluoppal*-lompolon alapuolella. Määriteosaselitys: ks. *Jorba Gunzzávárri*, *luoppal* = lompolo, jokilaajentuma. **4** K7: **531**

Jorba-Mávnna ~ Skadjávár-Mávnna (AA/SA 1998) Tunturi Aittijoelta 4 km itä-kaakkoon. Määriteosaselitys: ks. *Jorba Gunzzávárri*, *Mávnna* = Maunu, *skadjá* = talas (vaja), *vár* = yhdysosalyhentymä sanasta *várri* = vaara. Tunturi kuuluu kolmen tunturin ryhmään joiden perusosana esiintyy *Mávnna*. Tunturiryhmää voitaneen siten pitää nimiperheenä. Ryhmän muut tunturit ovat *Duottar-Mávnna* ja *Stuorra Mávnna*. **2** D6: **532**

Jovnn-Ásllat-rohke ája (AA/SA 1998) *Árkomaras*-maraston länsipuolelta *Linkinjohka*-jokeen laskeva oja. Pohjoissaamea; *Jovnn-Ásllat* = mahdollisesti Aslak Jouninpoika Guttorm (1891–1971), joka asui Aittijoella, *rohke* = genetiivimuoto sanasta *rohkki* = vainaja, *ája* = oja (puro). **3** G5: **533**

Jumbáljávri (AA/SA 1998) Järvi Utsjoen Patonivan yläpuolella. Pohjoissaamenkielinen nimi, jonka määriteosa lienee yhteydessä sukunimeen *Jombán* = Jomppanen, *jávri* = järvi. Nimiperhe: ks. Jomppala – *Jumbál*. **4** K5: **534**

Jumbálnjárga (AA/SA 1998) Niemi, jossa Jomppala-talo sijaitsee. Määriteosaselitys: ks. Jumbáljávri, *njárga* = niemi. Nimiperhe: ks. Jomppala – *Jumbál*. **4** K5: **535**

Junnáája (HK 2003) Lännestä Ailikasjänkään laskeva pieni puro. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Junnájeaggi*, *ája* = oja (puro). **6** C13: **535A**

Junnájeaggi (HK 2003) Pieni suo *Feaskkervárri*-vaaran kaakkoispuolella. Pohjoissaamea; *Junná* = mahdollisesti genetiivinen muoto Juhani-nimen variantista, *jeaggi* = jänkä. Nimiperheeseen kuuluu *Junnáája*. **6** C13: **535B**

Junnutája (3913 2) *Silbadatroavvi*-rovan etelärinteeltä Kaamasjokeen laskeva oja. Pohjoissaamea; *junnut* = tuntematon sana, joka muistuttaa miehen nimeä Junnu, *ája* = oja. **7** G13: **536**

Junttejohka (AA/SA 1998) *Junttejohoaivi*-tunturin rinteiltä Tenoon laskeva joki. Pohjoissaamea; *Juntte* = genetiivimuoto miehen nimestä *Junte* = Juhani, *johka* Joki. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Junttejohoaivi* ja Junttijoki – *Junttejohka* (talo). **1** I1: **537**

Junttejohoaivi (3923 2) Tunturi *Junttejohka*-joen länsipuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Junttejohka*, *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *oaivi* = pää. **1** I1: **538**

Junttijoki – Junttejohka (AA/SA 1998) Talo Tenon rannalla *Junttejohka*-jokisuun kohdalla. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Junttejohka*. **1** J1: **539**

Juohkkoaijohka (AA/SA 1998) *Juohkkoaivi*-vaaran kaakkoispuolelta *Nuvvosjohka*-jokeen laskeva joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Juohkkoaivi*, *oai* = genetiivin lyhentymä sanasta *oaivi* = pää, *johka* = joki. **2** F4: **540**, **3** G4: **540**

Juohkkoaivi (AA/SA 1998) Tunturi *Stuorrageađggegielas*-selänteestä 3 km länteen. Pohjoissaamea; *juohkk* = yhdysosalyhentymä tekijännimestä *juohkki* = jakaja, *oaivi* = pää. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Juohkkoaijohka*. **3** G4: **541**

Juohkoaiádjagat (3913 1) Kaksi *Juohkoaivi*-vaaran pohjoisrinteeltä *Sitnogoveája*-puroon laskevaa puroa. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Juohkoaivi* ~ *Juohkovárri*, *ádjagat* = monikkomuoto sanasta *ája* = oja (puro). **6** D8: **542**

Juohkoaigohpi (AA/SA 1998) Kuru *Juohkoaivi*-vaaran kahden huipun välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Juohkoaivi*, *gohpi* = kuoppa. *Juohkoaigohpi* jakaa *Juohkoaivi*-vaaran kahteen osaan. **6** D8: **543**

Juohkoaivi ~ Juohkovárri (AA/SA 1998, KV 1993) Vaara Outakoskelta 8–10 km itään. Pohjoissaamea; *juohk* = yhdysosalyhentymä sanasta *juohku* = jako, *oai* = yhdysosalyhentymä sanasta *oaivi* = pää. Vaarassa on kaksi huippua ja se on ikään kuin jakaantunut kahteen osaan. Toisaalta se jakaa Akujoen ja *Čulloveijohka*-joen vedet eli sijaitsee niiden välissä. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Juohkoaiádjagat* ja *Juohkoaigohpi*. **6** D8: **544**, **6** E8: **544**

Juolgebealjohka (AA/SA 1998) *Rišnjárvárri-* ~ *Riškávárri*-vaaran koillispuolelta Tenoon laskeva joki. Pohjoissaamea; *juolgebeal* = jalkapuoli, *johka* = joki. **2** F2: **545**

Juovvaája (AA/SA 1998) *Dálvadas*-kylän pohjoispuolelta Tenoon laskeva oja. Määriteosaselitys: ks. *Juovvaskáidi*, *ája* = oja (puro). **2** D5: **546**

Juovvaskáidi (AA/SA 1998) Kaira *Čársejohka-, Davimuš Mádjohsuorgi* - ja *Uhcaskáiddášjohka*-jokien välissä. Pohjoissaamea; *juovva* = kivikko (louhikko), *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita). **3** H6: **547**

Jyevdilâsluohtâ (UP) Lahti Aksujärven *Jávrrádat*-järvekkeen pohjoispäässä. Inarinsaamea; *jyevdilâs* = joutilas, *luohtâ* = lahti. **10** J16: **548**

Jäkälämorosto – Jeagelmaras (3824 2) Marasto Aksujärven länsipuolella. Suora suomennos pohjoissaamesta. **10** I17: **549**

Jänkäjärvi – Jeggijáávráš (3842 1) Järvi Hanhijängän länsilaidalla. Osittainen suomennos inarinsaamesta; *jáávráš* = deminutiivimuoto sanasta *jávri* = järvi. **11** L18: **550**

K

Kaab-Irjánáá peeci (HEV) Ikipetäjä eli aihki Pierkivaaran pohjoisimman osan itärinteellä nelostien länsipuolella. Inarinsaamea; *Kaab* = yhdysosalyhentymä miehen nimestä *Kaabi* = Gabriel ~ Kaaperi, *Irjánáá* = deminutiivinen genetiivimuoto nimestä *Irján* > *Irjánâš* = Yrjö ~ Yrjänä > Yrjänäinen > Yrjänäisen. Nimi on annettu Yrjö Gabrielinpoika Morottajan (1859–1941) mukaan, joka teki pikkupuita nimetyn männyn tyvellä. Ks. myös *Irjánašája*, koska kyseessä on sama henkilö. **11** L16: **551**

Kaabiš-Anttii čukkâ – Gáppeš Ándde čohkka (3842 1) Kukkula Kaapin Antin järven lounaispuolella. Inarinsaamea ja pohjoissaamea. Määriteosaselitys: ks. Kaapin Antin järvi, *čukkâ* ~ *čohkka* = huippu. Nimiperhe: ks. Kaapin Antin järvi – *Kaabiš-Anttii jävri*. **11** K14: **552**

Kaamasjoki (3842 1) Talo Kaamasjoen itärannalla Alemman Alttojärven kohdalla. Nimiperhe: ks. Kaamasjoki – *Kaamâsjuuhâ – Gámasjohka*. **11** L18: **552A**

Kaamasjoki – Kaamâsjuuhâ – Gámasjohka (3842 1) *Ruohtir-* ~ *Ryettir*-tunturin eteläpuolelta Muddusjärveen laskeva joki. Mukaelmasuomennos inarinsaamesta tai pohjoissaamesta; *kaamâs* ~ *gámas* = poron koipinahka, josta valmistetaan karvakenkiä ja säpikkäitä. Nimiperheeseen kuuluvat Kaamasjänkä – *Kaamâsjeggi*, Kaamasmukka – *Gámasmohkki – Kaamâsmokke*, Kaamasniemi – *Kaamâsnjargâ* ja *Alla Gápmasroavvi*, sekä Kaamasjoki (talo). Primäärinimi on *Kaamâs*, joka tunnetaan mukaelmasuomennoksena Kaamanen. Se ei esiinny numeroituna nimenä tässä kirjoituksessa, mutta kaikki mukaelmasuomennokset ja pohjoissaamennokset lienevät siitä peräisin.
6 F12: **553, 7** G13: **553**, **10** G14: **553**, **10** J16: **553**, **11** K17: **553**

Kaamasjänkä – Kaamâsjeggi (3842 1) Suo Kaamasjoen eteläpuolella Pierkivaaranjängän kohdalla. Mukaelmasuomennos inarinsaamesta. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Kaamasjoki – *Kaamâsjuuhâ – Gámasjohka*. **11** K17: **554**

Kaamasmukka – Gámasmohkki – Kaamâsmokke (3824 2) Pieni kylä ja mutka Kaamasjoessa Karigasniemen ja Kaamasen välillä. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta tai inarinsaamesta. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Kaamasjoki – *Kaamâsjuuhâ – Gámasjohka*. **10** G14: **555**

Kaamasniemi – Kaamâsnjargâ (3842 1) Kaamasjoen ja Syysjoen muodostama niemi em. jokien välissä. Mukaelmasuomennos inarinsaamesta. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Kaamasjoki – *Kaamâsjuuhâ – Gámasjohka*. **11** L18: **556**

Kaapin Antin järvi – Kaabiš-Anttii jävri (3842 1) Järvi Kylävaaran länsipuolella. Lähes suora suomennos inarinsaamesta; *Kaabiš* = deminutiivimuoto nimestä *Kaabi* = Kaaperi, *Anttii* = genetiivinen deminutiivimuoto nimestä *Antti*. Kaapin Antin henkilöllisyydestä ei ole tietoa. **11** K14: **557**

Kaarasjoki – Gárášjohka – Kárášjuuhâ (AA/SA 1998) Kylä Norjan puolella ja lännestä Tenon yläpäähän laskeva joki. Inarijoen ja Kaarasjoen yhtymäkohdasta alkaa Teno. Mukaelmasuomennos ja mukaelmainarinsaamennos pohjoissaamen nimestä, jonka määriteosan merkitys ei ole tiedossa.
5 A12: **558**

Kaava – Gávva (AA/SA 1998) Talo Tenon rannalla *Goahppeloaivi*-tunturista koilliseen. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta; *gávva* = poukama. **1** I1: **559**

Kaaviinjargâ (IV 2003) Niemi Aksujärven itärannalla Tupavaaran kohdalla. Inarinsaamea; *kaavii* = genetiivinen deminutiivimuoto sanasta *kaavâ* = puokama > poukamaisen, *njargâ* = niemi. Primäärinimi on *Kaavâš* (deminutiivimuoto sanasta *kaavâ* = poukama > poukamainen), joka ei ole numeroituna nimenä tässä kirjoituksessa. Nimiperheeseen kuuluu myös *Kaaviisátku*. **10** J17: **559A**

Kaaviisátku (IV 2003) Venevalkama ja nuotta-apaja Aksujärven itärannalla *Kaaviinjargâ*-niemen eteläpuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Kaaviinjargâ*, *sátku* = venevalkama. **10** J17: **559B**

Kahlaamo ~ Putouksen kahlaamo (UKU 2001) Kevojoessa *Fiellogahjohka*-jokisuulla putouksen alapuolella. **7** H10: **560**

Kahlaamo (3913 2) Kevojoessa *Gahperjohka*-jokisuun alapuolella. **7** I9: **561**

Kahlaamo (3913 2) Kevojoessa *Gamajohka*-jokisuun ja *Gamajohnjálmmeluoppal*-lompolon välissä. **7** I9: **562**

Kahlaamo – Mäntylaavujärven alapään niva (UKU 2001) Kevojoessa *Vuolimuš Njaggaleapme* -järven alapuolella. **3** J7: **563**

Kaivojoenjänkä – Gáivojohjeaggi (3911 2) Suo Karigasniemen Ailikkaan länsipuolella. Suora suomennos pohjoissaamesta. Nimiperhe: ks. Kaivojoki – *Gáivojohka*. **5** B12: **564**

Kaivojoki – Gáivojohka (3911 2) Kaivojoenjängältä Tenoon laskeva joki. Suora suomennos pohjoissaamesta. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat Kaivojoenjänkä – *Gáivojohjeaggi* ja Kaivojoki (talo). **5** B12: **565**, **5** B11: **565**

Kaivojoki (3911 2) Talo Tenon rannalla Kaivojokisuun pohjoispuolella. Nimiperhe: ks. Kaivojoki – *Gáivojohka*. **5** B11: **566**

Kaivosjärvet – Koivumjávrááh (3842 1) Kaksi järveä Sudenjängän eteläpäässä. Lähes suora suomennos inarinsaamesta; *koivum* = kaivettu ~ kaivetut. **11** L14: **567**

Kaktsajärvet – Gákcajávrrit (3824 2) Järviryhmä Kaamasmukan länsipuolella. Mukaelmasuomennos pohjoissaamen nimestä, jonka määriteosan merkitys ei ole tiedossa. Nimiperheeseen kuuluu Kaktsavaaranjoki – *Gákcavárája*. **10** G14: **568**

Kaktsavaaranjoki – Gákcavárája (3824 2) Lännestä Utsjoen ja Inarin kuntien rajan kohdalta Kaamasjokeen laskeva joki. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Kaktsajärvet – *Gákcajávrrit*. **10** H15: **569**

Kalatonjärvi – Kyelettis Savojävri (SA 1963) Järvi Koskelojoen itäpuolisen Karhujärven ja Karigasniemen maantien välissä. Osittainen suomennos inarinsaamesta; *savo* = suvanto. Kartassa 3842 1/2000 inarinsaamen kaksiosaisen nimen loppuosa *Savojävri* on jäänyt kyseisen järven kohdalla pois, mutta on sijoitettu pienen lammen kohdalle Kalattomastajärvestä 0,5 km itään ja kirjoitettu perusosaltaan suomen kieliseksi eli Savojärvi, ollen siis virheellinen. Nimiperhe: ks. Savojärvet – *Savojäävrih*. **11** K18: **570**

Kalasääksenjärvi – Čievčâpiervâljävri (3842 1) Järvi Pierkivaaran Saarijärven länsipuolella. Osittainen suomennos inarinsaamesta; *piervâl* = pesä. **11** L16: **571**

Kapteeninjärvi – Kapteenjävri (JUM) Pieni järvi Venejärven eteläpuolella. Suora suomennos inarinsaamesta. Karttaan (3842 1/2000) nimi on sijoitettu 0,5 km liiaksi itään. **11** K17: **572**

Kapteeninlampi – Kapteenläddu (3842 1) Lampi Syysjoen länsipuolella Syysjoenpalon eteläpään kohdalla. Myös *Äävžisistläddu* (JUM) ja *Čovčjuvridoläddu* (SV). Suora suomennos inarinsaamesta. Rinnakkaisnimet; *äävži* = genetiivimuoto sanasta *ävži* = rotko, *sist* = yhdysosalyhentymä sanasta *siste* = sisällä, *Čovčjuv* = genetiivimuoto nimestä *Čovčjuuhâ* (ks. Syysjoki), *rido* = genetiivimuoto sanasta *riddo* = ranta > rannan. Karttaan (3842 1/2000) nimi on sijoitettu 5 km liiaksi länteen. Nimiperheeseen kuuluu *Kapteensavo*. **11** L17: **573**

Kapteensavo (JUM) Suvanto Syysjoessa Kapteeninlammen kohdalla. Inarinsaamea; *kapteen* = genetiivimuoto sanasta kapteeni, *savo* = suvanto. Nimiperhe: ks. Kapteeninlampi – *Kapteenläddu*. **11** L17: **574**

Karhujärvi – Kuobžâjävri (3842 1) Järvi Koskelojoen itäpuolella ja Karigasniemen maantien pohjoispuolella. Suora suomennos inarinsaamesta. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Kuobžâvääráá*š. **11** K18: **575**

Karhujärvi – Kuobžâjävri (3824 2) Järvi Karigasniemen maantien ja Tupavaaran välissä. Suora suomennos inarinsaamesta. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat Karhuoja – *Kuobžâjuuhâ* ja Karhujärvi – *Kuobžâjävri* (talo). **10** J18: **576**

Karhujärvi – Kuobžâjävri (3824 2) Talo Karigasniemen maantien ja Karhujärven välissä. Suora suomennos inarinsaamesta. Nimiperhe: ks. Karhujärvi – *Kuobžâjävri* (keskimmäinen). **10** J18: **576A**

Karhuoja – Kuobžâjuuhâ (3842 1) *Sierrâmjävri*-järvestä Karhujärven kautta Kaamasjokeen laskeva oja. Suomennos inarinsaamesta. Nimiperhe: ks. Karhujärvi – *Kuobžâjävri* (keskimmäinen). **10** J17: **577**, **10** J18: **577**, **11** K17: **577**

Karigasniemen koulu – Gáregasnjárgga skuvla (IL 2002) Karigasniemen pohjoisosassa sijaitseva koulu, jossa on ala- ja yläaste. Nimiperhe: ks. Karigasniemi – *Gáregasnjárga*. **5** A12: **578**

Karigasniemi – Gáregasnjárga – Kärigâsnjargâ (3913 1) Utsjoen kunnan toiseksi suurin kyläkeskus Inarijoen alajuoksulla Norjan rajan tuntumassa. Mukaelmasuomennos ja mukaelmainarinsaamennos pohjoissaamen nimestä, jonka määriteosan merkitys ei ole tiedossa. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat Karigasniemen koulu – *Gáregasnjárgga skuvla* ja alueen ulkopuolelta Karigasjoki – *Gáregasjohka*, sekä *Gáregasskáidi*. **5** B13: **579**

Kartijärvi – Gárdejávri (AA/SA 1998, IL.1995) Utsjoen vesistön lähdejärvi. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta; *gárde* = yhdysosamuoto sanasta *gárdi* = aitaus. Järven lähellä on ollut muinoin *jorri* = risukaarre. **8** K12: **580**

Káspernjárga (AA/SA 1998) Kevojärven kolmanneksi eteläisin niemi sen länsirannalla. Pohjoissaamea; *Kásper* = Kasperi, *njárga* = niemi. **4** K5: **581**

Keđgivyeppee (UP) Kivikkoinen vuopaja Kaamasjoen itärannalla, josta kaikki Kivivuopaja – *Keđgivyeppee* -alkuiset nimet ovat lähtöisin. Inarinsaamea; *keđgi* = kivi, *vyeppee* = vuopaja. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat Alempi Kivivuopajajärvi – *Vyeleeb Keđgivyeppeejävri* ja Ylempi Kivivuopajajärvi – *Paajeeb Keđgivyeppeejävri*, joiden yhteisnimitys on *Keđgivyeppeejäävrih*, sekä Kivivuopajanharjut – *Keđgivyeppeepuolžiih*, *Keđgivyeppeekuolbâ*, *Keđgivyeppeenjargâ* ja *Keđgivyeppeesavo*. **11** K16: **582**

Keđgivyeppeejäävrih (JUM) Ks. Ylempi Kivivuopajajärvi – *Paajeeb Keđgivyeppeejävri* ja Alempi Kivivuopajajärvi – *Vyeleeb Keđgivyeppeejävri*. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Keđgivyeppee*. **11** K16: **583**

Keđgivyeppeekuolbâ (JUM) Kangasmaa Alemman Kivivuopajajärven ja Ylemmän Kivivuopajajärven välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Keđgivyeppee*, *kuolbâ* = kuolpuna (kangasmaa). **11** K16: **584**

Keđgivyeppeenjargâ (JUM) Kaamasjoen mutkan muodostama niemi sen itäpuolella Alemmasta Kivivuopajajärvestä lounaaseen. Inarinsaamea. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Keđgivyeppee*, *njargâ* = niemi. **11** K16: **585**

Keđgivyeppeesavo (UP) Pitkä suvanto Kaamasjoessa Vuomavaaranojan suulta *Keđgivyeppeenjargâ*-niemen kohdalle. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Keđgivyeppee*, *savo* = suvanto. **11** K16: **586**

Keinolahti – Kiäinuluohtâ (IV 2003) Lahti Aksujärven länsirannalla Talvitiejängän kohdalla. Suomennos inarinsaamesta. **10** J17: **586A**

Kenesjärvi – Ganešjávri (AA/SA 1998) Järvi Utsjoen vesistön puolivälissä. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta; *ganeš* = maahinen, vuorenhaltija. G. Wahlenbergin tekemässä ja S. G. Hermelinin kustantamassa kartassa ”Karta Öfver Kemi Lappmark” vuodelta 1802 nimi on kirjoitettu ”Kaneschjauri”. **4** K7: **587**

Keräsjávri (3913 2, IL.1995) Pitkä ja kapea järvi *Guhkesjávri*-järven koillispuolella. Pohjoissaamea; *Keräs* = genetiivimuoto sukunimestä Keränen, *jávri* = järvi. Postiauton kuljettaja Jaakko Keränen pyydysti järvestä haukia. **7** J12: **588**

Kesikuátjeegih (UP) Karigasniemen maantien molemmin puolin olevat jängät Kesäkotajärvien lounaispuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Kesäkotajärvet – *Geassegoahtejávrrit – Kesikuátjäävrih*, *jeegih* = monikkomuoto sanasta *jeggi* = jänkä > jängät. **10** I16: **589**

Keskipäivänkukkula – Gaskabeaičopma (AA/SA 1998, IL.1995) Kukkula Petsikolta 3 km länsiluoteeseen. Suora suomennos pohjoissaamesta. *Rávdoskáidi*-talosta katsottuna aurinko on keskipäivällä kukkulan kohdalla. **8** L12: **590**

Kesäkotajärvet – Geassegoahtejávrrit – Kesikuátjäävrih (3824 2, UP) Kaksi pyöreää järveä Karigasniemen maantien varrella, joiden rannalla on Anttilan talo. Suora suomennos pohjoissaamesta tai inarinsaamesta. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Kesikuátjeegih*. **10** I16: **591**

Kesäpaikka (3923 2) Talo Tenon rannalla Kuoppilasjokisuulla. **1** H1: **592**

Kesäpaikka – Kesipäikki (IV 2003) Kesäpaikka Aksujärven eteläpään länsirannalla. Suora suomennos inarinsaamesta. Siinä oli Paadareiden kesäpaikka, talvipaikka sijaitsi *Lyevdikuátijáávráš*-järven rannalla. **10** J17: **592A**

Kettusuo (3911 2) Pieni suo *Fierranjohka*-jokisuusta 0,9 km kaakkoon. Nimeä ei tunneta alueella. **5** B10: **593**

Kevojoki – Geavvu (3913 2) *Ruohtir- ~ Ryettir*-tunturin pohjoispuolelta Utsjoen vesistön Kevojärveen laskeva suurehko joki. Mukaelmasuomennos pohjoissaamen nimestä, jonka merkitys ei ole tiedossa. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Geavugeavŋŋis*, *Geavvogeahči*, *Geavvogeašládđot*, *Geavvogeašoaivvit*, Kevojärvi – *Geavojávri*, Pikku Kevojärvi – *Uhca Geavojávri*, Kevon luonnonpuisto – *Geavu luonddumeahcci*, Kevonsuu – *Geavonjálbmi*, Kevonniemi ja Kevon tutkimusasema – *Geavu dutkanstašuvdna*.
3 J5: **594**, **3** J7: **594**, **6** F11: **594**, **7** H10: **594**

Kevojärvi – Geavojávri (AA/SA 1998, 3932 1) Järvi Utsjoen vesistön alaosassa. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Kevojoki – *Geavvu*. **4** K5: **595**

Kevon luonnonpuisto – Geavu luonddumeahcci (AA/SA 1998) Suomen pohjoisin luonnonpuisto Paistunturin erämaa-alueen keskellä, jonka suuruus on noin 700 km². Pohjoissaamennos suomenkielisestä nimestä. Nimiperhe: ks. Kevojoki – *Geavvu*.
3 I6: **596**, **6** F9: **596**, **6** E11: **596**, **7** I12: **596**, **7** I8: **596**

Kevonniemi (AA/SA 1998) Kevojärveen etelästä työntyvä niemi, vrt. Buksalskáidegeahči, joka on laajempi alue. Nimiperhe: ks. Kevojoki – *Geavvu*. **4** K5: **597**

Kevonsuu – Geavonjálbmi (AA/SA 1998) Vanha talon nimi ja Kevojoen laskukohta Kevojärveen. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Kevojoki – *Geavvu*. Jo G. Wahlenbergin tekemässä ja S. G. Hermelinin kustantamassa kartassa ”Karta Öfver Kemi Lappmark” vuodelta 1802 suomenkielinen nimi kirjoitettiin nykyisellä tavalla ja karttaan oli merkitty kyseiseen kohtaan uudistalo ”Nybyggen och Skattlagde gårder”. **3** J5: **598**

Kevon tutkimusasema – Geavu dutkanstašuvdna (AA/SA 1998) Kevoniemessä. Pohjoissaamennos suomen kielestä. Nimiperhe: ks. Kevojoki – *Geavvu*. **4** K5: **599**

Kiellajoki – Kiälláá ~Kiälláájuuhaâ – Giellá ~Giellájohka (UP7SA, 3824 2) Lännestä Kaamasjokeen laskeva suurehko joki. Mukaelmasuomennos inarinsaamesta tai pohjoissaamesta. Samuli Aikion mukaan *kiälláá ~ giellá* on ehkä jonkinlainen ”rekonstruktio” (ikään kuin jonkin deminutiivin genetiivimuoto). Uula Paadarin mukaan nimi tulee inarinsaamen sanasta *kielâ* tai pohjoissaamen sanasta *giella* = ansa > ansainen, koska jokivarressa olevat koivun vesat ja pajut taipuvat talvella lumen rasituksesta luokille muistuttaen esim. riekon ansaa tai suopungin sarvikielaa. Nimiperheeseen kuuluvat *Giellájoganjálmmenjavvi* ja Kiellaniemi – *Kiälláánjargâ – Giellánjargâ*. **10** I15: **600**

Kiellaniemi – Kiälláánjargâ – Giellánjargâ (3824 2, UP) Niemi Kaamasjoen ja Kiellajoen välissä. Mukaelmasuomennos inarinsaamesta tai pohjoissaamesta. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Kiellajoki – *Kiälláá – Giellá*. **10** I15: **601**

Kirkobákti (AA/SA 1998) Pahta Utsjoen Pappilan luoteispuolella. Määriteosaselitys: ks. *Kirkobuolža*, *bákti* = pahta. Pahdan eteläpuolella sijaitsee vuonna 1853 rakennettu E. B. Lohmanin suunnittelema Utsjoen kivinen kirkko. **4** K3: **602**

Kirkobuolža (3824 2) Harju Utsjoen ja Inarin kuntien rajan ja Karigasniemen maantien yhtymäkohdasta 4 km itään. Pohjoissaamea; *kirko* = yhdysosamuoto sanasta *kirku* = kirkko, *buolžâ* = harju. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Kirkobuolžžajávrrit* ja *Kirkobuolžžajeaggi*.

Pohjoisen suunnasta nähtynä harju muistuttaa kirkkoa kellotapuleineen. Harjussa on paljon ketunluolia. Sota-aikana saksalaiselta vankityömaalta Kaamasmukasta kerrotaan karanneen neuvostoliittolaisen vangin, joka oli paikallisista taloista varastellut elintarvikkeita, mm. kuivaa lihaa yms, tarkoituksenaan vaeltaa kesän aikana kotimaahansa. Hän oli päässyt *Kirkobuolža*-harjulle saakka, ripustanut elintarvikkeet puiden oksille ja suurentanut yhden ketunluolista itselleen sopivan kokoiseksi, sekä pehmustanut sen risuilla ja mennyt nukkumaan sinne. Saksalainen partio oli kuitenkin löytänyt nukkuvan vangin piilopaikan paikallisen poromiehen ja hänen koiransa avustuksella, ottanut hänet kiinni ja vienyt Kaamasmukkaan. Siellä vanki oli pakotettu kaivamaan itselleen hauta, jonka jälkeen hänet oli teloitettu siihen. Kaamasmukassa sijaitsee neuvostosotilaiden joukkohauta (NV 2003). Ks. myös *Jámešhávdi*.

10 H15: **603**

Kirkobuolžžajávrrit (SA 1963) Kaksi järveä *Kirkobuolžâ*-harjun lounaispuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Kirkobuolžâ*, *buolžža* = genetiivimuoto sanasta *buolža* = harju > harjun, *jávrrit* = järvet.

10 H15: **604**

Kirkobuolžžajeaggi (SA 1963) Jänkä *Kirkobuolža*-harjun pohjoispuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Kirkobuolžâ*, *buolžža* = genetiivimuoto sanasta *buolža* = harju > harjun, *jeaggi* = jänkä.

10 H15: **605**

Kiviranta (AA/SA 1998) Talo Tenon rannalla Yläkönkään kohdalla. **1** G1: **606**

Kivivuopajanharjut – Keđgivyeppeepuolžiih (3842 1) Useita harjuja Venejoen länsipuolisen Saarijärven länsipuolella. Suora suomennos inarinsaamesta. Nimiperhe: ks. *Keđgivyeppee*. **11** K16: **607**

Kivivuopajanjängät (3824 2) Useita soita Peltojoensuun pohjoispuolella. **10** J15: **608**

Koivistonkivi (OP) Suurehko kivi Karigasniemen ja Utsjoen välisen maantien levikkeen reunalla puoli kilometriä *Leavvajohka*-jokisuulta ylävirtaan. Tasavallan presidentti Mauno Koivisto vihki tieosuuden käyttöön vuonna 1983. **1** F1: **609**

Korrilampi – Skoarraláttu (IV 2003) Lampi Huutamajärven itäpuolella. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta; *skoarra* = pilkkasiipi. **10** I16: **609A**

Kosimajärvi – Čuoikajávri (3824 2) Järvi Hevojoen suulta 2 km pohjois-koilliseen. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta; *čuoika* = sääski. **10** J15: **610**

Koskâmuš Piergivärjävri (JUM) Pierkivaaranjärvistä itäisin. Inarinsaamea; *koskâmuš* = keskimmäinen, *piergi* = merkitykseltään tuntematon sana, joka viittaa inarinsaamen verbiin *piergid* = pärjätä, *vär* = yhdysosalyhentymä sanasta *vääri* = vaara, *jävri* = järvi. Nimiperhe: ks. Pierkivaara – *Piergiväärі*.

11 L17: **611**

Koskelojoki – Kuálsivei (2842 1) Koskelojärvestä Kaamasjokeen laskeva joki. Suora suomennos inarinsaamesta. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Kuálsiveičielgi* ja *Kuálsiveinjälmi*.

11 K17: **612**

Kotakoski – Goahteguoika (IV 2003) Koski Kiellajoen suusta kilometri ylävirtaan. Suora suomennos pohjoissaamesta. **10** I15: **612A**

Kuálsiveičielgi (UP) Maanselänne Koskelojoen itäpuolella. Inarinsaamea; *kuálsi* = koskelo, *vei* = joki, *čielgi* = selänne. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Koskelojoki – *Kuálsivei.* **11** K18: **613**, **11** K17: **613**

Kuálsiveinjälmi (UP) Koskelojoen suu Kaamasjoessa. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Koskelojoki – *Kuálsivei*, ja alenevassa polvessa *Kuálsiveinjälmkuoškâ*, *njälmi* = suu. **11** K17: **613A**

Kuálsiveinjälmkuoškâ (UP) Koski Kaamasjoessa Koskelojoen suun alapuolella. Määriteosaselitys: ks. Kuálsiveičielgi, *njälm* = yhdysosalyhentymä sanasta *njälmi* = suu, *kuoškâ* = koski. Karttaan on tälle paikalle merkitty virheellisesti Maaritinkoski, joka on alempana. Nimiperhe: ks. *Kuálsiveinjälmi*. **11** K17: **614**

Kuáppilkovádâh (JUM) Painanne keskellä Pierkivaaraa. Inarinsaamea; *kuáppil* = naarasmetso (koppelo), *kovádâh* = painanne maastossa. **11** L16: **615**

Kuásivyevdi ~ Kuálsivyevdi (JIM, UP) Metsämaa Vuomavaaran ja Kaamasjoen välissä. Inarinsaamea; *kuási* = merkitykseltään tuntematon sana, *kuálsi* = genetiivimuoto sanasta *kuálsi* = koskelo, *vyevdi* = metsämaa ~ outa. **11** K15: **616**

Kuátiluohtâ – Goahteluokta (JUM) Lahti Siikajärven itärannalla. Inarinsaamea ja pohjoissaamea; *kuáti ~ goahte* = yhdysosamuoto sanasta *kuáti ~ goahti* = kota, *luohtâ ~ luokta* = lahti. Lahden länsirannalla sijaitsee kaamaslaisten entisöimä turvekota. **8** K13: **617**

Kuheskuoškâ (SA 1963) Koski Kaamasjoessa Siikajoen suun alapuolella. Määriteosaselitys: ks. *Kuhesnjargâ*, *kuoškâ* = koski. **10** J15: **618**

Kuhesnjargâ (UP) Pitkä Marasto Pitkäjärven länsipuolella. Inarinsaamea; *kuhes* = attribuuttimuoto sanasta *kukke* = pitkä, *njargâ* = niemi. **11** L19: **619**

Kuhessuánju (UP) Heinikkoinen suo Karhujärven ja Aksujärven välissä. Määriteosaselitys: ks. *Kuhesnjargâ*, *suánju* = letto (vetinen suo). **10** J17: **620**

Kuivajärvi – Koškisjävri (3842 1) Järvi Pitkäjärven ja Kaamasjoen välissä. Suora suomennos inarinsaamesta. **11** L19: **621**

Kuivakoski – Koškekuoškâ (3842 1) Koski Kaamasjoessa Pierkivaaranjärvien kohdalla. Suora suomennos inarinsaamesta. **11** K – L17: **622**

Kulkujoenjänkä – Máđiijohjeaggi (AA/SA 1998) Suo Petsikolta 3 km luoteeseen. Suomennos pohjoissaamesta; *máđii* = tie (talvitie). **8** L12: **623**

Kultala – Guldal (AA/SA 1998) Talo Tenoon laskevan Äimäjoen eteläpuolella. Mukaelmapohjoissaamennos suomenkielisestä nimestä. **4** K2: **624**

Kuntsajoki – Gunžžájohka – Kunžáájuuhâ (3824 2, JUM) Kuntsajärvestä Kaamasjokeen laskeva joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Kuntsajärvi – *Gunččájávri – Kunžáájävri*, ja alenevassa polvessa *Gunžžájohguoika.* **10** I14: **625**

Kuntsajärvi – Gunččájávri – Kunžáájävri (3913 2, JUM) Järvi Utsjoen ja Inarin kuntien rajalla. Mukaelmasuomennos ja mukaelmainarinsaamenos pohjoissaamen nimestä, jonka määriteosan merkitys ei ole tiedossa, vaikka se viittaakin pohjoissaamen sanaan *gunžat* = virtsata.

Niilo Valle arvelee viittauksen pitävän paikkansa, koska järvestä lähtevä joki on pienine lompoloineen ”*virtsanoron*” kokoinen verrattuna järven pituuteen (2 km) ja syvyyteen (NV 2003). Nimiperheeseen kuuluvat Kuntsajoki – *Gunžžájohka* – *Kunžáájuuhâ*, Alempi Kuntsalompolo – *Vuolit Gunžžáluoppal* – *Vyeleeb Kunžááluobâl*, Ylempi Kuntsalompolo – *Bajit Gunžžáluoppal* – *Paajeeb Kunžááluobâl*, Kuntsavaara – *Gunžžávárri* – *Kunžáávääri*, Pikku Kuntsavaara – *Uhca Gunžžáváráš* – *Uccâ Kunžáávääráášja Jorba Gunzzávárri*. **7** J13: **626, 10** J14: **626**

Kuntsavaara – Gunžžávárri – Kunžáávääri (3913 2, JUM) Vaara Kuntsajärven länsipuolella Utsjoen ja Inarin kuntien rajan tuntumassa. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Kuntsajärvi – *Gunččájávri* – *Kunžáájävri*. **7** I13: **627**

Kuobžâvääräášš (UP) Pieni vaara Koskelojoen itäpuolisen Karhujärven pohjoispuolella. Inarinsaamea; *kuobžâ* = karhu, *vääräášš* = deminutiivimuoto sanasta *vääri* = vaara > vaaranen. Nimiperhe: ks. Karhujärvi – *Kuobžâjävri* (ylin). **11** K18: **628**

Kuoppilasjärvi – Goahppelašjávri (AA/SA 1998) Tenoon laskevan Kuoppilasjoen lähdejärvi. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta; *goahppelaš* = deminutiivin näköiseksi kulunut yhdysosa sanoista *goahppel* + *ávžže* = ”koppelorotkon” (SA 2002). Nimiperhe: ks. *Goahppelávži* ja alenevassa polvessa *Goahppelašjávrreluoppal*. **3** I3: **629**

Kuoppilasjoki – Goahppelašjohka (AA/SA 1998) Kuoppilasjärvestä Tenoon laskeva joki. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta. Määriteosaselitys: ks. Kuoppilasjärvi – *Goahppelašjávri*. Nimiperhe: ks. *Goahppelávži*. **1** I1: **630**, **3** I3: **630**, **3** I2: **630**

Kurjaluohtâ (UP) Lahti Aksujärven pohjoispäässä. Inarinsaamea; *kurja* = kurja, *luohtâ* = lahti. **10** J16: **631**

Kutujärvi – Kođojävri (3842 1) Järvi Sudenjängän itälaidalla Utsjoen maantien länsipuolella. Suora suomennos inarinsaamesta. Nimiperhe: ks. Kutuoja – *Kođojuuhâ* – *Gođđuája*. **11** L14: **632**

Kutuniemi – Gođđunjárga (AA/SA 1998) Niemi Utsjoen vesistön Kevojärven pohjoisosan itärannalla. Suora suomennos pohjoissaamesta. **4** K5: **633**

Kutuoja – Kođojuuhâ – Gođđuája (3931 1, JUM, IL.1995) Lihavakalajärvistä Ulkujärven ja Kutujärven kautta Säytsjärveen laskeva oja. Suora suomennos inarinsaamesta tai pohjoissaamesta. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu Kutujärvi – *Kođojävri*. **8** L13: **634**

Kylävaara – Sijdâvääri – Siidavárri (3842 1, IL.1995) Vaara Moosesvaaran koillispuolella. Suora suomennos inarinsaamesta tai pohjoissaamesta. *Sijdâ* ~ *siida* viitannee tässä tapauksessa muinaisen Inarin lapinkylän ja Tenon lapinkylän rajatraditioon, koska kyseisten siitojen raja kulki nimetyn vaaran pohjoispuolelta. Siellä sijaitsee nykyäänkin inarinsaamen ja pohjoissaamen kieliraja. **11** K14: **635**

Kähteeluohtâ (IV 2003) Lahti Aksujärven länsireunalla Talvitiejängän kohdalla. Inarinsaamea; *kähtee* = kaakkuri = *luohtâ* = lahti. Lahdessa on nuotta-apaja. **10** J17: **635A**

Köngäs (AA/SA 1998) Talo Tenon Yläkönkään *Bajimušbihttá-* ja *Gaskkamušbihttá*-koskien välissä. Nimiperhe: ks. Yläköngäs – *Badjegievnnjis*. **1** G1: **636**

L

Laihanhauenjärvi – Ruoinapuškojáávráš (JUM) Järvi Pierkivaaran Saarijärvestä kilometri pohjoiseen. Suora suomennos inarinsaamesta. Ennen siikaistutuksia järvessä oli suuria ja laihoja haukia, jotka tavoittelivat jopa airon lapoja. **11** L16: **637**

Laitila (3913 1) Talo Outakosken kylän pohjoisosassa. **6** C8: **638**

Ládjogeađgi (AA/SA 1998) Kivi Tenon rannalla *Dálvadas*-kylästä 3 km ylävirtaan. Määriteosaselitys: ks. *Ládjojeaggi*, *geađgi* = kivi.

Samuli Paulaharjun mukaan *Dálvadas*-kylän ja *Luhkkárbáiki*-talon välissä on *Jávrebainjárga*-niemen kalaseita, josta hän kirjoittaa kirjassaan Seitoja ja seidan palvontaa s. 30 seuraavasti:

> *”Suomen puolella, on iso kalamiesten palvoskivi. Harmaa kivi, kellanrusket kyljet, mustahko päällys. Se on kuin korkea matalaselkämystäinen tuoli tai suolasalkkari. Siitä kivellä on myös nimet: Stallun istuin ja Salkkarikivi (salkkari > sálkor = suola-astia, kirj. lis.). Kiven korkeus takaa 2,7 m, edestä 1,9 m, leveys takaa 2,5 m, edestä 2 m, sivut 1,8 m ja 2 m. Seita on matalapensaisella kivikkorannalla jonkin kymmenisen metriä vesirajasta, ja takana on koivuouta, kauempana suuri tunturimaa.”*

Kyseessä saattaa olla *Ládjogeađgi*, koska se sijaitsee Samuli Paulaharjun kuvaamalla paikalla. Niilo Valle arvelee, että sana *ládjo* tarkoittaisi tässä tapauksessa vanhanmallista naisen sarvilakkia nimeltään *ládju*, jota kivi suuresti muistuttaakin (NV 2003). *Ládjo* on siten yhdysosalyhentymä *ládju*-sanasta.
2 D5: **639**

Ládjojeaggi (3913 1) Suo *Bassečohkka*-vaaran ja Luomusjoen välissä. Pohjoissaamea; *ládjo* = heinänteko, *jeaggi* = jänkä. **6** D13: **640**

Láŋká (3913 1) Karigasniemen Ailikkaan eteläisin huippu (619,8 m/mpy.). Pohjoissaamea; *láŋká* = tuntematon sana. Samuli Aikion mukaan Jyykeässä on merkitty sana *láŋka* = kallionyppylä. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Láŋkáájá*. **6** C12: **641**

Láŋkáájá (3911 2) *Láŋká*-tunturin länsirinteeltä *Vuopmanjohka*-jokeen laskeva oja. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Láŋká*, *ája* = oja (puro). **5** B12: **642**

Láskojávri (AA/SA 1998) Järvi *Badjeseavttet*-joen eteläpuolella. Pohjoissaamea; *lásko* = tuntematon sana, *jávri* = järvi. **3** J3: **643**

Lásseroavejeaggi (3911 2) Suo Piesjokisuulta 2 km pohjoiseen. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Lásseroavvi*, *roave* = genetiivimuoto sanasta *roavvi* = rova (vanha paloalue), *jeaggi* = jänkä. **5** B10: **644**

Lásseroavvi (3911 2) Rova Piesjokisuulta 2 km koilliseen. Pohjoissaamea; *Lásse* = genetiivimuoto nimestä *Lásse* = Lassi. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Lásseroavejeaggi*. **5** B10: **645**

Lássesáđihanvađđa (HK 2003) Vaara *Čársejohka*-joen já *Báhkkeskáidi*-kaidan välissä. Määriteosaselitys: ks. *Lásseroavvi*, *sáđihan* = aktiomuoto verbistä *sáđihit* = läähättää, puuskuttaa, saaloa lyhyen ajan, *vađđa* = laajahko aukea metsässä (tavallisesti soinen). Kyseessä on *Bihtoš-Per Lásse* (Lassi Helander, 1885–1920). **3** G7: **645A**

Leakšagoađoaivi (3913 1) Tunturi *Guivi*-tunturista 5 km länteen. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Leakšagoahti*, *goađ* = genetiivinen yhdysosalyhentymä sanasta *goahti* = kota > kodan, *oaivi* = pää.
6 E8: **646**

Leakšagoahti (3913 1) Mahdollisesti puro taikka suo *Guovdoaivi*-tunturin lounaispuolella. Pohjoissaamea; *leakša* = yhdysosalyhentymä sanasta *leakšá* = laaja soinen laakso, *goahti* = kota. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Leakšagoađoaivi*. **6** E8: **647**

Leammašjohka (3824 1) *Luopmošjohjeaggi*-jängältä Kaamasjokeen laskeva joki. Pohjoissaamea; *leammaš* = tuntematon sana, *johka* = joki. Nimiperheeseen kuuluu *Leammašvárri*. **9** F14: **648**, **6** E13: **648**

Leammašvárri (3913 1) Laaja vaara *Leammašjohka*-joen ja Luomusjärvien välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Leammašjohka*, *várri* = vaara. **6** E13: **649**

Leavvajohka (AA/SA 1998) Norjan *Gáissát*-tuntureiden itärinteiltä Tenoon laskeva joki. Pohjoissaamea; *leavva* = tuntematon sana, *johka* = joki. **1** F1: **650**

Lemmoroavvi (AA/SA 1998) Rova *Smilčoaivi*-pään pohjoispuolella. Pohjoissaamea; *lemmo* = variantti nimestä *Lemmá* = Klemetti, *roavvi* = rova (vanha paloalue). Káre Vuolab arvelee että *Niljut Lemmo* (Klemens Niilesson Nillukka, *1847) on päästänyt alueen joskus palamaan. **2** D7: **651**

Lentokonebohki (AA/SA 1998) Kuru *Máttit Sávzavárri* -vaaran eteläpuolella. Pohjoissaamea. Nimen määriteosa suomea, *bohki* = kapeikko. **7** I12: **652**

Leppälä – Leaibejohka (AA/SA 1998) Talo Kenesjärven eteläpäästä 2 km etelään. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta; *leaibe* = yhdysosamuoto sanasta *leaibi* = leppä, *johka* = joki. Nimi on annettu *Leaibejohka*-joen mukaan, joka laskee idästä kyseisen talon kohdalta Utsjokeen. **4** K7: **653**

Lihavakalajärvet – Pyeidiskyeljávrááh – Buoiddeguoljávrrit (MM 1974, SA 2002) Kaksi järveä molemmin puolin Utsjoen maantietä Säytsjärven pohjoispään länsipuolella. Suomennos ja pohjoissaamennos inarinsaamesta. Järviä on ollut aikaisemmin vain yksi, mutta 1950-luvun puolivälissä järven kapeikon yli rakennettiin Utsjoen maantie, jolloin järvi jakautui kahdeksi. **8** L13: **654**

Lihavanhauenjärvi – Pyeidispuškojáávráš (SA 1963) Järvi Pierkivaaran pohjoisimman ja keskimmäisen osan välissä. Lähes suora suomennos inarinsaamesta; *jáávrâš* = deminutiivimuoto sanasta *jävri* = järvi > järvinen. **11** L16: **655**

Liŋkebákti (AA/SA 1998) Pahta Kevojoen itäpuolella *Mádjohskáidi*-kaidan kohdalla. Pohjoissaamea; *liŋke* = tuntematon sana, *bákti* = pahta. **3** J7: **656**

Liŋkinjeaggi (AA/SA 1998) Suo *Liŋkinvárri*-vaaran luoteispuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Liŋkinvárri*, *jeaggi* = jänkä. **3** G5: **657**, **3** G4: **657**

Liŋkinjohka (AA/SA 1998) *Liŋkinjeaggi*-jängältä *Čársejohka*-jokeen laskeva joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Liŋkinvárri*, *johka* = joki. **3** H5: **658**

Liŋkinvárri (AA/SA 1998) Vaara *Njiđgu-* ja *Liŋkinjohka*-jokien välissä. Pohjoissaamea; *liŋkin* = tuntematon sana, *várri* = vaara: ks. Nimiperheeseen kuuluvat *Uhca Liŋkinvárri*, *Liŋkinjeaggi* ja *Liŋkinjohka*. **3** H5: **659**

Lisačomat (AA/SA 1998) *Čársejohka-* ja *Gaskkamuš Mádjohsuorgi* -jokien väliset kukkalat. Pohjoissaamea; *lisa* = mahdollisesti johdos sanasta *lisas* = rappeutunut, ränsistynyt, *čomat* = monikkomuoto sanasta *čopma* = kukkula. **3** G – H6 – 7: **660**

Loamppunjárga (AA/SA 1998) Niemi Kevojärven eteläpään länsirannalla. Pohjoissaamea: *loamppu* = genetiivimuoto sanasta *loampu* = lampaan nimi, *njárga* = niemi. *Loampu* oli Josef Aslak Aikion (*1924) mukaan lammas (SA 2002). **4** K5: **661**

Loddejohgeašládd ot (AA/SA 1998) *Loddejohka*-joen latvajärvet. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Loddejohka*, *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *geaš* = yhdysosalyhentymä sanasta *geahči* = pää (kärki), *láddot* = monikkomuoto sanasta *láttu* = lampi > lammet. **8** K9: **662**

Loddejohka (AA/SA 1998) *Loddejohgeašládd ot*-lammista *Vuolit Cuokkajávri* -järveen laskeva joki. Pohjoissaamea; *lodde* = yhdysosalyhentymä sanasta *loddi* = lintu, *johka* = joki. Nimi johtuu siitä, että alue sopii hyvin riekonpyyntiin. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Loddejohskáidi* ja *Loddejohgeahči*, joka ei esiinny numeroituna nimenä tässä kirjoituksessa, sekä *Loddejohgeašládd ot*. **8** K8: **663**

Loddejohskáiddemaras (AA/SA 1998) Marasto *Loddejohka*-joen yläpään itäpuolella. Määriteosaselitys: ks. *Loddejohka*, *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *skáidde* = genetiivimuoto sanasta *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita), *maras* = marasto. Nimiperhe: ks. *Loddejohskáidi*. **8** K9: **664**

Loddejohskáidi (AA/SA 1998) Kaira *Loddejohka*- ja *Cuoggá*-jokien välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Loddejohka*, sekä alenevassa polvessa *Loddejohskáiddemaras*, *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita). **8** K8: **665**

Loddevuoššanávži (3913 2) Kuru *Gompunvađđa*-tunturin kaakkoispuolella. Määriteosaselitys: ks. *Loddejohka*, *vuoššan* = aktiomuoto verbistä *vuoššat* = keittää, *ávži* = rotko. **7** H11: **666**

Lohikoste – Luossagoatnil (AA/SA 1998) Talo Tenon rannalla Nuvvuksen ja Paatuksen puolivälissä. Suora suomennos pohjoissaamesta. Nimiperhe: ks. *Luossagoatnil*. **2** E3: **667**

Lohikosteoja – Luossagoatnelája (3911 2) *Cizášvárri*-vaaran länsipuolelta Tenoon laskeva oja. Suora suomennos pohjoissaamesta. **5** B12: **668**

Lohkkačopma (AA/SA 1998) Kukkula *Vuolimuš Njaggaleapme* -järven pohjoispäästä 6 km länteen. Pohjoissaamea; *lohkka* = lukko, *čopma* = kukkula. **3** I7: **669**

Loktajávri (AA/SA 1998) Järvi Kuoppilasjärven pohjoispäästä 1,2 km länteen. Pohjoissaamea; *lokta* = (korkealla oleva) vaaranolka tai tasanne; yläkerta, ullakko, *jávri* = järvi. Nimiperheeseen kuuluu *Loktaoaivi*. **3** I3: **670**

Loktaoaivi (AA/SA 1998) Tunturi Kuoppilasjärven pohjoispäästä 2,3 km länsi-luoteeseen. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Loktajávri*, *oaivi* = pää. **3** H3: **671**

Lomakylä Retkeilykeskus Kiellatupa (3824 2) Karigasniemen maantien pohjoispuolella Kiellajoen itärannalla. **10** H15: **672**

Lomakylä Muotkanruoktu – Muotke Ruoktu (3824 2) Tunturikylä Peltojoen itärannalla. Jaakko Ranta perusti sen vuonna 1966 ja myi vuonna 1976 *Muotkan Hanssille* eli Hans Niittyvuopiolle (*1933). Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Muotkatunturit. **10** I16: **673**

Lomakylä Neljäntuulentupa (3842 1) Karigasniemen tienhaarasta 5 km pohjoiseen. **11** L18: **673A**

Luhkkárbáiki (AA/SA 1998) Talo Tenon rannalla *Dálvadas*-kylästä 5,5 km ylävirtaan. Pohjoissaamea; *luhkkár* = lukkari, *báiki* = koti. **2** C6: **674**

Lukkokukkula – Lohkkačopma (3913 2) Kukkula *Bajimuš Njaggalanluoppal* -lompolosta 4 km luoteessen. Suora suomennos pohjoissamesta. **7** I8: **675**

Luohkkoaijohka *Luohkkoaijávri*-järvestä Mierasjärven eteläpäähän laskeva joki. Suomenkielinen nimijohdos ”Luokkajoki” on virheellinen, eikä ole paikallisten käytössä (AA/SA 1998). Pohjoissaamea; *luohkk* = lyhentynyt genetiivimuoto sanasta *luohkká* = mäki > mäen, *johka* = joki. Nimen määriteosa tulee paikannimestä *Luohkkoaivi*, joka saavutetaan, kun noustaan Mierasjärven eteläpäästä jyrkkää rinnettä, joka on nimeltään *Mierašjárluohkká* ”Mierasjärvenmäki” maantielle, eli *”luohká oaivái”* = ”mäen päähän” (SA 2001). **8** L11: **676**

Luolajärvi – Riämnjákuovđâšmjävri – Biedjojávri (3931 1, JUM, IL.1995) Järvi Lihavakalajärvien lounaispuolella. Osittainen suomennos inarinsaamesta; *riämnjá* = genetiivimuoto sanasta *riemnjis* = kettu, *kuovđâšm* = luola ja täydellinen suomennos pohjoissaamesta. **8** L13: **677**

Luomečoagginláddot (IL 1995) Kolme peräkkäistä lampea Mierastörmä-talon länsipuolella. Pohjoissaamea; *luome* = yhdysosalyhentymä sanasta *luomi* = hilla (lakka), *čoaggin* = aktiomuoto verbistä *čoaggit* = kerätä, *láddot* = monikkomuoto sanasta *láttu* = lampi > lammet. **8** L11: **678**

Luomusjärvet – Luopmošjávrrit (3913 1) Kaksi kapean harjun erottamaa suurehkoa rinnakkain olevaa järveä Kevon kansallispuiston lounaiskulman kohdalla. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta; *luopmoš* = merkitykseltään tuntematon sana. Niilo Valle arvelee, että sana olisi mukaelma väljyyttä ja avaruutta kuvaavasta sanasta *luomus* (NV 2003). Nimiperheeseen kuuluvat primäärin nimen lisäksi *Luopmošjárguotkku, Luopmošjárluobbalat, Luomusjoki – Luopmošjohka, Luopmošjohguolbanat, Luopmošjohjeaggi, Luopmošvárit*, joita ovat *Máttimuš Luopmošvárri, Gaskkamuš Luopmošvárri* ja *Davimuš Luopmošvárri.* **6** E12: **679**

Luomusjoki – Luopmošjohka Luomusjärvistä Karigasjokeen laskeva joki. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Luomusjärvet – *Luopmošjávrrit.* **6** D13: **680**

Luopmosjárguotkku (3913 1) Noin 4 km pitkä kannas Luomusjärvien välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Luomusjärvet – *Luopmošjávrrit*, *jár* = yhdysosalyhentymä sanasta *jávri* = järvi, *guotkku* = kannas. **6** D12: **681**, **6** E12: **681**

Luopmošjárluobbalat (3913 1) Kaksi lompoloa Luomusjärvien lounaispuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Luomusjärvet – *Luopmošjávrrit*, *jár* = yhdysosalyhentymä sanasta *jávri* = järvi, *luobbalat* = monikkomuoto sanasta *luoppal* = lompolo, jokilaajentuma tai pieni järvi. **6** D12: **682**

Luopmošjohguolbanat (3913 1) Karigasniementien pohjoispuolella ja *Luopmošjohka*-joen itäpuolella olevat kangasmaat. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Luomusjoki – *Luopmošjohka*, *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *guolbanat* = monikkomuoto sanasta *guolbba* = kangasmaa (kuolpuna). **6** D13: **683**

Luopmošjohjeaggi (3913 1) Luomusjoen itäpuolella Karigasniementien molemmin puolin olevat suot. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Luomusjoki – *Luopmošjohka*, *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *jeaggi* = jänkä. **6** D13: **684**

Luopmošvárit (3913 1) Kolme vaaraa Luomusjärvistä luoteeseen: *Davimuš Luopmošvárri, Gaskkamuš Luopmošvárri* ja *Máttimuš Luopmošvárri*. Nimiperhe: ks. Luomusjärvet – *Luopmošjávrrit.* **6** D12: **685**

Luossagoatneljávri (AA/SA 1998) Pieni lampi Lohikoste-talon itäpuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Luossagoatnil*, *goatnel* = yhdysosamuoto sanasta *goatnil* = koste, *jávri* = järvi. **2** E3: **686**

Luossagoatnelvárri (AA/SA 1998) Vaara Nuvvuksen *Áilegas*-tunturista 3 km koilliseen. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Luossagoatnil*, *goatnel* = yhdysosamuoto sanasta *goatnil* = koste, *várri* = vaara. **2** F4: **687**

Luossagoatnil (AA/SA 1998) Koste Tenossa Lohikoste- – *Luossagoatnil*-talon kohdalla. Pohjoissaamea; *luossa* = lohi, *goatnil* = koste (akanvirta). Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Luossagoatneljávri*, *Luossagoatnelvárri* ja Lohikoste – *Luossagoatnil* (talo). **2** E3: **687A**

Luovdejeaggi (3913 1) Suo Akujärven länsipuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Luovdejohka*, *jeaggi* = jänkä. **6** D9: **688**

Luovdejohka (3913 1) *Luovdejeaggi*-jängältä Akujokeen laskeva joki. Pohjoissaamea; *luovde* = yhdysosamuoto sanasta *luovdi* = lauta, *johka* = joki. Nimiperheeseen kuuluvat *Luovdejeaggi*, *Luovdejohskáidi* ja *Luovdevárri*. **6** D9: **689**

Luovdejohskáidi (3913 1) *Luovdejohka*-joen ja Akujoen välissä oleva kaira. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Luovdejohka*, *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita). **6** C10: **690**

Luovdevárri (3913 1) Vaara Akujärven lounaispuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Luovdejohka*, *várri* = vaara. **6** D9: **691**

Luovveája (3913 1) *Vuopme-Biesvárri-* ja *Gaska-Biesvárri*-vaarojen välistä Piesjokeen laskeva oja. Määriteosaselitys: ks. *Luovvejávri*, *ája* = oja (puro). **6** C10: **692**

Luovvejármaras (AA/SA 1998) Marasto Utsjoen kirkonkylältä 4,5 km länteen. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Luovvejávri*, *jár* = yhdysosalyhentymä sanasta *jávri* = järvi, *maras* = marasto. **3** J2: **693**

Luovvejávri Järvi *Luovvejármaras*-maraston pohjoispuolella. Pohjoissaamea; *luovve* = yhdysosamuoto sanasta *luovvi* = luova (säilytyslava), *jávri* = järvi. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Luovvejármaras*. **3** J2: **694**

Luovvemaras (AA/SA 1998) Marasto *Luovvemarasjeaggi*-jängän ja *Nuvvosjohka*-joen välissä. Pohjoissaamea; *luovve* = yhdysosamuoto sanasta *luovvi* = luova (säilytyslava), *maras* = marasto. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Luovvemarasája* ja *Luovvemarasjeaggi*. **2** F5: **695**

Luovvemarasája (AA/SA 1998) *Luovvemarasjeaggi*-jängältä *Nuvvosjohka*-jokeen laskeva puro. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Luovvemaras*, *ája* = oja (puro). **2** F5: **696**

Luovvemarasjeaggi (AA/SA 1998) Suo *Nuvvos-Áitevárri*-vaaran, sekä *Luovvemaras*-maraston välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Luovvemaras*, *jeaggi* = jänkä. **2** F5: **697**

Lyevdikuátijáávráš (3824 2) Pieni järvi Karhujärven ja Tupavaaran välissä. Inarinsaamea; *lyevdi* = lauta, *kuáti* = kota, *jáávráš* = deminutiivimuoto sanasta *jävri* = järvi > järvinen. **10** J17: **698**

M

Maađijpellâstjáávráš (JUM) Sestjoenjärvistä itäisin. Inarinsaamea; *maađij* = maantie, *pellâst* = vieressä, *jávrááh* = monikon deminutiivimuoto sanasta *jävri* = järvi > järviset. **11** L15: **699**

Maaritinkoski – Piittuš-Maarit kuoškâ (3842 1) Koski Kaamasjoessa kilometri Koskelojoen suulta alavirtaan. Suomennos inarinsaamesta. *Piittuš-Maarit* (*1855) oli pohjoissaamelainen nainen, jonka sukunimi oli Porsanger. *Piittuš* = mukaelma pohjoissaamen sanasta *Bihtoš* = Pietu(nen), Pietari-nimen toisinto, jota käytetään suvun nimenä. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Piittuš-Maarit kuoškâeennâm*. Samuli Paulaharju kirjoittaa kirjassaan Taka-Lappia s. 32:

”Mutta entinen »Pittus-Maaret», pahankurinen ämmä, karjan kähveltäjä ja naapurien lampaiden kivittäjä, muutteli asuinpaikkaansa alinomaa, rähjäten milloin missäkin järvenrannalla tahi tunturissa, niin että»Pittus-Maaretin kotasijoja» on ympäri erämaita ja Kaamasjoessa on vielä »Pittus-Maaretin koskikin».”

11 K17: **700**

Maati Čuánjápääččimlááduh (UP) Kaksi lampea Kaamasjoen länsipuolella Kaamasniemen kohdalla. Inarinsaamea; *Maati* = genetiivimuoto nimestä Matti, *čuánjá* = hanhi, *pääččim* = aktiomuoto verbistä *pääččiđ* = ampua, *lääduh* = monikkomuoto sanasta *läddu* = lampi. Nimi on annettu Juhan Matti Paadarin (1891–195?) mukaan, joka ampui lammista hanhia. **11** K18: **701**

Maati Kähvivuoššâmjávrááh (JUM) Kaksi järveä Pierkivaaran Saarijärven luoteispuolella. Inarinsaamea; *Maati* = genetiivimuoto nimestä Matti, *vuoššâm* = aktiomuoto verbistä *vuoššâđ* = keittää, *jávrááh* = monikon deminutiivimuoto sanasta *jävri* = järvi > järviset. Kyseessä on Pikku-Heikin Matti (Matti Mattus, 1900–1983), joka keitti järvien välissä kahvia. **11** L16: **702**

Madelammit (3842 1) Kaksi pientä järveä Kylävaaran eteläpuolella. **11** K14: **703**

Mangemusjärvi – Paajeeb Manemušjävri (3824 2) Järvi Manemusvaaran koillispuolella. Mukaelmasuomennos inarinsaamesta; *paajeeb* = ylempi, *manemuš* = munuainen. Nimiperhe: ks. Manemusvaara – *Manemušvääri*. **10** J17: **704**

Mangemusjärvi – Vyeleeb Manemušjävri (3842 1) Järvi Pitkämaraston ja Kaamasjoen välissä. Mukaelmasuomennos inarinsaamesta; *vyeleeb* = alempi, *manemuš* = munuainen. Nimiperhe: ks. Manemusvaara – *Manemušvääri*. **11** K17: **705**

Mangemusvaara – Manemušvääri (3824 2) Vaara Aksujärven ja Tupavaaran välissä. Mukaelmasuomennos inarinsaamesta; *manemuš* = munuainen. Nimiperheeseen kuuluvat Mangemusjärvi – *Paajeeb Manemušjävri* ja Mangemusjärvi – *Vyeleeb Manemušjävri*. Iivari Vallen mukaan määriteosa saattaa olla myös *maŋemuš* = hybridi pohjoissaamen sanasta *maŋemus* ja inarinsaamen sanasta *majemuš* = viimeinen, koska etelästä katsottuna se on viimeinen näkyvä vaara. **10** J17: **706**

Mantojärvi – Máttajávri (AA/SA 1998) Utsjoen vesistön alin järvi. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta, *mátta* = tyvi tai yhdysosamuoto sanasta *máddi* = etelä. **4** K3: **707**

Marasčopma (AA/SA 1998) Kukkula *Nuvvos-Áitevárri*-vaarasta 1,5 km länsi-luoteeseen. Pohjoissaamea; *maras* = marasto, *čopma* = kukkula. **2** F5: **708**

Mattila (AA/SA 1998) Talo Tenon itärannalla *Nuvvosjohka*-jokisuun eteläpuolella. **2** E5: **709**

Mádjohka (AA/SA 1998) Lännestä Kevojoen alajuoksulle laskeva kolmihaarainen joki. Pohjoissaamea; *mád* = yhdysosalyhentymä sanasta *mádjit* = majava (Irma Laiti 2002). Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Mádjohluoppal*, *Mádjohskáidi*, *Davimuš Mádjohsuorgi* ja *Máttimuš Mádjohsuorgi ~ Mádjogá máttimuš suorgi*. **3** I7: **710**

Mádjohluoppal (AA/SA 1998) Laajentuma Kevojoessa *Mádjohka*-jokisuun alapuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Mádjohka*, *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *luoppal* = lompolo, jokilaajentuma. **3** J6: **711**

Mádjohskáidi (AA/SA 1998) Kaira *Mádjohka*-joen ja Kevojoen välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Mádjohka*, *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita). **3** J7: **712**

Máđiija (3913 2) *Cuokkágeašjávri*-järven lounaispuolelta *Suttesjohka*-jokeen laskeva puro. Pohjoissaamea; *máđii* = talvitie, *ája* = oja. Nimiperhe: ks. *Mádiijeaggi ~ Cuokkágeašjeaggi*. **7** H13: **713**

Máđiija (3913 2) Kaakosta Kevon *Bajimuš Njaggalanluoppal* -lompoloon laskeva oja. Nimiselitys: ks. *Mádiija* (ylin). **7** J8: **714**

Máđiija (AA/SA 1998) *Áilegas*-tunturin eteläринteeltä *Nuvvosjohka*-jokeen laskeva oja. Nimiselitys: ks. *Mádiija* (ylin). **2** E5: **715**

Mádiijeaggi ~ Cuokkágeašjeaggi (3913 2, AA/SA 1998) Suo *Cuokkágeašjávri*-järven ja *Suttesjohka*-joen välissä. Määriteosaselitys: ks. *Mádiija* (ylin), *jeaggi* = jänkä, *cuokká* = merkitykseltään tuntematon sana, *geaš* = yhdysosalyhentymä sanasta *geahči* = pää (kärki). Nimiperheeseen kuuluu *Mádiija* (ylin). **7** H13: **716**

Mágarátkinjávri (IL 1995) Pieni järvi Hevosvaaran pohjoispuolella. Pohjoissaamea; *mága* = genetiivimuoto sanasta *máhka* = lanko, *rátkin* = aktiomuoto verbistä *rátkit* = ratkoa, erotella, *jávri* = järvi. Entiseen aikaan porojen ollessa kesyjä suoritettiin poroerotteluja talvisin myös järvien jäillä. Vanhempi nimi on **Mádaráhkajávri**; *Mádaráhka* = genetiivinen lyhentymä sanasta *Mádaráhkká* = ”Mannerakka”, muinainen naispuolinen jumalolento (SA 2002). **8** K12: **717**

Máhtelahčohkka (AA/SA 1998) Tunturinhuippu *Nuvvosjohka*-jokisuulta 4 km kaakkoon. Pohjoissaamea; *Máhte* = genetiivimuoto nimestä *Máhtte* = Matti, *lah* = yhdysosalyhentymä sanasta *leahki* = laakso, *čohkka* = huippu (laki). **2** E5: **718**

Máhteleahki (AA/SA 1998) Laakso Nilijokisuulta 2,5 km itään. Nimiselitys: ks. Máhtelahčohkka. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Máhtelahčohkka*. **2** E5: **719**

Mákkáájá (AA/SA 1998) *Áitečohkka*-tunturin eteläpuolelta *Roavvejohka*-jokeen laskeva oja. Pohjoissaamea; *Mákká* = genetiivimuoto nimestä *Mággá* = Margareeta, Margit Magga, *ája* = oja (puro). **2** C6: **720**

Mállejohka (3911 2) Piesjokisuun pohjoispuolelta Tenoon laskeva pieni puro. Pohjoissaamea; *málle* = yhdysosamuoto sanasta *málli* = keitto (velli), *johka* = joki. **5** B10: **721**

Máret-Ivvár Goahtemaras ~ Ivvárgoahtemaras (AA/SA 1998) Marasto *Keräsjávri*-järven pohjoispäästä kilometri pohjoiseen. Pohjoissaamea; *Máret-Ivvár* = ”Maaretan Iivari” (Ivar Niileksenpoika Pieski, 1881–1959), joka asui *Rávdoskáidi*-kaidassa, *goahte* = yhdysosalyhentymä sanasta *goahti* = kota, *maras* = marasto. **7** J12: **722**

Márjjájeaggi (AA/SA 1998, KV 1993) Jänkä *Bálggesávži*-kurun yläpäästä kilometri koilliseen. Pohjoissaamea; *Márjjá* = Maria, *jeaggi* = jänkä. *Áles Márjá*, Olga Maria Ravna s. Hagelin (1908–1973) poimi siellä hilloja. Jänkä kuuluu osana *Sirddajeaggi*-jänkään. **2** C7: **723**

Máttimuš Luopmošvárri (3013 1) Vaara Luomusjärvien länsipuolella. Pohjoissaamea; *máttimuš* = eteläisin, *luopmoš* = tuntematon sana, *várri* = vaara. Nimiperhe: ks. Luomusjärvet – *Luopmošjávrrit.* **6** D12: **724**

Máttimuš Mádjohsuorgi ~ Mádjogá máttimuš suorgi (AA/SA 1998, 3913 2) *Mádjohka*-joen eteläisin haara. Pohjoissaamea; *máttimuš* = eteläisin, *mád* = yhdysosalyhentymä sanasta *mádjit* = majava, *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *suorgi* = haara. Nimiperhe: ks. *Mádjohka.* **7** H8: **725**

Máttit Sávzavárri (3913 2) Kevon kansallispuiston eteläisin paljaslakinen tunturi. Määriteosaselitys: ks. *Máttit suorgi*, *sávza* = lammas, *várri* = vaara. Nimiperhe: ks. *Sávzajávri.* **7** I12: **726**

Máttit suorgi (IL 1995) Utsjoen latvahaaroista eteläisempi, joten sen täydellinen nimi olisi *Ohcejoh máttit suorgi*. Pohjoissaamea; *máttit* eteläisempi, *suorgi* = haara. Nimiperhe: ks. Utsjoki – *Ohcejohka – Uccjuuhâ.* 8 K12: **727**

Mávnnaávži (AA/SA 1998) Rotko *Niibevárri*-vaaran pohjoispuolella. Määriteosaselitys: ks. *Mávnnajohka*, *ávži* = rotko. Nimiperhe: ks. *Duottar-Mávnna.* **2** E6: **728**

Mávnnajohka (AA/SA 1998) Paistuntureilta Nilijokeen laskeva joki. Pohjoissaamea; *mávnna* = Maunu, *johka* = joki. Nimiperhe: ks. *Duottar-Mávnna.* **2** E6: **729**

Meađđenvárája (3911 2) *Meađđenvárri*-vaaran länsipuolelta Inarijokeen laskeva joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Meađđenvárri*, *vár* = yhdysosalyhentymä sanasta *várri* = vaara, *ája* = oja (puro). **5** A12: **730**

Meađđenvárjeaggi (3911 2) Suo *Meađđenvárri*-vaaran eteläpuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Meađđenvárri*, *vár* = yhdysosalyhentymä sanasta *várri* = vaara, *jeaggi* = jänkä. **5** B13: **731**

Meađđenvárri (3911 2) Vaara Karigasniemen Ailikkaan ja Inarijoen välissä. Pohjoissaamea; *meađđen* = yhdysosalyhentymä sanasta *meađđemat* = mäti, *várri* = vaara. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Meađđenvárjeaggi ja Meađđenvárája.* **5** B12: **732**

Merilintujärvi – Njurgoijáávráš (JIM) Järvi Pierkivaaran länsipuolella. Puolittainen suomennos inarinsaamesta; *njurgoi* = mustalintu, *jáávráš* = deminutiivimuoto sanasta *jävri* = järvi > järvinen. **11** L16: **733**

Mielkečohkka (AA/SA 1998) Tunturinhuippu *Mielkejohka*-joen yläosan länsipuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Mielkejohka*, *čohkka* = huippu (laki). **3** J4: **734**

Mielkejohka (AA/SA 1998) Lännestä Utsjoen vesistöön 11 km Utsjoen kylältä etelään laskeva joki. Pohjoissaamea, *mielke* = yhdysosamuoto sanasta *mielki* = maito, *johka* = joki. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Mielkejohskáidi, Mielkečohkka ja Mielkeráhppát.* **3** J4: **735**

Mielkejohskáidi (AA/SA 1998) Kaira *Miekejohka*-joen ja Utsjoen vesistön välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Mielkejohka*, *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita). **3** J4: **736**

Mielkeráhppát (AA/SA 1998) Vaikeakulkuista maastoa *Čársejohka*-joen pohjoisimmasta mutkasta 1,5 km itään. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Mielkejohka*, *ráhppát* = kivikkoinen, jyrkänteinen ja vaikeakulkuinen maasto. **3** J4: **737**

Mierasjärvi – Mierašjávri (AA/SA 1998) Pitkä järvi ja lapintalo sen eteläpäässä Utsjoentien länsipuolella. Mierasjärven eteläpäässä asui poromies Samuel Laiti (1891–1951). Mukaelmasuomennos pohjoissaamenkielisestä nimestä, jonka määriteosan merkitys ei ole tiedossa. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Mierašjársuolu*, *Mierašjárluohkká*, *Mierašroavvi,* Mieraslompola – *Mierašluoppal*, Mierastupa – *Mierášstohpu*, Mierastörmä – *Mierašdearbmi*, *Bajit Mierašguoika* ja *Vuolit Mierašguoika.* **8** L11: **738**, **8** L10: **738**

Mieraslompola – Mierašluoppal (AA/SA 1998) Lompolo ja muutaman talon kylä Mierasjärven pohjoispäästä 1,5 km luoteeseen. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Mierasjärvi – *Mierašjávri.* **8** L9: **739**

Mierastupa – Mierášstohpu (AA/SA 1998) Mierasjärven puolen välin itärannalla. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Mierasjärvi – *Mierašjávri.* **8** L10: **740**

Mierastörmä – Mierašdearbmi (AA/SA 1998) Talo Mierasjärven eteläpään länsipuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Mierasjärvi – *Mierašjávri.* **8** L11: **741**

Mierašdearbmi (IL 1995) Törmä Mierasjärven Mierastörmä-talon länsipuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Mierasjärvi – *Mierašjávri*, *dearbmi* = törmä. **8** L11: **742**

Mierašjárluohkká (SA 2001) Jyrkkä rinne Mierasjärven eteläpään itäpuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Mierasjärvi – *Mierašjávri*, *jár* = genetiivinen yhdysosalyhentymä sanasta *jávri* = järvi, *luohkká* = rinne ~ mäki. **8** L11: **742A**

Mierašjársuolu (AA/SA 1998) Saari Mierasjärven pohjoispäässä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Mierasjärvi – *Mierašjávri*, *jár* = genetiivinen yhdysosalyhentymä sanasta *jávri* = järvi, *suolu* = saari. **8** L9: **743**

Mierašroavvi (AA/SA 1998) Rova Mierasjärven itäpuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Mierasjärvi – *Mierašjávri*, ja alenevassa polvessa *Roavvečohkka*, *roavvi* = vanha paloalue (rova). **8** L10: **743A**

Miestta (3913 1) Talo Outakoskella maantien itäpuolella. Pohjoissaamea; *miestta* = pensas. **6** C8: **744**

Mirkkočopma (IL 1995) Kukkula *Cuoggaskáidde Rávdojávri* -järvestä 1,2 km kaakkoon. Pohjoissaamea; *mirkko* = myrkky, *čopma* = kukkula. Samuel Laitin (1891–1951) väki pyysi alueella susia myrkkysyöteillä. Nimiperheeseen kuuluu *Mirkkoláttu.* **8** K10: **745**

Mirkkoláttu (IL 1995) Lampi Mierasjärven eteläpäästä 3,5 km länteen. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Mirkkočopma*, *láttu* = lampi. Samuel Laitin (1891–1951) väki pyysi alueella susia myrkkysyöteillä. **8** K11: **746**

Moalkejohka (AA/SA 1998) *Moalkejávri*-järvestä Mierasjärveen laskeva joki. Pohjoissaamea; *moalke* = yhdysosamuoto sanasta *moalki* = mutka, *johka* = joki. **8** L10: **747**

Moalkeláttu (SA 1963) Kiellaniemen suurin lampi. Pohjoissaamea; *moalke* = yhdysosamuoto sanasta *moalki* = käyrä, mutka, *láttu* = lampi. **10** I15: **748**

Mokkejävri (3824 2) Järvi tai oikeammin Kaamasjoen vuopaja Kiellajoen suusta 1,5 km itäkaakkoon. Inarinsaamea; *mokke* = mutka, *jävri* = järvi. **10** I16: **749**

Moosesjärvi – Moosesjävri – Mosesjávri (3842 1, SA 1963) Järvi Moosesvaaran koilliskulmalla. Suora suomennos inarinsaamesta tai pohjoissaamesta. Nimiperheeseen kuuluu Moosesvaara – *Moosesvääri – Mosesvárri.* **11** K14: **750**

Moosesvaara – Moosesvääri – Mosesvárri (3842 1, SA 1963) Vaara Vuomavaaran pohjoispuolella. Suora suomennos inarinsaamesta tai pohjoissaamesta. Nimiperhe: ks. Moosesjärvi – *Moosesjävri – Mosesjávri.* **11** K14: **751**

Moskkoskáiddejohka (3913 2) *Moskkoskáidi*-kaidan eteläpuolta *Čieskadasjohka*-jokeen laskeva joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Moskkoskáidi*, *skáidde* = genetiivimuoto sanasta *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita), *johka* = joki. **7** G11: **752**

Moskkoskáidi (3913 2) Kaira *Čieskadasjohka*-joen ja Kevojoen välissä. Pohjoissaamea; *moskko* = attribuuttimuoto sanasta *moskkus* = pilvinen, *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita). Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Moskkoskáiddejohka.* **7** G11: **753**

Muálkkiluobâl (MUM) Venejoen toiseksi alimmainen laajentuma Inarinsaamea; *muálkki* = mutka (koukuro), *luobâl* = lompolo, jokilaajentuma. **11** L15: **754**

Mädibâššátku (IV 2003) Venevalkama ja ilmeisesti nuotta-apajan nimi Aksujärven itäpuolella Huutoniemi-talon kohdalla. Inarinsaamea; *mädibáš* = eteläisempi, *sátku* = venevalkama. Venevalkaman eteläpuolella on pystyyn nostettu laattakivi *Kaarinkeđgi*, *Kaarin* = Kaarina, *keđgi* = kivi. Kyseessä on mahdollisesti Karin Jounintytär Paadar (*1919). Kiven merkitys ei ole tiedossa. **10** J17: **754A**

Mädimušvääri ~ Mädimuš Piergivääri (JUM) Pierkivaaran eteläisin osa. Inarinsaamea; *mädimuš* = eteläisin, *vääri* = vaara, *piergi* = merkitykseltään tuntematon sana, joka viittaa inarinsaamen verbiin *piergiđ* = pärjätä. Nimiperhe: ks. Pierkivaara – *Piergivääri.* **11** L17: **755**

N

Namahisája (3913 2, IL.1995) *Skierrefális*-tunturin lounaispuolelta *Gárdája*-ojaan laskeva oja. Pohjoissaamea; *namahis* = nimetön, *ája* = oja (puro). **7** I11: **756**

Náhppevárri (AA/SA 1998) Kuoppilasjoen länsipuolella, Kuoppilasjärveltä 7 km pohjoiseen sijaitseva vaara. Pohjoissaamea; *náhppe* = yhdysosamuoto sanasta *náhppi* = naappu, pahkainen lypsyastia, *várri* = vaara. **3** H2: **759**

Námmáčohkka (AA/SA 1998) Vaaranhuippu *Námmájohka*-joen latvan lounaispuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Námmájohka*, *čohkka* = huippu (laki). **3** I4: **760**

Námmájávrrit (AA/SA 1998) Kolme peräkkäistä pientä järveä *Námmájohka*-joen keskijuoksulla. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Námmájohka*, *jávrrit* = monikkomuoto sanasta *jávri* = järvi. **3** J4: **761**, **3** J3: **761**

Námmájohka (AA/SA 1998) Lännestä *Námmájávrrit*-järvien kautta Utsjoen vesistöön laskeva joki. Pohjoissaamea; *námmá* = johdos sanasta *námmi* = kasvavien sarvien nahka, *johka* = joki. Nimiperheeseen kuuluvat *Námmáčohkka, Námmájávrrit ja Námmáskáidi.* **3** J4: **762**, **3** J3: **762**

Námmáskáidi (AA/SA 1998) Kaira *Námmájohka-* ja *Mielkejohka*-jokien välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Námmájohka*, *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita). **3** J4: **763**

Nihkkiranvađđa (AA/SA 1998) Vaara *Stuorrageađggegielas*-selänteestä 3 km lounaaseen. Pohjoissaamea; *nihkkiran* = Samuli Aikion mukaan luultavasti suomalaismallinen genetiivin -n päätteinen muoto henkilönimestä *Nihkkir*, *vađđa* = aukea metsässä (tavallisesti soinen). **3** G4: **764**

Niibevárri (AA/SA 1998) Vaara Paatuksesta 3 km kaakkoon. Pohjoissaamea; *niibe* = yhdysosamuoto sanasta *niibi* = puukko, *várri* = vaara. **2** F3: **763**

Niibevárri (AA/SA 1998) Vaara *Mávnnaávži*-kurun ja *Mávnnajohka*-joen välissä. Nimiselitys: ks. *Niibevárri* (ylempi). **2** E6: **764**

Niilekselä (AA/SA 1998) Talo Nilijokisuun eteläpuolella. **2** D5: **765**

Niillasašvárri (3913 1) Suurehko vaara Luomusjärvien ja Ailikkaan välissä. Pohjoissaamea; *Niillasaš* = deminutiivimuoto nimestä *Niillas*. Hänen jälkeläisiään kutsutaan nimellä *Niillasaččat* ja he käyttävät sukunimeä Niittyvuopio, joka on käännös pohjoissaamen paikannimestä *Niitovuohppi* (ks. Niittyvuopio), *várri* = vaara. Vaaraan on kuollut *Niillasaš* eli Niiles Uulanpoika Niittyvuopio (*1840) tai hänen poikansa, joka niin ikään oli *Niillasaš* eli Niiles Niileksenpoika Niittyvuopio (1881–1943) (NV 2003).

Vaaran vanhempi nimi on **Hánnovárri**. *Hánno* = Hannu, joka lienee ollut sukunimeltään Paltto, koska hän oli Otto Palton isoisä (OP). **6** D12: **766**

Niillas Ovllá láttu ~ Niillasa heavvananláttu (IL 1995) Lampi *Vuogojávri*-järven pohjoispuolella. Pohjoissaamea; *Niillas Ovllá* = ”Niiles Uula”, *láttu* = lampi, *Niillasa* = genetiivimuoto nimestä *Niillas* = Niileksen, *heavvanan* = aktiomuoto verbistä *heavvanit* = hukkua. Utsjoen Jomppalasta kotoisin ollut Niiles Uula Högman hukkui lampeen heti evakosta tulon jälkeen kevätlinnustuksen aikaan, kun hänen kuikan noutamisessa apunaan käyttämä jäälautta hajosi. Niilo Valle muistaa poikasena ollessaan nähneensä Högmanin lippalakin järven rannalla (NV 2003). **7** J9: **767**

Niitovuohpejávri (3911 2) Pieni järvi Piesjokisuulta 3 km etelään. Pohjoissaamea; *niito* < *niitu* = niitty, *vuohpe* = genetiivimuoto sanasta *vuohppi* = vuopaja, *jávri* = järvi. **5** B11: **768**

Niittoš (KV 1993) Pieni Vuopaja *Fávrrošvuohppi*-vuopajan itäpuolella. Pohjoissaamea; *niittoš* = deminutiivimuoto sanasta *niitu* = niitty. Vuopajan itäpuolella oli niittyjä, joista niitettiin heinää Outakosken koululle. Myöhemmin ne myytiin Ingan Pieralle (Piera Paltto, *1905). **2** B7: **769**

Niittyvuopio – Niitovuohppi (3911 2) Talo Inarijokisuun kohdalla. Ei ole varmaa onko kysymys suomennoksesta vai pohjoissaamennoksesta. **5** A12: **770**

Nijlâskäärdieenâ (JUM) Erillinen kangasmaasaareke Pierkivaaranjängän koilliskulmalla. Inarinsaamea; *Nijlâs* = genetiivimuoto nimestä *Niijlâs* = Niilo, *käärdi* = genetiivimuoto sanasta *kärdi* = aitaus, *eenâ* = maa. **11** L17: **771**

Nijttokuovlâš (JUM) Pieni kosteikko Pierkivaaran Lihavanhauenjärven eteläpuolella. Inarinsaamea; *nijtto* = niitty, *kuovlâš* = deminutiivimuoto sanasta *kuovlâ* ~ *kuovđâ* = kostea ruohikkoinen painanne maastossa. **11** L16: **772**

Nilijoki – Njiljohka (AA/SA 1998) *Gáimmoaivi*-tunturin eteläpuolelta Tenoon laskeva joki. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta; *njil* = yhdysosalyhentymä tuntemattomasta sanasta. G. Wahlenbergin tekemässä ja S. G. Hermelinin kustantamassa kartassa ”Karta Öfver Kemi Lappmark” vuodelta 1802 nimi on kirjoitettu *”Njuos”* = tuntematon sana, jonka suun eteläpuolelle (Dálvadas) on merkitty yksi kalastajalappalaisasumus ja pohjoispuolelle yksi asumaton eli avonainen asumus. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluisi *Njiljohmohkki* ”Nilijoenmutka”, koska siitä alenevassa polvessa esiintyvät *Njiljohmohkeávži* ”Nilijoenmutkanrotko” ja *Njiljohmohkejeaggi* ”Nilijoenmutkanjänkä”.
2 F7: **773**, **2** E6: **773**, **2** E5: **773**

Nillánjárga (OP) Niemi Yläkönkään *Bajimušbihttá*-kosken kohdalla. Määriteosaselitys; ks. *Nillávárri*, *njárga* = niemi. **1** G1: **774**

Nillávárri (AA/SA 1998) Vaara *Dálvadas*-kylän eteläpuolella. Pohjoissaamea; *Nillá* = Niila, Niilo, Nils, *várri* = vaara. **2** D5: **775**

Nillukka (3913 1) Talo Outakosken kylän eteläpäässä. **6** C9: **776**

Njaggalanjeaggi (3913 2) Suo Kevojoen luoteispuolella *Bajimuš Njaggalanluoppal* -lompolon kohdalla. Pohjoissaamea; *njaggalan* = aktiomuoto tuntemattomasta verbistä *njaggalit*, *jeaggi* = jänkä. Nimiperhe: ks. *Bajimuš Njaggaleapme*. **7** I8: **777**

Njaggalanjohka (3913 2) *Njaggalanjeaggi*-jängältä Kevojokeen laskeva joki. Määriteosaselitys: ks. *Njaggalanjeaggi*, *johka* = joki. Nimiperhe: ks. *Bajimuš Njaggaleapme*. **7** I8: **778**

Njallosávži (AA/SA 1998) Rotko *Ovddaldasvárri*-vaaran lounaispuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Njallosjohka*, *ávži* = rotko. **2** C6: **779**

Njallosčohkka (AA/SA 1998) Kukkula *Ovddaldasvárri*-vaaran lounaispuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Njallosjohka*, *čohkka* = huippu (laki). **2** C6: **780**

Njallosjohka (AA/SA 1998) Pohjoisesta *Jeagelveijohka*-jokeen 3 km ennen sen Tenoon yhtymistä laskeva joki. Pohjoissaamea; *njallos* = johdos sanoista *njalla* = nili, *njallat* = nilottua, *njallut* = paikata nahkaa tai *njallet* = nostaa joen pintaa. Nimiperheeseen kuuluvat *Njallosávži ja Njallosčohkka*. **2** C7: **781**

Njappitája (AA/SA 1998) *Nihkkiranvadđa*-vaaran koillispäästä *Liŋkinjohka*-jokeen laskeva oja. Pohjoissaamea; *njappit* = mahdollisesti johdos verbistä *njappohallat* = luimistella, mielistellä, liehakoida, *ája* = oja (puro). **3** G4: **782**

Njáhkájávri (3913 2) Järvi *Ruohtervadđa*-vaaran länsipuolella. Pohjoissaamea; *njáhká* = made, *jávri* = järvi. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Njáhkájohka ja Njáhkájeaggi*. **7** G12: **783**

Njáhkájeaggi (3913 2) Suo Kaamasjoen latvan itäpuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Njáhkájávri*, *jeaggi* = jänkä. **7** G13: **784**

Njáhkájohka (3913 2) *Njáhkájávri*-järvestä Kaamasjokeen laskeva joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Njáhkájávri*, *johka* = joki. **7** G12: **785**

Njáikku (HEV) Pierkivaaran nokka Syysjoen luusuan eteläpuolella. Inarinsaamea; *njáikku* = jänkään päättyvän vaarannokan ulkonema. **11** L16: **786**

Njálabiedjojohgeašoaivi (AA/SA 1998) Tunturi *Njálatoaivi*-tunturin pohjoispuolella. Määriteosaselitys: ks. *Njálabiedjojohka*, *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *geaš* = yhdysosalyhentymä sanasta *geahči* = pää (kärki), *oaivi* = pää. Nimiperhe: ks. *Njálabiedjojohka.* **3** I2: **787**

Njálabiedjojohka (AA/SA 1998) *Njálatoaivi*-tunturin koillispuolelta *Oađašanjávrrit*-järviin laskeva pieni joki. Pohjoissaamea; *njála* = genetiivimuoto sanasta *njálla* = naali, *johka* = joki. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen pitäisi kuulua *Njálabiedjojohgeahči* ”Naalinluolajoenlatva”, koska siitä alenevassa polvessa esiintyy *Njálabiedjojohgeašoaivi* ”Naalinluolajoenlatvanpää”, mutta nimi ei liene käytössä. **3** I2: **788**

Njálatoaivi (AA/SA 1998) Tunturi Kuoppilasjärven pohjoispäästä 4 km pohjois-koilliseen. Pohjoissaamea; *njálat* = tuntematon sana, *oaivi* = pää. **3** I2: **789**

Njárčagahperroavvi (AA/SA 1998) Rova *Gamajohka*-jokisuusta 5 km pohjois-luoteeseen. Pohjoissaamea; *njárča* = yhdysosamuoto sanasta *njárčá* = lihassa oleva jänne tai lihaskalvo, *gahper* = yhdysosamuoto sanasta *gahpir* = lakki, *roavvi* = rova (vanha paloalue). **7** I8: **790**

Njávgoaijohka (3913 1) *Njávgoaivi*-tunturin etelä-, itä- ja pohjoispuolta Akujokeen laskeva joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Njávgoaivi*, *oai* = yhdysosalyhentymä sanasta *oaivi* = pää, *johka* = joki. **6** E11: **791**, **6** F11: **791**, **6** E10: **791**

Njávgoairoavvi (3913 1) Rova *Njávgoaijohka*-joen, Pajuojan ja *Girjeetnanjohka*-joen välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Njávgoaivi*, *oai* = yhdysosalyhentymä sanasta *oaivi* = pää, *roavvi* = rova (vanha paloalue). **6** E11: **792**

Njávgoaivi (3913 1) Tunturi *Ruohtir- ~ Ryettir*-tunturista 4 km luoteeseen. Pohjoissaamea; *njávg* = yhdysosalyhentymä verbistä *njávgut* = naukua tai *njávgit* = naukua riekkonaarasta (matkia), *oaivi* = pää. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Njávgoairoavvi* ja *Njávgoaijohka.* **6** E11: **793**

Njiđggujeaggi (AA/SA 1998) Jänkä *Liŋkinvárri*-vaaran itä-koillispuolella. Pohjoissaamea; *njiđggu* = genetiivimuoto tuntemattomasta sanasta *njiđgu*, *jeaggi* = jänkä. Nimiperhe: ks. *Njiđgu.* **3** H5: **794**

Njiđgu (AA/SA 1998) *Liŋkinvárri*-vaaran pohjoispuolelta *Čársejohka*-jokeen laskeva joki. Nimiselitys: ks. *Njiđggujeaggi.* Samanniminen joki on myös Norjan Varangissa. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Njiđggujeaggi.* **3** H5: **795**

Njiljohmohkeávži (AA/SA 1998) Kuru *Ávžžičopma*-kukkulan ja *Gohpalasskáidi*-kaidan välissä. Pohjoissaamea; *njil* = yhdysosalyhentymä tuntemattomasta sanasta, *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *moh* = yhdysosalyhentymä sanasta *mohkki* = mutka, *ávži* = rotko. Loogisesti ajateltuna nimiperheen ”äitinimi” olisi *Njiljohmohkki*, ”Nilijoenmutka”, mutta sitä ei ilmeisesti käytetä, joten tässä tapauksessa nimiperheen äitinä on pidettävä jokea nimeltään Nilijoki – *Njiljohka. Njiljohmohkeávži* on omassa polvessaan primäärinen nimi, koska siihen kuuluvat alenevassa polvessa nimet *Ávženjálmjeaggi* ja *Ávžžičopma.* **3** G6: **796**

Njiljohmohkejeaggi (AA/SA 1998) Suo Nilijoen itäisimmästä mutkasta 2,5 km pohjoiseen. Määriteosaselitys: ks. *Njiljohmohkeávži*, *jeaggi* = jänkä. Nimiperhe: ks. Nilijoki – *Njiljohka.* **2** F6: **797**

Njiäráášš (JUM) Koski Syysjoen maantiesillan alapuolella. Inarinsaamea; *njiäráášš* = deminutiivimuoto sanasta *njeeri* = matala niva. **11** L16: **798**

Njoammelgielas (3913 2) Selänne *Gopmirdanoaivi*-tunturin kaakkoispuolella. Määriteosaselitys: ks. *Njoammelroavvi*, *gielas* = pitkä ja kapea selänne. **7** G12: **799**

Njoammeloaivi (AA/SA 1998) Vaara *Gáimmoaivi*-tunturin ja Nilijoen välissä. Määriteosaselitys: ks. *Njoammelroavvi*, *oaivi* = pää. **2** E – F6: **800**

Njoammelroavegorsa (3913 1) Jyrkkäreunainen kuru *Vuopme-Biesvárri*-vaaran itäpuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Njoammelroavvi*, *roave* = genetiivimuoto sanasta *roavvi* = rova > rovan (vanha paloalue), *gorsa* = syvä rotko (kursu). **6** C10: **801**

Njoammelroavvi (3913 1) Rova Akujoen ja *Stuorra Biesvárri* -vaaran välissä. Pohjoissaamea; *njoammel* = yhdysosamuoto sanasta *njoammil* = jänis, *roavvi* = rova (vanha paloalue). Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Njoammelroavegorsa.* **6** C–D10: **802**

Njurgunnjárga (IV 2003) Niemi Aksujärven eteläpään länsirannalla. Pohjoissaamen *njurgun* = aktiomuoto verbistä *njurgut* = viheltää, *njárga* = niemi. Niemestä on vihelletty järven yli Kesäpaikkaan venekyydin saamiseksi. Niemellä sijaitsee talo nimeltään Huutoniemi – *Huikkemnjargâ.* **10** I17: **802A**

Njälmi – Njálbmi (IV 2003) Salmi Aksujärven *Jávrrádat*-järvekkeen suulla. Inarinsaamea ja pohjoissaamea; *njälmi* ~ *njálbmi* = suu. **10** J17: **802A**

Norja – Norga – Taažâ Suomen pohjoisimman Lapin naapurivaltakunta lännessä, pohjoisessa ja koillisessa. **1** H1: **803**, **2** D4: **803**, **4** K2: **803**, **5** A10: **803**, **5** A13: **803**

Nuorášjohka (AA/SA 1998) *Goahppeloaivi*-tunturin koillisrinteeltä Tenoon laskeva joki. Pohjoissaamea; *nuoráš* = deminutiivimuoto sanasta *nuorri* = nuora (salmi saaren ja mantereen välillä), *johka* = joki. **1** I1: **804**

Nuorbenjárga (AA/SA 1998) Niemi Karigasniemestä 40 km Utsjoen suuntaan. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta; *nuorbe* = yhdysosamuoto verbistä *nuorbat* = lipua, liikkua vaivoin. Sillä kohtaa Teno on hiekkapohjainen ja leveä, joten joki virtaa vaivalloisesti eteenpäin. Ehkäpä niemikin on ajan saatossa lipunut pitemmäksi, josta nimi voi johtua. **2** B7: **805**

Nuorpiniemi – Nuorbenjárga (AA/SA 1998) Talo Karigasniemestä 40 km Utsjoen suuntaan. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Nuorpiniemi – *Nuorbenjárga.* **2** B7: **805A**

Nuorttatjávri (3913 1) Luomusjärvistä pienempi. Pohjoissaamea; *nuorttat* = itäisempi, *jávri* = järvi. **6** E12: **806**

Nuorttibjävri (3824 2) Kesäkotajärvistä itäisempi. Inarinsaamea; *nuorttib* = itäisempi, *jävri* = järvi. **10** I16: **807**

Nuorttit Sávzajávri (3913 2) Pieni järvi *Sávzajávri*-järven eteläpuolella. Pohjoissaamea; *nuorttit* = itäisempi, *sávza* = lammas, *jávri* = järvi. Nimiperhe: ks. *Sávzajávri.* **7** I12: **808**

Nuvvos-Áitevárri (AA/SA 1998) Vaara *Nuvvosjohka*-jokisuulta 9 km itä-kaakkoon. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Nuvvus – *Nuvvos*, *áite* = yhdysosamuoto sanasta *áiti* = aitta, varasto, *várri* = vaara. **2** F5: **809**

Nuvvos-Gávva (AA/SA 1998) Talo Tenon rannalla Nuvvuksen kylässä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Nuvvus – *Nuvvos*, *gávva* = poukama. **2** E4: **810**

Nuvvosgeahči (AA/SA 1998) *Nuvvosjohka*-joen latvaosa *Nuvvosjohka*-jokisuulta 10 km itään. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Nuvvus – *Nuvvos*, *geahči* = pää (kärki). **2** F5: **811**

Nuvvosgieddi (AA/SA 1998) Talo *Nuvvosjohka*-jokisuun pohjoispuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Nuvvus – *Nuvvos*, *gieddi* = kenttä. **2** E4: **812**

Nuvvosjohka (AA/SA 1998) *Skierreoaivi*-pään itäpuolelta Tenoon laskeva joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Nuvvus – *Nuvvos*, *johka* = joki. **2** E5: **813**, **2** F5: **813**

Nuvvosmohkki (AA/SA 1998) Mutka *Nuvvosjohka*-joessa 6,5 km Nuvvuksen kylästä itä-kaakkoon. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Nuvvus – *Nuvvos*, *mohkki* = mutka. **2** F5: **814**

Nuvvosnjárga (AA/SA 1998) Niemi Tenon itärannalla Nuvvuksen kylän kohdalla. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Nuvvus – *Nuvvos*, *njárga* = niemi. **2** E4: **815**

Nuvvosskáidi (AA/SA 1998) Kaira Nilijoen ja *Nuvvosjohka*-joen välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Nuvvus – *Nuvvos*, *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita). **2** E5: **816**

Nuvvosváráš (AA/SA 1998) Pieni vaara Nuvvuksen kylältä 3 km itä-kaakkoon. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Nuvvus – *Nuvvos*, *váráš* = deminutiivimuoto sanasta *várri* = vaara > vaaranen. **2** E5: **817**

Nuvvus – Nuvvos (AA/SA 1998) Kylä Tenon varrella Karigasniemen ja Utsjoen puolivälissä. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta; *nuvvos* = tuntematon sana. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Nuvvos Áilegas, Nuvvos-Áitevárri, Nuvvos-Gávva, Nuvvosgeahči, Nuvvosgieddi, Nuvvosjohka, Nuvvosmohkki, Nuvvosnjárga, Nuvvosskáidi ja Nuvvosváráš.* **2** E4: **818**

O

Oađašangielas (AA/SA 1998) Selänne *Oađašanjávrrit*-järvien koillispuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Oađašanjávrrit*, *gielas* = pitkä ja kapea selänne. **3** J2: **819**

Oađašanjávrrit (AA/SA 1998) Kaksi järveä Kuoppilasjärven pohjoispäästä 4,3 km koilliseen olevat järvet. Pohjoissaamea; *oađašan* = aktiomuoto verbistä *oađašit* = nukkua turvallisin mielin, *jávrrit* = monikkomuoto sanasta *jávri* = järvi. Nimiperheeseen kuuluvat *Oađašangielas, Oađašanjeaggi ja Oađašanjohka.* **3** J3: **820**

Oađašanjeaggi (AA/SA 1998) Suo *Oađašanjávrrit*-järvien pohjoispuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Oađašanjávrrit*, *jeaggi* = jänkä. **3** I2: **821**

Oađašanjohka (AA/SA 1998) *Oađašanjávrrit*-järvistä *Badjeseavttet*-jokeen laskeva joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Oađašanjávrrit*, *johka* = joki. **3** J3: **822**

Oainnosčohkka (AA/SA 1998) Tunturinnokka Aittijoelta 1,1 km kaakkoon. Pohjoissaamea; *oainnos* = yhdysosamuoto sanasta *oainnus* = näkymä, (hyvin) näkyvä, *čohkka* = huippu (laki). Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Oainnosleahki.* **2** D6: **823**

Oainnosleahki (AA/SA 1998) Laakso Aittijoelta 1,3 km kaakkoon. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Oainnosčohkka*, *leahki* = laakso. **2** D6: **824**

Oaivvošnjárga (IL 1995) Niemi *Vuogojávri*-järven itärannalla *Vuogojárjohka*-joen luusuassa. Määriteosaselitys: ks. *Oaivvošvárri*, *njárga* = niemi. **7** J9: **825**

Oaivvošvárri – Uáivušvääri (3913 2) Vaara Siikajärven lounaispuolella. Pohjoissaamea ja inarinsaamea; *oaivvoš* ~ *uáivuš* = yhdysosamuoto sanasta *oaivvuš* ~ *uáivuš* = luusua, *várri* ~ *vääri* = vaara. **7** J13: **826**

Ohcejohguoika (AA/SA 1998) Koski Tenossa Utsjokisuun alapuolella. Määriteosaselitys: ks. *Ohcejohskáidi*, *guoika* = koski. Nimiperhe: ks. Utsjoki – *Ohcejohka* – *Uccjuuhâ*. **4** K2: **826A**

Ohcejohluobbalat (AA/SA 1998) Kaksi jokilaajentumaa Utsjoen vesistön latvaosassa Mierasjärven talosta 3 km lounaaseen. Määriteosaselitys: ks. *Ohcejohskáidi*, *luobbalat* = monikkomuoto sanasta *luoppal* = lompolo, jokilaajentuma. Nimiperhe: ks. Utsjoki – *Ohcejohka*. **8** L11: **827**

Ohcejohskáidi (AA/SA 1998) Kaira Utsjoen latvahaarojen välissä. Pohjoissaamea; *ohce* = merkityksetään tuntematon sana, *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *skáidi* = kaira eli kaita jokien välissä. Nimiperhe: ks. Utsjoki – *Ohcejohka*. **8** K12: **828**

Ohcejohsuohpáš ~ Rávdoskáidde suohpaš (IL 1995) Joen ylityspaikka Utsjoen eteläisemmässä latvahaarassa Seisontalammen kohdalla. Määriteosaselitys: ks. *Ohcejohskáidi*, *suohpáš* = ylikulkupaikka ylängöltä toiselle, *rávdo* = rautu, *skáidde* = genetiivimuoto sanastá *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita). Nimiperhe: ks. Utsjoki – *Ohcejohka*. **8** K12: **829**

Ollila – Ollel (AA/SA 1998) Talo *Vuolit Cuokkajávri* -järven pohjoispäässä. Mukaelmapohjoissaamennos suomen kielestä. **8** K8: **830**

Onnikkamäki (IV 2003) Mäki Karhujärven talosta 1,2 km Kaamasen suuntaan. Sota-aikana mäen päällä paloi saksalainen linja-auto. **10** J18: **830A**

Orošoaivi (AA/SA 1998) Tunturi Kuoppilasjärven pohjoispäästä 5 km luoteeseen. Pohjoissaamea; *oroš* = yhdysosajohdos sanasta *orrut* = olla, *oaivi* = pää. **3** H2: **831**

Osma (3923 2) Talo Tenon rannalla Utsjoen kirkonkylältä noin 10 km Karigasniemen suuntaan. T. I. Itkosen mukaan alkuaan suomalainen sukunimi (Suomen lappalaiset II s. 513). **1** I1: **832**

Ostoája (IL 1995) Mierasjärven itäpuolisen *Roavvečohkka*-vaaran pohjoispuolella virtaava oja. Pohjoissaamea: *osto* = yhdysosalyhenne sanasta *ostu* = pajunkuoriuute, *ája* = oja. *Elle-Sámmol Ovllá* (Uula Laiti, 1928–1981) haki ojan varrelta pajuja kuoriuutetta varten. **8** L10: **833**

Outakoski – Vuovdaguoika (3913 1) Kylä Tenon varrella Karigasniemestä 25 km Utsjoen suuntaan. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta; *vuovda* = linnunpönttö ~ uuttu. Niilo Vallen mukaan nimi tulee pohjoissaamen sanasta *vuovdi* = outa, jolloin se olisi suora suomennos pohjoissaamesta (NV 2003). G. Wahlenbergin ja S. G. Hermelinin kartassa ”Karta Öfver Kemi Lappmark” vuodelta 1802 nimi on kirjoitettu ”*Autakoski*”, ja paikalle on merkitty neljä kalastajalappalaistaloa (kaksi kummallekin puolelle Tenoa). Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu Outakoski (talo). **6** C8: **834**

Outakoski (3911 2) Talo Tenon rannalla Kaarasjokisuun alapuolella. Nimiperhe: ks. Outakoski – *Vuovdaguoika*. **5** A12: **835**

Ovddaldasnjárga (AA/SA 1998) Niemi Aittijoelta 3 km Karigasniemen suuntaan. Pohjoissaamea; *ovddaldas* = edessä oleva (korvamerkin sanasta), *njárga* = niemi. Nimiperheeseen kuuluu *Ovddaldasvárri*. **2** C6: **836**

Ovddaldasvárri (AA/SA 1998) Vaara Nuorpiniemi-talosta 5 km koilliseen. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Ovddaldasnjárga*, *várri* = vaara. **2** C6: **837**

Ovtteščohkka (AA/SA 1998) *Nuvvoskáidi*-tunturin läntisin huippu *Dálvadas*-kylän itäpuolella. Pohjoissaamea; *ovttes* = ykkönen, *čohkka* = huippu (laki). **2** D5: **838**

P

Paajeeb Piergivärjävrjuuvâš (JUM) Läntisimmästä Pierkivaaranjärvestä Kaamasjokeen laskeva pieni joki. Inarinsaamea; *paajeeb* = ylempi, *piergi* = tuntematon sana, joka viittaa inarinsaamen verbiin *piergiđ* = pärjätä, *vär* = yhdysosalyhentymä sanasta *vääri* = vaara, *jävr* = yhdysosalyhentymä sanasta *jävri* = järvi, *juuvâš* = deminutiivimuoto sanasta *juuhâ* = joki > jokinen. Nimiperhe: ks. Pierkivaaranjärvet – *Piergivärjäävrih*. **11** K17: **839**

Paatus – Báđoš (AA/SA 1998) Parin talon kylä *Báđošjohka*-jokisuun alapuolella. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta; *báđoš* = sottapytty. G. Wahlenbergin tekemässä ja S. G. Hermelinin kustantamassa kartassa ”Karta Öfver Kemi Lappmark” vuodelta 1802 nimi on kirjoitettu *”Padusch”*. **2** F3: **840**

Paistunturit – Báišduottar – Paištuodâr (AA/SA 1998, JUM) Laaja tunturialue, johon kuuluvat *Guivi-, Ráššoaivi-, Gamoaivi-* ja *Guovdoaivi*-tunturit. Mukaelmasuomennos ja mukaelmainarinsaamennos pohjoissaamesta; *báiš* = tuntematon sana, *duottar* = tunturi. **2** E7: **841**, **2** F7: **841**, **6** E8: **841**, **6** F8: **841**

Pajemuš Piergivärjävri (JUM) Pierkivaaranjärvistä läntisin. Inarinsaamea; *pajemuš* = ylimmäinen, *piergi* = merkitykseltään tuntematon sana, joka viittaa inarinsaamen verbiin *piergiđ* = pärjätä, *vär* = yhdysosalyhentymä sanasta *vääri* = vaara, *jävri* = järvi. Nimiperhe: ks. Pierkivaara – *Piergivääri*. **11** L17: **842**

Pajuoja – Sieđgája (3913 1) *Njávgoaivi*-tunturin länsipuolelta *Njávgoaijohka*-jokeen laskeva oja. Suora suomennos pohjoissaamesta. **6** E11: **843**

Palsasuo – Ollâpoolsah (3842 1) Suo Venejoen länsipuolisen Saarijärven pohjoispuolella. Inarinsaamen *ollâ* = korkea, *poolsah* = monikkomuoto sanasta *polsâ* = palsa > palsat. **11** K16: **844**

Palsasuo – Ollâpoolsah (3842 1) Suo Venejoen länsipuolisesta Saarijärvesta 0,5 km länteen. Inarinsaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Ollâpoolsah*. **11** K16: **845**

Palsasuo – Ollâpoolsah (3842 1) Suo Ylemmän Kivivuopajajärven pohjoispuolella. Inarinsaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Ollâpoolsah*. **11** K15: **846**

Palsasuo – Ollâpoolsah (3931 1) Suo Perunämmärinjängällä. Inarinsaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Ollâpoolsah*. **8** L13: **847**

Palsasuo – Balssat (3931 1) Suo Mierasjärven eteläpäästä 4,5 km etelään. Pohjoissaamen *Balssat* = monikkomuoto sanasta *bálsa* = palsa. **8** K11: **848**

Palsasuo – Balssat (3931 1) Suo Mierasjärven eteläpäästä 5 km länsi-lounaaseen. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **8** K11: **849**

Palsasuo – Balssat (3913 2) Suo *Vuolit Sávzaluoppal* -lompolon pohjoispuolella. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **7** I12: **850**

Palsasuo – Balssat (AA/SA 1998) Suo *Vuogojávri*-järven eteläpuolella. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **7** J9: **851**

Palsasuo – Balssat (AA/SA 1998) Suo *Roavvejeakkit*-jänkien itälaidalla. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **7** H8: **852**

Palsasuo – Balssat (3913 1) Suo *Biesjeaggi*-jängän pohjoisosassa. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **6** D12: **853**

Palsasuo – Balssat (3913 1) Suo *Gaska-Biesvárri* -vaaran lounaispuolella. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **6** C11: **854**

Palsasuo – Balssat (3913 1) Suo Akujärven kaakkoispuolella. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **6** E9: **855**

Palsasuo – Balssat (3913 1) Suo *Uhcaroadjá*-vaaran eteläpuolella. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **6** F9: **856**

Palsasuo – Balssat (3913 1) Suo Akujärven länsipuolella. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **6** D9: **857**

Palsasuo – Balssat (3913 1) Suo *Čulloveijeaggi*-jängän kaakkoisosassa. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **6** D9: **858**

Palsasuo – Balssat (3913 1) Suo *Čulloveijeaggi*-jängän luoteisosassa. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **6** D9: **859**

Palsasuo – Balssat (3914 2) Suo Kevojoen *Vuolimuš Njaggaleapme* -järvestä 6 km länteen. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **3** I7: **860**

Palsasuo – Balssat (3914 2) Suo *Roavveoaivi*-tunturin koillispuolella. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **3** G7: **861**

Palsasuo – Balssat (3914 2) Suo *Lisačomat*-kukkuloiden eteläpuolella. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **3** G7: **862**

Palsasuo – Balssat (3914 2) Suo *Gohpalasája*-ojan latvassa. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **3** G6: **863**

Palsasuo – Balssat (3914 2) Suo *Ávžžičopma*-kukkulan pohjoispuolella. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **3** G6: **864**

Palsasuo – Balssat (3914 2) Suo *Suolomaras*-maraston pohjoispuolella. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **3** G6: **865**

Palsasuo – Balssat (3914 2) Suo *Ávžžičopma*-kukkulan länsipuolella. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **3** G6: **866**

Palsasuo – Balssat (3914 2) Suo *Gohpalasjeaggi*-jängän eteläpäässä. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **3** G6: **867**

Palsasuo – Balssat (3914 2) Suo *Skierrevađđa*-vaarasta pohjois-koilliseen. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **3** G5: **868**

Palsasuo – Balssat (3914 2) Suo *Skierrevađđa*-vaarasta lounaaseen. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **3** G5: **869**

Palsasuo – Balssat (3914 2) Suo *Árkomaras*-maraston eteläpuolella. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **3** G5: **870**

Palsasuo – Balssat (3914 2) Suo *Liŋkinvárri*-vaaran luoteispuolella. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **3** G5: **871**

Palsasuo – Balssat (3914 2) Suo *Árvomaras*-maraston pohjoispuolella. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **3** G4: **872**

Palsasuo – Balssat (3914 2) Suo *Liŋkinjeaggi*-jängän koilliskulmalla. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **3** G4: **873**

Palsasuo – Balssat (3914 2) Suo *Erttetvárri*-vaaran pohjoispuolella. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **3** H4: **874**

Palsasuo – Balssat (3914 2) Suo *Erttetvárri*-vaarasta 3 km luoteeseen. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **3** H4: **875**

Palsasuo – Balssat (3914 2) Suo *Stuorrageađggegielas*-selänteen eteläpuolella. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **3** G4: **876**

Palsasuo – Balssat (3914 2) Suo *Juohkkoaivi*-tunturin itäpuolella. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **3** G3: **877**

Palsasuo – Balssat (3914 2) Suo *Birkeoaivi*-tunturin länsipuolella. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **3** G3: **878**

Palsasuo – Balssat (3914 2) Suo *Birkeoaivi*-tunturin luoteispuolella. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **3** G3: **879**

Palsasuo – Balssat (3914 2) Suo *Birkeoaivi*-tunturin länsipuolella. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **3** G3: **880**

Palsasuo – Balssat (3914 2) Suo *Birkeoaivi*-tunturista 2 km itä-koilliseen. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **3** H3: **881**

Palsasuo – Balssat (3914 2) Suo *Vuopme-Áitevárri*-vaaran koillispuolella. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **2** F6: **882**

Palsasuo – Balssat (3914 2) Suo *Vuopme-Áitevárri*-vaaran pohjois-koillispuolella. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **2** F6: **883**

Palsasuo – Balssat (3914 2) Suo *Vuopme-Áitevárri*-vaaran luoteispuolella. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **2** F6: **884**

Palsasuo – Balssat (3914 2) Suo *Nuvos-Áitevárri*-vaaran kaakkoispuolella. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **2** F5: **885**

Palsasuo – Balssat (3914 2) Suo *Nuvos-Áitevárri*-vaaran luoteispuolella. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **2** F5: **886**

Palsasuo – Balssat (3914 2) Suo *Nuvosmohkke*-mutkassa. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **2** F5: **887**

Palsasuo – Balssat (3914 2) Suo *Skierrečopma*-kukkulasta kilometri etelä-kaakkoon. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **2** F4: **888**

Palsasuo – Balssat (3914 2) Suo *Skierrečopma*-kukkulasta 2 km etelä-kaakkoon. Pohjoissaamen nimiselitys: ks. ylin Palsasuo – *Balssat*. **2** F5: **889**

Pappila (3932 1) Utsjoen Mantojärven länsirannalla olevan pappilan on suunnitellut L. C. Engel vuonna 1843. Pappilan vieressä on Utsjoen kivinen kirkko, joka rakennettiin E. B. Lohmanin suunnittelemana vuonna 1853. **4** K3: **890**

Patoniva – Buođđobohki (AA/SA 1998) Niva *Jumbáljávri*-järven alapuolella. Suora suomennos pohjoissaamesta. **4** K4: **891**

Pálluvááráášš (UP) Vaara Koskelojoen ja Karhuojan välissä. Inarinsaamea; *pállu* = pallo, *vááráášš* = deminutiivimuoto sanasta *vääri* = vaara > vaaranen. **11** K17: **892**

Pecivyetkimjävri – Beahcevuotkinjávri (3842 1) Järvi Huikkimavaaran koillispuolella. Inarinsaamea ja pohjoissaamea. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Pecivyetkimvääri – Beahcevuotkinvárri*, *jävri* ~ *jávri* = järvi. **11** L14: **893**

Pecivyetkimvääri – Beahcevuotkinvárri (3842 1) Vaara Vuomavaaranjärven koillispuolella. Inarinsaamea ja pohjoissaamea; *peci* ~ *beahce* = yhdysosalyhentymä sanasta *peeci* ~ *beahci* = mänty, *vyetkim* ~ *vuotkin* = aktiomuoto verbistä *vyetkiđ* ~ *vuotkit* = kuoria mäntyä, *vääri* ~ *várri* = vaara. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Pecivyetkimjävri – Beahcevuotkinjávri* ja *Pecivyetkimvääri – Beahcevuotkinvárri*. **11** L14: **894**

Pecivyetkimvääri – Beahcevuotkinvárri (MUM) Vaara *Pecivyetkimjävri*-järven itäpuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. ylempi *Pecivyetkimvääri – Beahcevuotkinvárri* (ylempi). **11** L14: **895**

Pehkoranta (AA/SA 1998) Talo Tenon rannalla Yläkönkään kohdalla. **1** G1: **896**

Pekkala (AA/SA 1998) Talo Tenon ja maantien välissä Paatuksesta 2,5 km ylävirtaan. **2** F3: **897**

Peltojoenjänkä – Piäldujuvjeggi (3824 2, IV 2003) Suo Peltojoen ja Huutamaseljän välissä. Suora suomennos inarinsaamesta. Nimiperhe: ks. Peltojoki ja alenevassa polvessa *Piäldujuvjeegilääduh*. **10** J16: **898**

Peltojoki – Piäldujuuhâ (3824 2) Peltojärvestä Kaamasjokeen laskeva joki. Suora suomennos inarinsaamesta. Nimiperheeseen kuuluu Peltojoenjänkä. **10** J16: **899**

Peerrumämmirjeggi ~ Perunämmirjeggi – Beronápmirjeaggi (JUM) Suo Petsikolta 3–7 km etelään. Nimiselitys: ks. Perunämmäri. **8** L13: **900**

Perunämmäri ~ Pieruämpäri – Peerrumnämmir ~ Perunämmir – Beronápmir (JUM) Kukkula Utsjoen maantien länsipuolella 4 km Petsikolta etelään. Inarinsaamea ja pohjoissaamea; *peerrum ~ perun ~ beron* = matalan louhikkomaan haltija (SA 2002), *ämmir ~ ápmir* = kumpu (kunnas). Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Peerrumämmirjeggi ~ Perunämmirjeggi – Beronápmirjeaggi* ja Perunämmärin jängän soidensuojelualue (virheellisesti Pieran Marin jängän soidensuojelualue). **8** M13: **901**

Petsikko – Beazet – Peccik ~ Pecikko ~ Peccikko ~ (Peesih) ~ Räjičummâ (SA 2001, JUM) Tunturialue, jonka Inarin ja Utsjoen kunnan raja ylittää *Räjičummâ*-kukkulan kohdalta. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta tai inarinsaamesta. Samuli Aikion mukaan nimi näyttää olevan osittain hämärtynyt johdos saamen sanasta *beahci ~ peeci* = mänty, *beaze ~ peesi* = männyn (SA 2001), *räji* = yhdysosalyhentymä sanasta *rääji* = raja, *čummâ* = kukkula. Inarinsaamen -k ja -kko päätteet ovat ilmeisesti mukaelmia suomen kielestä ja todennäköisesti primäärein muoto on *Peesih*, joka ei kylläkään ole enää käytössä. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu Petsikkojärvi – *Peccikkojävri – Beazetjávri.* **8** L12: **902**

Petsikkojärvi – Peccikkojävri – Beazetjávri (JUM) Järvi Petsikkotunturin kaakkoispuolella. Mukaelmasuomennos inarinsaamesta tai pohjoissaamesta. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Petsikko. **8** M12: **902A**

Petsimjärvi – Piäccámjävri (3824 2) Järvi Kesäkotajärvistä 2 km itään. Mukaelmasuomennos inarinsaamesta; *piäccám* = johdos sanasta *peeci* = mänty. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Piäccámjävrčummâ.* **10** I16: **903**

Pieran Marin jängän soidensuojelualue (OVK.2001) Soidensuojelualue Petsikon eteläpuolella *Peerrumämmirjeggi*-jängällä. Käännösvirhe! pitäisi olla: **Perunämmärin jängän soidensuojelualue**. **8** L13: **904**

Pieran-Uulan Kotasijajärvi – Pierii-Uulá Kuátsaijáávráš (JUM) Järvi Vartamovaaran ja Utsjoentien välissä. Lähes suora suomennos inarinsaamesta; *jáávráš* = deminutiivimuoto sanasta *jävri* = järvi > järvinen. Pieran-Uulan henkilöllisyydestä ei ole tietoa, mutta luultavasti kyseessä on pohjoissaamelainen henkilö. **11** L16: **905**

Piergivärjavrijvyevdi (SA 1963) Suurehko metsäsaareke Pierkivaaranjärvien länsipuolella. Määriteosaselitys: ks. Pierkivaara – *Piergivääri*, *vär* = yhdysosalyhentymä sanasta *vääri* = vaara, *javrij* = monikon genetiivimuoto sanasta *jävri* = järvi > järvien, *vyevdi* = metsä ~ outa. Nimiperhe: ks. Pierkivaaranjärvet – *Piergivärjäävrih.* **11** K17: **906**

Pierkivaara – Piergivääri (3842 1) Kolmiosainen suuri vaara Syysjärven luoteispuolella. Mukaelmasuomennos inarinsaamesta; *piergi* = tuntematon sana, joka viittaa inarinsaamen verbiin *piergid* = pärjätä, tulla toimeen. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Pajemuš Piergivärjävri*, *Koskâmuš Piergivärjävri* ja *Vyelemuš Piergivärjävri*, joiden yhteisnimitys on Pierkivaaranjärvet – *Piergivärjäävrih*, sekä Pierkivaaranjänkä – *Piergivärjeggi*, *Mädimušvääri ~ Mädimuš Piergivääri,* sekä perusosan mukaan *Väripohe* ja *Värikurrâ.* **11** L16: **907, 11** L17: **907**

Pierkivaaranjänkä – Piergivärjeggi (3842 1) Laaja ja vetinen suo Pierkivaaran, Syysjoen ja Kaamasjoen välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Pierkivaara – *Piergivääri.* **11** L17: **908**

Pierkivaaranjärvet – Piergivärjäävrih (3842 1) Kolme järveä keskellä Pierkivaaranjänkää: *Pajemuš Piergivärjävri*, *Koskâmuš Piergivärjävri* ja *Vyelemuš Piergivärjävri.* Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Pierkivaara – *Piergivääri*, ja alenevassa polvessa *Vyeleeb Piergivärjävrjuuvâš* ja *Paajeeb Piergivärjävrjuuvâš.* **11** L17: **909**

Piesjoki – Biesjohka (3913 1) *Biesjávrrit*-järvistä Tenoon laskeva joki. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta; *bies* = tuntematon sana, joka vaikuttaa yhdysosalyhentymältä sanasta *biestta* = pensas tai *besdat* = vitsas. Nimiperhe: ks. *Biesjávrrit* ja Piesjoki (talo). **6** C11: **910**, **5** B10: **910**

Piesjoki (3911 2) Talo Tenon rannalla Piesjokisuun pohjoispuolella. Nimiperhe: ks. Piesjoki – *Biesjohka*. **5** B10: **911**

Pigimuorjeggi (IV 2003) Pieni suo Aksujärven itärannalla Tupamaan pohjoispuolella. Inarinsaamea; *Pigi* = yhdysosalyhentymä naisen nimestä *Piigi* = Birgitta, *muor* = yhdysosalyhentymä sanasta *muora* = puu, *jeggi* = jänkä. Kyseessä voisi olla esim. Huutoniemen talon perustajan Hentun Juhanin (Juhani Valle) äiti Bigga, joka asui Muddusjärven Pahtalassa. **10** J17: **911A**

Pihtioja – Álesbáiki (AA/SA 1998, KV 1993) Talo Tenon rannalla *Nuorbenárga*-niemen eteläpuolella. Suomea ja pohjoissaamea; *Áles* = Aleksi, *báiki* = koti. Talon rakensivat Aleksi Hagelin (*1851 Jyväskylässä) ja hänen vaimonsa Eeva Stina Hagelin s. Spets (*1871). Heidän kuolemansa jälkeen siinä asui heidän poikansa Yrjö Hagelin (1910–1978). **2** B7: **912**

Pihtiranta – Bihtegáddi (3911 2) Talo Akujoen suulta 1,5 km etelään. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta; *bihte* = Pieti-, Pekka- tai Pietari-nimen toisintomuoto, jota käytetään suvun nimenä (SA 2002). **5** B9: **913**

Piittuš-Maarit kuoškâeennâm (UP) Kangasmaa Kaamasjoen eteläpuolella Maaritankosken kohdalla. Inarinsaamea; *Piittuš-Maarit* (*1855) oli pohjoissaamelainen nainen, jonka sukunimi oli Porsanger, *kuoškâ* = koski, *eennâm* = maa. *Piittuš* < *Bihtoš* (pohjoissaamea) = Pietu(nen), Pietari-nimen toisinto, jota käytetään suvun nimenä. Nimiperhe: ks. Maaritankoski – *Piittuš-Maarit kuoškâ*. **11** K17: **914**

Pikku Kevojärvi – Uhca Geavojávri (AA/SA 1998, 3932 1) Kevojoen alin järvi. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta; *geavo* = genetiivilyhentymä sanasta *geavvu* = tuntematon sana. Nimiperhe: ks. Kevojoki – *Geavvu*. **3** J6: **915**

Pikku Kuntsavaara – Uhca Gunžžávárâš – Uccâ Kunžáávááráášš (3824 2, JUM) Vaara Kuntsajoen kaakkoispuolella. Mukaelmasuomennos ja mukaelmainarinsaamennos pohjoissaamen nimestä tai mukaelmapohjoissaamennos inarinsaamen nimestä, jonka määriteosan merkitys ei ole tiedossa. Nimiperhe: ks. Kuntsajärvi – *Gunččájávri – Kunžáájävri*. **10** J14: **916**

Pitkäjärvi – Kuhesjävri (SA 1963) Järvi Karigasniementien ja Hanhijängän välissä. Suora suomennos inarinsaamesta. **11** L19: **917**

Pitkämarasto – Kuhesmoorâst (3842 1) Marasto Aksujoen ja Kaamasjoen välissä. Suora suomennos inarinsaamesta. **11** K17: **918**

Pitkäniemi – Guhkesnjárga (3913 1) Niemi suuremman Luomusjärven pohjoisrannalla. Suora suomennos pohjoissaamesta. **6** E12: **919**

Piäccámjävrčummâ (3824 2) Kukkula Kiellajoen suulta 2,5 km etelään. Inarinsaamea; *piäccám* = johdos sanasta *peeci* = mänty, *jävr* = yhdysosalyhentymä sanasta *jävri* = järvi, *čummâ* = kukkula. Nimiperhe: ks. Petsimjärvi – *Piäccámjävri*. **10** I16: **920**

Piäldujuvjeegilääduh (IV 2003) Kaksi lampea Peltojoenjängällä. Inarinsaamea; *piäldu* = pelto, *juv* = lyhentynyt genetiivimuoto sanasta *juuhâ* = joki > joen, *jeegi* = genetiivimuoto sanasta *jeggi* = jänkä > jängän, *lääduh* = lammet. Nimiperhe: ks. Peltojoenjänkä – *Piäldujuvjeggi*. **10** J16: **920A**

Poastaája (IL 1995) Idästä Mierasjärven eteläpäähän laskeva puro. Pohjoissaamea; *poasta* = posti, *ája* = oja. Postimiesten reitti Mierasjärveen kulki ojan vartta. **8** L11: **921**

Pohjoisen haaran kammi (KK 2002) Kammi *Davimuš Mádjohsuorgi* -joen latvoilla. Sen pohjoissaamenkielinen nimi voisi olla **Davimuš Mádjohsuorggi goahti**. **3** H6: **922**

Pokka (AA/SA 1998) Talo Nuvvuksen kylän keskivaiheilla. **2** E4: **923**

Polvarilampi (3911 2) Talo Polvariniemen pohjoispuolella. Määriteosaselitys: ks. Polvariniemi. Nimiperhe: ks. Polvariniemi – *Boalvárnjárga.* **5** A12: **924**

Polvariniemi – Boalvárnjárga (3911 2) Niemi ja talo Tenon länsirannalla 3 km Karigasniemestä Utsjoen suuntaan. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta; *boalvár* = kauppias. Nimiperheeseen kuuluu Polvarilampi (talo). **5** A12: **925**

Poroerotuspaikka – Gárdi (3913 1) Luomusjärvien pohjoispuolella. Suora suomennos pohjoissaamesta. **6** E12: **926**

Poroerotuspaikka – Gárdi (3913 1) *Vuollašjohka*-joen pohjoispuolella *Silbadatroavvi*-rovasta 3 km etelään. Suora suomennos pohjoissaamesta. **6** F13: **927**

Poroerotuspaikka – Gárdi (3913 1) Ailikkaan kaakkoispuolella. Suora suomennos pohjoissaamesta. **6** C12: **928**

Poroerotuspaikka – Gárdi (UKU 2001) Kaamasmukasta 4 km kaakkoon. Suora suomennos pohjoissaamesta. **10** G15: **929**

Puárisjävilkuolbâ (JUM) Kangasmaa Pierkivaaranjärvistä Kaamasjokeen laskevien jokien välissä Kaamasjoen pohjoisrannalla. Inarinsaamea; *puáris* = vanha, *jävil* = yhdysosalyhentymä sanasta *jäävvil* = jäkälä, *kuolbâ* = kangasmaa (kuolpuna). **11** L17: **930**

Puistonvartijan kämppä – Luonddumeahccefávtta stohpu (AA/SA 1998) Kevon alajuoksulla *Bálddotjávri*-järvien luoteispuolella. Suora pohjoissaamennos suomen kielestä. **3** J7: **931**

Puksala – Buksal Talo *Buksaljávri*-järven länsipuolella. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta; *buksal* = johdos sanasta *buksa* = housunlahje. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Buksaljávri*, *Buksaljeaggi*, *Buksaljohka* ja *Buksalskáidi*. **4** K6: **932**

Puornavaara – Puornâvääri (3824 2) Vaara Aksujärven pohjoispäässä. Mukaelmasuomennos inarinsaamesta, *puornâ* = purnu (säilytyskuoppa). Nimiperheeseen kuuluvat *Puornâčielgi* ja *Puornâluohtâ*. **10** J16: **933**

Puornâčielgi (IV 2003) Puornavaaran jatke koilliseen. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Puornavaara – *Puornâvääri*, *čielgi* = selänne. **10** J16: **933A**

Puornâluohtâ (IV 2003) Aksujärven pohjoispään läntisin lahti. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Puornavaara – *Puornâvääri*, *luohtâ* = lahti. Lahden länsirannalla on kaksi nuotta-apajaa. **10** J16 – 17: **933B**

Purnuvaara – Puornâvääri – Buordnavárri (3842 1, VAH) Vaara 4-tien länsipuolella Säytsjärven kohdalla. Suora suomennos inarinsaamesta tai pohjoissaamesta. Purnu on maahan salvettu lihan- tai kalansäilytyskuoppa. **11** L14: **934**

Putous – Gorži (AA/SA 1998) Vesiputous *Mádjohskáidi*-kaidan kohdalla Kevojoessa. Suora suomennos pohjoissaamen appellatiivistä. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Goržebákti*. **3** J7: **935**

Puute (3842 1) Talo Kaamasjoen itärannalla Hastimarovan kohdalla. **11** L18: **935A**

Pyhäjärvi – Basejávri (3913 1) Järvi Luomusjärvien koillispuolella. Suora suomennos pohjoissaamesta. **6** E12: **936**

Päljiskällee (JUM) Avokallio Pierkivaaran eteläisimmän ja keskimmäisen osan välissä. Inarinsaamea; *päljis* = attribuuttimuoto sanasta *pääljis* = paljas, *källee* = kallio. **11** L17: **937**

Pässirova – Vierccâruávääš (JUM) Pieni rova Karigasniemen ja Utsjoen tienhaaran pohjoispuolella. Se oli vielä 1950-luvulla syysjärveläisten jäkälännostopaikka. Suora suomennos inarinsaamesta. **11** L19: **938**

R

Rautujoki – Rávdojohka (AA/SA 1998) *Rávdoroggi*-kurusta Mierasjärven eteläpäähän laskeva joki. Suora suomennos pohjoissaamesta. Nimiperhe: ks. *Rávdojávri*. **8** L11: **939**

Ráŋkebohki (LA 2002) Kapeikko *Ráŋkeluoppal*-lompolon ja *Bajit Cuokkajávri* -järven välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Ráŋkeluoppal*, *bohki* = kapeikko. **8** L8: **940**

Ráŋkegurra (IL 1995) Kuru *Ráŋkeluoppal*-lompolon yläpuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Ráŋkeluoppal*, *gurra* = kuru. **8** L9: **941**

Ráŋkeluoppal (AA/SA 1998) Laajentuma Utsjoessa *Bajit Cuokkajávri* -järven yläpuolella. Pohjoissaamea; *ráŋke* = merkitykseltään tuntematon sana, joka saattaisi perustua sanaan *roaŋki* = jyrkkä mutka (lompolossa on juuri sellainen), *luoppal* = lompolo, jokilaajentuma. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Ráŋkebohki ja Ráŋkegurra*. **8** L9: **942**

Rásseája (3911 2) Kaivojoenjängän länsipuolelta Inarijokeen laskeva oja. Nimiselitys: ks. *Rásseája* (alempi). **5** A12: **943**

Rásseája (AA/SA 1998) *Rássečohkka*-vaaran pohjoispuolta Nilijokeen laskeva oja. Pohjoissaamea; *rásse* = yhdysosamuoto sanasta *rássi* = kukka, *ája* = oja (puro). Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Rássečohkka*. **2** E5: **944**

Rássebohki ~ Rássejohbohki (AA/SA 1998, MA) Niva Kevojärven ja *Jumbáljávri*-järven välissä. Määriteosaselitys: ks. *Rásseája* (alempi), *bohki* = virtaava kapeikko kahden järven välissä. Nimi johtuu nivan yläpuolelle laskevasta *Rássejohka*-joesta. Nimiperhe: ks. *Rássejohka*. **4** K5: **945**

Rássečohkka (AA/SA 1998) Vaaranhuippu Nilijoen itäpuolella *Dálvadas*-kylästä 4,5 km kaakkoon. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Rásseája* (alempi), *čohkka* = huippu (laki). **2** E5: **946**

Rásse-Gopmirdanjohka (AA/SA 1998) *Gopmirdanoaivi*-tunturin koillisrinteeltä *Gopmirdanjohka*-jokeen laskeva pieni joki. Määriteosaselitys: ks. *Rásseája* (alempi), *gopmirdan* = aktiomuoto verbistä *gopmirdit* = kumartaa, *johka* = joki. Nimiperhe: ks. *Gopmirdanoaivi*. **7** G11: **947**

Rássejohka (AA/SA 1998) Idästä *Jumbáljávri*-järven pohjoispäähän laskeva joki. Määriteosaselitys: ks. *Rásseája* (alempi), *johka* = joki. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Rássebohki* ~ *Rássejohbohki*. **4** K5: **948**

Rásserohtu (AA/SA 1998) Tiheikkö Tenon rannalla *Nuvvosjohka*-jokisuulta 0,5 km ylävirtaan. Määriteosaselitys: ks. *Rásseája* (alempi), *rohtu* = tiheikkö (ruto). **2** D – E5: **949**

Ráššoaivi (3913 1) Monilakinen tunturi Paistuntureissa. Pohjoissaamea; *ráš* = yhdysosalyhentymä sanasta *ráša* = karu ja somerikkoinen korkea vaara tai tunturi, *oaivi* = pää. **6** E8: **950**

Rátnojohka (AA/SA 1998) *Rátnojohvárri*-vaaran länsipuolta Tenoon laskeva joki. Pohjoissaamea; *rátno* = yhdysosamuoto sanasta *rátnu* = raanu, matto, *johka* = joki. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Rátnojohoaivi* ja *Rátnojohvárri*. **1** J1: **951**

Rátnojohoaivi (AA/SA 1998) Tunturi Utsjoen kirkonkylältä 3,5 km länteen. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks *Rátnojohka*, *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *oaivi* = pää. **1** J1: **952**

Rátnojohvárri (AA/SA 1998) Vaara Utsjoen kylältä 4,5 km länteen. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Rátnojohja*, *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *várri* = vaara. **1** J1: **953**

Rávdobuolžžat (3913 2) Harjujono *Suttesjohka*-joen ja *Ruohtervađa Rávdojávri* -järven välissä. Määriteosaselitys: ks. *Rávdojávri*, *buolžžat* = monikkomuoto sanasta *buolža* = harju. Nimiperhe: ks. *Ruohtervađa Rávdojávri*. **7** H12: **954**

Rávdojárčopma (IL 1995) Kukkula Petsikon poroerotuspaikalta 4 km länteen. Pohjoissaamea. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Rávdojávri*, *jár* = genetiivinen yhdysosalyhentymä sanasta *jávri* = järvi, *čopma* = kukkula. **8** L12: **955**

Rávdojávri ~ Stuorra Rávdojávri – Rávdujävri (3931 1, IL.1995, JUM) Järvi Petsikon länsipuolella. Pohjoissaamea ja inarinsaamea; *rávdo* ~ *rávdu* = yhdysosamuoto sanasta *rávdu* ~ *rávdu* = rautu, *jávri* ~ *jävri* = järvi, *stuorra* = iso. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Rávdoroggi*, *Bajit Rávdoroggejávri, Vuolit Rávdoroggejávri*, *Rávdoroggejávri*, *Rávdojárčopma* ja *Rávdoskáidi*. **8** L12: **956**

Rávdojohka (AA/SA 1998) *Cuokkaskáidi*-kaidan *Bajit Rávdoluoppal* -lompolosta *Cuoggá*-jokeen laskeva joki. Määriteosaselitys: ks. *Rávdojávri*, *johka* = joki. Nimiperhe: ks. *Cuokkaskáidde Rávdojávri*. Alenevassa polvessa pitäisi olla *Rávdojohnjálbmi* ”Rautujoensuu”, koska siitä edelleen alenevassa polvessa on *Rávdojohnjálmmeluoppal* ”Rautujoensuunlompolo”, joka on *Cuokkajohka*-joessa. **8** K10: **957**

Rávdojohnjálmmeluoppal (AA/SA 1998) Laajentuma *Cuoggá*-joessa 2 km *Vuolimuš Cuokkajávri* -järvestä alavirtaan. Määriteosaselitys: ks. *Rávdojávri*, *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *njálmme* = genetiivimuoto sanasta *njálbmi* = suu, *luoppal* = lompolo, jokilaajentuma. Nimiperhe: ks. *Rávdojohka*. **8** K10: **958**

Rávdoláttu (3913 2) Lampi *Uhcit Vuogojávri* -järven koillispuolella. Määriteosaselitys: ks. *Rávdojávri*, *láttu* = lampi. **7** J9: **959**

Rávdoroggejávri (IL 1995) Järvi Petsikolta kilometri luoteeseen. Määriteosaselitys: ks. Rávdojávri, *rogge* = genetiivimuoto sanasta *roggi* = kuoppa, *jávri* = järvi. Nimiperhe: ks. *Rávdoroggi.* **8** L12: **960**

Rávdoroggi (IL 1995) Petsikkotunturin kohdalta Mierasjärven eteläpäähän ulottuva noin 7 km:n mittainen kuru Utsjoen maantien länsipuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Rávdojávri*, ja alenevassa polvessa *Rávdoroggejávri*, *roggi* = kuoppa, notkelma, jokilaakso. **8** L12: **961**, **8** L11: **961**

Rávdoskáidi (AA/SA 1998) Vanha lapintalo Mierasjärven eteläpäästä 3,5 km etelä-lounaaseen. Siinä asui Ivar Niileksenpoika Pieski (1881–1959). Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Rávdojávri*, *skáidi* ~ *skäiđi* = kaira jokien välissä (kaita). **8** L11: **962**

Rávdoskáidi – Rávduskäiđi (3931 1, JUM) Kaira Utsjoen eteläisemmän latvahaaran *(Máttit suorgi)* ja Rautujoen välissä. Pohjoissaamea ja inarinsaamea. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Rávdojávri*, *skáidi* ~ *skäiđi* = kaira jokien välissä (kaita). **8** L12: **963**

Rávnnánjárga (AA/SA 1998) Niemi Tenon itärannalla Nuvvuksen *Áilegas*-tunturin pohjoispuolella. Pohjoissaamea; *Rávnná* = genetiivimuoto nimestä *Rávdná* = Rauna, *njárga* = niemi. **2** E3: **964**

Reisti (3913 1) Talo Outakosken pohjoispuolella. **6** C8: **965**

Renvallsuolu (IL 1995) Saari *Vuolit Cuokkajávri* -järvessä, jossa Renvall-niminen mies halusi yöpyä ja kaiketi yöpyikin. Pohjoissaamea; *suolu* = saari. **8** K8: **966**

Rihtáčohkka (3913 1) Pohjoisin tunturinhuippu *Čulloveijohka*-joen eteläpuolella Outakosken kohdalla. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Rihtáčopma*, *čohkka* = huippu (laki). **6** C8: **967**

Rihtáčopma (3913 1) Tunturi Outakoskelta 4,5 km itään. Pohjoissaamea; *rihtá* = loukku (rita), *čopma* = kukkula. Nimiperheeseen kuuluu *Rihtáčohkka.* **6** C8: **968**

Rihtáluoppal (AA/SA 1998) Pieni jokilaajentuma Kevojokisuulta 2,5 km ylävirtaan. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Rihtánjarga*, *luoppal* = lompolo, jokilaajentuma. **3** J6: **969**

Rihtánjárga (AA/SA 1998) Hiekkainen niemi Kevojokisuulta 2,5 km ylävirtaan. Pohjoissaamea; *rihtá* = loukku (rita), *njárga* = niemi. Nimiperheeseen kuuluu *Rihtáluoppal.* **3** J6: **970**

Rihtáoaivi (AA/SA 1998) Vaara Utsjoen kirkonkylältä 3,5 km länteen. Määriteosaselitys: ks. *Rihtáčopma*, *oaivi* = pää. **3** J2: **971**

Rihtojávri (3913 2) Järvi *Gamajohka*-jokisuulta 3 km luoteeseen. Pohjoissaamea; *rihto* = yhdysosamuoto sanasta *rihtu* = myrsy (vyöry), *jávri* = järvi. **7** I8: **972**

Riikkavárri (AA/SA 1998) Vaara *Vuolleseavttetvárri*-vaarasta 1,5 km luoteeseen. Pohjoissaamea; *riikka* = genetiivimuoto sanasta *riika* = valtakunta, valtio, maa, *várri* = vaara. **3** J2: **973**

Ristenašája (3913 1) *Ristenašoaivi*-tunturin itäpuolta *Ristenašjávri*-järveen laskeva oja. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Ristenašjávri*, *ája* = oja. **6** E12: **974**

Ristenašjávri (3913 1) Järvi Luomusjärvistä 2 km koilliseen. Pohjoissaamea; *Ristenaš* = deminutiivimuoto nimestä *Risten* = Kristiina, Kirsti, *jávri* = järvi. Nimiperheeseen kuuluvat *Ristenašája, Ristenašjohka* ja *Ristenašoaivi.* **6** E12: **975**

Ristenašjohka (3913 1) *Ristenašjávri*-järvestä *Ruktajávri*-järveen laskeva joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Ristenašjávri*, *johka* = joki. **6** E12: **976**

Ristenašoaivi (3913 1) Tunturi Luomusjärvien koillispuolisen Pyhäjärven pohjoispuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Ristenašjávri*, *oaivi* = pää. **6** E11: **977**

Ristikanjoni (3913 2) Kevojoen kanjoni, johon yhtyvät *Čieskadasjohka*-joki (etelästä) ja *Fiellogahjohka*-joki (pohjoisesta) muodostaen ristin. **7** H10: **978**

Rišnjárga (AA/SA 1998) Suurehko niemi Tenon itärannalla *Rišnjárvárri-* ~ *Riškávárri*-vaaran kohdalla. Pohjoissaamea; *riš* = mahdollisesti yhdysosalyhentymä sanasta *riškit* = roiskua, räiskyä, *njárga* = niemi. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Rišnjárvárri* ~ *Riškavárri*. **2** F2: **979**

Rišnjárvárri ~ Riškavárri (AA/SA 1998) Vaara Paatuksesta 3 km koilliseen. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Rišnjárga*, *njár* = yhdysosalyhentymä sanasta *njárga* = niemi, *riška* = mahdollisesti johdos sanasta *riškit* = roiskua, räiskyä, *várri* = vaara. **2** F2: **980**

Roahkáája (AA/SA 1998) *Bođosvárri*-vaaran eteläpuolelta Tenoon laskeva oja. Pohjoissaamea; *roahká* = deminutiivinen genetiivimuoto sanasta *roahkki* = haka, rookki, *ája* = oja (puro). Määriteosan merkitys ei ole täysin tiedossa, mutta Káre Vuolab arvelee, että Teno ja *Bođosvárri*-vaara ovat sillä kohtaa ikään kuin rookissa toisiinsa nähden (kuten esim. hakasella liitetty yhteen). Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Roahkájohka* ja *Roahkálánjás*. **2** B7: **981**

Roahkájohka (KV 1993) Pihtioja-talon kaakkoispuolelta Tenoon laskeva pieni oja. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Roahkáája*, *johka* = joki. **2** B7: **982**

Roahkálánjás (AA/SA 1998) Koivikko *Roahkáája*-ojan eteläpuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Roahkáája*, *lánjas* = koivikko, vesakko (nuorta koivua kasvava). **2** B7: **983**

Roaiskalanája (AA/SA 1998) Oja *Roaiskalanvađđa*-vaaran eteläpuolella. Pohjoissaamea; *roaiskalan* = aktiomuoto verbistä *roaiskalit* = roimaista, sivaltaa (ruoskalla tai piiskalla), läjäyttää, roiskaista, *ája* = oja (puro). Nimiperheeseen kuuluu *Roaiskalanvađđa*. **3** I5: **984**

Roaiskalanvađđa (AA/SA 1998) Vaara *Čársejohka*-joen länsipuolella *Širráčohkka*-tunturin kohdalla. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Roaiskalanája*, *vađđa* = laajahko aukea metsässä (tavallisesti soinen). **3** I5: **985**

Roajáávži (AA/SA 1998) Pitkä kuru *Skálonjuovčča*-harjanteen luoteispuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Roajáskáidi*, *ávži* = rotko. Nimiperhe: ks. *Ulloroadjá*. **7** G10: **986**, **7** H9: **986**

Roajáskáidi (3913 2, SA 2002) Kaira Kevojoen luoteispuolella Ristikanjonista 4 km koilliseen. Pohjoissaamea; *roajá* = genetiivimuoto merkitykseltään tuntemattomasta sanasta *roadjá*, joka esiintyy vaaran nimenä (esim. Ulloroadjá), *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita). Nimiperhe: ks. *Bođosroadjá*. **7** H10: **987**, **7** H9: **987**

Roaŋkeluoppal (3913 2) Laajentuma Kevojoessa *Bajimuš Njaggalanluoppal* -lompolon yläpuolella. Pohjoissaamea; *roaŋke* = yhdysosamuoto sanasta *roaŋki* = koukkuinen esine (käkkyrä), *luoppal* = lompolo, jokilaajentuma. **7** I8: **988**

Roavveája (3911 2) *Erkkeroavvi*-rovan eteläpuolta Tenoon laskeva oja. Pohjoissaamea; *roavve* = yhdysosamuoto sanasta *roavvi* = rova (vanha paloalue), *ája* = oja. Nimiperhe: ks. *Erkeroavvi*. **5** B11: **989**

Roavveája (AA/SA 1998) *Skadjávárri*-vaaran länsirinteeltä Tenoon laskeva oja. Nimiselitys: ks. *Roavveája* (ylempi). Nimiperhe: ks. *Skadjároavvi*. **2** D6: **990**

Roavvebohki (3913 2) Kuru *Gottetvárri*- ja *Čuollavárri*-vaarojen välissä. Määriteosaselitys: ks. *Roavvečohkka*, *bohki* = kapeikko. Nimiperheeseen kuuluu *Roavvejeakkit*. **7** G8: **991**

Roavvečohkka (AA/SA 1998) *Mierašroavvi*-rovan eteläpään vaara Mierasjärven itäpuolella. Pohjoissaamea; *roavve* = yhdysosamuoto sanasta *roavvi* = rova (vanha paloalue), *čohkka* = vaaran tai tunturin huippu (laki). Nimiperhe: ks. *Mierašroavvi*. **8** L10: **992**

Roavvečohkka (AA/SA 1998) Tunturi *Roavveskáidi*-kaidasta 2 km pohjoiseen. Nimiselitys: ks. *Roavvečohkka* (ylempi). Nimiperhe: ks. *Roavveskáidi*. **2** C6: **993**

Roavvečopma (3824 2) Pieni vaara Aksujärven pohjoispäästä 3 km länteen. Määriteosaselitys: ks. *Roavvečohkka* (ylempi), *čopma* = kukkula. **10** I16: **994**

Roavvečopma (AA/SA 1998) Kukkula *Jeagelveijohka*-joen pohjoispuolisen *Roavveskáidi*-kaidan itälaidalla. Nimiselitys: ks. *Roavvečopma* (ylempi). Nimiperhe: ks. *Roavveskáidi*. **2** C7: **995**

Roavvejeaggi (AA/SA 1998) Suo *Roavveskáidi*-kaidan koillispuolella. Määriteosaselitys: ks. *Roavvečohkka*, *jeaggi* = jänkä. Nimiperhe: ks. *Roavveskáidi*. **2** D6: **996**

Roavvejeakkit (3913 2) Neljä suota *Mádjoga máttimuš suorgi* -joen eteläisimmän mutkan itäpuolella. Määriteosaselitys: ks. *Roavvečohkka*, *jeakkit* = monikkomuoto sanasta *jeaggi* = jänkä > jängät. Nimiperhe: ks. *Roavvebohki*. **7** H8: **997**

Roavvejohka (3913 2) *Roavvevárri*-vaaran länsipuolelta *Vuolimuš Cuokkajávri* -järveen laskeva joki. Määriteosaselitys: ks. *Roavvečohkka*, *johka* = joki. Nimiperhe: ks. *Roavvevárri*. **7** J11: **998**

Roavvejohka (AA/SA 1998) Idästä *Jeagelveijohka*-jokeen 3 km ennen sen Tenoon yhtymistä laskeva joki. Määriteosaselitys: ks. *Roavvečohkka*, *johka* = joki. Nimiperhe: ks. *Roavveskáidi*. **2** C7: **999**

Roavveláddot (AA/SA 1998) Kaksi lampea *Jeagelveijohka*-joen pohjoispuolisen *Roavveskáidi*-kaidan koillispuolella. Määriteosaselitys: ks. *Roavvečohkka*, *láddot* = monikkomuoto sanasta *láttu* = lampi > lammet. Nimiperhe: ks. *Roavveskáidi*. **2** D6: **1000**

Roavveoaivi (AA/SA 1998) Tunturi *Čársejohka*-jokilatvan itäpuolella. Määriteosaselitys: ks. *Roavvečohkka*, *oaivi* = pää. **2** F7: **1001**

Roavveoaivi (AA/SA 1998) Tunturi Kuoppilasjärven pohjoispään itäpuolella. Määriteosaselitys: ks. *Roavvečohkka*, *oaivi* = pää. **3** I3: **1002**

Roavveskáidi (AA/SA 1998) Kaira *Roavvejohka*- ja *Jeagelveijohka*-jokien välissä. Määriteosaselitys: ks. *Roavvečohkka*, *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita). Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Roavvečohkka* (alempi), *Roavvečopma*, *Roavvejeaggi*, *Roavvejohka* (alempi) ja *Roavveláddot*. **2** C7: **1003**

Roavvevárri (3913 2) Vaara *Cuokkágoahtejávri*-järven pohjoispuolella. Määriteosaselitys: ks. *Roavvečohkka*, *várri* = vaara. Nimiperheeseen kuuluu *Roavvejohka* (ylempi). **7** J11: **1004**

Rodjánjohka (AA/SA 1998) *Rodjánoaivi*-tunturin itäpuolelta *Báđošjohka*-jokeen laskeva joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Rodjánoaivi*, *johka* = joki. **2** F3: **1005**

Rodjánoaivi (AA/SA 1998) Tunturi Paatuksesta 4 km etelään. Pohjoissaamea; *rodján* = merkitykseltään tuntematon sana, *oaivi* = pää. Nimiperheeseen kuuluu *Rodjánjohka.* **2** F3: **1006**

Rohtoaivi (AA/SA 1998) Tunturi *Birkeoaivi*-tunturista 2 km pohjoiseen. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Rohtojohka*, *oaivi* = pää. **3** H2: **1007**

Rohtojávri (AA/SA 1998) Järvi *Rohtoaivi*- ja *Orošoaivi*-tuntureiden välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Rohtojohka*, *jávri* = järvi. **3** H2: **1008**

Rohtojeaggi (AA/SA 1998) Suo *Rohtoluoppal*-lompolon pohjoispuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Rohtojohka*, *jeaggi* = jänkä. **3** H2: **1009**

Rohtojohka (AA/SA 1998) *Rohtojeaggi*-jängältä *Bađđá*-jokeen laskeva joki. Pohjoissaamea; *rohto* = yhdysosalyhentymä sanasta *rohtu* = tiheikkö (ruto), *johka* = joki. Mahdollisesti primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Rohtoaivi*, *Rohtojávri*, *Rohtojeaggi* ja *Rohtoluoppal.* **1** H1: **1010**, **3** H2: **1010**

Rohtoluoppal (AA/SA 1998) Lompolo *Rohtoaivi*-tunturin pohjoispuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Rohtojohka*, *luoppal* = lompolo, jokilaajentuma tai pieni järvi. **3** H2: **1011**

Rovaniemi ~ Roviniemi – Roavvenjárga (3911 2, AA/SA 1998) Niemi Inarijoen länsirannalla Karigasniemen luoteispuolella. Suora suomennos ja mukaelmasuomennos pohjoissaamesta. **5** A13: **1012**

Rovarinne (3931 1) Talo Utsjoen maantien ja Mierasjärven välissä. **8** L10: **1013**

Rovaselkä – Ruávičielgi – Roavvečielgi (JUM, 3931 1) Selänne Petsikosta länsi-lounaaseen. Suora suomennos inarinsaamesta tai pohjoissaamesta. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat Rovaselkäjärvi – *Ruávičielgjávri – Roavvečielggejávri*, *Ruávičielgjávrjuuhâ – Roavvečielggejohka* ja *Ruávičielgjávrluobâl – Roavveluoppal.* **8** L12: **1014**

Rovaselkäjärvi – Ruávičielgjávri – Roavvečielggejávri (JUM, 3931 1) Pitkä järvi Petsikon lounaispuolella. Suora suomennos inarinsaamesta tai pohjoissaamesta. Järven eteläpään pienessä saaressa on seitakivi, jota *Čuávvá-Piättâr ~ Čoavvá-Biehtár* = Sauva-Pekka (1789–1851) on palvellut peuraseitana. Samuli Paulaharju kertoo kirjassaan Taka-Lappia s. 308 seuraavaa:

> *”Vanhoja peuramiesten jumalia oli myöskin Utsjoen ja Inarin rajoilla pienen tunturijärven, Roavvisielgjäyrin saarella asuva seita. Se oli pyöreähkö, metriä leveä, toista korkea suivakkoharmaa kivi, joka pienempäinsä joukosta kohosi koivikossa. Sen saamia uhrisarvia on vieläkin kiven vierellä, ja kaukaisina aikoina Säytsjärvellä asunut Sauva-Piettar on ainakin osan niistä siihen kasannut, palvoen kiveä myöskin kalanpyyntinsä hyväksi.”*

Ks. Säytsjärvi. Nimiperhe: ks. Rovaselkä – *Ruávičielgi – Roavvečielgi.* **8** L12: **1015**

Rovisuvanto – Roavesavu (AA/SA 1998) Kylä Tenon varrella 8 km Karigasniemestä pohjoiseen. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta; *roave* = genetiivin lyhentymä sanasta *roavvi* = rova (vanha paloalue). **5** B11: **1016**

Ruávičielgjávrjuuhâ – Roavvečielggejohka (3931 1, SA 1963) Rovaselkäjärvestä Kutujokeen laskeva joki. Inarinsaamea ja pohjoissaamea; *ruávi ~ roavve* = yhdysosamuoto sanasta *ruávi ~ roavvi* = rova (vanha paloalue), *čielg ~ čielgge* = yhdysosamuoto sanasta *čielgi ~ čielgi* = selkä, *jávr* = yhdysosalyhentymä sanasta *jávri* = järvi, *juuhâ ~ johka* = joki. Nimiperhe: ks. Rovaselkä – *Ruávičielgi – Roavvečielgi.* **8** L13: **1017**

Ruávičielgjävrluobâl – Roavveluoppal (JUM, SA 1963) Ensimmäinen jokilaajentuma Rovaselkäjärvestä kaakkoon. Inarinsaamea ja pohjoissaamea. Määriteosaselitys: ks. *Ruávičielgjävrjuuhâ*, *luobâl* ~ *luoppal* = lompolo, jokilaajentuma. Nimiperhe: ks. Rovaselkä – *Ruávičielgi – Roavvečielgi*. **8** L13: **1018**

Ruávijuuvâš (SA 1963) Nelostien poikki alimmaiseen Hastimajärveen laskeva pieni joki. Inarinsaamea; *ruávi* = rova (vanha paloalue), *juuvâš* = deminutiivimuoto sanasta *juuhâ* = joki > jokinen. Nimiperhe: ks Hastimarova – *Hästimruávi* (perusosan mukaan). **11** L18: **1019**

Rukoushuone (AA/SA 1998) Karigasniemen kylän pohjoispäässä. **5** A13: **1020**

Ruktajároaivi (3913 1) Kukkula Luomusjärvistä 1,5 km pohjoiseen. Sen itärinteellä on poroerotusaita. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Ruktajávri*, *jár* = yhdysosalyhentymä sanasta *jávri* = järvi, *oaivi* = pää. **6** E12: **1021**

Ruktajávri (3913 1) Pieni järvi suuremman Luomusjärven koillispuolella. Pohjoissaamea; *rukta* = ruuti. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Ruktajároaivi* ja Ruktajärvi – *Ruktajávri* (autiotupa). **6** E12: **1022**

Ruoho-oja (3911 2) Muutaman talon ryhmä Tenoon laskevan *Rásseája*-ojan suulla. **5** A12: **1023**

Ruohtergávva (3913 1) Kuru *Ruohtir*-tunturin koillispuolella. Määriteosaselitys: ks. *Ruohtergielas*, *gávva* = mutka. Nimiperhe: ks. *Ruohtir – Ryettir*. **6** F11: **1024**

Ruohtergielas (3913 1) Selänne *Ruohtir*-tunturin ja *Silbadatvárri*-vaaran välissä. Pohjoissaamea; *ruohter* = yhdysosalyhentymä sanasta *ruohtir* = tuntematon sana, *gielas* = pitkä ja kapea selänne. Nimiperhe: ks. *Ruohtir – Ryettir*. **6** F12: **1025**

Ruohtervađaláttu ~ Háisulanjávri (AA/SA 1998) Lampi *Ruohtervađđa*-vaaran pohjoispuolella. Määriteosaselitys: ks. *Ruohtergielas*, *vađa* = genetiivimuoto sanasta *vađđa* = laajahko aukea metsässä (tavallisesti soinen), *láttu* = lampi, *háisulan* = aktiomuoto verbistä *háisulit* = haiskahtaa, *jávri* = järvi. Nimiperhe: ks. *Ruohtervađđa*. **7** H12: **1026**

Ruohtervađa Rávdojávri (3913 2) Järvi *Ruohtervađđa*-vaaran itäpuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Ruohtervađđa*, ja alenevassa polvessa järven eteläpuolinen *Rávdobuolžžat*, *vađa* = genetiivimuoto sanasta *vađđa* = laajahko aukea metsässä (tavallisesti soinen), *rávdo* = yhdysosamuoto sanasta *rávdu* = rautu, *jávri* = järvi. **7** H12: **1027**

Ruohtervađaroavvi (3913 2) Rova *Ruohtervađđa*-vaaran pohjoispäässä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Ruohtervađđa*, *vađa* = genetiivimuoto sanasta *vađđa* = laajahko aukea metsässä (tavallisesti soinen), *roavvi* = rova (vanha paloalue). **7** G12: **1028**

Ruohtervađája (3913 2) *Ruohtervađa Rávdojávri* -järveen laskeva oja. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Ruohtervađđa*, *vađ* = genetiivin lyhentymä sanasta *vađđa* = laajahko aukea metsässä (tavallisesti soinen), *ája* = oja. **7** H12: **1029**

Ruohtervađđa (3913 2) Vaara *Gopmirdanoaivi*-tunturin ja *Guovžaroavvi*-rovan välissä. Pohjoissaamea; *ruohter* = yhdysosalyhentymä sanasta *ruohtir* = tuntematon sana, *vađđa* = laajahko aukea metsässä (tavallisesti soinen). Nimiperhe: ks. *Ruohtir – Ryettir*, ja alenevassa polvessa *Ruohtervađaláttu ~ Háisulanjávri*, *Ruohtervađa Rávdojávri*, *Ruohtervađaroavvi* ja *Ruohtervađája*. **7** G12: **1030**, **7** H12: **1030**

Ruohtir – Ryettir (3913 1, MUM) Korkea (552 m/mpy) ja laaja tunturi, jonka pohjoispuolelta saa alkunsa Kevojoki ja itäpuolelta Kaamasjoki. Pohjoissaamea ja inarinsaamea; *ruohtir* ~ *ryettir* = tuntematon sana. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Ruohtergávva*, *Ruohtergielas* ja *Ruohtervađđa*.
6 F12: **1031**

Ruoidnahávggaláttu (3913 2) Lampi *Keräsjávri*-järvestä 1,5 km luoteeseen. Pohjoissaamea; *ruoidna* = attribuuttimuoto sanasta *ruoinnas* = laiha, *hávgga* = genetiivimuoto sanasta *hávga* = hauki > hauen, *láttu* = lampi. **7** I12: **1032**

Ruovdenjárga (AA/SA 1998) Niemi Tenon eteläarannalla Aittijoki-talosta 1,6 km ylävirtaan. Pohjoissaamea; *ruovde* = yhdysosamuoto sanasta *ruovdi* = rauta, *njárga* = niemi. **2** C6: **1033**

Rušjohoalgi (AA/SA 1998) Vaara *Rušjohka*-joen länsipuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Rušjohka*, *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *oalgi* = olka. **2** F4: **1034**

Rušjohka (AA/SA 1998) *Hápmárastinoaivi*-tunturin pohjois- ja länsipuolta *Nuvvosjohka*-jokeen laskeva joki. Pohjoissaamea; *ruš* = lyhentymä jostakin tuntemattomasta *ruš* -alkuisesta sanasta, *johka* = joki. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Rušjohoalgi*. **2** F4: **1035**

Ruvžavárája (AA/SA 1998) *Ruvžavárri*- ja *Nuvvsváráš*-vaarojen välistä Nilijokeen laskeva puro. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Ruvžávárri*, *vár* = yhdysosalyhentymä sanasta *várri* = vaara, *ája* = oja (puro). **2** E5: **1036**

Ruvžavárjeaggi (AA/SA 1998) Suo *Nuvvsváráš*-vaaran pohjoispuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Ruvžavárri*, *vár* = yhdysosalyhentymä sanasta *várri* = vaara, *jeaggi* = jänkä. **2** E – F5: **1037**

Ruvžavárri (AA/SA 1998) Vaara Nuvvuksen kylältä 3 km itä-kaakkoon. Pohjoissaamea; *ruvža* = harjanne (pitkittäisharju), *várri* = vaara. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Ruvžavárája* ja *Ruvžavárjeaggi*. **2** E5: **1038**

Ryešiliijävri (MUM) Järvi Vuomavaaran itäpuolella. Inarinsaamea; *ryešilii* = genetiivimuoto sanasta *ryešilâš* = venäläinen, *jävri* = järvi. Kartassa Ulkujärvi – *Ulgâjävri*, joka on koillisempana. **11** L15: **1039**

S

Saarajärvi – Sáárájävri (SA 1963) Savo-ojan alimmainen järvimäinen laajentuma, lompolo. Suora suomennos inarinsaamesta. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Sárájävrluobâl*. **11** K18: **1040**

Saarijärvenjänkä – Suáluijävrjeggi (3842 1) Suo Venejoen länsipuolisen Saarijärven pohjois-, länsi- ja eteläpuolella. Suora suomennos inarinsaamesta. Nimiperhe: ks. Venejoen länsipuolinen Saarijärvi – *Suáluijävri*. **11** K16: **1041**

Saarijärvi – Suáluijävri (3842 1) Järvi Pierkivaaran keskimmäisen osan luoteispuolella. Suora suomennos inarinsaamesta. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Suáluijävrjeggi*. **11** L16: **1042**

Saarijärvi – Suáluijävri (3842 1) Järvi Venejoen länsipuolella. Suora suomennos inarinsaamesta. Järvessä on saari, jossa joutsen pesii vuosittain. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu Saarijärvenjänkä – *Suáluijävrjeggi*. **11** K16: **1043**

Sahtimohejeggi (JUM) Jänkä Syysjoenpalon eteläpuolella. Inarinsaamea; *sahti* = sahti, *mohe* = genetiivimuoto sanasta *mokke* = mutka > mutkan, *jeggi* = jänkä. Jänkä on saanut nimensä läheisen Sahtimutkan mukaan. Nimiperhe: ks. Sahtimutka – *Sahtimokke*. **11** L17: **1044**

Sahtimutka – Sahtimokke (3842 1) Mutka Utsjoen maantiessä. Syysjärven maantien rakentajat valmistivat sen kieppeillä sahtia 1930-luvulla. Ei ole tiedossa, onko kyseessä suomennos, vai inarinsaamennos. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Sahtimohejeggi*. **11** L17: **1045**

Sarvvesája (AA/SA 1998) *Gaskkamuš Sieiddenjunis* -nenäkkeen eteläpuolitse *Sieiddejohka*-jokeen laskeva oja. Pohjoissaamea; *sarvves* = yhdysosamuoto sanasta *sarvvis* = hirvas (täysikasvuinen salvamaton urosporo), *ája* = oja (puro). **2** C7: **1046**

Saukkojärvi – Čevrisjáávráš (JIM) Järvi Vartamovaaran eteläpuolella. Osittainen suomennos inarinsaamesta; *jáávráš* = deminutiivimuoto sanasta *jävri* = järvi > järvinen. **11** L16: **1047**

Savojärvet – Savojäävrih (3842 1) Karigasniemen maantien molemmilla puolin olevat järvet: Kalatonjärvi – *Kyelettis Savojävri* (tien pohjoispuolella) ja Syväjärvi – *Jieŋâlâs Savojävri* (tien eteläpuolella). Lisäksi Savojärviksi luetaan muutaman lompolon ryhmä, joka on maantien pohjoispuolella. Niillä on erilliset inarinsaamelaiset nimet, ks. *Savojävri*, *Savojävrluobâl*, ja *Sárájävrluobâl*. Mukaelmasuomennos inarinsaamesta; *savo* = suvanto. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Savojävri*, *Savojävrluobâl*, Savo-oja – *Savojuuhâ*, Savovaara – *Savovääri*, Kalatonjärvi – *Kyelettis Savojävri* ja Syväjärvi – *Jieŋâlâs Savojävri*. **11** K18: **1048**

Savojävri (SA 1963) Järvi Savovaaran ja Karigasniemen maantien välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Savojärvet – *Savojäävrih*. **11** K18: **1049**

Savojävrluobâl (SA 1963) Jokilaajentuma Savojärvien välissä. Inarinsaamea. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Savojärvet – *Savojäävrih*, *jävr* = yhdysosalyhentymä sanasta *jävri* = järvi, *luobâl* = lompolo, jokilaajentuma. **11** K18: **1050**

Savo-oja – Savojuuhâ (SA 1963) Savojärvistä Kaamasjokeen laskeva oja. Määriteosaselitys: ja nimiperhe: ks. Savojärvet – *Savojäävrih*. **11** K18: **1051**

Savovaara – Savovääri (3842 1) Vaara Karigasniemen maantien ja Kaamasjoen puolivälissä. Määriteosaselitys: ja nimiperhe: ks. Savojärvet – *Savojäävrih*. **11** K18: **1052**

Savvonluohkká (KV 1993) Törmä *Čulloveijohka*-jokisuulta kilometri etelään. Pohjoissaamea; *savvon* = suvanto, *luohkká* = törmä ~ mäki. **6** C8: **1053**

Sáksilašája (IL 1995) *Vuolimuš Cuokkajávri* -järven itäpuolelta *Cuoggá*-jokeen laskeva oja. Pohjoissaamea; *sáksilaš* = saksalainen, *ája* = oja. 1980-luvulla Kevon luonnonpuistoon eksyi saksalainen pariskunta. Myöhemmin toinen heistä löytyi kuolleena kyseisen ojan lähettyviltä. **8** K11: **1054**

Sálteája (3913 2) *Vuogojávri*-järven pohjoispuolella olevista lammista Kevojokeen laskeva oja. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Sálteroavvi*, *ája* = oja. **7** J8: **1055**

Sálteroavvi (3913 2) Rova *Máđiija-* ja *Sálteája*-ojien välissä. Pohjoissaamea; *sálte* = yhdysosalyhentymä sanasta *sálti* = suola, *roavvi* = rova (vanha paloalue). Nimiperheeseen kuuluu *Sálteája*. **7** J8 **1056**

Sárájävrluobâl (UP) Jokilaajentuma Saarajärven länsipuolella. Inarinsaamea; *Sárá* = yhdysosalyhentymä nimestä *Sáárá* = Saara, *jävr* = yhdysosalyhentymä sanasta *jävri* = järvi, *luobâl* = lompolo, jokilaajentuma. Nimiperhe: ks. Saarajärvi – *Sáárájävri*. **11** K18: **1057**

Sáttogávája (AA/SA 1998) *Sieiddejohka*-joen eteläpuolta Tenoon laskeva puro. Pohjoissaamea; *sátto* = yhdysosamuoto sanasta *sáttu* = hiekka, *gáv* = yhdysosalyhentymä sanasta *gávva* = poukama, *ája* = oja (puro). **6** C8: **1058**

Sávdneája (391 1) *Rihtáčohkka*-tunturin ja *Suhpičohkka*-vaaran välistä Tenoon Outakosken kohdalta laskeva puro. Pohjoissaamea; *sávdne* = yhdysosamuoto sanasta *sávdni* = sauna, *ája* = oja (puro). **6** C8: **1059**

Sávdneája (AA/SA 1998) Etelästä Nilijokisuuhun laskeva puro. Nimiselitys: ks. *Sávdneája* (ylempi). **2** D5: **1060**

Sávjabákti (3911 2) Tenon rantavaara *Boazonjárga*-niemestä koilliseen. Pohjoissaamea; *sávja* ~ *sáiva* = makea (vedestä), *bákti* = pahta (SA 2002). **5** B9: **1061**

Sávzajávri (3913 2, IL.1995) Kevon luonnonpuiston eteläpään suurin järvi. Pohjoissaamea; *sávza* = lammas, *jávri* = järvi. Ennen vanhaan otettiin lampaita mukaan siirryttäessä kesäisin järvien rannoille, jotta niistä saatiin kahvimaitoa. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat, *Vuolit Sávzaluoppal*, *Bajit Sávzaluoppal*, *Davit Sávzavárri*, *Nuorttit Sávzajávri*, *Sávzajohka* ja *Sávzavađđa*. **7** I12: **1062**

Sávzajohka (3913 2) *Sávzajávri*-järvestä *Cuoggá*-jokeen laskeva joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Sávzajávri*, *johka* = joki. **7** J12: **1063**

Sávzavađajohka (3913 2) *Sávzavađđa* vaaran pohjoispuolta *Suttesjohka*-jokeen laskeva joki. Määriteosaselitys: ks. *Sávzajávri*, *vađa* = genetiivimuoto sanasta *vađđa* = (laajahko) aukea metsässä, *johka* = joki. Nimiperhe: ks. *Sávzavađđa*. **7** H12: **1064**

Sávzavađđa (3913 2) Vaara *Sávzajávri*-järvestä 3 km lounaaseen. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Sávzajávri*, ja alenevassa polvessa *Sávzavađajohka*, *vađđa* = (laajahko) aukea metsässä. **7** H13: **1065**

Seaktečopma (IL 1995) Kukkula Mierasjärven puolesta välistä 4,4 km länteen. Pohjoissaamea; *seakte* = yhdysosamuoto sanasta *seakti* = syötti, *čopma* = kukkula. Kukkulalla on ollut myrkkysyöttejä susia varten. **8** K10: **1066**

Seeibâgluovtjeggi (3842 1) Jänkä Pierkivaaran pohjoisimman osan pohjoispuolella molemmin puolin 4-tietä. Inarinsaamea; *seeibâg* = hännällinen, *luovt* = genetiivinen yhdysosalyhentymä sanasta *luohtâ* = lahti, *jeggi* = jänkä. **11** L16: **1067**

Seilosenmäki (AA/SA 1998) Talo Inarijoen Polvariniemessä. Nimi on annettu Reino Seilosen mukaan. **5** A13: **1068**

Seisontalampi – Čuožžohanláttu (AA/SA 1998) Lampi Petsikolta 4 km länsi-luoteeseen. Lähes suora suomennos pohjoissaamesta; *čuožžohan* = aktiomuoto verbistä *čuožžohit* = seisottaa. Suora suomennos olisi ”Seisotuslampi”. Ei ole tiedossa, miksi lammelle on seisautettu ja mitä, mutta olettaa sopisi, että siinä olisi seisautettu esim. kuljetettavaa porotokkaa. **8** L12: **1069**

Seitala – Sieidal (3911 2) Talo Seitaojan pohjoispuolella. Mukaelmapohjoissaamennos suomenkielisestä talonnimestä (SA 2002). Nimi kuuluu *Sieiddegeađgi*-kiven nimiperheeseen. **5** B8: **1070**

Seitaoja – Sieiddeája (3913 1) *Sieddejohka*-joen pohjoispuolta Tenoon leskeva pieni puro ja talo Tenon suulla. Suora suomennos pohjoissaamesta. Nimiperhe: ks. *Sieiddegeađgi*. **5** B8: **1071**

Selkäjänkä – Selgijeggi – Sealgejeaggi (3824 2, UP 2002) Noin 4 km pitkä suo molemmin puolin Karigasniemen tietä Aksujärven kaakkoispuolella Aksujoen luusuaan saakka. Suora suomennos inarinsaamesta tai pohjoissaamesta. Nimiperheeseen kuuluvat Selkäjärvi – *Selgijávri* – *Sealgejávri* ja Selkäoja – *Selgiaajâ* – *Sealgeája*. **10** J17: **1072**

Selkäjärvi – Selgijávri – Sealgejávri (3824 2, UP 2002) Järvi Aksujärven kaakkoispuolella. Suora suomennos inarinsaamesta tai pohjoissaamesta. Nimiperhe: ks. Selkäjänkä – *Selgijeggi* – *Sealgejeaggi*. **10** J17: **1073**

Selkäoja – Selgiaajâ – Sealgeája (UP, 3824 2) Oja Manemusvaaran ja Aksujärven välissä. Suora suomennos inarinsaamesta tai pohjoissaamesta. Nimiperhe: ks. Selkäjänkä – *Selgijeggi* – *Sealgejeaggi*. **10** J17: **1074**

Sestijoki – Sestjuuhâ – Seastojogaš (3842 1, SA 1963) Sestjoenjärvistä Venejokeen laskeva joki. Mukaelmasuomennos inarinsaamesta, joka lienee mukaelmainarinsaamennos pohjoissaamen verbistä *seastit* = säästää. Samuli Aikion mukaan pohjoissaamen nimi on tulkinta inarinsaamen nimestä (SA 2002), jolloin määriteosan merkitys on tuntematon. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat Sestrova – *Sestjuvruávi*, Sestjoenjärvet – *Sestjuvjávrááh* ja *Sestjuvjeggi*. **11** L15: **1075**

Sestjoenjärvet – Sestjuvjávrááh (3842 1) Muutaman lammen ryhmä *Sestjuvjeggi*-jängällä. Mukaelmasuomennos inarinsaamesta. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Sestijoki – *Sestjuuhâ* – *Seastojogaš*, *jávrááh* = monikon deminutiivimuoto sanasta *jävri* = järvi > järviset. **11** L15: **1076**

Sestjuvjeggi (3842 1) Suo Sestrovan ja Utsjoentien välissä. Inarinsaamea. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Sestijoki – *Sestjuuhâ* – *Seastojogaš*, *juv* = genetiivinen yhdysosalyhentymä sanasta *juuhâ* = joki, *jeggi* = jänkä ~ suo. **11** L15: **1077**

Sestrova – Sestjuvruávi (3842 1) Rova Sestijoen ja Venejoen välissä. Mukaelmasuomennos inarinsaamesta. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Sestijoki – *Sestjuuhâ* – *Seastojogaš*, *juv* = genetiivimuoto sanasta *juuhâ* = joki. **11** L15: **1078**

Sieđgajohka (3913 1) *Viercagálmaras*-maraston länsipuolelta Akujokeen laskeva joki. Pohjoissaamea; *sieđga* = paju, *johka* = joki. **6** D11: **1079**

Sieđgajohka (AA/SA 1998) *Doarrovárri*-vaaran etelä- ja koillisrinteeltä *Uhcaskáiddášjohka*-jokeen laskeva joki. Nimiselitys: ks. *Sieđgajohka* (ylempi). **3** J5: **1080**

Sieiddeávži (3913 1) Rotko *Áldovárri*- ja *Báršševárri*-vaarojen välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Sieiddegeađgi*, *ávži* = rotko (autsi). **6** C8: **1081**

Sieiddegeađgi (3913 1) Palvoskivi *Sieiddejohka*-joen pohjoispuolella. Pohjoissaamea; *sieidde* = genetiivimuoto sanasta *sieidi* = seita, *geađgi* = kivi. Samuli Paulaharju kertoo v. 1933 kirjassaan Seitoja ja seidan palvontaa s. 30–31:

”Kivi on harmaa, 2 m korkea, pohja-alan mitoiltaan 5 × 3,5 m. Joen puoleisen laidan alaosassa on iso, miltei miehen mentävä holvikopero, josta menee kiven sisään monta syvää lokeroa, uhrikoloa. Rahoja on ennen pantu uhrikoloihin, peuransarvia oli ennen paljon kiven ympärillä. Vieläkin on kiven luona sarvenkappaleita, ja maassa on vanhoja tulisijoja. Sanotaan ennen olleen aidan kiven ympärillä.”

Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Sieiddenjunnásat (Deanumuš Sieiddenjunis, Gaskkamuš Sieiddenjunis* ja *Doppemuš Sieiddenjunis*), Seitala – *Sieidal*, Seitaoja – *Sieiddeája*, *Sieiddeája, Sieiddeávži*, *Sieiddejávrrit (Bajit Sieiddejávri* ja *Vuolit Sieiddejávri)*, *Sieiddejárbálggis*, *Sieiddejohka* ja *Sieiddenjunni.* **6** C8: **1082**

Sieiddejárbálggis (KV 1993) Polku, joka lähtee *Sieiddeája*-ojan pohjoispuolelta, ylittää *Sieiddejohka*-joen ja ohitettuaan *Sieiddegeađgi*-kiven haaraantuu kahdeksi poluksi, joista *Bajit Sieiddejávri*-järvelle menevä polku ylittää *Sieiddenjunni*-nenäkkeen ja *Vuolit Sieiddejávri*-järvelle menevä polku ohittaa kyseisen nenäkkeen sen eteläpuolelta. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Sieiddegeađgi*, *jár* = yhdysosalyhentymä sanasta *jávri* = järvi, *bálggis* = polku. **6** C8: **1082A**

Sieiddejávrrit (3913 1) Kaksi järveä *Čulloveijohka*-joen pohjoisimmasta mutkasta 1,5 km luoteeseen *(Bajit Sieiddejávri* ja *Vuolit Sieiddejávri).* Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks *Sieiddegeađgi*, *jávrrit* = monikkomuoto sanasta *jávri* = järvi > järvet. **6** C8: **1083**

Sieiddejohka (3913 1) *Bajit Sieiddejávri* -järvestä *Vuolit Sieiddejávri* -järven kautta Tenoon laskeva joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Sieiddegeađgi*, *johka* = joki. **6** C8: **1084**

Sieiddenjunnásat (AA/SA 1998) Kolme nenäkettä, *Deanumuš Sieiddenjunis, Gaskkamuš Sieiddenjunis* ja *Doppemuš Sieiddenjunis* Nuorpiniemestä 4–8 km itään. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks *Sieiddegeađgi*, *njunnásat* = monikkomuoto sanasta *njunis* = vaaran tai tunturin nenäke > nenäkkeet. **2** C7: **1085**

Sieiddenjunni (3913 1) Jyrkkä vaara *Sieiddejávrrit*-järvien ja Tenon välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Sieiddegeađgi*, *njunni* = nokka. **6** C8: **1086**

Sieidikeđgi ~ Epi-immeel – Eahpeipmil (TII 1963) Kivi Aksujärven länsirannalla. Inarinsaamea; *sieidi* = seita, *keđgi* = kivi. Kristinuskon saatua alueen väestössä yliotteen, kiveä ryhdyttiin kutsumaan nimellä *Epi-immeel ~ Eahpeipmil* = epäjumala, mutta vielä 1900-luvun puolellakin kivellä on nähty kalanperkeitä, joten sille lienee uhrattu leikillään tai tosissaan. Seidalle lausuttava loitsu kuului seuraavasti:

”Jumalani, jumalani, jos liikahdat niin taimenta sinulle toimitan”.

Seidan liikahtaminen toimi merkkinä tulevasta hyvästä saaliista, josta oli sitten seidallekin jotain annettavaa (IV 2003). **10** J17: **1087**

Sierrâmjävri (3824 2) Järvi Karhujärven talon lounaispuolella. Inarinsaamea; *sierrâm* = aktiomuoto várbistä *sierrâđ* = leikkiä > leikkimä, *jävri* = järvi. **10** J18: **1087A**

Siikajoenjängät (3824 2) Siikajoen länsipuoliset suot. **10** J15: **1088**

Siikajoki – Šapšjuuhâ – Čuovžajohka (3824 2) Siikajärvestä Kaamasjokeen laskeva joki. Suora suomennos ja pohjoissaamennos inarinsaamesta. Nimiperhe: ks. Siikajärvi – *Šapšjävri – Čuovžajávri ~ Šakšajávri.* **10** J14: **1089**, **10** J15: **1089**

Siikalompolo – Šapšluobâl – Čuovžaluoppal (3824 2, JUM) Järvimäinen laajentuma Siikajoessa. Suora suomennos ja pohjoissaamennos inarinsaamesta. Nimiperhe: ks. Siikajärvi – *Šapšjävri – Čuovžajávri ~ Šakšajávri.* **10** J14: **1090**

Siikajärvenlompolo – Šapšjävrluobâl – Soavveljávri (JUM, IL.1995) Utsjoen ja Inarin kuntien rajalla Siikajärven luoteispuolella oleva jokilaajentuma. Suora suomennos inarinsaamesta. Pohjoissaamenkielinen nimi; *soavvel* = harjus, *jávri* = järvi. Nimiperhe: ks. Siikajärvi – *Šapšjävri – Čuovžajávri ~ Šakšajávri.* **8** K13: **1091**

Siikajärvi – Šapšjävri – Čuovžajávri ~ Šakšajávri (3931 1, JUM, SA 2002, IL. 1995) Järvi Petsikolta 9 km lounaaseen. Suora suomennos ja pohjoissaamennos inarinsaamesta, *šakša* = mukaelmapohjoissaamennos inarinsaamen sanasta *šapšâ* = siika. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat Siikajoki – *Šapšjuuhâ – Čuovžajohka*, Siikalompolo – *Šapšluobâl – Čuovžaluoppal*, Siikajärvenlompolo – *Šapšjävrluobâl – Soavveljávri* ja *Šapšmoorâst*. **8** K13: **1092**

Siitajoki – Sijdâjuuvâš (IV 2003) Siitajärvestä Aksujärveen laskeva joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Siitajärvi – *Sijdâjáávráš.* **10** I17: **1092A**

Siitajärvi – Sijdâjáávráš (3824 2) Pieni järvi maantien ja Aksujärven välissä. Mukaelmasuomennos inarinsaamesta; *sijdâ* = kylä tai porotokka, *jáávráš* = deminutiivimuoto sanasta *jävri* = järvi. Järven varhaisempi nimi on saattanut olla *Sieidijáávráš,* koska järven eteläpuolisen vaaran pohjoissaamenkielinen nimi on *Sieidevárri* ”Seitavaara”; *sieide* = yhdysosalyhentymä sanasta *sieidi* = seita. Määriteosa *sijdâ* olisi siis kiertoilmaus *sieidi*-sanalle. Nimiperheeseen kuuluvat Siitajoki – *Sijdâjuuvâš* ja *Sijdâkeđgi.* **10** I17: **1093**

Sijdâkeđgi (UP) Kivi Aksujärvessä. Sen varhaisempi nimi on saattanut olla *Sieidikeđgi*, koska Aksujärven eteläpään länsipuolella on *Sijdâváárááš*, jonka pohjoissaamen nimi on *Sieidevárri*; *sieide* = yhdysosalyhentymä sanasta *sieidi* = seita. Inarinsaamea; *sijdâ* = siita (kylä), *keđgi* = kivi, *sieidi* = seita. Nimiperhe: ks. Siitajärvi – *Sijdâjáávráš.* **10** J17: **1094**

Silbadatája (3913 2) *Silbadatvárri*-vaaran länsipuolta *Geatgiellasjohka*-jokeen laskeva puro. Pohjoissaamea, *silbadat* = hämärtynyt yhdysosa muodosta *silbagah,* joka on puolestaan yhdysosalyhentymä yhdyssanan *silbagoahti* = hopeakota genetiivistä (SA 2002), *ája* = oja. Nimiperheeseen kuuluvat *Silbadatávži*, *Silbadatroavvi* ja *Silbadatvárri.* **6** F13: **1095**, **7** G13: **1095**

Silbadatávži (3913 1) Rotko *Silbadatroavvi*-rovan ja *Silbadatvárri*-vaaran välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Silbadatája*, *ávži* = rotko. **6** F13: **1096**

Silbadatroavvi (3913 1) Rova *Silbadatája*-ojan ja *Vuollašjohka*-joen välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Silbadatája*, *roavvi* = rova (vanha paloalue). **6** F13: **1097**

Silbadatvárri (3913 1) Vaara *Silbadatroavvi*-rovan ja *Ruohtergielas*-selänteen välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Silbadatája*, *várri* = vaara. **6** F12: **1098**

Sirddaávži (3914 2) *Sirddaluoppal*-lompolosta *Čársejohka*-jokeen laskeva joki ja kuru. Määriteosaselitys: ks. *Sirddaráhppát*, *ávži* = rotko. Nimiperheeseen kuuluvat *Sirddaráhppát* ja *Sirddaluoppal*, sekä alenevassa polvessa mahdollisesti vielä *Ávžegeašoaivi* (ks. Ávžegeašoaivi). **3** I4: **1099**

Sirddajeaggi (AA/SA 1998) Suo *Sirddaoaivi*-tunturin länsipuolella. Pohjoissaamea; *sirdda* = siirtymämatka (jutamamatkalla), *jeaggi* = jänkä. Nimiperheeseen kuuluu *Sirddaoaivi.* **2** C7: **1100**

Sirddaluoppal (AA/SA 1998) Lompolo *Goahppelašjávri*-järven eteläpäästä 1,2 km kaakkoon. Määriteosaselitys: ks. *Sirddaráhppát*, *luoppal* = lompolo, jokilaajentuma tai pieni järvi. Nimiperhe: ks. *Sirddaávži.* **3** I4: **1101**

Sirddaoaivi (AA/SA 1998) Tunturi *Duottar-Mávnna*-tunturista 5 km länteen. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Sirddajeaggi*, *oaivi* = pää. **2** D7: **1102**

Sirddaráhppát (AA/SA 1998) Vaikeakulkuista maastoa *Sirddaávži*- ja *Erttetvárjohka*-jokien välissä. Pohjoissaamea; *sirdda* = siirtymämatka (jutamamatkalla), *ráhppát* = kivikkoinen, jyrkänteinen ja vaikeakulkuinen maasto. Nimiperhe: ks. *Sirddaávži*. **3** I4: **1103**

Sitnogohpi (3913 1) Painanne Paistuntureiden *Ráššoaivi*-tunturin lounaispuolella. Pohjoissaamea; *sitno* = yhdysosamuoto sanasta *sitnu* = ruohonurmikka, *gohpi* = kuoppa. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Goike Sitnogohpi*, *Sitnogoveája* ja *Sitnogovoaivi*. **6** E8: **1104**

Sitnogoveája (3913 1) *Sitnogohpi*-kurusta *Čulloveijohka*-jokeen laskeva oja. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Sitnogohpi*, *gove* = genetiivimuoto sanasta *gohpi* = kuoppa, painanne, *ája* = oja (puro). **6** D8: **1105**

Sitnogovoaivi (3913 1) Tunturi Akujärveltä 3 km pohjois-koilliseen. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Sitnogohpi*, *gov* = genetiivinen yhdysosalyhentymä sanasta *gohpi* = kuoppa, painanne, *oaivi* = pää. **6** E8: **1106**

Skadjároavvi (AA/SA 1998) Laaja rova Nilijokisuun eteläpuolella. Pohjoissaamea; *skadjá* = talas, vaja, *roavvi* = rova (vanha paloalue). Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Skadjávárri* ja perusosan mukaan *Roavveája*. **2** D5: **1107**

Skadjávárri (AA/SA 1998) Vaara Aittijoelta 3 km itään. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Skadjároavvi*, *várri* = vaara. **2** D6: **1108**

Skadjnjárája (AA/SA 1998) *Goahppeloaivi*-tunturin huipun länsipuolta Tenoon laskeva oja. Määriteosaselitys: ks. *Skadjávárri*, *njár* = yhdysosalyhentymä sanasta *njárga* = niemi, *ája* = oja (puro). Nimiperhe: ks. *Skadjnjárga*. **1** I1: **1109**

Skadjnjárga (AA/SA 1998) Niemi Tenon rannalla Aittijoki-talosta kilometri lounaaseen. Määriteosaselitys: ks. *Skadjároavvi*, *njárga* = niemi. **2** C6: **1110**

Skadjnjárga (OP) Niemi Tenon rannalla 12 km Utsjoen kirkonkylältä Karigasniemen suuntaan. Nimiselitys: ks. *Skadjnárga* (ylempi). Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Skadjnjárája*. **1** I1: **1111**

Skáidejohka (AA/SA 1998) *Gievganláttu*-lammesta Utsjokeen Mieraslompolan kohdalta laskeva joki. Pohjoissaamea; *skáide* = yhdysosamuoto sanasta *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita), *johka* = joki. Nimiperhe: ks. *Cuokkaskáidi*. **8** L9: **1112**

Skáideláttu (AA/SA 1998) Suurin lampi *Mielkejohskáidi*-kaidassa. Määriteosaselitys: ks. *Skáidejohka*, *láttu* = lampi. **3** J4: **1113**

Skáidenjunni (AA/SA 1998) Vaarannenäke *Sieiddejohka*-joen ja *Sieiddeávži*-kurun välissä. Määriteosaselitys: ks. *Skáidejohka*, *njunni* = nokka. **6** C8: **1114**

Skálonjuovčča (3913 2) Pitkähkö niemeke Kevon latvahaarojen välissä. Pohjoissaamea; *skálo* = genetiivimuoto sanasta *skállu* = kasari, sinkkiämpäri tai metallinen astia, *njuovčča* = kieli. Kasarissa on ”kieli” eli varsi (SA 2002). **7** G11: **1115**

Skálonjuovčča (3913 2) *Roajáávži*-rotkon ja sen kaakkoispuolella olevan samansuuntaisen rotkon välissä oleva pitkä harjanne. Nimiselitys: ks. *Skálonjuovčča* (ylin). **7** G10: **1116**, **7** H9: **1116**

Skálonjuovčča (3911 2) Karigasniemen Ailikkaan länsirinteellä oleva harjanne. Nimiselitys: ks. *Skálonjuovčča* (ylin). **5** B12: **1117**

Skálvevárri (AA/SA 1998) Vaara *Goahppelašjávri*-järven eteläpäästä kilometri länsi-lounaaseen. Pohjoissaamea; *skálve* = yhdysosamuoto sanasta *skálvi* = kinos (nietos), syvä lumi, *várri* = vaara. **3** I4: **1118**

Skáŋkkaidája (3913 2) Lännestä *Gaskkamuš Njaggaleapme* -järveen laskeva oja. Pohjoissaamea; *skáŋkkaid* = monikon genetiivimuoto sanasta *skáŋka* = eräs suku (SA 2002), *ája* = oja. **7** J8: **1119**

Skierrečopma (AA/SA 1998) Vaara Nuvvuksen kylältä 8 km itään. Määriteosaselitys: ks. *Skierrefális*, *čopma* = kukkula. **2** F4: **1120**

Skierrefális (3913 2) Tunturi *Vuogojávri*-järvestä 6 km lounaaseen. Pohjoissaamea; *skierre* = yhdysosamuoto sanasta *skierri* = vaivaiskoivu, *fális* = valas. Tunturi kuuluu tunturiryhmään, jonka yhteisnimitys on *Fállát* = valaat. Kaksi muuta ryhmään kuuluvaa tunturia ovat *Váldufális* ja *Stuorrafális*. **7** I10: **1121**

Skierreskáiája (AA/SA 1998) *Skierrevađđa*-vaaran koillispuolelta *Liŋkinjohka*-jokeen laskeva pieni puro. Määriteosaselitys: ks. *Skierrefális*, *skái* = yhdysosalyhentymä sanasta *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita), *ája* = oja (puro). Nimiperhe: ks. *Skierreskáidi*. **3** G5: **1122**

Skierreskáidi (AA/SA 1998) Kaira *Liŋkinjohka*- ja *Skierreskáiája*-jokien välissä. Määriteosaselitys: ks. *Skierrefális*, *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita). Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Skierreskáiája*. **3** G5: **1123**

Skierrevađđa (AA/SA 1998) Vaara *Čársejohka*- ja *Liŋkinjohka*-jokien yhtymäkohdasta 5,5 km länteen. Määriteosaselitys: ks. *Skierrefális*, *vađđa* = laajahko aukea metsässä (tavallisesti soinen). **3** G5: **1124**

Skoahppaádjagat (AA/SA 1998) *Valjášjohka*-jokeen laskeva puro latvahaaroineen. Pohjoissaamea; *skoahppa* = latvajänkä, laakson pohjukka, *ádjagat* = monikkomuoto sanasta *ája* = oja (puro). **2** D6: **1125**

Skoarraája (AA/SA 1998) *Skoarrajávri*-järvestä Mierasjärveen laskeva oja. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Skoarrajávri*, *ája* = oja. **8** L10: **1126**

Skoarrajávri (AA/SA 1998, IL.1995) Järvi Mierasjärven puolen välin länsipuolella. Pohjoissaamea; *skoarra* = pilkkasiipi, *jávri* = järvi. Nimi on annettu pilkkasiipien mukaan, jotka vielä nykyäänkin pesivät järvessä. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Skoarraája*. **8** L10: **1127**

Skuolfeája (AA/SA 1998) Lännestä *Erttevárjohka*-jokeen 200 metriä ennen sen yhtymistä *Čársejohka*-jokeen laskeva oja. Pohjoissaamea; *skuolfe* = yhdysosalyhentymä sanasta *skuolfi* = tunturipöllö, *ája* = oja (puro). Nimiperheeseen kuuluu *Skuolffečopma*. **3** I4: **1128**

Skuolffečopma (AA/SA 1998) Kukkula *Erttetvárri*-vaaran eteläpuolella. Pohjoissaamea; *skuolffe* = genetiivimuoto sanasta *skuolfi* = pöllö, *čopma* = kukkula. Nimiperhe: ks. *Skuolfeája*. **3** H5: **1129**

Skužirdeijeeláddu (US) Pieni lampi Kaamasjoen länsipuolella Tuuruniemen talosta 0,4 km luoteeseen. Inarinsaamea; *skužirdeijee* = nominijohdos verbistä *skužirdiđ* = kihistä > kihisevä, *láddu* = lampi. **11** L18: **1130**

Smilčoaijohka (3913 1) *Smilčoaivi*-tunturin pohjois- ja länsipuolta *Čulloveijohka*-jokeen laskeva joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Smilčoaivi*, *oai* = yhdysosalyhentymä sanasta *oaivi* = pää, *johka* = joki. **6** D8: **1131**

Smilčoaivi (3913 1) Tunturi Outakoskelta 6 km itä-koilliseen. Pohjoissaamea; *smilč* = yhdysosalyhentymä sanasta *smilči* = kalteva paikka, jossa reki tai ahkio lipsuu alaspäin, *oaivi* = pää. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Smilčoaijohka*. **6** D8: **1132**

Smilčoaivi (AA/SA 1998) Kukkula *Bursačohkka* -tunturin länsipuolella. Nimiselitys: ks. *Smilčoaivi* (ylempi). **2** D7: **1133**

Snoikanjohka Karigasniemen Ailikkaan länsirinteeltä Kaivojokeen laskeva joki. Pohjoissaamea; *snoikan* = tuntematon sana, *johka* = joki. **5** B11: **1134**, **6** C12: **1134**

Soabbatoaijohka (3913 1) *Soabbatoaivi*-tunturin länsipuolelta *Čulloveijohka*-jokeen laskeva joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Soabbatoaivi*, *johka* = joki. **6** D8: **1135**

Soabbatoaivi (3913 1) Tunturi Outakoskelta 8 km itä-koilliseen. Pohjoissaamea; *soabbat* = tuntematon sana, *oaivi* = pää. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Soabbatoaijohka*. **6** D8: **1136**

Soahkemohbuolžžat (3824 2) Harjujono *Soahkemohjávrrit*-järvien välissä. Pohjoissaamea. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Soahkemohjávrrit – Suáhimokjäävrih*, *buolžžat* = monikkomuoto sanasta *buolža* = harju > harjut. **10** H14: **1137**

Soahkemohjávrrit – Suáhimokjäävrih (3824 2, JUM) Kaksi järveä Utsjoen ja Inarin kuntien rajan ja Karigasniemen tien yhtymäkohdasta 7 km koilliseen. Pohjoissaamea ja inarinsaamea; *soahke* ~ *suáhi* = yhdysosamuoto sanasta *soahki* ~ *suáhi* = koivu, *moh* ~ *mok* = yhdysosalyhentymä sanasta *mohkki* ~ *mokke* = mutka, *jávrrit* ~ *jäävrih* = monikkomuoto sanasta *jávri* ~ *jävri* = järvi > järvet. Nimiperheeseen kuuluu *Soahkemohbuolžžat*. **10** H14: **1138**

Soavvelčopma (IL 1995) Kukkula Utsjoen ja Inarin kuntien rajalla olevan Siikajärven pohjoispäästä kilometri luoteeseen. Määriteosaselitys: ks. *Soavveljogaš*, *čopma* = kukkula. **8** K13: **1139**

Soavveljávri (PS 2002) Järvi *Oaivvošvárri*-vaaran ja Kuntsajärven välissä. Määriteosaselitys: ks. *Soavveljogaš*, *jávri* = järvi. **7** J13: **1140**

Soavveljogaš (SA 1963) *Áánápuškojáávráš*-järvestä Kutujärveen laskeva pieni joki. Pohjoissaamea; *soavvel* = harjus, *jogaš* = deminutiivimuoto sanasta *johka* = joki. **11** L14: **1141**

Soavvelláddot (IL 1995) Epälukuinen määrä lampia Siikajärven luoteispuolella. Määriteosaselitys: ks. *Soavveljogaš*, *láddot* = monikkomuoto sanasta *láttu* = lampi. **8** K13: **1142**

Soidensuojelualue (3913 1) *Biesjávrrit*-järvien ympärillä. **6** D12: **1143**

Soidensuojelualue (3913 1) Karigasniemen maantien molemmin puolin Luomusjoen itäpuolella. **6** D13: **1144**

Solljunája (3913 2) *Solljunávži*-kurusta *Suttesjohka*-jokeen laskeva oja. Pohjoissaamea; *solljun* = aktiomuoto tuntemattomasta verbistä *solljut*, *ája* = oja. Nimiperheeseen kuuluvat *Solljunávži*, *Solljunčopma* ja *Solljunroavvi*. **7** H13: **1145**

Solljunávži (3913 2) Kuru *Solljunroavvi*-rovan ja *Solljunčopma*-kukkulan välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Solljunája*, *ávži* = rotko. **7** G13: **1146**

Solljunčopma (3913 2) Kukkula Kaamasjoen latvan itäpuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Solljunája*, *čopma* = kukkula. **7** G13: **1147**

Solljunroavvi (3913 2) Rova Kaamasjoen itäpuolella Kaamasmukasta 6 km pohjoiseen. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Solljunája*, *roavvi* = rova. **7** G13: **1148**

Spárrasuoljávri (AA/SA 1998) Pitkulainen järvi Tenon ja maantien välissä Lohikoste-talon koillispuolella. Pohjoissaamea; *spárra* = johdos luultavasti vanhanaikaisen hakassoljen nimityksestä *spárasolju*, jota harjumainen saari hieman muistuttaa (SA 2002), *suol* = yhdysosalyhentymä sanasta *suolu* = saari, *jávri* = järvi, ks. myös *Spárrasuolu*. Nimiperhe: ks. *Spárrasuolu*. **2** F3: **1149**

Spárrasuolu (AA/SA 1998) Pitkulainen saari Tenon Norjanpuoleisella rannalla Paatuksesta 2 km ylävirtaan. Nimiselitys: ks. *Spárrasuoljávri*. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Spárrasuoljávri*. **2** F3: **1150**

Stállegurra (AA/SA 1998) Kuru Nuvvuksen kylän itäpuolella. Pohjoissaamea: *stálle* = yhdysosamuoto sanasta *stálli* = teräs, *gurra* = kuru. **2** E4: **1151**

Stálojohka (AA/SA 1998) *Koahppeloaivi*-tunturin koillisrinteeltä Tenoon laskeva joki. Pohjoissaamea; *stálo* = genetiivimuoto sanasta *stállu* = staalo (peikko), *johka* = joki. Nimiperheeseen kuuluvat *Stálojohoaivi* ja *Stáloskáidi*. **1** I1: **1152**

Stálojohoaivi (AA/SA 1998) Tunturi *Njálabiedjojohgeašoaivi*-tunturin pohjoispuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Stálojohka*, *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *oaivi* = pää. **3** I2: **1153**

Stáloleakšá (AA/SA 1998) Laakso *Njiljohmohkejeaggi*-jängän pohjoispuolella. Määriteosaselitys: ks. *Stálojohka*, *leakšá* = laaja soinen laakso. **2** F6: **1154**

Stáloskáidi (AA/SA 1998) Kaira *Juntejohka*- ja *Stálojohka*-jokien välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Stálojohka*, *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita). **1** I1: **1155**

Stohpoaláš (AA/SA 1998) Vaara Nilijokisuulta 5,5 km etelä-kaakkoon. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Stohposaičohkka*, *aláš* = huippu, laki. **2** E6: **1156**

Stohpojeaggi (AA/SA 1998) Suo Mierasjärvestä 2–3 km etelä-lounaaseen. Suomenkielinen karttanimi ”Tupajänkä” ei ole vakiintunut käyttöön, vaikka se onkin suora suomennos pohjoissaamesta. Nimiperhe: ks. *Stohpoláttu*. **8** L11: **1157**

Stohpoláttu (AA/SA 1998) Lampi Mierasjärvestä 3,5 km etelä-lounaaseen. Suomenkielinen karttanimi ”Tupalampi”, joka on suora suomennos pohjoissaamesta, ei ole vakiintunut käyttöön. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Stohpojeaggi*. **8** L11: **1158**

Stohposaiája (3914 1) *Stohposaičohkka*-kukkulan länsipuolta Nilijokeen laskeva oja. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Stohposaičohkka*, *ája* = oja (puro). **2** E6: **1158A**

Stohposaičohkka (AA/SA 1998) Kukkula Nilijoen suulta 5 km kaakkoon. Pohjoissaamea; *stohpo* = yhdysosamuoto sanasta *stohpu* = tupa, *sai* = yhdysosalyhentymä sanasta *sadji* = sija ~ paikka, *čohkka* = huippu (laki). Nimiperheeseen kuuluvat *Stohpoaláš* ja *Stohposaiája*. **2** E6: **1159**

Stohposaiguoika (SA 1963) Koski Kiellajoen alajuoksulla. Määriteosaselitys: ks. *Stohposaičohkka*, *guoika* = koski. **10** I15: **1160**

Stuorra Áibmejohvárri (AA/SA 1998) Vaara Utsjoen kirkonkylältä 3 km länteen. Määriteosaselitys: ks. *Stuorrafális*, *áibme* = yhdysosamuoto sanasta *áibmi* = äimä, *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *várri* = vaara. Nimiperhe: ks. Äimäjoki – *Áibmejohka*. **3** J2: **1161**

Stuorra Bálddotjávri (AA/SA 1998) Järvi Kenesjärven eteläpäästä 2 km lounaaseen. Määriteosaselitys: ks. *Stuorrafális*, *bálddot* = johdos sanasta *bálda* = vieri (KSVK 52, s. 296), *jávri* = järvi. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Geavumuš Bálddotjávri*, *Bálddotjohka* ja *Vuolimuš Bálddotjávri*. **4** K7: **1162**

Stuorra Biesvárri (3913 1) Vaara Karigasniemen Ailikkaalta 7 km pohjoiseen. Määriteosaselitys: ks. *Stuorrafális*, *bies* = tuntematon sana, *várri* = vaara. Nimiperhe: ks. *Biesjávrrit*. **6** C11: **1163**

Stuorrabohki (AA/SA 1998) Kapeikko *Gaskačohkka-* ja *Urračohkka*-kukkuloiden välissä. Määriteosaselitys: ks. *Stuorrafális*, *bohki* = kapeikko vaarojen välissä. **2** D6: **1164**

Stuorračohkka (AL 2002) Kukkula *Ylä-Jalve*-talosta 0,8 km etelään. Määriteosaselitys: ks. *Stuorrafális*, *čohkka* = huippu (laki). **1** G1: **1165**

Stuorrafális (3913 2) Tunturi *Vuogojávri*-järven eteläpuolella. Pohjoissaamea, *stuorra* = attribuuttimuoto sanasta *stuoris* = suuri, *fális* = valas. Tunturi kuuluu tunturiryhmään, jonka yhteisnimitys on *Fállát* = valaat. Ryhmän kaksi muuta tunturia ovat *Skierrefális* ja *Fáldufális*. Nimiperhe: ks. *Fállát*. **7** J10: **1166**

Stuorrageađggegielas (AA/SA 1998) Selänne *Erttetvárri*-vaarasta 5 km länsi-luoteeseen. Määriteosaselitys: ks. *Stuorrafális*, *geađgge* = genetiivimuoto sanasta *geađgi* = kivi > kiven, *gielas* = pitkä ja kapea selänne. **3** G4: **1167**

Stuorragurra (3911 2) Kuru Rovisuvannon kohdalla. Määriteosaselitys: ks. *Stuorrafális*, *gurra* = kuru. **5** B12: **1168**

Stuorrajávri (3913 1) Luomusjärvistä suurempi. Määriteosaselitys: ks. *Stuorrafális*, *jávri* = järvi. **6** E12: **1169**

Stuorra Mávnna (AA/SA 1998) *Duottar-Mávnna*-tunturin luoteispuolella oleva tunturi. Määriteosaselitys: ks. *Stuorrafális*, *Mávnna* = Maunu. Tunturi kuuluu kolmen tunturin ryhmään joiden perusosana esiintyy *Mávnna*. Ryhmää voitaneen siten pitää nimiperheenä. Ryhmän muut tunturit ovat *Duottar-Mávnna* ja *Jorba-Mávnna* ~ *Skadjávár-Mávnna*. **2** D7: **1170**

Stuorraroadjá (3913 2) Tunturi *Fiellogahjohka-* ja *Gamajohka*-jokien välissä. Määriteosaselitys: ks. *Stuorrafális*, *roadjá* = tuntematon sana. Tunturi kuuluu tunturiryhmään, jonka nimien perusosana esiintyy *roadjá*. Ryhmään kuuluvat *Bođosroadjá*, *Ulloroadjá* ja *Uhcaroadjá*. **7** G9: **1171**

Stuorrarohtu (IL 1995) Lehto *Vuogojávri*-järven rannalla. Määriteosaselitys: ks. *Stuorrafális*, *rohtu* = lehto (ruto). **7** J9: **1172**

Stuorrâpecnjargâ (IV 2003) Niemi Aksujärven itärannalla Aksujoen luusuasta 0,7 km länsi-lounaaseen. Inarinsaamea; *stuorrâ* = attribuuttimuoto sanasta *styeres* = suuri, *pec* = yhdysosalyhentymä sanasta *peeci* = mänty, *njargâ* = niemi. **10** J17: **1172A**

Sudenjänkä – Kuumpijeggi (3842 1) Suo Utsjoen maantien länsipuolella Säytsjärven kohdalla. Suora suomennos inarinsaamesta. **11** L14: **1173**

Suáluijävrjeggi (JIM) Suo Pierkivaaran länsilaidan Saarijärven länsipuolella. Inarinsaamea; *suálui* = saari, *jävr* = yhdysosalyhentymä sanasta *jävri* = järvi, *jeggi* = jänkä. Kartassa (3842 1/2000) kyseinen jänkä on sijoitettu paikkaan, jossa on Laihanhauenjärvi. Nimiperhe: ks. Saarijärvi – *Suáluijävri*. **11** L16: **1174**

Suávviljuuvâš (3824 2) *Suávviljävri*-järvestä Siikajokeen laskeva pieni joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Suávviljävri* (ylempi), *juuvâš* = deminutiivimuoto sanasta *juuhâ* = joki. **10** J14: **1175**

Suávviljuuvâš (JUM) Harrijärvestä Syysjokeen laskeva pieni joki. Nimiselitys: ks. *Suávviljuuvâš* (ylempi). **11** L16: **1176**

Suávviljävri (3824 2) Järvi Siikalompolon ja Kuntsajärven välissä. Inarinsaamea; *suávvil* = harjus, *jävri* = järvi. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Suávviljuuvâš*. **10** J14: **1177**

Suávviljävri (3931 1) Järvi Lihavakalajärvistä noin 2 km länteen. Nimiselitys: ks. *Suavviljävri* (ylempi). Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Suávvilvääri*. **8** L13: **1178**

Suávvilvääri (JUM) Vaara Lihavakalajärvistä 2 km länteen. Määriteosaselitys: ks. *Suávviljuuvâš, vääri* = vaara. Nimiperhe: ks. *Suávviljävri* (alempi). **8** L13: **1179**

Sudesčuálmjuuhâ – Suttesjohka ~ Soavviljohka (JUM, SA 1963, IL.1995) Siikajärvenlompolosta Siikajärveen laskeva joki. Inarinsaamea ja pohjoissaamea; *sudes ~ suttes* = attribuuttimuoto sanasta *sudes ~ suttis* = sulana, *čuálm* = genetiivinen yhdysosalyhentymä sanasta *čuálmi* = salmi, *juuhâ ~ johka* = joki, *soavvil* = harjus. Nimiperhe: ks. Sulasalmi – *Sudesčuálmi – Suttesčoalbmi*. **8** K13: **1180**

Suhkkesvuovddenjáiku (IL 1995) Metsäniemeke *Rávdoskáidi*-kaidan *Stohpoláttu*-lammen eteläpuolella olevan *Suhkkesvuovdi*-metsän eteläpäässä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Suhkkesvuovdi*, *vuovdde* = genetiivimuoto sanasta *vuovdi* = metsä, *njáiku* = ulkonema, nokka. **8** L12: **1181**

Suhkkesvuovdi (IL 1995) Metsä *Rávdoskáidi*-kaidan *Stohpoláttu*-lammen eteläpuolella. Pohjoissaamea; *suhkkes* = attribuuttimuoto sanasta *suohkat* = sakea ~ tiheä, *vuovdi* = metsä. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Suhkkesvuovddenjáiku*. **8** L11: **1182**

Suhpečopma (AA/SA 1998) Kukkula *Vuolimuš Cuokkajávri* -järven itäpuolella. Suomenkielinen karttanimimukaelma ”Suhpikumpu” ei ole vakiintunut. Pohjoissaamea; *suhpe* = yhdysosamuoto sanasta *suhpi* = haapa, *čopma* = kukkula ~ kumpu. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Suhpeláttu*. **8** K11: **1183**

Suhpeláttu (AA/SA 1998) Lampi *Gaskkamuš Cuokkajávri* -järven itäpuolella. Suomenkielinen karttanimimukaelma ”Suhpilampi” ei ole vakiintunut. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Suhpečopma*, *láttu* = lampi. **8** K11: **1184**

Suhpenjárga (AA/SA 1998) Niemi Nuorpiniemi-talosta 4 km Utsjoen suuntaan. Määriteosaselitys: ks. *Suhpečopma*, *njárga* = niemi. **2** C6: **1185**

Suhpevárri (AA/SA 1998) Matala pieni vaara Äimäjoen ja sen sivupuron välissä 5 km Utsjoen kylältä Karigasniemen suuntaan. Määriteosaselitys: ks. *Suhpečopma*, *várri* = vaara. **1** J1: **1186**

Suhpičohkka ~ Urravárri (3913 1, KV 1993) Vaara Outakoskelta 1,5 km itään. Määriteosaselitys: ks. *Suhpečopma*, *čohkka* = huippu (laki), *urra* = kivipyykki. Rinnakkaisnimi johtuu vaaran laelle päällekkäin ladotuista kivistä. **6** C8: **1187**

Sujaljeaggi (IL 1995) Suo Mierasjärven puolenvälin länsipuolella. Pohjoissaamea; *Sujal* = yhdysosalyhentymä sukunimestä Sujala, *jeaggi* = jänkä. Metsähallitus kaatoi puita kyseisen suon viereen, josta Juho Erkki Sujala (1910–1996) vedätti ne hevosella Mierasjärveä pitkin maantien varteen. **8** L10: **1188**

Sulaoja – Suttesája (SA 2002) *Basijávri*-järven itäpäähän laskeva lähdepuro. Määriteosaselitys: ks. *Suttesbuolžžat*, *ája* = oja. Nimi on tullut tunnetuksi Utsjoen kunnan vedenmyyntihankkeen tiimoilta. **6** D13: **1189**

Sulasalmi – Sudesčuálmi – Suttesčoalbmi (3931 1, JUM) Kapea salmi Siikajärven puolenvälin lounaispuolella. Suora suomennos inarinsaamesta tai pohjoissaamesta. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Sudesčuálmjuuhâ – Suttesjohka ~ Soavviljohka*. **8** K13: **1190**

Sunddašgeašláttu (AA/SA 1998) Lampi *Vuolleseavttetvárri*-vaaran luoteispuolella. Pohjoissaamea; *sunddaš* = genetiivimuotoinen yhdysosalyhentymä yhdyssananimestä *Sunddávži*, *geaš* = yhdysosalyhentymä sanasta *geahči* = pää (kärki), *láttu* = lampi. Nimiperhe: ks. *Sunddávži*. **3** J2: **1191**

Sunddávži (AA/SA 1998) *Guronávži*-kurun latvakuru *Riikkavárri*- ja *Vuolleseavttetvárri*-vaarojen välissä. Pohjoissaamea; *sundd* = genetiivimuotoinen yhdysosamuoto sanasta *sundi* = kihlakunnantuomari, suntio; vouti, *ávži* = rotko. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Sunddašgeašláttu*. **3** J2: **1192**

Suohisenâmeh (UP) Kaksi pitkänomaista marastoa Savojoen ja Hanhijärven välissä. Inarinsaamea; *suohis* = attribuuttimuoto sanasta *suohâd* = sakea > sakeat, *enâmeh* = monikkomuoto sanasta *eennâm* = maa > maat. **11** K18: **1193**, **11** L18: **1193**

Suohpagurra (AA/SA 1998) Kuru Nuvvuksen *Áilegas*-tunturin itäpuolella. Pohjoissaamea; *suohpa* = ylityskohta, *gurra* = kuru. Nimiperheeseen kuuluvat *Suohpajávri*, *Suohpajohka*, *Suohpanjárga* ja *Suohpanjunni*. **2** E4: **1194**

Suohpajávri (AA/SA 1998) Järvi Nuvvuksen *Áilegas*-tunturin koillispuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Suohpagurra*, *jávri* = järvi. **2** F4: **1195**

Suohpajohka (AA/SA 1998) Nuvvuksen *Áilegas*-tunturin itäpuolelta Tenoon laskeva joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Suohpagurra*, *johka* = joki. **2** E4: **1196**

Suohpanjárga (AA/SA 1998) Niemi Tenon itärannalla *Luossagoatnelvárri*-vaaran kohdalla. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Suohpagurra*, *njárga* = niemi. **2** E3: **1197**

Suohpanjunni (AA/SA 1998) Nuvvuksen *Áilegas*-tunturin itäpuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Suohpagurra*, *njunni* = nokka. **2** E4: **1198**

Suohpášája (3913 2) *Suohpášoaivi*-tunturin pohjoispuolta Kevojokeen laskeva oja. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Suohpášoaivi*, *ája* = oja. **7** G11: **1199**

Suohpáščielgi (3913 2) Selänne *Gopmirdanoaivi*-tunturin ja Kevojoen välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Suohpášoaivi*, *čielgi* = selkä. **7** G11: **1200**

Suohpáščopma (3813 2) Kukkula Kevojoen pohjoispuolella *Suohpášoaivi*-tunturista koilliseen. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Suohpášoaivi*, *čopma* = kukkula. **7** G11: **1201**

Suohpáščopma (3813 2) Tunturi Kevojoen *Gamajohka*-jokisuulta pohjois-luoteeseen. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Suohpášoaivi*, *čopma* = kukkula. **7** I8: **1202**

Suohpášjávri (3913 2) Kevojokeen yhteydessa oleva pieni järvi *Gamajohka*-jokisuun alapuolella. Määriteosaselitys: ks. *Suohpášoaivi*, *jávri* = järvi. Järven kohdalla on Kevon retkeilyreitin kahlaamo *Gamajohka*-joen ylitse. **7** I9: **1203**

Suohpášoaivi (3913 1) Tunturi Kevojoen latvan pohjoispuolella. Pohjoissaamea; *suohpáš* = ylikulkupaikka ylängöltä toiselle, *oaivi* = pää. Nimiperheeseen kuuluvat *Suohpáščielgi, Suohpáščopma (2 kpl),* ja *Suohpášája.* **6** F11: **1204**

Suoidneája (SA 1963) Kaamasjokeen Kiellajoen suusta 2,5 km pohjoiseen laskeva oja. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Suoidnejeaggi*, *ája* = oja. **10** I15: **1205**

Suoidnejárjeaggi (SA 1963) Jänkä Utsjoen ja Inarin kuntien rajan ja Karigasniementien yhtymäkohdasta 2 km itä-kaakkoon. Määriteosaselitys: ks. *Suoidnejeaggi*, *jár* = yhdysosalyhentymä sanasta *jávri* = järvi, *jeaggi* = jänkä. Nimiperhe: ks. Heinälampi – *Suoidneláttu.* **10** H15: **1206**

Suoidnejávri (SA 1963) Järvi Kaamasjoen itäpuolella Kiellajoen suusta 3 km pohjoiseen. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Suoidnejeaggi*, *jávri* = järvi. **10** I15: **1207**

Suoidnejeaggi (SA 1963) Suo Kaamasjoen itäpuolella Kiellajoen suusta 3,5 km pohjoiseen. Pohjoissaamea; *suoidne* = yhdysosamuoto sanasta *suoidni* = heinä, *jeaggi* = jänkä. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Suoidnejávri* ja *Suoidneája.* **10** I15: **1208**

Suoidneláttu (SA 1963) Lampi Petsimjärvestä 1,5 km itään. Määriteosaselitys: ks. *Suoidneája*, *láttu* = lampi. **10** J16: **1209**

Suolluuh (IV 2003) Kaksi saarta Aksujärven pohjoisosassa. Niiden kummankin koillispuolella on nuotta-apaja. Inarinsaamea; *suolluuh* = saaret. **10** J17: **1209A**

Suolobohki (AA/SA 1998) Toinen niva *Vuolit Cuokkajávri* -järvestä alavirtaan. Määriteosaselitys: ks. *Suolofielbmá*, *bohki* = kapeikko (niva). **8** K8: **1210**

Suolofielbmá (IL 1995) Suvanto *Cuoggá*-jokisuusta 4 km ylävirtaan. Pohjoissaamea; *suolo* = yhdysosalyhentymä sanasta *suolu* = saari, *fielbmá* = syvä suvanto. Kyseisessä suvannossa on saari. **8** K9: **1211**

Suolojárjeaggi (3913 2) Laajahko suo *Suolojávri*-järven itäpuolella Utsjoen ja Inarin kuntien rajalla. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Suolojávri* (ylempi), *jár* = yhdysosalyhentymä sanasta *jávri* = järvi, *jeaggi* = jänkä. **7** J13: **1212**

Suolojávri (3913 2) Järvi Kevon luonnonpuiston eteläkärjestä 5 km itään. Pohjoissaamea; *suolo* = yhdysosalyhentymä sanasta *suolu* = saari, *jávri* = järvi. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Suolojárjeaggi.* **7** J13: **1213**

Suolojávri (SA 1963) Järvi Petsimjärven itäpuolella. Nimiselitys: ks. *Suolojávri* (ylempi).
10 I – J16: **1214**

Suololuoppal (3913 1) Järvimäinen laajentuma Luomusjoen yläjuoksulla. Määriteosaselitys: ks. *Suolofielbmá*, *luoppal* = lompolo, jokilaajentuma. **6** D13: **1215**

Suolomaras (AA/SA 1998) Marasto *Ávžžičopma*-kukkulasta 2 km koilliseen. Määriteosaselitys: ks. *Suolofielbmá*, *maras* = marasto. **3** G6: **1216**

Suorbmaája (AA/SA 1998) *Borgebeaskačopma*-kukkulan länsipuolta *Čársejohka*-jokeen laskeva puro. Pohjoissaamea; *suorbma* = sormi, *ája* = oja (puro). **3** H6: **1217**

Suorbmaljohka (3913 1) *Čeavrresgielas*-kaidan luoteispuolelta Akujokeen laskeva joki. Pohjoissaamea; *suorbmal* = johdos sanasta *suorbma* = sormi, *johka* = joki. **6** E9: **1218**

Suotnjojávri (3913 1) Järvi *Gaska-Biesvárri*-vaaran lounaispuolella. Pohjoissaamea; *suotnjo* = yhdysosamuoto sanasta *suotnju* = saraa kasvava suo (rimpisuo), *jávri* = järvi. **6** C11: **1219**

Suovvagoađevuohppi (AA/SA 1998) Vuopaja Kevojärven eteläpään itärannalla. Pohjoissaamea; *suovva* = savu, *goađe* = genetiivimuoto sanasta *goahti* = kota, *vuohppi* = vuopaja. **4** K5: **1220**

Surggiidgávnnadanoaivvit (3913 1) Kaksi kukkulaa *Soabbatoaivi*-tunturin luoteispuolella. Pohjoissaamea; *surggiid* = monikkomuoto sanasta *suorgi* = haara, *gávnnadan* = aktiomuoto verbistä *gávnnadit* = kohdata, *oaivvit* = monikkomuoto sanasta *oaivi* = pää. Kukkulat ovat saaneet nimensä siitä, että jokihaarat saavat alkunsa lähes samasta paikasta (KV 1993). **6** D8: **1221**

Suttesája (3824 2) *Suttesájageahčeláttu*-lammesta Kaamasjokeen laskeva oja. Pohjoissaamea; *suttes* = attribuuttimuoto sanasta *suttis* = sulana, *ája* = oja. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Suttesájageahčeláttu*. **10** G14: **1222**

Suttesájageahčeláttu (3824 2) Lampi Kaamasmukasta 2,5 km pohjoiseen. Pohjoissaamea. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Suttesája*, *geahče* = yhdysosamuoto sanasta *geahči* = kärki ~ pää, *láttu* = lampi. **10** G14: **1223**

Suttesbuolžžat (3913 2) Harjuryhmittymä *Suttesjohka*-joen länsipuolella. Pohjoissaamea; *suttes* = attribuuttimuoto sanasta *suttis* = sulana, *buolžžat* = monikkomuoto sanasta *buolža* = harju. Nimiperhe: ks. *Suttesjávri* (ylempi). **7** H13: **1224**

Suttesjávri (3913 2) *Suttesjohka*-joen lähdejärvi *Ruohtervađa Rávdojávri* -järven itäpuolella. Määriteosaselitys: ks. *Suttesbuolžžat*, *jávri* = järvi. Nimiperheeseen kuuluvat *Suttesbuolžžat*, *Suttesjohka*, *Suttesvárri* ja *Uhca Suttesvárri*. **7** H12: **1225**

Suttesjávri (3913 1) Järvi Karigasniementien pohjoispuolella ja *Luopmošjohka*-joen länsipuolella. Pohjoissaamea; *suttes* = attribuuttimuoto sanasta *suttis* = sulana, *jávri* = järvi. Nimiperheeseen kuuluu *Suttesjohka* (ylempi). **6** D13: **1226**

Suttesjohka (AA/SA 1998) *Suttesjávri*-järvestä *Basijávri*-järveen laskeva pieni joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Suttesjávri* (alempi), *johka* = joki. **6** C13: **1227**

Suttesjohka (3824 2) *Suttesjávri*-järvestä Kaamasjokeen laskeva joki. Nimiselitys: ks. *Suttesjohka* (ylempi). Nimiperhe: ks. *Suttesjávri* (ylempi). **10** H14: **1228**, **7** H13: **1228**

Suttesvárjeaggi (3824 2) Suo Kaamasmukan kylästä 5 km itään. Pohjoissaamea. Määriteosaselitys: ks. *Suttesbuolžžat*, *vár* = yhdysosalyhentymä sanasta *várri* = vaara, *jeaggi* = jänkä. Nimiperhe: ks. *Suttesvárri.* **10** H14: **1229**

Suttesvárri (3824 2) Vaara Kaamasmukan kylästä 4 km itä-koilliseen. Pohjoissaamea. Määriteosaselitys: ks. *Suttesbuolžžat*, *várri* = vaara. Nimiperhe: ks. *Suttesjávri* (ylempi) ja alenevassa polvessa *Suttesvárjeaggi.* **10** H14: **1230**

Suvanto – Savvon ~ Savu (UKU 2001) Kylä Outakoskella *Čulloveijohka*-jokisuun yläpuolella. Suora suomennos pohjoissaamesta. **6** C8: **1231**

Syysjoenharjut – Čovčjuvpuolžiih (JUM) Monta pientä harjua Pierkivaaranjängän kaakkoiskulmalla. Kartassa (3842 1) harjut on sijoitettu paikkaan, jossa sijaitsee Pierkivaara. Lähes suora suomennos inarinsaamesta; *puolžiih* = monikon deminutiivimuoto sanasta *puolžâ* = harju > harjuset. Nimiperhe: ks. Syysjoki – *Čovčjuuhâ.* **11** L17: **1232**

Syysjoenpalo – Čovčjuvruávi (3842 1) Rova Syysjärven eteläpuolella ja Syysjoen itäpuolella. Suora suomennos inarinsaamesta. Paikalliset käyttävät tuttavallisesti nimeä **Ruávážš** = deminutiivimuoto sanasta *ruávi* = rova > rovanen (vanha paloalue). Nimiperhe: ks Syysjoki – *Čovčjuuhâ.* **11** L17: **1233**

Syysjoki – Čovčjuuhâ (3842 1) Syysjärvestä Kaamasjokeen laskeva joki. Suora suomennos inarinsaamesta. Nimiperhe: ks. Syysjärvi – *Čovčjävri*, aleneva polvi: Syysjoenpalo – *Čovčjuvruávi* ja Syysjoenharjut – *Čovčjuvpuolžiih.* **11** L16: **1234**, **11** L 18: **1234**

Syysjärvi – Čovčjävri (MM 1974) Taloryhmittymä Syysjärven eteläpäässä. Sen asukkaat ovat pääasiassa kesäasukkaita. **11** L16: **1235**

Syysjärvi – Čovčjävri (MM 1974) Keskikokoinen järvi Utsjoentien itäpuolella. Suora suomennos inarinsaamesta. Samuel Gustav Hermelinin kartassa vuodelta 1797 ”*Sahjaure”* ja Georg Wahlenbergin tekemässä ja Samuel Gustaf Hermelinin kustantamassa kartassa ”Karta Öfver Kemi Lappmark” vuodelta 1802 nimi on kirjoitettu muotoon *”Sautsjauri”.* Se assosioituu inarinsaamessa sanaan *savžâ* = lammas. Nimiperheeseen kuuluu Syysjoki – *Čovčjuuhâ.* **11** L16: **1236**

Säytsjärvi – Sevžjävri – Seavžejávri (3842 1, SA 1963) Pitkä ja monilahtinen järvi Petsikon ja Syysjärven puolivälissä. Mukaelmasuomennos inarinsaamen tai pohjoissaamen nimestä, jonka määriteosan merkitys ei ole tiedossa. G. Wahlenbergin tekemässä ja S. G. Hermelinin kustantamassa kartassa ”Karta Öfver Kemi Lappmark” vuodelta 1802 nimi on kirjoitettu muotoon ”*Savujärvi*”, joka voisi hyvinkin tulla sukunimen *Sauva* mukaan. Säytsjärven Kenttäsaaressahan asui tuolloin *Čuávvá-Piättâr ~ Čoavvá-Biehtár* (*1789 Inarissa, †1851 Norjan Pulmangissa), jota kutsuttiin suomen kielellä ”Sauva-Pekaksi”. **11** L14: **1237**

Š

Šapšâmoorâst (3824 2) Laaja marasto Siikajoen ja Hevojoen välissä. Inarinsaamea; *šapšâ* = siika, *moorâst* = marasto. Nimiperhe: ks. Siikajärvi – *Šapšjävri* – *Čuovžajávri* ~ *Šakšajávri.* **10** J15: **1238**

Širráčohkka (AA/SA 1998) Tunturi Kevojokisuulta 6,5 km länsi-luoteeseen. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Širrájávri*, *čohkka* = huippu (laki). **3** I5: **1239**

Širrájávri (3914 2) Järvi Kevojokisuulta 4 km länteen. Pohjoissaamea; *širrá* = vesikirppu, *jávri* = järvi. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Širráčohkka* ja *Širrájohka.* **3** J5: **1240**

Širrájohka (AA/SA 1998) *Širrájávri*-järvestä *Čársejohka*-jokeen laskeva joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Širrájávri*, *johka* = joki. **3** J5: **1241**

Šlieddan (AA/SA 1998) Suo *Caggoaivi*-tunturin koillispuolella. Nimiselitys: ks. *Šlieddan* (alempi). **3** G7: **1242**

Šlieddan (3913 1) Suo *Čuolloveijeaggi*-jängän luoteiskulmalla. Pohjoissaamea; *šlieddan* = aktiomuoto verbistä *šlieddat* = tulla uniseksi. Nimiperhe: ks. *Uhca-Šlieddan.* **6** D8: **1243**

Šlivggodanája (AA/SA 1998) Lännestä *Máddimuš Mádjohsuorgi* -jokeen laskeva puro. Pohjoissaamea; *šlivggodan* = aktiomuoto verbistä *šlivggodit* = heilutella, liehutella, heitellä, onkia, *ája* = oja (puro). **3** H7: **1244**

T

Taavvid Kärdieenâ (JUM) Maannokka Pierkivaaran pohjoisimman osan luoteispuolella. Inarinsaamea; *Taavvid* = genetiivimuoto nimestä *Taavvid* = Taavetti ~ David, *kärdi* = kaarre ~ aitaus, *eenâ* = maa. **11** L16: **1245**

Talvitiejänkä – Dálvegeainnojeaggi (3824 2) Suo Aksujärven länsipuolella. Suora suomennos pohjoissaamesta. **10** J17: **1246**

Tanssijoki – Dánsejohka (AA/SA 1998) Talo *Dánsejohka*-jokisuun eteläpuolella. Suora suomennos pohjoissaamesta. Nimiperhe: ks *Dánsejohka.* **1** G1: **1247**

Teno – Deatnu – Tiänu (LPN 1500) Norjan ja Suomen rajajoki Kaarasjokisuulta Tenovuonoon. Teno on alueen vanhimpia nimiä. Mukaelmasuomennos ja mukaelmainarinsaamennos pohjoissaamesta; *Deatnu* < *eatnu* = suuri joki. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat talot Tenoharju, Tenokoti, Tenola ja Tenoranta – *Garránnjárga*, sekä *Deanumuš Sieiddenjunis*, joka on luettava samaan nimiperheeseen, koska se on ”Tenonpuolimmaisin”. **1** I1: **1248**, **2** D5: **1248**, **5** A12: **1248**, **5** B8: **1248**

Tenoharju (AA/SA 1998) Talo Tenon rannalla Yläkönkään *Bajimušbihttá-* ja *Gaskkamušbihttá*-koskien välissä. Nimiperhe: ks. Teno – *Deatnu.* **1** G1: **1249**

Tenokoti (3911 2) Matkustajakoti Karigasniemeltä 7 km pohjoiseen. Paikka lienee nykyään Virkamiesliiton omistuksessa ja käytössä. Nimiperhe: ks. Teno – *Deatnu.* **5** A11: **1250**

Tenola (3923 2) Talo Tenon rannalla Utsjoen kirkonkylältä noin 11 km Karigasniemen suuntaan. Nimiperhe: ks. Teno – *Deatnu*. **1** I1: **1251**

Tenoranta – Garránnjárga (AA/SA 1998) Talo Tenon rannalla Nilijokisuulta 3 km ylävirtaan. Pohjoissaamenkielinen nimi; *garrán* = kerokaulainen urosporo, jonka karvat ovat katkeilleet rykimäaikana, *njárga* = niemi. Nimiperhe: ks. Teno – *Deatnu*. **2** D6: **1252**

Teospuunmaa – Amnâsmuorroto (3842 1) Maasaareke Vuomavaaranjängällä. Suomennos inarinsaamesta; *amnâs* = yhdysosalyhentymä sanasta *aamnâs* = aines, tarvike, *muor* = genetiivinen yhdysosalyhentymä sanasta *muorâ* = puu, *roto* = lehto (ruto). **11** K15: **1253**

Torvikoski – Dorveguoika (3911 2) Koski Inarijoessa Karigasniemen kylän kohdalla. Suora suomennos pohjoissaamesta. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Dorveguoikkája*. **5** A13: **1253A**

Tsieskula – Cieskul (AA/SA 1998) Talo *Buksaljávri*-järven pohjoispäässä. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta; *cieskul* = tuntematon sana. **4** K6: **1254**

Tuáhtárnjargâ (US) Kapea Kaamasjoen mutkan muodostama niemi Hastimarovan kohdalla. Inarinsaamea; *tuáhtár* = tohtori, *njargâ* = niemi. **11** L18: **1255**

Tulli – Duollu (AA/SA 1998) Karigasniemen kylällä. **5** B13: **1256**

Tulli – Duollu (AA/SA 1998) Utsjoen kylällä. **4** K2: **1257**

Tupamaa (3824 2) Erillinen vaaranomainen maasaareke Aksujärven kaakkoispuolella. **10** J17: **1258**

Tupavaara – Lyevdikuátvääri (3824 2) Vaara Karhujärven talosta 1,5 km koilliseen. Osittainen suomennos inarinsaamesta; *lyevdi* = lauta, *kuát* = yhdysosalyhentymä sanasta *kuáti* = kota. **10** J17: **1259**

Tuuruharju – Tuurupuolžâ (3845 1) Harju, joka saa alkunsa Kaamasen kylän länsipuolelta ja jatkuu lähes yhtenäisenä Niipijoen pohjoispuolelle muuttuen siellä Reppänäselkä- – *Reeppinčielgi*-harjuksi. Iijärven ylitettyään harju muuttuu *Selgijävrpuolžâ*-harjuksi. Mukaelmasuomennos inarinsaamen sanasta *tuuru*, joka pohjautuu mahdollisesti pohjoissaamelaiseen nimeen *Duvre* < skand. *Thor* (SA 2002). Nimiperheeseen kuuluvat Tuurujärvi – *Tuurujávri* – *Du(v)rojávri*, Tuurukoskenniemi – *Tuurukuoškâ* (talo), Tuurukoski – *Tuurukuoškâ* – *Du(v)roguoika* ja Tuuruniemi – *Tuurunjargâ* – *Du(v)ronjárga* (talo ja niemi). **11** L19: **1259A**

Tuurujärvi – Tuurujävri – Du(v)rojávri (3842 1, SA 2002) Pitkänomainen järvi Tuuruharjun ja Kaamasjoen välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Tuuruharju – *Tuurupuolžâ*. **11** L18: **1259B**

Tuurukoskenniemi – Tuurukuoškâ (3842 1, US) Talo Kaamasjoen länsirannalla Tuuruniemen eteläpuolella. Talossa asui Falfrid Koivisto. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. – Tuuruharju – *Tuurupuolžâ*, *kuoškâ* = koski. **11** L19: **1260**

Tuurukoski – Tuurukuoškâ – Du(v)roguoika (3842 1, SA 2002) Koski Kaamasjoessa Tuuruharjun katkaisevan Karigasniemen maantiesillan yläpuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Tuuruharju – *Tuurupuolžâ*. **11** L19: **1261**

Tuuruniemi – Tuurunjargâ – Du(v)ronjárga (3842 1, SA 2002) Niemi ja talo Tuurujärven, Tuurujoen ja Kaamasjoen välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Tuuruharju – *Tuurupuolžâ*. **11** L18: **1262**

Tyerbeevyeppee (IV 2003) Aksujärven pohjoispään itäisin lahti (vuopaja). Inarinsaamea; *tyerbee* = tekijänimi verbistä *tuorbiđ* = porkata vähäsen (nuotatessa), *vyeppee* = vuopaja. Vuopajassa on kaksi nuotta-apajaa. **10** J17: **1262A**

Törmälä (3923 2) Talo Tenon rannalla *Goahppeloaivi*-tunturista koilliseen Kaavan talon pohjoispuolella. **1** I1: **1263**

Törmälä (3911 2) Talo Tenon yläpäässä Kaarasjokisuun alapuolella. **5** A12: **1264**

U

Uámikuátjáávráš (UP) Pieni lampi Aksujärven eteläpään ja Karigasniementien välissä. Inarinsaamea; *uámi* = attribuuttimuoto sanasta *uámis* = vanha. Samuli Aikion mukaan taustalla on pohjoissaamen sana *oami* = karjaeläin (SA 2002), *kuát* = yhdysosalyhentymä sanasta *kuáti* = kota, *jáávráš* = deminutiivimuoto sanasta *jävri* = järvi > järvinen. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Uámikuátjávráásátku*. **10** J17: **1265**

Uámikuátjávráásátku (UP) **Uámikieddsátku** (IV 2003) Venevalkama Aksujärven eteläpäässä. Inarinsaamea. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Uáimikuátjáávráš, jávráá* = deminutiivinen genetiivimuoto sanasta *jävri* = järvi > järvisen, *kiedd* = yhdysosamuoto sanasta *kieddi* = kenttä, *sátku* = venevalkama. **10** I17: **1266**

Uhca Áibmejohvárri (AA/SA 1998) Vaara Utsjoen kirkonkylältä 2 km länteen. Määriteosaselitys: ks. *Uhca-Bárššáš, áibme* = yhdysosamuoto sanasta *áibmi* = äimä, *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *várri* = vaara. Nimiperhe: ks. Äimäjoki – *Áibmejohka*. **3** J2: **1267**

Uhca Bađđá (AA/SA 1998) *Bađđaskáidi*-kaidan itäpuolta Kuoppilasjokeen laskeva joki. Määriteosaselitys: ks. *Uhca-Bárššáš, bađđá* = tuntematon sana. Nimiperhe: ks. *Bađđá*. **1** H1: **1268**

Uhca-Bárššáš (3913 1) Jyrkkä vaara *Uhca-Bárššáš ája -, Čulloveijohka-* ja *Smilčoaijohka*-jokien välissä. Pohjoissaamea; *uhca* = attribuuttimuoto sanasta *uhci* = pieni, *bárššáš* = deminutiivimuoto sanasta *bárši* = jyrkkä vaara (muista poikkeava). Nimiperhe: ks. *Bárši*, sekä alenevassa polvessa *Uhca-Bárššáš ája* ja *Uhca-Bárššáš jeaggi*. **6** C8: **1269**

Uhca-Bárššáš ája (3913 1) *Smilčoaivi*-pään etelärinteeltä *Čulloveijohka*-jokeen laskeva puro. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Uhca-Bárššáš, ája* = oja (puro). **6** D8: **1270**

Uhca-Bárššáš jeaggi (3913 1) Suo *Uhca-Bárššáš ája* -ojan varrella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Uhca-Bárššáš, jeaggi* = jänkä. **6** D8: **1271**

Uhcabuollámašája (KV 1993) *Sieiddeája*-puroon laskeva, kesäksi kuivuva pieni oja *Sieiddejohka-* ja *Sieiddeája*-purojen välissä. Määriteosaselitys: ks. *Uhca-Bárššáš, buollámaš* = deminutiivimuoto sanasta *buollán* = paloalue > pieni palanut alue, *ája* = oja (puro). Josef Laitilla (1859–1944) oli tapana kahvitella nimetyn ojan varrella. Ilmeisesti hän oli päästänyt joskus tulen hieman leviämään, koska kutsui puroa nimellä *Uhcabuollámašája*. **6** C8: **1271A**

Uhcačohkka (AL 2002) Kukkula Ylä-Jalve-talosta 0,9 km etelään. Määriteosaselitys: ks. *Uhca-Bárššáš, čohkka* = huippu (laki). **1** G1: **1272**

Uhca Erttetvárri (AA/SA 1998) Vaara *Erttetvárri*-vaarasta 2 km itä-kaakkoon. Määriteosaselitys: ks. *Uhca-Bárššáš, erttet* = kylki, *várri* = vaara. Nimiperhe: ks. *Erttetvárri*. **3** I4: **1273**

Uhcaguoika (AA/SA 1998) Kevojoen alimmainen koski. Määriteosaselitys: ks. *Uhca-Bárššáš, guoika* = koski. **3** J5: **1274**

Uhca Liŋkinvárri (AA/SA 1998) Vaara *Čársejohka-* ja *Liŋkinjohka*-jokien yhtymäkohdan länsipuolella. Määriteosaselitys: ks. *Uhca-Bárššáš, liŋkin* = tuntematon sana, *várri* = vaara. Nimiperhe: ks. *Liŋkinvárri*. **3** H5: **1275**

Uhcaroadjá (3913 1) Tunturi *Gamoaivi*-tunturin eteläpuolella. Määriteosaselitys: ks. *Uhcaskáiddáš*, *roadjá* = tuntematon sana. Tunturi kuuluu tunturiryhmään, jonka nimien perusosana on *roadjá*. Ryhmään kuuluvat ovat *Bođosroadjá*, *Stuorraroadjá* ja *Ulloroadjá*. **6** F9: **1276**

Uhcaskáiddáš (AA/SA 1998) *Mádjohka*-joen, Kevojoen ja *Uhcaskáiddášjohka*-joen ympäröimä pieni kaira. Pohjoissaamea; *uhca* = attribuuttimuoto sanasta *uhci* = pieni, *skáiddáš* = deminutiivimuoto sanasta *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita). *Uhcaskáiddáš* on monta kertaa pienempi kuin Kevojoen toisella puolella oleva *Buksalskáidi*. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Uhcaskáiddášjohka* ja *Uhcaskáiddášvuovdi*. **3** J6: **1277**

Uhcaskáiddášjohka (AA/SA 1998) Kevojokeen lännestä noin 4 km Kevojokisuulta ylävirtaan laskeva joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks *Uhcaskáiddáš, johka* = joki. **3** J6: **1278**

Uhcaskáiddášvuovdi (AA/SA 1998) Metsäinen maa *Uhcaskáiddášjohka*-jokilatvan eteläpuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Uhcaskáiddáš, vuovdi* = metsä (puineen). **3** I6: **1279**

Uhcaskáiddeávži (IL 1995) Kuru Mieraslompolan lounaispuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Uhcaskáidi*, *skáidde* = genetiivimuoto sanasta *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita), *ávži* = rotko. **8** L9: **1280**

Uhcaskáidi (IL 1995) Mierasjärven, Utsjoen ja *Skáidejohka*-joen muodostama niemi. Pohjoissaamea; *uhca* = attribuuttimuoto sanasta *uhci* = pieni. Nimiperhe: ks. *Cuokkaskáidi* ja alenevassa polvessa *Uhcaskáiddeávži*. **8** L9: **1281**

Uhca Suttesvárri (3824 2) Vaara Kaamasmukasta 6 km itään. Määriteosaselitys: ks. *Uhcaskáidi*, *suttes* = attribuuttimuoto sanasta *suttis* = sula ~ sulana, *várri* = vaara. Nimiperhe: ks. *Suttesjávri* (ylempi). **10** H14: **1282**

Uhca-Šlieddan (3913 1) Suo *Čulloveijeaggi*-jängän länsilaidalla. Määriteosaselitys: ks. *Uhcaskáidi*, *šlieddan* = aktiomuoto verbistä *šlieddat* = tulla uniseksi ~ veltoksi ~ veltostua. Nimiperhe: ks. *Šlieddan* (alempi). **6** D9: **1283**

Uhc-Áhkováráš (3913 1) Pieni vaara *Áhkovárri*-vaarasta 3 km etelään. Pohjoissaamea; *uhc* = yhdysosalyhentymä sanasta *uhca* = attribuuttimuoto sanasta *uhci* = pieni, *áhko* = genetiivimuoto sanasta *áhkku* = isoäiti ~ vanhahko nainen, *váráš* = deminutiivimuoto sanasta *várri* = vaara. Nimiperhe: ks. Akujoki – *Áhkojohka*. **6** D10: **1284**

Uhcit Vuogojávri (3913 2) Järvi *Vuogojávri*-järven luoteispuolella. Pohjoissaamea; *uhcit* = pienempi, *vuogo* + nimiperhe = ks. *Vuogojávri*, *jávri* = järvi. **7** J9: **1285**

Ulkujärvi ~ Venejoenjärvi – Ulgâjävri – Gárbbesjogajávri (MUM) Suurempi järvi Vuomavaaran itäpuolella olevista järvistä. Suora suomennos inarinsaamesta. Kartassa Venejoenjärvi, joka on suora suomennos pohjoissaamesta. **11** L15: **1286**

Ulkujärvi – Ulgâjävri (3842 1) Järvi Sudenjängän koilliskulmalla. Suora suomennos inarinsaamesta. **11** L14: **1287**

Ullávárášš (3913 1) Pieni vaara *Áitečohkka*-tunturin itäpuolella. Pohjoissaamea; *Ullá* = Ulla, *várášš* = deminutiivimuoto sanasta *várri* = vaara. **6** E10: **1288**

Ulloroadjá (3913 2) Kivinen vaara *Fiellogahjohka*-jokisuulta 5 km luoteeseen. Pohjoissaamea; *ullo* = yhdysosalyhentymä sanasta *ullu* = villa, *roadja* = tuntematon sana. Vaara kuuluu tunturiryhmään, jonka nimien perusosana esiintyy *roadjá*. Ryhmään kuuluvat *Bođosroadjá*, *Stuorraroadjá* ja *Uhcaroadjá*. **7** G9: **1289**

Urračohkka (AA/SA 1998) Tunturi Aittijoelta 2,5 km etelä-kaakkoon. Pohjoissaamea; *urra* = kivipyykki, *čohkka* = huippu (laki). **2** D6: **1290**

Utsjoki – Ohcejohka – Uccjuuhâ (AA/SA 1998, JUM) Pitkä ja monijärvinen Kartijärvestä Tenoon laskeva joki. Sen eteläisempi latvahaara saa alkunsa Utsjoen ja Inarin kuntien rajalta Hevosvaaran pohjoisrinteeltä. Mukaelmasuomennos ja mukaelmainarinsaamennos pohjoissaamen paikannimestä, jonka määriteosan merkitys ei ole tiedossa. Ks. kuitenkin T. I. Itkonen: Suomen Lappalaiset II s. 524, jossa määriteosaa verrataan sanaan *ohcat* = etsiä. Inarinsaamen yhdysosalyhentymä *ucc* assosioituu sanaan *ucce* = pieni. Samuel Gustav Hermelinin kartassa vuodelta 1797 nimi kirjoitettiin *"Aritzjock"*. Isaac Olsenin kartassa vuodelta 1714 nimi kirjoitettiin *"Ovzajocka"* tai *"Uvzajocka"*. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Ohcejohluobbalat*, *Ohcejohskáidi*, *Ohcejohsuohpáš ~ Rávdoskáidde suohpaš*, *(Ohcejoh) Davit suorgi*, *(Ohcejoh) Máttit suorgi*, Utsjoki – *Ohcejohka – Uccjuuhâ* (kylä) ja *Ohcejohguoika*, joka on Tenon koski. **4** K2: **1291**, **4** K6: **1291**, **8** K11: **1291**, **8** K12: **1291**

Utsjoki – Ohcejohka – Uccjuuhâ (AA/SA 1998, JUM) Utsjoen kunnan suurin kylä Utsjoen ja Tenon yhtymäkohdassa. Samuel Gustav Hermelinin kartassa vuodelta 1797 kylän nimi kirjoitettiin *"Aritzby"*. Isaac Olsenin kartassa vuodelta 1714 *"Arizbÿr"* tai *"Arizbijr"*. Nimiselitys: ks. Utsjoki (ylempi). **4** K2: **1292**

Utsjokisuun koulu – Ohcejoga skuvllaguovddáš (IL 2002) Utsjoen kirkonkylän eteläosassa sijaitseva koulu, jossa on ala- ja yläaste, lukio, uimahalli, voimistelusali ja kirjasto. **4** K2: **1293**

V

Valljášjohčohkkat (AA/SA 1998) Kolme kukkulaa *Valjjášjohka*-joen pohjoispuolella. Määriteosaselitys: ks. *Valljášjohjeaggi*, *čohkkat* = monikkomuoto sanasta *čohkka* = huippu > huiput (laki > laet). Nimiperhe: ks. *Valljášjohka.* **2** D6: **1294**

Valljášjohjeaggi (AA/SA 1998) Suo Aittijoelta 3 km kaakkoon. Pohjoissaamea; *valljáš* = epäsäännöllinen deminutiivimuoto sanasta *vallji* = runsaus, vilja(vuus) tai deminutiivin ja *valljái*-adjektiivi-attribuuttimuodon *valljaš* sekaantuma (SA 2002), *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta *johka* = joki, *jeaggi* = jänkä. Nimiperhe: ks. *Valljášjohka.* **2** D6: **1295**

Valljášjohka (AA/SA 1998) *Valljášjohjeaggi*-jängältä Tenoon laskeva joki. Nimiselitys: ks. *Valljášjohjeaggi.* Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Valljášjohčohkkat* ja *Valljášjohjeaggi.* **2** D6: **1296**

Vanadanjeaggi (SA 1999) Suo Akujärven kaakkoispuolella. Määriteosaselitys: ks. samaan nimiperheeseen kuuluva *Vanadanmaras*, *jeaggi* = jänkä. **6** E9: **1297**

Vanadanmaras (SA 1999) Marasto Akujärven eteläpuolella. Pohjoissaamea; *vanadan* = aktiomuoto verbista *vanadit* = venyskellä ~ loikoilla, *maras* = marasto. Nimiperheeseen kuuluu *Vanadanjeaggi.* **6** E9: **1298**

Varpula (3932 1) Talo Utsjoen kylältä 10 km etelään. **4** K4: **1299**

Vartamovaara – Várdámvääri (3842 1) Korkeahko vaara Venejoen itäpuolella. Mukaelmasuomennos inarinsaamesta; *várdám* = aktiomuoto verbistä *várdáđ* = tähystää. Nimiperheeseen kuuluu *Várdámkeđgi.* Vaaran päällä oli petäjä, johon kiivettiin, kun haluttiin nähdä vieläkin kauemmaksi. **11** L16: **1300**

Vartavaara – Várdámvääráášš – Várdánváráš (3824 2; UP 2002) Pieni vaara Peltojoen suun kaakkoispuolella. Mukaelmasuomennos inarinsaamesta tai pohjoissaamesta; *várdám* ~ *várdán* = aktiomuoto verbistä *várdáđ* ~ *várdát* = tähystää ~ tähyillä, *vääráášš* ~ *váráš* = deminutiivimuoto sanasta *vääri* ~ *várri* = vaara. Nimiperheeseen kuuluu Vartavaaranjänkä – *Várdámvääráájeggi.* Tämänkin vaaran päällä on petäjä, johon kiivettiin porojen tähyämiseksi (IV 2003). **10** J16: **1301**

Vartavaaranjänkä – Várdámvääráájeggi (3824 2; UP 2002) Suo Peltojoen suun eteläpuolella. Mukaelmasuomennos inarinsaamesta. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Vartavaara – *Várdámvääráášš – Várdánváráš.* **10** J16: **1302**

Váldufális ~ Gaskafális (AA/SA 1998) Tunturi *Vuogojávri*-järvestä 6 km etelä-lounaaseen. Pohjoissaamea; *váldu* = valta, valtias, *fális* = valas, *gaska* = väli. Tunturi kuuluu kolmen tunturin ryhmään, joiden yhteisnimitys ja nimiperhe on *Fállát* = valaat. **7** I10: **1303**

Várdámkeđgi (JUM) Iso kivi (kiintokallion reuna) Vartamovaaran luoteisreunalla. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Vartamovaara, *keđgi* = kivi. **11** L16: **1304**

Várdáncopma (3913 1) Kukkula Outakoskelta 2 km kaakkoon. Pohjoissaamea; *várdán* = aktiomuoto verbistä *várdát* = tähyillä, *čopma* = kukkula. **6** C9: **1305**

Várddoaijávri (AA/SA 1998) Järvi *Várddoaivi*-tunturin pohjoispuolella. Pohjoissaamea; *várdd* = yhdysosamuoto muutoin tuntemattomasta johdoksesta *várdda*, jonka taustalla saattaa olla verbi *várdát* = tähyillä, *oai* = yhdysosalyhentymä sanasta *oaivi* = pää, *jávri* = järvi. Nimiperhe: ks. *Várddoaivi.* **3** G2: **1306**

Várddoaijohka (AA/SA 1998) *Várddoaijávri*-järvestä *Rohtojohka*-jokeen laskeva joki. Määriteosaselitys: ks. *Várddoaijávri*, *johka* = joki. Nimiperhe: ks. *Várddoaivi*. **3** G2: **1307**

Várddoairáhppát (AA/SA 1998) Vaikeakulkuista maastoa *Várddoaijávri*-järven itäpuolella. Määriteosaselitys: ks. *Várddoaijávri*, *ráhppát* = kivikkoinen, jyrkänteinen ja vaikeakulkuinen maasto. Nimiperhe: ks. *Várddoaivi*. **3** G2: **1308**

Várddoaivi (AA/SA 1998) Tunturi *Báđošoaivi*-tunturin pohjoispuolella. Nimiselitys: ks. *Várddoaijávri*. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Várddoaijávri*, *Várddoaijohka* ja *Várddoairáhppát*. **3** G2: **1309**

Veajetádjagat (AA/SA 1998) Kolme Nuvvuksen *Áilegas*-tunturin etelärinteeltä *Áilegasjohka*-jokeen laskevaa puroa. Pohjoissaamea; *veajet* = kalanpoikanen, pikku tammukka, *ádjagat* = monikkomuoto sanastá *ája* = oja (puro). **2** E4: **1310**

Veanzeája (3913 1, KV 1993) *Suhpičohkka*-vaaran eteläpuolta Tenoon laskeva oja. Pohjoissaamea; *veanze* = yhdysosamuoto verbistä *veanzát* = irvistää, vääntää suuta, itkeä, vollottaa tai haava(repeämä), *ája* = oja (puro). Nimi on ehkä peräisin siitä, että puro on kova paantamaan. **6** C8: **1311**

Venejoenlompolat – Kärbisjuvluobbâlääh – Gárbbesjogaluobbalat (3842 1) Kymmenen pienen lompolon ryhmä Venejoen yläjuoksulla. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Venejoki – *Kärbisjuuhâ – Gárbbesjohka*. **11** L15: **1312**

Venejoki – Kärbisjuuhâ – Gárbbesjohka (JUM) *Pecivyetkimjävri*-järvestä Venejoenlompoloiden ja Venejärven kautta Kaamasjokeen laskeva joki. Suora suomennos ja pohjoissaamennos inarinsaamesta. Oletettavasti primäärinimi, koska joki on veneellä kuljettava. Nimiperheeseen kuuluvat Venejärvi – *Kärbisjävri – Gárbbesjávri* ja alenevassa polvessa Venejoenlompolat – *Kärbisjuvluobbâlääh – Gárbbesjogaluobbalat*. **11** K16: **1313**, **11** L16: **1313**, **11** L14: **1313**

Venejärvi – Kärbisjävri – Gárbbesjávri (3842 1) Pieni järvi Venejoen alajuoksulla Kaamasjoen itäpuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Venejoki – *Kärbisjuuhâ – Gárbbesjohka*. **11** K17: **1314**

Vesikuru (SA 1963) Kuru Vesikurujärven ja Kaamasjoen välissä. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu Vesikurujärvi. **11** L18: **1315**

Vesikurujärvi (SA 1963) Pieni lampi Hanhijängän itälaidalla. Nimiperhe: ks. Vesikuru. **11** L18: **1316**

Viercagáldu (NV 2003) Lähde *Viercagálvárit*-vaarojen välissä. Pohjoissaamea; *vierca* = pässi, *gáldu* = lähde. Primäärinimen lisäksi nimiperheeseen kuuluvat *Viercagáljohka ~ Viercaljohka, Viercagálmarrasat ~ Viercalmarrasat* ja *Viercagálvárit ~ Viercalvárit*. **6** D11: **1316A**

Viercagáljohka ~ Viercaljohka (3913 1, NV 2003) Idästä *Biesjohka*-jokeen *Biesjeaggi*-jängän pohjoispuolelta laskeva joki. Pohjoissaamea; *vierca* = pässi, *gál* = yhdysosalyhentymä sanasta *gáldu* = lähde, *johka* = joki, *viercal* = lyhentymä yhdyssanasta *viercagáldu* ”pässinlähde”. Nimiperhe: ks. *Viercagáldu*. **6** D11: **1317**

Viercagálmarrasat ~ Viercalmarrasat (NV 2003) Kaksi marastoa *Biesjeaggi*-jängältä 1–3 km pohjoiseen. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Viercagáldu*. *gál* = yhdysosalyhentymä sanasta *gáldu* = lähde, *marrasat* = monikkomuoto sanasta *maras* = marasto > marastot, *viercal* = lyhentymä yhdyssanasta *viercagáldu* ”pässinlähde”. **6** D11: **1318**

Viercagálvárit ~ Viercalvárit (NV 2003) Kaksi vaaraa *Luopmošvárit*-vaarojen pohjoispuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Viercagáldu*. *gál* = yhdysosalyhentymä sanasta *gáldu* = lähde, *várit* = monikkomuoto sanasta *várri* = vaara, *viercal* = lyhentymä yhdyssanasta *viercagáldu* ”pässinlähde”.
6 D11: **1319**

Viercanjeriidája (AA/SA 1998) *Goahppeloaivi*-tunturin länsipuolelta Tenoon laskeva oja. Määriteosaselitys: ks. *Viercagáljohka*, *njeriid* = genetiivimuoto sanasta *njearri* = matala pieni koski, *ája* = oja (puro).
1 I1: **1320**

Viercâkállu (JUM) Lyhyt ja jyrkkä koski Syysjoessa Syysjoenpalon eteläosan kohdalla. Inarinsaamea; *viercâ* = genetiivimuoto sanasta *vierccâ* = pässi, *kállu* = kallo. Koski on lyhyt ja pysty kuin pässin otsa.
11 L17: **1321**

Vilgesgeađggeája (AA/SA 1998) *Bádošoaivi*-tunturin eteläpuolelta *Bádošjohka*-jokeen laskeva oja. Pohjoissaamea; *vilges* = attribuuttimuoto sanasta *vielgat* = valkoinen, *geađgge* = genetiivimuoto sanasta *geađgi* = kivi, *ája* = oja (puro). **3** G3: **1322**

Ville Gámaláhppinvárri (3913 2) Vaara Kaamasjoen ja *Silbadatája*-ojan välissä. Pohjoissaamea; *Ville* = Ville Järvensivu (1901–1970), joka asui Utsjoen Mantojärven eteläpäässä, *gáma* = kenkä, *láhppin* = aktiomuoto verbistä *láhppit* = kadottaa > kadottama, *várri* = vaara.

”Ville oli paimentamassa tokkaa keväällä ja oli parasta aikaa valmistamassa ruokaa, sekä heinittämässä kenkää pälvellä (toinen kenkä oli jo heinitetty ja jalassa), kun tokka yht ”äkkiä rynnisti pakosalle. Ville juoksenteli kenkäpuolisena pälveltä toiselle, mutta ei voinut lähteä kauemmaksi ilman toista kenkää. Hänellä oli kuitenkin hyvä koira, joka ilman eri käskyä säntäsi tokan perään ja se olikin niin tehokas, että käänsi tokan takaisin suoraan Villen asentopaikan ylitse sillä seurauksella, että Villen heinittämätön kenkä, sekä muutkin varusteet, jotka siinä olivat, tallaantuivat kevätsohjoon ja kenkä katosi.” (NV 2003).

7 G12: **1323**

Vinšesterčopma (IL 1995) Kukkula *Cuokkágoahtejávri*-järven eteläpuolella. Pohjoissaamea; *vinšester* = Vinshester-niminen luodikko, *čopma* = kukkula.

Hannu A. Kitti (1886–1970) kadotti Vinshesterinsä *Cuokkaskáidi*-kaitaan. Ase löytyi seuraavana talvena kyseiseltä kukkulalta. Nimiperheeseen kuuluu *Vinšesterláttu*, lampi, joka on nimetyn kukkulan vieressä. **7** J12: **1324**

Vinšesterláttu (AA/SA 1998) Lampi *Cuokkágoahtejávri*-järven eteläpään kaakkoispuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Vinšesterčopma*, *láttu* = lampi. **7** J12: **1325**

Vulležiidgirku (AA/SA 1998) *Mádjohka*-joen etelärannalla oleva kukkula, jota on palvottu seitana. Pohjoissaamea; *vulležiid* = monikon genetiivimuoto sanasta *vulleš* > *vulležat* = monikon deminutiivimuoto nimestä *Vulle* = Olli. *Vulležat* on eräs Aikion sukuhaara Utsjoella, *girku* = kirkko. Samuli Paulaharjun mukaan ”Paksujalan Vullitse” eli *Gassajuol-Vulle* (Uula Matinpoika Aikio, 1813–1892), joka oli Sauva-Pekan (ks. Säytsjärvi) vävy, on entisinä aikoina palvellut siinä jumalaansa (Seitoja ja seidan palvontaa, s. 33, Taka-Lappia s. 77). **3** J7: **1326**

Vuogojárjeaggi (3913 2) Suo *Vuogojávri*-järven eteläpuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Vuogojávri*, *jár* = yhdysosalyhentymä sanasta *jávri* = järvi, *jeaggi* = jänkä. **7** J9: **1327**

Vuogojárjohka (AA/SA 1998) *Vuogojárvi*-järvestä *Cuoggá*-jokeen laskeva joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Vuogojávri*, *jár* = yhdysosalyhentymä sanasta *jávri* = järvi, *johka* = joki.
7 J9: **1328**, **8** K9: **1328**

Vuogojármaras (3913 2) Marasto *Vuogojávri*-järven itäpuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Vuogojávri*, *maras* = marasto. **7** J9: **1329**

Vuogojávri (3913 2) Suurehko järvi Kevon luonnonpuiston itälaidassa. Pohjoissaamea; *vuogo* = mahdollisesti mukaelmapohjoissaamennos inarinsaamen *vuággu-* = kolo-sanan genetiivimuodosta *vuágu* = kolon, *jávri* = järvi.

Samuli Aikion kertoman mukaan ensimmäiset Aikiot saapuivat Utsjoelle Inarin puolelta ja asettuivat *Vuogojávri*-järven rannalle ollen siis inarinsaamelaisia. Nämä Aikiot muuttivat myöhemmin Norjaan. Samuli Aikion mukaan kysymys on luultavasti kadonneesta mytologisesta nimestä *vuohku* = vaakalintu (mm. kalevalainen jättilintu), nykyään *guottán*. Terho Itkonen kirjoittaa (KSVK 52, s. 297):

”muodollisesti se voisi olla ”hahlojen rautakoukkua ” merkitsevästä sanasta joka on kirjattu länsiruijanlapista (Nielsen: vuokko) ja koltastakin (T. I. Itkonen: vuohkk[a]).”

Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat *Vuogojármárás, Vuogojárjeaggi, Vuogojárjohka ja Uhcit Vuogojávri.* **7** J9: **1330**

Vuohččojeaggi (AA/SA 1998) Suo Kevojokisuulta 4 km etelään. Pohjoissaamea; *vuohčču* = yhdysosalyhentymä sanasta *vuohčču* = kapea vetinen suo, *jeaggi* = jänkä. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Vuohččojohka.* **3** J6: **1331**

Vuohččojohka *Vuohččojávri*-järvestä Mieraslompolan kohdalta Utsjokeen laskeva joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Vuohččojeaggi*, *johka* = joki. **8** L9: **1332**

Vuolimuš Bálddotjávri (AA/SA 1998) Järvi *Stuorra Bálddotjávri* -järven luoteispuolella. Pohjoissaamea; *vuolimuš* = alimmainen, *bálddot* = johdos sanasta *bálda* = vieri (KSVK 52, s. 296), *jávri* = järvi. Nimiperhe: ks. *Stuorra Bálddotjávri.* **4** K7: **1333**

Vuolimušbihttá (AA/SA 1998) Tenon Yläkönkään alin koski. Määriteosaselitys: ks. *Vuolimuš Bálddotjávri*, *bihttá* = pala, kappale. **1** H1: **1334**

Vuolimuš Cuokkajávri (AA/SA 1998) Järvi Mierasjärven eteläpäästä 7 km länteen. Määriteosaselitys: ks. *Vuolimuš Bálddotjávri*, *cuokka* = genetiivimuoto merkitykseltään tuntemattomasta sanasta *cuoggá*, *jávri* = järvi. Nimiperhe: ks. *Cuoggá ~ Cuokkajohka.* **8** K10: **1335**

Vuolimuš Čieskadasjávri (3913 2) *Keräsjávri*-järven ja Utsjoen ja Inarin kuntien rajan välisistä järvistä pohjoisin. Määriteosaselitys: ks. *Vuolimuš Bálddotjávri*, *čieskadas* = johdos verbistä *čieskat* = halkaista konttiluuta, *jávri* = järvi. Nimiperhe: ks. *Bajimuš Čieskadasjávri.* **7** J12: **1336**

Vuolimuš Njaggaleapme (3913 2) Kevon vesistön *Njaggaleamet*-järvistä pohjoisin. Määriteosaselitys: ks. *Vuolimuš Bálddotjávri*, *njaggaleapme* = aktiomuoto tuntemattomasta verbistä *njaggalit*, vrt. *njangalit* = rojahtaa pitkälleen. Nimiperheeseen kuuluvat *Bajimuš Njaggalanluoppal* ja *Bajimuš Njaggaleapme*, jotka muodostavat yhteisnimen *Njaggaleamet* (ilmeisesti primäärinimi, joka ei esiinny numeroituna nimenä tässä kirjoituksessa). Nimiperheeseen kuuluvat *Njaggalanjeaggi*, *Njaggalanjohka* ja *Vuolit Njaggalanjohka.* **3** J7: **1337**, **7** J8: **1337**

Vuolit Beatnatjohka (AA/SA 1998) *Beatnatskáidi*-kaidan pohjoispuolelta *Cuoggá*-jokeen laskeva joki. Pohjoissaamea; *vuolit* = alempi, *beatnat* = lyhyempi genetiivimuoto sanasta *beana* = koira (pitempi genetiivimuoto olisi *beatnaga)*, *johka* = joki. Nimiperhe: ks. *Beatnatskáidi.* **8** K10: **1338**, **7** J10: **1338**

Vuolit Bievlajávri (AA/SA 1998) Alimmainen järvi *Bievlajohka*-joessa. Määriteosaselitys: ks. *Vuolit Beatnatjohka*, *bievla* = pälvi, *jávri* = järvi. Nimiperhe: ks. *Bievlajohka.* **7** I13: **1339**

Vuolit Bahtacáhcoája (AA/SA 1998) *Stuorra Mávnna* -tunturin länsipuolelta *Mávnnaávži*-kurussa virtaavaan jokeen laskeva oja. Määriteosaselitys: ks. *Vuolit Beatnatjohka*, *bahta* = takapuoli (ahteri), *cáhco* = yhdysosamuoto sanasta *cáhcu* = viiva, *ája* = oja (puro). Nimiperhe: ks. *Bahtacáhcu*. **2** D7: **1340**

Vuolit Bursaája (AA/SA 1998) *Bursačohkka*-tunturin länsipuolelta *Bursajeaggi*-jängän kautta *Jeagelveijohka*-jokeen laskeva oja. Määriteosaselitys: ks. *Vuolit Beatnatjohka*, *bursa* = kukkaro, *ája* = oja (puro). Nimiperhe: ks. *Bursačohkka*. **2** D7: **1341**

Vuolit Cuokkajávri (AA/SA 1998) Utsjoen vesistön jokijärvi Mierasjärvestä 6 km alavirtaan. Määriteosaselitys: ks. *Vuolit Beatnatjohka*, *cuokka* = genetiivin yhdysosamuoto tuntemattomasta sanasta *cuoggá*, *jávri* = järvi. G. Wahlenbergin valmistamassa ja S. G. Hermelinin kustantamassa kartassa "Karta Öfver Kemi Lappmark" vuodelta 1802 nimi on kirjoitettu muotoon *"Scnoagajauri"*. Nimiperhe: ks. *Cuoggá ~ Cuokkajávri*. **8** K8: **1342**

Vuolit Divgaája (AA/SA 1998) *Nuvvosjohka*-jokeen etelästä 6 km Nilijokisuulta itään laskeva oja. Määriteosaselitys: ks. *Vuolit Beatnatjohka*, *divga* = pieni pyöreäsuinen kello (tiuku), *ája* = oja (puro). Nimiperhe: ks. *Bajit Divgaája*. **2** E5: **1343**

Vuolit Gompunája (3913 2) *Gárdečopma*-kukkulan itäpuolelta Kevojokeen laskeva oja. Määriteosaselitys: ks. *Vuolit Beatnatjohka*, *gompun* = oletettavasti aktiomuoto tuntemattomasta verbistä *gomput*, *ája* = oja. Nimiperhe: ks. *Gompunčohkka*. **7** H10: **1344**

Vuolit gorži (IL 1995) Putous *Cuoggá*-joessa 7 km joensuusta ylävirtaan. Määriteosaselitys: ks. *Vuolit Beatnatjohka*, *gorži* = putous. **8** K9: **1345**

Vuolit Hánasája (AA/SA 1998) Tenoon 1,5 km Aittijoelta ylävirtaan laskeva puro. Määriteosaselitys: ks. *Vuolit Beatnatjohka*, *Hánas* = eräs Hans-nimen muoto, *ája* = oja (puro). Nimiperheeseen kuuluu *Bajit Hánasája ~ Hándalája*. **2** D5: **1346**

Vuolit Mierašguoika (AA/SA 1998) Koski Mieraslompolan ja *Ráŋkeluoppal*-lompolon välissä. Määriteosaselitys: ks. *Vuolit Beatnatjohka*, *mieraš* = tuntematon sana, *guoika* = koski. Nimiperhe: ks. Mierasjärvi – *Mierašjávri*. **8** L9: **1347**

Vuolit Njaggalanjohka (3913 3) Lukkokukkulan eteläpuolelta Kevojokeen laskeva joki. Määriteosaselitys: ks. *Vuolit Beatnatjohka*, *njaggalan* = aktiomuoto tuntemattomasta verbistä *njaggalit*, *johka* = joki. Ks. kuitenkin *Vuolimuš Njaggaleapme*. Nimiperhe: ks. *Bajit Njaggaleapme*. **7** I8: **1348**

Vuolit Rávdoluoppal (AA/SA 1998) Lompolo *Bajit Rávdoluoppal* -lompolon ja *Cuoggá*-joen välissä. Määriteosaselitys: ks. *Vuolit Beatnatjohka*, *rávdo* = yhdysosamuoto sanasta *rávdu* = rautu, *luoppal* = lompolo. Nimiperhe: ks. *Cuokkaskáidde Rávdojávri*. **8** K10: **1349**

Vuolit Rávdoroggejávri (AA/SA 1998) Järvi Mierasjärven eteläpäästä 3 km etelä-kaakkoon. Määriteosaselitys: ks. *Vuolit Beatnatjohka*, *rávdo* = yhdysosamuoto sanasta *rávdu* = rautu, *rogge* = genetiivimuoto sanasta *roggi* = kuoppa, notkelma *jávri* = järvi. Nimiperhe: ks. *Rávdoroggi*. **8** L11: **1350**

Vuolit Sávzaluoppal (3913 2) Lompolo *Sávzajávri*-järven itäpuolella. Määriteosaselitys: ks. *Vuolit Beatnatjohka*, *sávza* = lammas, *luoppal* = lompolo. Nimiperhe: ks. *Sávzajávri*. **7** I12: **1351**

Vuolit Sieiddejávri (KV 1993) Pienempi Outakosken koillispuolella olevista *Sieiddejávrrit*-järvistä. Määriteosaselitys: ks. *Vuolit Beatnatjohka*, *sieidde* = genetiivimuoto sanasta *sieidi* = seita, jávri = järvi. Nimiperhe: ks. *Sieiddegeađgi*. **6** C8: **1352**

Vuollašjohka (3913 1) Luomusjärven itäpuolelta Kaamasjokeen laskeva joki. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Vuollašvárri*, *johka* = joki. **6** E13: **1353**

Vuollašoaivi (3913 1) Vaara *Vuollašjohka*-joen ja *Geatkegiellasoaivi*-kukkulan välissä. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Vuollašvárri*, *oaivi* = pää. **6** E13: **1354**

Vuollašvárri (3013 1) Noin 5 km pitkä vaara *Vuollašjohka-* ja *Leammašjohka*-jokien välissä. Pohjoissaamea; *vuollaš* = tuntematon sana, *várri* = vaara. Nimiperheeseen kuuluvat *Vuollašjohka* ja *Vuollašoaivi*. **6** E13: **1355**

Vuolledállu (AA/SA 1998) Rovisuvannon kylän pohjoisin talo. Määriteosaselitys: ks. *Vuolleseavttet*, *dállu* = talo. **5** B11: **1356**

Vuolleseavttet (AA/SA 1998) Lännestä Mantojärven pohjoispäähän laskeva joki. Pohjoissaamea; *vuolle* = ala (esim. alajuoksu), *seavttet* = tuntematon sana, joka muodoltaan voisi olla johdos sanasta *seakti* = syötti (SA 2002). Nimiperheeseen kuuluvat *Badjeseavttet* ja alenevassa polvessa *Vuolleseavttetvárri*. **3** J3: **1357**

Vuolleseavttetvárri (AA/SA 1998) Vaara Mantojärven pohjoispään länsipuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Vuolleseavttet*, *várri* = vaara. **3** J2: **1358**

Vuomavaara – Vuomvääri – Vuopmavárri (3842 1, SA 1963) Suurehko vaara Utsjoentien länsipuolella Inarin kunnan puolella. Mukaelmasuomennos inarinsaamesta, joka lienee mukaelmainarinsaamennos pohjoissaamen sanasta *vuopmi* = vuoma. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat Vuomavaaranjänkä – *Vuomvärjeggi*, Vuomavaaranjärvi – *Vuomvärjävri* – *Vuopmavárjávri*, Vuomavaaranjärvi – *Vuomvärjävri* – *Vuopmavárjávri*, Vuomavaaranoja – *Vuomvärjuuvâš* – *Vuopmavárejohka* ja *Vuomvär-Hiävujuuhâ* (ks. Hevojoki). **11** K15: **1359**

Vuomavaaranjänkä – Vuomvärjeggi (2842 1) Suo Vuomavaaran eteläpuolella. Mukaelmasuomennos inarinsaamesta. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Vuomavaara – *Vuomvääri* – *Vuopmavárri*. **11** K15: **1360**

Vuomavaaranjärvi – Vuomvärjävri – Vuopmavárjávri (3842 1, SA 1963) Järvi Vuomavaaran koillispuolella. Mukaelmasuomennos inarinsaamesta. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Vuomavaara – *Vuomvääri* – *Vuopmavárri*. **11** K15: **1361**

Vuomavaaranoja – Vuomvärjuuvâš – Vuopmavárejohka (3842 1, SA 1963) Vuomavaaranjängältä Kaamasjokeen laskeva oja. Mukaelmasuomennos inarinsaamesta. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. Vuomavaara – *Vuomvääri* – *Vuopmavárri*. **11** K15: **1362**

Vuopmanjohjeaggi (3911 2) Suo Karigasniemen Ailikkaan lounaispuolella. Määriteosaselitys ja nimiperhe: ks. *Vuopmanjohka*, *joh* = yhdysosalyhentymä sanasta, *johka* = joki, *jeaggi* = jänkä. **5** B13: **1363**

Vuopmanjohka (3911 2) Karigasniemen Ailikkaan lounaispuolelta Inarijokeen laskeva joki. Pohjoissaamea; *vuopman* = peuranpyyntiaitaus, *johka* = joki. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluu *Vuopmanjohjeaggi*. **5** B13: **1364**

Vuopme-Áitevárri (AA/SA 1998) Vaara Nilijoen itäisimmän mutkan pohjoispuolella. Määriteosaselitys: ks. *Vuopme-Biesvárri*, *áite* = yhdysosamuoto sanasta *áiti* = aitta, varasto, *várri* = vaara. Vaara kuuluu perusosaltaan samannimiseen vaararyhmään, jota voitaneen pitää nimiperheenä, koska vaarat ovat peräkkäin. Ryhmän muut vaarat ovat *Duottar-Áitevárri* ja *Iŋgá Áitevárri*. **2** F6: **1365**

Vuopme-Biesvárri (3913 1) *Biesvárit*-vaaroista pohjoisisin. Pohjoissaamea; *vuopme* = yhdysosamuoto sanasta *vuopmi* = metsäinen jokilaakso (vuoma), *bies* = tuntematon sana, joka voisi olla yhdysosalyhentymä esim. sanasta *beassi* = pesä, *várri* = vaara. Nimiperhe: ks. *Biesjávrrit*. **6** C10: **1366**

Vuoskkojávri ~ Skáidejávri (AA/SA 1998) Järvi Kevojokisuulta 2 km lounaaseen. Pohjoissaamea; *vuoskko* = yhdysosamuoto sanasta *vuoskku* = ahven, *jávri* = järvi, *skáide* = yhdysosamuoto sanasta *skáidi* = kaira jokien välissä (kaita). **3** J5: **1367**

Vyeleeb Piergivärjävrjuuvâš (JUM) Eteläisimmästä Pierkivaaranjärvestä Kaamasjokeen laskeva pieni joki. Inarinsaamea; *vyeleeb* = alempi, *piergi* = tuntematon sana, joka viittaa inarinsaamen verbiin *piergiđ* = pärjätä, *vär* = yhdysosalyhentymä sanasta *vääri* = vaara, *jävr* = yhdysosalyhentymä sanasta *jävri* = järvi, *juuvâš* = deminutiivimuoto sanasta *juuhâ* = joki > jokinen. Nimiperhe: ks. Pierkivaaranjärvet – *Piergivärjäävrih*. **11** L17: **1368**

Vyelemušluobâl (MUM) Lompolo Venejoen puolivälissä. Inarinsaamea; *vyelemuš* = alin, *luobâl* = lompolo. Lompolo on Venejoen alimmaisin. **11** L15: **1369**

Vyelemuš Piergivärjävri (JUM) Pierkivaaranjärvistä eteläisin. Inarinsaamea; *vyelemuš* = alimmainen, *piergi* = tuntematon sana, joka viittaa inarinsaamen verbiin *piergiđ* = pärjätä, *vär* = yhdysosalyhentymä sanasta *vääri* = vaara, *jävri* = järvi. Nimiperhe: ks. Pierkivaara – *Piergivääri*. **11** L17: **1370**

Värikurrâ (JUM) Kuru Pierkivaaran Saarijärveltä lounaaseen. Inarinsaamea; *väri* = yhdysosalyhentymä sanasta *vääri* = vaara, *kurrâ* = kuru. Nimiperhe: ks. Pierkivaara – *Piergivääri*. **11** L16: **1371**

Väripohe (JUM) Laakso Pierkivaaran eteläisimmän ja keskimmäisen osan välissä. Määriteosaselitys: ks. *Värikurrâ*, *pohe* = kapeikko eli laakso maastossa. Nimiperhe: ks. Pierkivaara – *Piergivääri*. **11** L17: **1372**

Y

Ylempi Kivivuopajajärvi – Paajeeb Keđgivyeppeejävri (3842 1) Järvi Vuomavaaranjängän eteläpäässä. Suora suomennos inarinsaamesta. Nimiperhe: ks. *Keđgivyeppee*. **11** K16: **1373**

Ylempi Kuntsalompolo – Bajit Gunžžáluoppal – Paajeeb Kunžááluobâl (3824 2, JUM) Lompolo Kuntsajoessa. Mukaelmasuomennos ja mukaelmainarinsaamenos pohjoissaamen nimestä, jonka merkitys ei ole tiedossa. Nimiperhe: ks. Kuntsajärvi – *Gunččájávri – Kunžáájävri*. **10** I14: **1374**

Ylitalo (OP) Talo Utsjoen kylältä 1,5 km Karigasniemen suuntaan. **1** J1: **1375**

Ylä-Jalve – Badje-Jalvi (AA/SA 1998) Talo *Gistuskáidi*-kaidan ja Tenon välissä. Mukaelmasuomennos pohjoissaamesta; *jalvi* = suvanto kahden kosken välissä. Tenossa on talon kohdalla suvanto Yläkönkään *Gaskkamušbihttá-* ja *Vuolimušbihttá*-koskien välissä.

Ylä-Jalve on nuorena tuberkuloosiin kuolleen saamelaiskirjailijan *Lemehaš Piehtár*in(Pedar Jalvi, 1888–1916) syntymäpaikka. Piera Helander, joka oli hänen senaikainen nimensä, hakeutui opettajanoppiin Jyväskylän seminaariin vuonna 1911. Opintojensa ohella hän aloitti siellä myös kirjalliset työnsä aluksi suomen kielellä kirjoittajanimellä Pekka Pohjansäde. Hänen toiveenaan oli päästä opettajaksi valmistumisen jälkeen kansansa pariin opettajaksi. Toive ei kuitenkaan koskaan toteutunut, vaan hän joutui tyytymään opettajan toimeen Savitaipaleella lähellä Lappeenrantaa.

Jo opiskeluaikana saatu tuberkuloosi oli edennyt niin pitkälle, että opettajaksi valmistumisensa jälkeen Helander jaksoi opettaa vain yhden lukukauden. Kuultuaan lääkäriltään elinaikansa olevan enää kovin lyhyt hän päätti palata vielä viimeisen kerran kotiinsa nähdäkseen Rastekaisojen lumihuiput ja kuullakseen Yläkönkään kohinan. Tämäkään toive ei toteutunut, koska hänen voimansa ehtyivät Inarissa elokuun 22. päivänä 1916. Hänet haudattiin saman kuukauden aikana Inarin hautausmaalle jonne pystytettiin muistokivi 50 vuotta myöhemmin (Lohkamušak s. 136–139, toim. Pekka Lukkari).

1 G1: **1376**

Yläköngäs – Badjegievŋŋis (AA/SA 1998) Kolmiosainen koski Tenossa noin 20 km Utsjoelta Karigasniemen suuntaan: *Bajimušbihttá, Gaskkamušbihttá* ja *Vuolimušbihttá*. Suora suomennos pohjoissaamesta. **1** G1: **1337**, **1** G1: **1337**, **1** H1: **1377**

Ä

Äimäjoki – Áibmejohka (AA/SA 1998) *Uhca Áibmejohvárri* -vaaran pohjoispuolta Tenoon laskeva joki. Suora suomennos pohjoissaamesta. Primäärinimi, jonka nimiperheeseen kuuluvat Äimäjoki – *Áibmejohka* (talo), *Stuorra Áibmejohvárri* ja *Uhca Áibmejohvárri*. **1** J1: **1378**

Äimäjoki – Áibmejohka (AA/SA 1998) Talo Tenon rannalla Äimäjoen suulla. Suora suomennos pohjoissaamesta. G. Wahlenbergin tekemässä ja S. G. Hermelinin kustantamassa kartassa ”Karta Öfver Kemi Lappmark” vuodelta 1802 nimi on kirjoitettu muotoon *”Aimio”*. **4** K2: **1379**

Lähteet

Arkistolähteet

Aikio, Ante & Aikio, Samuli 1998: Saamenkielisten paikannimien numerisoinnin yhteydessä kerätty paikannimiaineisto Utsjoen kunnan alueella. (AA/SA 1998). – Maanmittauslaitos, Helsinki.

Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen nimiarkiston paikannimikokoelmat vuoteen 1995 saakka. Kokoelma perustuu Samuli Aikion (SA 1964), Káre Vuolabin (KV 1993), Matti Morottajan (MM 1974) ja Pekka Sammallahden (PS 1985) kokoamiin paikannimiin sekä Toivo Immanuel Itkosen (1891–1968) (TII 1963) kokoamaan ja vuonna 1963 luovuttamaan paikannimikokoelmaan. – Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsinki.

Sanakirjat ja hakuteokset

Itkonen, E. 1986–1987: Inarilappisches Wörterbuch I–III. Toim. Raija Bartens ja Lea Laitinen. – Suomalais-ugrilainen seura, Helsinki. 1331 s.

Sammallahti, P. 1989: Sámi–suoma sátnegirji – Saamelais–suomalainen sanakirja. – Jorgaleaddji Oy, Utsjoki. 527 s.

— 1993: Sámi–suoma–sámi sátnegirji – Saamelais–suomalais–saamelainen sanakirja. – Jorgaleaddji Oy, Utsjoki. 592 s.

— & Morottaja, M. 1993: Säämi–suomâ sänikirje – Inarinsaamelais–suomalainen sanakirja. – Girjegiisá, Utsjoki. 165 s.

Tietosanakirja: CD Fakta 2001: – Tietosanakirjat, WSOY.

Valpola, V. 1976: 10-osainen Tietosanakirja Fakta osa 1. – WSOY, Helsinki.

Haastattelut

Aikio Lento (LA 2002)
Aikio Matti (MA)
Aikio Samuli (SA 1998), (SA 2000) ja (SA 2001)
Guttorm Veikko *1947 (VG 2002)
Holmberg Veikko August *1945 (VAH)
Kitti Hans *1935 (HK 2003)
Kyrö Kari (KK 2002)
Laiti Irma (IL 2002)
Lukkari Antti *1928 (AL 2002)
Mattus Jouni Iisakki *1937 (JIM)
Mattus Juhan Uula 1935–1998 (JUM)
Mattus Matti Uula *1939 (MUM)
Nordberg Aulis (AN 2002)
Nuorgam Uula Hans Kaamasmukasta *1925 (HN 2003)
Paadar Uula (Pikku-Paatarin Uula) *1936 (UP) ja (UP 2002)
Paltto Otto *1948 (OP)
Pieski Hans (HP 2003)
Saijets Uula (US)
Valle Heikki Edvard (Nuutin Heikki) *1927 (HEV)
Valle Iivari *1937 (IV 2003)
Valle Niilo *1937 (NV 2003)
Valle Sammeli (Nuutin Sammeli) *1912 (SV)
Waltari Ursula (UW 2002)

Kirjallisuus

Itkonen, Terho 1972: Lapin paikannimistön huoltoa. – Teoksessa: Nimikirja. Kalevalaseuran vuosikirja 52 (KSVK 52). WSOY, Porvoo. S. 284–304.

Itkonen, T. I. 1961: Kvasisuomalaisia Lapin paikannimiä. – Virittäjä 1961 nro 1: 1–13.

— 1966 Lappalaisia paikannimiä 1500-luvulta. – Suomalais-ugrilaisen seuran vuosikirja 67 (LPN 1500). Suomalais-ugrilainen seura, Helsinki. 32 s.

— 1984: Suomen lappalaiset vuoteen 1945 I–II. 2 p. – WSOY, Porvoo. 589 + 629 s.

Koskimies, A. V. & Itkonen T. I. 1978 (1917): Inarinlappalaista kansantietoutta (ILK). Uusintapainoksen toim. Lea Laitinen. – Suomalais-ugrilaisen seuran toimituksia 167. 417 s.

Laiti, I. 1995: ”Ohcejohsis báikenamat” (Utsjoenlaakson paikannimet) (IL 1995). – Käsikirjoitus pro gradu -työtä varten, Irma Laiti. 35 s.

Lukkari, P. 1972: Lohkamušak. – Lapin Sivistysseuran toimituksia N:r 32, Suomalaisen Kirjallisuuden Kirjapaino Oy, Helsinki. 274 s.

Paulaharju, S. 1927: Taka-Lappia. – Kustannusosakeyhtiö Kirjan kirjapaino, Helsinki. 329 s.

— 1932: Kokoelmasta Vähäisiä kirjelmiä LXXXIV, Seitoja ja seidan palvontaa. – Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki. 54 s.

Kartat

Hermelin, S. G. 1797: Geokraphiske kartor öfver Swerige.

Karttakeskus 2001: Utsjoki Kevo ulkoilukartta 2001, viittauksissa (UKU 2001). – Karttakeskus, Helsinki.

Lapin maanmittaustoimisto 2001: Inarin osoite- ja virkistyskartta, viittauksissa (OVK 2001). – Genimap, Helsinki.

Olsen, Isaac 1914: Kart over Finnmarkskysten med tilgrensende delar av Russland. Alkuperäinen kartta 41x62 cm. – Universitetsbiblioteket i Trondheim.

Peruskartat 1: 20 000: 3824 06, 3924 09 – 12, 3842 01 – 03, 3911 10 – 12, 3914 01 + 3912 10, 3914 04, 3913 01 – 12, 3914 05 + 02, 3914 06 – 12, 3923 07 + 3923 04, 3923 10, 3931 01 – 04, 3932 01 – 02, 3932 03 + 3941 01. – Maanmittauslaitos, Helsinki.

Schnitler, P. 1744–1745: Kart no. 134 b i Riksarkivet. – Kristiania.

Topografikartat 1: 50 000: 3923 2 Kistuskaidi 1980, 3914 1 Paistunturit 1981, 3914 2 Erttegvarri 1979, 3932 1 Utsjoki 1979, 3911 2 Karigasniemi Gregasnjárga 2000, 3913 1 Outakoski 2000, 3913 2 Vuogojávri 2001, 3931 1 Mieraslompolo 1975, 3824 1 Buresoaivi 2000, 3824 2 Kaamasmukka Gámasmohkki 2000, 3842 1 Tuuruharju Tuurupuolžâ 2000. – Maanmittauslaitos, Helsinki.

Wahlenberg, G. 1802: Karta öfver Kemi Lappmark. – Teoksessa: Geografisk och ekonomisk beskrifning om Kemi Lappmark i Vesterbottens höfdingdöme med geografisk karta på bergs-rådet Friherre S. G. hermelins anmodan, författad af Göran Wahlenberg. Carl Delen, 1804. Näköispainos: Karttakeskus, Helsinki, 1994.

Kevon luonnonpuistossa ja Paistunturin erämaassa esiintyvät Suomen kansainväliset vastuulajit

Suomen osuus Euroopan kannasta: I = 15–30 %, II = 30–45 %, III = > 45 %, IV = 100 % (Rassi ym. 2001). Tietolähteet: Lapin tutkimusasema Kevon kasvirekisteri, Turun yliopiston kasvikokoelmat ja Ympäristöhallinnon Hertta-tietojärjestelmän Eliölajit-osio.

PUTKILOKASVIT	
Antennaria nordhageniana	ruijankissankäpälä, II
Botrychium boreale	pohjannoidanlukko, I
Botrychium lanceolatum	suikeanoidanlukko, II
Botrychium multifidum	ahonoidanlukko, I
Carex laxa	velttosara, II
Carex livida	vaaleasara, II
Carex tenuiflora	viitasara, I
Chrysosplenium tetrandrum	lapinlinnunsilmä, II
Diplazium sibiricum	myyränporras, I
Eriophorum brachyantherum	himmeävilla, I
Gymnocarpium continentale	idänimarre, III
Isoëtes echinospora	vaalealahnanruoho, I
Isoëtes lacustris	tummalahnanruoho, I
Pinquicula villosa	karvayökönlehti, II
Polemonium acutiflorum	kellosinilatva, II
Ranunculus lapponicus	lapinleinikki, I
Sparganium hyperboreum	pohjanpalpakko, I
Subularia aquatica	äimäruoho, I
Thalictrum simplex ssp. *boreale*	pohjanhoikkaängelmä, III
Thymus serpyllum ssp. *tanaënsis*	tenonajuruoho, III
Urtica dioica ssp. sondenii	pohjannokkonen, I

MAKSASAMMALET	
Harpanthus flotowianus	korpikaltiosammal
Scapania crassiretis	pahtakinnassammal
Scapania paludosa	hetekinnassammal
Tritomaria polita (Saccopasis polita)	pussikämmensammal

LEHTISAMMALET	
Aplodon wormskioldii	sopulinsammal
Bartramia halleriana	pahtaomenasammal
Brachythecium erythrorhizon	ryppysuikerosammal
Brachythecium latifolium	sopulinsuikerosammal
Cinclidium subrotundum	luhtakilpisammal
Cynodontium suecicum	isotorasammal
Dicranum acutifolium	taigakynsisammal
Dicranum angustum	äimäkynsisammal
Dicranum drummondii	pohjankynsisammal
Herzogiella turfagea	korpihohtosammal
Isopterygiopsis alpicola	pohjankiiltosammal
Meesia hexasticha	pohjannuijasammal
Meesia longiseta	isonuijasammal
Mnium lycopodioides	purolehväsammal
Mnium spinosum	pohjanlehväsammal
Myrinia pulvinata	tulvasammal
Orthotrichum pylaisii	lokinhiippasammal
Philonotis seriata	särmälähdesammal,
Polytrichum jensenii	rantakarhunsammal
Pseudoleskeella papillosa	pohjanvaskisammal
Rhizomnium gracile	kuusamonlehväsammal
Sphagnum aongstroemii	kuultorahkasammal
Sphagnum wulfianum	pallopäärahkasammal
Ulota curvifolia	pohjantakkusammal

Paistunturin–Kevon alueen indeksikartta ja nimistökartat

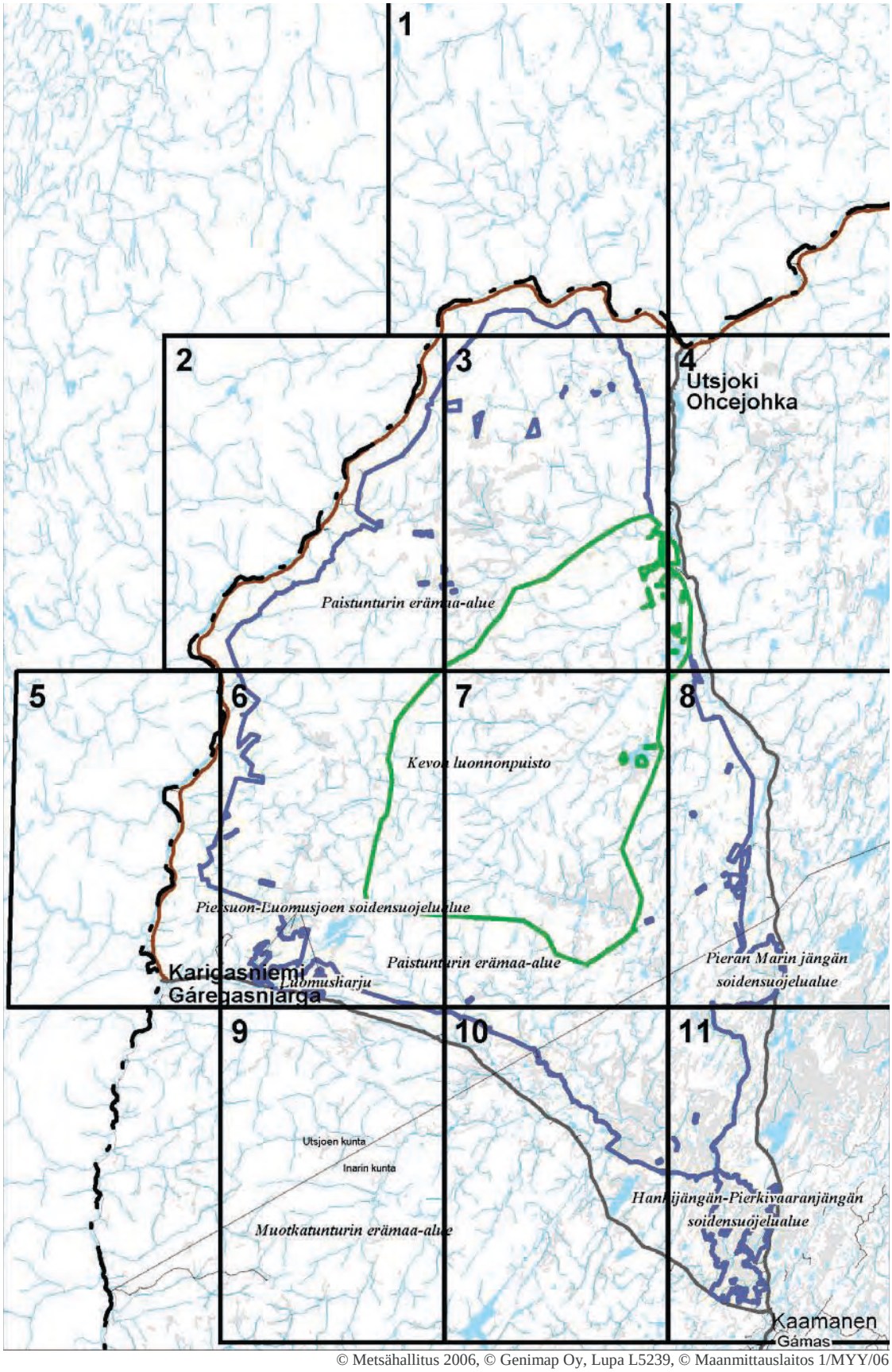

© Metsähallitus 2006, © Genimap Oy, Lupa L5239, © Maanmittauslaitos 1/MYY/06

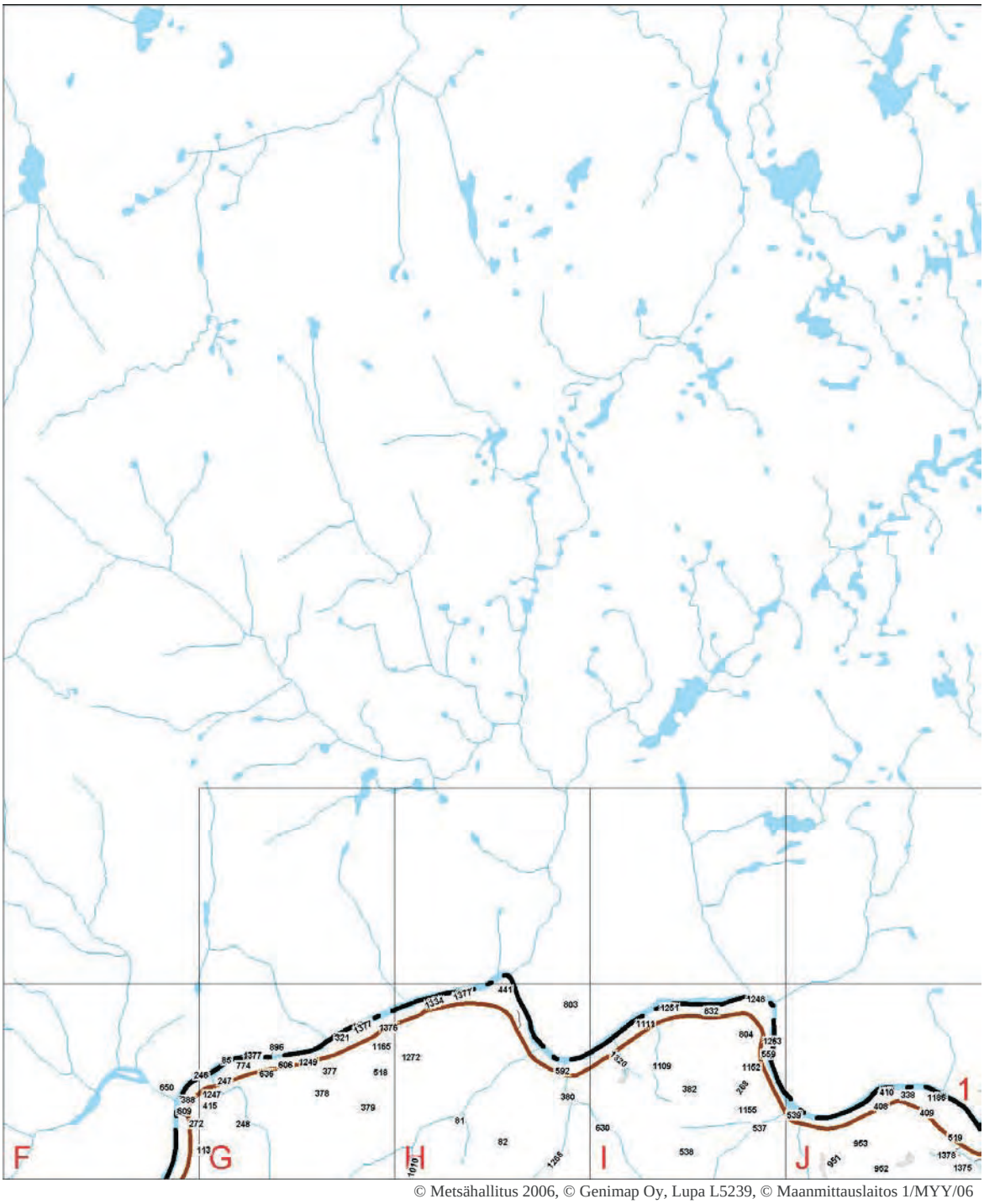

© Metsähallitus 2006, © Genimap Oy, Lupa L5239, © Maanmittauslaitos 1/MYY/06

Karttalehti 3923 2, Kistusskaidi.

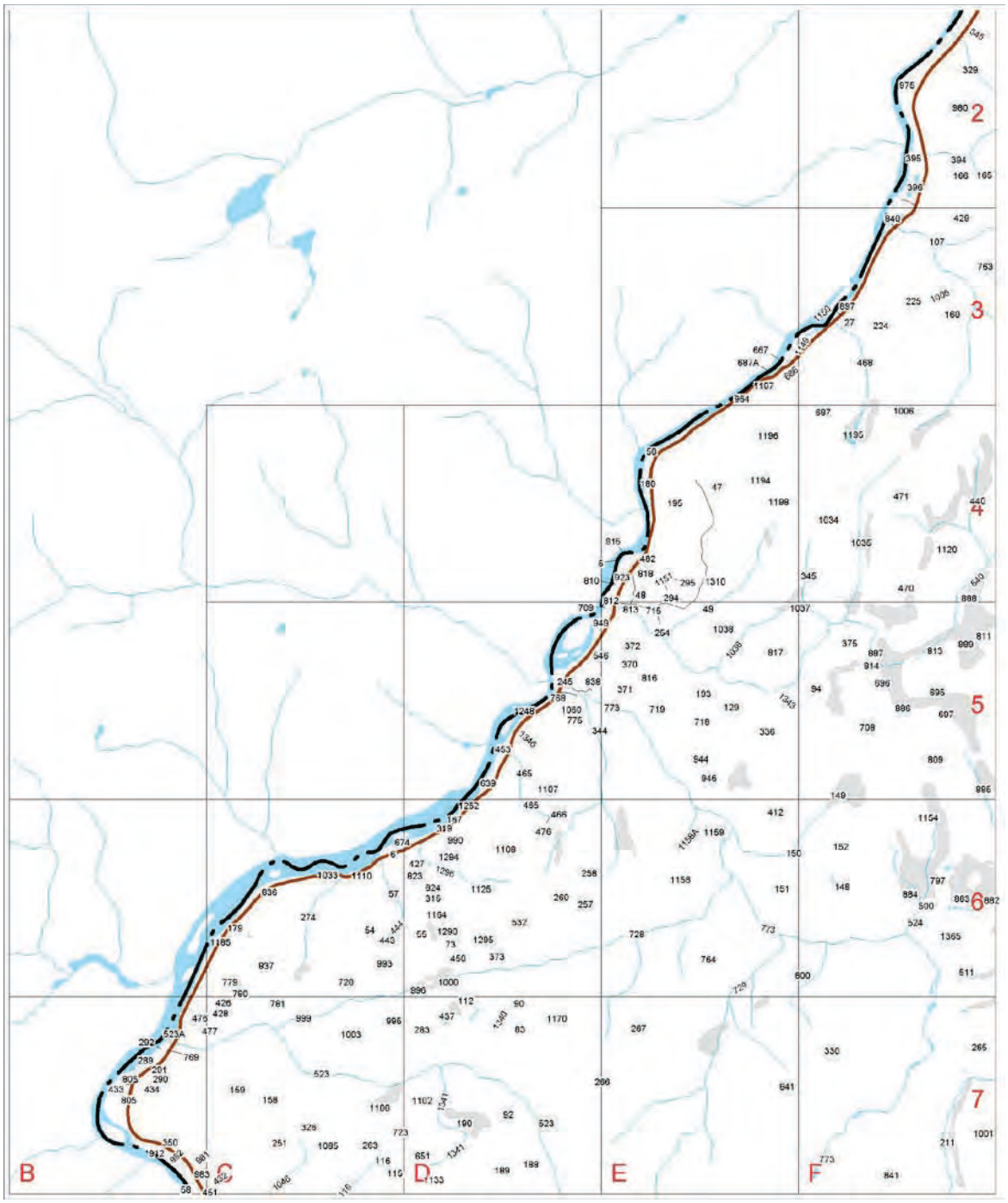

© Metsähallitus 2006, © Genimap Oy, Lupa L5239, © Maanmittauslaitos 1/MYY/06

Karttalehti 3914 1, Paistunturit.

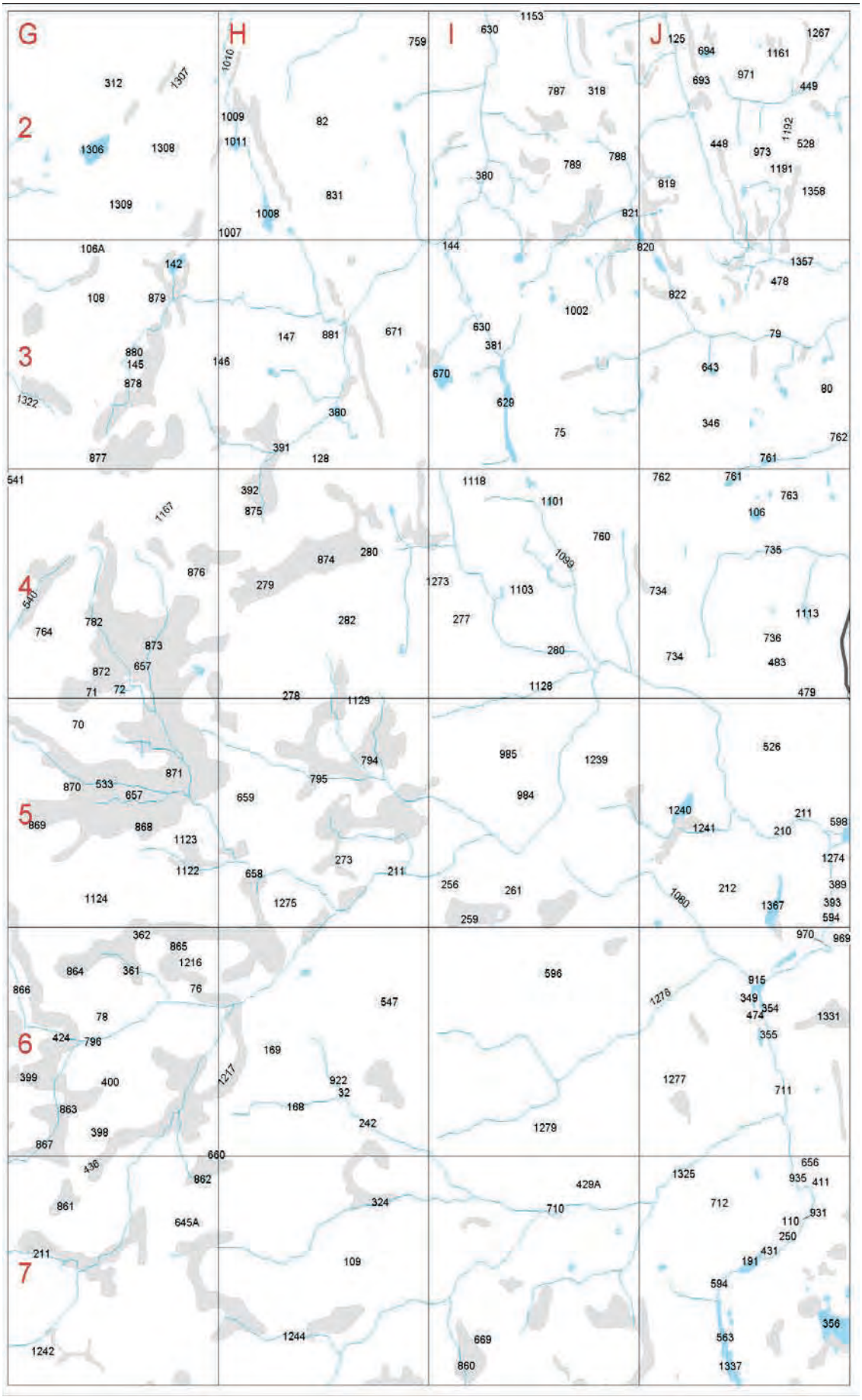

© Metsähallitus 2006, © Genimap Oy, Lupa L5239, © Maanmittauslaitos 1/MYY/06

Karttalehti 3914 2, Erttegvarri.

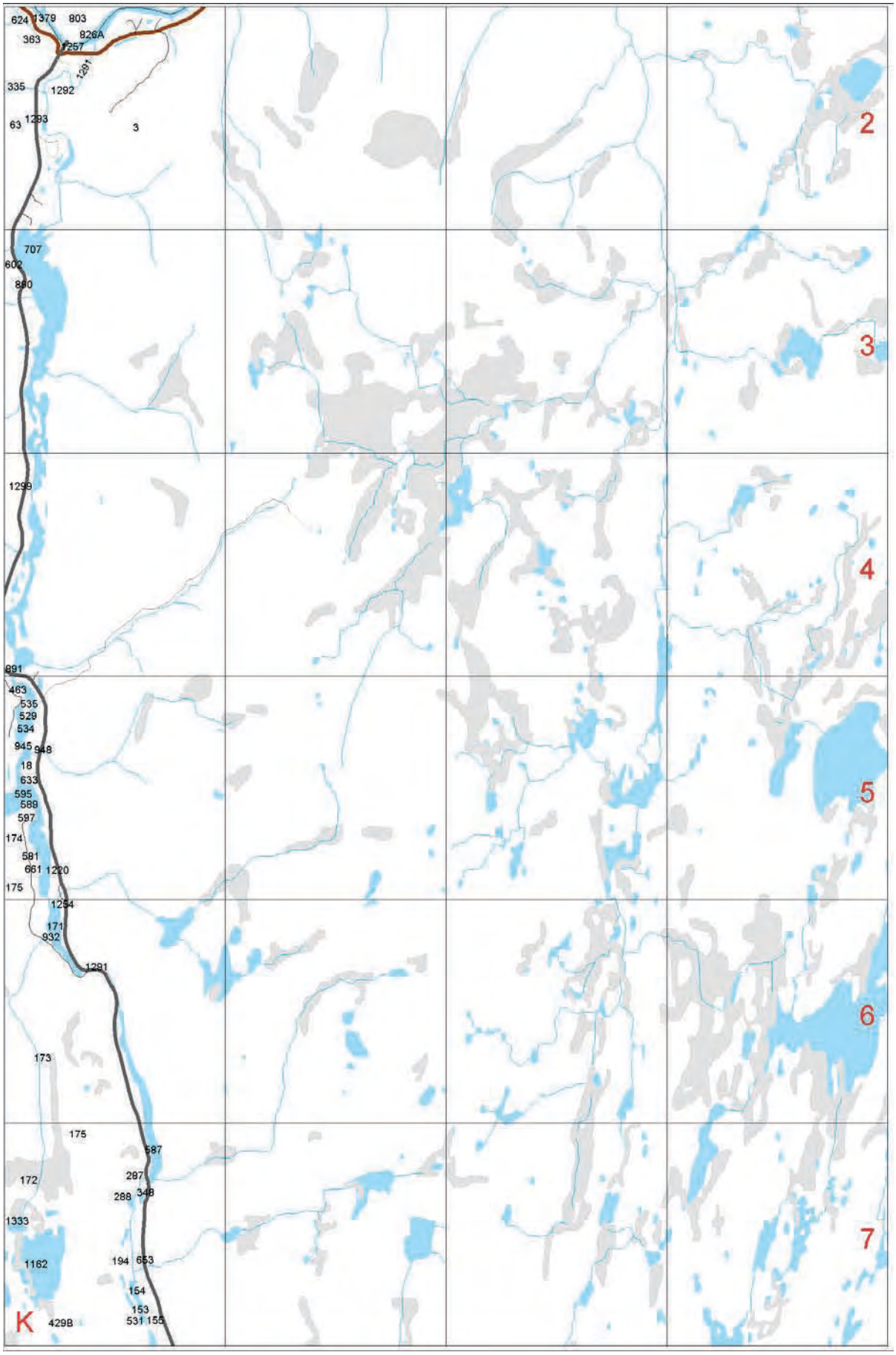

© Metsähallitus 2006, © Genimap Oy, Lupa L5239, © Maanmittauslaitos 1/MYY/06

Karttalehti 3932 1, Utsjoki.

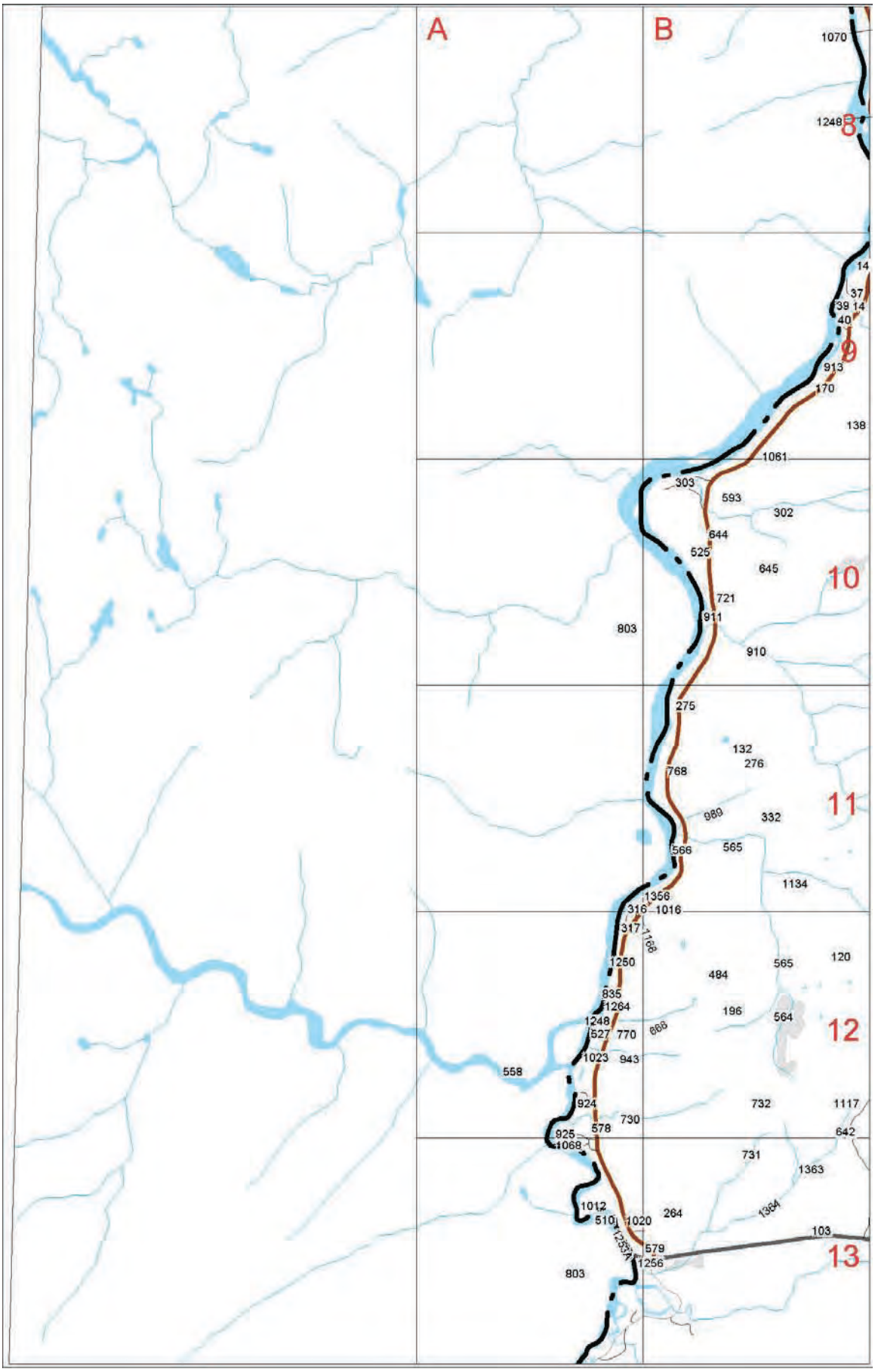

© Metsähallitus 2006, © Genimap Oy, Lupa L5239, © Maanmittauslaitos 1/MYY/06

Karttalehti 3911 2, Karigasniemi.

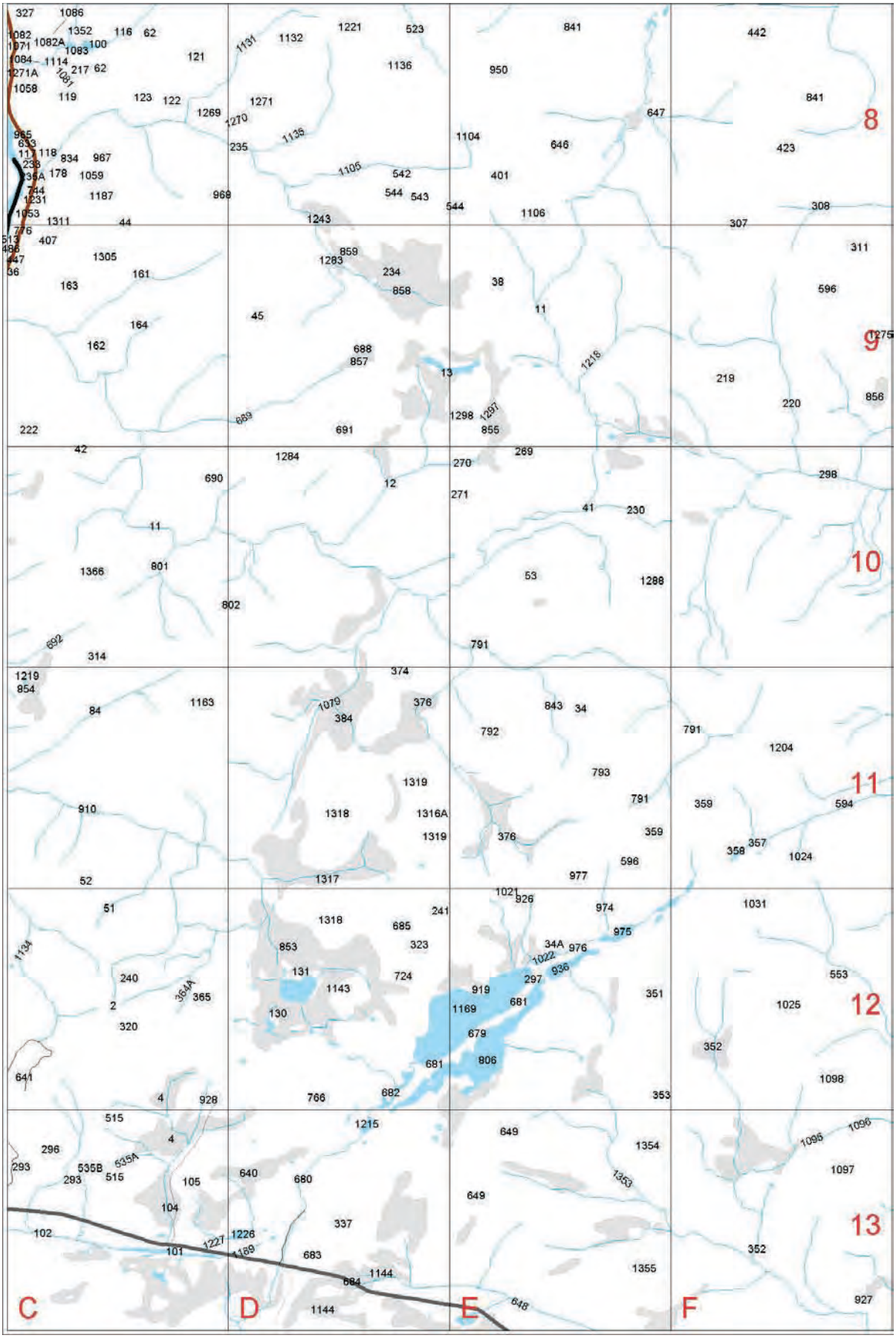

© Metsähallitus 2006, © Genimap Oy, Lupa L5239, © Maanmittauslaitos 1/MYY/06

Karttalehti 3913 1, Outakoski.

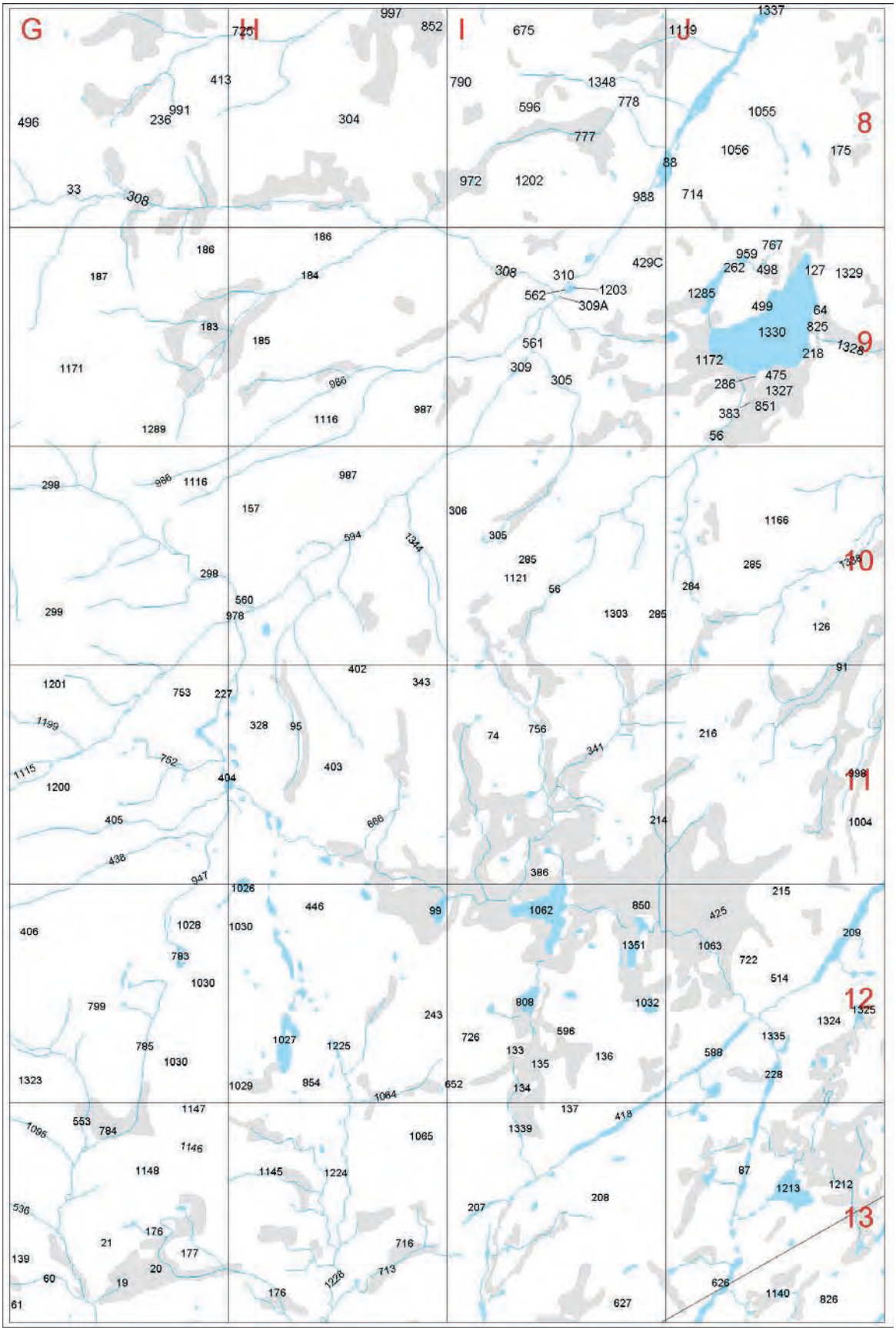

© Metsähallitus 2006, © Genimap Oy, Lupa L5239, © Maanmittauslaitos 1/MYY/06

Karttalehti 3913 2, Vuogojavri.

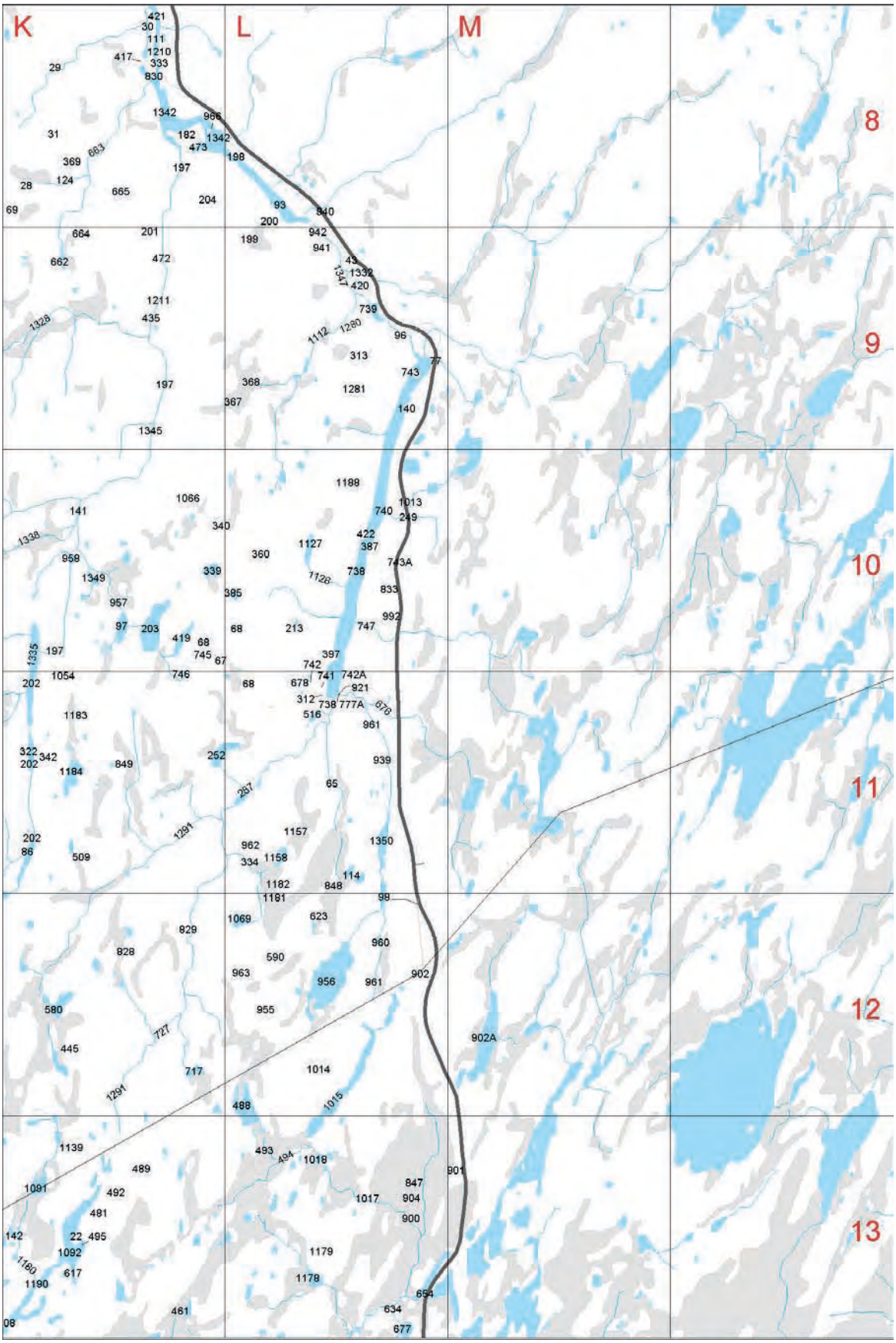

© Metsähallitus 2006, © Genimap Oy, Lupa L5239, © Maanmittauslaitos 1/MYY/06

Karttalehti 3931 1, Mieraslompolo.

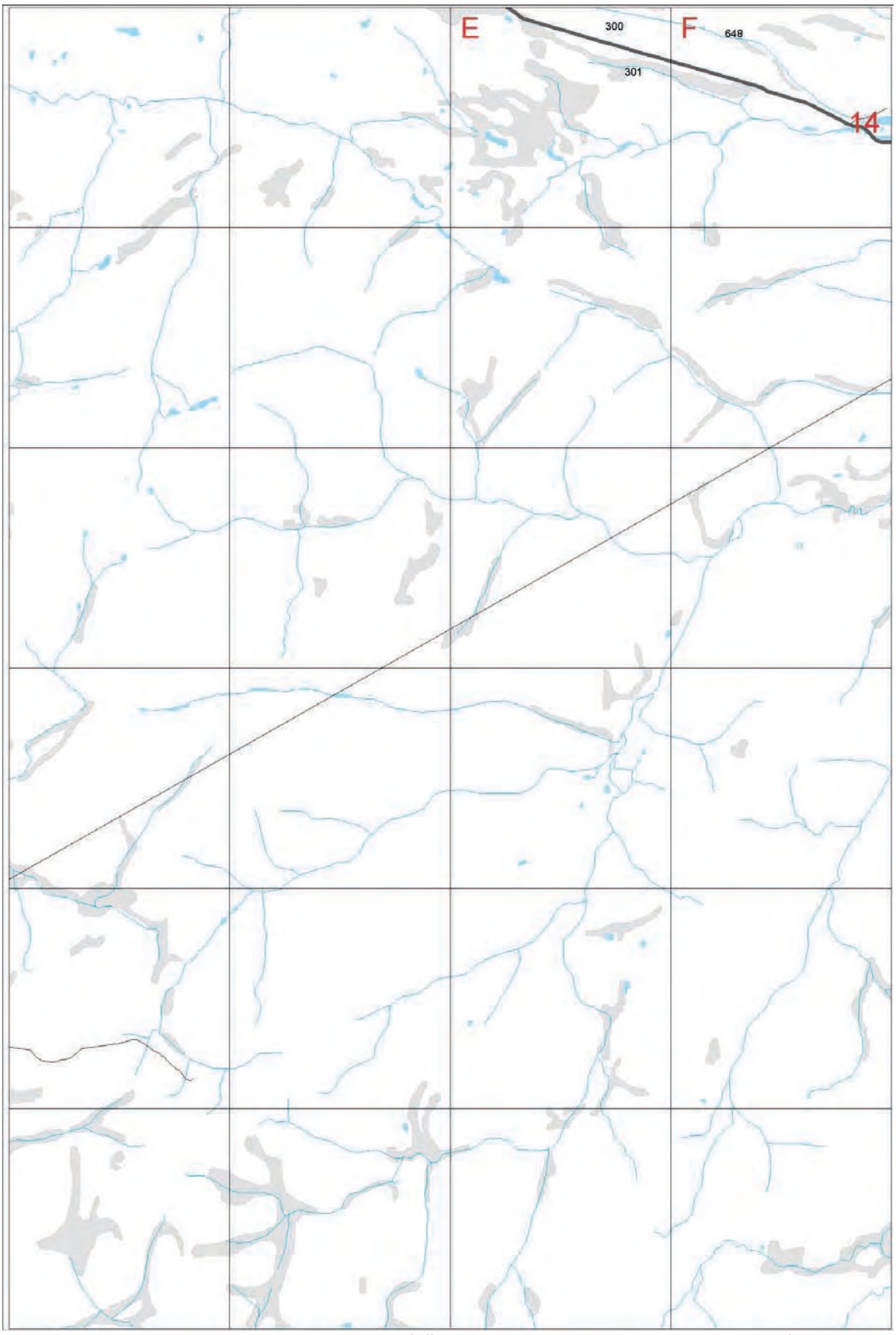

© Metsähallitus 2006, © Genimap Oy, Lupa L5239, © Maanmittauslaitos 1/MYY/06

Karttalehti 3924 1, Buresoaivi.

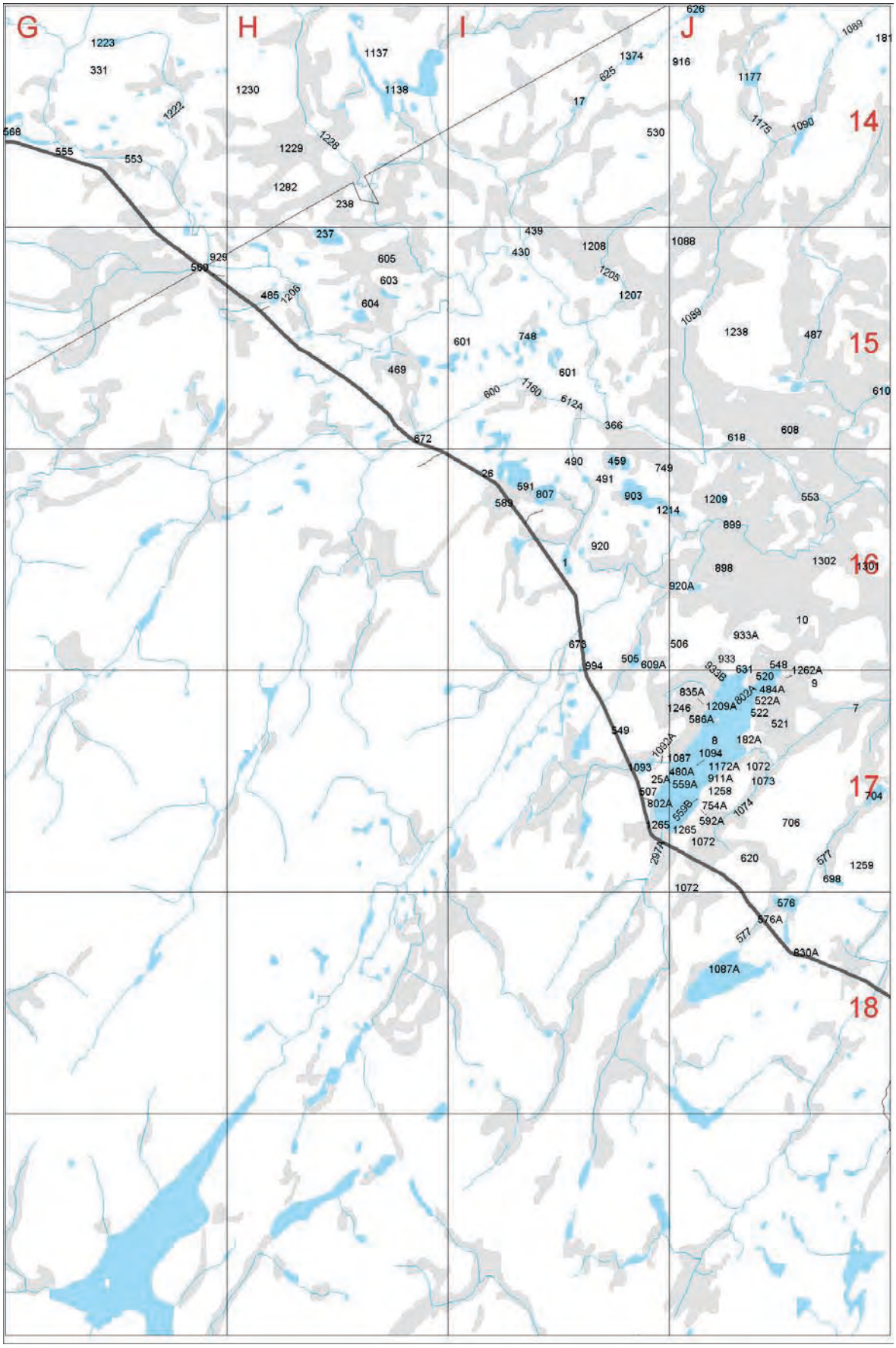

© Metsähallitus 2006, © Genimap Oy, Lupa L5239, © Maanmittauslaitos 1/MYY/06

Karttalehti 3924 2, Kaamasmukka.

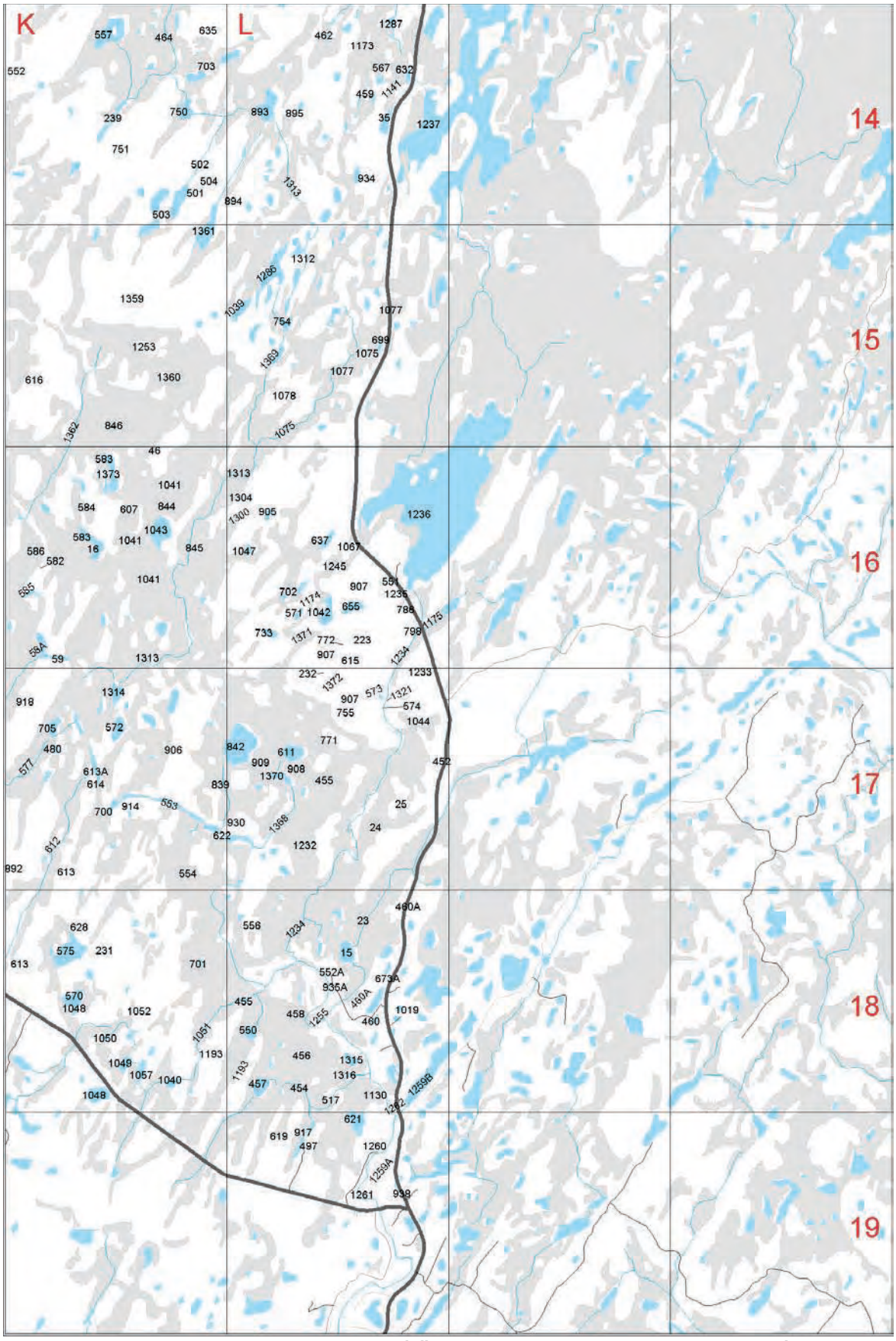

© Metsähallitus 2006, © Genimap Oy, Lupa L5239, © Maanmittauslaitos 1/MYY/06

Karttalehti 3942 1, Tuuruharju.

Vuonna 2006 ilmestyneet Metsähallituksen luonnonsuojelujulkaisut

Sarja A

A 154 Laitinen, Tiina 2006: Tikankontin (Cypripedium calceolus L.) tila Suomessa. 96 s.

A 155 Perttula, Minttu 2006: Suomen kansallispuistojärjestelmän kehittyminen 1960–1990-luvulla ja U.S. National Park Servicen vaikutukset sen hoitokäytäntöihin. 66 s.

A 156 Haapalehto, Tuomas, Kotiaho, Janne S. & Kuitunen, Markku 2006: Metsäojituksen ja ennallistamisen vaikutukset suokasvillisuuteen Seitsemisen kansallispuistossa. 45 s.

A 157 Uusitalo, Anna, Kotiaho, Janne S., Päivinen Jussi, Rintala, Teemu & Saari, Veli 2006: Kasvien ja päiväperhosten esiintyminen luonnontilaisilla ja ojitetuilla soilla. 44 s.

A 158 Pihlajaniemi, Mari 2006: Kuukkeli Etelä-Suomessa. Kannan tila ja valtionmaiden merkitys lajin säilymiselle. 100 s.

A 159 Sokka, Katariina: Vieraskirjamerkintöjä Nuuksion ja Linnansaaren kansallispuistoissa sekä Käsivarren erämaassa..

A 160 Heinonen, Mervi (toim.): Puistojen tila Suomessa. Suomen suojelualueet ja niiden hoito vuosina 2000–2005.

Sarja B

B 77 Luhta, Pirkko-Liisa & Moilanen, Eero 2006: Iijoen kunnostettujen jokien kalataloudellinen seuranta 2000–2004. 81 s.

B 78 Metsähallitus 2006: Metsähallituksen julkisten hallintotehtävien toimintakertomus 2005. 62 s.

B 79 Niikkonen, Tiina 2006: Parikkalan Siikalahden lintuveden kävijätutkimus 2003–2004. 57 s.

Sarja C

C 1 Metsähallitus 2006: Kurjenrahkan kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 68 s.

C 2 Metsähallitus 2006: Syötteen kansallispuiston hoito- ja käyttösuunnitelma. 61 s.

C 3 Metsähallitus 2006: Parikkalan Siikalahden hoito- ja käyttösuunnitelma. 169 s.

C 4 Metsähallitus 2006: Koitajoen Natura-alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 77 s.

C 5 Metsähallitus 2006: Mietoistenlahden hoito- ja käyttösuunnitelma. 92 s.

C 6 Metsähallitus 2006: Levanevan hoito- ja käyttösuunnitelma.66 s. (verkkojulkaisu)

C 7 Metsähallitus 2006: Joutsenaavan–Kaitaaavan hoito- ja käyttösuunnitelma. 48 s. (verkkojulkaisu)

C 8 Metsähallitus 2006: Luiron soiden hoito- ja käyttösuunnitelma. 54 s. (verkkojulkaisu)

C 9 Metsähallitus 2006: Näätävuoman–Sotkavuoman hoito- ja käyttösuunnitelma. 48 s. (verkkojulkaisu)

C 10 Metsähallitus 2006: Teuravuoman–Kivijärvenvuoman hoito- ja käyttösuunnitelma. 50 s. (verkkojulkaisu)

C 11 Metsähallitus 2006: Viiankiaavan hoito- ja käyttösuunnitelma. 51 s. (verkkojulkaisu)

C 12 Metsähallitus 2006: Hossan retkeilyalueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 58 s.

C 13 Metsähallitus 2006: Omenajärven Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 64 s. (verkkojulkaisu)

C 14 Metsähallitus 2006: Koskeljärven Natura 2000- alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 79 s.

C 15 Metsähallitus 2006: Haukisuon-Härkäsuon-Kukkonevan Natura 2000 -alueen hoito- ja käyttösuunnitelma. 63 s. (verkkojulkaisu)

ISSN 1235-6549
ISBN 952-446-522-1 (nidottu)
ISBN 952-446-523-X (pdf)
www.metsa.fi